ȘTEFANIA POPESCU

GRAMATICA PRACTICĂ A LIMBII ROMÂNE

cu o culegere de exerciții

Ediția a IX-a

Editura TEDIT FZH

BUCUREȘTI 2001

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale
POPESCU, ȘTEFANIA
Gramatica practică a limbii române / Ștefania Popescu
București: Tedit F.Z.H.'93, 2001
p.;cm. – (Cartea de referință)
ISBN 973-8007-00-3

811.135.1'36

Gramatica practică a limbii române

de Ștefania Popescu

Editura TEDIT FZH
București

© Toate drepturile pentru această ediție
sunt rezervate editurii TEDIT-FZH.
Orice reproducere parțială
sau totală este interzisă.

Editor: Fănica Alecu-Cocineanu
Consilier literar: Maria Rafailă
Corectori: Domnica Dobrițoiu, Mihaela Pozzi
Culegere: S.C. Complar S.R.L.
Tehnoredactor: Adrian Constantinescu

Lămuriri

În ediţiile anterioare, la Lămuriri, *am arătat că* această lucrare se adresează, *în primul rând,* elevilor din clasele V-VIII şi profesorilor de limba română de la aceste clase şi că ea poate fi folosită şi la clasele liceale pentru completarea cunoştinţelor acelor elevi care mai au nevoie de explicaţii referitoare la exprimarea corectă în scris sau (şi) oral. *În realitate, această lucrare* se adresează tuturor persoanelor care consideră că au nevoie de îndrumări pentru însuşirea cunoştinţelor teoretice sau (şi) practice privind folosirea corectă a limbii române.

Lucrarea a fost concepută în aşa fel, încât să poată fi folosită atât ca auxiliar al manualelor de limba română, cât şi independent de manuale, în vederea pregătirii pentru lecţiile curente, pentru diferite concursuri sau în alte scopuri. *Adaug* că unele părţi ale acestei gramatici, cele referitoare la ortoepie şi la ortografie (*vezi ca exemplu partea „Ortografia substantivelor la cazurile nominativ şi acuzativ", pag. 36-51*), pot fi folosite şi de către învăţători sau de către acei părinţi preocupaţi de o bună pregătire la învăţătură a copiilor lor, întrucât ortografia respectivă se poate însuşi şi fără folosirea termenilor gramaticali introduşi în clasele gimnaziale.

La elaborarea lucrării am urmărit îndeosebi obiectivele arătate mai jos:

– înlănţuirea logică a informaţiilor (în linii mari şi în amănunt) în vederea înaintării fără dificultăţi în însuşirea materialului, pe baza principiului trecerii de la simplu la complex;*

– găsirea căilor de accesibilitate şi de însuşire conştientă a problemelor socotite mai dificile în privinţa însuşirii teoriei, a analizei gramaticale şi a formării deprinderilor de exprimare şi scriere corectă;

– găsirea logicii interne a construcţiilor, a contextelor caracteristice, condiţie esenţială pentru elaborarea algoritmilor de dirijare a gândirii elevilor şi a modelelor necesare pentru formarea deprinderilor practice.

Adâncirea analizei materialului de predat în vederea realizării obiectivelor menţionate m-a condus la anumite schimbări faţă de organizarea tradiţională a întregului material de predat, faţă de locul unor noţiuni şi categorii gramaticale, precum şi la o altă organizare a transmiterii cunoştinţelor şi conţinutului exerciţiilor.

Pentru orientarea profesorilor care vor folosi la clasele lor această lucrare voi da unele lămuriri cu privire la conţinutul lucrării şi la organizarea ei, la organizarea didactică a informaţiilor, la felul în care urmează să fie folosit materialul, la ordinea şi cerinţele unor exerciţii.

* *Principiul trecerii de la simplu la complex a fost urmărit şi în ce priveşte* ordinea dată textelor de analizat, *aşa încât profesorul de la fiecare clasă va putea aprecia la care text se poate opri, spre a se conforma programei pentru clasa respectivă.*

I. Aspecte privitoare la conținutul și organizarea lucrării

– Baza științifică a lucrării o constituie materialul dat de Gramatica Academiei, ediția a II-a, 1966.

– Lucrarea fiind destinată, în primul rând, învățământului gimnazial, am folosit terminologia gramaticală din programa școlară, cu excepția denumirilor „complement obiect direct" și „complement obiect indirect", pe care le-am adoptat pentru motivul că adaosul „obiect" clarifică pentru elevi conținutul acestor părți de propoziție, exprimate în special prin substantive, prin pronume sau prin numerale cu valoare substantivală, precum și pentru faptul că aceste denumiri corespund cu definițiile complementelor respective, care cuprind referiri la „obiectul" spre care se îndreaptă acțiunea exprimată de verbul determinat. Am considerat, de asemenea, utilă diferențierea complementului indirect cu prepoziție de complementul indirect la dativ, folosind pentru complementul cu prepoziție denumirea „complement obiect indirect prepozițional".

– Principiul de bază aplicat în organizarea cunoștințelor *constă în* legătura strânsă dintre morfologie și sintaxă realizată la prezentarea fiecărei părți de vorbire, *prin prevederea funcțiilor sintactice (numai a funcțiilor, acolo unde n-a fost nevoie de mai mult) și, în plus, prin apelul la alte relații decât cele prin care se realizează funcțiile sintactice ale părții de vorbire studiate. Apelul la alte relații apare în diferite locuri, în scopul stabilirii unui mijloc de control. Situații mai evidente sunt la substantiv: la pag. 11-12, pentru recunoașterea valorii de substantiv, și la pag. 36-46, pentru însușirea ortografiei substantivelor masculine la nominativ-acuzativ plural, în contexte caracteristice.*

Potrivit legăturii strânse dintre morfologie și sintaxă, încă din ediția a III-a (1983) am dat primei părți a lucrării titlul Morfosintaxa, *titlu pe care l-am folosit mai întâi în lucrarea* Limba română în școala generală – Sistem de predare și metodologie (Editura Didactică și Pedagogică, 1978) *și care a fost preluat și în programa școlară pentru clasele V-VIII din 1983.*

În ce privește schimbarea ordinii de predare a unor cunoștințe *față de programa de învățământ, menționez cazurile fără a le motiva, deoarece programa depășită nu mai este în vigoare, iar programa din 1983 a preluat majoritatea schimbărilor respective cu motivarea fiecăreia în partea introductivă a programei*: trecerea numeralului după adjectiv și a predicatului înaintea subiectului; trecerea imperativului de pe ultimul loc lângă modul indicativ; gruparea cazurilor după formele omonime: N.Ac. – D.G. *și altele.*

În legătură cu modul de tratare a unor părți de vorbire, *țin să dau unele explicații cu privire la* pronumele reflexiv *și la* pronumele posesiv.

Punctul de plecare pentru pronumele reflexiv *a fost lămurirea valorii gramaticale de pronume reflexiv, nu cunoașterea formelor pronumelui reflexiv propriu-zis. De aceea, pronumele personale neaccentuate folosite cu valoare de pronume reflexive au fost încadrate de la început în rând cu pronumele reflexive propriu-zise. S-a realizat astfel o ordine normală de prezentare a persoanelor, în locul ordinii răsturnate din predarea actuală, în care se pornește de la pronumele de persoana a III-a, pentru motivul că numai el este reflexiv propriu-zis. Am considerat necesar să procedez astfel, deoarece pronumele reflexiv propriu-zis, cu*

formă pentru o singură persoană și fără forme deosebite pentru singular și plural, nu ne oferă posibilitatea de a-i face pe elevi să înțeleagă particularitatea construcției cu pronume reflexiv – o construcție cu trei termeni sintactici acordați în persoană și număr *(subiectul, complementul exprimat prin pronumele reflexiv și verbul determinat de acest complement).*

La stabilirea particularităților pronumelui posesiv *am evitat nota definitorie, potrivit căreia pronumele posesiv înlocuiește și numele obiectului posedat și pe al posesorului, lucru greu de înțeles de către elevi, deoarece, în realitate, nu pronumele* meu (tău, său *etc.*) *ține locul obiectului posedat, ci articolul posesiv. Pentru aceste motive, atât în explicații, cât și în recomandările pentru analiza pronumelui posesiv am pus pe primul plan ceea ce ține de calitatea lui de pronume, adică persoana și numărul, iar elementele prin care se face acordul cu obiectul posedat (articolul posesiv și terminația pronumelui) au fost evidențiate ca o particularitate a pronumelui posesiv. Consider că, în modul de analiză practicat în școală, cerința de a se indica numărul posesorilor și al obiectelor posedate nu-i trimite pe elevi la o analiză gramaticală, ci la o precizare a ceea ce se află pe planul realității obiective. Gramatical, pronumele exprimă prin tema lui persoana și numărul, iar prin elementele de acord dă indicații despre genul și numărul substantivului care denumește obiectul posedat.*

Cu privire la părțile volumului, precizez că, începând cu ediția din 1992, partea Răspunsuri la unele exerciții **nu mai apare** *la sfârșitul volumului,* **ca parte specială.** *Răspunsurile au fost repartizate în cuprinsul volumului, la subsolul paginii unde se află textul la care s-a dat răspuns. Răspunsurile sunt numerotate cu cifre arabe, iar cifra respectivă apare și la sfârșitul textului pentru care s-a dat răspunsul. Măsura corespunde cu procedeul folosit în unele texte de instruire programată și ea a fost luată pentru a-l ajuta pe cel care lucrează cu această carte să găsească mai ușor răspunsul de confirmare sau de infirmare a soluției date de el și în felul acesta să câștige timp.*

II. Aspecte metodice

– Îndrumările teoretice sau practice din cuprinsul fiecărui capitol sunt organizate pe unități mici de informare, urmate de exerciții aplicative legate strict de informația dată. Am adoptat această organizare a materialului ca urmare a rezultatelor obținute în predarea gramaticii limbii române prin instruire programată, rezultate mult superioare față de cele obținute la clasele unde cunoștințele noi dintr-o lecție au fost date în bloc, potrivit practicii obișnuite. Tot de la instruirea programată am adoptat, pentru o mare parte din exerciții, lucrul direct pe manual. Unele exerciții, cum sunt cele la care se cere numai completarea locurilor libere sau sublinieri și anumite notări deasupra unor cuvinte, se vor rezolva în întregime pe textul tipărit. Altele vor fi lucrate parțial pe manual, iar restul pe caietele de teme ale elevilor. Este vorba de*

* Rezultatele cercetării au fost publicate în studiul *Folosirea instruirii programate în predarea sintaxei limbii române la clasa a V-a,* din volumul *Studii de didactică experimentală,* Editura Didactică și Pedagogică, București, 1965, pag. 180-223.

exercițiile la care, pe lângă sublinieri, se cer și analize gramaticale. La aceste exerciții sublinierile se vor face pe textul tipărit, iar analizele pe caiet. Pentru exercițiile de acest fel elevii vor indica pe caiet, orientativ, ca titlu, cifra romană sub care este dată informația de care ține exercițiul respectiv și sumarul informației, iar dedesubt, numărul exercițiului și literele cu care sunt indicate textele de analizat. De exemplu:

I. Formele neaccentuate ale pronumelui personal, comune cazurilor dativ și acuzativ, exercițiul 1, textele a–g.

În același fel se vor indica și exercițiile cu caracter creator, din indicații lipsind, bineînțeles, referința la texte.

– În ceea ce privește ordinea exercițiilor aplicative pentru formarea deprinderilor de ortografie, textele destinate dictărilor ocupă ultimul loc, după o serie de exerciții de muncă independentă a elevilor (completări de locuri libere, explicarea ortografiei prin analiză gramaticală, construcții făcute de elevi cu tema aplicării normelor de ortografie etc.). Am considerat deci dictările ca o etapă de control al însușirii ortogramelor urmărite, uneori și ca o etapă de sinteză și de control care încheie o serie de exerciții de muncă independentă a elevilor asupra unor probleme de ortografie. Menționez că în intenția mea a fost ca, în cea mai mare parte, exercițiile orientate spre formarea deprinderilor de ortografie să constituie material pentru munca independentă a elevilor în clasă, considerând că în felul acesta se vor înlătura multe din neajunsurile procedeului dictării.

– La exercițiile de analiză sintactică a propoziției am redus cerințele de analiză morfologică la strictul necesar, adică la ceea ce constituie condiția morfologică a părții de propoziție analizate. *De exemplu: la analiza predicatului verbal se cere uneori numai modul la care se află verbul, iar unde este necesar se mai cer diateza verbului și precizarea dacă verbul este personal sau impersonal; la analiza atributului exprimat prin părți de vorbire declinabile se cere ca analiză morfologică numai ceea ce ține de clasificarea atributului, adică: felul părții de vorbire prin care este exprimat, cazul la care se află și dacă substantivul sau înlocuitorul lui este sau nu precedat de o prepoziție sau de o locuțiune prepozițională. Prin această limitare a analizei morfologice, am urmărit să se scoată pe primul plan conținutul – condiția morfologică a părții de propoziție analizate – și să se înlăture decalajul dintre timpul consumat de elevi pentru analiza morfologică și cel consumat pentru analiza sintactică, atunci când li se cere (cum se obișnuiește) analiza morfologică integrală. Prin această măsură se va câștiga timpul necesar pentru mai multe exerciții cerute de formarea deprinderilor de analiză sintactică, de acord gramatical și de punctuație.*

La exercițiile din partea Morfosintaxa *am urmărit și* realizarea unei legături între cunoștințele de morfologie și cele de fonetică și de vocabular, în vederea consolidării acestora din urmă. *În acest scop, la diferite părți de vorbire am căutat să actualizez cunoștințele despre scrierea unor cuvinte formate prin derivare cu prefixe sau cu sufixe. Astfel,* la substantiv *am prezentat substantivele formate cu sufixul* –ism *(sclavagism, creștinism etc.), substantive la a căror scriere este frecventă greșeala* –izm, *în loc de* –ism; la verb, *acolo unde exercițiile au cerut scrierea diferitelor forme ale unor verbe date, am selectat*

(unde conținutul exercițiului a permis) verbe cu prefixe care pun probleme de ortografie, în funcție de consoana sau vocala cu care începe cuvântul de bază: a îmbunătăți, *a* împăduri, *a* împodobi*...; a* dezaproba, *a* dezlega, *a* deznoda, a dezdoi*...; a* înnegri, *a* înnoi*...*

Mai consider necesară o lămurire cu privire la faptul că textele date la morfologie și la sintaxa propoziției prezintă, în majoritatea cazurilor, frazele despărțite în propoziții. Am procedat în acest fel, având în vedere că exercițiile de morfologie și de sintaxă a propoziției se fac mai mult în clasele a V-a și a VI-a, când elevii nu au încă suficiente cunoștințe de sintaxă a frazei, pentru a li se cere să despartă singuri frazele în propoziții. La unele exerciții care privesc cunoștințe ce se predau în clasele mai mari am lăsat pe seama elevilor despărțirea frazelor în propoziții. În general, au fost despărțite în propoziții frazele din textele date pentru părțile de vorbire declinabile și mai ales atunci când exercițiul cere analiza cazurilor și funcțiilor sintactice. La unele texte, n-am delimitat propozițiile, pentru că, față de cerințele exercițiului, nu era nevoie de acest lucru. Într-o astfel de situație se află textul a) din exercițiul de la pag. 207, exercițiu care cere numai recunoașterea pronumelor posesive; în alte cazuri, am delimitat numai propoziția (propozițiile) în care se află termenul (termenii) de analizat (vezi, în această privință, textul j) din exercițiul de la pag. 244) Măsura privind delimitarea propozițiilor din textele date la exerciții a fost luată pentru ca, atunci când este nevoie, elevul să poată încadra cu ușurință cuvântul de analizat în unitatea sintactică din care face parte – propoziția.

Pe de altă parte, consider că, dându-li-se elevilor din clasele a V-a și a VI-a să facă analiza morfologică și sintactică a cuvintelor pe fraze despărțite în propoziții, acest lucru va constitui nu numai un însemnat câștig de timp, ci și un ajutor în ce privește formarea deprinderilor de delimitare a propozițiilor din fraze, chiar în situații mai dificile, pentru elevii din clasele menționate, *întrucât n-au fost ocolite la exercițiile respective nici frazele care prezintă propoziții subordonate intercalate în regentele lor.*

Chiar de la prima ediție, această lucrare a cuprins după unele părți de vorbire sau de propoziție o informare (însoțită de exerciții corespunzătoare) cu privire la principalele valori stilistice pe care le poate realiza fiecare dintre unitățile gramaticale la care au fost date informații cu caracter stilistic. Am considerat util să procedez astfel, întrucât, după părerea mea, locul mai potrivit al cunoștințelor de stilistică cuprinse în această lucrare este la studierea gramaticii, nu direct, pe baza textelor date pentru lectura literară. Însușindu-se la studiul gramaticii, cunoștințele respective vor constitui o pregătire a elevilor pentru înțelegerea frumuseții textului literar și pentru participarea lor la analiza stilistică a textelor propuse în acest scop de către autorii manualelor de lectură literară. Totodată, informațiile și exercițiile de analiză stilistică din cadrul orelor destinate studiului limbii române vor da un caracter mai atractiv unora dintre lecțiile de gramatică.*

---

* Pentru partea stilistică, m-am condus în special după următoarele lucrări: *Gramatica de bază a limbii române* de Ion Coteanu, București, 1982 și *Substantivul – Studii stilistice* de Eugen Câmpeanu, București, 1975.

Această nouă ediție a lucrării se deosebește de ediția anterioară prin cele arătate mai jos:

– *În diferite locuri s-au adăugat* exerciții noi, *cele mai multe cu caracter practic, sau texte noi la unele exerciții.*

– Informații în plus *(cu exercițiile corespunzătoare) s-au dat, mai ales, la capitolul VERBUL: s-au introdus unele informații cu caracter teoretic ori practic și s-au refăcut părțile privitoare la verbele active pronominale și la diateza reflexivă, pentru a se pune de acord cu programa școlară, care, în privința diatezelor, a rămas conformă cu informațiile din* Gramatica Academiei.

ȘT. P.

MORFOSINTAXA

PĂRȚILE DE VORBIRE ȘI SINTAXA LOR

Părți de vorbire flexibile și părți de vorbire neflexibile

Din punct de vedere morfologic (al posibilității sau imposibilității cuvintelor de a-și schimba forma în vorbire pentru a exprima relația cu alt cuvânt), părțile de vorbire se împart în:

– **părți de vorbire flexibile** – *substantivul, articolul, adjectivul, numeralul, pronumele, verbul* și

– **părți de vorbire neflexibile** – *adverbul, interjecția, prepoziția, conjuncția.*

Când intră în alcătuirea unei propoziții, *părțile de vorbire cu înțeles de sine stătător: substantivul, adjectivul, numeralul, pronumele, verbul, adverbul* și *unele interjecții devin* **părți de propoziție**. *Articolul, prepoziția* și *conjuncția au rolul de* **instrumente gramaticale**, ele servind la exprimarea raporturilor (relațiilor) sintactice.

I. PĂRȚILE DE VORBIRE FLEXIBILE

SUBSTANTIVUL

Substantivul este o *parte de vorbire flexibilă*: **pom, pomi; casă, case.**

El exprimă **nume de obiecte.**

Prin cuvântul *obiecte*, folosit în sens foarte larg, înțelegem tot ceea ce poate fi cunoscut de om, deci *obiecte ale cunoașterii.*

Obiecte ale cunoașterii pot fi: *ființele și lucrurile* (băiat, fluture, casă, carte); *fenomenele naturii* (fulger, tunet etc.); *însușirile* (frumusețe, urâțenie, roșul, verdele); *stările sufletești* (bucurie, tristețe); acțiunile (muncă, luptă, defilare, mersul); *relațiile dintre oameni* (prietenie, tovărășie) etc.

Orice substantiv poate primi un adjectiv, *deoarece orice obiect poate avea o însușire*: **casă înaltă, bucurie mare, înălțime ametitoare, luptă înverșunată.** *Faptul că substantivul poate primi un adjectiv constituie un* **mijloc de control** *pentru a nu fi confundat un substantiv care denumește o însușire sau o acțiune cu un adjectiv sau cu un verb.* În textul dat, substantivul poate fi însoțit sau nu de un adjectiv. Dacă nu este însoțit de adjectiv, *valoarea de substantiv poate fi verificată prin* **adăugarea unui adjectiv.** De exemplu: cuvântul *verdele* din propoziția „**Verdele** *este culoarea mea preferată*" poate primi un adjectiv: „**Verdele închis** *este culoarea mea preferată*". La fel, în propoziția „**Plecarea** *lui Mihai m-a mirat*", cuvântul *plecarea* poate primi un adjectiv: „**Plecarea grabnică** *a lui Mihai m-a mirat*". Deci, în propozițiile date, cuvintele *verdele* și *plecarea* sunt *substantive.*

Valoarea de substantiv a unui cuvânt *poate fi indicată și de faptul că* **este determinat de un numeral** *sau* **poate primi un numeral: un pom, doi (trei...) pomi; o casă, două case; o luptă, două lupte.** Dar numeralele nu pot primi decât substantivele care arată *obiecte numărabile*. Substantive ca *foame, sete, lapte, unt, miere, aur, plumb* – care nu au formă de plural – *nu pot primi un numeral*. Valoarea de substantiv a cuvintelor de felul acestora se poate dovedi prin *posibilitatea de a primi un adjectiv*: **foame mare, sete cumplită, unt proaspăt** etc. Deci verificarea prin *adăugarea unui adjectiv* prezintă avantajul că *poate fi aplicată oricărui substantiv.*

Posibilitatea de a însoți orice substantiv o au și **alte adjective** (care nu țin de adjectivele propriu-zise), adjective *care nu arată însușiri ale obiectelor: acest (această, acești, aceste), acel (acea, acei, acele)* și altele: **acest (acel) pom, pomul acesta (acela), pomii aceștia, lupta aceasta (aceea), luptele acelea, foamea (setea) aceasta**[1] etc. În situațiile în care pentru unele cuvinte nu poți găsi cu ușurință un adjectiv propriu-zis, folosește ca mijloc de verificare unul dintre cele două adjective pronominale (de preferință, adjectivul *acest*): **această** *plecare* sau *plecarea* **aceasta** (după cum cere forma substantivului); **acești** *înțelepți* sau *înțelepții* **aceștia**.

Exerciții

1. Subliniază substantivele din textele următoare. Dovedește că sunt substantive prin mijloacele de control recomandate.

Model de analiză

Un *tunet* răzleț încerca să mai răscolească clocotitor *nemărginirile* întunecoase, dar, iute, își stinse neputincios, în *tăcerea nopții* adânci, *duruitu*-i depărtat. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)

tăcerea grea sau *tăcerea* aceasta.

Textele de analizat

a) Din nesfârșite depărtări răzbăteau vibrările melancolice ale cornului, tot mai stinse... (M.Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului*).
b) – Înțeleg mâhnirea dumneavoastră și e păcat...; o să vă trimit pe doi bătrâni mai veseli. (Em.Gârleanu, *Boierul Iorgu Buhteă.*)
c) – Fie-mi iertat, sire, ... a arăta Măriei tale că acești viteji n-au făcut decât datoria lor patriotică. (C.Negruzzi, *Sobieski și românii.*)
d) Atunci, în mijlocul acelei tăceri de spaimă, prin care trecea suflarea morții..., se auzi o zângănitură înfundată de cătușe și de lanțuri. (Al.Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău.*)

[1] Adjectivele *acest* (*acesta*) și *acel* (*acela*) sunt adjective pronominale; ele corespund pronumelor *acesta, acela*: Acesta (acela) *îmi place*; Aceștia (aceia) *îmi plac.*

e) Pe frunza unui nufăr, o broscuță se bucură și ea de frumusețea și răcoarea nopții. (Em.Gârleanu, *Mărinimie.*)
f) ...bucuriile (aveau) durata ierburilor. Viața aceasta i-a făcut aspri, neînduplecați și vestiți luptători. (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)
g) Un tunet răzleț... răscoli clocotitor nemărginirile rotunde și un ropot... nedeslușit vestea de pretutindeni apropierea prăpăstioasă a artileriei cerești. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)
h) Mihai-Vodă se întoarce la Târgoviște. Întoarcerea sa în țară este un marș triumfal. El începu îndată a se ocupa să vindece rănile și ticăloșia ce pustiirile războiului aduseseră asupra țării. (N.Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazu.*)
i) O luptă-i viața, deci te luptă
Cu dragoste de ea, cu dor. (G.Coșbuc, *Lupta vieții*).
j) Nici o pasăre nu-și îndreaptă zborul său rătăcitor peste sălbăticia și tăcerea de mormânt a locurilor acestora... Rareori numai albastrul limpede al cerului subțire se pătează de un punct negru; e un vultur prădalnic care ochește, poate, din înălțimile văzduhului vreo sprințară veveriță. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)

2. Construiește propoziții sau fraze în care să se afle substantive care denumesc *fenomene ale naturii, stări sufletești, însușiri, acțiuni* (câte două substantive pentru fiecare sens). Substantivele să fie însoțite de adjective.

Locuțiuni substantivale

Numele unui obiect poate fi exprimat și printr-un grup de două sau mai multe cuvinte care, împreună, au înțelesul unui substantiv. Grupurile de cuvinte care au înțelesul unui substantiv se numesc **locuțiuni substantivale**.

Cele mai multe locuțiuni substantivale au rezultat *din locuțiuni verbale, prin substantivarea verbului la infinitivul lung:*

locuțiuni verbale	**locuțiuni substantivale**	**sensul locuțiunii**
a aduce aminte	*aducere*-aminte	amintire
a ține minte	*ținere* de minte	memorie
a băga de seamă	*băgare* de seamă	atenție, grijă
a (-i) *părea* rău	*părere* de rău	căință, regret

Din punct de vedere gramatical, *locuțiunea substantivală se comportă ca un substantiv*: poate avea forme pentru singular și plural, articulate sau nearticulate (**aducere**-*aminte*, **aduceri**-*aminte*; **aducerea**-*aminte*, **aducerile**-*aminte*); se poate declina (N.A. **aducerea**-*aminte*, **aducerile**-*aminte*; D.G. **aducerii**-*aminte*, **aducerilor**-*aminte*); poate avea un adjectiv (*frumoase* aduceri-aminte).

Cuvintele din care este alcătuită o locuțiune substantivală nu se pot analiza separat. De exemplu, locuțiunea substantivală din propoziția „M-or troieni cu drag *aduceri-aminte*" (M. Eminescu, *Mai am un singur dor*) se va analiza astfel:

– *morfologic* – locuțiune substantivală (amintiri); feminin, plural, nearticulată, N.;

– *sintactic* – subiect.

Exerciții

1. Subliniază locuțiunile substantivale din textele următoare. Arată cu ce substantive se pot înlocui și fă analiza lor morfologică și sintactică.
   a) Patria e aducerea-aminte de zilele copilăriei... (Al. Russo, *Cântarea României.*)
   b) Și păreri de rău trecute
      Cad pe inima-i trudită,
      Ca un stol de păsări mute
      Pe-o grădină părăsită. (G.Topârceanu, *Noapte de iarnă.*)
   c) La ce statornicia părerilor de rău,
      Când prin această lume să trecem ne e scris
      Ca visul unei umbre și umbra unui vis? (M.Eminescu, *Despărțire.*)
   d) Alaltăieri îi povesteam fabula cu greierele și furnica. Asculta cu mare luare-aminte, zicând numai când mă opream: „Și p-ormă?"... (I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu.*)
   e) Din fundul ei se întind, pe sub valuri, nenumărate brațe de piatră, gata s-apuce vasul și să-l farme-n bucăți la cea mai mică nebăgare de seamă. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
2. Construiește câte o propoziție în care locuțiunile substantivale *aducere-aminte* și *nebăgare de seamă* să fie la nominativ singular, cu funcția de subiect, și alte propoziții în care locuțiunile substantivale *părere de rău* și *ținere de minte* să fie la acuzativ singular, cu funcția de complement.

Substantive comune și substantive proprii

Substantivele sunt de două feluri: **comune** și **proprii**.

Substantivele **comune** *denumesc toate obiectele de același fel*: **om, munte, fluviu** etc.

Substantivele **proprii** *denumesc un singur obiect pentru a-l deosebi de celelalte obiecte de același fel*: **Mihai, Ceahlău, Dunărea**.

Substantivele proprii se scriu cu *literă mare la începutul cuvântului.*

Substantive simple și substantive compuse

După numărul cuvintelor folosite pentru a denumi un obiect, *substantivele comune* și *cele proprii pot fi* **simple** sau **compuse:** *grădină, floare, floarea-soarelui, primăvară; Mihai, București, Dunărea, Mihai Viteazul, Curtea de Argeș.*

Ortografia unor substantive comune compuse

Substantivele comune compuse se împart în două categorii în ce privește *modul de scriere*: unele se scriu **cu cuvintele alcătuitoare legate într-un singur cuvânt**, iar altele **cu cuvintele separate și legate prin liniuță.**

I. *Substantive compuse care se scriu* **într-un singur cuvânt:**

– *binefacere, bunăstare* (cu sensul de „stare materială bună; prosperitate"), *bunăvoie* (folosit de obicei în expresia „de bunăvoie" = nesilit de nimeni, din

îndemnul propriu), *bunăvoință, binefăcător, binevoitor, răufăcător, răuvoitor*[2], *primăvară, untdelemn;*

– *radioascultător, radioemisiune, radiojurnal, radioreportaj, radioreporter* etc.

– *portaltoi, portarmă, portavion, portdrapel* etc.

Substantivele formate prin contopirea cuvintelor prezintă particularitatea că atunci când primul component este un *substantiv*, un *adjectiv* sau un *numeral*, ca la substantivul *primăvară*, termenul respectiv nu se mai comportă ca atunci când este folosit ca un cuvânt liber, adică *nu-și mai schimbă forma* și *nu mai poate primi articol hotărât*; schimbarea formei primului cuvânt ar rupe unitatea de înțeles a cuvântului compus: „primavară, primeveri; bunastare, bunestări, bunavoință" etc. nu s-ar mai putea scrie împreună, fiindcă fiecare cuvânt a căpătat sensul lui din construcțiile cu cuvinte independente. *Fii atent la* **unitatea de sens a cuvintelor compuse prin contopire**, mai ales la cele compuse cu termenii *bună–, rău–* și *bine–*, la care se face deseori *greșeala de a le scrie cu liniuță între elementele componente sau chiar asemenea unor cuvinte libere.*

Exercițiu

Construiește: câte o propoziție cu fiecare dintre substantivele compuse formate cu *bine–* și *rău–* (substantivele care cuprind elementul *-făcător* să fie la plural); propoziții în care să folosești trei substantive compuse cu elementul *radio–* și trei cu elementul *port-*.

II. *Substantive compuse care se scriu* **cu elementele componente legate prin liniuță:**

– **câine(le)-lup** (*câini-lupi*); **redactor(ul)-șef** (*redactori-șefi*); **mașină-unealtă** (*mașina-unealtă, mașini-unelte*); **zi-muncă** (*ziua-muncă, zile-muncă*); **zi-lumină** (*ziua-lumină, zile-lumină*) etc.;

– **ciuboțica-cucului** (*ciuboțelei-cucului*); **floarea-soarelui** (*florii-soarelui*); **ochiul-boului; pasărea-paradisului** (*păsării-paradisului*) etc.;

– **cal(ul)-de-mare** (*cai-de-mare*); **stea(ua)-de-mare** (*stele-de-mare*) etc.;

– **bună-credință** (*buna-credință, bunei-credințe*); **rea-credință** (*reaua-credință, relei-credințe*); **rea-voință** (*reaua-voință, relei-voințe*); **bună-cuviință** (*buna-cuviință, bunei-cuviințe*);

– substantive formate dintr-un numeral și un substantiv: **dublu(l)-decalitru** (*dubli-decalitri*); **prim(ul)-ministru** sau **prim-ministrul** (*prim-miniștri(i)* sau *primii-miniștri*); **prim(ul)-procuror** (*prim-procurorul*). Când în compunere intră și elementul *vice*, acesta *nu se separă prin liniuță*: **vicepreședinte.**

După cum se vede, la toate tipurile de substantive cu termenii separați prin liniuță cuvintele componente *se comportă ca și atunci când sunt folosite ca părți de vorbire independente, în relații de același fel cu cele din cuvintele compuse. Ceea ce trebuie observat pentru scrierea cu liniuță este faptul că din îmbinarea cuvintelor respective a rezultat un cuvânt compus cu un conținut nou care se referă la un anumit obiect – plantă, animal, persoană* etc.

---

[2] Compusele *binefăcător, binevoitor, răufăcător* și *răuvoitor* se folosesc și ca adjective: om *binevoitor* (*răuvoitor* etc.)

Observă, de asemenea, *compusele cu adjectivele* **bună** și **rea**, *în comparație cu cele de la punctul I formate cu aceleași adjective.*

Substantivele compuse de mai jos, alcătuite dintr-*un verb la mod personal și un substantiv sau un pronume, sunt* **invariabile: gură-cască** sau **cască-gură, papă-lapte, târâie-brâu, zgârie-brânză, nu-mă-uita** etc.

Exerciții

1. Subliniază substantivele compuse și explică scrierea lor cu liniuță sau ca un singur cuvânt.
   a) Și ziua trecea, și rătăcitorul zbura mereu... Ce mai straturi de ochiul-boului! „Sunt prea din topor", băgă de seamă curtezanul... Îngâmfat, se împiedică de o gura-leului: „Mersi, de-alde dumneata găsesc și-n câmp..." Mărgăritărelele nu le putea suferi...; Întru cât privește barba-împăratului, îi venea rău numai când se gândea la numele ei. (Em.Gârleanu, *Hoinar.*)
   b) Moșneagul, fiind un gură-cască... se uita în coarnele ei și ce-i spunea ea, sfânt era. (I.Creangă, *Fata babei și fata moșneagului.*)
   c) Era un căluț jigărit și plin de bunăvoință. (M.Sadoveanu, *Ghighiță.*)
   d) Unde se întorcea Ali, dădea cu ochii de binefăcătorul lui, care... îi apuca mâna și o arăta ca pe un lucru al său: „Uitați-vă, eu i-am scăpat-o". Azi așa, mâine așa, încât, în scurt, binefăcătorului îi și ieși porecla: „Omul cu trei mâini". (Em.Gârleanu, *Recunoștința.*)
   e) ...drept vorbind, și moș Vasile era un cârpănos și un pui de zgârie-brânză, ca și mătușa Mărioara. (I.Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
2. Construiește propoziții sau fraze: cu fiecare dintre substantivele compuse cu adjectivele *bună-* și *rea-* de la punctul II și cu substantivul *bunăvoință* (motivează folosirea liniuței sau scrierea într-un cuvânt); cu câte două substantive din fiecare dintre celelalte tipuri de substantive compuse scrise cu liniuță.
3. Construiește propoziții sau fraze cu fiecare dintre substantivele comune compuse de la punctul II, în alcătuirea cărora intră un numeral.

Ortografia substantivelor proprii

I. Substantivele proprii simple denumesc persoane – *Ion, Maria* –, animale – *Murgu, Joiana*–, localități, ape, munți – *Giurgiu, Dunărea, Carpații* –, întreprinderi – *Metalul* –, ziare – *Adevărul* – etc. Ele se scriu cu *literă mare la începutul cuvântului.*

Substantivele proprii sunt și *numele de aștri* (planete, stele, constelații): *Mercur, Venus, Pământul, Marte, Jupiter, Saturn, Uranus, Neptun, Soarele, Luna, Rarița* (steaua *Sirius*), *Găinușa* (numele constelației *Cloșca-cu-Pui*) etc. Se scriu deci cu inițială mare *Soarele, Pământul, Luna* când aceste cuvinte sunt folosite ca *nume ale corpurilor cerești*, precum și *numele punctelor cardinale* când au sensul *țările, ținuturile* (uneori și *popoarele*) *din apus, din răsărit* etc.: „Tu te lauzi că *Apusul* înainte ți s-a pus?" (M.Eminescu, *Scrisoarea III*).

Exerciții

1. Subliniază substantivele proprii simple. Explică de ce s-au scris cu literă mică cuvintele subliniate din textul *d* și cu literă mare cele subliniate în textele *c* și *e*.

   a) De o parte și de alta a râului se-ntinde mândra așezare a satului Broșteni. De aici încolo Bistrița se îmblânzește. De trei ori și-au ridicat Carpații falangele de stânci împotriva ei. (Al.Vlahuță, *România pitorească.*)
   b) – Spune-mi mai întâi unde ți se arată această stea...? Manolaș îi răspunse... Adăugă că o vede deasupra celor trei stele ale Rariței.
   – Amice, Rarița de care spui este Orionul, regina constelațiilor. (G.Galaction, *O stea prin fereastra lui Manolaș.*)
   c) Cotropirea de către turci a malului dimpotrivă însemna gâtuirea țării sau astuparea definitivă a acestei ferestre a *Răsăritului*... (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)
   d) Departe, la *răsăritul* din fața noastră, sclipea încă ceva în umbra amurgului...; era cea de pe urmă rază de lumină ce cădea rătăcită și pieziș din depărtările *apusului.* (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)
   e) O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s-au pus!
   Toată floarea cea vestită a întregului *Apus.* (M.Eminescu, *Scrisoarea III.*)
   f) Ele (razele de soare) aleargă... cu fantastica viteză de 300 000 km pe secundă... Dar în calea puternicelor radiații solare, Pământul are instalată o barieră naturală, și anume atmosfera... (H.Chirilei, *Soarele și viața pe Pământ.*)
   g) – Știi una, moș Luca – zise Zaharia de la o vreme – Găinușa-i spre asfințit, Rarițele de-asemine[3]...; Haidem să pornim la drum! (I.Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
2. Construiește câte o propoziție în care să se afle substantive proprii simple care denumesc reviste, ziare, planete, stele sau constelații și cuvintele *apusul, răsăritul* folosite ca substantive proprii.

II. Substantivele proprii compuse se împart în două categorii în ce privește *folosirea literei mari la inițiala cuvintelor.*

1. Substantive care *se scriu cu* **literă mare numai la începutul primului cuvânt**. În această categorie intră:

– *titlurile ziarelor, ale revistelor, ale operelor literare, științifice și artistice:* **România liberă**, **Tineretul liber**, **Viața românească** (revistă); **Balade și idile** (de G. Coșbuc), **Istoria românilor prin călători** (de N. Iorga);

– *denumirile documentelor de importanță națională sau internațională:* **Legea organizării județătorești**, **Regulamentul organic** etc.

Când în interiorul titlului se află un substantiv propriu, acesta se scrie cu literă mare: **Istoria lui Mihai Viteazul** (de N. Iorga).

În articolele și lucrările în care se menționează un titlu sau denumirea unui document, acesta *se subliniază sau se pune între ghilimele.* În textele tipărite titlurile și denumirile documentelor apar fie între ghilimele, fie cu alt fel de litere decât cele din restul textului.

Exercițiu

Construiește propoziții sau fraze în care să folosești: două titluri de ziare sau reviste; trei titluri de opere literare sau științifice; trei denumiri de documente naționale. Subliniază titlurile și denumirile sau pune-le între ghilimele.

[3] Formele literare actuale sunt *de asemenea* și *de asemeni* sau, scrise cu liniuță – *de-asemenea, de-asemeni* – când se redă vorbirea în tempo rapid.

2. *Substantive proprii compuse* care *se scriu* **cu literă mare la începutul fiecărui cuvânt**, *cu excepția cuvintelor de legătură* (articolul *al* sau *cel*, *prepoziția* sau *conjuncția*). La scrierea acestor compuse *trebuie observate* și **situațiile în care se folosește liniuța**.

a) *La numele de personaje din basme și povestiri, liniuța* se folosește în mai mare măsură decât la celelalte substantive proprii compuse, și anume: între două nume cu formă de nominativ-acuzativ – *Rilă-iepurilă*; între un substantiv și alt substantiv la genitiv – *Păunașul-Codrilor*; *Zâna-Zorilor*; între substantiv și adjectiv – *Harap-Alb, Făt-Frumos*; între substantiv și prepoziția care leagă substantivele – *Voinic-de-Plumb*; între verb și substantiv – *Sfarmă-Piatră, Strâmbă-Lemne*; între toți termenii unor nume neobișnuit de lungi: *Jumătate-de-Om-Călare-pe-Jumătate-de-iepure-Șchiop, Făt-Frumos-cu-Moț-în-Frunte* (personaj dintr-un basm de I. L. Caragiale).

b) Tot cu **inițială mare la ambele nume** și cu **liniuță între cuvintele componente** se scriu *prenumele și numele de familie compuse din două nume de persoană*, precum și *numele de familie alcătuite dintr-un nume de familie și un nume geografic*: *Ana-Maria, Radu-Șerban; Rădulescu-Pogoneanu, Bogdan-Duică Gheorghe* (istoric literar); *Niculescu-Buzău, Rădulescu-Motru* etc.

c) *Numele împăraților din basme, ale personalităților istorice și literare,* **formate din** *nume propriu de persoană și dintr-un substantiv comun* care arată *rangul, gradul, funcția* se scriu cu literă mare și la numele comun: *Aleodor-Împărat, Verde-Împărat, Sinan-Pașa, Șerban-Vodă, Mihnea-Vodă cel Rău, Mihai-Voievod Viteazul*. Numele rangului se leagă prin liniuță de numele persoanei. Dar în situații de felul *împăratul Verde, voievodul Șerban*, numele rangului este un *substantiv comun*.

d) *Regula de sub a)*, în ce privește *folosirea liniuței și în cazul* **prepoziției** sau *al* **adjectivului** *dintr-un substantiv compus, se aplică* și **numelor de constelații:** *Cloșca-cu-Pui, Ciobanul-cu-Oile* (numele constelației *Lira*), *Carul-Mare* (= *Ursa-Mare*), *Carul-Mic* (= *Ursa-Mică*) etc.

e) O situație asemănătoare cu ceea de la c) este la *numele proprii geografice* de felul *Broșteni-Deal, Domnești-Sat, Lehliu-Gară*, substantivul comun fiind adăugat numelui localității în scop de identificare.

La numele geografice liniuța se mai folosește în cazul denumirilor alcătuite: din *două nume geografice cu formă de nominativ-acuzativ: Bistrița-Năsăud, Cluj-Napoca, Popești-Leordeni, Iezer-Păpușa* etc.; dintr-un *nume comun* și un *nume geografic propriu*, iar *numele comun* nu mai corespunde cu ceea ce denumește: *Baia-Sprie, Ocna-Șugatag, Pârâul-Cărbuna* (pădure).

f) În celelalte situații *numele proprii geografice* formate din două sau mai multe cuvinte se scriu fără liniuță de unire: *Africa Centrală, America de Nord, Orientul Mijlociu, Curtea de Argeș, Bolintinul din Vale* etc.

Întrucât în multe cazuri numele proprii geografice și teritorial-administrative cuprind în alcătuirea lor termeni generici – *muntele* (*munții*), *râul*, *dealul*, *câmpia*, *șoseaua*, *bulevardul*, *strada* etc. –, pentru scrierea corectă a cuvintelor respective trebuie cunoscute *situațiile în care numele comun generic face parte dintr-un nume propriu*. Numele generic face parte din denumire și deci se scrie cu literă mare când:

– *este urmat de un* **substantiv în genitiv**: *Cheile Bicazului, Podișul Transilvaniei, Munții Măcinului, Delta Dunării, Valea Jiului, Râul Doamnei, Parcul Tineretului, Strada Arcului* etc.;

– *este urmat de un* **adjectiv**: *Munții Apuseni, Grădina Botanică, Strada Frumoasă* etc.;

– *este urmat de o* **prepoziție** *și un* **substantiv** *sau* **adverb**: *Balta fără Fund* (baltă), *Vârful cu Dor, Câmpia de Vest, Sâmbăta de Sus* (localitate);

– *este însoțit de un* **numeral cardinal**: *Bulevardul 1848, Strada 1907*;

– *este plasat* **după un substantiv la nominativ-acuzativ**: *Bicaz-Chei, Tușnad-Băi, Cândești-Deal, Udrești-Sat, Lehliu-Gară* etc.;

– *nu are sens care să corespundă cu ceea ce denumește termenul respectiv*: *Câmpia Burnas* (stradă); *Dealul-Floreni* (localitate); *Pârâul-Cărbuna* (pădure) etc.

3. Se scriu **cu literă mare la începutul fiecărui cuvânt**, cu excepția cuvintelor ajutătoare:

– *denumirile evenimentelor*: *Comuna (din Paris), Reforma, Renașterea, Unirea Principatelor* etc.;

– *denumirile organelor și organizațiilor de stat și politice naționale sau internaționale, ale întreprinderilor și instituțiilor de tot felul*: *Guvernul României, Ministerul Învățământului, Organizația Națiunilor Unite, Facultatea de Litere, Institutul de Lingvistică, Institutul de Economie Mondială, Muzeul Literaturii Române, Teatrul German de Stat, Uniunea Artiștilor Plastici, Liceul Industrial Nr .5* etc.;

– *denumirile sărbătorilor*: *Crăciun(ul), Paște(le), Anul Nou, 1 Decembrie, 1 Mai (Întâi Mai), Ziua Internațională a Femeii* etc.

Când un nume propriu compus începe cu articolul sau cu o prepoziție, **articolul** sau **prepoziția** *se scrie* **cu literă mare**; *Al X-lea Congres Internațional al Lingviștilor, La Om* (vârf de munte), *Între Gârle* (stradă).

Prescurtările de felul **C.F.R.** (*Căile Ferate Române*), **O.N.U.** (*Organizația Națiunilor Unite*) se pot scrie **cu punct** *sau* **fără punct** *între literele mari* (**CFR, ONU**).

Exerciții

1. Subliniază substantivele proprii simple sau compuse. Scrie pe caiet substantivele proprii compuse și explică oral ortografia lor.
   a) Hanul (tătarilor) se afla tot la Scărpătești, unde sosise și Mustafa-Pașa cu Bogdan-Vodă. (N.Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)
   b) – Astăzi o să vorbim despre Ion-Vodă cel Cumplit, căruia i s-a mai spus și Ion Armeanul. (Z.Stancu, *Desculț.*)
   c) Petrache Poenaru a fost ales, în 1838, membru corespondent al Societății de Științe și Arte din Paris, iar în 1839, membru al Societății de Arheologie din Atena. A fost ales, de asemenea, din 1871, membru al Societății Academice Române. (C.Jalbă, *Petrache Poenaru.*)
   d) Tatăl meu era un bărbat... frumos, vesel și savant... Nevoind să facă politică, n-a fost decât profesor la Școala de Poduri și Șosele, la Seminarul Central, director și fondator al Școlii de Arte și Meserii din București, inspector general la Căile Ferate și la Școala de Agricultură de la Herăstrău. (Cincinat Pavelescu, *Mărturisiri.*)

e) Statu-Palmă-Barba-Cot se repede la foc și din câteva înghițituri soarbe mâncarea lui Strâmbă-Lemne din oală. Strâmbă-Lemne îl prinde de barbă, crapă un lemn și-i pune barba acolo. Când vin de la vânat Tei-Legănat și Sfarmă-Piatră, găsesc pe Statu-Palmă-Barba-Cot agățat cu barba în lemnul cel crăpat. (Vol. *Tinerețe fără bătrânețe...*)

f) Alegerea lui Cuza fu primită cu mare bucurie pretutindeni, nu numai în întreaga Moldovă, dar și în Țara Românească și în Transilvania. În Iași, în ziua alegerii, Strada Mare gemea de lume... Dincolo de munți „Gazeta Transilvaniei" prezintă în chip elogios pe Cuza. (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă.*)

g) În „Cuvântul înainte" al primei fascicule a *Revistei istorice române* arătam că ea este organul Institutului de Istorie Națională de pe lângă Universitatea din București. (Const.C.Giurescu, *Amintiri.*)

h) De la Gura Motrului în sus, șoseaua se încheie..., prin adânca închizătură a Oltului. Drumul nostru pe Valea Oltului se încheie la granița țării, din sus de Râul Vadului, la strunga de la Turnu Roșu, care, în vechime, purta mărețul nume de Poarta lui Traian. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)

i) ...pe vremea aceea, domn în Țara Românească era Mihai Viteazul... Văzând el ce potop de oaste vine asupră-i, se retrase la câteva ceasuri departe de Giurgiu, pe Valea Neajlovului, la locul numit Vadul Călugărenilor. (Al.Vlahuță, *România pitorească.*)

j) El (Motrul) coboară de sus, dinspre Culmea Frumoasă, de la poalele muntelui Oslea... și trece pe sub zidurile Mănăstirii Strehaia... De-acolo se lasă molatic pe șes deschis până-n Mănăstirea Gura Motrului. Pe toată Valea Motrului..., pornind de la Câmpia Padeșului, de pe plaiul Cloșani până-n șesurile Dunării, prin toate satele Olteniei auzi vorbindu-se de „Domnul Tudor". (Al.Vlahuță, *România pitorească.*)

k) ...intră buluc în ogradă tușsese: Harap-Alb înainte și ceilalți în urmă, care de care mai chipos și mai îmbrăcat, de se târâiau ațele și curgeau oghelele după dânșii, parcă era oastea lui Papuc-Hogea-Hogegariul. Și-atunci Harap-Alb se înfățișează înaintea împăratului Roș. (I.Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

l) Pe strada Berzei, mergea în copilăria mea... tramvaiul cu cai nr. 12. Venea de la Fabrica de Bere Luther, trecea prin spatele Gării de Nord, ... cotea spre dreapta, pe strada Bucovinei, apoi prin strada Virgiliu dădea în Berzei, cobora... spre Cișmigiu, apoi spre Liceul Lazăr, ajungea, suind, la Casa de Depuneri în Calea Victoriei și pe strada Carol în jos, apuca pe Calea Rahovei. (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă.*)

m) La 1857, pe când se fierbea Unirea la Iași, boierii moldoveni liberali, ca de-alde Costache Hurmuzachi, M. Kogălniceanu și alții, au găsit cu cale să cheme la adunare și câțiva țărani fruntași..., spre a lua și ei parte la facerea acestui măreț și nobil act național. (I.Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea.*)

n) – A vrut să meargă pe cablu în mâini? Da, înțeleg.
Și astfel, în acea dimineață..., șeful Inspectoratului Minier din Petroșani începu ancheta celei mai ciudate și mai tragice nenorociri din câte au fost vreodată pe Valea Jiului. (Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia.*)

o) Acest turn... e scump românilor... El a văzut, unul după altul, pe Mircea cel Bătrân, Dracula-Vodă, Vlad Țepeș, Radul cel Mare, Radul de la Afumați, Mihai Viteazul și Matei Basarab, toți voievozii noștri cei mari și vestiți. (N.Bălcescu, *Românii supt Mihai Voievod-Viteazul.*)

p) *Capra cu trei iezi* este ilustrarea iubirii de mamă; *Dănilă Prepeleac* dovedește că prostul are noroc; ... *Povestea porcului* arată că, pentru o mamă, și cel mai pocit prunc e un Făt-Frumos; *Fata babei și fata moșneagului* este vestita dramă a copiilor vitregi. (G.Călinescu, *Ion Creangă – viața și opera*)

2. Construiește propoziții sau fraze ori compune un text unitar în care cuvintele *vodă, voievod, împărat, deal, vale, câmpia, șoseaua, calea, strada* să fie folosite: 1) ca *termeni ai unor substantive proprii*; 2) ca *substantive comune* care să preceadă un substantiv propriu pe lângă care, în anumite situații, ar putea forma un substantiv compus. Motivează valorile pe care consideri că le-ai dat substantivelor respective.

3. Alcătuiește *itinerarul unei excursii* în care să fie prevăzută și vizitarea unor întreprinderi, uzine, muzee, școli etc. Motivează felul în care ai scris substantivele proprii compuse.

4. Construiește câte două propoziții sau fraze în care să se afle nume proprii compuse din categoriile prezentate sub II, 2. a), b) și d). Subliniază numele proprii compuse cerute și motivează oral ortografia lor.

Genul substantivelor

1. În limba română, substantivele pot fi de *genul*

masculin:	*un* **frate,**	*doi* **frați;**
feminin:	*o* **colegă,**	*două* **colege;**
neutru:	*un* **drum,**	*două* **drumuri.**

Exercițiu

Subliniază substantivele din textele următoare și analizează-le arătând: felul lor (simple sau compuse, comune sau proprii) și genul.

a) Granguri zglobii fluierau din vârful arinilor, gaițe se strigau peste poiene și, de pe un deal pe altul, mierlele se îngânau cu melodioase glasuri (G Topârceanu, *Într-o dimineață de primăvară.*)

b) Și trecătorii de pe podul (de) deasupra Râului Târgului, soldați, femei, par umbre rele... Numai lumina întreagă a centrului împrăștie norul de nelămurită tristețe care a învăluit pe neașteptate sufletele. (N.Iorga, *Priveliști din țară.*)

c) Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindește cu mândrie Cetatea Neamțului de atâtea veacuri. (I.Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

d) Când m-am prezentat la poarta căminului studențesc de pe Strada Cheiului..., ca proaspăt student al Facultății de Istorie din București, purtam încă armă;... abia mă întorsesem dintr-un spital de răniți din Cehoslovacia (Șt Bănulescu, *Iarna bărbaților.*)

II. *Diferența de sex pentru substantivele care denumesc ființe se exprimă în două feluri*:

a) prin întrebuințarea unor *cuvinte diferite* la masculin și feminin: *bărbat – femeie; băiat – fată; oaie – berbec; cocoș– găină* etc.;

b) *prin formarea femininului de la masculin*: **nepot – nepoată; prieten – prietenă; urs – ursoaică** sau a *masculinului de la feminin*: **vulpe – vulpoi; rață – rățoi.**

Substantivele care au femininul format de la masculin sau masculinul format de la un feminin se numesc **substantive mobile**.

Unele substantive, nume de animale, au o **singură formă** *pentru a denumi ambele sexe: elefant, vultur, dihor, veveriță, fluture* etc. Acestea se numesc **substantive epicene**[4].

Exercițiu

Subliniază substantivele nume de ființe și scoate-le pe trei coloane: 1) cele care exprimă diferența de sex prin cuvinte diferite; 2) substantivele mobile; 3) substantivele epicene. Analizează genul celor de la punctele 1 și 2.

a) Lupii, urșii îmi fac slujbă, leii chiar mi se supun,
Adevărul d-un preț mare, când le poruncesc ei spun.
(Gr. Alexandrescu, *Epistolă. Marelui logofăt I. Văcărescu.*)

b) Vin țânțarii lăutarii, gândăceii, cărăbușii,
Iar mireasa viorică i-aștepta-ndărătul ușii. (M. Eminescu, *Călin – File din poveste.*)

c) Jucau sârba porumbeii, Numai cioara cu cimpoiul,
Că e jocul lor, Tot izbind cu el,
Și-au luat la joc cârstelii Se bătea cu pițigoiul,
Pe-o rățușcă – vai de mine! Iar sitarul dup-o ușă
Graurul juca pe vine, Se certa c-o găinușă
Barza-ntru-un picior. Pentr-un gândăcel.
(G. Coșbuc, *Nunta în codru.*)

d) Însă a doua zi după asta, iaca și mătușa Mărioara lui moș Andrei... și se ia la ciondănit cu mama din pricina mea:
– Mai auzit-ai dumneata, cumnată, una ca asta, să fure Ion pupăza, care... ne trezește desdimineață la lucru de atâția ani!? (I.Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

Numărul substantivelor

I. Prin formele pe care le iau în vorbire, substantivele pot arăta un singur obiect sau mai multe obiecte de același fel, adică *numărul* obiectelor. În mod obișnuit, substantivele au o formă pentru *singular*, formă care arată *un singur obiect*, și o formă pentru *plural*, care arată *mai multe obiecte* de același fel:

– singular: *frate, copac, casă, școală, tablou;*
– plural: *frați, copaci, case, școli, tablouri.*

Exercițiu

Subliniază cu o linie substantivele la numărul singular și cu două linii substantivele la numărul plural. Analizează-le arătând: felul lor (simple sau compuse, comune sau proprii, mobile sau epicene), genul și numărul.

a) Și mamele cântau la urechea pruncilor din scutece, să le transmită chiar de la vârsta aceea, cea mai frumoasă dintre melodii, cântecul... apărării pământului strămoșesc! Și tații cântau, înalt și solemn, însă cu un ochi la băieții lor, ca nu cumva în loc să cânte, să se uite la fluturii abia ieșiți parcă din razele de soare!

[4] Denumirea *epicene* vine de la adjectivul din limba greacă „*epikoinos*" = *comun*, în sensul de *nediferențiat*. În cazul substantivelor, *epicen* înseamnă *care nu face diferențierea după sex.*

„Muri-vom până la unul...!" sunau cuvintele fierbinți ca focul. (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)

b) Bolta și-a cernit năframa
Ca o mamă întristată,
Floarea-soarelui pe câmpuri
Pleacă fruntea-ngândurată. (O. Goga, *Sara.*)

c) Făt-Frumos își spală fața în baia de lacrimi, apoi... se culcă să doarmă în patul cu flori... și Florile toate s-adunară... ținând sfat lung cum să fie luminile hainei de mireasă; apoi încredințară taina lor unui curtenitor flutur albastru... (M.Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*)

d) Voi, munților mândri, moșnegi cununați
Cu stelele bolții albastre,
În leagănul vostru de codri și stânci
Dorm toate poveștile noastre. (O. Goga, *În munți.*)

II. Unele substantive **au forme numai pentru singular**. În această categorie intră foarte multe **substantive proprii**, lucru explicabil, pentru că ele denumesc un singur obiect, considerat izolat: *Oltul, Constanța* etc.; **substantive comune** care denumesc **epoci istorice, religii:** *sclavagism, feudalism, creștinism, mahomedanism, catolicism* etc.; **calități** sau **însușiri:** *înțelepciune, curaj* etc.; **stări organice:** *foame, sete* etc.; **materie:** *aur, fier, zinc, miere, mazăre* etc.; **sporturi:** *fotbal, volei* și altele.

Alte substantive **au numai forme de plural:** *câlți, zori, Carpați, Bucegi, Fântânele* etc. Numele de localități cu formă de plural au înțeles de singular, pentru că ele denumesc o singură localitate.

O altă categorie de substantive cu formă de plural **au alt înțeles decât substantivul cu formă de singular:** *frig* – **friguri** (denumirea unei boli); *grâu* – **grâne** (denumire generală pentru cereale); *fier* – **fiare** (cu sensul *obiecte de fier* – *fiare* vechi – sau *cătușe, lanțuri*) etc. În cazurile de acest fel, **forma de plural** *reprezintă* **alt substantiv** *decât forma de singular.*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie substantivele comune sau proprii care au formă numai pentru singular și cu două linii pe cele care au formă numai pentru plural.

a) De-aici pornește marele braț al Dunării – canalul Borcea – care trece prin fața orașului Călărași și... curge între deșertul pururea însetat al Bărăganului și suhaturile mlăștinoase ale ostrovului Balta. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)

b) O, tu crai cu barba-n noduri ca și câlții când nu-i perii,
Tu în cap nu ai grăunțe, numai pleavă și puzderii. (M.Eminescu, *Călin – File din poveste*).

c) Din vârf de munți amurgul suflă
cu buze roșii
în spuza unor nori
și-aţâță
jăraticul ascuns
sub vălul lor subțire de cenușă. (L. Blaga, *Amurg de toamnă.*)

d) În pântecele acestor munți zac comorile minerale cele mai felurite din Europa: sarea, fierul, argintul, arama, plumbul, mercurul, zincul... și, în sfârșit, metalul cel

mai îmbelșugat decât toate, aurul, pe care îl vezi strălucind până și prin noroiul drumurilor.
Astfel este Țara Ardealului. (N.Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)

e) Când au dat zorile, mă scol, mă spăl, îmi aprind pipa... și-i poftesc în casă. (I. Agârbiceanu, *Costinaș.*)

f) Așa, Ursei,
Pune-ți botul pe genunchii mei –
Și uită-mi-te-n ochi cu bunătate. (T.Arghezi, *Prietenie.*)

g) Pe umeri pletele-i curg râu –
Mlădie ca un spic de grâu,
Cu șorțul negru prins în brâu,
O pierd din ochi de dragă. (G. Coșbuc, *Numai una.*)

h) Pe dealuri se-nalță solare
podgorii albastre și sonde.
Râuri, spre alte seminții,
duc slava bucatelor blonde. (L. Blaga, *Țară.*)

i) Cum intrai, cuconul Tache îmi zise: „Îndeplinește porunca lui vodă". Atunci luai fiarele din mâna stegarului, mă aplecai și le pusei clucerului de picioare. (I.Ghica, *Scrisori către V.Alecsandri.*)

2. Construiește șase propoziții în care să se afle alte substantive care denumesc epoci istorice și religii[5].

Substantive cu sens colectiv

I. Substantivele cu sens colectiv *denumesc o totalitate de obiecte de același fel:* **muncitorime, mulțime, boierime, burghezie, nobilime, stol, roi, cârd, grup, popor, oaste, grămadă** etc.

Substantivele cu sens colectiv nume de clase sau grupuri sociale – *muncitorime, țărănime, boierime, nobilime* etc. – **au numai formă de singular.**

Exercițiu

Subliniază substantivele cu sens colectiv și analizează genul și numărul lor.

a) – Nene Ștefane!... n-a mai rămas bieților creștini nici cenușă în vatră. Fuge lumea peste Dunăre; s-au spart o mulțime de sate. (I.Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*)

b) Rândunelele s-au adunat pe șoseaua mare, din toate streșinile împrejurimii... Nu știu dacă sunt câteva mii, câteva zeci de mii, câteva sute de mii, câteva milioane, căci ochiul deprinde să numere pâlcurile, stolurile, roiurile și frunzele. (T.Arghezi, *Dați-vă jos încet.*)

c) Se adunase lume în jurul lor..., mai ales că femeile ieșiseră pe la porți ca să deschidă vacilor, căci se întorcea cireada satului de la pășune, acoperind soarele care scăpăta roșu și mare. (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)

d) Care cu poveri de muncă
Vin încet și scârțâind;
Turmele s-aud mugind,
Și flăcăii vin pe luncă
Hăulind.
Cu cofița pe-ndelete,
Vin neveste de la râu;
Și cu poala prinsă-n brâu
Vin cântând în stoluri fete
De la grâu. (G. Coșbuc, *Noapte de vară.*)

[5] Fii atent la ortografia acestor substantive. Ele sunt formate cu ajutorul sufixului *-ism*; deci este greșit să scriem „feudalizm, catolicizm" etc.

II. *Substantivele cu sens colectiv, când au formă de singular, se înlocuiesc cu un pronume la numărul singular:* „**Țărănimea** a luptat pentru drepturile **ei; ea** s-a răsculat în 1907..." **Fii atent** *la acest lucru. Trebuie să te conduci după* **forma de singular a substantivului,** *nu după înțelesul colectiv.*

Exercițiu

Construiește câte două fraze în care substantivele cu sens colectiv *boierimea, burghezia, țărănimea, muncitorimea* să aibă funcția de subiect al primei propoziții, iar în a doua propoziție, substantivul colectiv să fie înlocuit prin pronume personal.

III. *Când un substantiv cu sens colectiv are funcția de subiect, verbul predicativ se pune la numărul singular sau plural, după cum substantivul colectiv are formă de singular sau plural:* „**Stolul a** *zburat*"; „**Stolurile au** *zburat*"; „**Muncitorimea** *s-a adunat* în curtea fabricii". Chiar în construcțiile de tipul: „**Stolul** *de vrăbii* **a** *zburat*", verbul predicativ trebuie pus tot la singular, pentru că acordul predicatului se face cu subiectul *stolul* (substantiv la numărul singular), nu cu atributul „(de) *vrăbii*".

Exerciții

1. Subliniază substantivele cu sens colectiv, apoi completează locurile libere cu predicatele propozițiilor, exprimate prin verbele indicate înaintea fiecărui text, acordându-le cu numărul substantivelor pe care le-ai subliniat.
[1] *a se tulbura*; [2] *a căuta* (ambele verbe la perfectul simplu).

a) Oastea vizirului [1] ....., toată năpădită ca de-o furtună. Românii lovesc orbește. Mulțimea nebună de groază, [2] ..... scăparea-n fugă. (Al.Vlahuță, *România pitorească.*)

a se lăsa (la perfectul simplu).

b) Un stol de graur ....., pieziș, în apropiere. (Em. Gârleanu, *Tovarășii.*)

[1] *a se rupe*; [2] *a cădea* (ambele verbe la indicativul prezent).

c) Cu tropote roibii de spaimă pe mal
Rup frâiele-n zbucium și saltă;
Turcimea-nvrăjbită [1] ..... de-olaltă
Și [2] .....-n mocirlă... (G. Coșbuc, *Pașa Hassan.*)

[1] *a se aduna*; [2] *a sta* (ambele verbe la perfectul compus).

d) [1] ..... popor de pretutindeni, umplând împrejurimea. Toată boierimea [2] ..... lângă tronul domniei după protocol. (M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare.*)

2. Înlocuiește substantivele subliniate cu substantivele colective corespunzătoare și fă acordul predicatelor cu numărul substantivului colectiv atât în propozițiile în care subiectul este exprimat, cât și în propozițiile în care subiectul este subînțeles.

a) *Țăranii* așteptau cu răbdarea tradițională, fiindcă timpul n-are preț decât în toiul muncilor. (L.Rebreanu, *Răscoala.*)

b) *Boierii*, prinzând de veste despre acestea, se traseră înapoi pe drumul Craiovei. (Al.Odobescu, *Doamna Chiajna.*)

c) *Nobilii*... erau împărțiți în deosebite păreri și partide. (N.Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)

3. Construiește câte o propoziție în care subiectul să fie exprimat prin substantivele cu sens colectiv, urmate de atributele date: **turma** *de oi*, **roiul** *de albine*, **cârdul** *de copii*, **stolul** *de rândunele*.
Subliniază predicatele și verifică acordul cu subiectul.

Declinarea substantivului

Cazurile substantivului

Substantivul poate avea în propoziție diferite funcții sintactice: **subiect, atribut, complement** sau *poate intra în alcătuirea predicatului care arată* **ce este, cine este, cum este, al cui este** *obiectul denumit prin substantivul cu funcția de subiect.* Aceste funcții sintactice sunt exprimate prin diferite forme ale substantivului:

Casa este înaltă. | *subiect*
Zidurile **casei** sunt de cărămidă. | *atribut*

Funcțiile sintactice ale substantivului *pot fi exprimate* **numai prin forma substantivului** sau **cu ajutorul articolului hotărât** *alipit la sfârșitul substantivului ori prin construcții alcătuite* **cu articolul al (a, ai, ale)** sau **cu o prepoziție**.

Cele din urmă *raze* lucir**ă** **în** *țurțur***ii** **de** *gheață* **ai** *streșin***ă**.../ Era *liniște*/ și *fumur***ile** *sat***ului** suiau drepte **în** *văzduh*./ (M. Sadoveanu, *Baltagul*).

Subiectele *raze* și *liniște* sunt exprimate numai prin forma substantivului, fără nici un alt adaos. Subiectul *fumurile* este exprimat prin substantivul *fumuri*, căruia i s-a adăugat articolul **-le**. Complementele – (lucir**ă**) **în** *țurțur***ii**, (suiau) **în** *văzduh* – și atributul – (țurțurii) **de** *gheață* sunt exprimate cu ajutorul prepozițiilor **în, de.**

Exprimarea atributului (țurțurii)... **ai** *streșinii* – s-a realizat cu ajutorul a două articole (**ai** și **-i**), iar exprimarea atributului – (fumurile) *sat***ului** – s-a realizat cu ajutorul articolului **-lui**.

Fără articolele sau prepozițiile folosite, substantivele restrictive ar fi fost lipsite de sensurile sintactice pe care le au în propoziție, pentru că textul ar fi apărut astfel: Cele din urmă raze lucir*ă* *țurțuri gheață streșini*/... *fumuri sat* suiau drepte *văzduh*.

Formele *pe care le ia substantivul pentru a exprima funcțiile lui în propoziție se numesc* **cazuri.**

Formele cazurilor se numesc **forme cazuale.**

Articolul și *prepoziția* sunt părți de vorbire *cu rol de* **instrumente gramaticale** *pentru exprimarea cazurilor.*

În limba română substantivul are cinci cazuri: **nominativ, acuzativ, dativ, genitiv** și **vocativ.**

Totalitatea formelor și a construcțiilor cazuale ale unui substantiv constituie **declinarea** *acelui substantiv.*

În declinare, substantivul poate fi articulat cu articolul hotărât (*omul, oamenii, casa, casele* etc.) sau fără articol hotărât (*om, oameni, casă, case* etc). *Declinarea substantivului cu articol hotărât* se numește **declinare articulată,** iar *declinarea fără articol hotărât* se numește **declinare nearticulată.**

Cazurile nominativ și acuzativ

Cazul nominativ

I. Substantivul *la cazul nominativ are, de obicei, funcția de* **subiect.** Având funcția de subiect, substantivul la nominativ arată **cine face acțiunea** sau **cine are însușirea** *exprimată prin predicat:*

Un **copil** se apropie de noi. | **Cine** *se apropie?* – (un) *copil.*
Copilul e vesel. | **Cine** *e vesel?* – *copilul.*

Exercițiu

Subliniază predicatele propozițiilor din textele următoare. Caută subiectele exprimate prin substantive și subliniază-le. Analizează substantivele cu funcția de subiect, arătând: felul substantivului, numărul și cazul.

a) Cerul abia se rumenise;/ picăturile de rouă încă nu se prefăcuseră în mărgăritare.../ (Em.Gârleanu, *Mai sus!*)
b) Brobonit de rouă, pământul doarme încă în lumina umedă și nehotărâtă a dimineții./ (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
c) În negura munților, deasupra asfințitului, fluturau în răstimpuri fulgere, ca năframe de aur./ (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
d) Zarea-și picură argintul
Pe ovezele de aur./
Ostenit, din aripi bate,
Ca un vis pribeag, un graur./ (O.Goga, *Sara.*)
e) Sus în brazii de pe dealuri
Luna-n urmă ține strajă,/
Iar izvorul, prins de vrajă,
Răsărea sunând din valuri./ (M.Eminescu, *Povestea teiului.*)

II. Substantivul la nominativ poate fi *articulat* sau *nearticulat.* Prin *substantiv articulat* se înțelege substantivul articulat cu articolul hotărât enclitic: *omul, oamenii, casa, casele* etc.

Substantivul nearticulat poate fi însoțit sau nu de articolul nehotărât:

În stânga se desface o **vale** largă... Din fundul acestei văi s-aude... **un vuiet**... Se deschid **priveliști** măreţe în depărtarea zărilor. (Al. Vlahuţă, *România pitorească*)

În analiza gramaticală, *articolul nehotărât se ia împreună cu substantivul. Substantivele la cazul* **nominativ** *au următoarele* **forme:**

Formele articulate

		Substantive comune					Substantive proprii	
Sg.	m.	*omul*	*fratele*	*codrul*	*fiul*		*Caraimanul*	–
	n.	*dealul*	*teatrul*	*fluviul*	*paiul*	*numele*	–	–
	f.	*casa*	*basmaua*	*ziua*	*vulpea*	*câmpia*	*Dunărea*	*Maria*
Pl.	m.	*oamenii*	*fraţii*	*codrii*	*fiii*		–	–
	n.	*dealurile*	*teatrele*	*fluviile*	*paiele*	*numele*	–	–
	f.	*casele*	*basmalele*	*zilele*	*vulpile*	*câmpiile*	–	–

Formele nearticulate

		Substantive comune					Substantive proprii	
Sg.	m. (un)	*om*	*frate*	*codru*	*fiu*		*Caraiman*	*Ion*
	n. (un)	*deal*	*teatru*	*fluviu*	*pai*	*nume*	–	–
	f. (o)	*casă*	*basma*	*zi*	*vulpe*	*câmpie*	*Dunăre*	
Pl.	m. (nişte)	*oameni*	*fraţi*	*codri*	*fii*		–	–
	n. (nişte)	*dealuri*	*teatre*	*fluvii*	*paie*	*nume*	–	–
	f. (nişte)	*case*	*basmale*	*zile*	*vulpi*	*câmpii*	–	–

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie predicatul fiecărei propoziţii şi cu două linii subiectul. Analizează substantivele prin care sunt exprimate subiectele, arătând: felul lor, genul, numărul, cazul şi dacă sunt articulate cu articolul hotărât enclitic sau nearticulate. Pentru cele nearticulate enclitic, arată dacă sunt însoţite sau nu de articolul nehotărât.
   a) Ploaia nu stătuse.../ Un vânt rece îndoia iarba cosită./ Muntele se vedea îndepărtat, învăluit în neguri./ (E.Barbu, *Pe ploaie.*)
   b) Nişte sănii săgetau pe drumurile de cremene ale gerului./ Sunau clopoţeii telegarilor, spărgând în răsunete de argint tăcerile albe./ Păduri mohorâte se zăreau, cu brazi încărcaţi de chiciură./ (E.Camilar, *Farmecul depărtărilor.*)
   c) Ziua-nfloreşte-albastră, în noaptea din fereastră./
   Zăbranicul perdelei tresare-ncet/ şi trece./
   Întregul cer s-aşază la geamuri ca o glastră./.(T.Arghezi, *Îngânare.*)
   d) Doar izvoarele suspină,/
   Pe când codrul negru tace;
   Dorm şi florile-n grădină –/
   Dormi în pace!/ (M.Eminescu, *Somnoroase păsărele.*)
   e) Sara pe deal buciumul sună cu jale,/
   Turmele-l urc,/stele le scapără-n cale./ (M.Eminescu, *Sara pe deal.*)

   f) Numai moşul povesteşte, Dumiriţi de-o pildă veche,
   Aşezat pe faţa vetrii –/ Îl ascultă doi cumetri./ (O.Goga, *Pace.*)
2. Construieşte câte o propoziţie în care substantivele *patriotism, eroism, creştinism* (articulate) să aibă funcţia de subiect.

III. Într-o propoziţie pot fi *două sau mai multe substantive la nominativ cu funcţia de subiect.* Deci o propoziţie poate avea **subiect multiplu:**

Mai rămăseseră pe lângă vetre **moşnegii, femeile şi copiii.** (G. Galaction, *La vulturi!*)

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie predicatele. Dacă textul cuprinde fraze, desparte-le în propoziţii. Subliniază cu două linii substantivele cu funcţia de subiect. Fă analiza morfologică a acestor substantive.
   a) Întâi a înflorit salcia de lângă poartă. Pe urmă au înflorit duzii, salcâmii, corcoduşii. Au înflorit câmpurile. Berzele, rândunelele au venit. (Z.Stancu – *Desculţ.*)
   b) În lan erau feciori şi fete Juca viaţa-n ochii lor,
   Şi ei cântau o doină-n cor, Şi vântul le juca prin plete. (G.Coşbuc, *Vara.*)
   c) Valea (Râmnicului) se deschide ca o carte, – pe malurile-i revărsate (...) se înfig gospodării, căsuţe rare, fânaţe-ngrădite cu leaţuri, fâşioare de livezi (Al. Vlahuţă, *România pitorească.*)
   d) În toamna anului 1939, pe nişte ploi putrede, am văzut cum se risipea Polonia; treceau peste Ceremuş rămăşiţe de regimente şi lungi şiruri de maşini şi care cu pribegi (E.Camilar, *Farmecul depărtărilor.*)
2. Construieşte trei propoziţii în care să se afle două sau mai multe substantive la nominativ, cu funcţia de subiect. Subliniază-le şi fă analiza lor morfologică.

IV. Substantivul la nominativ poate avea şi *funcţia de* **nume predicativ.** Substantivul la nominativ cu funcţia de nume predicativ răspunde la întrebarea **ce (cine) este?,** pusă pe lângă subiect:

Negreşit, muncitorul *e* **stâlpul** României! (Al.Odobescu, *Muncitorul român.*)	Ce e (este) muncitorul (*S*)? – *stâlpul* (României).
Prietena ei *este* **Ileana.**	**Cine este** prietena (*S*)? – *Ileana.*

Într-o propoziţie pot fi *unul, două sau mai multe substantive la nominativ cu funcţia de nume predicativ.* El îmi *este* **frate** şi **prieten.** *Ce este* el?: – *frate* şi *prieten.*

Această propoziţie are **nume predicativ multiplu.**

Exerciţii

1. Subliniază predicatele cu o linie şi subiectele cu două linii. Analizează substantivele prin care sunt exprimate subiectele şi numele predicative, aratând: felul lor, genul, numărul, cazul, dacă sunt articulate sau nu şi funcţia sintactică.
   a) Avuţiile de aur sunt pieritoare;/ ... munca e bogăţie veşnică.../
   Doina şi iar doina!... cânticul meu e versul de moarte a poporului la şezătoarea priveghiului.../ Trist e cânticul în sărbătorile satului:/ „Birul îi greu,/ podvoada e

greu!..."/ Poporul e stâlpul țării.../ fiecare părticică de pământ e vărsită cu sângele lui.../ (Al. Russo, *Cântarea României.*)

b) – Din sfera mea venii cu greu/
Ca să te-ascult și-acuma,/
Și soarele e tatăl meu,/
Iar noaptea-mi este muma./ (M.Eminescu, *Luceafărul.*)

c) El e sol/ precum se vede,/ Și s-avântă,/ și se crede/
Mă-sa l-a trimis în sat/ Că-i bărbat/.
Vezi,/ de-aceea-i încruntat,/ (G.Coșbuc, *Iarna pe uliță.*)

d) Pământul nostru-i scump și sfânt,/
Că el ni-e leagăn și mormânt./ (G.Coșbuc, *Noi vrem pământ!*)

2. Construiește trei propoziții în care substantivele *feudalismul, capitalismul* și *creștinismul* să fie la cazul nominativ, cu funcția de nume predicativ.

V. Substantivul la nominativ poate avea și *funcția de* **atribut.** Substantivul la nominativ cu funcția de atribut răspunde la întrebarea *care?*, pusă pe lângă substantivul determinat:

Și părintele *Ioan* de sub deal,
Doamne, ce om vrednic...mai era!
(Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

Care părinte? – *Ioan.*

Exercițiu

Subliniază cu o linie predicatele, cu două linii substantivele la nominativ cu funcția de subiect și cu o linie întreruptă substantivele la nominativ cu funcția de atribut. După modelul dat mai sus, indică prin săgeată substantivele determinate de atribute exprimate prin substantive la nominativ.

a) ... și satul Humulești... nu-i un sat lăturalnic, mocnit și lipsit de priveliștea lumii.../ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

b) Bunicul meu, Manole Crețu, la noi în Viișoara în răzășia lui, văzuse lumina lumii./ (M.Sadoveanu, *Sfaturi vechi.*)

c) Încălărat și mai semeț decât Alexandru Machedon, sălta în tarniță badea Ghiță Botgros, purtând în partea stângă o pavăză de lemn din vremea veche,/ când era tânăr strămoșul David./ (M.Sadoveanu, *Nicoara Potcoavă.*)

d) Oaspeții caselor noastre, cocostârci și rândunele,
Părăsit-au lor cuiburi/ și-au fugit de zile rele./ (V.Alecsandri, *Sfârșit de toamnă.*)

e) Cu noi ședea și Bodrângă, un moșneag fără căpătâi, însă de tot hazul./ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

Cazul acuzativ

I. *La cazul acuzativ substantivele* **au aceleași forme ca și la nominativ.**
Substantivele la cazul acuzativ pot fi folosite *fără prepoziție* sau *cu prepoziție:*

Țugurlan... se apleacă *să strângă* **iarba.** (Marin Preda, *Moromeții.*)

Îmi ticăia inima, *așteptam* pe **Bănică.** (B. Șt.Delavrancea, *De azi și de demult.*)

Substantivul *la acuzativ* **fără prepoziție** *are totdeauna funcția de* **complement obiect direct** (*arată* **obiectul** *asupra căruia se exercită* **direct** *acțiunea exprimată de verbul determinat*) *și răspunde la întrebarea* **ce?** pusă pe lângă verbul determinat: **ce** *să strângă?* – **iarba.**

Substantivul *la acuzativ cu prepoziția* **pe** *are funcția de* **complement obiect direct** *când arată obiectul asupra căruia se exercită direct acțiunea și răspunde la întrebarea* **pe cine? – pe cine** *așteptam?* – **pe Bănică.** Substantivele la acuzativ cu prepoziția **pe** și cu funcția de complement obiect direct denumesc de obicei persoane sau animale.

În analiza gramaticală *prepoziția trebuie luată cu substantivul,* pentru că ea ajută la exprimarea complementului și îi dă acestuia un anumit sens în propoziție: *pe cine?,* când substantivul are funcția de complement obiect direct; *cu cine?, la cine?, unde?* etc., când substantivul are alte funcții sintactice.

Exercițiu

Subliniază predicatele. Subliniază, după aceea, în mod diferit întâi substantivele la nominativ cu funcția de subiect, apoi pe cele la acuzativ cu funcția de complement care răspunde la întrebarea „ce?" sau „pe cine?". Notează deasupra lor cazurile (N. sau Ac.). Indică prin săgeată verbele determinate de substantivele la acuzativ. De exemplu:

Ac.
N.
Oamenii strâng *recolta*). Arată oral dacă substantivele sunt articulate sau nu.

a) Deodată o sulițâ de foc străbate perdeaua de arbori./ Porțile zilei se deschid./ (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)

b) Cerul plumburiu de toamnă cernea o bură rece, cenușie./ Din văzduh cădea repede înserarea./ Tufele de pe marginea drumului îmbrăcau forme ciudate.../ (I.Agârbiceanu, *Marin.*)

c) Obrajii bunicului erau roșii și calzi./ Și surâzând fericit, răspundea fie-sei:/ – Lăsați pe copii să vie la mine! (B.Șt.Delavrancea, *Bunicul.*)

d) – Să mergem... chiar acum la Tiță Uie,/ să ne sfătuim./ Să-i chemăm și pe Lișcu Stângaciu și pe Ivan Țânțu./ (Z.Stancu, *Desculț.*)

e) Viscolele vânturau/ și vânzoleau zăpezile neprihănite.../ Bursucii dormeau ascunși în bârloguri.../ Iepurii... rodeau tufișurile de mărunți măceși.../ Pe coșurile bordeielor ciobănești..., se ridicau, negre, fuioare de fum./ (Z.Stancu, *Pădurea nebună.*)

II. Fii atent *să nu confunzi acuzativul fără prepoziție cu nominativul.*
Atenție mai mare cer propozițiile în care subiectul nu este exprimat sau în care substantivul la acuzativ se află la începutul propoziției. De exemplu:

N. Ac.
Ceața a acoperit **munții.**
Ac.

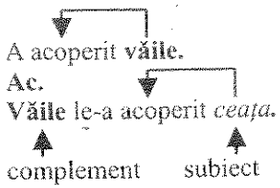

Subiectul este subînțeles: *ceața.*

– **Pentru a evita greșelile,** *trebuie să faci analiza în ordinea următoare: sublinierea predicatului; găsirea subiectului,* adică a substantivului la nominativ care arată *cine face acțiunea;* dacă subiectul nu este exprimat, îl scrii deasupra predicatului (*el, ea* etc.). Numai după aceste operații poți trece la *analiza celorlalte substantive.*

Exerciții

1. Subliniază predicatele, apoi în mod diferit substantivele la nominativ și pe cele la acuzativ care răspund la întrebarea *ce?* sau *pe cine?,* ținând seama de recomandările de mai sus. Dacă în unele propoziții subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra predicatului (*eu, tu, el, ea* etc.). Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor subliniate.
   a) Săniile lunecau ușor, lăsând dungi lucii, vineții.../ lemnele de foc le aduceau oamenii, așa întregi, din pădure./ (I.Agârbiceanu, *Lupul.*)
   b) – Nu prea cunosc locurile,/ răspunse Ștefan./ Da om întreba pe un român./ Poate știe și moșneagul ista./ Moșule! știi drumul la Hârlău?.../
   Din car, moșneagul deschise doi ochi rotunzi.../ nu-l cunoștea./
   – Da las'/ că tot ajungem noi!/ zise Ștefan/ și, ridicându-și biciul, trecu repede înainte,/ ca să-și îndemne roibii./ (M.Sadoveanu, *Mergând spre Hârlău.*)
   c) Ziua scade,/ noaptea crește/
   Și frunzișul mi-l rărește:/
   Bate vântul frunza-n dungă/ –
   Cântăreții mi-i alungă./ (M.Eminescu, *Ce te legeni...*)
   d) De deșarte vise să nu ne-nșelăm;/
   Moarte și sclavie la străini aflăm./
   Viitor de aur țara noastră are/
   Și prevăd prin secoli a ei înălțare./ (D.Bolintineanu, *Mircea cel Mare și solii.*)
   e) – ...prindeți vitele!/ Au scăpat vitele!/ Vacile rupseseră țarcul făcut.../ și porniseră sălbatice, mugind.../
   – Legați-l pe Vlase!.../ Băgați copiii în pod, la Vlase!/ (Șt.Bănulescu, *Mistreții erau blânzi.*)
2. Construiește câte o propoziție în care substantivele *cenușă, cătușă, plajă, strajă* să fie la cazul nominativ, nearticulate, cu funcția de subiect, și alte propoziții în care aceleași substantive să fie la acuzativ, singular, articulate, fără prepoziție.
3. Construiește câte o propoziție în care să se afle substantivele *zi, basma, stea, perdea, rouă*[6] la acuzativ, singular, articulate, fără prepoziție.

[6] Observă ortografia formei articulate, care se termină în diftongul *-ua,* nu *-oa* (*ziua, roua* etc.)

III. Substantivele la acuzativ *pot fi precedate și de alte prepoziții, în afară de* **pe – cu, către, ca, de, de la, din, în, spre, pentru, pe la, sub** etc. –, cu ajutorul cărora substantivul poate exprima diferite complemente:

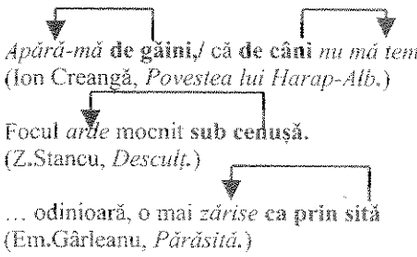

compl. obiect, indirect prepozițional: – **de cine** *apără(-mă)?* **de cine** *nu mă tem?*

compl. circ. de loc - **unde** *arde?*

compl. circ. de mod - **cum** *zărise?*

Substantivul la acuzativ cu prepoziția **pe** *nu este totdeauna complement obiect direct. De multe ori prepoziția* **pe** *servește la exprimarea* **complementului circumstanțial de loc:**

Se așează **pe răzor.** (L.Rebreanu, *Ion.*) **Unde** *se așează?* – **pe răzor.**

Exercițiu

Subliniază în mod diferit substantivele la nominativ și pe cele la acuzativ, precedate sau nu de prepoziții, și indică prin săgeată verbele determinate. Analizează substantivele subliniate aratând: cazul, dacă sunt articulate sau nu și funcțiile lor sintactice.

a) Câți domnitori si mitropoliți s-au rânduit la scaunul Moldovei,/ de când e țara asta./au trebuit/să treacă măcar o dată prin Humulești, spre mănăstiri./ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
b) Iarba ne ajunge la umeri./ S-a umplut pământul de prepelițe.../ Dacă ți-e cald,/ intri în iarbă/ să te scalzi./ Așa fac fetele lui Arșunel,/ fug... din așternut,/ aleargă pe câmp/ și intră/ unde e iarba mai mare./ (Șt.Bănulescu, *Iarna bărbaților.*)
c) – Nu te supăra, domnu Calistrat,/ eu întreb pe băiat/ dacă nu citește ceva pe baltag.../ – Gheorghiță,.../ mi se pare/ că pe baltag e scris sânge/ și acesta-i omul/ care a lovit pe tatu-tău./(M.Sadoveanu, *Baltagul.*)
d) Tăcură, învăluiți de umbrele amurgului,/ iar în casă, lelea Anica aprindea două făclii.../ și pregătea paturi pentru oaspeți trudiți.:/ (M.Sadoveanu, *Vremuri de bejenie.*)
e) Toamna cu-a ei albă frunte
Și cu galbenii conduri
A lăsat argint pe munte
Și rugină pe păduri./ (G.Topârceanu, *Balada munților.*)
f) Mumele, în glugi pe spate, Clopotele legănate
Poartă prunci cu păr bălai Sună depărtat pe plai./
Sau mioare
Lâncezioare./ (D.Bolintineanu, *San-Marina.*)
g) Izvorul curge subțire, întinzând... o baltă mică,/ pe care uneori o împunge, ca un ac de aur, câte o rază de soare./ În frunzișul sălciilor acestora se strâng stoluri întregi

de păsări.../ Nimeni-altcineva nu calcă sub acest umbrar singuratic./ (Em.Gârleanu, *Musafirul.*)

IV. Substantivul *la acuzativ cu prepoziție* poate determina și un substantiv. În acest caz are *funcția de atribut* și, pentru că este exprimat printr-un substantiv cu prepoziție, se numește **atribut substantival prepozițional:**

Flori **de tei** deasupra noastră
Or să cadă rânduri-rânduri. (M.Eminescu, *Dorința.*)

Substantivul la acuzativ cu funcția de atribut substantival prepozițional răspunde la întrebarea *ce fel de?* sau *care?*, pusă pe lângă substantivul determinat: **Ce fel de** *flori? – de tei,* florile *din grădină:* **care** *flori? – din grădină.*

Exerciții

1. Subliniază substantivele la acuzativ cu prepoziție care determină un substantiv. Indică prin săgeată substantivul determinat și fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor subliniate.
   a) Am dejugat vitele și le-am lăsat să pască fire de mătase și fire de soare și să bea apă albastră din izvorul dintre stejari. (T.Arghezi, *Basmul.*)
   b) Cinstite crai! A fost de mult. Ce printre paltini se pierdură
      Că s-a schimbat atât de-atunci: Și dorurile mele scrise
      Seninul razelor de soare Pe fața foilor de mură,
      Și fața florilor din lunci... Și toate râsetele mele
      ..... Din alunișul din zăvoi[7]...
      Zadarnic cat stoiul de visuri (O. Goga, *Reîntors.*)
   c) În aer e o răcoare dulce și un miros sănătos de câmp și de pădure. Nici un zgomot, nici o mișcare, nici o adiere de vânt nu se simte. Deodată o sulițâ de foc străpunge perdeaua de arbori. Porțile zilei se deschid și, în valuri, curge lumina pe văi. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
2. Fă o descriere sau o narațiune la care să folosești substantive la acuzativ cu prepoziție având funcția sintactică de atribut. Subliniază-le și indică prin săgeată substantivele determinate.

V. Substantivul la *acuzativ cu prepoziție* poate avea și *funcția de* **nume predicativ:**

– Cartea *este* **fără coperte.**
– Mobila **este** *de stejar.*
– Oamenii *aceștia sunt* **de la munte.**

Substantivul la acuzativ cu funcția de nume predicativ răspunde la întrebări foarte variate: *cum este?, de (din) ce este?, de unde este?* etc., puse pe lângă subiect:

Cum este cartea? *– fără coperte; De unde sunt* oamenii? *– de la munte.*

Dar la recunoașterea funcției de nume predicativ nu conduce întrebarea, ci faptul că *substantivul la acuzativ cu prepoziție arată* **o caracteristică a subiectului:** carte... *fără coperte;* mobilă... *de stejar;* oamenii... *de la munte.*

[7] „râsetele mele *din alunișul din zăvoi*". – Atribute substantivale.

Exerciții

1. Subliniază substantivele la acuzativ și analizează funcția lor sintactică. Dacă au funcția de nume predicativ, subliniază-le împreună cu verbul copulativ, iar dacă au funcția de atribut sau complement, indică prin săgeată cuvântul determinat.
   a) Așternutul era de niște pânză albă ca zăpada.../ Perna de cap era îmbrăcată cu pânză de borangic de cea mai aleasă/ (P.Ispirescu, *Ciobănașul-cel-isteț.*)
   b) – Noi... suntem în dușmănie cu primarele/ și ne-o scris femeia ,/ că ne-a luat până și giuncanii.../ (Cezar Petrescu, *Întunecare.*)
   c) Se vede lucru/ că nici tu nu ești de împărat./ (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)
   d) Of! crăișorule, crede-mă/ ca [să aibi tu puterea mea,]... toate ar fi după gândul tău./ (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)
   e) În prima seară, zăvorî ușile și obloanele, ochii îi jucară..., mustrând pe ucenici la fitece mișcare./
      – Încet, încet, încetinel,/ că ușile nu sunt de fier./ (B.Șt.Delavrancea, *Hagi-Tudose.*)
   f) Când aș ști/ că îmi vei fi de ajutor.../ mai-mai că aș face/ precum zici tu!/ (P.Ispirescu, *Ileana-Simziana.*)
   g) Ajunseră la un câmp numai de flori[8];/ fiecare floare era cu miros dulce,/ de te îmbăta/ (P.Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe.*)
2. Construiește patru propoziții în care să se afle substantive în cazul acuzativ, cu funcția de nume predicativ. Substantivele să fie precedate de prepoziții diferite.

Funcțiile substantivelor la cazurile nominativ și acuzativ

(Schemă recapitutativă)

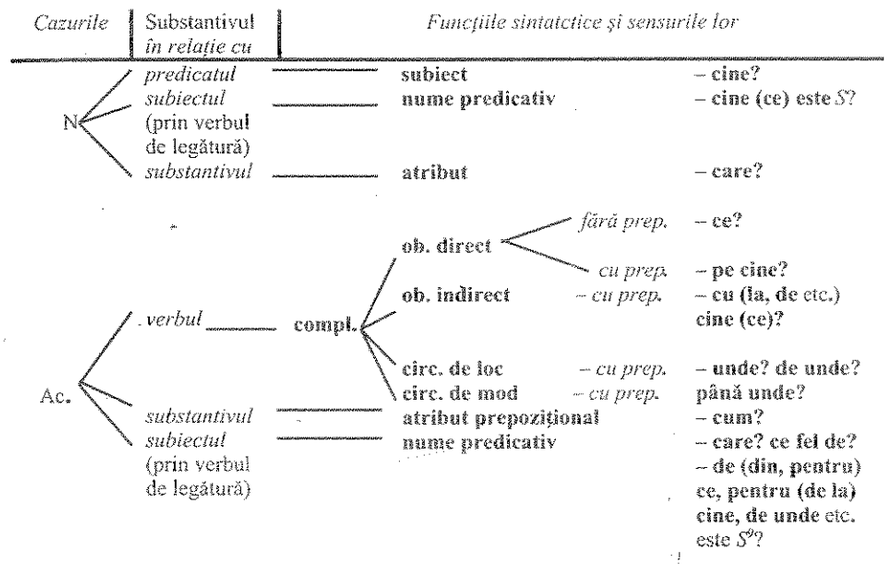

[8] – „un câmp numai de flori". – Adverbul *numai* se ia împreună cu partea de propoziție pe care o însoțește. El singur nu are funcție sintactică.

Exercițiu

Subliniază substantivele la cazurile nominativ și acuzativ și notează deasupra lor cazurile (N., Ac.). Indică prin săgeată cuvintele determinate de substantivele cu funcția de complement sau atribut. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor la nominativ și la acuzativ.

a) Copilul adormi. Într-un târziu somnul o învinse pe Irina. Plecă capul p-o mână. Se lipi de copilul ei și adormi. (B.Șt.Delavrancea, *Stăpânea odată.*)

b) Nu te uita... închide ochii... ochii fură... închide ochii!
Căscă gura; limba i se mototoli în gât; capul îi căzu...; mâinile i se înfipseră în bani... (B.Șt.Delavrancea, *Hagi-Tudose.*)

c) De sub mal, locotenentul și caporalul... auzeau respirația lui Grigore Nereja și brațele lui cum izbeau înot apa fluviului spre mijlocul albiei. (Șt.Bănulescu, *Iarna bărbaților.*)

d) A doua aducere-aminte... este un sat frumos, răscbirat între grădini și copaci pe o vale a Codrilor Bâcului, cu un păr mare în mijloc. (Al. Russo, *Amintiri.*)

e) Cucul, un solist vestit,
De prin alte țări venit,
Va cânta din flaut. (G.Coșbuc, *Concertul primăverii.*)

f) Și deodată un arc sângeros de lumină crescu în răsărit; o fierbere de flăcări se înălță către Steaua-Ciobanului, care se făcu albă, tot mai albă, până ce se topi în trandafiriul zorilor. Ape argintii începură a clipi în depărtări; diamante de rouă scăpărau curcubeie ici-colo, în cupe de flori. (M.Sadoveanu, *Ciocârlia.*)

g) – Mamă, de aur sunt cerceii tăi?
– De alamă sunt. (Z.Stancu, *Desculț.*)

h) Rada-i năfucire vie,
Când aleargă pe câmpie. (G.Coșbuc, *Rada.*)

i) ...într-o duminică..., a venit tatăl mamei, bunicul meu David Creangă din Pipirig, la noi si... a zis:
– Las', măi Ștefane și Smărănducă, nu vă mai îngrijiți atâta, că... am să ieu nepotul cu mine și am să-l duc la Broșteni cu Dumitru al meu, la profesorul Nicolai Nanu de la școala lui Baloș și-ți vede voi ce-a scoate el din băiet... (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

j) Urmele lor se iveau ca niște pete negre, mereu mai mici, pe spinarea dealului acoperită cu un cearceaf alb nesfârșit. Parapetul șanțului șerpuia ca o boțitură cenușie, frântă pe-alocuri, pierzându-se în zare. Zăpada sfărâmicioasă stăpânea tot cuprinsul. (L.Rebreanu, *Ițic, Ștrul dezertor...*)

Ortografia substantivelor la cazurile nominativ și acuzativ

Substantive masculine

I. Substantivele masculine terminate la nominativ și acuzativ singular nearticulat în *vocala* **-u,** *precedată de două sau trei consoane, din care ultima este* **r** sau **l,** se scriu la nominativ și acuzativ plural nearticulat cu un singur **-i,** iar la

[9] Despre lipsa de importanță a acestor întrebări, pentru recunoașterea numelui predicativ, și despre mijlocul de recunoaștere a numelui predicativ vezi pag. 35, V, ultimul alineat.

forma articulată, cu **-ii.** Primul **-i** este *semnul pluralului,* iar al doilea este *articolul hotărât.*

N. Ac. *Singular nearticulat*		*Plural nearticulat*		*Plural articulat*	
(un)	codr**u**	(niște)	codr**i**	codr**ii**	(aceștia)
	tigr**u**		tigr**i**	tigr**ii**	
	membr**u**		membr**i**	membr**ii**	
	cioc**lu**		cioc**li**	cioc**lii**	

În rostirea acestor substantive la plural forma articulată nu se deosebește de cea nearticulată („ii" se pronunță ca un singur „i"); de aceea se fac, deseori, greșeli în ce privește scrierea cu *-i* sau *-ii.* Pentru a nu greși, observă următoarele situații, care îți pot servi ca **mijloc de control:**

1. *Substantivul este* **nearticulat,** *deci se scrie* **cu un singur „-i":**

a. când este *precedat de articolul nehotărât* **niște** sau *de* **un numeral** (cardinal propriu-zis ori distributiv), de **un adjectiv nehotărât** *cu sens* **cantitativ, un adjectiv propriu-zis** ori **de un adjectiv pronominal** (în afară de *toți* și *înșiși*), toate cu funcția de atribut al substantivului pe care îl precedă;

b. când are funcția de *atribut construit cu prepoziția* **de;**

c. când *substantivul este urmat de un* **atribut** *construit* **cu articolul „ai" așezat imediat după substantivul determinat:**

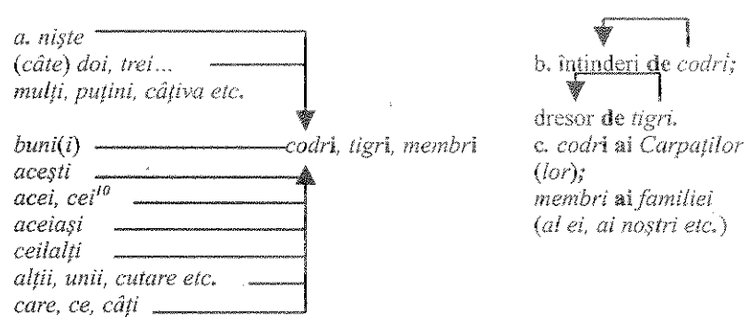

2. *Substantivul este* **articulat,** *deci* **se scrie cu „-ii"[11]:**

a. când *este* **precedat** *de adjectivul pronominal* **toți** *sau* **înșiși** ori *de un* **adjectiv numeral colectiv,** *afară de „ambii", care, fiind articulat, nu admite articularea substantivului următor;*

b. când *este* **urmat** *de adjectivul pronominal* **toți** *sau* **înșiși;** *de un* **adjectiv numeral colectiv;** *de un* **adjectiv demonstrativ;** *de cuvântul* **cei** *urmat de un* **adjectiv,** *de un* **numeral cardinal** *sau* **ordinal** ori *de* **altă parte de vorbire;** *de un* **adjectiv posesiv fără articolul „ai";** *de un* **pronume neaccentuat la dativul**

[10] Adjectivul *cei* este o formă a adjectivului *acei*; se folosește regional și se întâlnește deseori în folclor: *cei codri, cei copilandri* etc.

[11] Pentru termenii enumerați mai jos, la informațiile de sub a., b.,c., urmărește exemplele de la literele corespunzătoare din schema dată sub informațiile menționate.

cu sens posesiv, *legat prin liniuță de substantivul determinat* – **-mi, -ți, -i, -și** etc. (= *meu, tău, lui* sau *ei, său*); *de adjectivul nehotărât* **cutare;**

c. când este **urmat de** *un* **atribut** *exprimat prin* **substantiv** *sau* **pronume la genitiv fără articolul „ai":**

a. *toți, înșiși amândoi; toți trei*[12] *tustrei, câțeșitrei*	*codrii tigrii membrii*	b. *codrii tigrii membrii*	*toți; înșiși amândoi; toți trei, tustrei, câțeșitrei aceștia, aceia, ceilalți cei mari, cei doi (trei...), cei dintâi*[13] *mei, tăi, săi, noștri, voștri -mi, -ți, -i, -și, -ne, -vă -le*[14] *cutare*

c. *codrii Carpaților (lor) membrii familiei (ei, acesteia etc.).*

De multe ori, se întâmplă ca *pentru ortografia substantivelor masculine la nominativ sau la acuzativ plural să conducă atât termenul dinaintea substantivului, cât și cel de după substantiv.* Cu alte cuvinte, *textul poate oferi* **două mijloace de control.** (Observația privește și tipurile de substantive masculine ce vor fi prezentate la punctele următoare.)

Exemple:

– pentru *substantivele nearticulate:*
- **doi (unii)** *membri* **ai** *familiei;*
- **acești (acei)** *arbitri* **ai** *lor;*

– pentru *substantivele articulate:*
- **toți (toți trei)** *membrii* **comisiei;**
- **amândoi (tustrei)** *tigrii* **aceștia;**
- **înșiși** *cumetrii* **tăi** (*cumetrii*-**ți**).

3. Când substantivul nu se află în nici una din situațiile de la 1 și 2, date ca mijloc de verificare, trebuie să te conduci în scrierea lui după înțeles:

– dacă este vorba de *codri, tigri, membri oarecare,* substantivul nu se articulează, deci *se scrie* **cu un singur „-i";**

– dacă este vorba de *anumiți codri, tigri, membri despre care s-a vorbit mai înainte sau care sunt cunoscuți vorbitorilor,* substantivul *se articulează,* deci *se scrie cu* **„-ii":** „Pe munte sunt *codri*" (codri *oarecare* sau *niște* codri); „Codrii coboară până la poalele muntelui" (codrii *aceia,* despre care s-a vorbit mai înainte);

– dacă substantivul este *urmat de un* **atribut** *ce răspunde la întrebarea „care?"* substantivul determinat *se articulează:*

*Tigr***ii de la circ (de acolo)** sunt dresați.

*Scafandr***ii din portul** acesta **(de aici)** au multă experiență. **Care** tigri? – *de la circ* **(***de acolo***);** care scafandri? – *din portul...* **(***de aici***).**

Exerciții

1. Scrie pluralul nearticulat și cel articulat al substantivelor *codru, cumătru, socru, astru,* folosind scheme și construcții ca acelea date la punctele 1 și 2. Subliniază finalul cuvintelor („-i" sau „-ii").
2. Analizează substantivele subliniate în texte, arătând: genul, numărul, cazul, dacă sunt articulate sau nu. Explică oral ortografia lor, ținând seama de mijloacele de control date.
   a) Pe un deal răsare luna ca o vatră de jăratic,
   Rumenind străvechii *codri* și castelul singuratic. (M.Eminescu, *Călin – File din poveste*).)
   b) Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară
   Și câți *codri*-ascund în umbră strălucire de izvoară. (M.Eminescu, *Scrisoarea I.*)
   c) Soarele, de-abia răsărit, cerne peste *codrii* munților ca o pulbere fină, albăstrie. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
   d) Câțiva *băieți*-*andri* îngăduiți de curând la horă... se clatină de ici, colo, abia mai ținându-se în picioare (L.Rebreanu, *Ion.*)
   e) A. fost odată... un împărat și a avut doisprezece *miniștri*... Într-o zi..., a ieșit împăratul cu *miniștrii* săi... la preumblare. (G.Cătană, *Povești poporale din Banat.*)
   f) Nu pot fi trecute cu vederea monografiile privind pe principalii *prim-miniștri* ai lui Cuza. (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă.*)
   g) Costache Negri scria... lui Cuza că, după trei ședințe ale Consiliului de *Miniștri* al Porții, nu s-a luat încă nici o hotărâre în privința investiturii. (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă.*)
   h) Ceilalți *membri* ai guvernului... erau și ei tot juriști, (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă.*)
   i) Ca răspuns, ministrul Cantacuzino destitui pe trei dintre *membrii* Consiliului Școlilor din Iași. (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă.*)
   j) Au fost o serie de ședințe la care luau cuvântul... șefii delegațiilor, precum și unii *membri* ai acestora. (I.Iordan, *Memorii III.*)
   k) Înainte de plecare, ea, doinind din frunză, cheamă
   Zimbrii codrilor cei vecinici... (M.Eminescu, *Memento mori.*)
   l) În cazul când sunt nemulțumiți..., li se acordă proprietarilor dreptul de a se plânge unei comisii de *arbitri* (T.Arghezi, *Pagini din trecut.*)
   m) ...în cazul când părțile nu ajungeau la o înțelegere, trebuia să se rezolve prin arbitraj, *arbitrii* desemnați de statul român urmând a se întruni cu *arbitrii* desemnați de patriarhii greci. (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă.*)
3. Completează locurile libere cu forma de nominativ-acuzativ plural articulată sau nearticulată a fiecăruia din substantivele date, ținând seama de informațiile date la **1.1.** și **2.** Subliniază pe -i sau -ii *final* și motivează oral articularea sau nearticularea substantivului.

[12] Termenii *toți trei, tustrei, câțeșitrei* reprezintă fiecare primul termen dintr-o serie: *toți trei; toți patru* etc.; *tustrei, tuspatru* etc.; *...câțeșitrei, câțeșipatru* etc.

[13] În construcțiile date *„cei" aflat după substantiv și urmat de un adjectiv sau de un numeral este articol demonstrativ.* Cuvântul **cei** *poate fi urmat însă și de alte părți de vorbire – tigr***ii cei din cușcă (cei de acolo)** etc. Dar, *oricare ar fi cuvântul ce urmează după* **cei, termenul care trebuie observat pentru articularea substantivului precedent este „cei",** *fiindcă* **el este acela care** (ca și adjectivul demonstrativ *aceia,* din care provine) **cere articularea substantivului de la stânga lui.**

[14] Aceste pronume la dativ cu sens de adjectiv posesiv (codrii *mei, tăi, săi* etc.) sau de pronume în genitiv **(-i = lui** sau **ei)** se folosesc mai ales în literatura artistică iar formele folosite de obicei sunt cele de singular.

codru	*nişte*	.....	*cutare*
ministru	*unii*	.....	*înşişi*
scafandru	*aceşti*	.....	*aceştia*
kilometru	*cei zece*.....	.....	*cei zece*
arbitru	*cei mai buni*.....	.....	*cei mai buni*
copilandru	*toţi*	.....	*toţi*
căţelandru	*amândoi*	.....	*amândoi*
codru	*ceilalţi*.....	.....	*ceilalţi*
cioclu	*acei*.....	.....	*aceia*

4. Compune un text sau construieşte propoziţii ori fraze izolate în care să foloseşti la nominativ sau la acuzativ plural cel puţin opt substantive de tipul celor discutate mai sus. Substantivele să fie însoţite de adjective din diferitele categorii prezentate în schemele de la 1 şi 2, precum şi de construcţii de felul celor date la **1.** b. şi c. şi la **2.** c. Adjectivele să fie alese dintre cele cu mai largă întrebuinţare. Subliniază în mod diferit substantivele articulate şi pe cele nearticulate şi încadrează adjectivul, iar, unde este cazul, şi termenul aflat de cealaltă parte a substantivului, care, ca şi adjectivul respectiv, cere articularea sau nearticularea substantivului determinat.

II. Substantivele masculine terminate la nominativ şi acuzativ singular în diftongul *-iu* (**fiu,** surug**iu** etc.) şi substantivul **copil** *se scriu la pluralul nearticulat* **cu doi -i,** iar *la forma articulată,* **cu trei -i:**

N.Ac. *Singular nearticulat*	*Plural nearticulat*	*Plural articulat*
(un) *fiu*	(nişte) *fii*	*fiii* (aceştia)
(un) *surugiu*	(nişte) *surugii*	*surugiii* (aceştia)
(un) *uliu*	(nişte) *ulii*	*uliii* (aceştia)
(un) *copil*	(nişte) *copii*	*copiii*[15] (aceştia)

La pluralul nearticulat primul -i *face parte din rădăcina* (*radicalul*) *cuvântului, iar al doilea este semnul pluralului: al treilea* -i *de la pluralul articulat este articolul hotărât.*

Dintre substantivele de tipul celor prezentate aici *o mare parte sunt alcătuite* **cu sufixul „-(a)giu"** şi denumesc de obicei ocupaţii ale oamenilor: *barcagiu, cazangiu, camionagiu, geamgiu, macaragiu, tutungiu* etc.[16]; altele denumesc diferite caracteristici ale oamenilor: *mahalagiu, palavragiu* etc.

Verificarea ortografiei cu **-ii** sau **-iii** se poate face prin contextele date pentru substantivele *codri, tigri – codrii, tigrii,* ţinând seama de faptul că la substantivele *fiu, surugiu, barcagiu, cazangiu* etc. şi *copil* avem **doi „i"** *la plural nearticulat şi* **trei „i"** *la pluralul articulat.*

[15] *„Substantivul* **copil** *este singurul substantiv masculin cu singularul terminat în consoană, care prezintă* **la pluralul nearticulat doi „i"** şi **la pluralul articulat trei „i".** La această situaţie s-a ajuns prin *căderea lui „l"* de la pluralul nearticulat: de la forma (*nişte*) copili, la care *„l"* abia se simţea la auz, s-a ajuns la forma (*nişte*) **copii,** şi prin adăugarea articolului „i", la forma (*toţi*) **copiii.**

[16] Datorită dezvoltării tehnicii şi a industriei, multe substantive din această categorie – ca *lampagiu* sau *fanaragiu* (cel care se ocupă cu aprinderea şi stingerea felinarelor de pe străzi), *sacagiu* (cel care transporta cu *sacaua* – un fel de butoi – apă de băut spre a o vinde), *boiangiu* (vopsitor de lână, de ţesături etc.) şi altele – nu mai circulă în limba actuală.

La substantivele de felul celor prezentate la acest punct (II), *pentru scrierea corectă a pluralului nearticulat şi a celui articulat se poate folosi ca* **mijloc de control şi observarea modului de pronunţare a substantivului** *în contextul în care se află, fiindcă* (spre deosebire de tipul *codru*) *substantivele de sub II* **au la forma articulată a pluralului o silabă mai mult decât la forma nearticulată:**

Forma nearticulată		*Forma articulată*	
fii	(o silabă)	**fi-ii**	(două silabe)
u-lii	(două silabe)	**u-li-ii**	(trei silabe)
co-pii	(două silabe)	**co-pi-ii**	(trei silabe)
bar-ca-gii	(trei silabe)	**bar-ca-gi-ii**	(patru silabe)

Observă *că la forma nearticulată* **secvenţa „ii"** din **ultima silabă se aude clar ca** fiind alcătuită **din doi „i" asociaţi în diftongul „ii",** pe când la *pluralul articulat* **ultima silabă,** *deşi apare* **în scris cu doi „i", se pronunţă ca un singur „i", ca vocala „i".** Deci *articolul hotărât* de la substantivele respective *nu se aude; scrierea lui* (a celui de al treilea **„i"**, în cazul substantivelor articulate) *are rolul de a atrage atenţia asupra modului de* **citire a formei articulate, cu un „i" vocalic în ultima silabă,** *spre deosebire de* **citirea cu diftongul „ii" a formei nearticulate.**

Reţine că *atunci când* **un substantiv masculin** *cu nominativul singular în* **-iu** *sau substantivul* **copil** *apare la nominativ sau la acuzativ plural cu* **ultima silabă auzită ca un singur „i"** (ca vocala „i"), *aceasta înseamnă că* **substantivul este articulat** *şi deci* **trebuie scris cu trei „i",** repartizaţi (în scris) pe silabe, cum s-a arătat mai sus, în coloana a doua.

Exerciţii

1. Analizează substantivele subliniate arătând genul, numărul, cazul şi dacă sunt articulate sau nu. Subliniază (unde este cazul) adjectivul sau **alt** termen alăturat, în funcţie de atribut, care a cerut articularea sau nearticularea substantivului, apoi scrie substantivele respective la forma nearticulată şi la forma articulată, despărţite în silabe, ca în tabelul din explicaţiile de mai sus.
   a) *...într-o vineri... trosc-pleosc,* intră în curte opt cai cu doi *surugii...* Cât te ştergi la ochi înşirară caii la trăsură...; într-o clipă eram... la capul Podului Târgului de Afară...; chiuiau şi plesneau *surugiii...* de ridicau lumea în picioare (I.Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*)
   b) *Fiii* tăi trăiască numai în frăţie...! (M.Eminescu, *Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie.*)
   c) Se produse însă brusc o boală de inimă, ale cărei efecte – după mărturia Doamnei Elena, care împreună cu cei doi *copii* adoptaţi, se afla lângă el – surprinseră pe medicii cei mai experimentaţi. Pierea astfel, departe de ţară, unul din cei mai mari *fii* ai ei. (Const.C.Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza-Vodă.*)
   d) Alţi deputaţi, între care înşişi *fiii* lui Şturbei şi Bibescu..., îşi dădură de îndată, asentimentul. (Const.C.Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza-Vodă.*)
   e) *Copiii* mei nu s-or juca
   Mai mult cu frunze-n coama ta. (G.Coşbuc, *El-Zorab.*)
   f) ...privegheaţi asupră-vă ca la o candelă ce arde, ca nu *copiii* voştri şi *copiii* copiilor voştri să zică de voi: blestem asupra părinţilor noştri care au făcut strâmbătate. (Al. Russo, *Cântarea României.*)

g) Uite dincolo neamțul... lucrând conștiincios la perechea de ghete... Pentru dânsul toți *mușteriii* sunt Măria ta, Înălțimea voastră. (Al. Russo, *Iașii și locuitorii lui în 1840.*)

h) Ctitorii... alta n-au de vorbit decât bârfeli și răutăți... crapă de necaz că nu pot să stăpânească dumnealor pe toți *mahalagiii* noștri. (I.L.Caragiale, *Abu-Hasan.*)

i) ...pașa-i de taberi aproape sosit!
Spahiii din corturi se-ndeasă grăbit
Să-i dee scăpare. (G.Coșbuc. *Pașa Hassan.*)

2. Construiește propoziții sau fraze în care să se afle substantivele *copil, fiu, cazangiu, hangiu* la nominativ sau la acuzativ plural: **1.** *precedat* fiecare (la alegere, dar diferite) de unul dintre adjectivele *harnicii, aceiași, trei, mulți, câți, care, unii, alții;* **2.** *precedat,* apoi *urmat,* fiecare de unul dintre adjectivele *amândoi, toți, toți trei, tuscinci, câteșipatru, înșiși;* **3.** *precedate,* apoi *urmate* de unul dintre adjectivele *acești(a), acei(a), ceilalți, cei mai buni;* **4.** *urmate* de *un atribut substantival cu prepoziția „de";* **5.** *urmate de un atribut genitival* (substantival sau pronominal) *cu articolul „ai" plasat imediat după substantivul determinat,* apoi *urmate de același atribut fără articolul „ai".*
Subliniază la formele de plural ale substantivelor date pe „ii" sau „iii" și termenul care te-a condus la folosirea formei nearticulate sau a formei articulate a substantivului respectiv.

III. Toate celelalte substantive masculine *cu alte terminații la singular decât cele menționate la punctele I și II* – (un) *om, frate, ochi, tei, cal etc.* – se scriu *la nominativ și acuzativ plural* **cu un singur -i** *când sunt nearticulate și* **cu doi -i** *când sunt articulate:*

N.Ac. *nearticulate:* (niște) *oameni, frați, ochi, tei, cai;*
articulate: (toți) *oamenii, frații, ochii, teii, caii*[17].

Mijloacele de control pentru ortografia cu un singur *-i* sau cu *-ii* sunt **tot contextele prezentate** la substantivele *codru, membru, tigru* etc., iar, *în lipsa unui context indicator pentru modul de scriere, ține seama de cele recomandate la I; 3, pag. 38.*

[17] De la forma de singular *cal* s-a ajuns la pluralul nearticulat: *cai* prin căderea lui „l" de la forma *cali,* din aceeași cauză ca și trecerea de la pluralul nearticulat al substantivului *copil – copîli* la *copii* (vezi explicația de la subsolul paginii 40). Căderea lui „l" în situațiile arătate s-a produs *la cuvintele din fondul vechi. Cuvintele intrate mai târziu în limbă păstrează pe „l" crocodil, portocal, șacal etc.;* pl.: *crocodili(i), portocali(i), șacali(i)* etc.

1. a	*niște* *(câte) doi, trei...* *mulți, puțini, câțiva* etc. *buni (i)* *acești* *acei, cei* *aceiași* *ceilalți* *alți, unii, cutare* etc. *care, ce, câți* *ai mei (tăi, săi, noștri, voștri; lui, ei, lor)*	*oameni,* *frați* *ochi, arici* *tei, cai.*	b. *Atribute substantivale* cu prepoziția **de:** grup *de oameni;* flori *de tei;* herghelie *de cai.* c. *frați* **ai** *mamei* **(ai** *ei, ai noștri* etc.)
2. a	*toți, înșiși* *amândoi* *toți trei* *tustrei* *câteșitrei*	*oamenii* *frații* *ochii* *aricii* *teii, caii*	b. *oamenii* *toți, înșiși* *frații* *amândoi, toți trei, tustrei,* *ochii* *câteșitrei* *aricii* *aceștia, aceia, ceilalți* *teii,* *cei mari, cei doi (cei trei...),* *caii* *cei dintâi* *mei, tăi, săi, noștri, voștri* *-mi, -ți, -i, -și,-ne, -vă, -le*[18]*,* *cutare*
			c. *frații bunicului (lui, acestuia* etc.) *prietenii lui Ion (celor doi* etc.)
3.	Ne trebuie *oameni.* *Oamenii* să fie pricepuți.		*Oameni,* cu sens general (= oameni oarecare); *Oamenii* despre care s-a vorbit mai înainte.

4. În afară de această verificare gramaticală, pentru substantivele discutate aici (ca și pentru cele de la punctul II) există și un **mijloc de verificare fonetică.**
Aceste substantive au la forma articulată a pluralului o silabă mai mult decât la forma nearticulată.

Forma nearticulată	*Forma articulată*
frați (o silabă)	fra-**ții** (două silabe)
oa-*meni* (două silabe)	oa-me-**nii** (trei silabe)
pri-e-*teni* (trei silabe)	pri-e-te-**nii** (patru silabe)

După cum se vede din despărțirea cuvintelor în silabe, **-i** *de la forma nearticulată nu poate forma silaba cu consoana aflată înaintea lui, pentru că el* **nu este o vocală, ci numai un semn al pluralului.** În silabele *frați,* (oa)-*meni,* (pri-e)-*teni,* sunetele s-au grupat pentru a forma silabă în jurul vocalei „a" sau „e". La forma articulată avem o silabă în plus, datorită *articolului* **-i,** *rostit împreună cu „i" semnul pluralului, ca* **un singur „i"** (oa-me-*nii* se pronunță *oa-me-ni*); *articolul* (al doilea „i") *trebuie scris* însă, *pentru a deosebi în citire modul de pronunțare diferit de al formei nearticulate.*

Deci **un mijloc sigur de control** *pentru substantivele din această categorie poate fi despărțirea cuvintelor în silabe, ținând seamă de felul de pronunțare a substantivului în textul dat.* Dacă sunetul „-i", auzit la sfârșitul unui substantiv

[18] Pentru numeralele colective, pentru construcțiile cu *cei* și pentru dativul cu sens posesiv legat prin liniuță de substantivul determinat, revezi informațiile date la subsolul paginii 38.

masculin la plural, formează silabă cu consoana dinaintea lui, înseamnă că substantivul este articulat, deci trebuie scris cu doi „-i": fra-*ții*, oa-me-*nii*, pri-e-te-*nii*. Să verificăm acum, fonetic, scrierea cuvintelor în contextele date:

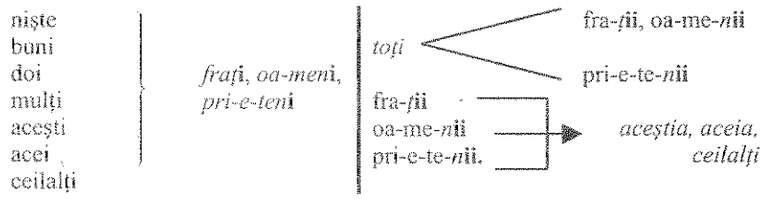

Nu putem spune: niște fra-ții, niște oa-me-nii, niște pri-e-te-nii sau doi fra-ții, doi oa-me-nii, doi pri-e-te-nii etc., ci niște *frați*, *oa-meni*, *pri-e-teni* etc.

Exerciții

1. După modelul dat mai jos, scrie câte trei substantive masculine, despărțite în silabe și precedate de următoarele cuvinte: *niște, frumoși, cinci, acești, ceilalți, mulți, toți, amândoi, grup de, pădure de*. Explică oral ortografia.

2. Subliniază substantivele masculine la cazurile nominativ sau acuzativ plural și explică ortografia lor (de ce au fost scrise cu un singur „i" sau cu doi „i") subliniind termenul, de la stânga sau (și) pe cel de la dreapta substantivului determinat care cere (cer) articularea sau nearticularea substantivului determinat. În lipsa unor astfel de termeni, motivează oral scrierea cu „i" sau cu „ii" după indicațiile de la **III.3.** și, în scris, prin proba structurii (alcătuirii) ultimei silabe, procedând ca la exemplele de la **III.4.**, pag. 43.
   a) – Câți oameni ați mâncat aceste cincisprezece bucăți de pâne?
   – Trei oameni, domnule judecător. (Ion Creangă, *Cinci pâni.*)
   b) …un obuz uriaș se înfige numai la câțiva pași de dânsul, acoperindu-l cu pământ împreună cu soldații de la mitralieră. (L.Rebreanu, *Catastrofa.*)
   c) Stau câteodată și-mi aduc aminte ce vremuri și ce oameni mai erau prin părțile noastre… (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
   d) Bătrânii mercenari stăteau uimiți în fața neînfricării acestor oameni. (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)
   e) …de când trăiesc departe, mi se pare ciudat că prin grădini nu văd aceiași pomi. (D.Anghel, *Ceasornicul bunicii.*)
   f) Locuitorii aceștia de sub brad sunt niște făpturi de mirare, iuți și nestatornici ca apele. (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)
   g) Vizitatorii ceilalți ai stațiunii treceau cu respect mai pe departe, ca să nu tulbure pe acei oameni. (M.Sadoveanu, *Valea Frumoasei.*)
   h) Oști de furnici… adunau din vreme hrana pentru iarnă, banii cei albi pentru zilele cele negre. (Al.Macedonski, *Pădurea Ulmilor.*)
   i) …toată ziulica bate prundurile după scăldat, în loc să pască cei cârlani. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

   j) Și-n foșnet de valuri, trecem ca o săgeată prin lunca de arini, …fug oștile de arbori și stâncile speriate. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
   k) Deodată, din cerul albastru, au ieșit doi vulturi, negri soli ai nopții din depărtare… Vulturii vor să ajungă înaintea nopții. (T.Arghezi, *Vulturii.*)
   l) Și în ochii jupânesei Zamfirei e atâta taină…! Sunt atât de mici gropițele din obrajii ei când râde! (C.Hogaș, *Amintiri dintr-o călătorie.*)
   m) Îl sărută pe amândoi obrajii. Bătrânul îi luă capul în mâini, o privi în ochii luminoși. (L.Rebreanu, *Răscoala.*)
   n) Și noi, frații amândoi,… așteptam ca lumea fantastică a celor ce au ființă în povești să se trezească și să se înfrupeze. (D.Anghel, *Fata din dafin.*)
   o) Între toți oamenii aceștia se amestecă o mulțime de profesori și de artiști de tot felul. (Al.Russo, *Iașii și locuitorii lui în 1840.*)
   p) Toți copacii dimprejur stăteau acum ca niște ciorchini, încărcați de zburătoare gălăgioase. (G.Topârceanu, *Într-o dimineață de primăvară.*)
   q) Pe lângă plopii fără soț
   Adesea am trecut;
   Mă cunoșteau vecinii toți.
   Tu nu m-ai cunoscut. (M.Eminescu, *Pe lângă plopii fără soț.*)
   r) Tatăl și toți trei feciorii se-nchinară lui vodă și postelnicul începu a numi pe ceilalți boieri. (Al.Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău.*)
   s) Odată iar ies feciorii tustrei în sat să capete ceva de lucru… și veni timpul secerișului, deci merg toți trei feciorii la secerat. (I.Pop-Reteganul, *Povești ardelenești.*)
   ș) Ștefan, fratele mijlociu dintre feciorii Petrei, avea opt copii. Câteșitrei frații erau gospodari cinstiți. (G. Călinescu, *Ion Creangă – viața și opera*).
   t) Îndată ce văzu musca, zmeoaica zise:
   – Dragi nurorile mele!, prindeți musca aceea, căci ea v-a omorât bărbații voștri și feciorii mei. (I.Pop-Reteganul, *Povești ardelenești.*)
   ț) Tatăl avea scrisă… în ochii săi arzoi și încruntați străşnicia caracterului său. (Al.Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău.*)
   u) Umbla, frate, mândrul soare,
   Umbla cerul și pământul
   Ca săgeata și ca vântul,.
   Dar toți caii-și obosea. (V.Alecsandri, *Poezii populare ale românilor.*)
   v) Orașele sub ochii-mi le văd zăcând de-a rândul. (Al.Macedonski, *Noaptea de noiembrie.*)
   z) Nu pentru prima oară…, neputincioasa ură inventa absurdități! … înșiși cronicarii otomani sunt mai români! (B.P.Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit.*)
3. Construiește câte o propoziție sau frază cu fiecare dintre substantivele *munte, brad, sătean, locuitor* la nominativ sau la acuzativ plural: **1.** cu fiecare substantiv *precedat* de unul dintre adjectivele: *cei doi, mulți, toți, acei, înșiși;* **2.** cu fiecare substantiv *urmat* de unul dintre adjectivele: *toți, înșiși, aceia, ceilalți, amândoi;* **3.** cu fiecare substantiv *urmat* de unul dintre atributele: *atribut substantival cu prepoziția „de"; atribut substantival genitival fără articolul „ai"*, apoi *cu articolul „ai"; de atributul „noștri" fără articolul „ai"*. Subliniază substantivele și determinanții ceruți și motivează oral articularea sau nearticularea substantivului.

IV. Încheiere:

1. Cele trei tipuri de substantive masculine a căror ortografie la nominativ și acuzativ plural a fost prezentată la punctele I, II și III *se pot reduce la două*

categorii de substantive în ce privește scrierea lor (în contextele date); deoarece substantivele de **tipul I** *și cele de* **tipul III** *se scriu la nominativ și la acuzativ plural în același fel: cu* **un singur „-i"** *când sunt* **nearticulate** – (niște) *codri, tigri* etc.; (niște) *oameni, frați, cai* etc. – *și* **cu doi „i"** *când sunt* **articulate** – (toți) *codrii, tigrii* etc.; (toți) *oamenii, frații, caii* etc.[19]

O *altă categorie* o formează **substantivele discutate la punctul II,** *care se scriu la nominativ și la acuzativ plural* **cu doi „i"** *când sunt* **nearticulate** și **cu trei „i"** *când sunt* **articulate:** (niște) *fii, surugii* etc. și *copii*; (toți) *fiii, surugiii* etc. și *copiii.*

Ținând seama de faptul că *substantivele de la punctul II au, cu excepția substantivului „copil", aceeași terminație* **(-iu)** *la* **nominativul singular nearticulat,** pe când *celelalte substantive* pe care le-am grupat într-o singură categorie *au terminații foarte felurite la nominativul singular nearticulat (om, codru, frate, leu, tei, ochi* etc.), cunoștințele despre *scrierea celor două categorii de substantive la nominativ și la acuzativ plural, în contextele date,* se pot fixa mai ușor prin *formularea* **regulilor de bază** *pornind de la substantivele cu nominativul singular în* **-iu:**

(a) *Substantivele masculine* **cu nominativul singular în -iu** *și substantivul* **copil** *se scriu la* **forma nearticulată** *a nominativului și a acuzativului plural cu* **-ii,** *iar la* **forma articulată,** *cu* **-iii.**

(b) **Toate celelalte substantive masculine** *se scriu la* **forma nearticulată** *a nominativului și a acuzativului plural cu* **-i,** *iar la* **forma articulată,** *cu* **-ii.**

2. *Diferitele părți de vorbire* sau *construcțiile cu funcția de atribut prezentate la punctele I și III reprezintă și ele anumite* **reguli particulare** *pentru* **scrierea** *substantivelor masculine la nominativ sau la acuzativ plural* **cu** *sau* **fără articolul hotărât:**

(a) Adjectivele pronominale *toți* și *înșiși* și adjectivele numerale cu sens colectiv – *amândoi, toți trei (toți patru...), tustrei (tuspatru...), câteșitrei (câteșipatru...) cer* **substantiv articulat, oricare ar fi locul lor față de substantivul determinat** *(la stânga sau la dreapta substantivului).*[20]

[19] În descrierile anterioare de la **I., II.** și **III** substantivele de tipul *codru* au fost date separat de cele de la **III.**, pentru motivul că substantivelor de tipul *codru,* având același număr de silabe la forma nearticulată și la cea articulată de nominativ-acuzativ plural, nu li se poate aplica și verificarea scrierii pe baza unei silabe în plus la forma articulată, verificare posibilă la substantivele de tipul **III**, precum și la cele de tipul **II.** Observarea contextelor specifice pentru forma nearticulată sau pentru forma articulată situează însă scrierea cu sau fără articol hotărât a substantivelor de la punctul **I.** în aceeași categorie cu substantivele de la punctul **III.**

[20] Îmbinările alcătuite din termenul *toți* și un numeral cardinal – *trei, patru* etc. – *sunt construcții care cer articularea substantivului determinat numai atunci când cei doi termeni apar neseparați prin intercalarea altui cuvânt între ei.* O astfel de intercalare ar strica unitatea construcției și nu s-ar mai cere articularea substantivului următor. Compară construcțiile: **toți trei** *codrii, frații, fiii, copiii* etc. cu **toți** *cei (acei)* **trei** *codri, frați, fii, copii* etc. În cazul al doilea substantivul are la dreapta, alături de el, numai numeralul cardinal, care cere substantiv nearticulat. Urmările intercalării privesc numai situația de la stânga substantivului. La dreapta substantivului, după intercalare, ar rămâne lângă substantiv adjectivul *toți,* care, ca și construcția *toți trei,* ar cere tot substantiv articulat.

(b) **Adjectivele demonstrative și adjectivul nehotărât „cutare"** *cer* **substantiv nearticulat** *când stau* **la stânga substantivului determinat** *și* **substantiv articulat** *când stau* **la dreapta substantivului.**

(c) *Cu excepția celor enumerate mai sus la 2. (a),* **adjectivele de orice fel** *(propriu-zise, numerale, nehotărâte, cu sens cantitativ* sau *fără sens cantitativ și celelalte adjective pronominale) care stau* **la stânga substantivului** *determinat cer* **substantiv nearticulat.**

(d) *Substantivul cu funcția de* **atribut construit cu prepoziția „de"** *este totdeauna* **nearticulat:** *șir* **de** *codri,* **de** *oameni,* **de** *eroi;* **de** *fii,* **de** *cazangii,* **de** *copii.*

(e) *Atributele care răspund la întrebarea „ai cui?" construite* **cu articolul „ai",** *cer* **substantiv determinat nearticulat, dacă articolul „ai" urmează imediat după substantiv:** *codri, oameni, eroi, fii, copii* **ai** *țării* **(ai** *ei;* **ai** *acesteia,* **ai** *noștri* etc.); *atributul de la dreapta substantivului determinat,* **neînsoțit de articolul „ai",** *cere substantiv articulat: codrii, oamenii, eroii, fiii, copiii țării (ei, acesteia, noștri* etc.)[21].

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Atuncea, amândoi *frații*[22] zvârliră juvățurile... Astfel ghemul de *mârzaci,* cu Emin Sidi Mamac, a fost răpus...
Îndată împăratul hoardelor de peste Volga... a răcnit să vină o sută de *războinici.* Și a răcnit la acei *războinici:* că-i trimite solie la tabăra unui nechibzuit ghiaur. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi.*)

b) ...ieșiră înaintea lui Alexandru toți *cetățenii* și *filozofii*... și-i spuseră cum au pierit atâția *domni* mari... pentru o femeie ce o chema Elenușa. (*Alexandria* – carte populară).

c) Lui Alexandru îi plăcură toate aceste sfaturi și trimise cărți prin toate orașele să se strângă *meșterii* toți. (*Alexandria* – carte populară).

d) Cu *pașii* aceștia grei, care au fost... *pașii* istoriei, *țăranii* din Voșlobani strivesc firele ierbii, dând la iveală culoarea de dedesubt a pământului. (Geo Bogza, *Cartea Oltului.*)

e) „Fă cum au făcut *părinții* tăi", este o frază banală... „Vreau ca *copiii* mei să se teamă de mine...", îmi spunea de curând o mamă: „De ce să nu facă și ei ca noi și ca *strămoșii* noștri?"... (Al. Russo, *Iașii și locuitorii lui în 1840.*)

f) Cel mai amărât era însă Blăguță... Avea și el..., ca toți *oamenii,* răuvoitori care se bucurau de încurcătura în care intrase. Și toate acestea pentru *copiii* Marei. Om era și el; trebuia să-și verse focul asupra cuiva; l-a dat afară din școală pe Trică, fiindcă... strica și pe ceilalți *copii* (I.Slavici, *Mara.*)

g) Adunându-se câteșipatru *martorii,* aleseră partea cea mai largă a poienii; unul dintre *martorii* lui Neagu și boierul Iurașcu măsurară pe rând treizeci de *pași.* (Em.Gârleanu, *Boierul Iorgu Buhtea.*)

[21] La substantivele prin care am exemplificat regulile (d) și (e), ca și în schemele de la I și III, la formele care se scriu cu *–ii* sau cu *–iii,* n-am subliniat numai pe *–i* semnul pluralului sau numai articolul *–i,* ci grupul de doi sau de trei „i", pentru ca grupurile respective să se asocieze și prin memoria vizuală cu contextul care cere scrierea indicată de regula dată.

[22] Substantivele tipărite cu litere cursive sunt cele a căror ortografie trebuie explicată.

h) Cu doamna, cu toți *fiii*..., cu patru *gineri*, el (Constantin Brâncoveanu) plecă în rădvan, întovărășit de două steaguri din *slujitorii* ce fuseseră ai lui. Trei *boieri* merseră cu dânsul până la Dunăre; nu s-au păstrat numele lor; erau *credincioșii* cei mai devotați ori cei mai siguri *chezași*. (N. Iorga, *Din trecutul nostru.*)

i) Vă las să judecați
Câți *miei* fură mâncați. (Gr. Alexandrescu, *Elefantul.*)

j) Gonit de toată lumea prin *anii* mei să trec... (M. Eminescu, *Rugăciunea unui dac.*)

k) V-ați dus cu anii-mi...
Precum cu toamna frunzele trec. (M. Eminescu, *Amicului F.I.*)

l) *Ochii* tăi spre soare cată
Și-ai tăi *ochi* mai vii s-aprind. (G. Coșbuc, *Prahova.*)

m) *Boierii* înșiși nu arată să fi voit a i se alătura (lui Mihai) în această clipă. (N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul.*)

n) Înșiși *istoricii* cei incriminatori recunosc toți, într-o voce, suprema popularitate a lui Ioan-Vodă. (B.P.Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit.*)

o) Selim Reșit îl chemă pe bucătarul Kevil... și-l trimise să aducă din casă, împreună cu cei doi *flăcăiandri* tătari, dulciurile... Kevil și *băiețandrii* tătari așezară în fața oaspeților coșulețele cu stafide și cu smochine. (Z.Stancu, *Pădurea nebună.*)

p) ...sosim în Bumbești, așezare de *moșneni*..., care-și poartă vitele și turmele... până pe sub *Codrii* Sadului. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)

q) Să se-mplinească visu-mi din *codrii* cei de brad. (M.Eminescu, *Strigoii.*)

r) Străbatem *codrii* de *brazi* ce se lasă ca niște plete pe *umerii* Goșmanului. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)

s) ...în urma revoltei ciumaților, care... au omorât zece *ciocli*, autoritatea a luat măsura de a organiza un fel de serviciu sanitar. Se înființase câțiva *vătășei* însărcinați a însoți pe *ciocli* din casă în casă. (I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*)

ș) Și ea (Doamna Elena Cuza) și *fiii* ei devin *membri* ai societății din Filioara. (Const.C.Giurescu. *Viața și opera lui Cuza-Vodă.*)

t) Într-o vie părăginită își făcuse culcușul o vulpe. Acolo fătase și crescuse mai multe rânduri de *pui*... Cei din urmă *pui* ai vulpii se făcuseră *cățelandri*... În vara următoare *cățelandrii* își făcuseră și ei fiecare câte un culcuș. În cealaltă vară ce sosi, *cățelandrii* de vulpe se făcuseră *vulpoi*... Într-una din zile se adunaseră toți *vulpoii* și vulpile cu *cățelandrii* lor la vulpea bătrână. (P.Ispirescu, *Vulpea firoscoasă.*)

ț) Înlăuntru și în afară de poartă... *simigii*[23]..., împreună cu *bragagiii* arnăuți, ... făceau contrast cu *vânzătorii* de șerbet din Fanar... Era în acea zi primire mare la curte... *Cafegii*, *ciubuccii* și alți *slujbași* ai palatului... așteptau cu nerăbdare ordinul marelui cămăraș. (N.Filimon, *Ciocoii vechi și noi.*)

[23] *Simigiu* = cel care face și vinde *simiți* (un fel de covrigi presărați cu semințe de susan).

Substantive feminine

Substantivele feminine terminate la nominativ și acuzativ singular în **-ie** *în hiat* (*câm-pi-***e**) *au la nominativ și acuzativ plural următoarele forme nearticulate și articulate:*

N. Ac. *Singular nearticulat*		*Plural nearticulat*		*Plural articulat*	
(o)	**vie**	(niște)	**vii**	*viile*	(acestea)
	*câmp***ie**		*câmp***ii**	*câmp***iile**	
	*propoziț***ie**		*propoziț***ii**	*propoziț***iile**	
	*poez***ie**		*poez***ii**	*poez***iile**	

După cum se vede, *atât la pluralul nearticulat, cât și la pluralul articulat, aceste substantive se scriu* **cu doi „i".** *Primul „-i" face parte din rădăcina cuvântului, iar al doilea este semnul pluralului. Scrierea cu doi „i" corespunde modului de pronunțare:* la pluralul nearticulat *cei doi „i"* formează *diftong* – **vii**, *câm-***pii** etc. –, iar la pluralul articulat ei apar ca *vocale în silabe diferite, urmați de articolul „-le": v***i-i-***le*, *câm***p-i-***le* etc. Deci **mijlocul de control** *pentru scrierea corectă este* **observarea modului de pronunțare** *a cuvintelor respective.*

La substantivele de tipul celor prezentate aici *trebuie observată și* **scrierea formelor de nominativ și acuzativ singular,** *la care se fac deseori* greșeli *scriindu-se în ultima silabă la singularul nearticulat* **„ie"**, *iar la singularul articulat* **„-ia".** Greșelile de acest fel *sunt abateri de la* **regula** *potrivit căreia* **după silaba terminată în „i" se scrie „-e"** (nu: „-ie") – ***v*i-e**, *câm-p*i-e etc. – **sau „-a"** (nu: „-ia"): ***v*i-a**, *câm-p*i-a etc.

Exerciții

1. Scrie într-un tabel, alcătuit după modelul celui de mai sus, următoarele substantive: *explicați***e**, *condiți***e**, *academi***e**, *observați***e**, *emoți***e**, *ciocârli***e**, *salci***e**, *hârti***e**. Subliniază cei doi „-i" și explică oral ortografia formelor de singular și a celor de plural, despărțind cuvintele în silabe.
2. Construiește câte o propoziție cu fiecare dintre substantivele *câmpie*, *propoziție*, *explicație*, *poezie* la nominativ sau acuzativ singular și plural, nearticulate, apoi articulate. Explică oral ortografia lor.
3. Analizează morfologic și sintactic substantivele subliniate și explică oral ortografia lor.

a) Cântă *ciocârliile* — Fluturii cu miile
Imn de *veselie* — Joacă pe *câmpie*. (Șt.O.Iosif, *Cântec de primăvară.*)

b) Mai avea, de mă pricepi, — Îi împleau *câmpiile*.
Herghelii de cai sirepi — Îi pășteau *moșiile*.
Ce ca *vijeliile* — (M.Eminescu, *Povestea Dochiei și ursitoarele.*)

c) Văzând că lucrurile se îndreaptă spre o ruptură, adăugându-se, între timp, și *intervențiile* repetate ale ambasadorilor celor cinci Puteri garante..., turcii cedară... și, în noile *condiții*... renunțară la venirea imediată a lui Cuza la Poartă. (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă.*)

d) E o *operație* de lungă durată care are nevoie de *contribuția* permanentă... a specialiștilor... Revista de *pedagogie* s-a arătat de la început dispusă să colaboreze

în această *direcție,* publicând *contribuțiile* cele mai importante. (*Revista de pedagogie, nr. 4, 1986.*)

Substantive neutre

I. *Substantivele neutre terminate la nominativ singular nearticulat în diftongul* **-iu** *au la nominativ și la acuzativ plural următoarele forme nearticulate și articulate:*

N. Ac. *Singular nearticulat*		*Plural nearticulat*		*Plural articulat*	
(un)	*fluviu*	(niște)	*fluvii*	*fluviile*	(acestea)
	studiu		*studii*	*studiile*	

Primul „-i" face parte din rădăcina cuvântului, iar al doilea este semnul pluralului. **Fii atent** *la forma de plural articulat, la care cei doi „i" se află în interiorul cuvântului (fluviile, studiile) și care* (ca și la substantivele feminine de tipul *câm-pi-e, câm-pii, câm-pi-i-le*) *se aud clar ca* **două vocale** *ce țin de silabe alăturate – flu-vi-i-le, stu-di-i-le* etc. –, *spre deosebire de cei doi „i" de la forma pluralului nearticulat, care formează împreună diftongul „ii": flu-vii, stu-dii* etc.

Exerciții

1. Scrie într-un tabel, alcătuit după modelul celui de mai sus, următoarele substantive: *concediu, serviciu, oficiu, studiu, sediu, acvariu, solfegiu, privilegiu, mileniu, deceniu.* Subliniază cei doi „-i" de la plural și explică oral ortografia substantivelor.
2. Construiește câte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *studiu, fluviu, solfegiu* la nominativ sau la acuzativ plural, articulate, apoi nearticulate.
3. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor subliniate și explică oral ortografia lor.
   a) Această nuvelă (Sărmanul Dionis)... s-a și publicat apoi în „Convorbiri literare" puțin după plecarea din nou a poetului la *studii*... (Titu Maiorescu) i-a oferit din partea Junimii... un fel de bursă, cu scopul de a-și urma mai departe la Berlin *studiile* de filozofie. (G.Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu.*)
   b) Dorința mea a fost totdeauna de a vedea pe cei ce-și iubesc țara legați între dânșii printr-o comunitate de idei și de *principii*... Condus de aceste dorințe..., îmi propun a trata câteva din *principiile* care ar trebui să conducă societatea noastră. (I.Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*)
   c) Pentru gospodărirea în bune *condiții* (a pădurilor)..., se iau o serie de măsuri, între care... și înființarea de pepiniere pe *domeniile* statului (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă.*)

II. *Substantivele neutre terminate la nominativ singular în diftongul* **-eu** *se împart în ce privește apartenența lor la fondul lexical vechi sau la neologisme în două categorii:*

1. *Substantivele* (puține la număr) **din fondul lexical vechi,** *substantive care schimbă* **la nominativ-acuzativ plural** *pe „-u", semn al singularului, în diftongul „-ie":*

N. Ac. *Singular nearticulat*		*Plural nearticulat*		*Plural articulat*	
(un)	*curcubeu*[24]	(niște)	*curcubeie*	*curcubeiele*	(acestea)
	*helești**eu***		*helești**eie***	*helești**eiele***	
	*juj**eu***[25]		*juj**eie***	*juj**eiele***	
	*rest**eu***[26]		*rest**eie***	*rest**eiele***	
	*zm**eu***[27]		*zm**eie***	*zm**eiele***	

2. *Substantivele* (*mult mai numeroase*) **împrumutate din alte limbi,** *substantive care, în privința formelor de* **nominativ-acuzativ plural,** se împart în două categorii: *unele fac pluralul în „-uri" – antr**eu**, antr**euri**; car**eu**, car**euri**; defil**eu**, defil**euri*** etc. –, iar *altele în „-e",* în loc de „-ie", ca substantivele din fondul vechi, prezentate mai sus:

N.Ac. *Singular nearticulat*		*Plural nearticulat*		*Plural articulat*	
(un)	*liceu*[28]	(niște)	*licee*	*liceele*	(acestea)
	*muz**eu***		*muz**ee***	*muz**eele***	
	*trof**eu***		*trof**ee***	*trof**eele***	

La substantivele din această categorie *trebuie observat cu atenție* **modul de pronunțare și de scriere cu „-e"** (nu: „-ie") **la ultima silabă a formei nearticulate de nominativ-acuzativ plural** *și* **la al doilea „e" din interiorul formei articulate,** *deoarece în aceste situații se face de obicei* greșeala *de a se pronunța și a se scrie „ie", în loc de „e",* adică *se aplică o regulă ce privește cuvintele din fondul vechi: pronunțarea și scrierea cu* **„ie" după silabă terminată în altă vocală decât „i".**[29]

Exerciții

1. După modelul folosit pentru exemplele de mai sus, scrie formele de nominativ-acuzativ la singular și plural a șase substantive din lista dată la nota de subsol nr. 28.
2. Construiește propoziții sau fraze în care alte trei substantive din lista menționată să fie folosite la pluralul nearticulat și la pluralul articulat. Subliniază cu o linie substantivele respective și cu două linii pe cei doi „e" învecinați.

---

[24] La formele de singular am subliniat prin litere aldine nu numai pe „-u", semn al formei de singular, ci diftongul „-eu", cu care se poate asocia mai ușor în memorie diftongul „-ie", semnul pluralului.

[25] *Jujeu* = „Jug mic triunghiular, pus la gâtul porcilor și al altor animale spre a le împiedica să treacă prin garduri și să intre în locurile cultivate. Bucată de lemn atârnată la gâtul câinilor, spre a-i împiedica să alerge după vânat sau să treacă prin anumite locuri." DEX.

[26] *Resteu* = „Fiecare dintre cele două bare în formă de cui, făcute din fier sau din lemn, cu care se închid laturile jugului pentru a reține grumazul animalului în jug." DEX.

[27] *Zmeu – zmeie* (numele unei jucării).

[28] Dau o listă a substantivelor de acest tip extrase din „Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație" (1983): *apogeu, ateneu, elizeu, ghișeu, instantaneu, jubileu, liceu, matineu, mausoleu, muzeu, nucleu, planșeu, portmoneu, procedeu, traseu, trofeu, troleu, turneu.* N-am cuprins în această listă termenii științifici privind diferite clasificări (*cetaceu, crustaceu* etc.) sau alți termeni cu care elevii se familiarizează la diferite discipline de învățământ.

[29] O-*da*-**ie**, *bă*-**ie**-**ți**-**aș**, fe-*me*-**ie**, lă-*mâ*-**ie**, *vo*-**ie**; gu-*tu*-**ie**; bă-*la*-**ie**, lă-*lâ*-**ie**, găl-*bu*-**ie** etc.; *ta*-**ie**, bâj-*bâ*-**ie**, cro-**ieș**-te, *su*-**ie** etc. Regula se aplică și câtorva verbe neologice: a-tri-*bu*-**ie**, con-tri-*bu*-**ie**, de-*ra*-**iez**.

3. Construiește câte două propoziții sau fraze cu fiecare dintre substantivele neutre *curcubeu, helește*u și *zmeu,* folosite la nominativ sau la acuzativ plural, nearticulate, apoi articulate. Subliniază cu o linie substantivele respective și cu două linii elementele prin care formele de plural ale acestor substantive se deosebesc de formele de plural ale neologismelor folosite în textele de la exercițiile 1 și 2.

Cazurile dativ și genitiv

Cazul dativ

I. Substantivul *la cazul dativ determină de cele mai multe ori un* **verb** *și are funcția de* **complement obiect indirect.** El răspunde la *întrebarea* **cui?**, pusă pe lângă verbul determinat:

I-*am dus* **băieților** o minge... **Cui** *am dus?* – **băieților.** (I.L.Caragiale, *Vizită.*)

Substantivul la dativ din această propoziție arată *obiectul căruia i se atribuie alt obiect prin intermediul acțiunii exprimate de verbul determinat.* Obiectului denumit prin substantivul *băieților* i se atribuie de către subiect obiectul *o minge,* prin acțiunea exprimată de verbul *am dus.* De aceea, în propozițiile de acest fel, în care se află un substantiv la dativ, se află de obicei și un *substantiv la acuzativ cu funcția de complement obiect direct,* care denumește obiectul atribuit, sau *un pronume care înlocuiește substantivul la acuzativ:*

D. *Ac.* *D.* *Ac.*
I-am dus *băieților* **o minge.** *Băieților* i-am dus-**o.**

obiectul atribuit — ține locul subst. *o minge*

În propozițiile de felul celei analizate aici, în care *obiectul* denumit prin substantivul cu funcția de complement obiect direct *este sau urmează a fi atribuit* obiectului denumit prin substantivul cu funcția de complement obiect indirect, *se folosesc* **verbe care exprimă ideea de atribuire:** *a aduce, a atribui, a duce, a da, a face, a oferi, a promite* etc.

În alte propoziții, construite cu verbe ca *a cere, a lua, a fura, a răpi, a rupe, a smulge* etc., *substantivul la dativ cu funcția de complement obiect indirect arată* **ființa** *sau* **lucrul căreia (căruia) i se ia un obiect** *exprimat prin termenul cu funcția de complement obiect direct:*

Îi *cer* (*iau*) **băiatului** *mingea;* **Îi rup** (*tai*) **pomului** *o creangă.*

Exercițiu

Subliniază substantivele care determină un verb și răspund la întrebarea *cui?.* Indică prin săgeată verbele determinate. Dacă în propoziție se află și un substantiv la acuzativ care denumește obiectul atribuit ori luat sau pronumele care înlocuiește substantivul la acuzativ cu funcția de complement obiect direct, subliniază și aceste părți de vorbire. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor care răspund la întrebarea *cui?.*

a) Și nime-n urma mea — Doar moartea glas să dea
Nu-mi plângă la creștet, — Frunzișului veșted.
(M.Eminescu, *De-oi adormi.*)

b) Apoi trimise o pungă cu bani argatului. Acesta se duse și-i dădu grădinarului. (P.Ispirescu, *Făt-Frumos-cel-Rătăcit.*)

c) Vom da foc pădurilor și câmpiilor! Astfel, oștile cotropitoare se vor măcina clipă cu clipă de sete și foame. (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)

d) Închinare-oi codrilor, — paltinilor,
ulmilor — că-mi sunt mie frățiori,
și fagilor, — de poteri ascunzători.
brazilor, — (*Toma Alimoș.*)

e) – Babacă! te rog, babacă, dacă mă iubești, să-i tai lui Negoiță nasul și urechile. (I.L.Caragiale, *Kir Ianulea.*)

f) Ce este talentul? De! aceasta nu este prea ușor de spus... Apoi, voi cere voie cititorului să amânăm răspunsul la această întrebare. (I.L.Caragiale, *Câteva păreri.*)

g) El (Mihai) avea apoi și a se teme ca mișelul său aliat să nu-l jertfească turcilor. (N.Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)

II. *Substantivele la cazul dativ au următoarele* **forme:**

Formele articulate

		Substantive comune				*Substantive proprii*	
Sg.	m.	*omu***lui**	*frate***lui**	*codru***lui**	*fiu***lui**	*Caraiman***ului**	**lui** *Ion*
	n.	*deal***ului**	*teatru***lui**	*fluviu***lui**	*nume***lui**	–	–
	f.	*casei*	*basma***lei**	*vulp***ii**	*câmpiei*	*Bistriței*	*Mariei*
Pl.	m.	*oamen***ilor**	*frați***lor**	*codri***lor**	*fii***lor**	–	–
	n.	*dealuri***lor**	*teatre***lor**	*fluvii***lor**	*nume***lor**	–	–
	f.	*case***lor**	*basmale***lor**	*vulpi***lor**	*câmpii***lor**	–	–

Formele nearticulate

		Substantive comune				*Substantive proprii*	
Sg.m	(**unui**)	*om*	*frate*	*codru*	*fiu*	(frumosului)	*Caraiman*
n.	(**unui**)	*deal*	*teatru*	*fluviu*	*nume*	–	–
f.	(**unei**)	*case*	*basmale*	*vulpi*	*câmpii*	(frumoasei)	Bistrițe
Pl.m.	(**unor**)	*oameni*	*frați*	*codri*	*fii*	–	–
n.	(**unor**)	*dealuri*	*teatre*	*fluvii*	*nume*	–	–
f.	(**unor**)	*case*	*basmale*	*vulpi*	*câmpii*	–	–

Observă că *singurele substantive care își schimbă forma la cazul dativ sunt* **substantivele feminine, la numărul singular:**

N. *casă,* ***basma, vulpe;*** D. *casei,* ***basmalei, vulpii;*** *unei* ***case,*** *basmale, vulpi.*

La aceste substantive cazul dativ este indicat la singular și prin forma substantivului, și prin forma articolului hotărât (*-i*) sau a celui nehotărât (*unei*). *La substantivele masculine și neutre, la singular și la plural, precum și la pluralul substantivelor feminine, cazul dativ este indicat numai prin formele articolului:* **-lui, -lor;** *un***ui,** *un***or.**

Substantivele proprii masculine (nume de persoane), precum și *cele feminine terminate în consoană sau numele împrumutate din alte limbi primesc articolul* **lui** *înaintea substantivului:* **lui** *Ion,* **lui** *Irinel,* **lui** *Carmen,* **lui** *Jeni* etc. Celelalte substantive feminine (nume de persoane) primesc articolul hotărât la sfârșit, ca și substantivele comune: *Anei, Mariei, Ancăi* sau *Anchii, Ilincăi* sau *Ilinchii, Olgăi* sau *Olghii* etc.

Exerciții

1. Subliniază substantivele care determină un verb și răspund la întrebarea *cui?* Indică prin săgeată verbele determinate. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor a căror subliniere s-a cerut.
   a) Ar fi fost mult mai bine dacă Bathori întreprindea însuși această expediție sau de ai da atunci lui Răzvan un ajutor mai însemnat…
   În urma acestor orânduieli, Bathori… merse la scaunul său în Alba-Iulia, vesel de triumfurile sale. El scrise de aici, în 16 noiemvrie, papei, vestindu-i de biruința dobândită… și trimițându-i vreo câteva steaguri mai însemnate luate de la turci… Pontiful mulțumi lui Bathori făgăduindu-i ajutor în bani și oameni… El trimise apoi prințului Ardealului… o sabie și o pălărie binecuvântate. (N.Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)
   b) – Ai venit după vreo datorie? Eu, pe cât știu, am plătit lui Lipan toți banii… Se amestecă nevasta lui domnu Iorgu Vasiliu;
   – Dumneavoastră nu știți, oameni buni, că nevestei acesteia încă nu i s-a întors bărbatul acasă… (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)
   c) Și a început să-i arate meșterul împărătesei fel de fel de oglinzi. S-a privit împărăteasa în ele, numai câte o clipă, căci le dădea la o parte, necăjită câte de rău o arătau oglinzile meșterului acestuia. (Em.Gârleanu, *Meșterul de oglinzi.*)
   d) Atunci fata de împărat dete apă lui Prâslea de bău și prinse mai multă putere…
   Atunci Prâslea… trase paloșul și-și tăie a bucată de carne moale din coapsa piciorului, de sus, și o dete zgripțoroaicei. (P.Ispirescu, *Prâslea-cel-Voinic și merele de aur.*)
   e) – …Cine a pomenit de moarte și de jaf?… Dar se cuvine să se înfățișeze, să deie samă unei femei sărmane, care umblă prin lume ca o văduvă… (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)
   f) Arta era un lucru necunoscut. În tot Bucureștiul nu se aflau decât un singur piano și o harpă. Muzica aparținea lăutarilor și cântăreților de la biserică. (I.Ghica, *Din vremea lui Caragea.*)
   g) …și iunkerul Bălcescu era închis acolo de mai multe luni, pentru că spusese unor sergenți din regimentul său că Mircea, Mihai, Ștefan fusese(ră) niște domni viteji. (I.Ghica, *Amintiri despre Grigorie Alexandrescu.*)
2. Construiește câte o propoziție în care substantivele *poezie, priveliște, prietenă, femeie* să fie la cazul dativ, la singular și la plural. Fii atent la alcătuirea formelor la numărul singular.

III. În textele de la punctele I și II **substantivele la cazul dativ** *cu funcția de complement obiect indirect* s-au aflat în propoziții în care **determină verbe ce pot avea și complement obiect direct.**

Substantivul la dativ *cu funcția de complement obiect indirect* **poate determina însă și un verb care (în general sau numai în anumite contexte) nu poate avea complement obiect direct:**

Vecinului îi *vin* oaspeți.	**Cui** îi *vin* (oaspeți) – **vecinului.**
Lui Ion îi *convine* planul *tău.*	**Cui** îi *convine* (planul) – **lui Ion.**
Mariei îi *place* muzica.[30]	**Cui** îi *place* (muzica) – **Mariei.**
Copiilor le *este* sete.[31]	**Cui** le *este* (sete) – **copiilor.**

În aceste exemple am pus pe primul loc substantivul la dativ cu funcția de complement obiect indirect, fiindcă *în majoritatea propozițiilor de acest tip locul obișnuit (firesc) al substantivului la dativ este înaintea verbului determinat,* iar *termenul cu funcția de subiect stă* (ca în exemplele date) *după predicat.* Sunt posibile însă și propozițiile cu *subiectul așezat înaintea predicatului:*

S P S P

Planul tău **îi** *convine* **lui Ion; Laudele** *se cuvin* **tatălui** tău.[32]

În construcțiile de tipul celor discutate aici (la III) *termenul cu funcția de subiect arată obiectul atribuit celui denumit de substantivul la dativ ori luat de la acesta sau îndepărtat de el.*

Exerciții

1. În propozițiile cu substantive la dativ subliniază și notează cu P, S, D predicatele, subiectele și substantivele la cazul dativ. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, lângă predicat. Indică prin săgeată verbele determinate și fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor la dativ.
   a) Și iată…/ le sosește părinților și un copilaș./ (Din vol. *Tinerețe fără bătrânețe.*)
   b) Și cum arde focu-n stână/ Vede baciul/ că lui Sandu
   Și lumin-o buturugă,/ Îi cad lacrime pe glugă,/ (O. Goga, *La stână.*)
   c) – Eu vreau/ să vorbim,/ să mă conving/ că marfa îmi convine…/ (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)
   d) – …tovarășului dumitale i se cuvin patru lei/ fiindcă patru bucăți de pâne a avut de întrecut./ Acum dară, fă bine/ de înapoiește un leu tovarășului dumitale./ (Ion Creangă, *Cinci pâni.*)

---

[30] Verbul *a plăcea* poate apărea uneori și cu complement obiect direct: *Mama o place* pe **prietena** *mea* (= o simpatizează, îi e dragă).

[31] În propozițiile de acest fel (cu predicatul exprimat prin verbul *a fi*) *subiectul* poate arăta *o stare organică* **(sete, foame, frig** etc.) sau *o stare sufletească* **(dor, milă, grijă, rușine** etc.), iar *predicatul,* deci verbul determinat de substantivul la dativ cu funcția de complement obiect indirect, poate fi și **a** (*i*) **se face:** *Copilului i* **s-a făcut** *foame* (S) (*sete, dor, milă* etc.).

[32] Dar, în unele situații, o astfel de schimbare a locului celor doi termeni aduce în privința conținutului ceva în plus, de obicei ceva subînțeles. Pentru exemplificare, compară propoziția **Copiilor le** *este sete* (S) cu propoziția *Sete* (S) **le** *este* **copiilor** (se subînțelege: „nu altcuiva", „nu mie" etc.).

e) – ...Dumneata... ştii tare bine/ că asemenea vin îi plăcea lui Nechifor Lipan./ (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)
f) I-a plăcut mult lui Negoiţă tovărăşia lui Manoli./ (I.L.Caragiale, *Kir Ianulea.*)
g) ...puţină nădejde de zestre (avea) de la Acriviţa./ Dar zestre-i trebuia lui Kir Ianulea?/ (I.L.Caragiale, *Kir Ianulea.*)
h) ...lui Mihu nu-i e grijă... nici de fiarele crude ale codrului./ (V.Alecsandri, *Românii şi poezia lor.*)
i) Voi sunteţi urmaşii Romei?/...
I-e ruşine omenirii/ să vă zică vouă oameni!/ (M.Eminescu, *Scrisoarea III.*)
j) ...cum mergea pe cale/ (Pahon) nimereşte nişte copii/ care chinuiau un pisic./ Lui Pahon i se făcu milă şi de pisic./ (I.Pop-Reteganul, *Poveşti ardeleneşti.*)

2. Construieşte cinci propoziţii în care să se afle *un substantiv la dativ care să determine un verb ce nu poate avea complement obiect direct.* Fiecare propoziţie să fie construită cu alt verb. Fă sublinierile şi notările cerute la exerciţiul 1.

IV. *În unele construcţii substantivele la cazul dativ nu au nici articol hotărât nici articol nehotărât.* În astfel de situaţii, *cazul substantivului se recunoaşte* **după adjectivul dinaintea lui,** *care primeşte articolul hotărât cu forma dativului,* sau **după forma adjectivului pronominal** *aflat înaintea substantivului,* deoarece adjectivele pronominale au la dativ aceleaşi terminaţii gramaticale, indicatoare ale dativului, ca şi articolul nehotărât:

I-au adus (**i** se cuvin) laude *viteazu***lui** (*acest***ui,** *acel***ui** etc.) **ostaş.**
Le-au adus (**li** s-au adus) laude *vitej***ilor** (*acest***or,** *acel***or**) **ostaşi.**
I-au adus laude *curajoas***ei** (*acest***ei,** *acel***ei**) **fete.**

Dacă înlăturăm adjectivul sau dacă îl punem după substantiv, substantivul va primi articolul hotărât prin care se exprimă cazul dativ:

I-au adus (**i** se cuvin) laude *ostaş***ului** (*viteaz, acestuia, aceluia*).
Le-au adus (**li** s-au adus) laude *ostaş***ilor** (*viteji, acestora, acelora*).
I-au adus laude *fet***ei** (*curajoase, acesteia, aceleia*).

Dacă substantivul la dativ este precedat de un adjectiv propriu-zis şi de un adjectiv pronominal, acesta stă înaintea adjectivului propriu-zis şi el este purtătorul terminaţiei gramaticale care arată că substantivul este la dativ, iar dacă trecem adjectivele după substantiv, adjectivul pronominal ocupă locul de lângă substantiv:

I-am adus laude *acest***ui** *curajos ostaş.*
I-am adus laude *ostaş***ului acestuia** *curajos.*

Exerciţiu

Subliniază substantivele la cazul dativ şi indică prin săgeată verbul determinat. Scrie propoziţiile în care cazul dativ al substantivului este indicat prin adjectivul care îl precedă, înlăturând adjectivul sau punându-l după substantiv.

a) Surparea părintelui meu se datoreşte măritului domn de astăzi. (M.Sadoveanu, *Zodia Cancerului.*)
b) Şi care din ei..., umblând pe acolo, găseşte din întâmplare câte o piatră din aceste,... apoi acelui om nu-i trebuie altă negustorie mai bună... (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

c) – De când stă lumea asta în jurul magaziilor? – întrebă Silvestru, fără să pară că dă vreo importanţă deosebită acestui fapt. (Şt.Bănulescu, *Drumul Subţire.*)
d) – Apoi, după vestea pe care ne-a adus-o Alexa despre mai-marele nostru, nu se poate să nu dăm răspuns bun acestui cinstit vornic şi pădurarului. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
e) Alexăndrel-Vodă se închină la unchesul său Vlaicu..., îşi puse fruntea la genunchii mătuşii sale şi nu uită să înfăţişeze pe tovarăşul său Jder acestor slăvite feţe. (M.Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*)

V. *Substantivul la* **dativ** *cu funcţia de* **complement obiect indirect** *poate determina şi* **un adjectiv** – om *credincios* **domnului** ţării; măsură *conformă* **legilor;** părere *favorabilă* **propunerilor** tale etc.[33]

Ca şi în construcţiile cu substantive la dativ care determină un verb, *şi în situaţiile în care cuvântul determinat este un adjectiv, substantivul la dativ poate fi precedat de* **un adjectiv propriu-zis** sau *de* **un adjectiv pronominal.** Şi în astfel de situaţii *cazul substantivului poate fi indicat de articolul primit de adjectivul propriu-zis* – om *credincios viteazu***lui domnitor** (= *credincios domnitoru***lui viteaz**) – *sau de terminaţia gramaticală a adjectivului pronominal la dativ:* propunere *conformă acest***ui proiect** (= *proiectu***lui** *acestuia*), *acest***or proiecte** (= *proiecte***lor** *acestora*), *acest***ei legi** (= *legi* ***i*** *acesteia*), *acest***or** *legi* (*legi***lor** *acestora*).

Exerciţii

1. Subliniază substantivele la dativ şi cuvântul determinat de fiecare dintre aceste substantive. Notează substantivele respective cu *D.*, cuvântul determinat cu *adj.* sau *vb.* şi indică prin săgeţi relaţiile sintactice ca în exemplele din explicaţiile date mai sus şi la subsol.
a) Din partea opusă trenului [cu care venisem], se auzea un alt tren,/ care se apropia în viteză./ (Şt.Bănulescu, *Satul de lut.*)
b) Aceşti trimişi ai opoziţiei contau şi pe o serie de ziare din străinătate.../ care mai publicaseră şi înainte ştiri defavorabile administraţiei lui Cuza.../ Erau însă şi ziare favorabile lui Cuza./ (Const.C.Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza-Vodă.*)
c) În ce priveşte pe ţărani,... numele delegaţilor fură lăsate în alb, spre a fi completate de guvern... cu persoane ostile Unirii./ (Const.C.Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza-Vodă.*)
d) Opinia publică românească era favorabilă cauzei polone./ (Const.C.Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza-Vodă.*)
e) Şi [dacă n-aş şti/ cât ai fost de credincios tatălui meu,] de astă dată nu te-aş asculta./ (P.Ispirescu, *Ileana-Simnziana.*)
f) Acest turn... e scump românilor ca un monument/ care le vorbeşte de timpii lor de glorie şi de mărire./ (N.Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)

[33] **Adjectivul** *determinat de substantivul la dativ poate avea funcţia de* **atribut** (ca în exemplele date) *sau funcţia de* **nume predicativ:** Măsura *este conformă* **legilor,** Părerea *este favorabilă* **propunerilor tale.**

g) Urmând unei vechi și nenorocite tradiții, opoziția face apel la puterile străine/ care nu nutreau gânduri binevoitoare României./ (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă.*)

h) Există însă și cuvinte/ care... au categorii gramaticale nespecifice părții de vorbire respective./ (*Gramatica Academiei, I, 1966.*)

i) După cum sufixele sunt lexicale sau gramaticale,/ se distinge tema lexicală comună întregii flexiuni a unui cuvânt de tema specifică unui timp./ (*Gramatica Academiei, I, 1966.*)

j) ...capitolul de față... cuprinde mai ales probleme generale, comune mai multor părți de vorbire./ (*Gramatica Academiei, I, 1966.*)

2. Construiește câte o propoziție în care un substantiv la cazul dativ cu funcția de complement obiect indirect să determine adjectivele *folositor, asemănător, nefavorabil, prielnic, necesar, conform* și *potrivit.* Substantivele să fie de genuri diferite, unele la feminin singular sau plural și altele la masculin sau la neutru plural. Fă sublinierile și notările cerute la exercițiul 1.

Cazul genitiv

1. *La cazul genitiv substantivele* **au aceleași forme ca și la cazul dativ.** Deosebirea dintre aceste două cazuri cu forme comune constă în faptul că *substantivul la* **genitiv** *determină de obicei un* **substantiv,** *răspunde la întrebarea* **al (a, ai, ale) cui?** *și are funcția de* **atribut genitival,** pe când *substantivul la* **dativ** *determină de obicei un* **verb,** *răspunde la întrebarea* **cui?** *și are funcția de* **complement:**

Dă-mi *creionul* (*cartea*) **Mariei.**
I-am dat **Mariei** creionul.

al cui *creion?* – **al Mariei; a cui** *carte?* – **a Mariei.**
cui *am dat?* – **Mariei.**[34]

În cele mai multe construcții *substantivul la genitiv arată pe posesorul obiectului denumit prin substantivul determinat:*

cartea **Mariei**
obiectul posedat **posesorul** *obiectului* **cartea**

În alte construcții, mai ales când substantivul determinat denumește o acțiune, substantivul la genitiv nu arată pe posesorul unui obiect: *plecarea* **trenului,** *sosirea* **oaspeților;** *ocrotirea* **copiilor.**

Substantivul la genitiv poate sta *imediat după substantivul pe care îl determină* sau *poate fi legat de acesta prin articolul posesiv* (*sau genitival*)*:*

copilul **vecinului;**

(un) *copil* **al vecinului;** (niște) *copii* **ai vecinului;**
(o) *casă* **a vecinului;** (niște) *case* **ale vecinului.**

Articolul posesiv este **marca gramaticală a cazului genitiv;** *chiar când nu este exprimat înaintea substantivului, articolul posesiv este cuprins în întrebarea de identificare a substantivului la genitiv: copilul* **vecinului; al cui** *copil?*

Folosirea articolului posesiv este obligatorie când între substantivul la genitiv și substantivul determinat se află alte părți de vorbire:

malul înalt **al râului;** *malul* înalt și abrupt **al râului.**

Substantivele proprii (nume de persoane sau de animale) *la cazul genitiv primesc înaintea lor* (ca și la dativ) *articolul hotărât lui: cartea* **lui Ion;** *cartea* **lui Carmen (lui Jeni** etc.**);** *o carte* **a lui Ion (a lui Carmen** etc.**);** *piciorul* **lui Azorel;** *un picior* **al lui Azorel.**

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit substantivele la cazurile genitiv și dativ. Indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate și notează deasupra substantivelor cazurile, prin inițialele G., D.

a) La casa mătușii Ilinca, și-a găsit și Radu Comșa ulcica cu flori țărănești și ochii verzi ai lui Catrinel. (Cezar Petrescu, *Întunecare.*)

b) Scuturându-și penele, un tril de mulțumire ieși din gușa ciocârliei. Apoi se dezlipi de țarină și, pâlpâind din aripi, se înălță...
Slab de tot i se părea ciocârliei că mai aude glasul pitpalacei. (Em.Gârleanu; *Mai sus!*)

c) Caii rablagiți se munceau degeaba sub bâtele harabagiilor, căci le lunecau copitele pe bârne...
Se lăsase un întuneric mare... Dinspre cișmea s-auzeau suduiturile harabagiilor și scârțâitul roților. (E.Camilar, *Lumină peste Podul Mogoșoaiei.*)

d) După porunca lui Potcoavă și sfaturile lui Alexa Totârnac, căruța de preț pe care o mai aveau s-a dus înainte pe căi umblate...
Au umblat... noaptea întreagă pe potecile știute lui Alexa; și trecând Vadul Siretului..., de acolo s-au văzut nevoiți a umbla la pas. Lui Potcoavă îi luceau ochii de arșița ce avea în el. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)

e) Fără să mai stea în cumpănă, își făcu vânt spre lujerul înalt, subțire și mândru al unui crin întârziat...
Trecu pe lângă lalele fără să le privească;... spuse o vorbă proastă unui stânjenel scuturat, îmbătrânit ce i se ținea în cale. (Em.Gârleanu, *Hoinar.*)

f) Iar prin lanul răsărit — Și-ar fi tras pe-un vârf de leasă,
Merge vestea c-a sosit — Jos la doamna preoteasă...
Craiul dimineților — Cine-i?
Paznicul fânețelor — (D.Zamfirescu, *Barza.*)

g) Plăpând, bolnăvicios,... mă uitam cu dor la ceilalți copii. Râsetele lor zgomotoase, fermecătoarea gălăgie a jocurilor lor,... freamătul copacilor, mugetul depărtat al vitelor, ciripitul vrăbiilor și razele soarelui veneau la mine ca dintr-o altă lume. (Al. Vlahuță, *File rupte.*)

h) Am scris aceste schițe ca să le citesc Rodicăi, cea mai mică gâză din lumea gâzelor mele. (Em.Gârleanu, *Din lumea celor care nu cuvântă.*)

[34] Sub titlul „Cazul dativ", la punctul V, s-a arătat că sunt și unele construcții în care substantivul la dativ determină un *adjectiv.* Dar *ceea ce caracterizează* **dativul** *este faptul că în majoritatea construcțiilor el* **determină un verb.**

2. Subliniază în mod diferit substantivele la cazul genitiv și pe cele la dativ și indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate. *Fii atent* la situațiile în care substantivul la dativ se află după un substantiv. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor la genitiv.

Model de analiză

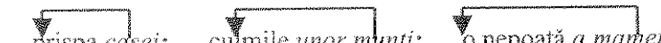

	Analiza morfologică	*Analiza sintactică*
casei	subst. comun, f., sg., G., cu art. hot. *-i;*	atr. genitival – *a cui* prispă?
unor munți	subst. comun, m., pl., G., cu art. nehot. *unor;*	atr. genitival – *ale cui* culmi?
a mamei	subst comun, f., sg., G., cu art. hot. *-i* și art. posesiv *a.*	atr. genitival – *a cui* nepoată?

Textele de analizat

a) Toată lumea cunoaște lupul, fiara asta carnivoră și nesățioasă, dușmanul păstorilor și groaza oilor. (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)

b) Mă gândesc câteodată că bronzul clopotelor cuprinde istoria omenirii. Stau în amurg și ascult dangătele rare, solemne, ale clopotului celui mare și parcă se deschid pagini mărețe în inima mea și-n vreme. (E.Camilar, *Clopote în amurg.*)

c) În casa unde locuia acest vestit artist dramatic... după ce treceai printr-un coridor îngust și întunecos, ajungeai la odaia lui Eminescu, aproape de odaia unui frate al lui Pascali... Odaia lui Eminescu, numai cu o fereastră mică, era în lățime cam de 4 pași, în lungime cam de 5 pași. (G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu.*)

d) Grupate în colonii, foile de flori... păreau tăvile rotunde cu câte o ceașcă de porțelan deasupra, pregătite pe fața de masă a bălții, pentru gustarea matinală a unor pitici încă neadunați la sunetul unui clopoțel. (T.Arghezi, *Zbor la mare.*)

e) Bojdeuca țărănească a lui Creangă din Mahalaua Țicăului, unde noaptea lătrau câinii ca la sate, îl primi cu o voie bună care alina rana lăuntrică a lui Eminescu, răscolită de curând și de moartea Ralucăi Eminovici. (G.Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu.*)

f) Se afla acolo, sub umbrar, tolănită la picioarele Ilincăi, o mistreață tânără... și vătuiul de căprioară a întors capul de sub brațul drept al Ilincuței, petrecut pe după grumazul lui. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)

g) În Iași, în cele trei zile ale sărbătorii lui Cuza-Vodă, a fost o îmbulzeală nemaipomenită de lume. Ieșenii spun că nici la dezvelirea statuii lui Ștefan cel Mare n-a năvălit în capitala Moldovei atâta norod. (M.Sadoveanu, *Legenda lui Cuza-Vodă.*)

h) Un cuțit să-i fi implântat în inimă împăratului, și nu da sânge! Așa se cătrănise de rău când văzu viclenia boierului! (Din vol. *Tinerețe fără bătrânețe...*)

i) Longinus și-a pus capăt zilelor, iar armatele romane au dat năvală... Până la ziduri au trebuit să cucerească pământul pas cu pas, căci înspăimântătoare era opunerea dacilor! (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)

3. Construiește câte o propoziție în care substantivele *poiană, floare* și *țară* să fie la genitiv singular și plural, articulate și nearticulate.

II. *Când substantivul la genitiv nu are nici un articol hotărât, nici articol nehotărât, cazul este indicat,* ca și pentru substantivul la dativ, **prin forma adjectivului** *care precedă substantivul:*

(al) *frumos***ului** (*acest***ui**, *acel***ui** etc.) **râu;**
(al) *frumoase***lor** (*acest***or**, *acel***or**) **râuri;**
(al) *fermecătoare***i** (*acest***ei**, *acel***ei**) **priveliști.**

Exercițiu

Subliniază substantivele la cazul genitiv și indică prin săgeată substantivele determinate. Scrie propozițiile în care cazul genitiv al substantivului este indicat prin forma adjectivului, înlăturând adjectivul sau punându-l după substantivul la genitiv, după cum permite situația din fiecare text.

a) Sub gugiurile de zăpadă, clopotnițele bătrânei biserici Barnovschi se înalță ca din vechi vremuri. (D.Anghel, *Clopotul lui Nicoară.*)

b) În colivie a pătruns atunci lumina de lună plină a unor geamuri strălucite. Erau geamurile unor cafenele boierești... Dar cine era să vie să descurce firul soartei viteazului Jap?
Jap a rămas stoic până la urmă. Și a venit și ceasul sângeros, ceasul îngrozitoarei treceri prin mașina care smulge pielea. (G.Galaction, *Viteazul Jap.*)

c) – ...Ce ispravă poți săvârși dacă acolo-i pază ca și cum ar fi haznaua de zloți a lui Cazimir-Craiu? Mai întâi grajdul acelui harmasar cu numele Catalan nu-i în margine... E aproape de odăile străjerilor și la o azvârlitură de băț de chilia comisului Simion. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi.*)

d) Rezolvarea acestor probleme implica guverne stabile, care să aibă răgazul necesar de lucru. (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă.*)

e) De o deosebită importanță era articolul 13 al programului revoluționar, prevăzând emanciparea clăcașilor...; aducerea la îndeplinire a acestui punct al programului însemna asigurarea unei baze puternice, de mase, a revoluției. (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă.*)

III. Substantivele la cazul genitiv *sunt folosite deseori cu funcția de* **nume predicativ:**

S
Copilul acesta *este* **al fratelui** meu. – **Al cui** *este* copilul (S)?

Exercițiu

Subliniază substantivele la genitiv și fă analiza lor morfologică și sintactică.

a) – Pământul e-al boierilor, vedea-i-aș în pământ cu iarbă pe piept! blestemă mama. (Z.Stancu, *Desculț.*)

b) – ...Dar tot meritul este al poporului român, care a cerut-o (revoluția) cu atâta energie, încât a speriat pe cei care altfel s-ar fi împotrivit. (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)

c) ...acel pământ nu e al lui! Este al ciocoiului care i-l dă și i-l ia după voința-i. (Al.Odobescu, *Muncitorul român.*)

d) Mi-ai luat apoi copilul să-l ucizi!...
Dar el nu era al nostru, el era al țării-ntregi. (G.Coșbuc, *Regina ostrogoților.*)

IV. Substantivele la cazul genitiv *pot fi folosite și cu prepoziții sau cu locuțiuni prepoziționale* – **asupra, deasupra, (în) contra, împotriva, înaintea, înapoia, de-a lungul, în jurul** etc. Substantivul la genitiv cu prepoziție (locuțiune prepozițională) *poate fi în relație cu un* **verb** *sau cu un* **substantiv**, deci poate avea funcția de **complement** sau de **atribut:**

lar *s-a repezit* **asupra dacilor?** (E.Camilar, *Povestiri eroice.*	*compl. obiect indirect prepozițional* – **asupra cui** *s-a repezit?*
...înaintea calului *zăresc* o mogâldeață mică (I.L.Caragiale, *La Hanul lui Mânjoală.*)	*compl. circ. de loc* – **unde** *zăresc?*
...la mine **din preajma Abruttus-ului** se pregăteau nepoții agatârșilor. (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)	*atribut prepozițional* – **care** *mine?*

Să nu confunzi *genitivul din construcțiile de acest fel cu dativul.* Observă că dacă adăugăm încă un substantiv, acesta se poate construi cu articolul posesiv, care este marcă a genitivului: *Au năvălit* **asupra femeilor** *și* **a copiilor;** *A pus pomi* **în jurul casei** *și* **al fântânii.**

Exercițiu

Subliniază substantivele la genitiv împreună cu articolul sau prepozițiile care le precedă. Indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat și fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor la genitiv.

a) Soarele, în asfințit, arunca o lumină dulce asupra dumbrăvii de stejar din preajmă. (M.Sadoveanu, *Vremuri de bejenie.*)
b) Priviră sus; și atunci, deasupra căpușorului, zări lujerul unui crin ce se ridica așa de înalt, că parcă floarea din vârf își deschidea paharul chiar dedesubtul bulgărului de aur, să-i culeagă razele[35]. (Em.Gârleanu, *Gândăcelul.*)
c) Împăratul a ieșit călare împotriva ordiei de la Amasia. (M.Sadoveanu, *Roxelana.*)
d) Coborâm în Plotun: câteva căsuțe presărate pe încheietura măgurilor, de-a lungul pârâului de lespezi; ici-colo câte un petecuț de fâneață așternut ca un lăvicer, pe sub poalele brădetului; drumul se lasă în hopuri pe malul înalt al Plotunului. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
e) Străbătu ograda, deschise portița din fund și, ieșind pe locul pustiu de din dosul casei, se duse pe marginea râpei și aruncă gângăniile în fundul ei. (Em.Gârleanu, *Furnica.*)
f) Cânele își conteni dușmănia împotriva dobitoacelor. Se întoarse asupra oamenilor. Apoi coti pe lângă parmaclâcul podului în râpă... Se repezi asupra lui Gheorghiță, încolțindu-l de pulpana sumăieșului. (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)
g) Pițigoiul intrase în obiceiurile împărătesei; el dormea pe căpătâiul înalt al patului... Pe trupul mic al păsăruicii încăpuseră toate podoabele... De jur împrejurul gâtului, împărăteasa îi aninase un șirag de opt mărgăritare. (T.Arghezi, *Piatra Pițigoiului.*)

[35] – „își deschidea paharul *chiar dedesubtul bulgărului...*" – Adverbul *chiar* se ia împreună cu partea de propoziție pe care o însoțește. El nu are singur funcție sintatctică.

Funcțiile substantivelor la cazurile dativ și genitiv

(Schemă recapitulativă)

Cazurile	Substantivul *în relație cu*	*Funcțiile sintactice și sensurile lor*	
D	*verbul* *adjectivul*	– **compl. ob. indirect:**	*cui?*
G	*substantivul subiectul* (prin verbul de legătură)	– **atribut genitival:**	*al (a, ai, ale) cui?*
		– **nume predicativ:**	*al (a, ai, ale) cui este (sunt)?*
fără prep.			
G.	*verbul*	**compl. ob. indirect prepozițional:**	*asupra (împotriva) cui?*
cu prep. *asupra, împotriva* etc.	*substantivul*	**compl. circ. de loc:**	*unde?*
		atribut prepozițional:	*care?*

Exercițiu

Subliniază în mod diferit substantivele la cazurile dativ și genitiv și indică prin săgeată cuvintele determinate. Notează deasupra substantivelor inițialele cazurilor. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor în cazurile dativ și genitiv.

a) Acestea le-am auzit mai deunăzi povestite de către un măcăleandru unui scatiu. Un lucru însă: dacă veniți cineva pe la mine, să nu spuneți cumva gaiței mele cele ce v-am destăinuit. (Em.Gârleanu, *Cioc! cioc! cioc!*)
b) Acolo, la margine de sat, se ridică un pare vechi și un palat unde-i plăcea lui Cuza-Vodă să petreacă zile de liniște.
Acolo-i mormântul lui Cuza-Vodă. Ierburi și flori sălbatice, și tăcere. În criptă singuratică, doarme Domnul țărănimii. (M.Sadoveanu, *Domnul Poporului.*)
c) Și de atunci i-a mers lui Ciubuc numele de *omul lui vodă,* încât și până astăzi un deal în partea despre Plotunul, unde era mai mult așezarea lui Ciubuc, se cheamă Dealul Omului. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
d) Îi dăm apă zmeului și se înalță în slăvi. Acum e deasupra bisericii. Acum e dincolo de sat, a ajuns tocmai deasupra băltii pe care a secat-o seceta, de-o treci cu piciorul. (Z.Stancu, *Desculț.*)
e) – A fost și la Timiș un val, urmă postelnicul Jora a da lămurire domnului, și istorisi cu puține cuvinte îndrăzneala hoțului Gogolea.
Domnul pufni de ciudă dând pinteni calului...
– A fost primejdie pentru viața lui Alexăndrel-Vodă, fulgeră el pe postelnic. Pentru nechibzuința sa, coconul va fi mustrat. Pentru pedeapsa ce se cuvine Jderului celui mititel, ne pare rău, dar nu o putem înlătura.
– Măria ta, își strecură cu blândețe vorbele Grigorașcu Jora; acel fecioraș al comisului Manole a stat neclintit lângă stăpânul său. După ce a pierit medelnicerul, s-a pus el împotriva podgheazului cu mare vrednicie, încât a fost de mirare și lotrilor. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi.*)

f) Cezar Bolliac a găsit, sub prispa unui sătean, un sarcofag ermetic închis, pe care, cu învoirea ultimului său proprietar, a pus să-l deschidă... Cercei de aur, un ac de păr... spuneau că pe crengile și pe foile de dafin adormise o femeie tânără. Nici o inscripție, nici un nume! – pentru ca secretul durerii sfâșiatului... soț... să rămână indescifrabil în vecii-vecilor. (Gala Galaction, *Gloria Constantini.*)

g) Moșia de peste trei mii de pogoane se zice c-ar fi fost cândva a Cantacuzineștilor, dar azi e a unui căpitan de la Pitești. (L.Rebreanu, *Răscoala.*)

h) Și nu s-au auzit nici măcar șoapte..., nici sforăiturile cailor... Încâlceala acelor timpuri a fost deplin favorabilă cutezării. (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)

i) M-am retras în camera mea și am deschis poeziile acelui poet scump inimii noastre... E adevărat că versurile lui Eminescu n-au adus nici o dezlegare problemelor mele. (M.Sadoveanu, *Aventură în Lunca Dunării.*)

j) După cum sufixele sunt lexicale sau gramaticale, se distinge tema lexicală comună întregii flexiuni a unui cuvânt de tema specifică unui timp: astfel, *împărț(i)* este tema comună întregii flexiuni a verbului *împărți* în timp ce *împărțea* – este tema specială a imperfectului. (*Gramatica Academiei, I, 1966.*)

Ortoepia și ortografia substantivelor la cazurile dativ și genitiv

Substantive feminine

I. *Substantivele feminine terminate la nominativul singular nearticulat în vocală sau în diftong se pronunță și se scriu la dativ-genitiv singular articulat cu* **-ei** *sau* **-ii**. *Pentru folosirea formelor corecte ne putem conduce după nominativul plural nearticulat:*

N. plural nearticulat	*D.G. singular nearticulat*	*D.G. singular articulat*
(niște) *case*	(unei) *case*	*casei*
vulpi	*vulpi*	*vulpii*
femei	*femei*	*femeii*

Observă că articolul hotărât *-i* se adaugă la forma de D.G. singular nearticulat, care este identică cu forma de nominativ plural nearticulat: *case* – *casei; vulpi* – *vulpii; femei* – *femeii.*

Pentru a te controla, calea cea mai ușoară este *observarea formei de plural a substantivului însoțit de numeral:*

o casă – două *case* – D.G. *casei;*
o vulpe – două *vulpi* – D.G. *vulpii;*
o femeie – două *femei* – D.G. *femeii.*

Deci se pronunță și se scrie cu *-ii* la genitiv sau dativ singular articulat, dacă substantivul se termină la nominativ plural nearticulat în *-i.*

Exerciții

1. După modelul dat mai jos, scrie formele de dativ-genitiv ale următoarelor substantive: *scară, ușă, colibă, noapte, zi, seară, vară, primăvară, toamnă, iarnă, pagină, ploaie, stea, perdea, pace, cheie, scânteie.*

	D.G. *singular articulat*
o mamă – două *mame*	*mamei*
o vulpe – două *vulpi*	*vulpii*

2. Completează substantivele feminine subliniate, pentru a întregi formele de dativ-genitiv singular articulat, ținând seama de mijlocul de control dat.

a) Iar caii albi ai *măr...* și zimbrii *zân...* Dochii.
Întind spre apă gâtul, la cer înalță ochii. (M.Eminescu, *Sarmis.*)

b) – Căutați – mai zise fata – și găsiți pe vreuna la care să se potrivească condurul *mam...* pe piciorul ei. (P.Ispirescu, *Găinăreasa.*)

c) Se deprinseseră așa de bine unul cu altul, că toate treburile erau pe mâna *feme...*, iar moșneagul își vedea numai de florile lui. (Em.Gârleanu, *Furnica.*)

d) Vârful *vâsl...* lui Condrat se proptește cu iuțeală dintr-un copac într-altul (...). Femeia se răsucește pe fundul *bărc...* (...) Când își saltă capul, (...) jgheaburile mici cu apă din cutele *basmal...* se deșertară topind marginile de zăpadă (...). Pe Condrat și pe diacon îi zări tremurați prin ceața *plo...* și prin albeața *zăpez...* (Șt.Bănulescu, *Iarna bărbaților.*)

II. Ca și la substantivele de felul celor prezentate la punctul I, tot *după forma de nominativ plural nearticulat ne putem conduce și la alcătuirea formelor de* **dativ-genitiv singular** *ale substantivelor* **noră** *și* **soră** (când și acesta arată un *grad de rudenie*). Dar aceste substantive (spre deosebire de cele de la punctul I) au forma de plural neregulată: *noră* – **nurori** (nu: „nore"); *soră* – **surori** (nu „sore"). Deci *formele* corecte *de* **dativ-genitiv singular** *ale acestor substantive sunt:*

formele **nearticulate:** *unei* (*acestei, acelei, altei* etc.) < **nurori** / **surori**

formele **articulate** < *nurorii* / *surorii* — *Mariei* (*mele, acesteia, aceleia* etc.)

Fii atent *la aceste forme fiindcă deseori se fac* greșeli *de felul: unei* (*acestei etc.*) *„nore" sau „sore"; „norei" sau „sorei" mele* (*acesteia etc.*).

În ce privește *formele de dativ-genitiv singular* (*unei*) **sore, sorei** (*acesteia*), *ele există în limba română, ca forme* corecte (deși forma de plural este tot **surori**), *dar numai când substantivul* **soră** *are* **alt sens** *decât acela de grad de rudenie:* sensul de *infirmieră* sau de *nume al celui mai mic grad din ierarhia călugărească feminină.* În aceste cazuri vom spune corect:

Am cerut ajutorul **unei sore (sorei)** *de serviciu.*
I-am cerut **unei sore (sorei** *Maria*) *explicații despre vechimea mănăstirii.*

Exercițiu

Construiește:
– câte o propoziție în care fiecare dintre substantivele ce arată grade de rudenie – *noră* și *soră* – să se afle: **1.** la forma nearticulată de *nominativ* sau de *acuzativ plural;* **2.** la forma nearticulată, apoi la cea articulată de *dativ singular;* **3.** la forma nearticulată, apoi la cea articulată de *genitiv singular;*

– câte o propoziție cu substantivul *soră:* **1.** cu sensul de *infirmieră,* la forma nearticulată, apoi articulată de *dativ singular;* **2.** cu sensul de grad în ierarhia călugărească la forma nearticulată, apoi articulată de *genitiv singular.*
Subliniază substantivele cerute și indică prin săgeată cuvintele determinate de substantivele cu funcția de complement sau de atribut. Explică oral deosebirea dintre formele de dativ-genitiv singular *surori(i)* și *sore(i).*

III. *Substantivele feminine terminate la nominativ singular nearticulat în vocalele* **-ie** *în hiat* (câmp*i-e*) nu urmează regula de la punctul I, ci *formează dativul și genitivul singular articulat de la nominativul singular nearticulat, căruia i se adaugă articolul* **-i:**

N. sing. nearticulat	*D.G. sing. articulat*
câmpie	câmpi*ei*

Tot cu *-ie* se pronunță și se scrie și *dativul sau genitivul substantivelor proprii feminine care la nominativ se termină în* **-ia** *în hiat:*

Nominativ	*Dativ sau genitiv*
Maria, Oltenia	Mari*ei*, Olteni*ei*

Exerciții

1. După modelul dat mai jos, scrie formele de dativ-genitiv singular articulat ale substantivelor: *hârt***ie**, *poez***ie**, *bucur***ie**, *ciocârl***ie**, *istor***ie**, *geografi***e**, *bătăl***ie**, *vijel***ie**, *propoziți***e**, *discuți***e**, *industr***ie**, *constituți***e**, *Luc***ia**, *Felic***ia**, *Cornel***ia**, *Munten***ia**, *Alban***ia**, *Angl***ia**.

N. sing. nearticulat	*D.G. sing. articulat*
(o) flo-ră-*ri-e*	flor*ăriei*
Cla-u-*di-a*	Claud*iei*

2. După modelul dat mai jos, pune după substantivele *studiul, puterea, dezvoltarea* câte trei substantive comune, feminine, la cazul genitiv, singular, articulate, din categoria celor care au nominativul singular nearticulat terminat în vocalele *-ie în hiat.* Subliniază terminația genitivului.

Studiul { istori*ei* ....

3. Adaugă după substantivul *frumusețea* patru substantive proprii, feminine (nume de persoane sau numiri geografice), la cazul genitiv, din categoria celor terminate în vocalele *-ia* în hiat. Subliniază terminația genitivului.
4. Construiește câte o propoziție cu fiecare dintre substantivele *revoluți***e**, *istor***ie**, *patr***ie**, *industr***ie**, *bucur***ie**, *poez***ie** la genitiv sau dativ singular, articulate.
5. Subliniază substantivele feminine comune și proprii și notează deasupra lor inițialele cazurilor (N., Ac., D., G.). Scoate pe caiet aceste substantive împărțindu-le în două coloane: 1) cele care formează genitivul și dativul singular prin adăugarea articolului „-i" la forma de nominativ plural nearticulat (case – casei; vulpi – vulpii); 2) cele care formează genitivul și dativul singular prin adăugarea articolului „-i" la forma nominativului singular nearticulat (câmpie – câmpiei).

Model de analiză

Ac. G.

Mândrul uriaș farmecă râul *cu puterea măreției* lui. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)

N. plural neart.	*D.G. sing. articulat*	*N. sing. neart.*	*D.G. sing. articulat*
puteri	puteri*i*	măreți*e*	măreți*ei*

Textele de analizat

a) Întâi sunau cornurile cântând începutul melodiei. Și bătrânii rosteau întâiul verset din lege. Și după aceea mulțimea toată cânta, după obiceiul rămas din vechea vreme a pribegiei. (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)

b) Ura! măreț se-nalță-n vânt
Stindardul României!
Noi însă zacem la pământ,
Căzuți pradă urgiei! (V.Alecsandri, *Peneș Curcanul.*)

c) Ne-am oprit și ne-am descoperit când ni s-a spus că acolo se află unul din cimitirele soldaților români căzuți în Cehoslovacia pentru cauza civilizației. În câteva clipite mi-am adus aminte de vechii și uitații mei prieteni... Parcă-l vedeam pe Niculai Dadaci, vioristul companiei noastre, pe Boculei Vasile, cel înalt și cuminte ca o fată, pe Aniculăiesei Ion „poetul" unității, cel ce știa, după vorba lui, „o mie de cântece toate de el făcute[36]". (E.Camilar, *Farmecul depărtărilor.*)

d) Toată țărâna gliei dezrobite — Când suflet nou primește întrupare,
Și munții toți și-adâncurile firii — Și-n strălucirea razelor de soare
Vor prăznui din pacea lor urnite — El hărăzește vremii-mbătrânite:
Înfricoșata clipă-a primenirii, — Vestmântul nou de nouă sărbătoare.
(O.Goga, *Clăcașii.*)

IV. Substantivele feminine din categoria celor prezentate la punctul III (câmp*ie,* flor*arie* etc.) *se scriu la dativ-genitiv plural articulat cu* ***doi -i*** *înaintea articolului hotărât:* câmpiilor, florăriilor. Cei doi *-i* se aud bine în rostire, ca vocale ce țin de silabe diferite: *câm-pi-i-lor, flo-ră-ri-i-lor.*

Exerciții

1. Scrie formele de dativ-genitiv ale următoarelor substantive, la pluralul articulat: *famil***ie**, *constituți***e**, *revoluți***e**, *moș***ie**, *hârt***ie**, *propoziți***e**, *poez***ie**, *dator***ie**, *fotografi***e**, *radiografi***e**, *compoziți***e**.
2. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor subliniate și explică oral ortografia lor.

[36] – „vedeam pe *Aniculăiesei Ion*". – Substantiv propriu compus, la acuzativ cu prepoziție. Primul element component a rezultat din contopirea articolului posesiv cu un nume propriu la genitiv: *a(l) Niculăiesei* a devenit *Aniculăiesei.*

a) Poeți romantici veniră numai... să cheme umbre... și pentru dânșii, glasuri tainice, răsunetele durerii și *bucuriilor,* șoptiră prin *spațiile* goale. (N.Iorga, *Privelişti din țară.*)

b) *În lungul câmpiei* arse, pustii, se înalță doar un singur pâlc *de sălcii*[37]...
În frunzișul *sălciilor* acestora se strâng stoluri întregi de păsări. (Em.Gârleanu, *Musafirul.*)

c) Întinderea *câmpiilor* — Mai dulce-i rodul *viilor,*
În zări mai lin se pierde. — Verdeața e mai verde. (V. Alecsandri, *Țara.*)

d) A trecut întâi o boare — Într-o clipă, alarmate,
Pe deasupra viilor, — Ies din șanțuri *vrăbiile*
Și-a furat de prin ponoare — Papura pe loc se zbate
Puful păpădiilor. — Legănându-și *săbiile.*
..... — (G.Topârceanu, *Rapsodii de toamnă.*)

3. Construiește câte o propoziție cu fiecare dintre substantivele *poezie, pârtie, familie, discuție, delegație,* la genitiv sau la dativ plural, articulate. Explică ortografia lor.

V. *Substantivele feminine* **cu sens colectiv** *formate cu sufixul* **-ime,** *care nu au plural – muncitor***ime,** *țărăn***ime** etc. – au la **dativ-genitiv singular** următoarele forme:

– *forme* **nearticulate:** *unei* (*acestei, acelei* etc.) **muncitorimi, țărănimi, studențimi** etc.;

– *forme* **articulate: muncitorimii, țărănimii, studențimii** etc. *acesteia* (*aceleia* etc.).

Greșeli *se fac* **la forma articulată,** *folosindu-se forma terminată în „-ei", în locul formei corecte cu* **-ii.** La forma nearticulată nu zice nimeni: unei „muncitorime", unei „țărănime" etc. Deci *pentru exprimarea corectă a formei articulate de dativ-genitiv* a substantivelor din această categorie, *folosește* ca **mijloc de control** *forma* **nearticulată** *de dativ-genitiv singular, la al cărei „i" final se adaugă articolul* **-i:** *unei muncitorim***i** (*țărănim***i** etc.) – *muncitorim***ii** (*țărănim***ii** etc.) *acesteia.*[38]

Exerciții

1. După modelul exemplelor din explicațiile de mai sus, scrie formele de dativ-genitiv singular nearticulate și pe cele articulate ale substantivelor: *studențime, școlărime, soldățime, boierime, nobilime.*
2. Construiește câte patru propoziții sau fraze în care să folosești trei dintre substantivele: *muncitorime, țărănime, școlărime, călărime, românime.* Fiecare substantiv să fie întrebuințat la următoarele forme: **1.** la *dativ singular nearticulat,* apoi *articulat;* **2.** la *genitiv singular nearticulat,* apoi *articulat.*
Subliniază substantivele respective și notează cazurile; indică prin săgeată cuvântul determinat și *explică oral scrierea substantivelor* cu **-i** *sau cu* **-ii.**

[37] – „în lungul câmpiei". – Substantiv la genitiv precedat de o locuțiune prepozițională (*în lungul*).

[38] *Tot cu* **-ii** *se pronunță și se scriu* **la dativ-genitiv singular articulat,** *și celelalte substantive feminine derivate cu sufixul* **-ime** (substantive cu sens colectiv sau cu alte sensuri): *mulțime – mulțimi: grosime – grosimi; mărime – mărimi; optime – optimi* etc. Dar acestea, având plural, se încadrează la modalitatea de alcătuire a formei de dativ-genitiv singular arătată la punctul I, pentru substantivele de tipul *vulpe* (vezi pag. 64).

Substantive neutre

I. La substantivele neutre de tipul *fluv***iu** – *fluv***ii** – *fluv***iile,** *cei doi „i" de la formele de nominativ-acuzativ plural trebuie observați și la scrierea formelor de dativ-genitiv plural: unor* (*acestor, acelor, altor* etc.) *fluv***ii;** *fluv***iilor** *acestora* (*acelora, Europei* etc.).

De asemenea, la substantivele de tipul *lic***eu** – *lic***ee** – *lic***eele** (menționate la ortografia substantivelor la nominativ-acuzativ, sub titlul „Substantive neutre; la **II.2.**, pag. 50) *trebuie observată și la formele de* **dativ-genitiv plural** *pronunțarea și scrierea cu* **ee** (nu „eie"): *unor* (*acestor, acelor, altor* etc.) *lic***ee,** *muz***ee,** *trof***ee** etc.; *lic***eelor,** *muz***eelor,** *trof***eelor** etc. *acestora* (*acelora, noastre* etc.).

Exerciții

1. Construiește câte trei propoziții sau fraze cu fiecare dintre substantivele *premiu, concediu, mileniu:* **1.** cu substantivul *la forma articulată de nominativ* sau de *acuzativ plural;* **2.** și **3.** cu substantivul *la forma nearticulată,* apoi *la cea articulată a dativului* sau *a genitivului plural.* Subliniază cu o linie substantivele cerute, notează cazurile lor și indică prin săgeată cuvântul determinat de substantivele cu funcția de complement sau de atribut.
Subliniază cu două linii pe cei doi „i" din formele cerute ale substantivelor date și explică oral *ce reprezintă fiecare „i".*
2. Construiește câte trei propoziții sau fraze cu fiecare dintre substantivele *procedeu, traseu, trofeu:* **1.** *cu substantivul articulat la nominativ* sau *la acuzativ plural;* **2.** și **3.** *cu substantivul articulat la dativ plural,* apoi *la genitiv plural.* În privința sublinierilor, a notărilor, a indicării relațiilor sintactice și a explicației pentru cei doi „e" dinaintea articolului hotărât, procedează ca la exercițiul **1.**

II. Fii atent *la alcătuirea formei articulate de dativ-genitiv plural a substantivului* **ou,** *la care se face de mulți greșeala de a adăuga articolul hotărât* **-lor** *la forma articulată a nominativului plural.* Deci, *în locul formei corecte* **ouălor,** *se spune și se scrie greșit „ouălelor".* **Pentru evitarea greșelii,** *ține seama de faptul că dativul și genitivul plural articulat al oricărui substantiv se alcătuiesc prin adăugarea articolului* **-lor** *la forma nearticulată de plural a nominativului.* Prin urmare, *la substantivul* **ou,** *formă nearticulată a nominativului plural fiind* **ouă,** *prin adăugarea articolului* **-lor,** *obținem forma* **ouălor,** *adică* **forma articulată de dativ-genitiv plural.** Compară cu formele de plural: *casă,* **case,** *casele,* **caselor** (nu: „caselelor").

Exercițiu

Construiește două propoziții cu substantivul ou *la forma articulată a dativului plural* și două propoziții cu același substantiv *la forma articulată a genitivului plural.* Subliniază formele de dativ și de genitiv ale substantivului, indică prin săgeată cuvintele determinate și explică oral de ce nu este corectă forma „ouălelor".

Cazul vocativ[39]

I. Vocativul este *cazul care exprimă o chemare adresată cuiva pentru a-i atrage atenția asupra unei comunicări.*

De obicei se folosesc la vocativ substantivele care denumesc persoane sau animale domestice:

– *Nunuță,* spune mata o poveste... (M.Sadoveanu, *Povestitorii.*)

– *Patrocle,* de ce duci pâinea în gură? întreabă zâmbind Lizuca. (M.Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*)

Se folosesc la vocativ și substantivele care denumesc alte animale atunci când ele sunt *personificate* (în fabule, povești etc.) sau chiar substantive care denumesc lucruri și, în special, *elemente ale naturii personificate.* În folclor codrul, copacii, apele etc. sunt frecvent personificate, de aceea substantivele respective sunt folosite și la vocativ:

Codrule, codruțule, – *Dunăre, Dunăre,*
Mult mă-nchin, drăguțule. (*Folclor.*) Drum fără pulbere... (*Folclor.*)

Exercițiu

Subliniază substantivele la vocativ și arată ce denumesc ele (persoane, animale, elemente ale naturii personificate etc.).

a) Ionică!... Măi Ionică!... Scoală... să te duci să dobori iarba ceea, să nu ne pomenim c-o ploaie... (L. Rebreanu, *Ion.*)
b) Haide, Irino, pune mâna pe seceră și dă-i drumul! (Marin Preda, *Moromeții.*)
c) – Ce te legini, plopule,
Fără ploaie, fără vânt,
Cu vârful tot la pământ? (M.Eminescu, *Ce te legini, plopule.*)
d) Vai, murgule, jalea mă curmă! .....
Mă lupt cu durerea din urmă, Mă chemi prin nechezuri păgâne
Căci ranele-mi sapă mormântul. Și parcă zici: „Vino, stăpâne!"
(G. Coșbuc, *Moartea lui Gelu.*)

II. În ceea ce privește **formele vocativului,** întâlnim următoarele situații:

– la **singular** unele substantive au *forme specifice pentru vocativ:* masculine – *bărbat***e**, *cumetr***e**, *Alexandr***e**, *Rad***ule**, *bunic***ule** etc.; feminine – *Mari***o**, *bunic***o** etc.;

– alte substantive *au forme specifice pentru vocativ, dar alături de aceste forme se pot folosi și formele nominativului: Rad***ule**, *Rad***u**, *Mar***io**, *Mar***ia**, *bunic***o**, *bunic***ă**;

– foarte multe substantive *nu au forme specifice pentru vocativ; în acest caz se folosește forma nominativului pentru a exprima o chemare:* **frate, tată, Petre, mamă** etc.;

– la *masculin* și la *feminin* **plural** se folosesc *forme ale nominativului – Veniți,* **frați!** *Veniți,* **vecine!** – *sau forme terminate* în *„lor"* – Stați, *frați***lor,** *vecini***lor,** *fete***lor!** –, *identice cu ale genitivului și dativului plural articulat.* Deosebirea este însă ușor de făcut, deoarece vocativul exprimă uneori *numai o chemare* –

[39] Denumirea *vocativ* vine de la verbul latin *vocare,* care înseamnă *a chema.*

Frați! *Știu tot* (**Frați,** *știu tot*) –, iar alteori, în construcții de felul **Fetelor!** *Stați!* (*Stați,* **fetelor!**), vocativul are *rolul de a preciza persoanele la care se referă subiectul neexprimat* (*voi*), pe când dativul și genitivul nu îndeplinesc astfel de roluri.

Pentru a evita confuzia *dintre nominativ și vocativ sau dintre dativ-genitiv plural și vocativ plural,* **mijlocul cel mai sigur de verificare** îl constituie faptul că *substantivul la* **vocativ** *reprezintă* persoana căreia i se adresează vorbitorul, deci **persoana a II-a,** pe când *la* **celelalte cazuri** *substantivul reprezintă* **persoana a III-a.** *Substantivul la* **vocativ** *se poate înlocui cu pronumele personal de* **persoana a II-a** (*tu, voi*), iar substantivele la **celelalte cazuri** *se înlocuiesc cu pronumele de* **persoana a III-a** (*el, ea, ei, ele*).

Atenție mai mare *cer situațiile în care substantivul în vocativ cu formă identică cu a nominativului se află* **după un verb la persoana a II-a cu subiectul (tu** sau **voi) neexprimat:** *Stai,* **Petre!** *Stați,* **băieți!** În astfel de propoziții *subiectul este inclus* (indicat de forma verbului), deci *substantivul în vocativ nu trebuie confundat cu subiectul; rolul vocativului este de a preciza persoana la care se referă subiectul neexprimat*[40].

Exercițiu

Subliniază cu o linie substantivele la cazul vocativ care au forme specifice pentru acest caz și cu două linii pe cele care au aceeași formă ca și nominativul singular sau plural ori identice cu forma articulată de dativ-genitiv plural. Analizează substantivele respective arătând genul, numărul, cazul și rolul vocativului (numai de chemare sau de a preciza persoana (persoanele) la care se referă subiectul neexprimat: *tu* sau *voi*). La indicarea cazului ține seama de mijlocul de verificare dat.

a) Copilo, tu ești gata Și când ești tristă, Doino,
De-a pururea să plângi! Tu inima ne-o frângi. (G.Coșbuc, *Doina.*)
b) – ...Șezi acum, prietene, de ospătează cu noi... și ce-ți poftește inima cere de la mine. (G.Cătană, *Povești poporale din Banat.*)
c) – Ăla, boierule, m-a bătut de m-a stins! Ăla m-a înjugat ca pe o viță... Fă-mi dreptate, boierule! (G. Galaction, *Lângă apa Vodislavei.*)
d) „O! frate, zice unul, un vânt în miez de noapte
Adusu-mi-a din vale lung vaiet, triste șoapte!...
E sabie în țară! au năvălit tătarii!..." (V.Alecsandri, *Dan, căpitan de plai.*)
e) Trei petunii subțirele Stau de vorbă între ele:
Farmec dând regretelor, „Ce ne facem, fetelor?..."
(G.Topârceanu, *Rapsodii de toamnă.*)
f) – Noi am venit să facem revoluție.
– Să facem, fraților, de ce să nu facem! Și eu sunt pentru revoluție. (Z.Stancu, *Desculț.*)
g) Auzind aste, leul strânse a sa oștire:
„Lighioanelor, zise, viu să vă dau de știre
Că astăzi din noi unul trebuie să murim." (Gr.Alexandrescu, *Dreptatea leului.*)

[40] Precizarea prin substantivul în vocativ a persoanei (persoanelor) la care se referă subiectul neexprimat (*tu* sau *voi*) este absolut necesară când în fața vorbitorului se află două sau mai multe persoane sau diferite grupuri de persoane, dintre care numai una (unele) reprezintă persoana (persoanele) la care se referă subiectul neexprimat.

III. Substantivul la vocativ *poate sta la începutul propoziției, în interiorul propoziției sau la sfârșitul ei.* Având rolul de a exprima o chemare, substantivul la vocativ este rostit de vorbitor cu *o intonație mai înaltă* decât celelalte cuvinte din propoziție, tocmai pentru a atrage atenția persoanei chemate. *Intonația mai înaltă a substantivului la vocativ produce în rostire* **o pauză** *între el și cuvântul (cuvintele) învecinat(e). În scris, când vocativul nu exprimă o strigare insistentă, puternică,* **această pauză se notează prin virgulă:**

– *Mario,* ascultă-mă pe mine.
– Ascultă-mă, *Mario,* pe mine.
– Ascultă-mă pe mine, *Mario.*

Ține minte: *Oriunde s-ar afla în propoziție, substantivul la vocativ care exprimă o adresare obișnuită se desparte prin* **virgulă** *de cuvântul sau cuvintele învecinate.*

Virgula este semnul care ne ajută să înțelegem textul. Lipsa virgulei face ca cititorul să nu știe că este vorba de o chemare, mai ales că unele substantive nu au forme specifice pentru vocativ. De exemplu, în propoziția „Ascultă, Andrei", în care s-a folosit virgula, substantivul *Andrei* va fi citit cu intonația vocativului și vom înțelege că el exprimă o chemare, pe când propoziția „*Ascultă* Andrei", în care virgula a fost neglijată, va fi citită, deci înțeleasă ca o simplă comunicare despre Andrei, ca o persoană despre care se spune ceva [*Andrei* ascultă (ceva); – *El* ascultă], nu ca un substantiv care se referă la persoana a II-a căreia i se adresează vorbitorul.

Exerciții

1. Subliniază substantivele la vocativ și explică oral punctuația lor.
   a) – Dumitrache, azi te duci la horă...
   – Mă duc la horă, mamă...
   – Ai să joci frumos, Dumitrache... Să se uite lumea la tine să se minuneze... (Z.Stancu, *Desculț.*)
   b) Ah, toate, Doino, toate
   Te fac să fii poet. (G.Coșbuc, *Doina.*)
   c) Fă-te-n lume o tulpină — Printre fluturi, printre flamuri,
   Printre seminții și neamuri, — Cititorule! (T.Arghezi, *Colindeț.*)
   d) De când nu mi-ai mai cântat
   Sunt, vioară, întristat. (T.Arghezi, *Monotonie pe vioară.*)
2. Subliniază substantivele la vocativ, observă locul lor în propoziție și pune virgula acolo unde trebuie.
   a) Români nu vă atingeți de banii cu păcat,
   Ce poartă a(l) lui Despot chip mândru-ncoronat!
   .....
   E foc ce arde mâna!... Despot suntem țărani,
   Nu vindem țara noastră, nici cugetul pe bani. (V.Alecsandri, *Despot-Vodă.*)
   b) – Ia te uită moșnege la puiul cela de om..., zicea barza către soțul ei. Oare ce să aibă?
   – Eu știu? răspunse cocostârcul. Au și oamenii cei mititei supărări...

– Iaca așa ai fost tu totdeauna moșnege; ai fost nepăsător.
– Nu te supăra nevastă nu te supăra... zise cocostârcul înfundându-și capu-ntre aripi.
Barza nu zise nimic un timp. Se uită spre fereastra copilei.
– Moșnege copila plânge...
– ...decât te-ai cuibări lângă mine..., mai bine ai face așa ca să ma uite fetița și să se mai mângâie.
– Bine babă fac, dar spune tu, că pe mine nu m-ajunge capul. (M.Sadoveanu, *Povestea cu privighetoarea.*)
c) Cât de frumoasă te-ai gătit
Naturo tu! Ca o virgină
Cu umblet drag, cu chip iubit! (G.Coșbuc, *Vara.*)
d) – Patrocle ce facem noi acum – întreabă ea pe cățel.
– Nu știu stăpână!
– ...Pe tine te dor picioarele Patrocle?
– Nu.
– Nici pe mine. Hai să mergem. Uite Patrocle pe aicea drumul e mititel și îngust. (M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*)
3. Compune un dialog în care să folosești substantive la vocativ așezate la începutul propoziției, în interiorul propoziției și la sfârșitul ei. Subliniază substantivele la vocativ și explică oral punctuația lor.

IV. *După substantivul la vocativ se pune* **semnul exclamării** *atunci când comunicarea ce urmează exprimă o poruncă, un îndemn puternic, insistent, o stare sufletească deosebită, o chemare în ajutor* etc. În aceste cazuri *intonația* vocativului este mult mai înaltă decât în situația arătată la III; de aceea, după vocativ se pune **semnul exclamării.** De cele mai multe ori, se folosește semnul exclamării după substantivul la vocativ aflat înaintea unei propoziții interogative, exclamative sau imperative sau când din context reiese că persoana chemată se află departe de cel care o cheamă.

De exemplu:
– *Coniță!* uite Ionel! vrea să-mi răstoarne mașina!... astâmpără-te, că te arzi!
– *Ionel!* strigă iar madam Popescu; *Ionel!* vin' la mama!
– Sări, *coniță!* varsă spirtul! s-aprinde! (I.L.Caragiale, *Vizită...*)

Exerciții

1. Subliniază substantivele la vocativ și explică oral de ce s-a folosit virgula sau semnul exclamării după acest caz.
   a) Copii! aduceți un ulcior — Să sting pojarul meu de dor
   De apă de sub stâncă — Și jalea mea adâncă.
   (V.Alecsandri, *Peneș Curcanul.*)
   b) – „Stai, pașă, o vorbă de-aproape să-ți spun
   Că nu te-am găsit nicăirea"
   .....
   „Stai, pașă! Să piară azi unul din noi".
   Dar pașa mai tare zorește. (G.Coșbuc, *Pașa Hassan.*)
   c) – Ioane, cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gâlceavă!... Ai să pleci unde zic eu...

– Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola… Mai trăiesc ei oamenii și fără popie.
– Degeaba te mai sclifosești, Ioane! răspunse mama… La mine nu se trec astea…
(Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

d) De la o vreme mama, crezând că-s prin livadă undeva, iese afară și începe a striga, de da duhul dintr-însa:
– Ioane!… Ioane!… Ioane!… – Și Ion, pace! (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

2. Construiește trei propoziții în care, după substantive la vocativ, să folosești semnul exclamării. Explică oral de ce ai folosit semnul exclamării, și nu virgula.

V. *Substantivul la vocativ* **poate avea unul sau mai multe atribute** *așezate după vocativ sau înainteă lui. În acest caz nu numai substantivul la vocativ, ci și atributele lui au o intonație mai înaltă și, pentru acest motiv, întregul grup de cuvinte cu vocativul ca centru* (ca termen de bază) *se desparte de cuvântul* (*cuvintele*) *învecinat*(*e*) *prin* **virgulă** *sau* **semnul exclamării,** *potrivit modalităților de intonație arătate la III.* (pag. 72) *și IV.* (pag. 73):

Eu te las, *țară iubită,* Dar cu inima cernită
De-al tău cer mă depărtez, Plâng amar, amar oftez!
(V. Alecsandri, *Adio Moldovei.*)

– *Fată frumoasă și harnică,* grijește-mă și curăță-mă de omizi, că ți-oi prinde și eu bine vreodată. (Ion Creangă, *Fata babei și fata moșneagului.*)

– *Căpetenii ale mele!…* a strigat Gheorghe Doja… Să sune trâmbițele tăcere. (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)

Exerciții

1. Subliniază substantivele la vocativ și atributele lor și explică oral punctuația.
   a) Cobori în jos, luceafăr blând, Pătrunde-n casă și în gând
   Alunecând pe-o rază Și viața-mi luminează.
   (M.Eminescu, *Luceafărul.*)
   b) Frumoasă ești, pădurea mea, Și printre crengi adie-abia
   Când umbra-i încă rară Un vânt de primăvară. (G.Topârceanu, *Cântec.*)
   c) Vis de vitejie, falâ și mândrie,
   Dulce Românie, asta ți-o doresc! (M. Eminescu, *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie.*)
   d) …De ce pui jandarmul pe mine, dom'le primar?… Fiindcă ești hoț și ți-e frică să nu afle lumea?… (Marin Preda, *Moromeții.*)
   e) O, dulce fericire risipită!
   De ce-ai venit și pentru ce-a fost scris
   Să-mi schimbi tu viața-n rai și-n paradis? (Șt.O.Iosif, *Te duci.*)
2. Subliniază substantivele la vocativ și atributele lor și pune virgulă sau semnul exclamării acolo unde trebuie. Explică oral punctuația.
   a) Tu ghiocel plăpând când începi să străpungi stratul de zăpadă, știu cărei primăveri îi ești crainic… Dar tu grăunte de uraniu când te dezghioci și-ți înalți lujerul în istoria omenirii, ce primăvară ne vestești? (Geo Bogza, *Primăvara în Carpați.*)
   b) Fluture fluture fluture
   Aripa vântul ți-o scuture
   Craiule tânăr al florilor
   Crainic al zorilor. (D.Zamfirescu, *Fluture.*)
   c) Măicuță dragă cartea mea
   Găsească-mi-te-n pace!
   .....
   Dar uite nu e nu știu cât
   O lună chinuită,
   Și o să te strâng de după gât
   Măicuța mea iubită. (G.Coșbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selo.*)
   d) – „Ai poate prin lume vreo țintă
   De-alergi călătorule vânt?" (G.Coșbuc, *Povestea cântării.*)
3. Construiește trei propoziții în care substantivul la vocativ să fie urmat de două sau mai multe atribute. Explică punctuația folosită.

VI. *În unele propoziții, și cuvântul prin care este exprimat atributul unui substantiv la vocativ își are determinanții lui* (*atribute sau complemente*), *cu care formează un* **grup al vocativului,** *uneori foarte dezvoltat:*

Veniți la sânul meu cu toții,
Copii cu frunțile senine,
Veniți să primeniți izvorul
Nădejdii mele de mai bine! (O.Goga, *Copiilor.*)

Ridică capul, **țară** *bântuită de vijeliile lumii…!* (Al. Russo, *Cântarea României.*)

Intonația mai înaltă a cuvintelor din grupurile subliniate face ca în rostire întregul grup să se separe prin **pauză** *de celelalte cuvinte, iar în scris pauza trebuie notată prin* **virgulă** *sau* (*în condițiile de intonație arătate mai înainte*) *prin* **semnul exclamării.**

Uneori *apar înlănțuite sau mai multe grupuri* (*construcții*) *vocative.* În astfel de situații **fiecare grup se pune între virgule** (rareori se leagă prin *și*), iar **după ultimul grup,** *dacă se află la sfârșitul propoziției, se pune* **semnul exclamării,** *când intonația cere acest semn:*

– Fiți bineveniți, *dragii mei* **prieteni,** *bravii mei* **marinari!…** (Radu Tudoran, *Toate pânzele sus!*)

Exerciții

1. Subliniază cu două linii substantivele la cazul vocativ și cu o linie părțile secundare de propoziție care formează grupul vocativului. Indică prin săgeată cuvântul determinat de fiecare parte secundară din grupul vocativului și explică punctuația grupurilor respective.
   a) Codrule cu râuri line,
   Vreme trece, vreme vine… (M. Eminescu, *Revedere.*)
   b) Ea zâmbind și trist se uită, șopotește blând din gură:
   – „Zburător cu negre plete, vin' la noapte de mă fură." (M.Eminescu, *Călin – File din poveste.*)
   c) Frunziș al pădurii bătrâne,

Doinești, o tovarășe-al meu! (G.Coșbuc, *Pierde-vară.*)

d) Pământule al țării mele și al meu,
Nu m-ai uitat? E pasul meu... (T.Arghezi, *Întoarcere la brazdă.*)

e) Gorunule din margine de codru, când zac în umbra ta
de ce mă-nvinge și mă dezmierzi cu frunza-ți jucăușă?
cu aripi moi atâta pace, (L.Blaga, *Gorunul.*)

f) Părinte-al meu din vremi de mult,–
Era și-o casă la răscruci... (O.Goga, *Reîntors.*)

g) Frați buni ai frunzelor din codru, Sfințiți cu roua suferinții
Copii ai mândrei bolți albastre, Țărâna plaiurilor noastre!
(O.Goga, *Plugarii.*)

h) Popor curat și mândru, cu inima deschisă și bună, popor de muncă și de cuvânt, mlădiță puternică a vechilor ostași, neamurile nu te vor sfărâma lesne. (N.Iorga, *Privelișți din țară.*)

2. Construiește câte două propoziții în care să se afle următoarele relații sintactice:

– substantiv la vocativ – atribut substantival – atribut adjectival (grupul de cuvinte să fie la începutul propoziției);

– substantiv la vocativ – atribut adjectival – atribut substantival (grupul de cuvinte, în interiorul propoziției);

– atribut adjectival – substantiv la vocativ – atribut substantival (grupul de cuvinte, la sfârșitul propoziției).

Explică oral punctuația folosită.

3. Alcătuiește trei propoziții în care să se afle două sau mai multe construcții (grupuri de cuvinte) cu un substantiv în vocativ ca centru al grupului. Fă, ca la exercițiul 1, sublinierile și indicarea relațiilor sintactice din fiecare grup.

VII. *Substantivele la vocativ care denumesc divinități, muze, personalități puternice din trecut sau ideea de dreptate, de pace etc. constituie o* **invocație**[41] *iar construcțiile în care se află astfel de vocative se numesc* **invocații retorice.**[42]

O! *Doamne, Doamne* sfinte, mai dă-mi zile de trai
Pân' ce-oi strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai! (V.Alecsandri, *Dan, căpitan de plai.*)

Exerciții

1. Subliniază substantivele la vocativ folosite ca invocații retorice și explică punctuația lor.

a) Cum nu vii tu, Țepeș doamne, ca punând mâna pe ei
Să-i împarți în două cete: în smintiți și în mișei,
Și în două temniți large cu de-a sila să-i aduni,
Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni! (M.Eminescu, *Scrisoarea III.*)

[41] Cuvântul *invocație* vine de la substantivul latin *invocatio* (citește – invocațio) format, la rândul lui, de la verbul *invocare,* cu sensul *a chema* (în ajutor).

[42] Adjectivul *retoric* înseamnă „care ține de oratorie", invocația fiind folosită mai ales în discursuri.

b) Dreptate! Ochii plânși cer să te vadă.
De ce ne uiți? Nu mai trăiești tu, zână? (P.Cerna, *Zile de durere.*)

2. Construiește trei propoziții sau fraze în care să se afle construcții cu substantive la vocativ folosite ca invocații retorice. Subliniază-le și explică punctuația folosită.

VIII. Substantivul la vocativ poate fi cuprins sau nu în cadrul unei propoziții.

– *Când nu este cuprins în propoziție, ci are doar* **rolul de a exprima o strigare,** ca în construcțiile de felul **Ioane!... Ioane!...**/ *Și Ion pace!*/, **vocativul constituie singur o comunicare.** După ea, urmează de obicei o comunicare sub forma unei propoziții sau a unei fraze. Vocativul de adresare neîncadrat în propoziție se poate afla și *într-o construcție cu diferiți determinanți: Juni* **ostași** *ai țării mele, însemnați cu stea în frunte!*/ Am cântat în tinerețe strămoșeasca vitejie. (V.Alecsandri, *Odă ostașilor români.*) Vocativul de simplă adresare *poate sta și* **după o propoziție sau frază: „***Îi spun mamei/ că ai plecat,* **Ioane!"**

– În exemplul **Ioane,** *scrie!* vocativul *Ioane,* deși exprimă o adresare, are *rolul de a preciza la cine se referă subiectul neexprimat al propoziției:* **(tu)** *scrie.* Acest rol al substantivului la vocativ are importanță deosebită în comunicare, mai ales pe lângă verbe cum este cel din textul de aici, sau altele, ca **ascultă, lucrează, citește, privește, apropie** etc., *verbe a căror formă poate presupune subiectul* **tu** sau **el (ea).**

Dar *de cele mai multe ori acest rol este îndeplinit de* **un vocativ din interiorul propoziției:**

– *Ține,* **mătușă,** de la mine puțin... (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

– Substantivul la vocativ *poate preciza persoana* (*persoanele*) *la care se referă un pronume de persoana a II-a,* la singular sau la plural *și când pronumele este exprimat, indiferent de cazul la care se află.* În exemplele ce urmează, substantivele la vocativ precizează persoane la care se referă *un pronume la acuzativ, la dativ, la genitiv:* **Pe tine te** *așteptă,* **Mario; Pe voi vă** *așteptă,* **fetelor; Ție îți** *vorbesc,* **Ioane; Vouă vă** *vorbesc,* **băieți;** *Haina este* **a dumitale, mamă** etc.

În situațiile arătate vocativul apare ca un termen necesar pentru înțelegerea comunicării, având rolul de a preciza la cine se referă pronumele de persoana a II-a din textele date.

– *Substantivul la vocativ din propoziție sau dintr-un grup cu substantiv la vocativ, neîncadrat în propoziție, nu poate fi decât* **atribut.** *Atributul* exprimat prin substantiv *la vocativ poate determina un* **substantiv la vocativ** *sau* **un pronume la persoana a II-a** (*tu, voi, dumneata, dumneavoastră*).

– Ia ascultă, *dascăle* **Mogoroge,**/nu te prea întrece cu vorba... (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

– Câți ani ai *tu,* **Zambila**[43]? (Z.Stancu, *Desculț.*)

[43] Substantivul *Zambila* este un *vocativ cu formă de nominativ,* el arătând persoana căreia i se adresează vorbitorul.

– Că bine zici *dumneata,* **mătușă,**/ asta facem. (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*)

– *Cumătră* **vulpe!**/ Mă gândii la ceva. (V.Eftimiu, *Vulpea păcălită.*)

Din primul și din ultimul exemplu din cele de mai sus și din construcțiile prezentate la punctul V, rezultă și *alt rol sintactic al substantivului la vocativ – rolul de* **cuvânt determinat** *de un atribut.*

– Există însă și unele substantive la vocativ, ca *frate, soro, domnule* și altele care sunt *folosite ca formule de adresare* ce nu mai corespund ca înțeles (ca grad de rudenie, uneori nici ca gen) cu persoana căreia i se adresează vorbitorul. De exemplu: comunicarea „Stai, *frate,* că lucrurile nu stau chiar așa!" este deseori adresată oricărei persoane, chiar și unei femei.

Exercițiu

Analizează substantivele la vocativ din următoarele texte de la exercițiile anterioare și din textele de mai jos.

– Vocativele din textele de la: **II.** g); **III. 1.** a) și **2.** b); **V. 1.** b), c) și **2.** a).

– Vocativele din textele de mai jos.

În privința sublinierilor, a indicării relațiilor sintactice, procedează ca în exemplele date la explicații.

a) – Dăruiește-mi viața, Păsărilă,/ că și eu te-oi dărui… cu daruri împărătești./ (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

b) – Blagosloveşte, părinte Varsanufie,/ auzii pe tovarășul meu zicând./ (C.Hogaș, *La Pângărați.*)

c) – Pavele, spală tu ceaunul…/ Tu, Darie, caută în luntre…/ Ai să găsești… câțiva juveți sărați./ (Z.Stancu, *Desculț.*)

d) – Ce gândești dumneata, moșule?/ Te joci cu marfa omului?/ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

e) – Dumneavoastră, domnule subprefect, veți face/ cum veți crede/ că-i mai bine./ (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)

f) – Cât ceri pe cal, bade?/ zise Oșlobanu…/
– Trei husăși [cer], dascăle./
– Ce spui, bădișorule, pentru un braț de lemne?/ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

g) – Apoi dar mai rămâi sănătoasă, mătușă Mărioară./ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

h) – …bade Ipate, unde-i vorbă,/ nu-i mânie./ (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*)

i) – Poftim și ție, Niculăieș, paralele/ pe care ți le-am făgăduit…/ (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)

j) De din vale de Rovine
Grăim, Doamnă, către tine,/
Nu (grăim) din gură,/ ci (grăim) din carte/… (M.Eminescu, *Scrisoarea III.*)

k) Și [când ajungea popa (la casa unui gospodar),]/ noi ne așezam pe două rânduri…,/ iar el… zicea cu mândrie:/
– Ăștia-s mânjii popii, fiule./ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

Ortografia substantivelor masculine la vocativ plural

Vocativul substantivelor masculine la plural *pune probleme de ortografie numai atunci când se folosește* **forma de nominativ cu valoare de vocativ.** În privința ortografiei acestor vocative, deosebim (în linii mari) *două situații:*

1. Când **substantivul se folosește singur** (fără nici un determinant) *el este totdeauna* **nearticulat,** indiferent de rolul vocativului în comunicare ori de funcția lui de atribut:

– *Prieteni* (*arbitri, bacaragii, copii*[44])! (,) fiți atenți!

– Fiți atenți! (,) *prieteni* (*arbitri, bacaragii, copii*)!

– Voi (dumneavoastră), *prieteni* (*arbitri,…*)! (,) veniți aici.

2. Când **substantivul** *masculin la vocativ plural, cu formă de nominativ, este* **însoțit de diferiți determinanți,** *el se folosește* **articulat** *sau* **nearticulat, în aceleași condiții ca și substantivele masculine la nominativ plural.** Substantivul la vocativ plural apare însă însoțit de mult mai puțini determinanți decât substantivul la nominativ plural. *De obicei,* **substantivul la vocativ** *este însoțit:*

– *de un* **atribut adjectival** *exprimat prin* **adjectiv propriu-zis: Dragi** *prieteni* (*copilandri, copii*), vă aștept cu nerăbdare; Vă aștept cu nerăbdare, **dragi** *prieteni* (*copilandri, copii*);

– *de un* **atribut substantival prepozițional în acuzativ** sau *de un* **atribut substantival genitival** *așezat la dreapta vocativului, direct* (fără articolul „ai") *sau legat prin articolul „ai":*

Mă bizui pe voi, *prieteni* (*copii*) **de nădejde.**
prieteni (*copii*) **ai țării** mele.
prietenii (*copiii*) **țării** *mele.*

– *de un* **adjectiv posesiv,** *care, când este așezat* **după substantivul la vocativ,** *cere* **substantiv nearticulat** *sau* **substantiv articulat,** *în aceleași condiții ca și atributul genitival:*

Mă bizui pe voi, *prieteni* (*copii*) **ai noștri.**
prietenii (*copiii*) **noștri.**

Când **adjectivul posesiv,** *lipsit de articolul „ai", stă* **înaintea substantivului la vocativ,** *adjectivul posesiv este precedat de un adjectiv, iar* **substantivul la vocativ nu se articulează:**

Vă admir, *dragii* **mei** *prieteni* (*copii*)!

În alte situații în care substantivul masculin la vocativ plural cu formă de nominativ apare foarte rar, te vei conduce (ca și în exemplele prezentate aici) după tabelele de ortografie a substantivelor masculine la nominativ-acuzativ plural (pag. 37 și pag. 43).

[44] Amintim că la substantivele masculine cu singularul în *-iu* și la substantivul *copil* forma *nearticulată* a nominativului plural prezintă **doi „i"**, iar forma *articulată,* **trei „i".**

Exerciții

1. Explică ortografia substantivelor la vocativ din textele date la III. 2. a); IV. 1. a); VI. 1. g) și a celor din textele de mai jos. Subliniază cu două linii substantivele la vocativ și cu o linie (când vocativul este însoțit de determinanți) termenul care cere articularea sau nearticularea substantivului la vocativ cu formă de nominativ.
   a) Șerbi și meșteșugari! Oameni de toate neamurile! Aflați: din voința voastră a tuturor, de azi înainte dăm neființei șerbia! (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)
   b) Să aduceți, socri mari, Să știți, socri, că desară
   Lăutari; Multă oaste vă-mpresoară.
   (Folclor, Orație de nuntă).
   c) ...Voi îi cunoașteți bine, vitejii mei oșteni,
   Voi, pardoși de la Lipnet, vultani din Războieni,
   Zimbri fioroși din codrii Racovii,... (V.Alecsandri, *Dumbrava Roșie.*)
   d) Veniți, plugari, veniți, oștenii
   Celui mai vechi și sfânt război,... (O.Goga, *Carmen laboris.*)
   e) Zic unii, alții-n lume:
   Domnii mei, se pot toate. (Gr.Alexandrescu, *Elefantul.*)
2. Construiește propoziții cu fiecare din substantivele *codru, fiu, copil* la vocativ plural cu formă de nominativ: 1. însoțite de *determinanți care cer articularea substantivului;* 2. însoțite de *determinanți care nu admit articularea substantivului.* Subliniază cu o linie substantivele la vocativ și cu două linii pe „i" semn al pluralului sau articol hotărât. Indică prin săgeată termenul care cere sau nu articularea substantivului.

Declinarea substantivelor

Formele pe care le ia un substantiv la cele cinci cazuri se numesc **forme cazuale.**

Totalitatea formelor cazuale ale unui substantiv, la singular și plural, reprezintă **declinarea acelui substantiv.**

Revezi formele cazuale ale diferitelor tipuri de substantive prezentate: pentru *nominativ-acuzativ,* în tabelul de la pag. 28; pentru *dativ-genitiv,* în tabelul de la pag. 53; *pentru vocativ,* la **II.**, pag. 70. Pentru tipurile de substantive care, la anumite forme, pun probleme de ortografie sau (și) de ortoepie, revezi explicațiile speciale date sub titlurile privitoare la ortografie și ortoepie, de la pag. 49, pag. 50 și pag. 51.

Exerciții

1. Scrie declinarea articulată a substantivelor *copil, fiu* și *studiu* și declinarea substantivelor *știință* și *ființă,* însoțite de articolul nehotărât. (Fii atent la ortografia substantivelor *știință, ființă.*)
2. Declină în propoziții substantivele *poet* și *poezie,* articulate cu articolul hotărât enclitic. (Observă ortografia: *poet, poezie,* nu poiet, poiezie.)
3. Declină în propoziții substantivul *cooperativă,* numai la singular, însoțit de articolul nehotărât.
4. Construiește câte o propoziție în care să se afle următoarele substantive articulate:
   – *familie, revoluție,* la genitiv sau dativ singular, la nominativ și genitiv plural;
   – *ușă, plajă,* la nominativ sau acuzativ singular (*ușa, plaja,* nu ușea, plajea);
   – *zi, stea, rouă,* la acuzativ singular *ziua, steaua, roua*).

Schimbarea valorii gramaticale a substantivului

Unele substantive sunt folosite *cu valoare adjectivală* când însoțesc și determină un alt substantiv sau *cu valoare adverbială* când determină un verb ori un adjectiv:

o femeie *bărbată*; — valoare adjectivală (o femeie *curajoasă*);
s-a supărat *foc*; — valoare adverbială (s-a supărat *foarte rău*);
e supărat *foc*; — valoare adverbială (e *foarte* supărat).

Tot cu *valoare adverbială* sunt folosite și *substantivele care arată* **timpul** (*ziua, noaptea, iarna, vara* etc.):

Vara (cu sensul *în timpul verii*) mergem la mare.

Substantivul la acuzativ cu prepoziție poate deveni **locuțiune adjectivală** sau **locuțiune adverbială:**

lucru *de căpetenie;* — *locuțiune adjectivală* (lucru *principal*);
vorbi *cu blândețe;* — *locuțiune adverbială* (vorbi *blând*).

Observă că prin schimbarea valorii gramaticale substantivul capătă de obicei un sens nou.

Exerciții

1. Analizează valoarea gramaticală a cuvintelor subliniate. Arată ce sens au căpătat substantivele care și-au schimbat valoarea gramaticală. Indică prin săgeată cuvintele determinate de adjectivele, locuțiunile adjectivale, adverbele sau locuțiunile adverbiale provenite din substantive.
   a) *Vrăjmașul* era de data asta natura, și trebuia străpunsă și pătrunsă! (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)
   b) Vouă, ăstora tineri, vi se pare cam nu știu cum să vii patru ceasuri cu căruța, pe un vânt *vrăjmaș* ca ăsta. (I.Agârbiceanu, *Moș Viron.*)
   c) *Bărbații* se rupeau cu greu de lângă ai lor și de pe glie... (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)
   d) Nu mai văzuseră fată să cânte din caval... Era o fată... *tare bărbată.* (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)
   e) – Du-te, omule, și fii *mai cu inimă,* nu te mai lăsa să te îmbolmojească cu vorba. (Al.Vlahuță, *Socoteala.*)
   f) De Petruța se spunea că e deșteaptă *foc...,* dar acum simțea cât de puțină însemnătate avea deșteptăciunea ei pe lângă lucrul acesta *fără preț* care erau brațele... lui Miai. (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)
   g) Și-acum ar vrea un neam *călău*

S-arunce jug în gâtul tău. (G.Coşbuc, *Decebal către popor.*)

h) *Vara* fusese secetă mare, cu călduri dogoritoare, cu vânturi uscate, *Iarna* se pusese înainte… cu patru săptămâni. (I.Agârbiceanu, *Iarnă grea.*)

i) Niculaie aşteaptă *o vreme* cu ochii închişi, apoi îşi mişcă pleoapele. (Marin Preda, *Moromeţii.*)

j) Luă apoi cazmaua şi începu să afâneze pământul…, dar încet, *cu măsură, fără pripire,* ca omul căruia nu are să-i pese de nimeni şi de nimic. (I.Slavici, *Comoara.*)

2. Fă o naraţiune în care să foloseşti adjective, locuţiuni adjectivale, adverbe şi locuţiuni adverbiale provenite din substantive. Subliniază-le, indică prin săgeată cuvintele determinate şi arată ce sens nou au căpătat substantivele prin schimbarea valorii gramaticale.

Valoarea stilistică a substantivului

Cele mai obişnuite figuri de stil realizate cu ajutorul substantivului sunt: **comparaţia, metafora şi personificarea.**

I. Comparaţia arată *asemănarea* dintre două obiecte (fiinţe, lucruri, fenomene etc.) sau dintre două acţiuni, *pe baza unei însuşiri comune.*

În comparaţie intră deci doi termeni: termenul comparat şi termenul cu care este comparat un obiect sau o acţiune. Cuvântul care reprezintă primul termen al comparaţiei este folosit cu sensul lui propriu (obişnuit), iar cel care reprezintă *al doilea termen este folosit* **cu sens figurat.** Substantivul care exprimă al doilea termen al comparaţiei este introdus printr-un *adverb de comparaţie:* **ca, cât, decât, asemenea, parcă.** Când comparaţia se referă la un *substantiv, însuşirea comună* pe care se bazează comparaţia este indicată de un **adjectiv,** iar, când comparaţia se referă la o *acţiune* exprimată printr-un *verb, însuşirea comună* este indicată de un **adverb de mod.** Adjectivul sau adverbul poate fi exprimat sau *subînţeles:*

(a) Şi amândoi *bătrânii* aceştia erau **albi** *ca iarna.* (Ion Creangă, *Povestea porcului.*)

(b) I. *Un fulger cât un balaur* se _vârcoli în norii groşi. (B.Şt.Delavrancea, *Şuier.*)

2. Arde-n candel-*o lumină cât un sâmbure de mac.* (M. Eminescu, *Călin – File din poveste*).

(c) …calul odată zboară… până la nouri şi apoi *se lasă* în jos *ca o săgeată.* După aceea mai zboară încă o dată până la lună şi iar *se lasă* în jos **mai iute** *decât fulgerul.* (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

După cum se vede, în textele de sub (b) şi în prima frază din textul (c) *însuşirile obiectelor* (*un fulger, o lumină*) şi *însuşirea acţiunii* (*se lasă*) *nu au fost exprimate,* dar fiecare dintre ele poate fi descoperită de cititor cu uşurinţă: *un fulger* **(lung)** *cât un balaur; o lumină* **(mică)** *cât un sâmbure de mac; se lasă* în jos **(repede)** *ca o săgeată.* Sunt însă cazuri în care însuşirea neexprimată este mai greu descoperită, fiind nevoie uneori de *observarea atentă a contextului mai larg.* Construcţiile în care însuşirea omisă este sugerată (transmisă) cititorului de substantivul sau de construcţia substantivală (vezi construcţia *cât un sâmbure de mac*) cu valoare (funcţie) stilistică[45] de comparaţie sunt mult mai expresive decât

[45] Se foloseşte frecvent şi denumirea *„funcţie* stilistică".

cele cu adjectivul sau adverbul exprimat. Dar *termenul care exprimă însuşirea comună nu poate fi omis în orice construcţie.* Un exemplu de acest fel ni-l oferă textul (a): dacă în locul construcţiei cu adjectivul exprimat – *albi* –, am spune „Şi amândoi *bătrânii* aceştia erau *ca iarna*", cititorul n-ar şti la ce însuşire a bătrânilor se referă comparaţia *ca iarna.*

Comparaţia stilistică poate fi **simplă** *sau* **dezvoltată**[46].

Comparaţia simplă *este exprimată numai prin substantivul cu valoare stilistică precedat de adverbul de comparaţie,* situaţie în care, din punct de vedere *sintactic,* comparaţia *coincide cu partea de propoziţie exprimată prin substantivul respectiv:*

atribut, când determină *un substantiv: un fulger* **cât un balaur; complement de mod comparativ,** când determină *un verb, un adjectiv* sau *un adverb:*

se lasă… **ca o săgeată;** (erau) *albi* **ca iarna;** (se lasă) *mai iute* **decât fulgerul; nume predicativ:** *Apusurile erau ca* **sângele.** (Em. Gârleanu, *Frunza*).

Comparaţia dezvoltată este *o construcţie care cuprinde un substantiv* (ca termen de bază) *precedat de un adverb de comparaţie şi însoţit de unul sau mai multe atribute ori de o înlănţuire de atribute şi complemente:* „*o lumină* **cât un sâmbure de mac**"; „Gura, cu *buzele… roşii* **ca miezul piersicii pietroase**" (Em. Gârleanu, *Nucul lui Odobac*);

„*…vântul/ E* **ca o mână adormită pe coarda rupt-a unei lire**" (D.Anghel, *Melancolie*); „*Fruntea-i* aspră, adâncă, încreţită,*/ Părea* **ca o noapte neagră de furtune-acoperită**" (M. Eminescu, *Înger şi demon*); „*Petele* arate, negre şi lucioase, *păreau* **nişte răni deschise pe un trup îmbătrânit**" (L. Rebreanu, *Ion*).

Cele două exemple cu *verbul copulativ* **a părea** arată că acesta admite ca *substantivul* cu funcţia de nume predicativ comparativ *să apară* nu numai *cu adverbul de comparaţie* („*Părea* **ca o noapte…**"), ci şi *fără adverbul de comparaţie* („*păreau* **nişte răni…**"). Posibilitatea verbului *a părea* de a realiza o comparaţie şi fără adverbul *ca* (sau *cât*) se explică prin faptul că verbul *a părea* exprimă prin sensul său lexical *ideea de asemănare,* ca şi adverbul de comparaţie *ca* (*cât*). Pentru motivul arătat, *verbul copulativ „a părea" poate realiza o comparaţie,* fără ajutorul adverbului *ca, şi atunci când numele predicativ este o parte de propoziţie dezvoltată alcătuită din infinitivul copulativului „a fi" şi un nume predicativ exprimat prin substantiv în nominativ: Fruntea-i* aspră… **părea o noapte…;**

Petele arate… **păreau a fi nişte răni…** Sub acest aspect, construcţiile cu verbul copulativ *a părea* se apropie de cele cu verbul predicativ *a semăna* (cu

[46] În unele lucrări de stilistică se foloseşte termenul „comparaţie *complexă*"

sensul „a se asemăna", „a arăta" sau „a părea" ca...): *„Ea* (Țara Ardealului) *seamănă* **a fi un** măreț și întins **palat...**" (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*).

Verbul copulativ „a fi" urmat de un substantiv la **nominativ** *cu funcția de* **nume predicativ** *poate realiza o comparație și atunci când este la un* **mod personal,** *dacă verbul este precedat de adverbul* **parcă:**

Petele arate... **parcă erau** *niște răni...*

Exerciții

1. Subliniază comparațiile stilistice simple sau dezvoltate. Notează deasupra substantivelor care îndeplinesc singure valoarea de comparație și deasupra celor care constituie baza unei comparații dezvoltate ce funcție sintactică au, folosind inițialele: A (atribut); C (complement de mod); NP (nume predicativ).
   În ce privește *indicarea prin săgeată a relației* dintre substantivul cu valoare stilistică de comparație și termenul pe care-l determină ca atribut sau complement, precum și în privința *relațiilor sintactice existente între termenii unei comparații stilistice dezvoltate,* procedează ca la exemplele din explicațiile de mai sus.
   Pentru *comparațiile dezvoltate,* explică oral *de ce ai considerat că substantivul precedat de un adverb de comparație sau de verbul „a părea" nu realizează singur o imagine artistică (o comparație stilistică).*
   a) Și iedul... se avântă ca o săgeată și... zburdă de bucurie pe picioarele subțiri ca niște lugere[47]. (Em.Gârleanu, *Căprioara.*)
   b) Purta în suflet râsul ei cald,... obrajii ei fragezi ca piersica, ochii ei albaștri ca cerul de primăvară. (L.Rebreanu, *Ion.*)
   c) În negura munților, deasupra asfințitului, fluturau în răstimpuri fulgere, ca năframe de aur. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
   d) Mai trecu puțin și văzură o femeie, p-un cal alb iute ca o săgeată, alergând împotriva lor,... cu coiful tras pe ochi și pe sub coif părul curgea ca niște sculuri de ibrișin gălbui.[48] (B.Șt.Delavrancea, *Stăpânea odată...*)
   e) – De ce face pisica așa?
   – Toarce ca fusul, murmură ca marea, cântă ca vântul, șuieră ca grâul. Așa bocește pădurea, așa curge apa, așa geme salcia și bombăne furtuna. În somnul ei cu auzul la pământ, mâța ascultă lăuta lumii, care cântă pretutindeni... și visul ei se aude ca un ecou al viorilor din ape[49]... (T.Arghezi, *Pisica.*)
   f) Iar zăpada cristalină pe câmpii strălucitoare
   Pare-un lan de diamanturi ce scârțâie sub picioare. (V.Alecsandri, *Miezul iernei.*)
   g) La Miramare cerul e albastru ca o boltă de peruzea... Cerul nostru e ca un copil blajin, plânge ca să râză[50] îndată cu lacrimile în ochi. (B.Șt.Delavrancea, *Fanta-Cella.*)
   h) O musculiță cât o gămălie, strălucitoare ca un licurici, intră bâzâind să caute ceva dulce de mâncat. (Em.Gârleanu, *Musculița.*)
   i) Vițe roșii,

[47] Formele din limba literară actuală sunt: *lujer* (s.m.); pl. *lujeri.*

[48] – „curgea ca *niște sculuri de ibrișin gălbui*". – Comparație dezvoltată, exprimată printr-un substantiv în acuzativ și două atribute.

[49] – „se aude *ca un ecou al viorilor din ape*". – Comparație dezvoltată, exprimată printr-un substantiv în acuzativ și două atribute.

[50] „Să râză" e formă populară. Forma literară este: *să râdă.*

   viță verzi sugrumă casele-n lăstari sălbatici
   și vânjoși – asemenea unor polipi[51], ce-și
   strâng în brațe prada. (L.Blaga, *La mare.*)
   j) Căpițele de fân păreau un norod de broaște țestoase, supuse unei vrăji. (I.Teodoreanu, *Ulița copilăriei.*)
   k) În fundul unui codru vechi ca pământul și tăcut ca mormântul, în fața unui bătrân ce pare a fi chiar zeul fantastic al codrului,... voinicul... începe a cânta și deodată natura întreagă se trezește... (V.Alecsandri, *Românii și poezia lor.*)
   l) Firele sunt parcă strune fermecate. Stativele cântă și eu cânt cu ele. (Șt.O.Iosif și D.Anghel, *Legenda funigeilor.*)
   m) – ...(Gerilă) parcă-i o moară hodorogită, numai gura lui se aude în toate părțile. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)
   n) Pletele lui albe și creț parcă sunt niște ciorchini de flori albe. (B.Șt.Delavrancea, *Bunicul.*)
2. Transformă:
   – propozițiile cu verbul copulativ *a fi* (precedat sau urmat de adverbul *parcă*) din textele l), m), n) în propoziții cu verbul copulativ *a părea,* pus la modul și timpul verbului *a fi* din fiecare text[52].;
   – propozițiile cu verbul copulativ *a părea* din textele f) și j) în propoziții cu copulativul *a fi* (pus la modul și timpul verbului *a părea*) precedat, apoi urmat de adverbul *parcă*[53].
   Subliniază construcțiile comparative obținute după transformările făcute.
3. Fă o compunere în care să folosești comparații stilistice (simple și dezvoltate) care să însoțească un *substantiv,* un *adjectiv,* un *adverb,* un *verb predicativ* și *verbele copulative „a părea"* și *„a fi".*
   Subliniază comparațiile și procedează în privința indicării relațiilor sintactice ca în textele date la explicații.

II. Metafora este o figură de stil *rezultată de obicei din prescurtarea (simplificarea) unei comparații*[54]. Prescurtarea poate consta în *înlăturarea adverbului de comparație* sau în *înlăturarea și a adverbului de comparație, și a termenului comparat,* adică a substantivului folosit cu sensul lui propriu. *În prima situație* construcția obținută cuprinde *și termenul cu sens propriu, și termenul cu sens figurat,* iar *în situația a doua* din structura (alcătuirea) construcției comparative rămâne *numai termenul cu sens figurat.*

După prezența ambilor termeni sau numai a celui cu sens figurat, metaforele se împart în două categorii: **1.** *metafore* **explicite** și **2.** *metafore* **implicite**[55].

[51] *Polip, polipi,* s.m., cu sensul „Animal acvatic nevertebrat, cu corpul moale, cu gura înconjurată de tentacule, cu ajutorul cărora se mișcă și își prinde hrana" (DLRM).

[52] l) – Firele *par (ca) strune fermecate* sau *par a fi strune fermecate.*

[53] f) – Iar zăpada... *parcă e un lan de diamanturi;* Iar zăpada... *e parcă* (= e *ca*) *un lan de diamanturi.*

[54] Termenul *metaforă* vine din grecescul *metaphora* „transpunere", substantiv derivat (în limba română) de la verbul *a transpune* cu sensul „a schimba ceva [...] dintr-o stare sau dintr-o situație în alta" (DEX), ceea ce, în cazul metaforei, ar însemna a schimba valoarea de comparație a unui termen în valoare de metaforă.

[55] Adjectivul *implicit(ă)* înseamnă „Care este inclus, conținut în altceva (fără a mai fi exprimat direct), care se înțelege de la sine" (DEX). În cazul metaforei implicite, ceea ce este *inclus (conținut) în metaforă* este *termenul comparat,* care nu este exprimat, ci *este sugerat de metaforă,*

Exemplul următor ne oferă posibilitatea de a urmări una dintre modalitățile de *trecere de la* **comparație** *la o* **metaforă explicită,** *iar de la aceasta, la o* **metaforă implicită:**

– Deodată *o rază* (strălucitoare) **ca o suliță de foc** străpunse perdeaua de codri (*comparație stilistică* față de termenul cu sens propriu *o rază*).

– *Deodată o rază,* **o suliță de foc,** străpunse perdeaua de codri (*metaforă explicită* prin termenul precedent, *o rază*).

Metafora explicită poate sta și înaintea termenului care o explicitează:

...o suliță de foc, *o rază,* străpunse perdeaua de codri.

– „Deodată **o suliță de foc** străpunse perdeaua de codri". (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)

(*Metaforă implicită:* include și sugerează substantivul *o rază* și *însușirea comună* – exprimată sau subînțeleasă – a foștilor termeni comparați).

1. Metaforele explicite *sunt rezultatul unor procedee variate de transformare a unei comparații în metaforă.* Cele prezentate mai jos reprezintă situațiile mai des întâlnite, iar, la prezentarea lor, am avut în vedere și ușurința mai mare sau mai mică de recunoaștere a comparației care a stat la baza metaforei.

Dintre metaforele explicite, *cele mai apropiate de construcțiile cu comparații stilistice sunt cele provenite* din **nume predicative substantivale** *la acuzativ precedate de* **ca** *sau din* **atribute comparative** *construite cu adverbul de comparație* **ca.**

Toate metaforele provenite din construcțiile menționate mai sus se caracterizează, în privința proveniență și a modului de exprimare, prin faptul că ele *au rezultat numai din înlăturarea adverbului de comparație* **ca** și că *sunt exprimate prin* **substantiv fără prepoziție,** *însoțit sau nu* (ca și comparația de origine) *de unul sau mai multe atribute sau de o înlănțuire de atribute și complemente,* care, împreună cu substantivul de bază, alcătuiesc *un tot* (*un întreg*) *stilistic,* prin care autorul metaforei ne transmite (ne sugerează) o imagine artistică. *Metaforele* pot fi deci, ca și comparațiile din care au provenit, **simple** sau **dezvoltate** (complexe).

a) În majoritatea cazurilor, *metaforele* exprimate prin **substantiv la nominativ** cu funcția de **nume predicativ** apar în propoziții cu *verbul copulativ* **„*a fi*".**

– *Porumbiștile* primăvăratice *erau* **o podoabă.** (B.Șt.Delavrancea, *Sultănica.*)	*Metaforă* **simplă**
– Noaptea, *dumbrava este* **o împărăție fermecată.** (M.Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*)	**dezvoltată**

Metafora substantivală cu funcția de nume predicativ poate fi plasată **după verbul copulativ** (pe locul obișnuit al numelui predicativ), ca în exemplele de mai sus, sau **înaintea verbului copulativ:** în loc de **„***Porumbiștile* primăvăratice *erau* **o podoabă"**, se poate spune: **O podoabă** *erau porumbiștile* primăvăratice. În situațiile de acest fel, numele predicativ primește o *intonație specială,* care îi

împreună cu însușirea comună celor doi termeni (adjectivul propriu-zis sau adverbul de mod calificativ din comparația de bază, suprimat, de obicei, și el).

subliniază funcția sintactică (evitându-se astfel confuzia cu subiectul) și îi sporește valoarea expresivă. Deseori propoziția cu această topică a numelui predicativ metaforic primește semnul exclamării.

Numele predicativ substantival cu valoare de **metaforă** poate apărea și **cu verbul copulativ neexprimat,** situație în care expresivitatea atinge un grad mai ridicat. *Lipsa verbului* copulativ poate fi indicată prin *virgulă,* prin *linie de pauză* și, uneori, prin semnul *„două puncte":*

– La răscrucea căilor singuratice... *călătorul* **e minune,**/ și *glasul* omului [,] **poveste...** (B. Șt. Delavrancea, *Șuier*)

– Răcnet, vuiet de arme pătrund marea cea caldă,/

– *Evul* **e un cadavru,**/ Paris [–] al lui **mormânt.** (M. Eminescu, *Împărat și proletar.*)

– *Sufletul* vostru [:] **un înger,**/ *inima* voastră [:] **o lră.** (M. Eminescu, *Epigonii.*)

Din exemplele date, se poate observa că *deosebirea dintre metafora* cu funcția sintactică de nume predicativ în nominativ *și comparație* nu *privește* numai modul de exprimare (lipsa adverbului de comparație la metaforă) ci *și conținutul:* lipsa lui *ca* face ca **la numele predicativ,** *pe lângă sensul calificativ al comparației,* **să fie pusă în evidență și ideea de identitate** (*de echivalență*) **între conținutul lui și conținutul termenului cu sens propriu** (*subiectul*). *Identitatea de conținut față de termenul cu sens propriu este o* **trăsătură specifică oricărei metafore.**

b) *Metaforele explicite provenite* **din atribute comparative** sunt foarte frecvente, iar *realizarea* lor din punct de vedere *formal* constă (cum s-a arătat mai sus) în *suprimarea adverbului de comparație* **ca.** Suprimarea lui *ca* are însă *urmări în privința conținutului atributului* (*construcției atributive*), *care,* din calificativ(ă) – cum sunt atributele comparative –, *devine un atribut* (*o construcție atributivă*) *descriptiv(ă),* deci *izolat(ă),* față de substantivul determinat, prin *virgulă* sau *linie de pauză.* Observă această schimbare în transformarea produsă de suprimarea lui *ca,* elementul introductiv al construcției atributive, din textul următor:

– Vijelia răscula *valurile...* **ca niște dealuri de marmură neagră,** desfășurându-le... până le spărgea. (B.Șt.Delavrancea, *Fanta-Cella.*)

– Vijelia răscula *valurile* [,] **niște dealuri de marmură neagră** [,] desfășurându-le... până le spărgea.

În exemplul dat, construcția metaforică subliniată ocupă *locul obișnuit al atributului* (*după substantivul determinat*). În unele texte, *metafora* (*construcția metaforică*) *explicită apare* **înaintea substantivului cu sens propriu** acesta devenind *apoziție* (admite adverbul *adică*). Inversarea este posibilă și în textul comentat aici: Vijelia răscula **niște dealuri de marmură neagră** (adică) **valurile,** desfășurându-le până le spărgea. Schimbarea este posibilă datorită specificului de conținut al metaforei – *identitatea dintre conținutul ei și conținutul termenului cu sens propriu.* **Nu uita însă că la baza oricărei metafore stă o comparație,** *fiindcă la ea* (*la comparație*) *trebuie să recurgem pentru a descoperi, în situații mai dificile, ce realitate a vrut să sugereze autorul prin metafora folosită.*

c) În cazul unor metafore, deși metafora apare însoțită de termenul cu sens propriu, comparația de bază este ceva mai greu de stabilit din cauza unor

inversiuni care duc la anumite schimbări de funcții sintactice între cei doi termeni ai metaforei explicite sau din alte cauze.

Cele mai frecvente **tipuri de metafore din categoria** c) sunt:

– *metaforele din construcțiile de tipul* **substantiv (cu sens figurat) + atribut substantival genitival** (*termenul cu sens propriu*): **jăraticul** *norilor*, **panglica** *potecilor* etc.;

– *metaforele cu funcția de* **atribut substantival prepozițional** *construite cu prepoziția „de": lacrimi* **de mărgăritare,** *raze* **de aur** etc.

Metaforele din construcțiile de tipul **jăraticul** *norilor* au provenit din construcții cu un atribut comparativ precedat de adverbul de comparație *ca* – **norii ca jăraticul** –, în care substantivul (*ca*) *jăraticul* are funcția de *atribut comparativ,* iar *norii* este *substantivul determinat de atributul comparativ.* Prin inversarea raportului sintactic, a fost trecut pe primul plan substantivul cu valoare stilistică. Atât valoarea de metaforă, cât și situarea pe primul plan a substantivului cu sens figurat au dus la *o forță expresivă mult mai mare decât atunci când substantivul respectiv era folosit cu valoare de comparație.*

Metaforele corespunzătoare unui *atribut substantival cu prepoziția „de"* provin tot *din atribute comparative,* deosebite însă de cele de bază ale primului tip de construcții prin faptul că *după adverbul de comparație* **ca** *urmează prepoziția* „de": *lacrimi* **ca de mărgăritar,** *nori* **ca de argint** etc. În aceste cazuri, *procedeul trecerii la metaforă* este cel obișnuit: *suprimarea adverbului de comparație: lacrimi* **de mărgăritare,** *nori* **de argint.** Dacă în locul adverbului *ca* s-ar suprima prepoziția *de,* construcțiile rezultate ar duce la *metafore de primul tip: lacrimi* **ca mărgăritarele** → **mărgăritarele** *lacrimilor: nori* **ca argintul** → **argintul** *norilor.*

Metaforele exprimate prin atribute cu prepoziția „de" pun *probleme de recunoaștere,* deoarece aceste atribute pot apărea și *cu sensul propriu* (*șirag de mărgăritare, vase de argint* etc.); pot constitui *o parte a unei figuri de stil dezvoltate,* ca în construcția (*o lumină*) **cât un sâmbure de mac;** unele, cum sunt cele exprimate prin substantive care denumesc *metale* (argint, aur, aramă etc.), *pietre prețioase* sau *alte materii care pot sugera culori sau nuanțe de culori* (rubin, cenușă etc.), ca și derivatele lor adjectivale (*argintiu, auriu, arămiu, rubiniu* etc.), ar putea fi socotite greșit epitete, ca și cele exprimate prin adjectivele derivate corespunzătoare. Reține, **ca mijloc de control,** că *atributele substantivale cu prepoziția „de" au valoare de* **metaforă** *numai dacă* (*cu forma lor de substantiv*) *corespund unei comparații stilistice,* cum s-a arătat în exemplele date.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie comparațiile și cu două linii metaforele explicite din textele următoare. Pentru metafore, explică prin ce transformări s-a ajuns de la comparația de bază la metaforă, conducându-te, în această privință, după explicațiile date la partea privitoare la metaforele explicite.
   a) Durduind soseau călării ca un zid înalt de suliți,
      Printre cetele păgâne trec rupându-și large uliți. (M.Eminescu, *Scrisoarea III.*)
   b) După ceasul al cincilea, au fâlfâit perdelele cetii și au prins a fi mânate de un vânt din răsărit. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi.*)

   c) Numai o pasăre dacă trece peste minunea aceea de palat și-l atinge cu aripa, ori, dusă de vânt, vreo frunză cade pe acoperiș,... și porțile de argint gem, iar zmeii vin furtună, rupând arborii din cale. (I.Agârbiceanu, *Căprarul.*)
   d) Dar nu mi-era somn. M-am lungit pe brânci lângă foc, ascultând somnul târlei și visele Oltului. O frumusețe albastră, negrăită, se lăsa din stele pe pământ, se sfâșia în crestele alburii ale munților, se muia în cerneala văgăunilor. Pe Olt scânteia o salbă de lumini și cea mai apropiată era focul oamenilor mei[56]. (G.Galaction, *Copca Rădvanului.*)
   e) Și [când a pornit rădvanul cu mireasa...,] vioara lui Mură... nu mai era sculă de lemn,/ ci (era) inimă zbuciumată și grai cules din lumea vrăjilor./ (G.Galaction, *Copca Rădvanului.*)
   f) Departe, înainte, răsar din neguri de brădet „Pietrele Doamnei", turle de castele scânteietoare în lumina rumenă a dimineții. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
   g) Din stânga..., vine spumegând Pârâul Crucii,/ din dreapta (vine) Bârnărelul – sclipitoare fâșie de argint./ (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
   h) Olena, biata, în seara logodnei a plâns, sub genele ei lungi, o salbă de mărgăritare. (G.Galaction, *Copca Rădvanului.*)
   i) Fraga roșie și coaptă, Pe tulpina ei așteaptă
      Inimă cât un cercel, Printre ierburi fel de fel. (M. Beniuc, *Fraga.*)
   j) Făt-Frumos vedea cum înfloreau două stele albastre, limpezi și uimite – ochii miresei lui. (M.Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*)
   k) ...urla prin aerul cernit Mama-Pădurilor cea nebună. Ochii ei – două nopți tulburi./ gura ei – un hău căscat,/ dinții ei – șiruri de pietre de mori./ (M.Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*)
   l) Dar fluturul e încântarea ochilor, e floare zburătoare, e o picurare vie din curcubeu. (Em.Gârleanu, *Cât un bob de neghină.*)
   m) Olena ridica de pe fereastră painjenișul perdelei și pe trandafirii pe care-i zămislea în gherghef lăsa și mai adânc obrajii de trandafiri. (G.Galaction, *Copca Rădvanului.*)
   n) Sus, peste plai, Umbrind poteci
      Tăcutul crai Se-nalță-n zări.
      Al nopții reci (Șt.O.Iosif, *Doina.*)
2. *Transformă* în *metafore explicite* comparațiile din textele indicate mai jos, date la exercițiul **1.** de la partea I (Comparația), folosind – dintre procedeele prezentate la partea II (Metafora) – pe cele potrivite situației din textul respectiv: c), f), g), l), m), n). Subliniază metaforele obținute și arată oral prin ce procedee le-ai obținut. (Vei scrie numai propozițiile în care ai făcut transformările cerute.)

2. Metaforele implicite *cuprind* **numai termenul cu sens figurat,** acesta având *calitatea de a sugera realitatea la care se referă* (termenul cu sens propriu). Metaforele implicite *includ și însușirea comună și pot fi* (ca și cele explicite) **simple** *sau* **dezvoltate.**

[56] – „se muia *în cerneala* văgăunilor". – Metaforă rezultată din înlăturarea termenului comparat: în întunericul *ca cerneala.*

– „scânteia *o salbă de lumini*". – Metaforă rezultată din înlăturarea termenului comparat: scânteiau focurile *ca o salbă de lumini.*

În ghicitoarea „Merge *moșul* pe cărare/ Cu o mie de *ace* în spinare" (Ariciul), avem două *metafore simple*[57]; ele au la bază *comparațiile:* Merge *ariciul* (încet) **ca moșul**... cu o mie de *țepi* (ascuțite) **ca** (niște) **ace** în spinare.

Între exemplele din explicațiile de la *II. Metafora,* am comentat textul „Deodată **o suliță de foc** străpunse perdeaua de codri", arătând cum s-a ajuns de la construcția cu comparația de bază la o metaforă explicită *„o rază, o suliță de foc"* sau *„o suliță de foc, o rază"* la **metafora implicită dezvoltată – o suliță de foc.**

Lipsa termenului la care se referă metafora implicită face ca aceasta să se adreseze în mai mare măsură imaginației cititorului decât metaforele explicite, în ce privește descifrarea imaginii artistice exprimate prin metafora respectivă.

Exerciții

1. Subliniază *metaforele implicite* (*simple sau dezvoltate*) din ghicitorile următoare și explică fiecare metaforă așa cum am procedat mai sus, în cazul metaforelor din ghicitoarea folosită:
   a) Am un grajd cu miei albi. (*Gura și dinții*)
   b) Șade moșul în cămară
      Cu pletele scoase-afară. (*Morcovul*)
   c) Am două pietre nestimate:
      Încotro le arunc, acolo se duc. (*Ochii*)
   d) Am un pom frumos cu ramurile în jos
      Și cu rădăcina în sus. (*Omul*)
   e) Șervețel vărgat,/ Peste mare aruncat. (*Curcubeul*)
2. Subliniază în mod diferit *metaforele explicite* și *pe cele implicite* și explică-le în scris ca la exercițiul 1.
   a) ...din ochii ei albaștri și mari curgeau șiroaie de mărgăritare... (M.Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*)
   b) Se scutură din salcâmi o ploaie de miresme. (B.Șt.Delavrancea, *Bunicul.*)
   c) Livada s-a încins în somn. Din genele de stufuri
      strâng lacrimi de văpaie:
      licuricii. (L.Blaga, *Înfrigurare.*)
   d) Și deodată clipiră candele verzi de licurici în două șiraguri. (M.Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*)
   e) ...iată că pretutindeni vestedul înveliș s-a îndulcit cu stropi albaștri, s-a înveselit cu fărâmituri de senin, s-a împodobit cu crâmpeie de azur...
      Viorele și toporași, lacrimi de senin și frânturi de azur, vor înveli, desigur, și la anul vestedul înveliș... (D.Anghel, *Flori albastre.*)
   f) Trecut-ai când ceru-i câmpie senină,
      Cu râuri de lapte și flori de lumină. (M.Eminescu, *Mortua est!*)

III. Personificarea unui obiect *se poate realiza prin simpla adresare,* deci prin *folosirea substantivului la cazul vocativ:*

Codrule cu râuri line,
Vreme trece, vreme vine. (M.Eminescu, *Revedere.*)

[57] Ghicitorile cuprind metafore, iar ceea ce trebuie ghicit este termenul propriu, neexprimat, ca în orice metaforă implicită.

În general însă personificarea se realizează *atribuind unui obiect acțiuni sau însușiri omenești:* Cu grele răsuflete *apele* **dorm**... (O. Goga, *Dimineața.*)

Uneori *personificarea* apare asociată cu *metafora.* De exemplu, în textul „Sus pe deal răsare *luna,*/ **Melancolicul străjer**" (Șt. O. Iosif, *Icoane din Carpați*), construcția *melancolicul străjer* poate fi interpretată și ca o *personificare,* întrucât îi atribuie obiectului *luna* însușiri și ocupații omenești, și ca *metaforă explicită,* deoarece secvența *luna, melancolicul străjer* cuprinde atât termenul figurat (melancolicul străjer), cât și *termenul propriu* (luna), *aflați,* din punctul de vedere al conținutului, *în raport de identitate.*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie substantivele ce denumesc obiecte personificate și explică prin ce procedee s-a realizat personificarea. Subliniază cu două linii comparațiile și metaforele și notează deasupra lor valoarea stilistică, folosind inițialele C (comparație) și M (metaforă).
   a) Când rătăcind, bătrâne codru,
      Ajung la sânul tău de tată,
      La poarta-mpărăției tale
      Plec fruntea mea înfierbântată. (O.Goga, *În codru.*)
   b) Valurile râd și mână întunecoase lumea lor albastră, până când deodată râul împiedicat de stânci și munți s-adună între codri, ca marea oglindă a mării, și se limpezește sub sori, de poți număra în fundu-i toate argintăriile lui. (M.Eminescu, *Cezara.*)
   c) Din vârf de munți amurgul suflă
      cu buze roșii
      în spuza unor nori
      și-aţâță
      jăraticul ascuns
      sub vălul lor subțire de cenușă. (L. Blaga, *Amurg de toamnă.*)
   d) S-adun flori în șezătoare
      De painjen tort să rumpă,
      Și anină-n haina nopții
      Boabe mari de piatră scumpă.
      (M.Eminescu, *Crăiasa din povești.*)
   e) Iar prin lanul însorit
      Merge vestea c-a sosit
      Craiul dimineților,
      Paznicul fânețelor,
      Și-ar fi tras pe-un vârf de leasă
      Jos la doamna preoteasă...
      Cine-i?
      (D. Zamfirescu, *Barza.*)
   f) Moara sta, sub învelișul ei cu streașina de un stânjen, ca un cap cu gânduri rele sub o pălărie trasă peste ochi. (G. Galaction, *Moara lui Călifar.*)
2. Dă o descriere în care să folosești cât mai variate figuri de stil realizate cu ajutorul substantivelor. Subliniază-le și fă analiza lor stilistică și sintactică.

Substantivul

(Schemă recapitulativă)

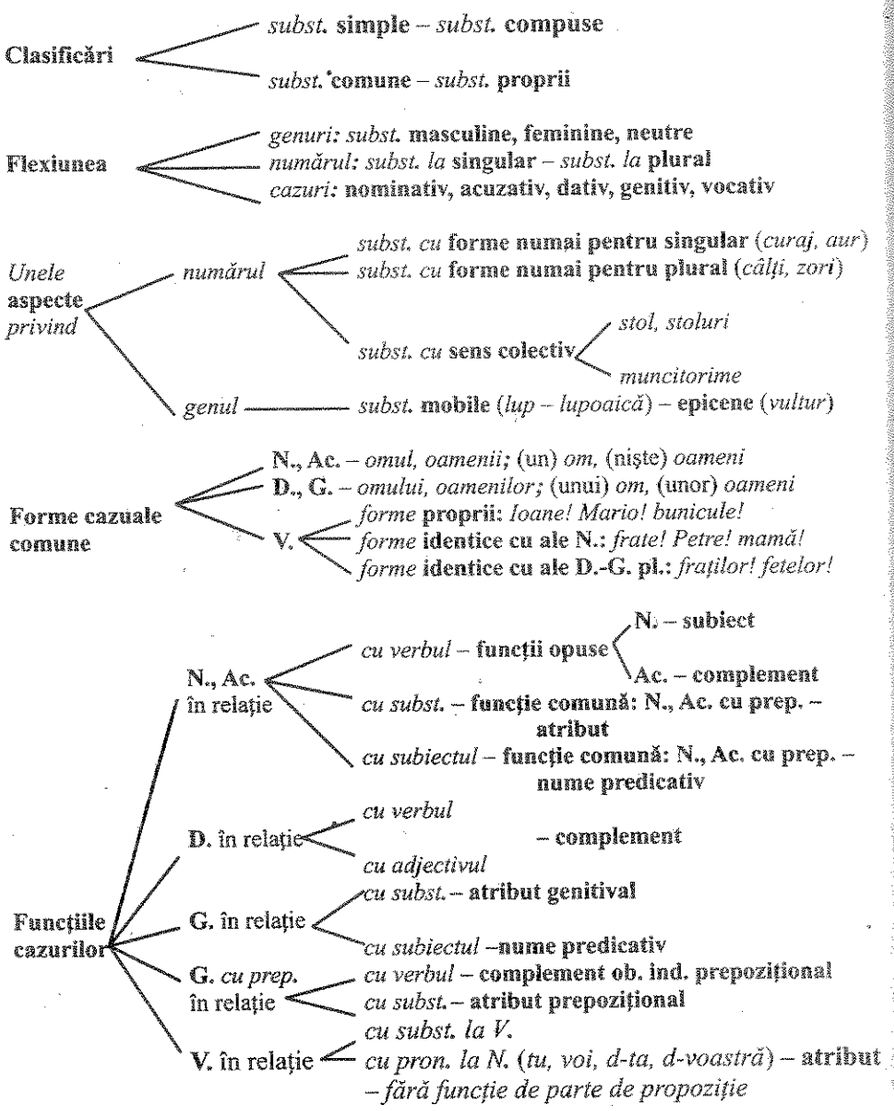

Texte pentru lecțiile de recapitulare[58]

a) Și cum visa așa, îngrijind florile,... altoind niște trandafiri/se împunse la un deget, din nebăgare de seamă,/ și o lacrimă roșie de sânge căzu în inima unei flori albe./ Un zâmbet de mulțumire îi lumină fața pală.../ rupse albul trandafir/ și, ca într-o cupă, își stoarse tot sângele din deget în el.../
Și de atunci numai trandafiri roșii voi domnița, poruncind grădinarului/ ca în fiecare dimineață să-i aducă unul./ (D. Anghel, *Jertfa.*)

b) Huiau munții și pădurile./ Noaptea se tot lăsa!/
Des se vedea, apărând la zid, un bărbat iute, cu spada ridicată./ Dar părăsea zidul/ și alerga la porți, dând în toate părțile ordine scurte./
– Murim împreună, Deceba!!/ îl încredințau apărătorii,/ în timp ce în porți băteau berbecii de asalt, tot mai des și mai îndesat./ (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)

c) Și doina o cântă alunii din crâng/
Și-o tremură-n murmur izvorul,/
Și doina trezește și turma din deal,/
Și turma trezește păstorul./ (O. Goga, *Dimineața.*)

d) Zăgazul era mai înalt altădată/ și oprea apele.../ Oamenii din zece sate ridicaseră zăgazul./ Muriseră sub bici bărbați, femei și copii./ Aducea avere mare moara./ (Z.Stancu, *Desculț.*)

e) Copilul râde:/
„Înțelepciunea și iubirea mea e jocul!"/
Tânărul cântă:/
„Jocul și-nțelepciunea mea-i iubirea!"/
Bătrânul tace:/
„Iubirea și jocul meu e-nțelepciunea!"/ (L. Blaga, *Trei fețe.*)

f) La orizont se zărește și de aici satul Bârlogu./ Pata roșie e acoperișul castelului Ghiculeștilor.../ Într-o ulicioară pe stânga, îi arată și conacul moșiei Vaideei,/ în care locuia arendașul Cosma Buruiană./ (L.Rebreanu, *Răscoala.*)

g) Se vede/ că domnului Wondracek îi plăcea încurcala lui.../ Mai puse câteva întrebări lui Huțu.../ apoi iar se legă de Budulea cel bătrân./ (I.Slavici, *Budulea Taichii.*)

h) Erau însă și forțe externe/ care se opuneau Unirii.../ Celelalte puteri europene aveau... o atitudine favorabilă României./ (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă.*)

i) Tu, cuib al veșniciei, rămâi acum cu bine,/
Mă cheamă azi pământul cu zările-i senine./ (Artur Enășescu, *Revolta zeului.*)

j) – Ce zici dumneata, moș Luca, despre unele ca acestea?/
– Ce să zic, dascăle Zaharia;/ știu eu/ cum vi-s formele?/ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

k) – Doamne, măi femeie, Doamne, multă minte-ți mai trebuie,/ zicea tata./ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

l) Dumnealui... își apucă de braț sora,/ s-o sprijine pe scări...; Conu Alecu nu plecă;/ ascultase sfaturile surorii./ (Em.Gârleanu, *O zi ca altele...*)

m) După nuntă,... nurorile rămân iar cu soacra acasă./ După obicei, ea le dă de lucru cu măsură/ și... se culcă, spunând nurorilor/ să fie harnice./ (Ion Creangă, *Soacra cu trei nurori.*)

[58] Analiza completă a substantivului se face astfel: **1.** substantiv sau locuțiune substantivală; **2.** simplu sau compus; **3.** comun sau propriu; **4.** genul; **5.** numărul; **6.** cazul; **7.** articulat sau nearticulat; **8.** funcția sintactică; **9.** valoarea stilistică (unde există o astfel de valoare).

n) Pânda de seară nu ne-a fost cu noroc./ Câteva stoluri de gâște înșirate în unghi ascuțit..., au trecut sus, departe, pe deasupra noastră./ După aceea, luntrașul ne-a purtat... de-a lungul unei cărări singuratice de apă, până aici, în albia Jijiei./ care deschide un drum mai larg, cotind de-a curmezișul bălților./ Nici o rață nu s-a ridicat în liniștea acestui crepuscul lung.../ (G. Topârceanu, vol. *Scrisori fără adresă.*)

o) – Vin' aici, Lupu./
Dulăul sui sprinten pe urmele ei./ Îl puse lângă cal, paznic împotriva trecătorilor./ Apoi cotrobăi în boclucuri/ și se coborî iar la vale cu chibrituri și c-o făclie de ceară./ Aprinse făclia/ și o potrivi..., în scobitura malului./ (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)

Texte pentru analiza valorii stilistice a substantivului

Textele a) și c) din exercițiul anterior, de la pag. 93, și din textele următoare:

a) Era ploaia. Venea împotriva noastră ca un painjeniș. În curând sticli în mărgele oblice. Trestiile tresăriră frământându-se... Și pânza de stropi ne învălui brusc... Sălcii, liane, papură și trestii sticleau de un râs real, pe care-l simțeam și-n mine. Toate lighioanele de la adâncuri sulau în zigzaguri spre acele de fulgere ale ploii. Erau mii de crustacee de toate mărimile. Erau pești care treceau în șiraguri – grămădiri de linioare abia văzute, fugind de gurile de balaur ale știucilor. (M.Sadoveanu, *Împărăția apelor.*)

b) Oricare simțăminte înalte, generoase,
Ne par ca niște basme de povestit frumoase
Și tot entuziasmul [ne pare] izvor de idei mici. (Gr. Alexandrescu, *Anul 1840.*)

c) Pe șesul larg cuprins între păduri și între dealuri, lumina trece leneșă și descompusă, roșie pe livezile cosite, aurie pe codrii de aramă... Departe, către sfârșitul lanțului de dealuri, bătut în coaste de soarele în amurg, Cetatea Neamțului părea de cretă... Ascultam murmurul din apropiere; ascultam și gândurile mele. Și în seara cu profunzimi de ametistă și de opal răsfrângeam și vedeam aievea dorul meu. (G.Galaction, *Calipso greaca, fecioara.*)

d) S-a deșteptat prisaca din poiană — Poiana pare-o uriașă floare
Sub uriașul clopot de azur... — Ce schimbă curcubeie de culori.
(D. Anghel, *Alesul.*)

e) Bunicul e de fum și șoaptă, ca o înserare de toamnă cu răsărit de lună. (Ionel Teodoreanu, *În casa bunicilor.*)

f) Stă Caraimanul 'nnegurat — Și cum se uită la moșneag,
Moșneag în veci cu fruntea sus; — Se mai oprește-o clipă-n loc;
Slăvitul zilei împărat — I-azvârle cu un zâmbet drag
Încet se lasă spre apus. — Pe frunte-un diadem de foc.
(Șt.O.Iosif, *Icoane din Carpați.*)

Articolul

Articolul este *singura parte de vorbire flexibilă care nu are un înțeles de sine stătător și nu poate îndeplini funcția de parte de propoziție.* El însoțește substantivul și alte părți de vorbire care se declină, având *rolul de instrument gramatical* sau *cuvânt ajutător* pentru exprimarea cazurilor:

N.	**un** *copac,*	**o** *casă,*	*copacul,*	*casa;*
G.	**al unui** *copac,*	**unei** *case,*	*copacului,*	*casei.*

Articolele *un, o, niște* însoțesc un substantiv (**un** *băiat,* **o** *fată,* **niște** *băieți*) sau orice parte de vorbire folosită cu valoare de substantiv (**un** *leneș,* **un** *cinci* etc.).

Articolele *-l, -le, -a* însoțesc substantivul, adjectivul, precum și unele pronume și numerale: *băiatu***l**, *fratele*, *fata*; *înaltu***l** (munte); *înalt***a** (clădire); *alt***ul**, *alt***a**, *întâiu***l**, *întâi***a**, *primu***l**, *prim***a** etc.

Când însoțesc un substantiv, articolele **un, o, -l, -le, -a** *au și rolul de a ajuta substantivul să individualizeze obiectul denumit, într-o măsură mai mare sau mai mică, față de toate celelalte obiecte de același fel:*

– Ai văzut *vultur?*
– Am văzut astă-vară **un** *vultur.*
– *Vultur***ul** zbura spre munți.

În prima propoziție, substantivul *vultur,* neînsoțit de articol, *denumește obiectul în general:* **pasăre care se numește vultur.**

În propoziția a doua, articolul *un* ajută substantivul să individualizeze obiectul denumit față de toate celelalte obiecte de același fel. Nu mai este vorba de vultur în general, ci de un vultur pe care vorbitorul spune că l-a văzut.

În ultima propoziție, prin adăugarea articolului *-l,* substantivul *vulturul* individualizează și mai bine obiectul: *vulturul* acela *despre care s-a vorbit în propoziția anterioară, nu un vultur oarecare.*

Felurile articolului

După măsura mai mare sau mai mică în care ajută substantivul să individualizeze obiectul denumit, articolul este de două feluri: **hotărât** (*-l, -le, -a, -i, -lui, -lor*) și **nehotărât** (*un, o, unui, unei, niște, unor*).

După locul pe care îl are față de substantiv, articolul poate fi: **proclitic,** când stă înaintea substantivului, ca un cuvânt independent (*un, o, niște*), sau **enclitic,** când se alipește la sfârșitul substantivului (*vulturu***l**, *vulturi***i**, *vulpe***a**, *vulpi***le**).

Articolul nehotărât

I. *Articolul nehotărât însoțește substantivul în declinarea nearticulată și indică prin formele lui cazurile substantivului.*

Formele pe care le ia în declinare articolul nehotărât ne ajută să deosebim **cazurile substantivului** (N. *un* om; G. (al) *unui* om) sau **numărul substantivului** (D. singular – *unei* case, plural – *unor* case). De aceea *în analiza gramaticală articolul nehotărât trebuie luat împreună cu substantivul pe care îl însoțește.*

Exerciţiu

Subliniază articolele nehotărâte şi substantivele pe care le însoţesc şi analizează-le după modelul de mai jos.

Model de analiză

La umbra *unui fir* de nalbă
Plângea *o floare* de cicoare. (O. Goga, *Reîntors.*)

	Analiza morfologică	*Funcţia sintactică a substantivului*
unui fir	subst. comun, n., sg., G., cu art. nehot. *unui*, G.;	atribut substantival genitival;
o floare	subst., comun, f. sg., N., cu art. nehot. *o*, N.	subiect.

Textele de analizat

a) Un grangur sta nemişcat pe o ramură de fag întinsă la soare; ... întindea din vreme în vreme gâtul şi da drumul unei fluierări gâlgâite, care trezea un răsunet lung în urmă, în ramurile pădurii[59]. (M.Sadoveanu, *În Pădurea Petrişorului.*)
b) La ferestre erau nişte perdele de mătase..., întinse pe nişte drugi de aur. Pe lângă pereţi, erau nişte lavite şi o masă de lemn mirositor, lucrate cu meşteşug. (P.Ispirescu, *Ciobănaşul-cel-isteţ.*)
c) Un glas ascuţit de oţel... ţipă scurt, de afară, sub lovitura răpede a unui ciocan metalic. (G.Hogaş, *Pe drumuri de munte.*)
d) Păstorii care trăiesc vara pe înălţimile Hăşmaşului Mare sunt martorii, adeseori înspăimântaţi, ai unor năprasnice furtuni. (Geo Bogza, *Cartea Oltului.*)

II. *Articolul nehotărât poate sta chiar lângă substantivul pe care îl însoţeşte sau poate fi despărţit de acesta prin alte părţi de vorbire* **(un** *măreţ* **munte; o** *frumoasă şi interesantă* **poveste),** dar el rămâne şi în acest caz strâns legat de substantiv, rolul lui fiind de a ajuta substantivul să individualizeze obiectul denumit sau să precizeze cazul substantivului.

Exerciţii

1. Subliniază articolele nehotărâte împreună cu substantivele pe care le însoţesc. Analizează genul şi numărul lor.
   a) Ici, umbre de noroade le vezi ocârmuite
   De umbra unor pravili călcate, siluite. (Gr. Alexandrescu, *Anul 1840.*)
   b) În curgerea lină a văii, o poieniţă se deschide, dormind parcă într-o pulbere de lumină, într-o neclintită singurătate. (M.Sadoveanu, *În Pădurea Petrişorului.*)
   c) Deodată pătrunse până la mine... acel fior melodios al cântării de bucium. Nu ştiam dacă vine din timpuri trecute... ori e un închipuit glas al zării. (M.Sadoveanu, *Sfaturi vechi.*)

[59] – „da drumul *unei fluierări*" – Substantiv în dativ (*cui* da drumul?).

   d) Străine privelişti fugare! — O dulce mireasmă de floare,
   Voi nu ştiţi că-n inimă port — Parfumul trecutului mort...
   (G.Topârceanu, *Balada chiriaşului grăbit.*)
   e) Ghiţă... răsturnă şi el, pe o năframă albă, o mare şi fierbinte mămăliguă oacheşă. (C.Hogaş, *Pe drumuri de munte.*)
   f) Când însuşi glasul gândurilor tace
   Mă-ngână cântul unei dulci evlavii. (M.Eminescu, *Sonete.*)
2. Construieşte patru propoziţii în care articolele nehotărâte *un, unui* şi *unei* să fie despărţite de substantivele pe care le însoţesc printr-unul sau mai multe adjective. Subliniază substantivele şi articolele nehotărâte. Analizează genul şi numărul lor.

Articolul hotărât

Articolul hotărât *are rolul de a ajuta substantivul să arate în mod precis (hotărât) obiectul denumit.*

Articolul hotărât este de trei feluri:
- *articol* **hotărât propriu-zis;**
- *articol* **posesiv** *sau* **genitival;**
- *articol* **demonstrativ** *sau* **adjectival.**

Articolul hotărât propriu-zis

I. *Articolul hotărât propriu-zis* se deosebeşte de celelalte articole prin faptul că el *nu apare ca un cuvânt de sine stătător,* ci se alipeşte la sfârşitul substantivului: *omul, omului, casa, casei.* etc. Numai articolul *lui* poate apărea ca un cuvânt separat de substantiv, dar numai înaintea unor anumite substantive şi mai ales înaintea substantivelor proprii masculine care denumesc persoane: **lui** *Ion,* **lui** *Mihai.*

În declinarea articulată a substantivului articolul *hotărât* are un rol important, deoarece el *face posibilă deosebirea dintre cazurile nominativ-acuzativ şi dativ-genitiv: N.Ac. omul, casa; oamenii, casele; D.G. omului, casei; oamenilor, caselor.*

Articolul hotărât are genul, numărul şi cazul substantivului pe care îl însoţeşte.

Exerciţiu

Subliniază articolele hotărâte care însoţesc substantivele din textele următoare şi analizează genul, numărul şi cazul lor.

a) Păşteam cu alţii gâştele-n arinişti.
Cu gângurit de aur îmi venea câte-un boboc
şi îmi prindea cu prietenie-n cioc
sfârcul urechii,
şi plopii tremurau, străvechii.
Când toropit priveam, prin gene
cum boii se mişcau prin flori de sânziene
pe sub sălcii,
mă miram că ei nu văd

cu vârful coarnelor ca melcii,
și boii – boii-și rumegau căldura pe sub sălcii[60]. (L.Blaga, *Din copilăria mea.*)

b) L-au culcat oamenii pământului la Cozia, după ce sfârșise de tras brazda pământului; însă Domnul Mircea avea să deschidă în neuitarea poporului său brazdă lungă cât somnul și cât lungul timpurilor. (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)

c) Mircea se-ndreptează iute către ei:
– „Respectați solia, căpitanii mei!"
Apoi către solii Porții el vorbește:
„Mergeți la sultanul care v-a trimis
Și-orice drum de pace spuneți că e-nchis!" (D. Bolintineanu, *Mircea cel Mare și solii.*)

d) Greierului i se umfla inima în piept de mândrie…
Și le-a cântat greierul până ce soarele s-a ridicat de câteva suliți pe cer. (Em. Gârleanu, *Cântărețul.*)

e) Acum vântul dimineții îl deștepta încet-încet. Îl deșteptau și amintirile vechi.
– Fraților, zise el cuprinzând mâinile tovarășilor lui; acesta-i satul meu! (M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor.*)

II. *Articolul hotărât* **lui** *la genitiv și la dativ apare ca un cuvânt de sine stătător (articol proclitic) înaintea următoarelor substantive:*

– nume de persoane masculine sau feminine terminate în consoană ori în altă vocală decât „-a": **lui** *Ion,* **lui** *Carmen,* **lui** *Jeni;*

– substantivul *vodă:* **lui** *vodă;*

– substantive comune nearticulate enclitic și urmate de un adjectiv posesiv: **lui** *frate-meu,* **lui** *văru-tău;*

– substantivele masculine *moș, nene, bade* urmate de un nume propriu: **lui** *moș* **Ion, lui** *nenea Marin,* **lui** *badea Gheorghe;*

– substantive care denumesc lunile anului: zilele **lui** *februarie.*

Articolul *lui* se folosește și înaintea numeralelor care indică anii: în toamna **lui** 1944.

Exerciții

1. Subliniază articolul hotărât proclitic *lui* și substantivele pe care le însoțește. Analizează cazul articolului și al substantivului înaintea căruia se află. Explică oral de ce fel de substantive este cerut articolul proclitic *lui.*

a) La vreo sută de pași era… cocioaba lui frate-său Ion… Oamenii îi ziceau Ion al Firului, după tată-su. Erau trei frați de toți, feciorii lui Firu… Cel de-al patrulea dintre ei, Toma, se luase în mai după o ceată de panduri din oastea lui Tudor Vladimirescu. (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)

b) Numai la domnia lui Ștefan-Voievod a fost tot astfel, s-a împieptoșat, foindu-se cu mărire, Haramin. Sabia lui vodă a ocrotit pe mișei[61]. Dar eu aș putea spune cu dreptate că a lui Ion-Vodă sabie a tăiat mai mulți boieri decât a bătrânului. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)

c) Nimeni dintre ceilalți tovarăși ai lui Potcoavă nu întrebuința doftoria lui moș Petrea pentru alinarea năcazului și adormirea gândului. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)

[60] – *„pe sub sălcii".* – Substantiv nearticulat; forma articulată este *sălcii*le.

[61] În limba veche, *mișei* însemna *oameni din popor.*

d) Iar mama lui bădița Vasile își petrecea băietul la Piatră, bocindu-l ca pe un mort! (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

e) Ci tu rămâi în floare ca luna lui april,
Cu ochii mari și umezi, cu zâmbet de copil. (M.Eminescu, *Despărțire.*)

f) Într-o vineri, pe la sfârșitul lui august, mă pomenesc cu nenea Iorgu la mine, ca să-mi propuie să mergem a doua zi la vânătoare. (I.Al.Brătescu-Voinești, *Taină.*)

2. Construiește câte o propoziție în care să se afle substantive la genitiv sau dativ însoțite de articolul proclitic *lui.* Substantivele să fie alese în așa fel, încât să corespundă tuturor situațiilor date la punctul II.

Articolul posesiv (genitival)

I. Articolul posesiv sau genitival *însoțește un substantiv ori un pronume la genitiv sau intră în componența pronumelor posesive și a numeralelor ordinale:* **al** *colegului,* **al** *lui,* **al** *său,* **al** *doilea.*

Denumirea *posesiv* vine de la faptul că, în majoritatea cazurilor, acest articol precedă un substantiv sau un pronume cu funcția de atribut, care indică pe *posesorul unui obiect:*

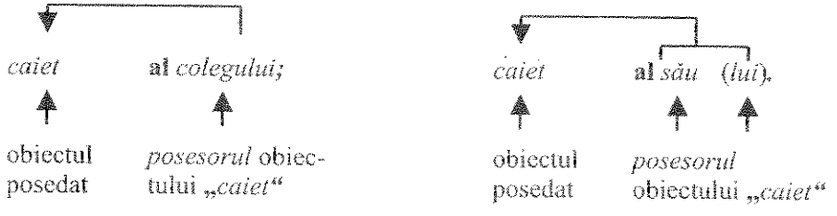

Articolul posesiv care precedă un substantiv sau un pronume cu funcția de atribut *se acordă în gen și număr* **cu substantivul determinat de atribut,** *nu cu substantivul sau pronumele la genitiv.* Acest acord se poate observa mai bine când genul sau numărul substantivului la genitiv este altul decât al substantivului determinat. Compară construcțiile cu articol posesiv cu cele din dreapta, în care substantivul este însoțit de articolul hotărât enclitic:

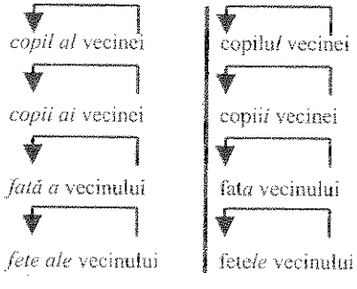

Din aceste construcții, se poate vedea că articolul posesiv, ca și cel hotărât enclitic, are genul și numărul substantivului determinat de substantivul la genitiv.

Exerciții

1. După modelul dat mai jos pentru substantivul *cartea,* scrie lângă substantivele *grădină, privelişte, prieten* şi *munte* (puse la singular şi plural) câte trei substantive la genitiv însoţite de articolul posesiv (genitival). Substantivele la genitiv să fie la alt gen şi număr decât substantivele date. Indică prin săgeată substantivul cu care se acordă articolul posesiv.

(o) *carte a* { colegului / colegilor / lui Ion } (nişte) *cărţi ale* { colegului / colegilor / lui Ion }

2. Construieşte câte două propoziţii în care să se afle următoarele relaţii:

Substantivul determinat		*Substantivul la genitiv*
a) masculin, singular, N.	art. posesiv	feminin, plural
b) masculin, plural, N.	art. posesiv	feminin, singular
c) feminin, singular, N.	art. posesiv	masculin, singular
d) feminin, plural, N.	art. posesiv	feminin, singular

Indică prin săgeată substantivul cu care ai făcut acordul articolului posesiv.

II. Fii atent *la acordul articolului posesiv, deoarece uneori între atributul exprimat printr-un substantiv la genitiv şi substantivul determinat se intercalează alt substantiv sau alte părţi de vorbire:*

zidul de piatră **al** *clădirii;*

livezile de pruni **ale** *satului.*

Sunt şi construcţii în care atributul genitival precedat de două substantive determină substantivul cel mai apropiat:

Muzeul de **istorie a** *Oraşului* Bucureşti.

În această construcţie, este vorba de *istoria oraşului,* nu de muzeul oraşului.

Exerciții

1. Subliniază substantivele la genitiv însoţite de articolul posesiv şi indică prin săgeată substantivul cu care este acordat articolul posesiv. Analizează genul şi numărul articolului şi al substantivului cu care este acordat.
   a) Te salut, bătrână Hălăucă! Glasul de pieire al vântului tău de gheaţă, fâşâitul sec şi aspru al sălbaticilor tale ierburi, nemărginitul deşert al friguroaselor tale înălţimi tălmăceau atât de bine lumea sufletului meu!... Te salut, bătrână Hălăucă! Cine ştie ... dacă bătrânul meu picior va mai călca vreodată în această împărăţie a vulturilor şi a frigului etern! (C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*)
   b) Studiase acolo unde au studiat oamenii de felul lui: la şcoala inimii şi a spiritului, sub direcţiunea dorinţei şi a plăcerii de a şti şi de a admira...

Dotat cu un talent mare, el şi-a iubit ţara... şi a lăsat în memoria noastră operele spiritului şi ale inimii sale. (I.Ghica, *Amintiri despre Grigorie Alexandrescu.*)

2. Completează locurile libere cu articolul posesiv, ţinând seama de regula acordului, şi indică prin săgeată substantivele cu care ai făcut acordul articolului posesiv.
   a) A fi locuitori... unei planete pe care înfloreşte viaţa sau a pieri în neant!
   Ce clipă grea!
   Peşti ... oceanelor, opriţi-vă înotul!
   Flori ... câmpului, păstraţi-vă mireasma!
   Păsări ... cerului, conteniţi-vă zborul!
   Viaţa noastră e în pericol. (Geo Bogza, *În faţa atomului.*)
   b) Am cutreierat locurile cunoscute, în care au rămas vii pentru sufletul meu întâmplările luminoase ... copilăriei. (M.Sadoveanu, *Domnu' Trandafir.*)
   c) Eram în gimnaziu când am citit primele poezii ... lui Eminescu. Şi de multe ori am căutat să construiesc în închipuirea mea de copil figura necunoscută ... acestui zeu, care mi se părea că trebuie să trăiască într-o lume supraumană, în basme. (Al. Vlahuţă, *Amintiri despre Eminescu.*)
   d) De după depărtările umbroase ... pământului se deschise, ca un colosal semicerc de aur înflăcărat, geana aprinsă ... soarelui şi, cât ai clipi, trunchiurile neclintite şi netede ... brazilor se poleiră de o lumină curată şi rece. (C.Hogaş, *Pe drumuri de munte.*)
   e) S-a odihnit îndelung în cântările molcome ca foşnetul de mătase ... albinelor[62]. (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)
3. Fă o descriere de natură, o descriere a unei case sau a interiorului unei camere, în care să foloseşti cinci-şase substantive la genitiv însoţite de articolul posesiv şi care să fie despărţite de substantivul determinat prin alte părţi de vorbire. Subliniază articolele posesive şi substantivele cu care le-ai acordat.

III. *Locul obişnuit al substantivului la genitiv este după substantivul determinat. În operele literare, mai ales în poezii, substantivul la genitiv însoţit de articolul posesiv este aşezat uneori înaintea substantivului determinat, deci înaintea substantivului cu care se acordă articolul posesiv:* „*pe* **ale** *ţării plaiuri*".

Exerciții

1. Subliniază substantivele la genitiv însoţite de articolul posesiv şi indică prin săgeată substantivul cu care este acordat articolul.
   a) Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi,
   Răspândind fiori de gheaţă pe ai ţării umeri dalbi. (V.Alecsandri, *Iarna.*)
   b) E cocostârcul tainic în lume călător,
   Al primăverii dulce iubit prevestitor. (V.Alecsandri, *Oaspeţii primăverii.*)
   c) Gânditoare şi tăcută luna-n cale-i se opreşte.
   Sufletul cu voluptate în extaz adânc pluteşte
   Şi se pare că s-aude prin a raiului cântare
   Pe-ale îngerilor harpe lunecând mărgăritare. (V.Alecsandri, *Concertul în luncă.*)
   d) În al umbrei întuneric — Ce se uit-adânc în ape
   Te asemăn unui prinţ, — Cu ochi negri şi cuminţi.
   (M.Eminescu, *O rămâi.*)

[62] – „*în cântările* molcome ca foşnetul de mătase *ale* albinelor" (în cântările *albinelor*).

e) O, dă-mi, pădure, doar o creangă — În stânci să scrie, ca o spangă,
Din zestrea ta de veacuri ruptă, — De-a lui Bălcescu mare luptă!
(E. Jebeleanu, *Bălcescu.*)

2. Construiește patru propoziții în care substantivul la genitiv însoțit de articolul posesiv să se afle înaintea substantivului determinat. Indică prin săgeată substantivul cu care ai făcut acordul articolului posesiv.

Ortografia articolului posesiv (genitival)

Articolul posesiv reprezintă *o singură parte de vorbire,* deci nu se poate scrie decât astfel: **al, a, ai, ale.** Recunoașterea lui după părțile de vorbire pe care le însoțește sau în componența cărora intră (substantive și pronume la genitiv, pronume sau adjective posesive, numerale ordinale) este de mare importanță pentru a ști când trebuie să scrii *al, ai,* și nu *a-l, a-i:*

al, ai { omului, casei, lui Ion
frumoasei fete
lui, ei, lor
meu, tău, său; noștri, voștri
doilea, celui dintâi, celui de-al doilea
celor trei

Este greșit să scriem înaintea acestor părți de vorbire a-l, a-i, pentru că acest fel de a scrie ar indica două cuvinte aflate de o parte și de alta a liniuței de unire. *Se scrie* **a-l, a-i** numai când **-l** *și* **-i** *sunt* **pronume personale: -l** = *pe el;* **-i** = *lui, ei* sau (pe) *ei:*

pentru **a-l** *ajuta* = *a* ajuta *pe el;*
pentru **a-i** *ajuta* = pentru *a* ajuta *lui* (*ei*) sau *pe ei.*

Exerciții

1. Explică prin analiză gramaticală ortografia cuvintelor subliniate. Dacă cuvintele subliniate sunt articole posesive, subliniază și părțile de vorbire pe care le însoțesc sau în componența cărora intră.
   a) De la o bucată de vreme drumul mare fu lăsat, și roatele tocară mai departe pe pământul țelinos *al* câmpului... Razele ca de opal se ridicau pe fundul liliachiu *al* cerului. Dunga dealului se îneca încetul cu încetul în clarul obscur *al* amurgului. Nimeni nu poate prinde ceasul trecător. Numai soarele, în răsărit și-n apus, pare *a-l* însemna pe cer. (D.Zamfirescu, *Viața la țară.*)
   b) Într-un colț *al* odăii câteva merțe de fasole; în altul sămânță de cânepă; în *al* treilea o movilă de mere domnești și pere de Rădășeni; în *al* patrulea mazăre și bob. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
   c) Prea învățat preot s-a dovedit Dionis Filipeanul în zilele lui, și de la acest soț *al* său a deprins presvitera Olimbiada meșteșugul scrisorii și *al* cititului în cărți. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
   d) Când s-a oploșit în asemenea cuib ou din care a ieșit cuc, acesta s-a înfoiat într-atât..., încât a prăvălit pe puii drepți *ai* cuibului; și-a rămas cucul singur, iar pitulicile cuibului n-au încetat de *a-l* hrăni, agonisind pentru el de dimineață până în seară. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
   e) „– Sunt cu voi, copii *ai* vieții!"

„– Ești, Bălcescule, cu noi!" (E. Jebeleanu, *Bălcescu.*)
   f) Atunci se învoiră *a-i* da o odaie să lucreze numai Prâslea singur. (P.Ispirescu, *Prâslea-cel-Voinic...*)
2. Construiește câte două propoziții în care să se afle: *un substantiv la genitiv; un pronume la genitiv; un adjectiv posesiv; un numeral,* toate însoțite de articolul posesiv *al, ai.*

Articolul demonstrativ (adjectival)

Articolul demonstrativ[63] sau adjectival *însoțește* **un adjectiv** *sau* **un numeral,** *făcând legătura între aceste părți de vorbire și substantivul pe care îl determină:*

trandafirul **cel** *roșu;* poteca **cea** *îngustă;*
drumeții **cei** *doi;* locul **cel** *dintâi.*

Numeralul însoțit de articolul demonstrativ (adjectival) stă de obicei înaintea substantivului determinat: **cei** *doi* drumeți, **cel** *de-al doilea* concurent.

Dar din punct de vedere gramatical (nu al locului pe care îl ocupă), articolul face legătura între substantivul determinat și numeral, după cum se poate vedea din așezarea numeralului după substantiv: drumeții **cei** *doi;* concurentul **cel** *de-al* doilea.

Articolul demonstrativ (adjectival) *ajută și la formarea numelor proprii masculine* (*Ștefan* **cel** *Mare, Mircea* **cel** *Bătrân*) *și a gradului superlativ al adjectivelor sau al adverbelor* (**cel** *mai mare,* **cel** *mai aproape*).

Articolul demonstrativ (adjectival), ca și celelalte articole, nu are singur înțeles și nici nu poate fi parte de propoziție, de aceea *în analiza gramaticală el se ia împreună cu partea de vorbire pe care o însoțește.*

Articolul demonstrativ (adjectival) **se acordă** *în gen, număr și caz* **cu substantivul determinat** *de adjectivul sau de numeralul pe care îl însoțește:*

N.Ac. *fata* **cea** harnică; D.G. *fetei* **celei** harnice.

Exercițiu

Subliniază articolele demonstrative (adjectivale) împreună cu părțile de vorbire pe care le însoțesc și indică prin săgeată substantivele cu care sunt acordate. Analizează genul, numărul și cazul articolelor.

Model de analiză

– Și frate-meu *cel mare*... fuga la ușă să deschidă. (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi.*)

cel (mare) articol demonstrativ (adjectival), m., sing., N.; însoțește un adjectiv.

[63] Acest articol *se numește* **demonstrativ,** pentru că atât ca formă, cât și ca înțeles este înrudit cu adjectivul demonstrativ: *acel, acea, acei, acele.*

Textele de analizat

a) Că de copil cu m-am luptat
În rând cu Volbură-mpărat
Și știu pe Crivăț cel turbat
Ca țara lui. (G.Coșbuc, *Moartea lui Fulger.*)

b) Timpul veni, merele începură a se pârgui; atunci fiul său cel mijlociu păzi și el; dară păți ca și frate-său cel mare. (P.Ispirescu, *Prâslea-cel-Voinic...*)

c) – Asta-i fata moșneagului cea cuminte... îi răspunse moș Costache, făcând aluzie la o veche cunoștință a Vioricăi, din cel dintâi basm al nopților copilăriei. (M.Sadoveanu, *Dimineți de iulie.*)

d) Turturică-rică, dragă păsărică, adă la mine cele trei smicele de măr dulce, apa cea vie și cea moartă, și tu du-te înapoi de-ți ie altele. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

e) Inima mi se bate când aud numele lui Alexandru cel Bun, lui Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul. (M. Kogălniceanu, *Cuvânt introductiv la Cursul de istorie națională.*)

f) Mai urcăm un pripor și iată-ne sus, pe zarea Ceahlăului, de unde ai cea mai frumoasă vedere pe Valea Bistriței. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)

Ortografia articolului demonstrativ (adjectival)

Fii atent *la ortografia articolului demonstrativ (adjectival)* **cel, cea, cei.** *Să nu-l confunzi cu grupurile de două cuvinte* **ce-l, ce-a, ce-i,** *care se rostesc împreună formând o* **singură silabă, dar nu un singur cuvânt.** Ca **mijloc de control,** observă următoarele:

– *Articolul* **cel, cea, cei** se află înaintea unui adjectiv sau a unui numeral – **cel** *mare,* **cei** *doi* – și poate fi înlocuit cu *acel(a), acei(a), acea (aceea).*

– *Grupurile de cuvinte* **ce-l, ce-a, ce-i** se află înaintea unui verb predicativ sau înaintea altor părți de vorbire.

Cele două cuvinte se pot separa, *scriindu-se fără liniuță de unire:*

după *ce-l* văzu;	– după **ce îl** văzu;
după *ce-a* văzut;	– după **ce a** văzut;
după *ce-i* văzu;	– după **ce îi** văzu;
Ce-i acolo?	– **Ce este** acolo?
Ce-i cu tine?	– **Ce este** cu tine?
Ce-i de făcut?	– **Ce este** de făcut?

Acest lucru nu este posibil pentru articolul **cel, cea, cei,** *pentru că articolul reprezintă un singur cuvânt. Nu putem spune:* „ce îl mare, ce a mare, ce îi mari".

Exerciții

1. Scrie înaintea următoarelor cuvinte articolul *cel, cea, cei* sau grupurile de cuvinte *ce-l, ce-a, ce-i.* Subliniază cuvintele după care te-ai condus pentru a scrie un singur cuvânt sau două cuvinte legate prin liniuță.

..... înțelept; ..... viteaz; ..... mai important; ..... albă; ..... mică; ..... dintâi; ..... doi; ..... de-a doua; ..... unsprezece; ..... o sută; după ..... explici; după ..... speli; ..... spus?; ..... adus?; ..... interesează?; pentru ..... chemi?; pentru ..... chemat-o?; pentru ..... chemă?

2. Completează locurile libere *cu articolul demonstrativ* sau *cu grupurile de cuvinte ce-l, ce-a, ce-i,* ținând seamă de mijlocul de control dat. Subliniază cuvintele după care te-ai condus pentru scrierea corectă a cuvintelor respective.

a) Se gândea el anume ce să facă acum cu frații lui. Că de-i va face tăciuni și s-ar întâmpla ca pe el să-l omoare zmeul ..... aștepta să vină mai pe urmă, atunci ei tot tăciuni vor rămâne. (Din vol. *Tinerețe fără bătrânețe...*)

b) Ea, cum ajunse sus, arată un răvășel ..... dase Prâslea, în care scria că are să ia de bărbat pe fratele său ..... mai mare.
Lăsară din nou frânghia și scoaseră și pe fata ..... mijlocie (...) cu o altă scrisoare, în care o hotăra Prâslea de soție fratelui celui mijlociu. (P.Ispirescu, *Prâslea-cel-Voinic...*)

c) ..... patru călăreți au pus pinteni și s-au dus învăluiți în pulberi.
Când au ajuns la casa ..... mică a lui Iorgu Samson, ... patru au găsit prânzarea gata; logofătul Iorgu a umplut cupa ..... mare de ospețe și, după ..... luat după datină credința, a întins-o capului mesei. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)

Articolul

(Schemă recapitulativă)

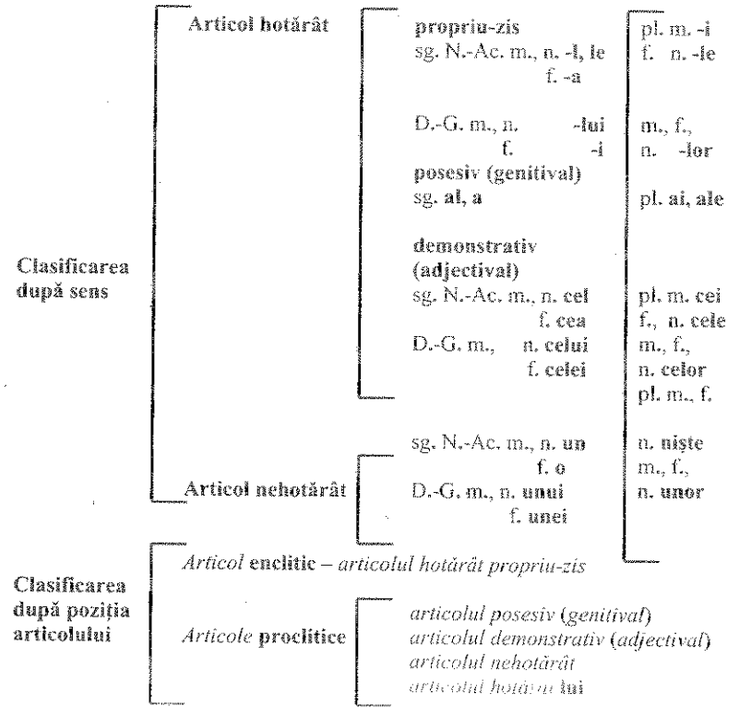

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Sătenii au venit la serbarea lui Cuza cu emoțiune și cu evlavie. În serbările, luminațiile și frumusețile Iașului gătit, ei n-au avut un gând de petrecere. Un cuvânt de recunoștință înflorea pe toate buzele:
– Noi suntem feciorii clăcașilor; vodă Cuza a fost ca un părinte al nostru! (M.Sadoveanu, *Domnul poporului.*)

b) O luntre aurită veghea pe undele limpezi ale lacului, lângă poartă; și-n aerul cel curat al serii tremurau din palat cântece mândre și senine. (M.Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*)

c) Și-apoi munții Văraticului sunt așa de înalți, pădurile atât de umbroase, fânețele atât de dese, de înalte și de înflorite, aerul atât de îmbălsămat, încât sufletul cel mai zglobiu se simte înmuiat de o dulce melancolie și ochiul călătorului se oprește visător, când pe o frunză de mesteacăn tremurătoare, când pe potirul rumân al unei flori ce se leagănă molatic sub mângâierea dulce a vântului, când pe unda, care, veselă că a izbutit să se suie pe spetele unui bolovan greoi, trece de ceea parte, îi spune o glumă și-și urmează drumul înainte, scăldându-se în raze de soare. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)

d) Uneori Eminescu suia și până la căsuța din Țicău a lui Creangă... Aici s-au citit niște memorabile versuri...; aici, între sfaturi, povești și glume nesfârșite, s-au împărtășit de o părticică de nemurire, la umbra celor doi amici, mulți scriitori mari de o zi. (M.Sadoveanu, *Doi mari prieteni.*)

e) Călărașul își domoli cârlanul împăciuit de liniștea ce-l ocolea. Gândacii zbârnâiau și zburau. Oști de furnici mișunau grăbite, adunau din vreme hrana pentru iarnă, banii cei albi pentru zilele cele negre. Flăcăul se gândea la câte nu i le-ar aduce zânei lui și inima începea să-i bată... și calul să se pornească pe fugă cu pintenii înfipți în el și de-a lungul coastelor cu neastâmpărul pulpelor vânjoase ce-l grăbeau și ce-l izbeau, mereu mai nemilostive, mai năprasnice. (Al.Macedonski, *Pădurea Ulmilor.*)

f) La jumătatea lui mai, turcii intrară în țară... La 7 iunie, lângă Drăgășani, ei potoliră în sânge frigurile eteriștilor și apoi se risipiră pe plaiul românesc... Codrii Teleormanului vuiră tainic. Vedea, Tecuciul, Călmățuiul... predară vestea satelor adăpate. Ereții se înălțară din pădurile câmpiei. (G.Galaction, *Lângă apa Vodislavei.*)

ADJECTIVUL

I. Adjectivul este *partea de vorbire care exprimă* **însușirea unui obiect.** El *însoțește și determină un substantiv și are forme deosebite după genul și numărul substantivului pe care îl însoțește:*

	Masculin	Feminin
Singular	copac *înalt*	casă *înaltă*
Plural	copaci *înalți*	case *înalte*

Adjectivul este deci *o parte de vorbire flexibilă.*

Adjectivul poate sta alături de substantiv, ca în exemplele de mai sus, sau poate fi legat de acesta prin articolul demonstrativ (adjectival):

copacul **cel** *înalt;* casa **cea** *înaltă.*

Locul obișnuit al adjectivului este după substantivul pe care îl însoțește. El poate sta însă și înaintea substantivului:

Socrul roagă-n capul mesei să poftească să se pună

Nunul *mare, mândrul* soare, și pe nună, *mândra* lună. (M.Eminescu, *Călin – File din poveste*).

Indiferent de locul pe care îl are față de substantiv, *adjectivul care arată* **ce fel de obiect** (soare *mândru*) *sau* **care obiect** (nunul *mare, mândrul* soare) *nu se desparte prin virgulă de substantivul determinat.*

Exerciții

1. Subliniază adjectivele din textele următoare și indică prin săgeată substantivele determinate. Analizează oral genul și numărul adjectivelor și al substantivelor determinate.

a) De jur împrejur, stau munți cu piscuri înalte, peste care brădișul negru se întinde ca o imensă haină de doliu. Nici o pasăre nu-și îndreaptă zborul său rătăcitor peste sălbăticia și tăcerea de mormânt a locurilor acestora. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)

b) Când, de pe culmea vecină, feciorul de împărat făcu ochii roată d-asupra văii urgisite, el văzu o biată căprioară călcând cu sfială prin nămolul urâcios al mocirlei. (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)

c) Mi-e dor de toaca din vecernii,
Și de tălăngi, de verde plai,
De jalnic fluier de păstor,
De mândru port, de dulce grai –
Mi-e dor de tine, dor.
(Șt.O.Iosif, *Mi-e dor.*)

d) Florile albastre de cicoare, ale căror priviri mai curate ca albastrul cerului răsar din loc în loc pe marginea drumurilor înguste, și vântul ușor al dimineții, și ciocârlia care urcă cu spinarea în sus spre cerul adânc, și floarea gălbenă a spicelor de grâu, toate acestea răzbat cu putere din viața câmpiei și pătrund înlăuntrul omului, subjugându-l. (Marin Preda, *Moromeții.*)

2. Construiește patru propoziții în care adjectivul să fie așezat înaintea substantivului determinat. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate.

II. *Un substantiv poate avea unul sau mai multe adjective:*

Nori *mari, fumurii* treceau peste culmi. (I. Agârbiceanu, *Hoțul.*)

Adjectivele aceluiași substantiv se despart prin virgulă când sunt așezate alături fără un cuvânt de legătură între ele sau când sunt legate prin cuvintele **nici, dar, însă.**

Exerciții

1. Subliniază adjectivele din textele următoare și explică oral punctuația lor. Scoate-le din text împreună cu substantivul determinat, astfel:

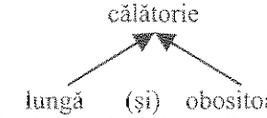

a) Pe mare, pe Dunăre și prin trestii, răsfrângerile soarelui păreau că zboară ca niște fluturi galbeni și roșietici. (Al. Macedonski, *O noapte în Sulina.*)

b) În locul zilelor mari și frumoase au venit zile mici și posomorâte. (I.Al.Brătescu-Voinești, *Puiul.*)

c) Cele trei bărci, lungi, negre și înguste, au început a pluti pe fața tulbure a apei. (Z.Stancu, *Desculț.*)

d) Cuvintele cele blânde și înțelepte ale fetei, mângâierile ei cele dulci și neprefăcute, smerenia ei deșteptară în inima bolnavului o simțire ce nu o avusese până atunci. (P.Ispirescu, *Sarea în bucate.*)

e) Era aninat într-un cui bustul în mărime naturală a(l) unui copil ca de optsprezece ani – cu păr negru și lung, cu buzele subțiri și roze, cu fața fină și albă, ca tăiată-n marmură, și cu ochi albaștri, mari sub mari sprâncene și gene lungi, negre. (M.Eminescu, *Sărmanul Dionis.*)

f) Irinuca era o femeie nici tânără, nici bătrână; avea bărbat și o fată balcâză și lălâie, de-ți era frică să înnoptezi cu dânsa în casă. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

g) Ca în orice țară pe cale de regenerare, sunt și la noi două principii care stau în luptă, o luptă înăbușită, însă uriașă și necontenită... între obiceiul căzut și veșted și inovația cutezătoare. (Al. Russo, *Iașii și locuitorii lui în 1840.*)

h) Grei, dar plăcuți ani am petrecut noi împreună. (I.Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*)

2. Construiește câte două propoziții în care să se afle două sau mai multe adjective ale aceluiași substantiv, fără cuvinte de legătură între ele, și alte propoziții în care adjectivele să fie legate prin cuvintele *și, sau, nici* (folosite numai între adjective), *dar, însă.* Explică oral punctuația folosită.

Locuțiuni adjectivale

Însușirea unui obiect poate fi exprimată și printr-o **locuțiune adjectivală** (un grup de două sau mai multe cuvinte care au împreună valoarea unui adjectiv):

– om **cu judecată** = chibzuit;
– om **cu stare** = înstărit, bogat;
– om **cu dare de mână** = bogat;
– lucru **de căpetenie** = principal, important;
– om **de nimic** = netrebnic, josnic.

Locuțiunile adjectivale se comportă ca un adjectiv:

– pot fi însoțite de articolul demonstrativ (adjectival): omul cel *cu judecată;*

– pot avea grade de comparație: un om *mai cu judecată;* un om *foarte de treabă.*

Exerciții

1. Subliniază locuțiunile adjectivale din textele următoare; arată care este sensul lor și la ce grad de comparație sunt:

a) Măria ta, e un străin afară,
Cam trențăros – dar pare-un om de seamă. (Al. Vlahuță, *1907.*)

b) Pentru nebunia unei femei nu se cuvine să-ți pierzi prietenii cei cu credință. (M.Sadoveanu, *Soarele în baltă.*)

c) Băiatul era foarte blând, de treabă, nu avea nici un vițiu. (I.L.Caragiale, *În Nirvana.*)

d) Sosim în Bumbești, așezare de moșneni muncitori și cu dare de mână. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)

e) Căci Isaia – „nenea Isaia" pentru cei mai mulți – e drag tuturor, căci e om de ispravă, care-și vede numai de treaba și de nevoile lui. (I.Al.Brătescu-Voinești, *Blana lui Isaia.*)

f) Nici din ciocoi om de frunte,
Nici din salcie cerc de bute. – (*Folclor.*)

g) Băgai de seamă că natura mă dăruise și cu cele mai de căpetenie talente ale celui mai iscusit dintre alpiniști. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)

h) Dintre toți copiii, fata cea mai mare era mai tăcută și mai cu judecată. Ea rămânea cu surorile și frații cei mai mici... și îi povățuia să fie mai cu răbdare, ca să nu se amărască până într-atât părinții[64]. (P.Ispirescu, *Fata săracului cea isteață.*)

i) Și nu se supără de zgârcenie, că nu e zgârcit, dimpotrivă, e larg la mână, dar așa e firea lui. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Vârcolacul.*)

2. Arată care este sensul următoarelor locuțiuni adjectivale: oameni *de seamă,* oameni *pe sprânceană,* oameni *cu cap,* oameni *tot unul și unul,* lucru *de trebuință,* lucru *de folos.*

3. Construiește câte o propoziție în care să se afle locuțiunile adjectivale *de credință, de nădejde, cu stare, de vază, de seamă, cu judecată, de nimic* la gradul comparativ de superioritate sau la superlativul relativ. Indică prin săgeată substantivele determinate.

Adjective simple și adjective compuse

După numărul cuvintelor prin care sunt exprimate, adjectivele sunt de două feluri:

– **adjective simple:** *bun, rău, harnic, leneș, isteț* etc.;
– **adjective compuse:** (om) *cumsecade,* (industria) *chimico-farmaceutică.*

Adjectivele compuse s-au format:

a) prin contopirea elementelor componente într-un singur cuvânt: *cumsecade* (din *cum se cade*); *atotștiutor* (din *a tot știutor*); *atotputernic* (din *a tot puternic*) etc.;

[64] „era *mai cu judecată*" (mai înțeleaptă, mai chibzuită); să fie *mai cu răbdare* (mai răbdători). Locuțiuni adjectivale la gradul comparativ de superioritate.

b) prin alăturarea elementelor componente, care se scriu cu liniuță de unire: *alb-argintiu, galben-auriu, instructiv-educativ, tehnico-științific, social-politic.*

Acordul *acestor adjective compuse cu substantivul determinat se face* astfel: *la adjectivele care arată* **culori** *se acordă* **ambele componente,** cu excepția adjectivului *rozalb,* format prin contopire, *iar la celelalte se acordă numai* **al doilea component:**

– *față galbenă-pământie; fețe galbene-pământii;*

– *carte* tehnico-*științifică; cărți* tehnico-*științifice; aspecte* social-*politice.*

Tot prin *alăturarea elementelor componente, scrise cu liniuță între ele,* s-au format și următoarele categorii de adjective:

– adjectivele compuse din *numele unui punct cardinal și un adjectiv care arată originea etnică;* **nord-american, sud-american, sud-dunărean** etc.;

– adjectivele în alcătuirea cărora intră *două sau mai multe adjective întregi care arată originea etnică:* (prietenia) **româno-bulgară,** (întreprindere) **franco-americană, franco-anglo-americană** etc.; fac *excepție* de la această regulă adjectivele: (*dialect*) **dacoromân, istroromân, macedoromân, meglenoromân;**

– adjectivele formate dintr-*un adverb propriu-zis* (*înainte, așa*) sau *provenit din adjectiv* (*liber, nou*) *și un adjectiv provenit din verb:* (*artist*) **înaintemergător,** (*om*) **liber-cugetător,** *ziar* (*carte*) **nou-apărut(ă),** (*președinte*) **nou-ales,** *președinți* **nou-aleși,** (*casă*) **propriu-zisă,** (*o*) **așa-zisă** (*casă*).

În ce privește **acordul** *cu substantivul determinat,* **observă** *că, la adjectivele al căror* **prim termen** *este un* **adverb provenit din adjectiv** (*liber, nou etc.*), *acordul* adjectivului compus *se face* **numai la al doilea termen,** deoarece **numai acesta este un adjectiv,** pe când *primul termen* (*liber, nou etc.*) *a devenit* **adverb,** *deci un* **cuvânt neflexibil.**

Fii atent la cele arătate, deoarece *la adjectivele respective se fac deseori* greșeli de acord.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adjectivele simple și cu două linii adjectivele compuse. Indică prin săgeată substantivele determinate. Explică cum s-a făcut acordul adjectivelor compuse prin alăturare cu substantivele determinate.
   a) Pe țărâna ei plină de bolovani, de ascuțișuri capricioase, răsar turnuri de cărămidă roșie-galbenă, asemenea cu ale zidurilor toscane din același ev mediu. (N.Iorga, *Locuri străine.*)
   b) Caragiale a fost desigur un răzvrătit, un om care nu s-a putut împăca cu orânduirea politico-socială sau cu ideile și moravurile timpului. (Caragiale, *Opere – Cuvânt introductiv*).
   c) Are omul coadă ca a mea? întrebă... păunul, răsfirându-și uriașele pene cu o sută de ochi albaștri-argintii-verzui. (Victor Eftimiu, *Păunașul-Codrilor.*)
   d) Ți-am adus două romane științifico-fantastice, nou-apărute.
2. Construiește câte două propoziții: cu adjectivele compuse: *galben-auriu, alb-argintiu* și *tehnico-științific,* care să însoțească un substantiv feminin la singular sau plural; cu adjectivele compuse prin contopire la care al doilea termen este cuvântul *român;* cu adjective compuse prin alăturare la care primul termen să fie cuvântul *nou* folosit ca *adverb;* cu adjectivele compuse *propriu-zis* și *așa-zis,* care să însoțească (fiecare) un substantiv masculin la plural, apoi un substantiv feminin la singular. Subliniază

elementul (elementele) adjectivului compus prin care se face acordul cu substantivul determinat.

Flexiunea adjectivelor

După posibilitatea sau imposibilitatea de a-și schimba forma pentru a se acorda cu substantivul determinat, adjectivele sunt de două feluri:

– *adjective* **variabile** – cele care *își schimbă forma: elev* **bun,** *elevi* **buni,** *elevă* **bună,** *eleve* **bune;**

– *adjective* **invariabile:** *om* (*oameni, femeie, femei*) **cumsecade, ferice; asemenea, atare, așa** *om* (*oameni, femeie, femei*).

Majoritatea adjectivelor invariabile arată *culori:* **bej, gri, kaki, maro, oliv, vernil** etc.

Cele mai multe adjective **variabile** *au,* când însoțesc un *substantiv la nominativ,* **patru forme nearticulate** (forme de *masculin singular* și *plural* și forme de *feminin singular* și *plural*): (*nor*) **alb, negru,** (*nori*) **albi, negri;** (*hârtie*) **albă, neagră;** (*hârtii*) **albe, negre;** (*sac*) **greu,** (*saci*) **grei;** (*muncă*) **grea,** (*munci*) **grele.**

Celelalte adjective variabile pot avea **trei forme** sau **două forme,** deoarece au la *masculin* și la *feminin* sau la *singular* și la *plural* **unele forme identice:**

– (*sac*) **lung,** (*cutie*) **lungă;** (*saci, cutii*) **lungi;** (*sac*) **cenușiu,** (*cutie*) **cenușie,** (*saci, cutii*) **cenușii;**

– (*sac, cutie*) **mare,** (*saci, cutii*) **mari;** (*strugure, pară*) **dulce,** (*struguri, pere*) **dulci;** (*băiat, băieți*) **bălai,** (*față, fețe*) **bălaie;** (*pară*) **gălbuie,** (*pepene, pepeni, pere*) **gălbui;** (*cutie*) **veche,** (*sac, saci, cutii*) **vechi** etc.

Exerciții

1. Subliniază adjectivele din textele următoare și indică prin săgeată substantivul determinat de fiecare adjectiv. Scoate adjectivele din texte și arată în care clasă de flexiune se încadrează, dovedind clasificarea făcută prin scrierea fiecărui adjectiv însoțit de un substantiv masculin, apoi de unul feminin, ambele la singular și la plural.
   a) Iedul cel mare și cu cel mijlociu dau prin băț de obraznici ce erau, iară cel mic era harnic și cuminte. (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi.*)
   b) Ne poftise [turcul] să ședem pe un covor adânc și des ca pajiștea de toamnă, și slugile turcului au început să ne aducă... ciubuce aprinse și cafele în gogeamite ceștile. Eram prea mic pentru atare cinste; de aceea m-am pomenit cu un cocoloș de halva turcească în palmă. (G.Galaction, *Suleima.*)
2. Scrie adjectivele *albastru, negru, mândru, cenușiu, argintiu, bălai, rotofei, gălbui, albăstrui, vioi cu substantive nearticulate masculine la singular și la plural și cu substantive feminine nearticulate la singular și plural* și arată câte forme au adjectivele respective. (*Fii atent* la formele de plural nearticulat de tipul *negri – cu un singur „i" –* și la cele de tipul *cenușii – cu doi „i".*)
3. Dă cinci exemple de *adjective invariabile* care să însoțească substantive de genuri diferite, la singular și la plural.

Cazurile adjectivului

I. Adjectivul se declină împreună cu substantivul pe care îl determină și poate apărea cu sau fără articol hotărât enclitic[65].

Adjectivul care stă **după substantivul determinat** *este totdeauna* **nearticulat enclitic,** indiferent dacă substantivul este sau nu articulat: prietenul (cel) *bun;* un prieten *bun.*

Când adjectivul se află **înaintea substantivului,** *el poate fi* **articulat enclitic** *sau* **nearticulat:** *bunului* prieten; unui *bun* prieten.

Adjectivul se acordă în **gen, număr** *și* **caz** *cu substantivul determinat.*

Între adjectiv și substantivul determinat este o legătură așa de strânsă, încât **forma articulată a unuia poate preciza cazul celuilalt.**

De exemplu: în construcțiile „prietenului **bun**" sau „prietenei **bune**", adjectivul, deși nu primește articolul „-lui" sau „-i", este la cazul genitiv sau la dativ, ca și substantivul pe care îl însoțește, așa cum în construcțiile „bunului **prieten**" sau „bunei **prietene**" substantivul, deși nu primește articolul „-lui", „-i", este la cazul genitiv sau la dativ.

Exerciții

1. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate. Analizează numărul și cazul adjectivelor și al substantivelor determinate și arată dacă adjectivele sunt sau nu articulate enclitic.
   a) Ea se uită… Părul-i galben,
   Fața ei lucește în lună,
   Iar în ochii ei albaștri
   Toate basmele s-adună. (M.Eminescu, *Crăiasa din povești.*)
   b) O pace desăvârșită se coboară din înălțimile albastre ale cerului. Frunzele porumbului, vii și tremurătoare ca niște lame de oțel, în zori, acum se mulau și începeau să se răsucească. (D. Zamfirescu, *Viața la țară.*)
   c) O, Natură, împrumută-mi
   Din odihna ta o clipă –
   Vino, dulce somn, sărută-mi
   Ochii obosiți… (St.O.Iosif, *Rugă.*)
   d) S-aud pârâiele cum curg
   În pacea palidei lumine. (D. Zamfirescu, *S-aud…*)
   e) Clipind din genele cărunte, Înduioșatelor neveste.
   Începe-a povesti moșneagul. Atâtea patimi plâng în glasul
   Întreg poporul ia aminte, Cuvântătorului părinte,
   Ascultă jalnica poveste, Și-atâta dor aprind în inimi
   Și fusul se oprește-n mâna De clipa răzbunării sfinte.
   (O. Goga, *Apostolul.*)
2. Construiește câte o propoziție în care adjectivele *primăvăratic* și *singuratic* să fie în cazul genitiv sau dativ, singular și plural, articulate și nearticulate. Indică prin săgeată substantivele cu care se acordă în gen, număr și caz.

[65] De fapt, articolul alipit adjectivului este al substantivului: *bunul* coleg = *colegul bun.*

II. Adjectivul are, de obicei, următoarele *funcții sintactice:* **atribut adjectival** *și* **nume predicativ.**

Dimineața *era* **măreață.** Geana de foc *a unui soare* **curat** | *nume predicativ*
începuse a se prinde *după piscurile* **înalte** ale munților… | *atribute adjectivale*
(C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)

Adjectivele la **cazul vocativ** *au funcția de* **atribut,** *pentru că determină un substantiv:*

Daleu, **dragă** *primăvară,*
De-ai veni, când aș vrea eu… (V.Alecsandri, *Cântic haiducesc.*)

Exerciții

1. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele cu funcția de atribut. În propozițiile în care adjectivele au funcția de nume predicativ, subliniază și subiectele și notează-le cu *S.* Fă analiza morfologică și sintactică a adjectivelor.
   a) Paza bună trece primejdia rea.
   b) Un măr putred strică o grămadă mare de mere frumoase.
   c) Drumul drept te duce la țintă.
   d) Limba e dulce și amară, după fapte.
   e) Omul nu e niciodată bătrân când e vorba de învățătură.
   f) E mare, negru ca întunericul; numai vârfurile labelor sunt albe, ca și când lumina zilei le-ar fi pătat într-adins. Din capul cu fruntea puternică, mare, ochii negri înfloresc noaptea ca două scântei. (Em.Gârleanu, *Filozoful.*)
   g) Mugurii de ieri, tari ca mărgăritarele, s-au desfăcut și-n locul fiecăruia joacă o creangă nouă, gingașă, cu frunzele diafane. O grădină ține strâns în brațe belșugul violet al unui imens buchet de liliac. (T.Arghezi, *1 Mai.*)
   h) O, drăgălașă muză populară!
   În ochii tăi e cer senin de vară[66]. (Șt.O.Iosif.)
2. Fă o descriere de natură în care să folosești adjective cu funcțiile de atribut și de nume predicativ. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele cu funcția de atribut. Notează deasupra adjectivelor funcțiile lor, prin: *A. NP.*

[66] – *„O, drăgălașă muză populară!"* – Adjective la cazul vocativ, cu funcția de atribut adjectival.

Ortografia adjectivelor

Adjective la cazurile nominativ și acuzativ

Masculine

I. *Adjectivele terminate la masculin singular nearticulat* în **-iu** (cenușiu, argintiu, *zglobiu* etc.) *se scriu la pluralul nearticulat cu* **-ii** (nori *cenușii*), *iar la pluralul articulat cu* **-iii** (*cenușiii* nori). *Ortografia lor corespunde cu a substantivelor masculine terminate în* **-iu** (*fiu, geamgiu* etc.):

N.Ac. *Singular nearticulat*	*Plural nearticulat*	*Plural articulat*
Substantiv (un) ***fiu***	(niște) ***fii***	***fiii*** (aceștia)
Adjectiv (un) copil *zglobiu*	(niște) copii *zglobii*	*zglobiii* copii.

La pluralul nearticulat, primul „-i" face parte din *rădăcina cuvântului,* iar al doilea este *semnul pluralului.* Al treilea „i" de la forma articulată este *articolul hotărât*[67].

Un mijloc sigur de control pentru ortografia cu -ii este faptul că *adjectivul aflat după substantivul determinat nu se articulează enclitic niciodată.* Controlul se poate face și prin *despărțirea cuvântului în silabe:*

copii *zglo-bii* | *zglo-bi-ii* copii

Observă că la forma articulată al treilea „-i" (articolul) formează cu ultimul „i" al formei nearticulate *o silabă în plus: –ii,* care se pronunță ca **un singur „i".**

Forme de plural în **-ii** *sau în* **-iii** *are și adjectivul* **roșu** (*bujori* **roșii, roșiii** *bujori*).[68]

Exerciții

1. Scrie substantivele și adjectivele de mai jos punând adjectivele înaintea substantivelor și explică oral ortografia adjectivelor: *ochelari fumurii, solzi argintii, copii zglobii, fluturi azurii, oameni pământii, nori trandafirii, trandafiri roșii.*
2. Construiește câte o propoziție în care adjectivele *viu, zglobiu, fumuriu* să se afle în urma unui substantiv masculin, articulat, la cazul nominativ sau acuzativ, numărul plural și alte propoziții în care aceleași adjective să se afle înaintea substantivului determinat. Explică oral ortografia adjectivelor.

[67] Ca și la substantivele în *-iu,* la majoritatea adjectivelor terminate în *-iu,* acest final aparține unui sufix cu ajutorul căruia s-au format adjective de la diferite substantive: *cenușă – cenușiu, argint – argintiu* etc.

[68] Acest lucru se explică prin faptul că *adjectivul* **roșu** *avea* în *limba veche forma de singular nearticulat terminată în* **-iu:** (bujor) *roșiu,* pl. nearticulat (bujori) *roșii,* ca și (băiat) *zglobiu,* (băieți) *zglobii.* Deși „i" din forma de singular (*roșiu*) a căzut, el s-a păstrat totuși în rădăcina formei de plural, pentru că formele *roși* (nearticulată) și *roșii* (articulată) *au alt sens, ele fiind formele de plural nearticulat și de plural articulat ale adjectivului* ros: (*sac*) **ros,** (*saci* sau *sacii*) **roși, roșii** (*saci*).

3. Fă analiza morfologică a adjectivelor subliniate din propoziția următoare și explică oral ortografia lor.
   Într-o mână ținea o botă cu păstrăvi *vii,* proaspeți și *zglobii,* pescuiți în pârâul spumegos de sub poala umbrită a Pietrelor Fetei. (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)

II. *Toate celelalte adjective, când se află după substantivul determinat, se scriu la nominativ sau acuzativ plural cu* **un singur -i** (*copii voioși, ochi negri*), *pentru că sunt* **nearticulate.** Deci **mijlocul de control pentru ortografia adjectivului cu un singur „-i"** *este locul adjectivului după substantivul determinat, precum și observarea faptului că adjectivul nu se termină la nominativ singular în „-iu".*

Exercițiu

Scrie adjectivele următoare împreună cu substantivele determinate într-un tabel alcătuit după modelul de mai jos: *oameni harnici, meșteri pricepuți, meri sălbatici, stejari bătrâni, fluturi albi, trandafiri frumoși, munți semeți, tigri fioroși, codri mândri, nori negri.*

Adjectivul nearticulat	*Adjectivul articulat*
oameni har-*nici*	har-ni-*cii* oameni

Feminine

Adjectivele feminine terminate la nominativ singular nearticulat în **-ie** *în hiat* (*cenușie, argintie* etc.) *se scriu la pluralul nearticulat cu* **-ii** (*cenușii, argintii, roșii*), *iar la pluralul articulat păstrează pe cei doi* **i** *înaintea articolului* (*cenușiile,* ca și *câmpiile*). *Observă în tabelul de mai jos ortografia acestor adjective, în comparație cu ortografia substantivelor terminate în* **-ie** *în hiat:*

Substanti v:	(o) *câmpie*	(niște) *câmpii*	*câmpiile*
Adjectiv:	(o) *câmpie*	(niște) *câmpii*	*cenușiile câmpii*
	cenușie	*cenușii*	

Primul „-i" din forma adjectivului *cenușii* se află și în forma de singular, iar al doilea „-i" este semnul pluralului.

Exerciții

1. Scrie câte un substantiv feminin însoțit de adjectivele *argintie, aurie, portocalie, purpurie, vișinie, albăstrie, arămie, roșie* la nominativ plural nearticulat, apoi articulat enclitic și explică ortografia adjectivelor.
2. Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele subliniate din textele următoare. Analizează genul, numărul și cazul substantivelor și al adjectivelor și explică oral ortografia adjectivelor.
   a) Toată haina ei era o cămașă albă și o fotă albastră cu dungi *vișinii.* (V.Alecsandri, *Istoria unui galbân și a unei parale.*)

b) Câteva vrăbii *zglobii* se coborau din sălciile singuratice. (D.Zamfirescu, *Viața la țară.*)
c) Pe câmpiile *lucii,* satele, împrăștiate ca grăunțele, scoteau sclipiri repezi ca ale prundișului spălat de ape. (Em.Gârleanu, *Vulturul.*)

3. Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele subliniate. Explică ortografia adjectivelor. Scoate din texte adjectivele împreună cu substantivele determinate, punând adjectivele articulate înaintea substantivelor.
a) Din noianul negru de nouri însă, soarele scăldat în sânge împroșca în fețele drumeților o beteală de raze *purpurii.* (L.Rebreanu, *Proștii.*)
b) Câteva râuri spumegoase și răpezi șerpuiesc printr-însa prin (câmpie), desfășurând undele lor *azurii* sub razele călduroase ale soarelui. (Al.Odobescu, *Muncitorul român.*)
c) Bat vrăbii în geam. Vrăbii *cenușii* ca văzduhul. Uite, una are gușă popistrată cu boabe *roșii.* (Z.Stancu, *Desculț.*)
d) Cununi de zorele se împleteau cu florile *liliachii* bătând în albastru, *sinilii* bătând în roz, acoperite de rouă ca de niște nestimate. (Em.Gârleanu, *Hoinar.*)

Adjective la cazurile dativ și genitiv

I. *Adjectivele feminine terminate la nominativ singular nearticulat în* **-ie** *în hiat* (*cenu***șie**, *argint***ie**, *ro***șie** etc.) *au la dativ și genitiv singular articulat formele cenu***șiei**, *argint***iei**, *ro***șiei** etc., *ca și substantivele terminate în* **-ie** *în hiat* (*câmp***iei**, *poezi***ei**).

Deci, pentru formele articulate de dativ și genitiv ale acestor adjective, ne conducem **după nominativul singular nearticulat,** *căruia îi adăugăm articolul* **-i.**

Exerciții

1. Scrie formele articulate de dativ-genitiv, singular al adjectivelor: *vișinie, albăstrie, azurie, portocalie, pustie, zglobie,* așezate înaintea unui substantiv.
2. Construiește câte o propoziție în care să se afle adjectivele *roșie, albăstrie, argintie, fumurie* la cazul genitiv sau la dativ singular articulat. Explică ortografia adjectivelor.

II. *Toate celelalte adjective feminine se pronunță și se scriu la dativ și genitiv singular articulat* cu **-ei** *sau* **-ii** (*frumoas***ei**, *mar***ii**), *ca și substantivele feminine* (*cas***ei**, *vulp***ii**).

Pentru a nu greși, folosește ca **mijloc de control** *forma de* **nominativ plural nearticulat,** *la care se adaugă articolul* **-i,** adică același mijloc de control pe care l-am folosit și la ortografia substantivelor feminine:

N. *plural nearticulat*	D.G. *singular articulat*
*substantiv: cas***e**	(al) *cas***ei**
*adjectiv: frumoas***e**	(al) *frumoas***ei** (case)
*substantiv: vulp***i**	(al) *vulp***ii**
*adjectiv: mar***i**	(al) *mar***ii** (vulpi)

Exerciții

1. După modelul dat mai jos, scrie următoarele adjective feminine la nominativ plural nearticulat și la dativ-genitiv singular articulat: *galbenă, măreață, văratică, primăvăratică, dulce, mare, tare, răcoritoare, stăruitoare, dibace, vioaie.*

N. *plural nearticulat*	D.G. *singular articulat*
coperte albastr*e*	(al) albastr*ei* coperte
ape mar*i*	(al) mar*ii* ape

2. Construiește câte o propoziție în care adjectivele *îmbălsămată, răcoroasă, încântătoare, uimitoare* și *mare* să fie la cazul genitiv sau la dativ singular articulat. Explică ortografia adjectivelor.

Gradele de comparație ale adjectivului

Adjectivul, singur sau ajutat de alte părți de vorbire – *înalt, mai înalt, cel mai înalt, foarte înalt* –, exprimă diferite grade ale însușirii sau **gradele de comparație ale adjectivului.**

Adjectivul are *trei grade de comparație:* **pozitiv, comparativ** și **superlativ.**

Gradul pozitiv

Adjectivul la gradul pozitiv arată însușirea unui obiect, fără a fi comparată cu însușirea altui obiect sau cu însușirea sa în împrejurări diferite.

Adjectivul la gradul pozitiv poate fi însoțit sau nu de articolul *cel, cea, cei, cele:*

grădină *mare;* grădina **cea** *mare;* grădinile **cele** *mari;*
trandafir *roșu;* trandafirul **cel** *roșu;* trandafirii **cei** *roșii.*

Exerciții

1. Subliniază adjectivele la gradul pozitiv din textele următoare:
a) Câte un bou singuratic sta înfipt în marginea apei, cu capul întins înainte, neclintit, întrupând în nemișcarea lui pustietatea locului. (D. Zamfirescu, *Viața la țară.*)
b) Trecea prin codri pustii, prin munți cu fruntea ninsă și, când răsărea dintre stânci bătrâne luna cea palidă ca fața unei fete moarte, atunci vedea din când în când câte o streanță uriașă atârnată de cer... o noapte sfârticată, un castel numai pietre și ziduri sparte. (M.Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*)
c) Dar drumul adevărat care tăia poiana răscrucii era drumul cel mare, de țară. Pe aici treceau rădvanele boierești. (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)
d) Aici, la fântâna cea adâncă, de treisprezece stânjeni, și-a trăit multă vreme viața cel mai bun prieten al copiilor.
Cum se arăta soarele, Iosub Orbul se arăta cu hârdaiele lui cele mari atârnate de cumpenele jugului pe care-l purta pe grumaz. (M.Sadoveanu, *Orbul.*)
e) Nimic nu este mai bun pe lumea asta, milostive stăpâne, – răspunse el, – ca judecata cea dreaptă a Mării tale. (P. Ispirescu, *Fata săracului cea isteață.*)

2. Construiește câte o propoziție în care adjectivele *singuratic, sălbatic, golaș* și *fruntașă* să fie la gradul pozitiv, însoțite de articolul demonstrativ (adjectival), apoi neînsoțite de acest articol. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele pe care le determină.

Gradul comparativ

I. Adjectivul la gradul comparativ poate prezenta:

a) *însușirea unui obiect comparată cu aceeași însușire a altui obiect: Oltul* este **mai lung** decât *Jiul;*

b) *însușirea unui obiect comparată tot cu însușirea lui, dar în împrejurări diferite:* Apa râului este **mai limpede** *la munte* decât *la șes.*

În primul exemplu, avem *doi termeni ai comparației* exprimați prin substantivele *Oltul* și *Jiul.* În al doilea exemplu, avem *două împrejurări diferite: la munte* și *la șes.*

Cei doi termeni ai comparației sau cele două împrejurări pot fi exprimate în aceeași propoziție, ca în exemplele de mai sus. Uneori însă al doilea termen al comparației se află în propoziția anterioară, de aceea nu mai este exprimat și în a doua propoziție: *Jiul* este lung. *Oltul* este **mai lung.** La fel, una din cele două împrejurări poate fi exprimată în altă propoziție. Apa râului este limpede și *la șes. La munte* este însă **mai limpede.**

Termenii comparației pot fi exprimați și prin pronume, dacă obiectele sunt cunoscute de vorbitori: *Acesta* este **mai lung** decât *celălalt.* Gradul comparativ poate arăta *trei aspecte* sau *trepte ale însușirii,* exprimate cu ajutorul unor adverbe sau locuțiuni adverbiale:

a) **comparativul de superioritate: mai** *limpede;*

b) **comparativul de inferioritate: mai puțin** *limpede;*

c) **comparativul de egalitate: la fel (tot așa, tot atât) de** *limpede.*

Legătura dintre cei doi termeni ai comparației se face prin adverbele cu valoare de prepoziție **decât, ca** (*mai limpede* **decât...**; *mai limpede* **ca...**) sau prin locuțiunile prepoziționale **față de, în comparație cu** (*mai limpede* **față de...**; *mai limpede* **în comparație cu...**).

Exerciții

1. Subliniază adjectivele din textele următoare și analizează gradele de comparație la care se află. Pentru gradul comparativ, arată și cei doi termeni ai comparației sau împrejurările diferite, dacă este vorba de însușirea aceluiași obiect.

Model de analiză

Era *supărat* pe toată lumea... *Mai mare* însă decât supărarea îi era rușinea de lucrul pe care îl făcea. (I.Slavici, *Pădureanca.*)

Adjectivele	*Gradele de comparație*	*Termenii comparației sau împrejurările diferite*
supărat	pozitiv	—
mai mare	comparativ de superioritate	supărarea și rușinea

Textele de analizat

a) A crescut, bre, muntele. Văd eu, că mi-a fost mai mare dorul decât puterea. (M.Sadoveanu, *Pe Deleleu.*)

b) Iorgovan era, ce-i drept, mai tânăr decât taică-său, însă tocmai pentru că era mai tânăr și fiindcă îl avea pe Busuioc, bogătoiul, tată, învățase mai mult în viața lui... (I.Slavici, *Pădureanca.*)

c) Nea Budulea, înainte de toate, avea un picior mai scurt decât celălalt și era un om scurt, gros, rotund la față și zâmbea mereu când vorbeai cu el. (I.Slavici, *Budulea Taichii.*)

d) Și acum, feciorul de împărat strânse prăștia pe mână, iar fiara, veselă și mulțumitoare că scăpase cu zile, scăpără din ochii ei ca piatra de rubin, mare și frumoasă, roșie și vie, mai roșie decât fraga muntelui, mai vie decât para focului. (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)

e) Nici un vânt nu mișca aerul; și grâul, în ianurile de aur, stătea tot așa de neclintit ca și firul de iarbă din fânețele înflorite. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)

f) S-a întâmplat însă că vecinul căruțaș are și copii și câini deopotrivă de buni; să deosebim: copiii sunt buni pentru că sunt într-adevăr buni, iar câinii sunt buni pentru că sunt răi[69]... (T.Arghezi, *De Crăciun.*)

g) Grâu se făcuse puțin, dar oricât de puțin, secerișul fusese tot atât de greu ca și mai înainte. (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)

h) La aceste fapte de arme s-a învrednicit și el însuși a lua parte, și nu s-a putut spune nici o clipă că sabia sa a fost mai puțin harnică decât a feciorului său. (M.Sadoveau, *Frații Jderi.*)

2. Construiește câte o propoziție în care adjectivele *primăvăratic* și *voinic* să se afle la cele trei aspecte ale gradului comparativ. Subliniază adjectivele și fă analiza lor morfologică.

II. Uneori *comparația de egalitate este indicată numai prin* **complementul comparativ al adjectivului,** *construit cu un adverb comparativ cu valoare de prepoziție* (*cât* sau *ca*), iar *adjectivul apare cu forma gradului pozitiv: Nalt* **cât casa,** *verde* **ca mătasa** (Folclor). În situații de acest fel locuțiunea adverbială *tot atât* (*de*) sau *la fel* (*de*) se subînțelege.

Adjectivul poate fi pus și *după complementul comparativ de egalitate, legându-se de acesta prin prepoziția* **de: „cât casa de** *înalt"; „ca mătasa de verde".* Construcțiile cu adjectivul după complementul comparativ sunt mai expresive, pentru că ele scot în evidență elementul cu care se face comparația.

Fii atent *să nu confunzi construcția formată din complementul comparativ și adjectivul de care este legat prin prepoziția* **de** *cu gradul comparativ de egalitate al adjectivului.* Construcția respectivă cuprinde *două unități sintactice: complementul comparativ* și *adjectivul, regent al complementului.*

Exerciții

1. Subliniază adjectivele din textele următoare și arată la ce grad de comparație se află. Pentru adjectivele la gradul comparativ, arată și cei doi termeni ai comparației.

[69] – *„deopotrivă de buni".* – Comparativ de egalitate (tot așa de buni).

a) Avea, mă rog, împărăteasa... o față fălcoasă și un trup scurt și gros cât o buturugă. (Em.Gârleanu, *Meșterul de oglinzi.*)

b) Erau la o răscruce în mijlocul satului. O răscruce mare cât un maidan, strâmbă și sucită. (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)

c) Ai născocit odată — Și harnicul nimica, vioi ca o lăcustă,
Și o nimica toată — Se-nghesuie și-aleargă pe marginea îngustă
Cât ghimpele, săracul, — Și-mbracă omenirea de miile de ani:
De mic și iute: acul; — O sculă genială, cinci ace la doi bani.
(T.Arghezi, *Cântare omului.*)

2. Subliniază cu o linie adjectivele și cu două linii cuvintele care arată cei doi termeni ai comparației. Scrie textele respective punând adjectivul după substantivul care arată al doilea termen al comparației. De exemplu: *strălucitor* ca soarele; ca soarele *de strălucitor.*

a) Mai către mijlocul grădinii se făcea că era o fântână de marmură albă ca laptele, și apa curgea pe o sută de porți, limpede ca vioara și rece ca gheața. (P.Ispirescu, *Ciobănașul-cel-isteț.*)

b) ...iar boierii ce ședeau la masă în haine aurite, pe scaune de catifea roșie, erau frumoși ca zilele tinereții și voioși ca horele. Dar mai ales unul din ei era frumos ca luna unei nopți de vară. (M.Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*)

3. Fă o descriere în care să folosești adjective la cele trei aspecte ale gradului comparativ și construcții cu complemente comparative de egalitate de felul celor prezentate la II. Adjectivele la gradul comparativ de egalitate să fie precedate de locuțiunile adverbiale *la fel, tot așa, tot atât* (de)... Subliniază în mod diferit adjectivele și cuvintele care arată cei doi termeni ai comparației.

Gradul superlativ

Adjectivele la gradul superlativ arată însușirea la gradul **cel mai înalt** *sau* **cel mai scăzut.**

Gradul superlativ poate fi **relativ** sau **absolut.**

Superlativul relativ

Superlativul relativ *arată însușirea la nivelul cel mai înalt sau cel mai scăzut în comparație cu aceeași însușire a altor obiecte sau cu însușirea aceluiași obiect în împrejurări diferite.* Gradul superlativ relativ este de două feluri:

de superioritate	Vlădeasa este **cel mai înalt** vârf din Munții Apuseni.
	Cel mai atent a fost *adineauri,* nu *acum.*
de inferioritate	Acest munte este **cel mai puțin înalt** dintre toți munții din jur.

Când un substantiv are două sau mai multe adjective la gradul superlativ relativ, articolul *cel, cea, cei, cele* se repetă înaintea tuturor adjectivelor numai dacă vorbitorul vrea să scoată mai mult în evidență gradul superlativ al însușirilor. Deci se poate spune:

– fata **cea** *mai frumoasă,* **cea** *mai isteață* și **cea** *mai harnică;* sau:

– fata **cea** *mai frumoasă, mai isteață* și *mai harnică.*

Exerciții

1. Subliniază adjectivele și analizează gradele de comparație la care se află.

a) Cel mai interesant dascăl dintre toți cei pe care i-am avut la Liceul Național – pentru mine a fost fără îndoială Xenofon Gheorghiu. (M.Sadoveanu, *Evocări.*)

b) Această casă este înconjurată cu o pădure deasă și înaltă, unde stau fiarele cele mai sălbatice din lume. (P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe...*)

c) Cheleșul se duse de culese flori și făcu trei legături, una mai mare, alta mijlocie și alta mai mică. Pe cea mai mare, care era alcătuită din flori ce începuse a se trece, o dete fetei împăratului cea mai mare. Legătura mijlocie o dete fetei celei mijlocii; iară legătura cea mai mică ce avea flori numai boboace, care acum se deschideau, o dete fetei celei mici. (P. Ispirescu, *Făt-Frumos-cel-Rătăcit.*)

d) În ceasurile acelea de scumpă nălucire, munții noștri ni se păreau cei mai înalți și mai pitorești de pe fața pământului, văile noastre, cele mai îmbelșugate cu holde și cu flori; apele noastre, cele mai limpezi, cerul nostru, cel mai senin; frații noștri de la munte, cei mai voinici și copilele române, cele mai frumoase la privit. (V.Alecsandri, *Românii și poezia lor.*)

e) Acum eram liber!... liber! În ceasul acela am gustat cea mai mare fericire în sufletul meu, căci nimic pe lume nu e mai scump și mai slăvit decât libertatea; ea este darul cel mai neprețuit. (V.Alecsandri, *Istoria unui galbân și a unei parale.*)

2. Construiește câte o propoziție în care adjectivele *interesant, chibzuit* și *înțelegător* să fie la gradul superlativ relativ de superioritate și alte propoziții cu aceleași adjective, la gradul superlativ de inferioritate. Subliniază adjectivele și fă analiza lor morfologică și sintactică.

Superlativul absolut

I. *Adjectivul la gradul superlativ absolut exprimă cel mai înalt grad al însușirii fără ca însușirea să fie comparată cu însușirea altui obiect sau cu însușirea aceluiași obiect în împrejurări diferite.*

În mod obișnuit, superlativul absolut se formează cu ajutorul adverbului *foarte:* **foarte** *frumoasă.* Mai rar, se construiește și cu adverbul *tare:* **tare** *frumoasă.*

Exercițiu

Subliniază adjectivele din textele următoare și arată la ce grade de comparație se află.

a) Părintele Toda avea o trăsură cu patru cai foarte frumoși; drumul era bun și călătoria foarte plăcută. Acasă, părintele avea o casă mare, o curte largă și plină jur-împrejur de grajduri, șoproane și hambare...
Budulea era cam amețit și-și zicea în taină: „Părintele Toda trebuie să fie un om foarte fericit". (I.Slavici, *Budulea Taichii.*)

b) – Știu și eu o poveste, cântă Domnița cea mititică și bălaie, da-i tare veche, de pe când dumbrava Buciumenilor ținea una cu alte multe dumbrăvi, până la munții cei mari. (M.Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*)

c) Om acum de 68 de ani, cel de pe urmă urmaș al unui mare neam de boieri români era cunoscut pe atunci drept un om deștept, tare cinstit, tare tihnit, dibaci la mână pentru lucruri migăloase și iarăși tare iubitor de flori și de toate frumusețile firii. (I.Al.Brătescu-Voinești, *Până Trăsnea Sfântul.*)

II. Superlativul absolut *se exprimă și prin alte mijloace, care sunt mai expresive decât adverbele* **foarte** *sau* **tare,** și anume:

– adverbe și locuțiuni adverbiale legate de adjectiv prin prepoziția *de:* **extraordinar, grozav, minunat, neînchipuit, nemaipomenit, din cale afară de frumos;**

– diferite expresii în care adjectivul este însoțit de un substantiv ce-i dă valoare de superlativ absolut: *deștept* **foc** sau **foc de** *deștept, frumos* **nevoie mare** etc.;

– repetarea adjectivului: o pădure **mare, mare;**

– lungirea și repetarea unei vocale sau consoane: *maaare, galliben.*

Exerciții

1. Subliniază adjectivele la gradul superlativ absolut și arată prin ce mijloace este exprimat acest grad de comparație.
   a) În a treia noapte, Țugulea visă un vis ce-i plăcu. Se făcea că el era într-o grădină frumoasă; frumoasă... (*Țugulea, fiul unchiașului și al mătușii.*)
   b) Muntele Babelor nu-i așa înalt, da-i priporos grozav. Pe el și-a lepădat Dochia cojoacele. Cică era baba asta o zgripțoroaică urâtă și bătăioasă și rea de mama focului. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
   c) Odată, venind părintele Duhu supărat foc de la mănăstire, ne dete la regula de trei tema următoare... (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
   d) Boieru' ista-i mare șpion... gândi sluga... Hm!... și-i mânios Dunăre. (M.Sadoveanu, *Hoțul.*)
   e) ...și fără întârziere școala s-a umplut de băieți doriți de învățătură, între care eram și eu, cel mai bun de hârjoană și slăvit de leneș. Leneș fără pereche mă făcusem, căci mama nu se mai îndura să mă mai trimeată acum nici la o cofă de apă, numai să învăț carte și să mă fac popă... (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
   f) Era un vis misterios
      Și blând din cale-afară
      Și prea era de tot frumos
      De-a trebuit să piară. (M.Eminescu, *S-a dus amorul...*)
2. Fă o narațiune sau o descriere în care să folosești adjective la gradul superlativ absolut, exprimat prin cât mai felurite mijloace.

Adjective care nu au grade de comparație

Nu au grade de comparație:

– adjectivele care prin sensul lor exprimă însușiri ce nu pot fi comparate: **complet, egal, întreg, mort, viu, unic, perfect, principal, muncitoresc, strămoșesc** etc.;

– adjectivele care în limba latină reprezentau forme ale comparativului sau ale superlativului: **major, minor, inferior, superior, exterior, posterior, optim, minim, suprem** etc.

Exercițiu

Subliniază cu o linie adjectivele care nu au grade de comparație și cu două linii, celelalte adjective. Analizează gradele de comparație ale adjectivelor.

a) Atunci când după moarte răsplată nu v-așteaptă,
   Faceți ca-n astă lume să aibă parte dreaptă,
   Egală fiecare, și să trăim ca frați! (M.Eminescu, *Împărat și proletar.*)
b) ...Ai avut două pâni întregi, doi lei ți se cuvin. (Ion Creangă, *Cinci pâni.*)
c) „Frumoasă ești, frumoasă ești,
   Patria mea..."
   Cântă imaginea maestrului, ca-ntr-o negrăit de dulce Cântare a cântărilor, invitând oamenii să-și iubească patria. Iată sensul suprem al operelor sadoveniene, iată sensul frumoaselor descrieri de natură! (E.Camilar, *Farmecul depărtărilor.*)
d) Astăzi tot se mai văd dărâmături de cetățuie într-acest loc minunat de frumos și plin de legende și suvenire despre Negru-Vodă, domnul cel mai popular între țăranii noștri. (N.Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)
e) Șarpele cu clopoței este extraordinar de sensibil la schimbările de temperatură. Pielea sa resimte chiar și variațiile minime de căldură, de ordinul miimi de grad. (*România liberă,* nr. 6587, 1965)

Schimbarea valorii gramaticale a adjectivului

1. O construcție în care se află un substantiv însoțit de adjectiv poate fi simplificată prin înlăturarea substantivului:

Omul **înțelept** să lase totdeauna să treacă de la sine.	**Înțeleptul** să lase totdeauna să treacă de la sine.
Trandafirul **cel roșu** este mai proaspăt.	**Cel roșu** este mai proaspăt.

În construcțiile simplificate, cuvintele *înțeleptul* și *cel roșu* nu mai însoțesc un substantiv, deci *și-au pierdut valoarea de adjectiv și au câștigat valoarea de substantiv* (s-au substantivat). Substantivarea adjectivului *înțelept* s-a făcut prin articularea lui cu articolul hotărât enclitic (-l). Adjectivul substantivat *cel roșu* n-a avut nevoie de articolul hotărât enclitic, pentru că el avea deja un articol hotărât (*cel*).

Adjectivele devenite substantive se comportă ca orice substantiv:

– pot fi însoțite de un adjectiv propriu-zis, de adjective pronominale sau de un numeral:

marele înțelept, *acest* înțelept, *doi* înțelepți;

– pot fi însoțite de articolul nehotărât (dacă nu sunt precedate de articolul adjectival): *un* înțelept, *niște* înțelepți;

– au în propoziție funcțiile sintactice ale substantivului: în propozițiile date, cuvintele *înțeleptul* și *cel roșu* au funcția de subiect; în propoziția „L-am ales *pe cel roșu*", *pe cel roșu* are funcția de complement.

Exerciții

1. Construiește câte o propoziție în care cuvintele *leneș, voinic, viteaz* să aibă valoare de adjectiv și alte propoziții în care aceleași cuvinte, articulate cu articolul enclitic sau precedate de articolul nehotărât ori demonstrativ (adjectival), să aibă valoare de substantiv și funcția sintactică de subiect sau complement obiect direct.

2. Subliniază cu o linie adjectivele și indică prin săgeată substantivele pe care le determină. Subliniază cu două linii adjectivele substantivate și fă analiza lor morfologică și sintactică.
   a) Cică era odată într-un sat un om grozav de leneș... Și așa se aleg vreo doi oameni din sat și se duc la casa leneșului, îl umflă pe sus... și hai cu dânsul la locul de spânzurătoare. (Ion Creangă, *Povestea unui om leneș.*)
   b) Povestea ceea: un nebun aruncă-o piatră în baltă și zece cuminți n-o pot scoate. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
   c) Taci, mândruțo, nu mai plânge
   Că mai sunt voinici ca mine. (*Folclor.*)
   d) Voinicii cai spumau în salt; Vrun prinț mai tânăr când trecea
   Și-n creasta coifului înalt C-un braț în șold și pe prăsea
   Prin vulturi vântul viu vuia, Cu celălalt.
   (G.Coșbuc, *Nunta Zamfirei.*)
   e) Lupta întărește pe cel slab și primejdia mărește pe cel tare. (Al. Russo, *Cântarea României.*)
   f) Să stai odată la pază de sitari. Când scapătă soarele și rămâne în fundul zării o geană roșie, iar deasupra ei cerul întâi portocaliu, pe urmă de un galben din ce în ce mai stins, până se topește în azuriul bolții. (I.Al.Brătescu-Voinești, *Patima.*)
3. Fă o narațiune sau o descriere în care să folosești adjective substantivate. Subliniază-le și analizează-le morfologic și sintactic.

II. *Cele mai multe adjective pot fi folosite și ca* **adverbe de mod,** *pentru a arăta caracteristica unei acțiuni sau a unei însușiri, exprimate de alt adjectiv.* Adjectivele folosite cu valoare de adverb devin părți de vorbire neflexibile, pentru că ele nu se mai referă la un substantiv:

Și bietul *om* **slab,** palid... — *adjectiv*
Pășea trăgând piciorul încet...
(V.Alecsandri, *Sergentul.*)

Seara, omul adormea *suspinând* **slab** de tot... — *adverb*

Avea penele **frumos** *colorate.* — *adverb*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate. Subliniază cu două linii adverbele provenite din adjective și indică prin săgeată verbele sau adjectivele determinate.
   a) Ca un glas domol de clopot
   Sună codrii mari de brad. (G.Coșbuc, *Noapte de vară.*)
   b) A doua zi, în ceasul cel dintâi a prins a ninge domol. Peste noapte se înseninase cerul și amorțise pământul de îngheț ușor. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi.*)
   c) Un deal rotund, îmbrăcat în brazi, se culcă în fața apei. Bistrița, cuminte, îl ocolește făcând un cot larg în dreapta. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
   d) Petre Petrovici desfăcu larg brațele, a dezamăgire, apoi se îndreptă spre florile viu colorate[70]. (Șt. Bănulescu, *Iarna bărbaților.*)

[70] – „spre florile *viu* colorate" – Adverb provenit din adjectiv, determină adjectivul *colorate.*

   e) Să-mi fie somnul lin
   Și codrul aproape,
   Pe-ntinsele ape
   Să am un cer senin[71]. (M.Eminescu, *Mai am un singur dor.*)
   f) Stătea s-apuce soarele după deal. Umbrele cuprinseseră până la piept pădurea bătrână, ce-și tremura lin smaraldul argintat de pe culmile luminate încă. (I.Agârbiceanu, *Costea pădurarul.*)
2. Construiește câte o propoziție în care cuvintele *limpede, ușor, prelung* să fie folosite ca adjective și alte propoziții în care aceleași cuvinte să fie folosite cu valoare de adverb. Subliniază în mod diferit adjectivele și adverbele și indică prin săgeată substantivele, verbele sau adjectivele determinate.

Valoarea stilistică a adjectivului

Exprimând însușiri ale obiectelor (culori, forme, dimensiuni, calități etc.), adjectivul este unul dintre principalele mijloace de prezentare artistică a realității prin cuvinte. Adjectivul, ca mijloc de exprimare artistică, este folosit de obicei în descrieri, ca atribut al unui substantiv sau ca nume predicativ. Sensul lui poate reda variatele nuanțe ale culorilor, calitatea și tonalitatea sunetelor, dimensiunile și chiar caracteristica (felul) mișcărilor, când substantivul pe care îl însoțește denumește o acțiune. *Epitetul adjectival este un determinant expresiv al unui substantiv* (adjectivul putând fi *atribut* sau *nume predicativ*) dar *realizarea artistică nu se datorează numai adjectivului-epitet ci rezultă din asocierea făcută de scriitor între adjectiv și un anumit substantiv, care, în realitate, nu posedă însușirea exprimată de adjectivul respectiv.* De exemplu: în *nori* **cenușii** epitetul adjectival conduce la comparația (presupusă) *nori* **ca cenușa;** în „Iară *vântul* **sperios** vo creangă farmă" (M. Eminescu, *Călin – File de poveste*), epitetul *sperios* realizează personificarea obiectului *vântul;* alteori, adjectivul-epitet conduce la realizarea unei metafore (cu substantivul însoțit), a unei hiperbole[72] (un exemplu de hiperbolă va fi în textul următor) sau a altei figuri de stil.

„Noaptea era neagră și **mohorâtă,** noapte de toamnă, **tristă** și năbușitoare. *Nori* groși, **plumburii,** măturau crestele dealurilor, învolburându-se în văzduh și limpezindu-se ca niște *balauri* **năprasnici,** porniți parcă să înghită dintr-o sorbire satul. *Pomii* prin grădini dârdâiau cutremurați de frig, cu niște *glasuri* **plângătoare** și **ostenite.** (L. Rebreanu, *Ion.*)

Adjectivele subliniate sunt folosite în scop stilistic. Cu ajutorul lor autorul a realizat și a comunicat cititorului tabloul unei nopți de toamnă așa cum a văzut-o cu ochii lui de artist, în culorile ei întunecate, cu atmosfera ei apăsătoare, cu mișcarea norilor și glasurile copacilor.

În exemplele date adjectivele cu valoare de epitet au fost epitete numai ale unui substantiv.

Un adjectiv poate fi însă, *în același timp, epitet al substantivului și al verbului:*

[71] – „Să-mi fie somnul *lin*". – Adjectiv cu funcția de nume predicativ (somnul *să fie lin*).

[72] Hiperbolă: „Figură de stil care constă în exagerarea mărimii, importanței etc. reale a lucrurilor". (DEX). În textul citat mai jos o astfel de exagerare este exprimată prin epitetul-hiperbolă (*balauri*) **năprasnici,** exagerare sporită prin construcția care urmează după acest epitet, până la punct.

„Dunărea se aruncă *furioasă,* rupând cu zgomot cele din urmă stăvilare ce i se mai ridică în cale". (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)

În acest text, adjectivul *furioasă* este epitet al substantivului *Dunărea,* cu care este acordat – Dunărea *furioasă* –, și al verbului *se aruncă* – se aruncă *furioasă.*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adjectivele cu valoare de epitet al substantivului și cu două linii pe cele cu valoare de epitet și al unui substantiv, și al unui verb. Indică prin săgeată cuvântul (cuvintele) determinat(e) și explică oral în ce constă contribuția stilistică a fiecărui epitet în textul respectiv.

a) Răsare luna palidă pe dealuri,
Pe văi se lasă bruma argintie. (D. Zamfirescu, *Că poate-atunci...*)

b) Și păstori, ieșiți din vreme, către staul duc o turmă
De oi albe ca și norii unui cer îngândurat. (I. Pillat, *Toamnă la Miorcani.*)

c) Acum vuietul conteneşte, – biruitoare apa se așază între maluri, potolită, netedă ca o oglindă[73]. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)

d) Viezurii și bursucii somnoroși, jderii pădureți cu blana ruginie, și vidrele coltate..., și veveriţele şugubeţe cu coada vâlvoi..., toate i se arătau lui în cale, ca să-l slujească la vreo trebuință. (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)

e) Dincolo se întinde un codru de stejari, groși și bătrâni, străbătuți de chiparoși închiși, care se subțiau la vârfuri ca niște sulițe uriașe. Codrul se pierdea în depărtări fumurii. La dreapta luneca o apă lată și repede, și vuietul ei răgușit creștea de ce s-apropia întunericul. Apunea soarele.
– Ce roșie e apa!
– Roșie și necăjită, zise împărăteasa. (B.Șt.Delavrancea, *Stăpânea odată...*)

f) La răsărit, pe cer atârna o uriașă perdea de flăcări. Cu toate că satul se afla la peste trei kilometri, vâlvătaia părea atât de aproape, ca și cum ar fi fost la marginea Amarei. Cerul era curat și luminos ca în zorii zorilor, doar câteva stele mari pâlpâiau, înfricoșate și mirate, gata parcă și ele să moară[74]. (L. Rebreanu, *Răscoala.*)

g) În straturi florile-s trudite; un crin din când în când se-ndoaie
Și lung privește-n sus să vadă: nu se purcede-un strop de ploaie?
Dar întristat în țărnă iarăși își frânge trupul zvelt în două. (D. Anghel, *Amiaza.*)

h) Tânguiosul bucium sună. / Îi răspunde codrul verde,
L-ascultăm cu-atâta drag, / Fermecat și dureros,
Pe când iese dulcea lună / Iară sufletu-mi se pierde
Dintr-o rariște de fag. / După chipul tău frumos.
(M. Eminescu, *Lasă-ți lumea...*)

2. Fă o descriere în care să folosești adjective cu valoare de *epitete ale substantivelor* și adjective care să *fie în același timp epitete ale substantivelor și ale verbelor.*

[73] – „apa se așază potolită, netedă". – Epitete și ale substantivului (apa *potolită, netedă*) și ale verbului (se așază *potolită, netedă*).

[74] – „câteva stele... pâlpâiau, *înfricoșate* și *mirate*". – Epitete și ale substantivului (stele *înfricoșate* și *mirate*), și ale verbului (pâlpâiau *înfricoșate* și *mirate*).

Subliniază epitetele și indică prin săgeată substantivele sau substantivele și verbele pe care le determină.

3. Fă o descriere în care să folosești adjective cu valoare de epitete numai ale substantivelor, ale substantivelor și ale verbelor, precum și epitete prin care să realizezi, în același timp, și personificarea obiectelor denumite prin substantivele pe care le însoțesc.

Adjectivul

(Schemă recapitulativă)

Clasificarea
- *după alcătuire:*
  - *adj.* **simple** – *adjective* **compuse**
  - *adj.* **variabile:** / *adj.* **invariabile:**
- *după flexiune:*
  - sg. *bun, bună;* pl. *buni, bune*
  - *cenușiu,* m., f. *cenușii*
  - *cenușie;* m., f. *mari*
  - m., f. *mare;* *asemenea,*
  - *cumsecade, gata,gri* etc.

Acordul *cu substantivul determinat:* în **gen, număr** *și* **caz.**

Gradele de comparație
- **pozitiv** *înalt*
- **comparativ**
  - *de egalitate:* **tot așa (la fel de)** *înalt*
  - *de superioritate:* **mai** *înalt*
  - *de inferioritate:* **mai puțin** *înalt*
- **superlativ**
  - *relativ*
    - *de superioritate:* **cel mai** *înalt*
    - *de inferioritate:* **cel mai puțin** *înalt*
  - *absolut*
    - **foarte (tare)** *înalt;*
    - **extraordinar (neînchipuit, nespus, din cale afară** *etc.*) **de** *înalt;*
    - **înalt, înalt;** *înaaalt.*

Funcțiile sintactice
- *adj. în relație cu* **subst. – atribut adjectival:** *copac* **înalt**
- *adj. în relație cu* **subiectul,** *prin verbul de legătură –* **nume predicativ:** *Copacul* **este înalt.**

Texte pentru lecțiile de recapitulare[75]

a) Despre aceste lucruri vechi și triste, mi-am adus aminte într-un rând, sara, și m-am strecurat în grădina sălbăticită, înspre ruinele tăcute ca un mormânt...

[75] Analiza completă a adjectivului se face astfel: **1.** adjectiv sau locuțiune adjectivală; **2.** variabil sau invariabil; **3.** genul; **4.** numărul; **5.** cazul; **6.** articulat sau nearticulat; **7.** gradul de comparație; **8.** funcția sintactică; **9.** valoarea stilistică (unde există o astfel de valoare).

Poarta ruginită de stejar scârțâi. O închisei repede. Tufe de zmeură se amestecau cu buruieni străine, sălbatice; o iarbă înaltă, deasă, umedă se ridica până la brâu, în toate părțile. Luna se strecura cu fire lungi de aur printre tufișurile merilor bătrâni. (M. Sadoveanu, *Casa veche.*)

b) Păsările cerului, deprinse cu albastrul văzduhului, cu verdele ierbii și cu aurul soarelui, puține au ales penele aceste…
Dar cel folosit, îți închipui, a rămas păunul, că tot albastrul, aurul și verdele, disprețuit de celelalte păsări, i-au rămas lui[76]. (Em. Gârleanu, *În fel de fel de fețe…*)

c) În vremile trecute, când munții din ținutul Dornei erau mai pădurоși și mai puțin locuiți de oameni ca-n timpul de față, s-a ivit într-înșii o bandă de hoți. (*Valea lui Pintea.*)

d) Când sună miazănoaptea, toate fețele-mesenilor se posomorâră; căci pe miazănoaptea călare cu aripi vântoase, cu fața zbârcită ca o stâncă puhavă și scobită de păraie, c-o pădure-n loc de păr, urla prin aerul cernit Mama-Pădurilor cea nebună. Ochii ei – două nopți tulburi, gura ei – un hău căscat, dinții ei – șiruri de pietre de mori. (M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*)

e) Auzind vorbă de cimpoi și de horă, m-am apropiat și l-am îndemnat să ne cânte o doină; …și, răzămându-se de un brad au început a suna cânticul cel mai frumos, cel mai jalnic, cel mai cu suflet ce-am auzit eu pe lume: doina de la munte, acea melodie românească, în care toată inima omului se tălmăcește prin suspinuri puternice și prin note dulci și duioase; doina jalnică, care face pe român să ofteze fără voie și care cuprinde în sânul ei un dor tainic după o fericire pierdută. Eu, de câte ori aud doina, îmi pare că aud Moldova plângând după gloria sa cea veche.[77] (V. Alecsandri, *O plimbare la munți.*)

f) Budulea parcă iar înțelegea. Dar lucrul îi părea grozav de greu, căci dacă toată slova avea un sunet, atunci, fiind grozav de multe sunete, trebuiau să fie grozav de multe slove.
– Și tu înțelegi orice carte?
– Înțeleg, taică.
– Și dacă un om foarte cu minte ar fi scris ceva, tu poți ceti?
– Poci, taică.
– Dar atunci tu ești tot așa de cu minte ca el.[78] (I.Slavici, *Budulea Taichii.*)

g) În pacea iernii, codrul minunat dormita. După o tăcere lungă ascultam duruitul scurt, de darabană, al ciocănitorii celei mari. În amurgul celei dintâi zile am stat uimit privind în luminișuri licăririle arămii de la asfințit, pe care se zăreau cele mai încurcate și mai fantastice linii negre.[79] (M.Sadoveanu, *Focul.*)

h) Tu erai mândră atunci, o, țară nemângâiată… dragostea moșiei întărea ca o zale oțel latele tale piepturi și brațele lor erau tari. (Al. Russo, *Cântarea României.*)

[76] – *„albastrul, verdele“.* – Substantive provenite din adjective.

[77] – „cântecul *cel mai cu suflet“.* – Locuțiune adjectivală la gradul superlativ relativ.

[78] – „un om (*foarte*) *cu minte“.* – Locuțiune adjectivală cu sensul *învățat, deștept,* spre deosebire de *cuminte* cu sensul *liniștit, potolit.*

[79] – *cele mai încurcate* și (cele) *mai fantastice* linii“. – Ambele adjective sunt la gradul superlativ relativ. Articolul *cele* nu s-a mai repetat și înaintea celui de-al doilea adjectiv, dar se subînțelege.

NUMERALUL

I. Numeralul este *partea de vorbire flexibilă care exprimă:*
– *un număr fără referire la obiecte* (numerele în aritmetică): **doi** și cu **trei** fac **cinci;**
– *numărul obiectelor:* **doi** *oameni,* **amândoi** *oamenii,* **câte trei** *oameni;*
– *ordinea obiectelor:* **întâiul, al doilea, al treilea** *om.*

De cele mai multe ori, numeralul determină un substantiv și stă de obicei înaintea substantivului determinat.

Exercițiu

Subliniază numeralele din textele următoare. Dacă determină un substantiv, indică prin săgeată substantivul determinat. Explică oral ce exprimă numeralele (numărul aritmetic, numărul obiectelor sau ordinea obiectelor).

a) Am un stejar cu douăsprezece ramuri,
pe fiecare ramură patru cuiburi,
în fiecare cuib șapte ouă. (*Anul, luna, săptămânile și zilele.*)

b) – Răducane, una și cu una fac două. Câinele care cerșește din ușă în ușă nu păzește nici o casă. Din două praguri unul: al meu sau al lor![80]… (B.Șt.Delavrancea, *Văduvele.*)

c) Dar șapte turci pe ei săriră,
Și șapte săbii-i loviră,
Și-al optulea, un turc bărbos,
Izbi turbat de sus în jos. (G.Coșbuc, *Coloana de atac.*)

d) Și scurtă vorbă, unde erau trei, eu eram al patrulea. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

e) Jder, cu patru steaguri de câte cinci sute de răzeși, se afla în latura Cetății Crăciuna, sub munte. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi.*)

II. Numeralele se împart în două grupe mari:
– **cardinale**[81]: *unu, doi, trei* etc;
– **ordinale:** *întâiul, al doilea, al treilea* etc.

Numeralele cardinale

Numeralele cardinale *exprimă un număr, fără referire la obiecte* (*numerele în aritmetică*), *sau numărul obiectelor.*

Numeralele cardinale propriu-zise

I. După numărul cuvintelor din care sunt formate, numeralele cardinale pot fi:

[80] – *„unul.“* – Numeral (*din două* praguri *unul*).

[81] Denumirea *numerale cardinale* vine de la adjectivul latin *cardinalis,* care înseamnă *principal. Numeralele cardinale sunt numeralele principale* (de bază), de la care se formează celelalte numerale.

– **simple:** de la *unu* (*un*), *una* (*o*) până la zece (inclusiv) și *sută, mie, milion, miliard;*

– **compuse:** *unsprezece, doisprezece, douăzeci și trei, o sută treizeci și doi* etc.

Numeralele **un** și **o**, când însoțesc un substantiv, au aceleași forme ca și articolul nehotărât. Ele se deosebesc însă de articolul nehotărât prin faptul că au înțeles de sine stătător (exprimă un număr) și răspund la întrebările *câți? câte?*, pe când *articolul* **un (o)** nu arată un număr, ci numai însoțește un substantiv care denumește un obiect oarecare. *Exprimând un număr, numeralul* **un** *sau* **o** *se raportează la un alt număr, deci la alt numeral, care, de cele mai multe ori, este exprimat în text sau, chiar dacă nu este exprimat, el poate fi dedus.*

De exemplu:

– Și din capătul drumului, țanțoș... **un** *cucoș*... Cucoșul s-a apropiat, s-a uitat cu **un** *ochi* la cărăbuș, și a trecut mândru înainte. (Em. Gârleanu, *Sărăcuțul!...*)	**un** *cucoș* oarecare (*articol nehotărât*). *cu* **un** *ochi, nu cu* **amândoi** (*numeral*);
– ...într-o *zi*, se luă după un iepure și dete o *săgeată*, dete *două*, și nu-l nimeri. (P.Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe...*)	*o zi oarecare* (*articol nehotărât*) o (una) *săgeată... două...* (*numeral*).

Exerciţiu

Subliniază cu o linie numeralele simple și cu două linii pe cele compuse. Pentru numeralele *un* și *o* explică oral după ce te-ai condus pentru a stabili valoarea lor de numerale.

a) ...doi oameni cu doi boi, la vreme de iarnă, abia își puteau scoate mămăliga... Cocioaba de pe malul stâng al Bistriței,... un țap și două capre slabe și râioase... era toată averea Irinucăi. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

b) Ploaia aceea a Borzei a durat exact șaptezeci și două de ceasuri. (M.Sadoveanu, *Nopțile de Sânziene.*)

c) Nu un pâlc de dorobanți pornise spre Câmpina..., ci însuși colonelul Banov cu trei ofițeri și peste treizeci de călăreți apucase pe drumul Ploieștilor. (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)

d) Cică era odată o babă și un moșneag, moșneagul de o sută de ani și baba de nouăzeci, și... erau albi ca iarna și posomorâți ca vremea cea rea, din pricină că n-aveau copii. (Ion Creangă, *Povestea porcului.*)

e) Un sfert de ceas până la Hanul lui Mânjoală... de-acolea până-n Popeștii de Sus, o poștie...
Care va să zică, un sfert și cu trei, un ceas, și până-n Popești unul și jumătate, fac două și jumătate...
Așa socotind în gând, am și văzut de departe, ca la o bătaie bună de pușcă, lumină multă la Hanul lui Mânjoală.[82] (I.L.Caragiale, *La Hanul lui Mânjoală.*)

II. *Numeralele* **un(u)** și **o** *se declină, având forme nearticulate când însoțesc un substantiv și articulate când sunt folosite fără substantiv.*

Numeralele *sută, mie, milion, miliard* se declină ca și substantivele, având forme articulate și nearticulate (*o sută, suta*).

[82] – *un* sfert (unul); *o* poștie (una); *un* ceas (unul); *o* bătaie de pușcă (una). – Numerale.

Celelalte numerale cardinale propriu-zise se declină precedate de articolul *cei, cele,* care își schimbă forma după genul, numărul și cazul substantivului pe care îl însoțește, iar numeralele rămân neschimbate: N.Ac. **cei (cele)** *trei*; D.G. **celor** *trei.*

Când numeralul nu este precedat de articolul *cei, cele, sensul de genitiv al numeralelor de la* **doi** *în sus se exprimă cu ajutorul prepoziției* **a** (lucrările **a doi, a zece, a o sută** de elevi), iar *cel de dativ, cu ajutorul prepoziției* **la** (A dat de mâncare **la cinci** oameni).

Cazurile numeralului pot fi recunoscute cu ușurință când numeralul este folosit singur, în sensul că nu arată numărul obiectelor denumite printr-un substantiv. În astfel de construcții numeralul are **valoare substantivală** *și îndeplinește aceleași funcții sintactice ca și substantivul:* **subiect, nume predicativ, atribut, complement.**

N. **Cei doi** au plecat	*subiect*
N. Au mai rămas **doi.**	*subiect*
Ac. Îi aștept **pe cei doi.**	*compl. obiect direct*
D. Le-*am comunicat* **și celor doi.**	*compl. obiect indirect*
G. *Hotărârea* **celor doi** e nestrămutată.	*atribut genitival*
G. Locurile *sunt* **ale celor doi.**	*nume predicativ*

Numeralele *de la* **unul** *până la* **nouăsprezece** (*inclusiv*) *care însoțesc un substantiv au* **valoare adjectivală** *și funcția sintactică de* **atribut adjectival:**

Locuia *în* **două** *odăițe* joase, în fundul unei curți. (D.Zamfirescu, *Spre Coteşti.*)	*acuzativ*
În cetățuie se aflau **optsprezece** *plăieși.* (C. Negruzzi, *Sobieski și românii.*)	*nominativ*

Observă că *numeralul cu valoare adjectivală care determină un substantiv la acuzativ cu prepoziție se așază* **între prepoziție și substantivul determinat.** *Să nu faci greșeala de a lua prepoziția cu numeralul. Prepoziția se ia cu numeralul numai când acesta are valoare substantivală.*

Numeralele **de la douăzeci în sus** *au* **valoare substantivală** *și când sunt urmate de un substantiv, iar* **substantivul,** *legat de numeral prin prepoziția* **de,** *are funcția de* **atribut prepozițional:**

Am primit **douăzeci (și cinci)** *de cărți.* Avem **o sută** *de cărți.*

Exerciții

1. Subliniază numeralele cardinale propriu-zise. Pentru cele cu funcția de atribut sau complement, indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat. Fă analiza lor morfologică și sintactică.

Model de analiză

Și-a măritat *o* fată. Mai are *trei* în casă... Povară sunt și *cele trei* fete,/ care nu se mai mărită. (Z.Stancu, *Desculț.*)

	Analiza morfologică	*Analiza sintactică*
o (fată)	numeral cardinal simplu cu valoare adjectivală, feminin, Ac.;	atribut adjectival: *câte* fete? – *o (una);*
trei	numeral cardinal simplu cu valoare substantivală, Ac.;	compl. obiect direct: *câte* mai are? – *trei;*
cele trei (fete)	numeral cardinal simplu cu valoare adjectivală, precedat de art. *cele*, feminin, N.	atribut adjectival: *care* fete? – *cele trei.*

Textele de analizat

a) Ce face coana Leonora?/
...vede de lighioi: două pisici, doi căței, doi canari și o privighetoare[83]./ (I.Al.Brătescu-Voinești, *Cucoana Leonora.*)

b) Trei lei, o băncuță și patru gologani sunt bani cu pereche,/ dar (sunt) cam puțini pentru un om/ care-i și flămând, și setos, și obosit de drum[84]/. (I.Slavici, *Hanul Ciorilor.*)

c) – Ce e, mă?/ strigă Bănică speriat./
Doi, mai mici începură/ să țipe.../
.....
Ceilalți doi plângeau./ (B.Șt.Delavrancea, *De azi și de demult.*)

d) Și de va fi stat o lună sau un an... petrecându-și viața... numai cu plăcerea... de a prinde și de a ucide fiare pădurețe.../ cine va ști, spună-o./ (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)

e) Nu ți-e roșul de vânzare?/
Să-ți dau galbeni și parale,/
ori să faci d-un schimb cu noi,/
pentru unul să-ți dăm doi;/
ți-om plini până la trei./ (*Corbea.*)

f) Așteptând, ei puteau vedea cu toții, peste gard,/ că țăranii nu se risipiseră,/ ci așteptau./ Atunci Tănase porunci celor două slugi/ să-și aducă pușile./ (D.Zamfirescu, *Tănase Scatiu.*)

g) – Poftim, om bun,/ de-i ospăta împreună cu noi,/ ziseră cei doi drumeți călătorului străin.../ Călătorul străin... se așeză jos lângă cei doi./ (Ion Creangă, *Cinci pâni.*)

[83] – „*o* privighetoare" (una). – Numeral.
[84] – „*o* băncuță" (una). – Numeral.

2. Construiește câte o propoziție în care să se afle numeralele *paisprezece, șaisprezece, șaptesprezece, optsprezece* și *nouăsprezece* cu valoare adjectivală, la cazul genitiv sau la dativ, precedate de articolul *cei, cele.* Subliniază numeralele și indică prin săgeată substantivele determinate.

Numere neprecise (aproximative) exprimate cu ajutorul numeralelor cardinale

Un numeral cardinal, singur sau în combinație cu alt numeral sau cu alte cuvinte, poate exprima *numărul neprecis (aproximativ) al obiectelor:* **zeci (sute)** *de oameni;* **trei-patru** *copii;* **o sută-două** *de oameni;* **sute și sute** *de oameni;* **vreo cinci** *oameni;* **aproape (cam, circa, aproximativ) douăzeci** *de oameni* etc.

Când aproximația este exprimată prin alăturarea a două numerale (fără conjuncție între ele), numeralele se scriu legate prin liniuță: **unu-doi; trei-patru; douăzeci și doi-douăzeci și trei; o sută-două.**

Exerciții

1. Subliniază cu o linie numeralele cardinale care exprimă un număr precis și cu două linii pe cele care exprimă un număr neprecis (aproximativ). Dacă însoțesc un substantiv, indică prin săgeată substantivul determinat. Analizează numeralele după modelul dat la exercițiul 1, pag. 132.

a) Și toate aceste... improvizări arhitectonice... copleșesc țărmul... care-și așteaptă pacienții... din (h)otelurile cu cinci și șase rânduri, făcute în cinci-șase luni...
Ziduri întunecate se ridică, unele din ele cu piatră mâncată de ploile sutelor de ani. (N.Iorga, *Locuri străine.*)

b) – Crezi tu că vom putea noi singuri secera și strânge atâta amar de grâu, că doar sute și mii de brațe trebuie acolo, nu șagă. Ș-apoi numai pentru două sarcini de grâu? (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*)

c) – Creierul omenesc, constituit din circa 14 miliarde de celule nervoase, este un organ extrem de complex. (A. Kreindler, *Mecanismele vorbirii.*)

d) Sosesc glotașii din Hunedoara sub prefectul Solomon, având cam 4.000 de oameni... Avram Iancu îi așteaptă la Teiuș... aliniind peste 4.000 de oameni...
Zeci, sute și mii de români vor fi uciși. (Silviu Dragomir, *Avram Iancu.*)

2. Construiește patru propoziții în care să folosești numerale care exprimă aproximația, formate din alăturarea următoarelor numerale (scrise în cuvinte): 6-7, 7-8, 16-17, 17-18.

Ortoepia și ortografia unor numerale cardinale

Fii atent *la rostirea* și *scrierea următoarelor numerale:*

*ș**a**se*	– nu șease;
*ș**a**pte*	– nu șeapte;
*pa**i**sprezece*	– nu patrusprezece sau paișpe;
*ș**ai**sprezece*	– nu șașesprezece sau șaișpe;
*ș**a**ptesprezece*	– nu șaptisprezece sau șaptișpe;
***opt**sprezece*	– nu optâsprezece sau optâșpe;
*no**uă**sprezece*	– nu noosprezece sau nooșpe.

Exercițiu

Construiește câte o propoziție în care să se afle numeralele: 6, 7, 14, 16, 17, 18, 19 scrise în cuvinte, nu în cifre.

Alte numerale formate de la numeralele cardinale

De la numeralele cardinale se formează numeralele *colective, multiplicative, distributive* și *adverbiale.*

Numeralele colective

Numeralele colective *exprimă însoțirea a două sau mai multe obiecte:*

– **amândoi, amândouă** sau **ambii, ambele;**

– **tustrei, tustrele, tuspatru, tuscinci** (formate din numeralele cardinale *trei, patru, cinci* și *tus,* care a provenit din cuvântul *toți*);

– **câteșitrei, câteșitrele, câteșipatru** etc.;

– **toți (toate) trei, toți (toate) patru** etc.

Numeralele **amândoi, amândouă** și **ambii, ambele** au la *genitiv și dativ formele:* **amânduror(a), ambilor, ambelor.**

Ca și numeralele cardinale, numeralele colective au **valoare adjectivală,** dacă însoțesc un substantiv și arată numărul obiectelor denumite prin substantiv (**amândoi** *copiii*), sau **valoare substantivală,** când nu arată numărul obiectelor denumite printr-un substantiv (Au sosit **amândoi).**

Exerciții

1. Subliniază cu o linie numeralele colective și cu două linii numeralele cardinale. Fă analiza morfologică și sintactică a numeralelor cardinale și a celor colective folosind modelul dat la exercițiul 1, pag. 132.
   a) Întru pomenirea muierii care ne-a fost dragă amândurora, să bem ulcica mea…
   Amândoi prietenii și-au strâmbat nasurile unul către altul. S-au îmbrățișat… (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
   b) Se aprindeau focurile, în timp ce străjî călări se vedeau tipărindu-se pe cer către tuspatru zările. (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)
   c) Și iar mocniră, acuma tustrei, oftând și gemând în răstimpuri, cum fac țăranii când nu mai știu ce să vorbească. (L.Rebreanu, *Proștii.*)
   d) Ochilă atunci se ie și el după Harap-Alb și pornesc tuscinci înainte. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)
   e) În fine, câteșicinci popoarele recunoșteau totdeauna solidaritatea intereselor respective față de faptul comun al apăsării turcești. (B.P.Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit.*)
   f) Lutul meleagurilor noastre din nord a dat culturii românești și universale trei coloși: Eminescu, Enescu și Sadoveanu… tustrei au ascultat poemul oamenilor și naturii noastre. (E.Camilar, *Fântâna curcubeului.*)
   g) Realitatea era că tustrele puterile ostile… nu se mulțumiseră numai cu protestul contra secularizării. (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă.*)

   h) Într-un stat astfel constituit, principele putea să aleagă numai una din trei căi… Câteșitrele metodele fură încercate. (B.P.Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit.*)
2. Construiește o propoziție în care să se afle numeralul *amândoi* cu valoare adjectivală, la cazul genitiv și altă propoziție în care același numeral, la cazul dativ, să aibă valoare substantivală. Subliniază numeralele și fă analiza lor morfologică și sintactică.
3. Construiește câte o propoziție în care numeralele *tustrei* și *câteșitrei* cu valoare adjectivală să fie la cazurile genitiv și dativ. (Pentru exprimarea genitivului și a dativului, revezi declinarea numeralelor cardinale; punctul **II.**, pag. 130 și 132.)

Numeralele multiplicative

Numeralele multiplicative *arată în ce proporție crește o cantitate:* **îndoit, întreit, înzecit, însutit, înmiit.**

Numeralele multiplicative care determină un substantiv au **valoare adjectivală** – câștig *îndoit,* iar când determină un verb au **valoare adverbială** – A câștiga *înzecit.*

Numeralele cu *valoare adjectivală* au funcția de **atribut adjectival,** iar cele cu *valoare adverbială* au funcția de **complement.**

Exerciții

1. Subliniază numeralele multiplicative și indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat. Analizează valoarea lor (adjectivală sau adverbială) și funcția sintactică.
   a) Cu o putere îndoită, cu brațe de fier o smuci pe babă de mijloc și o bagă în pământ până-n gât. (M.Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*)
   b) Ipate se îmbogățise însutit și înmiit de când a venit Chirică în slujbă la dânsul. (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*)
   c) Ș-apoi v-așezați pe jețe
   Jefuind ca dregători!
   Zgripțori cu-ntreite fețe,
   Jupuiți pe muncitori. (C.Bolliac, *Clăcașul.*)
   d) Ce-o să însemne pentru el dacă ne dă puțin din multul pe care-l are?
   – O să-i întoarcem întreit…
   – Ba chiar împătrit. (Z.Stancu, *Dulăii.*)
2. Construiește câte o propoziție la care numeralele *împătrit, înșesit, înșeptit* și *înmiit* să aibă valoare adjectivală și alte propoziții în care aceleași numerale să aibă valoare adverbială. Indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate. (Fii atent la scrierea corectă a acestor numerale).

Numeralele distributive

Numeralele distributive *exprimă repartizarea și gruparea numerică a obiectelor.*

Ele sunt formate din numeralele cardinale propriu-zise, precedate de adverbul *câte:* **câte unul, câte doi, câte patru, câte zece** etc.

Uneori numeralul se repetă: **unul** *câte* **unul, doi** *câte* **doi** etc.

Numeralele distributive pot exprima și *aproximația numerică:*

…și când clămpăneam ceaslovul, **câte zece-douăzeci** de suflete prăpădeam deodată. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

Numeralele distributive au **valoare adjectivală** sau **valoare substantivală** și îndeplinesc aceleași funcții sintactice ca și adjectivul sau substantivul:

– Lăsau în urmă **câte un** *pâlc* de oșteni… (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)	*valoare adjectivală*	*atribut*
– **Câte zece** se sculau/ să spuie… cam pe unde trebuie să fie Pripășel. (B.Șt.Delavrancea, *Domnul Vucea.*)	*valoare substantivală*	*subiect*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie numeralele distributive și cu două linii pe cele cardinale propriu-zise. Fă analiza morfologică și sintactică a numeralelor distributive.
   a) Când a fugit către zori
   Noaptea a lăsat pe flori
   Câte trei rânduri de salbe
   De mărgăritare albe. (D. Zamfirescu, *Salbele.*)
   b) Pe urmă, șapte zile de-a rândul, (prepelița) a ouat câte un ou, în tot șapte ouă mici ca niște cofeturi și a început să le clocească. (I.Al.Brătescu-Voinești, *Puiul.*)
   c) Azi-noapte tocilarul a târât cu o prăjină cu cârlig perdeaua licuricilor după el, a mototolit-o și a vârât-o în cutia lui dintre roți. Le dă drumul la una câte una, la câte zece, la câte o sută și o mie, ca la niște albine aprinse dintr-un stup din vatră[85]. (T.Arghezi, *Tocilarul.*)
   d) Câte un stol pleca din rânduri… și desfăcându-se din stoluri, câte două-trei călătoare se opreau grăbite pe cuib, vorbeau din gura cuibului cu cineva dinlăuntru și se întorceau să dea stolului știri. (T.Arghezi, *Dați-vă jos încet.*)
2. Construiește câte o propoziție în care să se afle numeralele distributive cu valoare adjectivală formate de la numeralele cardinale propriu-zise 17, 18, 19 (scrise în cuvinte, nu în cifre). Indică prin săgeată substantivele determinate.

Numeralele adverbiale (de repetiție)

Numeralele adverbiale însoțesc:

– **un verb,** *arătând de câte ori se îndeplinește acțiunea:* A scris **o dată, de două ori, de trei ori, de zece ori** etc;

– **un adjectiv** *sau* **un adverb** *la gradul* **comparativ de superioritate** *sau* **de inferioritate,** *arătând de câte ori însușirea sau caracteristica exprimată de adjectiv sau de adverb este superioară sau inferioară altei însușiri sau caracteristici:*

Drumul acesta este **de trei ori** *mai lung* decât celălalt; Primul concurent a alergat **de două ori** *mai repede* decât al cincilea.

[85] – „câte o *sută* și (*câte*) *o mie*". – Numerale distributive. La al doilea numeral nu s-a mai repetat *câte,* dar se subînțelege.

Aceste numerale se numesc **adverbiale,** pentru că – asemenea adverbelor – determină un verb, un adjectiv sau un alt adverb. Ele răspund la întrebarea *de câte ori?* și au *funcția sintactică* de **complement.**

Numeralele adverbiale sunt formate din *numeralul* **o,** urmat de *substantivul* **dată (o dată),** sau din *celelalte numerale cardinale,* precedate de *prepoziția* **de** și urmate de *substantivul* **ori (de două ori, de trei ori** etc.).

Uneori numeralul adverbial este precedat și de *adverbul* **câte: de câte două ori.**

Exercițiu

Subliniază numeralele adverbiale și indică prin săgeată verbul sau adjectivul determinat. Analizează funcția lor sintactică.

a) Pe la toacă, oastea marelui vizir, de zece ori mai numeroasă decât a lui Mihai, era împânzită la gura vadului, dincolo de pod…
De trei ori s-au izbit din ce în ce mai îndârjite și mai furioase cele două armate. De trei ori neînfricoșatele șiruri ale lui Mihai se reped dincolo de pod. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
b) Parcă era bătut cu lopata de pere multe ce avea, dar credeți c-a avut parte să guste vreuna? Nu, căci părul s-a făcut de o mie de ori mai înalt de cum era, de-i ajuseseră crengile în nouri. (Ion Creangă, *Fata babei și fata moșneagului.*)
c) Milioane de mineri au coborât până acum de mii de ori în fundul pușului. (Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului.*)
d) Lui nu i-ar fura o băsică cu zece mii de galbeni, ci l-ar fura de zece mii de ori… În zece galbeni este inima lui de zece ori; într-o sută (este) inima lui de o sută de ori, într-o mie (este) inima lui de o mie de ori. (B.Șt.Delavrancea, *Hagi-Tudose.*)

Ortografia numeralului adverbial „o dată"

Numeralul adverbial **o dată** este format din două cuvinte, numeralul *o* (una) și substantivul *dată,* spre deosebire de *adverbul* **odată,** exprimat printr-un singur cuvânt. **Pentru a-ți controla scrisul,** observă sensul cuvintelor: *numeralul adverbial* **o dată** înseamnă **una** *dată* (o singură *dată*)*:* el se referă la acțiuni care se pot repeta, de aceea apare de obicei în texte în care se află și alte numerale adverbiale: **O dată** am nimerit, dar **de două ori** am greșit. Uneori, numeralul *o dată* este precedat de adverbele *numai, doar, încă.* Adverbul **odată** are sensurile *odinioară* (*cândva*), *deodată, îndată:* Pe aici era **odată** (*odinioară, cândva*) pădure; Fără să spună nimic, **odată** (*deodată*) se repede spre ușă.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie numeralul adverbial *o dată* și cu două linii adverbul *odată.* Explică oral după ce ai recunoscut numeralul adverbial și adverbul.
   a) O dată, de două ori, de zece ori, de nenumărate ori, ridicai dealul cu cârdul de copii…
   – Da' noi nu mai mergem acasă?…
   – Ba da, dar să ne mai dăm încă o dată. (M.Sadoveanu, *Moș Crăciun.*)
   b) De la schit… cotea o cărare. Când o vedeau, când o pierdeau din ochi, o dată într-un bunget, a doua oară printre niște zimți de țancuri. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi.*)

c) Şi de la o vreme, nemaiauzind nici o foşnitură de păpuşoi..., am ţâşnit odată cu ţărna-n cap şi tiva la mama acasă. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
d) A fost odată un om care toată viaţa lui nu s-a putut potrivi cu lumea – un om sucit. (I.L.Caragiale, *Cănuţă, om sucit.*)
e) Fiul craiului... încalecă şi atunci calul odată zboară cu dânsul până la nouri şi apoi se lasă în jos ca o săgeată. După aceea mai zboară încă o dată până la lună. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

2. Construieşte câte două propoziţii în care să se afle numeralul adverbial *o dată* şi adverbul *odată* (cu sensurile *odinioară* şi *deodată*). Subliniază în mod diferit numeralul adverbial şi adverbul.

Numeralele ordinale

I. Numeralele ordinale *exprimă ordinea numerică sau locul pe care îl ocupă obiectele sau acţiunile într-o înşirare.*

Ele răspund la întrebările: *al câtelea?, a câta?*

Şirul numeralelor ordinale începe cu **întâiul, întâia, cel dintâi, cea dintâi** sau **primul, prima**, după care urmează: **al doilea (a doua), al treilea (a treia)** etc. *Seria se încheie cu* **locuţiunea adjectivală** *„cel (cea) din urmă" sau cu* **adjectivul** *„ultimul, ultima".*

Uneori, numeralele ordinale sunt precedate de articolul *cel (cea)* sau de acest articol şi de prepoziţia *de,* care formează silabă împreună cu articolul *al (a):* **cel (cea) dintâi; cel de-al doilea; cea de-a doua.**

Exerciţii

1. Formează numerale ordinale de la următoarele numerale cardinale: *cinci, şase, şapte, zece, şaptesprezece, optsprezece.* Numeralele ordinale să fie construite întâi fără articolul *cel (cea)* şi prepoziţia *de,* apoi precedate de articol şi de prepoziţia *de.*
2. Subliniază numeralele ordinale din textele următoare:

a) După ceasul al cincilea, au fâlfâit perdelele ceţii şi au prins a fi mânate de un vânt din răsărit. (M.Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*)
b) – Cere-mi orice, brahmanule; sunt în stare să răspund la orice dorinţă.
– Doamne, binevoieşte atunci a afla că cer un bob de grâu pentru cea dintâi căsuţă a acestei table de joc; două boabe pentru a doua căsuţă, patru pentru a treia, opt pentru a patra şi tot aşa, în progresie geometrică, până la a şaizeci şi patra căsuţă. Cine-mi va plăti? (M.Sadoveanu, *Soarele în baltă.*)
c) Şi trecând mai departe de cel de-al doilea orator al opoziţiei, a schimbat iar tonul ca un acar abil al oratoriei. (Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război.*)

II. *Numeralele* **întâiul** *şi* **primul** se declină ca orice adjectiv, având forme articulate enclitic (*întâiul* succes) şi nearticulate (un *prim* succes).

Celelalte numerale se declină cu ajutorul articolului *cel, cea,* urmat de prepoziţia *de*: **cel de-***al treilea,* **celui de-***al treilea,* **cei de-***al treilea,* **celor de-***al treilea;* **cea de-***a treia,* **celei de-***a treia* etc.

Tot cu ajutorul articolului *cel, cea* se declină şi numeralul *dintâi:* **cel (cea)** *dintâi,* **celui (celei)** *dintâi,* **celor** *dintâi.*

Numeralul ordinal are **valoare adjectivală** când însoţeşte un substantiv şi arată ordinea obiectului denumit de substantiv: *„Camera* **a doua** este mai încăpătoare". Când nu însoţeşte un substantiv, numeralul are **valoare substantivală: „A doua** este mai încăpătoare."

Numeralul ordinal cu valoare adjectivală se acordă cu substantivul determinat în gen, număr şi caz: Acordul se face fie prin forma numeralului: **întâia** *coloană;* (*al*) **întâii** *coloane;* (*al*) **întâilor** *coloane;* **prima** *coloană;* (*al*) **primei** *coloane;* (*al*) **primelor** *coloane,* fie prin articolul *cel, cea:* **cei** *dintâi* **locuitori; cele** *dintâi* **flori; celor** *dintâi* **locuitori (flori).**

Fii atent *la adjectivul numeral ordinal* **primul,** fiindcă acesta poate fi şi *parte a unui substantiv compus:* **prim(ul)-ministru, prim(ul)-procuror** etc.; deci *nu se analizează separat, ca adjectiv numeral.*

Numeralul ordinal cu **valoare adjectivală** are funcţia sintactică de **atribut adjectival,** iar numeralul cu **valoare substantivală** are *aceleaşi funcţii sintactice ca şi substantivul:* **subiect, nume predicativ, atribut genitival, complement.**

	Valoarea	*Funcţia sintactică*
Aceasta este *clasa* **a doua.**	**adjectivală** (acordat cu subst. *clasa;* arată ordinea obiectului);	*atribut adjectival*
Al doilea a plecat.	**substantivală;**	*subiect*
Meritele *sunt* **ale celui de-al doilea.**	**substantivală** (neacordat cu subiectul);	*nume predicativ*
Lucrarea **celui de-al doilea** este mai bună.	**substantivală** (neacordat cu subst. *lucrarea;* nu arată ordinea obiectului *lucrarea*);	*atribut genitival*
Îl *aştept* **pe al doilea.**	**substantivală.**	*complement obiect direct*

Exerciţii

1. Subliniază numeralele ordinale şi fă analiza lor morfologică şi sintactică într-un tabel ca acela de mai înainte, la care vei mai adăuga înainte de funcţia sintactică încă o coloană pentru genul, numărul şi cazul numeralelor.

a) Deasupra ta, întâia explozie îţi sparge urechile, te năuceşte, a doua te acoperă de pământ. Dar, prin faptul că le-ai auzit pe amândouă, nu eşti mort. (Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război.*)
b) În altă pribegie recentă, la apa Ozanei, am evocat spiritul celuilalt înaintaş, Ion al Smarandei, primul povestitor al poporului său, şi, aflându-ne tot recent la Ipoteşti, l-am evocat pe al treilea şi cel mai mare, tustrei[86], înălţaţi ca munţii în neant,

[86] Cei „tustrei" scriitori sunt: cronicarul Ion Neculce, I. Creangă şi M. Eminescu, iar „al patrulea" este M. Sadoveanu.

așteptându-l pe al patrulea, care a urcat masiv și monumental, lângă umerii lor. (E.Camilar, *Zimbrul.*)

c) Iar marți des-dimineață puse tarnițele și desagii pe cai și legându-i frumușel cu căpăstrul, pe cel de-al doilea de coada celui dintâi, pe cel de-al treilea de coada celui de-al doilea, pe cel de-al patrulea de coada celui al treilea, cum îi leagă muntenii, a zis:
– Ei, măi Ștefane și Smărănducă, mai rămâneți cu sănătate, că eu m-am dusu-m-am. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

d) Și scurtă vorbă, unde erau trei, eu eram al patrulea. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

e) Iuga ridică arma la ochi după primele lui cuvinte. Răsunară două detunături,... atât de apropiate parcă a doua ar fi fost ecoul celei dintâi. Fața lui Trifon Guju se ciuruí ca de vărsat negru. (L.Rebreanu, *Răscoala.*)

f) Cu puțin înainte de expediția lui Milkowski..., primul-ministru Nicolae Kretzulescu trimise lui Cuza o scrisoare în care îl roagă să-i primească demisia. (Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă.*)

2. Construiește câte o propoziție în care numeralele cu valoare substantivală *al cincilea* și *al șaselea* să fie la cazul genitiv, cu funcția sintactică de atribut genitival, apoi de nume predicativ.

III. Numeralele ordinale *formează împreună cu substantivele „dată" și „oară" construcții cu valoare de* **adverb,** având sens apropiat de al numeralelor adverbiale *o dată, de două ori* etc.: Am venit **întâia** *dată* (*oară*); Am venit **a doua** *oară.* Aceste numerale apar deseori în propoziții sau fraze în care se află numeralele adverbiale *o dată, de două ori* etc.: *De două ori* a lucrat bine; **a treia oară** a greșit.

Exercițiu

Subliniază cu o linie numeralele adverbiale și cu două linii construcțiile de tipul *prima oară, a doua oară,* formate cu numerale ordinale. Indică prin săgeată verbele determinate.

a) La șase dimineața, când sirena sună a treia oară, oamenii din schimbul întâi se îndreaptă din toate părțile minei spre gura puțului. (Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului.*)

b) Era o vizită de trei ori anunțată și mereu amânată. Două zile spitalul fusese spălat, măturat, fețuit. (Cezar Petrescu, *Întunecare.*)

c) Cănuță oftă adânc, ca și cum ar fi răsuflat întâia dată, își șterse repede ochii, ca și cum ar fi văzut întâia oară lumina. (I.L.Caragiale, *Cănuță, om sucit.*)

d) – Poi, să-i crezi și dumneata, că la paisprezece ani nimeni n-a avut douăzeci de ochi.
– O dată să crezi lenei, a doua oară îi crezi fără să vrei. Lenea e ca porcul..., scarpină-l o dată..., a doua oară dai în el și el intră în casă. (B.Șt.Delavrancea, *Văduvele.*)

Ortoepia și ortografia numeralelor ordinale

I. Numeralele **întâiul** și **primul** *se scriu la nominativ și acuzativ plural* **cu doi „-i",** *pentru că ele se folosesc numai la forma articulată: întâii* sau *primii* (oameni).

Exerciții

1. Scrie înaintea substantivelor de mai jos formele de nominativ plural ale numeralelor ordinale *întâiul* și *primul: concurenți, delegați, muncitori, țărani, scriitori, exploratori.* Explică oral ortografia numeralelor.
2. Construiește câte o propoziție în care numeralele *întâiul* și *primul* să determine substantivele *ghiocei* și *trandafiri,* puse la cazul nominativ, apoi la acuzativ cu prepoziție. Explică ortografia numeralelor.

II. *Numeralul* **întâia** *la genitiv și la dativ singular este* **nearticulat** *când se află după substantivul determinat, deci se scrie* **cu un singur „-i",** *iar când precedă substantivul determinat, este* **articulat** *și se scrie* **cu doi „-i".**

(al) clasei **întâi;** (al) *întâii* clase.

Numeralul **prima** *are la genitiv și dativ singular forma articulată* **primei** (nu primii): (al) *prim***ei** clase.

Exerciții

1. Completează primele patru locuri libere cu numeralul *întâia,* iar celelalte, cu numeralul *prima,* la genitiv singular. Explică ortografia numeralelor.
al ..... clase; al ..... poieni; al ..... coline; al ..... zile;
al ..... opere; al ..... plecări; al ..... chemări; al ..... nuvele.
2. Construiește câte o propoziție în care numeralele *întâia* și *prima* să se afle înaintea substantivelor *operă* și *lucrare* la cazul genitiv sau la dativ singular.

III. Numeralele ordinale formate de la *cinci, șase, șapte, opt, nouă, zece* se pronunță și se scriu corect astfel: *al cin***ci***lea* (nu al cincelea); *al ș***a***selea* (nu al șeasilea); *al ș***a***ptelea* (nu al șeaptilea); *al op***t***ulea* (nu al optâlea); *al no***uă***lea* (nu al noolea, nici al noălea), *al zec***e***lea* (nu al zecilea).

Exercițiu

Construiește câte două propoziții în care se află numeralele ordinale formate de la *cinci, șase, șapte, opt, nouă, zece.*

IV. Numeralele ordinale formate *de la* **unsprezece** *până la* **nouăsprezece** se pronunță și se scriu corect astfel:

*al unsprez***ece***lea, al doisprez***ece***lea... al nouăsprez***ece***lea* (nu al unsprezecilea, al doisprezecilea etc.), pentru că ele sunt formate de la unsprez**ece,** doisprez**ece** etc., spre deosebire de *al două***zeci***lea, al trei***zeci***lea* etc., formate de la *două***zeci,** *trei***zeci** etc. **Mijlocul de control** *este corespondența dintre numeralele ordinale și cele cardinale de la care s-au format:*

cardinale:	*unsprez***ece**	*doisprez***ece**	*două***zeci;**
ordinale:	*al unsprez***ece***lea*	*al doisprez***ece***lea*	*al două***zeci***lea*

Numeralele formate de la *sută* și *milion* se pronunță și se scriu corect astfel: *al* **o sută***lea* (format de la **o sută**); *al milion**ulea**; al* **trei sute***lea* (format de la **trei sute**).

Exerciții

1. Scrie șirul numeralelor cardinale *de la unsprezece până la nouăsprezece* și apoi, *din zece în zece, de la douăzeci până la nouăzeci,* urmate de numeralele ordinale corespunzătoare. Subliniază la fiecare formă a numeralului partea componentă *zece* sau *zeci.*
2. Construiește câte o propoziție în care numeralele ordinale formate de la *paisprezece, șaisprezece, optsprezece, șaizeci, o sută, un milion, șase sute, șapte sute* să însoțească un substantiv masculin sau neutru.

V. Când se folosesc *cifre romane,* numeralele ordinale, în afară de primul din serie, se scriu la masculin și la neutru precedate de articolul *al* și urmate de *-lea,* iar la feminin, se scriu precedate de articolul *a* și urmate de *-a:*

masculin și neutru: Napoleon I, Napoleon *al* III-*lea,* congresul *al* II-*lea,* congresul *al* III-*lea,* secolul I, secolul *al* XX-*lea;*

feminin: clasa I, clasa *a* II-*a,* clasa *a* X-*a.*

Pentru primul numeral din serie, cifrele romane nu se folosesc decât atunci când numeralul urmează după substantivul determinat: clasa I, congresul I. Nu este corect să scriem: I clasă, I congres.

Exerciții

1. Construiește câte o propoziție în care să folosești după substantivul *clasa* numeralele ordinale: *întâi, a șaptea, a noua, a zecea* (scrise cu cifre romane), și numeralele *al nouăsprezecelea* și *al douăzecilea,* după substantivul *secolul.*
2. Construiește propoziții în care să arăți în ce secole au domnit Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Dimitrie Cantemir și Alexandru Ioan Cuza.

Numeralul

(Schemă recapitulativă)

Clasificarea numeralelor

- **A. Cardinale**
  - *– propriu-zise*
    - *simple:* **unu (un), doi, trei…**
    - *compuse:* **unsprezece… nouăzeci și nouă, o sută douăzeci…**
  - *– colective:* **amândoi, ambii, tustrei, toți trei, câțeitrei…**
  - *– multiplicative:* **îndoit, întreit…**
  - *– distributive:* **(unul) câte unul, (doi) câte doi…**
  - *– adverbiale (de repetiție):* **o dată, de două ori…**
- **B. Ordinale: întâiul, cel dintâi, primul, (cel de-) al doilea…**

Valorile și funcțiile sintactice

- *Valoare* **adjectivală**
  - *– cardinale propriu-zise:* **(cei) doi** *copii*
  - *– colective:* **amândoi** *copiii*
  - *– multiplicative: câștig* **îndoit**
  - *– distributive:* **câte doi** *copii*
  - *– ordinale:* **(cel de-) al doilea** *copil*

  → **atribute adjectivale;**
- *Valoare* **substantivală**
  - *– cardinale propriu-zise*
  - *– colective*
  - *– distributive*
  - *– ordinale*

  → **subiect, nume predicativ, complement, atribut prepoziționa, atribut genitival;**
- *Valoare* **adverbială**
  - *– multiplicative: a câștigat* **îndoit**
  - *– adverbiale (de repetiție): a scris* **o dată (de două ori…); întâia (prima) oară (dată), a doua oară…**

  → **complemente.**

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Dar, ca lucru de neînțeles, ca o minune, se ridică pe dealul lutos și sterp dinspre răsărit un nuc strașnic, bătrân, de câteva sute de ani…/ Din trunchiul gros [să nu-l cuprindă trei oameni…,] se desfac două ramuri vânjoase,/ ce merg, încleștate ca niște brațe, până sus,/ apoi deodată se izbesc una pe alta în lături, împroșcând fiecare sute și mii de crengi/ ce se unesc într-un frunziș negru, cărnos, ca un aluat de fiere./ (Em.Gârleanu, *Nucul lui Odobac.*)

b) O sută de greieri într-un câmp par o sută de mii de glasuri,/ care se frâng/ și se întind neîncetat, ca niște degete de sârmă și cleștar cu câte zece falange, cutreierând pe dâra cârtițelor și printre tulpini./ (T. Arghezi, *Greierișul.*)

c) …turcii nu se puteau transporta în Moldova decât prin un singur punct./
În ziua de la Jilițe, Ioan-Vodă avusese… peste 1000 de cazaci…/.
În România… armata națională se împărțea în pâlcuri… de câte 1000 de oameni sub câte un căpitan./ Formațiunea tactică a acestor unități prezenta trei linii,

compuse fiecare... din câte trei elemente separate.../ Prin câteşitrele liniile treceau trei intervaluri[87]./ (B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit.*)

d) S-a trezit fecioară tânără, cu nouă răutăţi în trupul ei,/ şi a trimes Sfânta-Duminică nouă şerpi buni în ajutorul nostru./ A venit un şarpe şi a înghiţit o răutate/ şi au rămas opt răutăţi./ Şi a venit alt şarpe/ şi a înghiţit o răutate/ şi au rămas şapte răutăţi./ A venit al treilea înghiţind o răutate/ şi au rămas şase răutăţi./ A venit al patrulea –/ şi-au rămas cinci răutăţi./ A venit al cincilea –/ şi au rămas răutăţile numai patru;/ pe urmă au rămas trei/ şi după aceea două./ Şi a venit cel din urmă şarpe al Sfintei-Duminici/ şi a înghiţit cea din urmă răutate a cneaghinei;/ şi rămâne cneaghina Maruşca trup luminat şi curat ca un argint strecurat[88]./ (M.Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*)

e) Şi mănâncă ei la un loc tustrei,/ până ce gătesc de mâncat toate cele cinci pâni.../ După ce au mântuit de mâncat,/ călătorul străin scoate cinci lei din pungă/ şi-i dă... [celui ce avusese trei pâni], zicând:/
– Primiţi... această mică mulţămită de la mine.../ Veţi cinsti mai încolo câte un pahar de vin/ sau veţi face cu banii/ ce veţi pofti.../
Cei doi nu prea voiau/ să primească,/ dar după multă stăruinţă din partea celui (de-)al treilea au primit./ De la o vreme, călătorul străin şi-a luat ziua bună de la cei doi.../ (Ion Creangă, *Cinci pâni.*)

f) Împăratul zice/ că trebuie/ să fie o greşeală,/ şi pofti pe fiii de împăraţi/ să mai treacă o dată.../ Trecură şi a treia oară,/ şi tot pe argatul cel chel îl lovi cu mărul fata împăratului. (P.Ispirescu, *Făt-Frumos-cel-Rătăcit.*)

[87] – *un* (singur) punct (nu: două, trei etc. puncte) – Numeral.

[88] – „...a înghiţit *o* răutate" (una din cele *nouă*). – Numeral.

PRONUMELE

Noţiuni generale

Pronumele este *partea de vorbire* **flexibilă** *care* **ţine locul unui substantiv.**

– Măi *Grivei,* este aşa de grozav *profesorul,* că, d-ai vrea, şi **tu** ai învăţa carte... Să-i zici „domnul", că de nu, **îţi** mănânci coada. (B. Şt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*)

Pronumele **tu** şi **îţi** ţin locul substantivului *Grivei,* iar pronumele **-i** ţine locul substantivului *profesorului.*

Unele pronume au forme speciale – **forme personale** –, pentru a arăta persoane diferite: *eu, tu, el; însumi, însuţi, însuşi; al meu, al tău, al său* etc. Alte pronume **nu au forme personale:** *acesta, acela, celălalt, altul, cineva* etc.

După diferitele roluri pe care le au în vorbire, pronumele sunt de mai multe feluri: *personale, reflexive, de întărire, posesive, demonstrative, interogative, relative, nehotărâte* şi *negative.* Primele patru sunt **pronume cu forme personale,** iar celelalte sunt **pronume fără forme personale.**

I. Pronume cu forme personale

A. Pronumele personal

Pronumele personale are *forme* pentru *persoanele I, a II-a şi a III-a,* la *singular* şi la *plural. Pronumele de persoana a III-a are forme şi pentru genuri,* pentru că el *se acordă în gen şi în număr cu substantivul pe care îl înlocuieşte.*

pers.1	- sg.	**eu**	pl.	**noi**	pers. 3 sg., m. , n.	**ei**	pl.m. **ei**
pers.2		**tu**		**voi**	f.	**ea**	f., n. **ele**

Fiecare dintre aceste pronume *se declină* luând diferite *forme cazuale* prin care se exprimă *funcţiile pronumelui în propoziţie.*

Declinarea pronumelui personal

Cazurile nominativ, vocativ şi acuzativ

I. La **cazul nominativ** pronumele personal are formele **eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ele,** prin care se exprimă *funcţiile sintactice* de **subiect** şi de **nume predicativ:**

S	P	
Noi *pregătim* o serbare.		*Cine* pregăteşte? – **noi.**
S	NP	
Organizatorul este **el.**		*Cine este* organizatorul? – (este) **el.**

Exerciţiu

Subliniază pronumele personale la cazul nominativ şi fă analiza lor morfologică şi sintactică.

a) Eu n-am uitat... nici pe iscusitul moș Vlad,/ în căruța căruia ai adormit tu adesea,/ pe când el, cu ochi de vulpe, zărea creștetul delicat al dropiei mișcând printre fulgii coliliei.../ (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)

b) Și omul cu noroc și-aduse aminte de pungă/ și se gândi:/ „Cum aș scăpa eu de ea/ și să rămâi cu turmele?"…/ Ce se socoti el?/ „Dar [dacă aș mai scoate ceva din pungă] până să scap de ea?"/ (B.Șt.Delavrancea, *Norocul dracului.*)

c) …vă temeți/ că, [dacă vom fi arestați noi,] s-a sfârșit revoluția,/ fiindcă revoluția suntem noi./ (Camil Petrescu, *Bălcescu.*)

d) Și când pe aproape de miezul nopții, fata împăratului se preface într-o păsărică/ și zboară nevăzută prin cinci străji./ Dar [când ajunge pe la străjerul Ochilă,] el sireicanul mi ț(i)-o vede/ și dă de știre lui Păsărilă zicând:/
– Măi, fetișoara împăratului… s-a prefăcut în păsărică,/ a zburat ca săgeata pe lângă ceilalți,/ și ei habar n-au despre asta./ …De acum numai noi o putem găsi și aduce la urma ei./ …Eu ț(i)-oi arăta-o/ pe unde se ascunde,/ iară tu să mi-o prinzi…/ și să-i strâmbi gâtul oleacă,/ să se învețe ea de altă dată a mai purta lumea pe degete./…
– Ei, Harap-Alb,/ – îi zise atunci Ochilă, –/ dacă nu eram eu și cu Păsărilă,/ ce făceați voi acum?/…
Amar [era] să fie de voi,/
De nu eram noi amândoi[89]./ (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

e) Cine ar fi bănuit/ că eu voi fi vreodată tatăl a trei copii grași, voinici și nebunatici?/ Singura grijă a mea sunt ei./ (B.Șt.Delavrancea, *Bursierul.*)

II. La **cazul vocativ** pronumele personal *are forme identice cu formele nominativului* – **tu, voi.** Deosebirea dintre valoarea de vocativ și cea de nominativ constă în *rolul vocativului* de a exprima *o chemare adresată persoanei a II-a, pentru a-i face o comunicare.* Valoarea de vocativ este marcată în rostire prin **intonația** *mai înaltă a pronumelui,* iar, în scris, prin **punctuație:** *izolarea pronumelui prin virgulă* (*virgule*) *ori prin semnul exclamării.* La recunoașterea valorii de vocativ ajută mult **observarea contextului:** *pronumele la vocativ apare de obicei însoțit de vocativul substantivului pe care îl înlocuiește,* iar grupul respectiv este deseori *precedat de o interjecție,* totul alcătuind *o construcție exclamativă,* despărțită de propoziția următoare sau de propoziția anterioară prin *virgulă* ori prin *semnul exclamării:*

O, Golia, tu! Pândit-ai așa de-amară vreme! (G.Coșbuc, *Golia ticălosul.*)

Construcția exclamativă poate fi mai dezvoltată, ea cuprinzând și atribute ale substantivului sau ale pronumelui la vocativ.

Iubire, tu, *a lumilor coroană,*
Tu, *veșnică, dumnezeiască* **floare!** (P. Cerna, *Poporul.*)

Pronumele la vocativ **nu are funcție de parte de propoziție.**

Să fii atent însă la grupul format din pronumele *tu* (*voi*) și *un substantiv la vocativ,* pentru că atunci când cele două cuvinte sunt încadrate într-o propoziție, iar *pronumele are persoana și numărul verbului cu funcția de predicat,* pronumele **tu** sau **voi** are funcția de **subiect,** deci este la cazul **nominativ:**

– **Ură tu,** *măi Chiriece…* (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

[89] – „De nu eram *noi* amândoi". – Subiectul este *noi* (*cine* nu eram?); *„amândoi"* – atribut al pronumelui *noi* (care *noi? – amândoi*).

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele la cazurile nominativ și vocativ și delimitează prin bară construcțiile în care se află un pronume la vocativ. Analizează pronumele arătând: persoana, numărul, genul (pentru pronumele la persoana a III-a), cazul și funcția sintactică a pronumelor la nominativ. Explică oral punctuația construcțiilor care cuprind un pronume la vocativ.

a) – O, voi boieri, întoarceți-vă liniștiți acasă,/ căci vă făgăduiesc/ că feciorul Rareșoaiei n-are să mai stea mult în jâlț!/ (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)

b) O, calul meu! Tu, fala mea! Și coada ta fuior în vânt,
De-acum eu nu te voi vedea/ În zbor de rândunea!/
Cum ții tu nările-n pământ (G.Coșbuc, *El-Zorab.*)

c) Și-auzi!/ Îi umblă-n cap, tu soră,/
S-ajungă ea Lucsandrei noră!/
……
Și-auzi tu, mamă,/ câte-mi spune?/ (G.Coșbuc, *Dușmancele.*)

d) Voi, flori scânteietoare din grădină,
Și voi, vlăstare din păduri mărețe!
Zadarnic lupt,/ prin mii de rădăcini
Să leg de mine-a voastră tinerețe./ (P. Cerna, *Ruga pământului.*)

e) Aici, în umbra potolită doarme Tu, suflete-ntunecat de gânduri,
Măreața tain-a morții și-a vieții,/ Tu simți prelung fiorul dimineții…/
(O. Goga, *Lăcaș străbun…*)

2. Construiește câte două propoziții în care să se afle pronumele *tu* și *voi* la nominativ, cu funcția de *subiect.* Fiecare propoziție să fie precedată de o construcție exclamativă cu același pronume, la *vocativ.* Subliniază și analizează pronumele. Delimitează prin bară construcțiile cu pronumele la vocativ și explică punctuația lor.

III. La **cazul acuzativ** pronumele personale au *forme accentuate* și *forme neaccentuate.* La *persoana a III-a singular* și *plural* și la *persoanele I* și *a II-a plural* **formele accentuate ale acuzativului sunt identice cu ale nominativului.** Deosebirea dintre cele două cazuri constă în faptul că **la acuzativ pronumele accentuate sunt precedate totdeauna de o prepoziție.**

	Nominativ		Acuzativ	
	Persoanele		*accentuate*	Formele *neaccentuate*[90]
Singular	1	**eu**	(pe) **mine**	*mă -mă mă- -mă- m- -m-*
	2	**tu**	(pe) **tine**	*te -te te- -te-*
	3 m., n/	**el**	(pe) **el**	*îl -l l- -l-*
	f.	**ea**	(pe) **ea**	*o -o o- -o-*
Plural	1	**noi**	(pe) **noi**	*ne -ne ne- -ne-*
	2	**voi**	(pe) **voi**	*vă -vă vă- -vă- v- -v-*
	3 m.	**ei**	(pe) **ei**	*îi -i i- -i-*
	f., n.	**ele**	(pe) **ele**	*le -le le- -le-*

[90] Liniuțele puse înaintea unora din formele neaccentuate sau după ele arată că pronumele poate fi legat prin liniuță de cuvântul dinaintea lui (ascultă-*mă*), de cuvântul următor (*te*-ascult) sau poate fi intercalat între două cuvinte (ascultatu-*l*-am).

Pronumele neaccentuate *determină totdeauna un* **verb,** *au sensul* **pe mine (pe tine, pe el** etc.) *și funcția sintactică de* **complement obiect direct.** Ele pot fi folosite singure – **mă** *așteaptă mama* – sau *însoțesc obligatoriu pronumele accentuate cu prepoziția* **pe,** *când acestea au funcția de* **complement obiect direct,** *marcând astfel – prin* **dubla exprimare** *a acestui complement – deosebirea lui de alte complemente exprimate prin pronumele accentuate cu preopoziția* **pe:**

Pe mine mă *așteaptă.* *Așteaptă-***mă pe mine.** **Mă** *așteaptă* **pe mine.** *Se bizuie* **pe mine.**	*C. ob. direct* (cu dublă exprimare); *pe cine* așteaptă? – **pe mine mă.**
A pus haina **pe el.** (pe scaun)	*C. ob. indirect prepozițional;* *pe cine* se bizuie? – **pe mine.** *C. circ. de loc; unde* a pus? – **pe el.**

Pronumele accentuate cu alte prepoziții, când sunt în relație cu un **verb,** pot avea funcția de **complement obiect indirect prepozițional** sau pot fi **complemente circumstanțiale** de diferite feluri:

Privesc **la ei.**	*C. ob. indirect prepozițional; – la cine* privesc – **la ei.**
A plecat **la voi.**	*C. circ. de loc; – unde a plecat?* – **la voi.**
Citește **ca mine.**	*C. circ. de mod; – cum citește?* – **ca mine.**

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele personale la cazurile nominativ și acuzativ și indică prin săgeată verbele determinate de pronumele la acuzativ. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor.
   a) Întreabă pe băieți,/ vorbește și el; spune lucruri/ care și pe el îl mișcă/ și-l ajung la inimă. Și iată/ că orășenii îl privesc cu ochii dintr-o dată încălziți,/ întreabă și ei pe copii,/ ascultă o poezie./ (M.Sadoveanu, *Domnu' Trandafir.*)
   b) Greu a fost la treieratul cu caii./ O vedea lângă el pe Nica… cu părul cărunt sub cârpa de pe cap, cu buzele arse./ Ridica grâul cu lopata și ea./ (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)
   c) – Lasă, mamă,/ că facem noi rost de alți bani,/ nu te las eu pe tine așa!/ Avem oile alea,/ trebuie/ să se întoarcă Achim cu ele./ (Marin Preda, *Moromeții.*)
   d) Voi n-aveți flori, nici cântece, nici fluturi,/
      Căci soarele în țara voastră moare;/
      E frig la voi,/ și-i moartă strălucirea
      Cetăților cu turnul de aramă./ (O. Goga, *Cântăreților de la oraș.*)
   e) Noi scoteam mâțele de prin ocnițe și cotruțe…;/ și nu puteau scăpa bietele mâțe din mâinile noastre,/ până ce nu ne zgârâiau/ și ne stupeau…/ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

   f) Costandina suspină prelung…/ Ca dintr-un somn adânc se trezește…/ O vede pe mama,/ o vede pe mătușa Uțupăr./ Mă vede și pe mine./ Când dă cu ochii de mine,/ obrazul pământiu i se luminează./ (Z.Stancu, *Costandina.*)
   g) Nu știu însă/ cum făcu el…/ că se pomeni iarăși în pădure…/ Dacă văzu așa,/ cătă copaciul,/ se sui în el,/ și mai găsi un ou./ Se duse cu el în târg/ și mai luă încă două pungi cu bani, tot de la acel negustor./ Pasămite ouăle astea erau de diamant,/ care făceau de zece ori atât/ cât îi da lui pe ele negustorul[91]./ (P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați.*)
   h) Chiar a doua zi vorbi cu frații lui/ să meargă împreună pe urma hoțului/ și să-l prindă./
      Frații lui prinseseră pizmă pe el…/ și căutau prilej/ ca să-l piardă[92]./ (P. Ispirescu, *Prâslea-cel-Voinic și merele de aur.*)
   i) – Stăpână, până acum m-ai ascultat la orice…/ Ascultă-mă și de astă dată…/ la pe frate-meu, Galben-de-Soare…/ și fă călătoria mai departe cu el…/ El te va învăța ca și mine/ ce să faci la vreme de nevoie./ (P. Ispirescu, *Ileana Simziana.*)
2. Construiește câte o propoziție în care pronumele *el, ea, ei, ele, noi, voi* să fie la cazul nominativ și alte propoziții în care aceleași pronume să fie la cazul acuzativ, cu funcția de complement obiect direct. Indică prin săgeată verbul determinat de pronumele la acuzativ.

IV. *Pronumele accentuate la acuzativ, în relație cu un* **substantiv,** au funcția **de atribut pronominal prepozițional,** iar *cele în relație cu* **subiectul,** *prin intermediul unui verb de legătură,* au funcția de **nume predicativ:**

Am dus *vestea* **despre ei.**	*atribut pronominal prepozițional* – **care** *veste?* – **despre ei.**
S. *Florile* sunt **pentru tine.**	*nume predicativ* – **pentru cine** *sunt* florile? (*sunt*) **pentru tine.**

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele la cazurile nominativ și acuzativ. Indică prin săgeată cuvintele determinate de pronumele cu funcția de complement sau de atribut. Analizează în scris pronumele cu funcția de atribut sau de nume predicativ și oral celelalte pronume.
   a) – Nu pot ruga nimic pe un despot…/ Îi urăsc pe toți…/
      Îndurerată,… Tița parcă asculta gândurile din ea./ (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)
   b) …mama, în slăbiciunea ei pentru mine, ajunsese a crede/ că am să ies un al doilea Cucuzel…/
      – Doamne, măi femeie, Doamne, multă minte-ți mai trebuie,/ zicea tata./ …Oare Grigore a lui Petre Lucăi de la noi din sat pe la ce școli a învățat/…? (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
   c) – Apoi îți spun eu, stăpâne, că nici asta nu-i de noi./…

[91] – „cât îi da lui pe *ele*…". – Nu este posibilă construcția *îi da* **pe ele îe;** deci pronumele **pe ele** *nu are funcția de complement obiect direct.*

[92] – „prinseseră pizmă *pe el*". – Nu este posibilă construcția *prinseseră pizmă* **pe el îl;** deci pronumele **pe el** *nu are funcția de complement obiect direct.*

– Apoi dă, măi Chirică,.../ Eu gândesc,/ că tot om alege,/ om alege,/ pân-om culege. (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Păţitul.*)

d) Locuitorii apucau şi ei de la aceşti trei fraţi când dreptate, când poveţe bune...;/ şi în toată lumea se dusese vestea despre ei./ (P. Ispirescu, *Cei trei fraţi împăraţi.*)

e) – ...Se-nţelege, domnule;/ îmbrăcămintea-i totul./
– Şi darul (nu e) nimic?/
– Ba a fi... şi darul ceva;/ da parcă darul se vede?/ Doar darul îi (este) pentru noi călugării,/ nu (este) pentru ochii lumii./ (C. Hogaş, *Părintele Ghermănuţă.*)

2. Construieşte câte două propoziţii în care să se afle pronume accentuate la cazul acuzativ, cu funcţiile de atribut şi nume predicativ. Notează deasupra pronumelor funcţiile sintactice, prin iniţialele *A* sau *NP*, şi indică prin săgeată substantivele determinate de pronumele cu funcţia de atribut. În propoziţiile cu pronumele în funcţia de nume predicativ subliniază şi subiectele şi notează-le deasupra cu *S*.

V. În unele expresii populare sau în locuţiuni verbale, pronumele feminin **o** are *valoare neutră*, în sensul că nu înlocuieşte un anumit substantiv: *„Am pus-***o** *de mămăligă"; „Am luat-***o** *la fugă"*; *„Am zbughit-***o"** etc. În analiza gramaticală, pronumele **o** cu valoare neutră se ia împreună cu locuţiunea verbală sau cu verbul, deoarece nu are singur funcţie sintactică.

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie pronumele personal *o* care înlocuieşte un substantiv şi analizează funcţia lui sintactică. Subliniază cu două linii pronumele cu valoare neutră *o* împreună cu verbele pe care le însoţesc sau cu locuţiunile verbale în componenţa cărora intră.
   a) Prepeliţa prindea câte o furnică ori o lăcustă, le-o fărâmiţa în bucăţele mici şi ei pic! pic! cu cioculeţele lor o mâncau numaidecât. (I. Al. Brătescu-Voineşti, *Puiul.*)
   b) Văzând eu că mi-am aprins paie-n cap cu asta, am şterpelit-o de-acasă numai cu beşica cea de porc. Talanca mea era acasă, dar mă puteam duce s-o ieu? În sfârşit, pe după toacă o pornim pe la case. Şi-o luăm noi de la popa Oşlobanu, tocmai din capul satului de sus, cu gând să umblăm tot satul. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
   c) Neghiniţă o zbughise în urechea împărătesei şi-i aflase gândul... Şi într-o clipă intră în urechea dreaptă a împăratului şi şopa, şopa, şopa. (B.Şt.Delavrancea, *Neghiniţă.*)
2. Caută în fragmentul *La cireşe* din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă sau în schiţa *Călătoare!...* de Emil Gârleanu patru propoziţii sau fraze în care să se afle pronumele personal *o* cu valoare neutră. Subliniază pronumele împreună cu verbul pe care îl însoţeşte sau cu locuţiunea verbală în componenţa căreia intră.
3. Construieşte trei propoziţii în care să foloseşti pronumele *o* cu valoare neutră, aflat în expresii populare sau în locuţiuni verbale.

Pronumele personale la cazurile nominativ, acuzativ şi vocativ

(Schemă recapitulativă)

Cazurile	*Pronumele în relaţie cu*	*Funcţiile sintactice*	*Felul pronumelui, prepoziţiile şi sensurile sintactice*
N.	*predicatul*	**subiect**	*cine?*
	subiectul (prin verbul de legătură)	**nume predicativ**	*cine este?*
Ac.	*verbul*	**ob. direct**	*neaccentuat* – **pe** *cine?*
			accentuat, cu prep. **pe**, însoţit de *pron. neaccentuat* (dublă exprimare)
		ob. indirect	*accentuat*, cu prep. diferite: **cu (de, de la etc)**, *cine?*
		circ. de loc	*accentuat*, cu prep. diferite: **la, sub** etc (*unde?*), **de la** (*de unde?*), **până la** (*până unde?*) etc.
		circ. de mod	*accentuat*, cu prep. **ca** (cum?)
	substantivul	**atribut pron. prepoziţional**	*accentuat*, cu prep . diferite: **de, de la, pentru ce** etc. – *care?, ce fel de?*
	subiectul (prin verbul de legătură)	**nume predicativ**	*accentuat*, cu prep.: **de (de la, pentru, ca)** – cine este?
Pronume **fără funcţii sintactice**		*pron. la* **vocativ**	
		pron. la **acuzativ, cu valoare neutră – o, -o**	din expresii sau locuţiuni verbale.

Cazurile dativ şi genitiv

1. La **cazul dativ** pronumele personal are *forme accentuate* şi *forme neaccentuate.*

Persoanele	*Formele accentuate*		*Formele neaccentuate*
			Singular
1.	**mie**	**îmi**	**mi; mi-; -mi; -mi-**
2.	**ţie**	**îţi**	**ţi; ţi-; -ţi;-ţi-**
3.m.n.	**lui**		
f.	**ei** m., f., n.	**îi**	**i;. i-;-i;-i-**
			Plural
1.	**noua**	**ne**	**ne-; -ne; -ne-; ni; ni-; -ni-**
2.	**voua**	**vă**	**vă-; -vă; v-; -v-; vi; vi-;**
3.m.n.f.	**lor**	**le**	**-vi-**
			le-; -le; -le-; li; li-; -li-

Pronumele la dativ *determină un* **verb,** răspunde la întrebarea **cui?** și are funcția de **complement obiect indirect:** *îl dau* **lui (ei, lor).**

Pronumele neaccentuate pot fi *folosite singure* - **îmi (mi-)** *aduce o carte* – sau *însoțesc pronumele accentuate la aceeași persoană și la același număr, realizând, astfel, o* **dublă exprimare** *a complementului obiect indirect în dativ:*

Mie îmi *dă mingea. Dă-***mi mie** *mingea!* **Îmi** *dai* **mie** *mingea?*

Fii atent la următoarele *forme neaccentuate,* care sunt *comune cazurilor dativ și acuzativ:* **ne, vă, v-, le, îi, i.** Valoarea de dativ sau de acuzativ a acestor forme se deosebește prin sensurile pronumelor în propoziție. Pronumele neaccentuate au sensurile celor accentuate:

ne, vă (v-) < D. = *nouă, vouă;* / Ac. = *pe noi, pe voi;*

îi, i < D. = *lui, ei;* / Ac. = *pe ei;*

le < D. = *lor* / Ac. = *pe ele.*

La recunoașterea valorii de dativ sau de acuzativ a pronumelor menționate *ne poate veni în ajutor și textul,* pentru că în limba română *deseori dativul și acuzativul pronumelui personal apar exprimate în aceeași propoziție și prin forma neaccentuată, și prin forma accentuată, care precizează sensul de dativ* sau *de acuzativ al pronumelui neaccentuat:*

Vouă vă *convine,/* dar **i-***ați întrebat* și **pe ei? Le-***ați cerut* și **lor** părerea?

Alteori (tot ca **dublă exprimare** a complementului) pronumele neaccentuat apare *împreună* cu **substantivul la dativ** *sau* **la acuzativ,** căruia pronumele îi ține locul:

I-*am spus* și **mamei/** că **pe fete** *nu* **le-***am văzut.*

Dacă textul nu prezintă astfel de situații, pentru identificarea sensului de dativ sau de acuzativ se poate folosi ca **mijloc de control** *posibilitatea de a repeta pronumele prin forma lui accentuată:*

Vă *las cu sănătate!* = **vă** *las* **(pe voi);** *pe cine* las? - **pe voi, vă** (cazul acuzativ);

Vă *trimit cărțile.* = **vă** *trimit* **(vouă);** *cui* trimit? - **vouă, vă** (cazul dativ).

Exerciții

1. Notează deasupra pronumelor subliniate cazurile la care se află (*D. sau Ac.*). Dacă pronumele este repetat prin pronumele accentuat sau dacă în propoziție se află substantivul înlocuit, la dativ sau la acuzativ (cu prepoziția *pe*), subliniază și aceste cuvinte și notează deasupra fiecăruia cazul. Scoate din texte pronumele împreună cu vorbele determinate, verifică la ce caz sunt pronumele și fă analiza lor morfologică și sintactică.

Model de analiză

i-am văzut | *i*-am văzut **pe ei;** *pe cine* am văzut? - *pe ei, i-;* pron. pers. 3, m., pl., Ac., neaccentuat; C. ob. dir.

ne-a spus | *ne*-a spus **nouă;** *cui* a spus? - *nouă; ne-*; pron.pers. 1, pl., D., neaccentuat; C. ob. ind.

Textele de analizat

a) Căci nu-i a noastră casa pe care *o* zidim;
Pământul pentru care am plâns și suferim,
Pe noi *ne*-ngroapă numai, iar pentru ei e darnic. (P. Cerna, *Către pace.*)

b) Ei brațul tău înarmă ca să lovești în tine
Și pe voi contra voastră la luptă ei *vă* mân.
.....
Vouă *vă* pune lege, pedepse *vă* măsoară. (M.Eminescu, *Împărat și proletar.*)

c) ...(Făt-Frumos și Prichindel) străbătură grădinile palatului și se mirară văzându-*le* cuprinse de paragini... Intrară... în conac. Slujitori împărătești *îi* îmbăiară și-*i* îmbrăcară în straie noi... Pe umerii lați și peste pieptarul de aur,... *îi* așeză Dafin lui Făt-Frumos o mantie care înfățișa câmpul cu florile. (Victor Eftimiu, *Omul de piatră.*)

d) Mama lor *îi* așeza la rând și-*i* întreba: „Gata?" „Da", răspundeau ei. „Una, două, trei". Și când zicea „trei", frrr! zburau cu toții la marginea lăstarului... și mama lor *le* spunea că-*i* învață să zboare pentru o călătorie lungă. (I.Al.Brătescu-Voinești, *Puiul.*)

e) Mama apăru în tindă și nu așteptă să *i* se spună ceva; ridică fruntea la bărbați și vorbi:
– Perceptorule, nu *ne* lua cămașa din spinare! O să vindem, o să plătim, dar nu *ne* jupui!
– Nu *vă* jupoi, *vă* amân. (Marin Preda, *Moromeții.*)

f) Profesorul a stat lângă noi până *ne*-a tuns chilug. Apoi *ne*-a pus în rând cu ceilalți școlari și *ne*-a dat de învățat după puterea noastră. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

g) *Îi* poftește la masă, ei *îl* roagă să-*i* ierte că nu pot, trebuie să plece; *îi* roagă să beie măcar un pahar de apă, ei *îi* mulțumesc iar. (M.Sadoveanu, *Domnu' Trandafir.*)

2. Subliniază pronumele personale la cazurile dativ și acuzativ, notează deasupra lor cazurile și fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor la cazul dativ.

a) Și ne-o da această învățătură nu pentru că trebuia și pentru că i se plătea, dar pentru că avea un prisos de bunătate în el. (M.Sadoveanu, *Domnu' Trandafir.*)

b) Dacă-i răspundeai că nu ți-e bine și i se părea lui că îți e bine, parcă-l aud:
– Asta e ca istoria turcului cu scrumbia... și ne povestea istoria cu scrumbia turcului, de leșinam de râs. (I.Al.Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu.*)

c) – Îndată vi s-a aduce și de mâncare, și băutură – zise împăratul – numai de-ați putea dovedi cât vă voi da eu..., nu vă pară lucru de șagă...
În sfârșit, numai iaca li se aduc 12 harabale cu pâne; 12 ialovițe fripte... (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

d) Și codrul se-ndoaie; Îi rupe veștmântul,
Și-l biciuie vântul, Și părul i-l smulge,
Râzând îl sugrumă; Și-n văi îl aruncă. (G.Coșbuc, *Toamna.*)

II. În unele expresii alcătuite de obicei cu verbele *a da* și *a zice* (acesta, cu sensul obișnuit sau cu sensul *a cânta*), pronumele la dativ *îi* (*i-, -i*) are **valoare neutră** (nu ține locul unui anumit substantiv): ***îi** dă cu vorba* (cu băutura etc.); *zi-**i** înainte* (= spune), *zi-**i*** sau *să-**i** zici* (un cântec). În astfel de construcții pronumele la dativ **nu are funcție sintactică proprie,** ci *se ia împreună cu verbul.*

Exercițiu

Subliniază cu o linie pronumele la dativ cu funcția de complement obiect indirect și indică prin săgeată verbul determinat. Subliniază cu două linii expresiile formate dintr-un verb și pronumele la dativ cu valoare neutră.

a) – ...aș ruga pe Luminarea sa că, dacă are de gând a ne ospăta, ...să ne îndesească mai mult cu udeala, pentru că acolo stă toată puterea și îndrăzneala. Vorba ceea: Dă-i cu cinstea, să piară rușinea (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

b) Mânioasă parcă, Sultănica îi trase lui Miai plosca de la gură... Logofătul Dobre cam dibui cum merg lucrurile și îi porunci lui Păcălete, care începuse să-i zică din gură cu isonul celorlalți, alt cântec...
Când se sfârși hora, Stanciu strigă scripcarilor, fălos:
– Mă, nea Păcălete, ia ziceți-i, mă, un brâu pentru noi, că ne-au amorțit picioarele în hora asta târșită. (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)

III. *Pronumele neaccentuat la dativ poate determina și un* **substantiv** *la nominativ sau la acuzativ: mâna-***mi,** *mâna-***ți,** *mâna-***i.** În construcțiile de acest fel *pronumele la dativ are* **sens posesiv:** *mâna* **mea,** *mâna* **ta,** *mâna* **sa** (sau **a lui, a ei).** Acest dativ se numește **dativul posesiv.**

Când substantivul determinat este precedat de adjectivul său, *pronumele la dativul posesiv se așază înaintea substantivului și se leagă de adjectiv prin liniuță: (pe) frumoasa-***ți (-i)** *mână.*

Determinând un **substantiv,** pronumele la dativul posesiv are *funcția sintactică* **de atribut pronominal,** spre deosebire de pronumele la dativ cu funcția de complement obiect indirect, care determină un verb.

Exercițiu

Subliniază în mod diferit pronumele la dativ care determină un verb și pe cele care determină un substantiv. Indică prin săgeată cuvintele determinate și fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor.

a) O, cere-mi, Doamne, orice preț,
Dar dă-mi o altă soarte,
Că tu izvor ești de vieți
Și dătător de moarte. (M.Eminescu, *Luceafărul.*)

b) O! luptă-te-nvălită în pletele-ți bogate,
Eroic este astăzi copilul cel pierdut!
Căci flamura cea roșă cu umbra-i de dreptate
Sfințește-a ta viață de tine și păcate. (M.Eminescu, *Împărat și proletar.*)

c) Cu-ncetul tânăra copilă își veni-n simțiri; ochii ei albaștri clipiră sub lungile-i gene bălaie. (Al.Odobescu, *Doamna Chiajna.*)

d) Dar ne-nfricatul meu cârlan — Și stepa toată împrejur
Goni-va negru-ți armăsar. — La strigătu-mi va tresări...
Obrazul tău va fi de var, — Cu dânsa slobod m-oi iubi,
Și pieptu-ți roșu ca un jar, — Uitând de oasele-ți pustii
O, Timur Khan! — O, Khan Timur! (I. Pillat, *Cântecele stepei.*)

IV. Formele neaccentuate ale persoanei I și a II-a singular la cazul dativ (*mi, ți, îmi, îți*) se întrebuințează cu rol stilistic îndeosebi în basmele și baladele populare, pentru a arăta că povestitorul și ascultătorul sunt interesați de faptele eroilor și participă sufletește la desfășurarea acțiunii. Dativul folosit în acest scop se numește **dativul etic.** Pronumele poate fi folosit numai la una din cele două persoane sau la amândouă persoanele:

Unde ridică... odată pe zmeu și trântindu-*mi*-l, îl bagă în pământ până în gât. (P. Ispirescu, *Greuceanu.*)

Luând pe câte un drăcușor de cornițe, *mi ți*-l ardea cu palcele, de-i crăpa pielea. (Ion Creangă, *Ivan Turbincă.*)

Pronumele la *dativul etic* **nu are funcție sintactică,** ci **rol stilistic.**

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele la dativul etic și pronumele la dativ cu funcție sintactică. Pentru pronumele cu funcția de complement, indică prin săgeată verbul determinat.

a) Ochii-și negri d-arunca, — – D-alelei, murgușule...
peste câmpuri se uita — Sapă-mi groapa din picioare
și departe ce-mi zărea? — și-mi așterne fânișoare,
Că-mi venea, măre, venea... — iar la cap și la picioare
Manea, slutul și urâtul... — pune-mi, pune-mi câte-o floare.
(*Toma Alimoș.*)

b) Voinic-de-Plumb... prinde cu mâna stângă stâlpul de fier, mi ți-l smulge din pământ, cum ai smulge o nuielușă. (Din vol. *Tinerețe fără bătrânețe...*)

c) Și am purces cu bunicul spre Pipirig. Și din sus de Vânători, cum treceam peste apa Neamțului, mi-au alunecat ciubotele și am căzut în Ozana cât mi ți-i bătutul!
– Și scroambele ieste ale voastre îs pocite, zise el... și iute mi-a scos ciubotele din picioare, că se făcuse(ră) bocnă. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

d) Iară Setilă, dând fundurile afară la câte o bute, horp! ți-o sugea dintr-o singură sorbitură; și răpede-răpede mi ți le-a supt pe toate de-a rândul... (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

2. Caută în *Povestea lui Harap-Alb,* de I. Creangă, două fraze în care să fie folosit dativul etic. Subliniază formele de dativ etic și explică oral în ce scop au fost folosite.

V. *La* **cazul genitiv** *pronumele personal are* **forme numai pentru persoana a III-a.** Formele genitivului sunt *identice cu formele accentuate ale pronumelui la dativ:*

	Dativ		**Genitiv**
Pers. 3 sg. m. și n.;	**lui**	(al, a, ai, ale)	**lui**
f.	**ei**		**ei**
pl. m.,f,n.	**lor**		**lor**

Pentru persoanele I și a II-a, la care genitivul pronumelui personal nu are forme, posesorul (posesorii) unui obiect se exprimă prin *pronume* sau prin *adjective posesive* (*al meu, al tău, al nostru, al vostru*).

Deosebirea dintre valoarea de genitiv sau de dativ a formelor comune constă în faptul că *pronumele la* **genitiv** *determină un* **substantiv**, *răspunde la întrebarea* **al (a, ai, ale) cui?** și *are funcția de* **atribut pronominal genitival** – *copilul* **lui (ei, lor)** –, pe când *pronumele la* **dativ** *determină un* **verb**, *răspunde la întrebarea* **cui?** și *are funcția de* **complement obiect indirect** – *le dau* **lui (ei, lor).**

Pronumele la **genitiv** *poate avea și funcția de* **nume predicativ:**

S NP

Copiii sunt **ai lui (ei, lor).**

Pronumele la *genitiv* cu funcția de *atribut genitival* sau de *nume predicativ* arată pe **posesorul unui obiect.**

Pronumele la genitiv cu funcția de atribut genitival **nu primește articol posesiv** *dacă substantivul determinat are articol hotărât, iar pronumele urmează imediat după substantiv* (vezi exemplul de mai sus) sau dacă este plasat între un adjectiv cu topica inversă și substantivul determinat: *bunul* **lui** prieten; *primul* **ei** examen.

Exerciții

1. Subliniază cu două linii pronumele la cazul genitiv și cu o linie pronumele de persoana a III-a, la cazul dativ. Indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate. Subliniază și notează subiectul propoziției, dacă pronumele la genitiv are funcția de nume predicativ. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor la genitiv și a celor la dativ. *Fii atent* să nu confunzi articolul hotarât *lui* care precedă un substantiv la genitiv cu pronumele *lui*. Pentru a evita greșelile, repetă de la articolul hotărât propriu-zis punctul **II**. pag. 98.
   a) Conu Nae nu mai înțelege nimic... Atâta vreme de când se frământă în zadar să priceapă pricina schimbării copilului lui. Mișu lui... Unde e Mișu lui! Că nu e el, tânărul grav, care acum aproape o lună s-a coborât din trăsură în brațele lor, rece, străin. Nu e a lui Mișu fruntea asta neclintită; nu sunt ai lui ochii ăștia nepăsători. Unde sunt ochii lui care priveau stăruitor asupra lucrurilor, cu drag, cu dor de pricepere? (I.Al.Brătescu-Voinești, *Inimă de tată.*)
   b) Sunt eu la urmă vinovată — Și dacă lui nu-i dă prin gând,
   Că Leana umblă ca turbată — Ea blestemă de nu-și dă rând!
   Să-l vadă-n casa lor intrând
   Odată? (G.Coșbuc, *Dușmancele.*)
   c) Busuioc moștenise de la taică-său o moară de vânt . El (Pupăză) se trezise la moara lui Busuioc; unde-l lăsase maică-sa... Și nici nu-i poruncea nimeni lui Pupăză; el făcea numai ce-i plăcea lui. (I. Slavici, *Pădureanca.*)
   d) Țugulea se duse mai întâi de se întâlni cu frații lui. Le spuse și lor cum a omorât pe zmeoaica cea bătrână... Le dete și lor niște bani să-i ducă părinților, apoi se îmbrățișară și plecară. (P. Ispirescu, *Țugulea, fiul unchiașului și al mătușii.*)
   e) Îi era rușine lui Șofron, dar nu putea să-și deie seamă dacă-i este rușine de rușinea ei (a Siminei) ori de nedreptatea ce i-o făcuse lui Busuioc în gândul lui... Trecuse un an și jumătate de când își cumpărase acel loc și în timpul acesta se înfiripase în el gândul că locul acela este al lui (I. Slavici, *Pădureanca.*)
2. Construiește: trei fraze în care să se afle pronumele *lui, ei, lor* la cazul genitiv, precum și substantivele pe care le înlocuiesc (acestea, în propoziția anterioară celei cu pronumele la genitiv); trei fraze de același tip și cu aceleași pronume la cazul dativ. Subliniază pronumele și notează deasupra fiecăruia cazul și funcția sintactică. Indică prin săgeată cuvintele determinate.

VI. *Pronumele la genitiv* (ca și substantivul la genitiv) *poate fi construit cu prepoziții sau locuțiuni prepoziționale care cer genitivul:* **asupra, contra, deasupra, împotriva, în (din) jurul** etc. După cuvântul cu care se află în relație, genitivul cu prepoziție poate avea *funcția de* **atribut pronominal prepozițional** sau de **complement:**

A îngrădit *locul* **din jurul ei.** (al casei)	*atribut pronominal prepozițional – care* loc? – **în jurul ei.**
A năvălit **asupra lor.**	*complement obiect indirect prepozițional – asupra cui* a năvălit? – **asupra lor.**
A pus pachetul **deasupra lui.** (a dulapului)	*complement circ. de loc – unde* a pus? – **deasupra lui.**

Exerciții

Subliniază în mod deosebit pronumele la genitiv cu prepoziție și fără prepoziție. Indică, prin săgeată cuvintele determinate. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor la genitiv.

a) Pe piedestalul lui de marmură... Ștefan-Vodă privește parcă înaintea lui peste veacuri... Peste gâtul încordat al calului cu fruntea ridicată sus, ochii lui privesc, și piața goală dimprejurul lui parcă se umple de lume... Îndărătul lui un ceas a bătut și tot soiul de oameni... au început să roiască spre vechile curți unde ținea el sfat odată. (D. Anghel, *Reveria unei statui.*)

b) – O, voi boieri..., vă făgăduiesc că feciorul Răreșoaiei n-are să mai stea mult în jâlț! Îmi cereți să pornesc împotriva lui cu război..., dar una ca asta nu se poate! (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)

c) Flăcăul avea de mai-nainte hotărât cum să facă. Se încurca însă în lanțug... Bogza îl văzu și se prăvăli pe-o coastă asupra lui. (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)

Pronumele personale la cazurile dativ și genitiv

(Schemă recapitulativă)

Cazurile	*Pronumele în relație cu*	*Funcțiile sintactice și sensurile lor*
D.	*verbul*	– **compl. ob. indirect** – *cui?*
	substantivul	– **atribut pronominal** – *dativul posesiv*
G. fără prep.	*substantivul*	– **atribut genitival** – *al (a, ai, ale) cui?*
	subiectul (prin verbul de legătură)	– **nume predicativ** – *al (a, ai, ale) cui este (sunt)?*

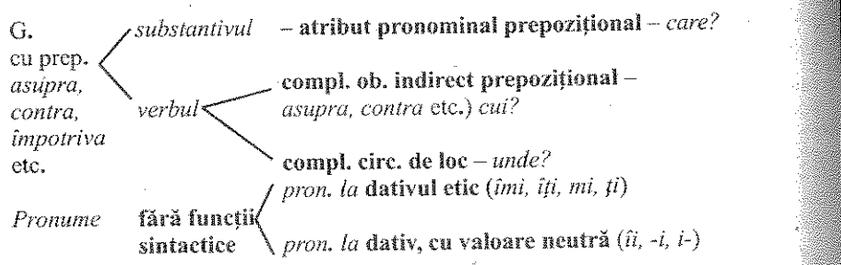

Formele cazuale ale pronumelui personal

(Recapitulare)

Pers.	Cazurile	Singular		Plural	
		Formele accentuate	Formele neaccentuate	Formele accentuate	Formele neaccentuate
1.	N.	*eu*		*noi*	*ne, ne-, -ne, -ne-*
	Ac.	(pe) *mine*	*mă, mă -, -mă, - mă-, m-, -m-,*	(pe) *noi*	
	D.	*mie*	*- îmi, mi, mi-, - mi, -mi-*	*nouă*	*ne, ne-, -ne, -ne- ni, ni-, -ni-*
2.	N.	*tu*		*voi*	
	V.	*tu,(!)*		*voi(!)*	
	Ac.	(pe) *tine*	*te, te-, -te, -te-*	(pe) *voi,*	*vă, vă-, -vă, -vă-, v-, -v-*
	D.	*ţie*	*îţi, ţi, ţi-, -ţi, -ţi-,*	*vouă*	*vă, vă-, -vă, v-, -v- vi, vi-, -vi,*
3.	N.	m. *el* f. *ea*		*ei* *ele*	
	Ac.	m. (pe) *el* f. (pe) *ea*	*îl, l-, -l, -l-, o, o-, -o, -o-*	(pe) *ei* (pe) *ele*	*îi, i-, -i, -i-, le, le-, -le, -le-*
	D.	m. f. *lui* m., f., n. *ei*	*îi, i, i-, -i, -i-,*	*lor*	*le, le-, -le, -le- îi, îi-, -îi-*
	G.	f. m. (al, ai, a, ale) *lui* f. m. (al, ai, a, ale) *ei*		(al, ai, a, ale) *lor*	
		m. asupra *lui* f. asupra *ei*		asupra *lor*	

Ortografia pronumelor personale neaccentuate

I. Pronumele „îmi", „îţi", „îi", „îl"

Vocala î cu care încep formele de dativ **îmi, îţi, îi** (= *lui* sau *ei*) şi formele de acuzativ **îl** şi **îi** (= *pe ei*) este o vocală de sprijin *adăugată formelor „mi" „ţi", „i"*

„-l" pentru a se putea rosti independent de verb sau de alt cuvânt învecinat: **îmi** *spune,* **îţi** *spune,* **îi** *spune; nu* **îmi (îţi, îi)** *spune;* **îl** *văd,* **îi** *văd; nu* **îl (îi)** *văd.*

Întrucât **î** nu reprezintă un cuvânt *care se rosteşte împreună cu un pronume neaccentuat, el* **nu trebuie separat prin liniuţă** *de restul pronumelui.* În cazul greşelilor „î-mi, i-ţi, î-i, î-l", *„î" nu are nici un înţeles.*

Cele mai multe greşeli se fac la scrierea formelor **îl** *şi* **îi,** *ele fiind confundate* cu grupurile de pronume neaccentuate **i-l, i-i.** *Sacul* **i-l** *dau lui Ion* (*lui*) sau *Mariei* (*ei*); *Sacii* **i-i** *dau lui Ion sau Mariei.* Pentru evitarea greşelilor, **mijlocul de control** *cel mai simplu este observarea aspectului* fonetic: *pronumele* **îl, îi** *încep cu vocala „î", iar grupurile de două pronume* **i-l, i-i** *încep cu vocala „i".*[93]

Exerciţii

1. Completează locurile libere cu pronumele *îmi, îţi, îi* sau *îl* corespunzător pronumelui accentuat sau substantivului la dativ sau la acuzativ subliniat în fiecare propoziţie.
   – *Mie*... place primul tablou. *Mariei*... place al treilea. *Ţie* care ... place?
   – V-am adus câte un dar. *Ţie* ... dau mingea. *Stiloul* ... dau fratelui tău, iar *Mariei* ... dau o carte de poveşti.
   – *Pe Ion*... văd, dar nu... văd *pe fraţii* lui. Nici *pe* cei doi *prieteni* ai tăi nu... văd. *Mie*... place să fim cât mai mulţi.
2. Construieşte câteva texte scurte de felul celor de la exerciţiul I, ţinând seama că fiecare dintre pronumele *îmi, îţi, îi* (la dativ şi la acuzativ) şi *îl* să fie folosit cel puţin de două ori.
3. Completează locurile libere cu pronumele *îl* sau *îi* şi subliniază substantivele după care te-ai condus pentru a stabili pronumele cerut de înţelesul fiecărei propoziţii:
   a) Cotoşmanul făcu un culcuş stăpânului său./ ... aducea de mâncare şi de băut./ ... ţinea de urât spunându-i fel de fel de basme şi de snoave./ ... făcea (pe copil)/ să înţeleagă/ că dragostea dintre fraţi e nesfârşită ca apa fântânii/ ce curgea pe-aproape de locuinţa lor./ (P. Ispirescu, *Cotoşmanu-Năzdrăvan.*)
   b) Lupta nu ţinu îndelungată vreme./ ... prinseră pe tâlhari,/ ... legară zdravăn./ Apoi cercetară fundul corăbiei/ şi ... găsiră plin de giuvaeruri şi de pietre scumpe./ Se mai aflau acolo câteva zeci de băieţi şi fete/ care zăceau cu, mâinile legate./ Repede ... dezlegară pe flăcău şi fetele robite./ (Victor Eftimiu, *Cei şapte voinici.*)
4. Compune o scrisoare sau un dialog în care să foloseşti pronumele *îmi, îţi, ţi* (la dativ singular şi la acuzativ plural), *îl.* Subliniază-le şi explică înţelesul fiecăruia prin forma accentuată corespunzătoare.

II. Pronume legate prin liniuţă de verbul determinat

Pronumele neaccentuate la *acuzativ* sau la *dativ* pot *sta înaintea verbului determinat* (pronume proclitice) sau *după verb* (pronume enclitice) şi *se pot rosti separat* de verb – **îl** *văd,* **te** *ascult,* **îi** *spun* etc. – sau *împreună cu verbul:* **te**-*ascult,* **i**-*am ascultat, spune*-**mi** etc.

Poziţia proclitică sau poziţia enclitică a pronumelui faţă de verb depinde de *modul la care se află verbul,* iar *rostirea pronumelui proclitic împreună cu verbul*

[93] Explicaţiile gramaticale şi exerciţiile privitoare la scrierea grupurilor de pronume *i-l* şi *i-i* se află la pag. 183-184, unde sunt prezentate toate grupurile alcătuite din două pronume personale neaccentuate care se rostesc împreună.

depinde de vocala cu care începe verbul. În funcție de aceste condiții, pronumele neaccentuate prezintă situațiile de ortografie descrise în cele ce urmează.

A. Construcții cu verbe, la timpurile cu forme simple ale modului indicativ

Pronumele neaccentuate așezate *înaintea verbelor* (la timpurile simple ale indicativului) *care încep cu* **a**, cu **o** sau cu **î** *se pot rosti singure sau împreună cu verbul:* **te** *ajut,* **te** *observ,* **te** *întreb* sau **te**-*ajut,* **te**-*observ,* **te**-*ntreb.*

Când se rostesc împreună cu verbul, **pronumele neaccentuate** prezintă sub aspect fonetic situațiile arătate mai jos.

– *Indiferent de vocala cu care începe verbul, pronumele* **te, ne, le** *păstrează aceste forme,* iar *pronumele* **îmi, îți, îi, îl** *pierd vocala* **î**, *deci apar cu formele* **mi-, ți-, i-, l-.**

– *Pronumele* **mă** *și* **vă** *păstrează aceste forme înaintea verbelor care încep cu vocala* **î**, *iar înaintea verbelor care încep cu* **a** *sau cu* **o** *pierd pe* **ă**, luând deci *formele* **m-, v-.**

Verbele *care încep cu vocala* **î** *pierd această vocală* când pronumele se rostește împreună cu verbul, *afară de cazul în care pronumele* este **l-**: **te**-*nțelege,* **ne**-*nțelege,* **le**-*nțelege,* **mă**-*nțelege,* **vă**-*nțelege,* **mi**-*nțelege,* **ți**-*nțelege,* **i**-*nțelege* (gândul), **l**-*înțelege.*

De verbele care încep cu **î** *se poate lega și pronumele* **o**: **o**-*nțeleg.*

Pronumele rostit împreună cu verbul de la dreapta lui *formează silabă cu prima silabă a verbului* – **te-a**/*jută,* **mi-a**/*jută,* **i-a**/*jută,* **m-ob**/*servă,* **l-în**/*țelege* sau *cu consoana rămasă din prima silabă a verbului după căderea lui* **î**: **mă-n**/*țelege,* **mă-m**/*piedică.* Ca urmare, *pronumele nu se poate scrie singur la capăt de rând dacă este legat de verb prin liniuță.*

Pronumele la dativ **mi, ți, i** *se pot rosti și împreună cu forma* **e** *a verbului* **a fi** *sau cu formele care încep cu* **e**: **mi**-*e* (**ți**-*e,* **i**-*e*) *sete,* **mi**-*este dor,* **ți**-*era drag* etc. Când se insistă asupra persoanei indicate prin pronumele neaccentuat, se folosește și forma accentuată corespunzătoare: **mie mi**-*e sete, iar* **ție ți**-*e foame* (sau: **lui** ori **ei i**-*e foame*).

În construcțiile în care este folosit *pronumele accentuat, acesta atrage atenția asupra faptului că* **mi, ți** sau **i** *din grupurile de sunete* [m, i, e], [ț i, e], [i, e] *este un* **pronume neaccentuat la dativ.** Deci **pronumele accentuat** *poate constitui singur un* **mijloc de control** *pentru scrierea corectă:* **mi-e, ți-e, i-e.** Dacă pronumele accentuat nu se află în propoziția pe care vrei să o scrii, *posibilitatea de a introduce în propoziție pronumele* **mie (ție, lui** sau **ei)** *te va conduce la detașarea pronumelui neaccentuat corespunzător, legat în rostire de verbul* **e.** În lipsa pronumelui accentuat, *un* **mijloc de control sigur** *pentru scrierea corectă* **mi-e, ți-e, i-e** este și *observarea faptului că, în contextele de felul celor date, ceea ce în vorbire apare ca un singur cuvânt* – „mie", „ție", „ie" – *reprezintă o construcție echivalentă, ca înțeles,* cu **îmi este (îți este, îi este)** *sete* (*dor, milă* etc.).

Exerciții

1. Construiește câte o propoziție cu verbele *ascultă, ocrotește, înnoiește* precedate de fiecare dintre pronumele *mi-, ți-, i-, l-, m-* (*mă-*), *v-* (*vă-*) și scrie sub text *prima silabă* din *fiecare construcție,* în felul următor: *mi-as-...; ți-o-...; mă-n-...*
2. Construiește câte două propoziții în care pronumele *mi-, ți-, i-* să se afle înaintea formei *e* a verbului *a fi.* În propozițiile din seria a doua pronumele să fie însoțite de formele lor accentuate. Explică oral, prin sensul cuvintelor și prin valoarea lor gramaticală, de ce în unele cazuri ai scris *mie, ție,* iar în altele *mi-e, ți-e.*
3. Explică în scris ortografia cuvintelor subliniate, arătând ce părți de vorbire sunt și care este sensul cuvintelor legate prin liniuță.

a) – Nu *ți*-e roșul de vânzare? Ci-mi este de dăruială
– Nu *mi*-e roșul de vânzare, Cui o da pe Corbe-afară.
Ci *mi-e* roșul de schimbare, (*Corbea.*)

b) De ciudă... am izbucnit:
– Și dacă sunt mic, ce? *mie* nu mi-e foame? (Z.Stancu, *Dulăii.*)

c) *Tie ți-e* frică cu mine? Că eu am sfeclit-o cu tine. (*Ziczătoare.*)

B. Construcții cu verbe la perfectul compus și cu verbe la modul condițional-optativ

(a) *Pronumele neaccentuat așezat înaintea unui verb la* **perfectul compus** *sau la modul* **condițional-optativ** *se rostește împreună cu auxiliarul, iar în scris,* **se desparte de auxiliar prin liniuță:** **te**-*am ajutat,* **ți**-*am adus,* **l**-*aș ajuta,* **ți**-*aș aduce.*

În toate cazurile, *pronumele și auxiliarul formează împreună* **o singură silabă,** *deci cele două cuvinte separate prin liniuță* **nu trebuie despărțite la capăt de rând.**

Pronumele neaccentuate împreună cu diferitele forme ale auxiliarului alcătuiesc următoarele **grupuri de cuvinte**[94]:

Pronume la *acuzativ*			Pronume la *acuzativ* ori *dativ*				Pronume la *dativ*		
m-*am*	**te**-*am*	**l**-*am*	**ne**-*a*	**v**-*am*	**le**-*am*	**i**-*am*	**mi**-*am*	**ți**-*am*	
m-*ai*	**te**-*ai*	**l**-*ai*	*m*	–	**le**-*ai*	**i**-*ai*	**mi**-*ai*	**ți**-*ai*	
m-*a*	**te**-*a*	**l**-*a*	**ne**-*ai*	**v**-*a*	**le**-*a*	**i**-*a*	**mi**-*a*	**ți**-*a*	**opri**
m-*ați*	–	**l**-*ați*	**ne**-*a*	**v**-*ați*	**le**-*ați*	**i**-*ați*	**mi**-*ați*	–	**t**
m-*au*	**te**-*au*	**l**-*au*	**ne**-*ați*	**v**-*au*	**le**-*au*	**i**-*au*	**mi**-*au*	**ți**-*au*	
			ne-*au*						
m-*aș*	**te**-*aș*	**l**-*aș*	–	**v**-*aș*	**le**-*aș*	**i**-*aș*	**mi**-*aș*	**ți**-*aș*	**opri**
m-*ar*	**te**-*ar*	**l**-*ar*	**ne**-*ar*	**v**-*ar*	**le**-*ar*	**i**-*ar*	**mi**-*ar*	**ți**-*ar*	

Pentru orientare, cercetează tabelul urmărind situațiile de ortografie pe verticală, fiindcă fiecare coloană cuprinde **construcțiile posibile cu un anumit pronume.**

[94] Pentru construcțiile cu verbul la modul condițional-optativ, s-au dat numai două forme ale auxiliarului (*aș* și *ar*), celelalte fiind identice cu formele auxiliarului perfectului compus: **ai (am, ați)** *oprit,* **ai (am, ați)** *opri.*

Observă că între construcțiile din tabel *nu se află nici una cu pronumele la dativ* **ni-, vi-, li-**. Aceasta înseamnă că **nu este corect** *să se scrie* „ni-am, vi-am, li-am, ni-a, vi-a, li-a" etc. sau „ni-ar, vi-ar, li-ar" etc. De asemenea, în tabel *nu apar nici construcții cu pronumele la acuzativ* **o**, pentru că acest pronume *se așază totdeauna* **după** *formele verbale date și* **se desparte prin liniuță de al doilea termen al formei verbale:** *am văzut-***o**, *aș vedea-***o**.

Cunoașterea formei pe care o are fiecare pronume când este legat de auxiliar este *una dintre condițiile despărțirii corecte (prin liniuță) a pronumelui neaccentuat de auxiliar.* **Formele pronumelor** *respective pot fi reținute mai ușor, dacă sunt grupate după apropierile de ordin* fonetic:

m-, v-, l- – pronume cu *corpul fonetic redus la o* **consoană;**
te-, ne-, le- – pronume *terminate în* **e;**
mi-, ți-, i- – pronume *terminate în* **i** și pronumele *redus la forma* **i.**

Delimitarea corectă a pronumelui neaccentuat *trebuie observată cu toată atenția, fiindcă de îndeplinirea acestei cerințe depinde* **precizia comunicării pe calea scrisului:** omiterea liniuței sau plasarea ei unde nu trebuie poate duce la scrierea unor *asocieri de litere cărora nu le corespunde nici un cuvânt în limba română,* cum ar fi „ma" din scrierea greșită „ma-m, ma-i, ma-ți" (apărat). Alteori, celor scrise incorect le corespund *cuvinte existente în limbă, dar care nu au nici un rost lângă verbul următor.* De exemplu: dacă în loc de **ne-***a chemat* sau **v-***ar aduce* (*pe voi* sau *vouă*) ai scrie „nea chemat" ori „var aduce", nu vei transmite ceea ce ai vrut să comunici, pentru că: *îmbinarea* „nea chemat" este imposibilă – „nea" ar putea avea (în contexte corespunzătoare) *sensul substantivului* **nea** („zăpadă") sau *sensul cuvântului* **nea** (rezultat din prescurtarea substantivului *„nenea"*), folosit înaintea numelor proprii masculine (*nea Ion*), cuvinte care nu au ce căuta lângă verbul *chemat* –, iar în construcția „var aduce", *var* ar putea fi interpretat ca *substantiv* cu funcția de obiect direct (*ce* aduce? – *var*).

Greșelile pot fi evitate *folosind următorul* **procedeu:** *identifici,* în primul rând, **forma verbului** (care sunt cei doi termeni care alcătuiesc *forma compusă* a verbului, *persoana* și *numărul verbului*), lucru care se poate realiza **cu ajutorul subiectului** *propoziției,* fiindcă *subiectul va conduce* **la precizarea formei auxiliarului** și, prin aceasta **la stabilirea locului unde trebuie pusă liniuță**[95]. De exemplu: dacă ai de scris cuvinte care se exprimă prin sunetele [m, a, i] și [a, j, u, t, a, t] sau prin sunetele [i, a, ț, i] și [v, ă, z, u, t], stabilești întâi *forma verbului,* cu ajutorul subiectului: (*tu*) **ai ajutat** sau (*voi*) **ați văzut;** apoi, știind care este forma auxiliarului, *vei putea scrie* corect construcțiile cu pronume neaccentuate **m-***ai ajutat,* **i-***ați văzut.*

Există și **situații în care pronumele neaccentuat poate fi detașat înainte de a cerceta care este forma auxiliarului.** O astfel de posibilitate oferă construcțiile în care **pronumele neaccentuat** *este însoțit* **de pronumele accentuat** *corespunzător.* Să presupunem că ai de scris:

[95] Forma auxiliarului se identifică cu ajutorul subiectului, pentru că *la formele compuse ale verbului acordul cu subiectul, în persoană și în număr, se face prin forma auxiliarului,* verbul conjugat având aceeași formă la toate persoanele.

pe mine [mai][96] *ajutat* sau [mai] *ajutat* **pe mine;**
vouă [va] *spus* sau [va] *spus* **vouă;**
lui [iai] *spus* sau [iai] *spus* **lui.**

În astfel de situații, **pronumele accentuat** *te va conduce la* **detașarea pronumelui neaccentuat** *din grupul pronume* + *auxiliar,* rostit ca un singur cuvânt – **pe mine m-** (= *mă*), **vouă v-** (= *vă*), **lui, i-** (= *îi*) – și deci *la scrierea corectă:* **m-***ai ajutat,* **v-***a spus,* **i-***ai spus.*

Dacă *pronumele neaccentuat este* **la persoana a III-a,** acesta ținând locul unui substantiv, *s-ar putea* ca în construcția pe care o ai de scris *să fie folosit* **substantivul** *la acuzativ sau la dativ al cărui loc îl ține pronumele neaccentuat* sau **un înlocuitor al substantivului** (*un pronume* sau *un numeral*) *la același caz, aceeași persoană și același număr ca și pronumele neaccentuat:*

pe băiat (pe acesta, pe cel dintâi) [lai] *ajutat;*
băiatului (acestuia, celui dintâi) [iai] *spus.*

În situațiile de acest fel, **substantivul** (*sau* **înlocuitorul** *lui*) *te va conduce,* ca și pronumele accentuat corespunzător (*pe el,* în primul caz; *lui,* în cazul al doilea), *la detașarea pronumelui neaccentuat:* **pe băiat l-** (= *îl*), **pe acesta (pe cel dintâi) l-, băiatului i-** (= *îi*) etc.

Dar posibilitatea de a constata, înainte de a ști care este forma auxiliarului, că **m, v, l, i,** din grupările „mai, va, var, vați, la, lați, laș, ia, iau, iați, iar" sunt pronume neaccentuate[97] fiind limitată la construcțiile de felul celor menționate mai sus, **procedeul principal** *care conduce la separarea corectă a pronumelui neaccentuat de auxiliar este* **identificarea formei verbului cu ajutorul subiectului,** *acest procedeu putând fi aplicat la scrierea oricărei construcții alcătuite din* **pronume neaccentuat** și **o formă verbală personală.**

Ca orientare suplimentară, cercetează și tabelul de mai jos, care, prin **prezentarea paralelă a situațiilor de ortografie** din cele două coloane, *atrage atenția asupra cazurilor în care s-ar putea face greșeli la scrierea grupurilor formate din pronume neaccentuat și auxiliar sau și la scrierea unora dintre cuvintele subliniate în textele din coloana a doua,* cuvinte care deseori sunt *confundate cu construcțiile* **pronume-auxiliar** *exprimate prin aceleași sunete.*

[96] Ceea ce este pus între paranteze drepte reprezintă felul în care apare în vorbire (ca un singur cuvânt) grupul format din pronumele neaccentuat și auxiliar.

[97] Mă refer în special la *pronumele cu forma redusă la un singur sunet* (**m-, v-, l-, i-**) fiindcă *la construcțiile cu aceste pronume se fac cele mai multe greșeli.*

Situații de ortografie în opoziție[98]

	Pronume-auxiliar	Alte cuvinte	Valoarea gramaticală
A.	1. *El* **i-***a* *apărat* **pe ei.**	**Ia!** *parcă aud pași.*	– interjecție
	1. *El* **i-***a* *spus* **lui (ei).**	*El* **ia** *caietul*	prezentul verbului *a lua*
	2. *Ele* **i-***au* *apărat* **pe ei.**	*Eu (ei)* **iau** *caietele.*	prezentul verbului *a lua*
	2. *Ele* **i-***au* *spus* **lui (ei).**		
	3. *Tu* **i-***ai* *apărat* **pe ei.**	*Tu* **ia-***i lui (ei)* un caiet	– imperativul verbului *a lua* urmat de *pronumele* **-i**
	3. *Tu* **i-***ai* *spus* **lui (ei).**		
	4. *Voi* **i-***ați* *apărat* **pe ei.**	*Tu* **ia-***ți* **și** *ție* un caiet.	– imperativul verbului *a lua* urmat de *pronumele* **-ți**
	4. *Voi* **i-***ați* *spus* **lui (ei).**		
	5. **Ea** (*ele*) **i-***ar* *apără* **pe ei**[99].	**Iar** *ai greșit.*	– adv. – „iarăși", „din nou"
	5. **Ea** (*ele*) **i-***ar* *spune* **lui (ei).**	*Eu dictez,* **iar** *el scrie.*	– conjuncție
B.	1. *Eu* **l-***a* *apărat* **pe el.**	Plec **la** *școală.*	– prepoziție
		nota (muzicală) **la**	– substantiv
	2. *Voi* **l-***ați* *apărat* **pe el.**	*umeri* **lați**	– adjectiv
	3. *Eu* **l-***aș* *apăra* **pe el.**	*om* **laș**	– adjectiv
		S-a purtat ca un **laș.**	– substantiv
C.	1. *Tu* **m-***ai* *apărat* **pe mine.**	*luna* **mai**	– substantiv
		Bate parul *cu un* **mai.**	– subst. – „ciocan de lemn"
		drum **mai** *scurt*	– adv. (exprimă gradul comparativ)
		Mai *vin* **și** mâine.	– adv. (indică repetarea acțiunii *vin*)
	2. *El* **mi-***a spus* **mie.**	*Aveam o* **mia** *albă*	– subst. – „oaie tânără"
	3. *Ei* **mi-***au spus* **mie.**	**miau!**	– interjecție
D.	1. *El* **ne-***a* *apărat* **pe noi.**	**nea** (art. *neaua*)	– subst. – „zăpadă"
	1. *El* **ne-***a* *spus* **nouă.**	**nea** *Ion*	– prescurtare a subst. „nenea"
	2. *Noi* **ne-***am* *apărat* **pe noi.**	Nea, *Grivei!*	– interjecție
		Suntem un **neam** *dârz.*	– subst. – „popor"
	2. *Noi* **ne-***am* *adus laude* **nouă.**	*Sunt* **neam** *cu voi.*	– subst. – „rudă"
		N-a lucrat **neam.**	– adv. – „deloc".
E.	1. *El* **v-***a* *apărat* **pe voi.**	*El* **va** *apăra* copiii.	– auxiliar al viitorului
	1. *El* **v-***a* *spus* **vouă.**		
	2. *El (ei)* **v-***ar* *apăra* **pe voi.**	*El aduce* **var.**	– substantiv
	2. *El (ei)* **v-***ar* *spune* **vouă.**		

[98] Construcțiile din prima coloană sunt date în ordinea alfabetică a pronumelor neaccentuate. *Subiectul* și *pronumele accentuate* sunt date în fiecare propoziție în care se află o construcție cu pronume neaccentuat legat de verb, rolul celor doi termeni fiind de a ajuta la explicarea situațiilor de ortografie puse față în față, prin luarea în considerare atât a subiectului, cât și a pronumelui accentuat.

[99] Dintre construcțiile cu verbe la modul condițional-optativ, s-au dat numai cele la care auxiliarul are forme diferite de auxiliarul perfectului compus, adică numai construcțiile cu *aș* și cu *ar*.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu construcțiile alcătuite din forma verbală dată pentru fiecare coloană și pronumele neaccentuat corespunzător celui accentuat de la stânga locurilor de completat.
   Subliniază cu o linie verbul și cu două linii pronumele neaccentuat.

Pron. Ac.	a lăudat	au lăudat	Pron. D.	a cerut	au cerut
pe mine	.....	.....	mie	.....	.....
pe tine	.....	.....	ție	.....	.....
pe el	.....	.....	lui(ei)	.....	.....
pe noi	.....	.....	nouă	.....	.....
pe voi	.....	.....	vouă	.....	.....
pe ei	.....	.....	lor	.....	.....
pe ele	.....	.....		.....	.....

2. După modelul de la exercițiul 1, scrie formele verbale *ai lăudat* și *ați lăudat* precedate de *pronumele neaccentuate la acuzativ* și formele verbale *ai cerut* și *ați cerut* precedate de *pronumele la dativ*[100]. Subliniază pronumele și verbele ca la exercițiul 1.
3. Construiește propoziții sau fraze în care să folosești construcțiile alcătuite din pronumele de mai jos și forme verbale compuse cu auxiliarele date în dreptul fiecărui pronume. Explică ortografia prin procedeele recomandate.

m-	*am, ai, ați*	**mi-**	*a, au*
v-	*a, ați*	**ne-**	*am, ai, ați*
l-	*a, ai, ați*	**le-**	*ai, ați*
i-	*a, au, ai, ați*		

4. Construiește propoziții sau fraze în care să se afle (prezentate paralel) situațiile date la grupurile de construcții A și B din tabelul „Situații de ortografie în opoziție". Dintre situațiile de la grupurile C, D, F, alege pe acelea la a căror scriere consideri că nu ai destulă siguranță și construiește propoziții sau fraze cu situațiile respective. Motivează ortografia prin sublinieri, ca în exemplele din tabelul menționat, și, oral, prin analiza gramaticală a cuvintelor subliniate.
5. Verifică dacă în construcțiile de mai jos pronumele și auxiliarul sunt scrise corect. Dacă nu, trage o linie peste ceea ce este scris greșit și scrie construcția corectă:
   m-ați sfătuit, le-ați văzut, ia-ți întâlnit, ia-i văzut, i-ai cerut, i-ai spus, va-ți îngriji, l-a adus, la-i adus, m-am convins, v-ați convins, l-ai convinge, ni-ai dat, ne-ați dat, li-ai răspuns.

[100] Nu sunt posibile construcțiile cu pronumele *v-* și auxiliarul *ai* și cele cu pronumele *te-* sau *ți-* și auxiliarul *ați*.

Texte pentru dictare

Subliniază în mod diferit verbele și pronumele neaccentuate așezate înaintea verbelor și legate prin liniuță. Explică oral ortografia, apoi scrie textele după dictare.

a) – Nu-l lăsăm să se facă călugăr. Țineți-vă de el, fetelor, trebuie să-l însurăm…
Când a plecat apoi, preoteasa l-a întrebat când mai vine și nu i-a dat drumul până ce n-a făgăduit că vine pe ziua de Sfânta Maria…; fetele au zis că se duc ele… să-l aducă pe sus, iară părintele Toda s-a sărutat cu el, apoi l-a petrecut până la trăsură, i-a strâns mâna și iar l-a îmbrățișat…
Într-o zi, ieșind din grădină, Preasfinția sa s-a oprit privind la Huțu, iară când Huțu s-a dus să-i sărute mâna, l-a tras nițel de mână, ca și când ar voi să-l ducă cu sine.
În grădină, Preasfinția sa s-a așezat pe o laiță, apoi a început să-l întrebe despre parohiile vacante, să-i ceară părerea despre propunerile ce ar fi să se facă viitorului Sinod. (I.Slavici, *Budulea Taichii.*)

b) – Măria ta, nu te îndoi,… în mine domnița are credință mai mult decât într-o mamă, eu fiind aceea care am adăpat-o cu laptele meu. Am hrănit-o ș-am crescut-o, ș-am scăpat-o de boli; și i-am dovedit în bobi și în ghioc această dragoste, când i-a venit ceasul. Nimene nu știe de scrisori, iar eu știu; căci le-am repezit în cinci rânduri la Hârlău, printr-un nepot…, căruia Măria ta i-ai dat câte cinci zloți. (M.Sadoveanu, *Zodia Cancerului.*)

c) De-ar fi cucul voinicel,
Mi l-aș prinde argățel
Și cămăși subțiri i-aș toarce
Și l-aș purta cum îmi place.
De-ar fi cucul un viteaz,
El mi-ar trece de necaz;
Dar e cucul păsărea,
Nu-i pasă de jalea mea.
(Folclor, *Cucul.*)

(b) 1. *Pronumele neaccentuat* **o** *care determină un verb la* **perfectul compus** *sau la modul* **condițional-optativ** *se rostește împreună cu al doilea termen al formei verbale compuse ca și cum ar alcătui cu acesta un singur cuvânt:* (am) „văzuto", „aduso" etc.; (aș) „vedeao", „aduceo" etc.

Modul de rostire poate duce la greșeala *de a scrie pronumele legat de verb (fără liniuță).* **Mijloacele de control** *pentru evitarea acestei greșeli sunt cele recomandate pentru scrierea corectă a pronumelor neaccentuate plasate înaintea auxiliarului perfectului compus sau al modului condițional-optativ:*

– **delimitarea formei verbului cu ajutorul subiectului,** operație care conduce la separarea pronumelui neaccentuat: *(eu) am văzut-***o** *(adus-***o** etc.), *aș vedea-***o** *(aduce-***o** etc.**);**

– faptul că *în aceeași propoziție cu* **pronumele neaccentuat** *de persoana a III-a cu funcția de* **obiect direct** *se poate afla* **pronumele accentuat** *corespunzător sau* **un substantiv** *(ori un* **înlocuitor al substantivului)** *cu funcția de* **obiect direct,** care se referă la aceeași ființă sau la același lucru ca și pronumele **o – pe ea (pe Maria, pe aceasta, pe a doua)** *am văzut-***o** sau *am văzut-***o pe ea (pe Maria** etc.), **cartea** *am adus-***o** *(aș aduce-***o) –**, iar, în lipsa situațiilor de acest fel, *posibilitatea de a introduce în propoziție pronumele accentuat* **pe ea.**

Delimitarea formei verbului *cu ajutorul subiectului* este însă un *mijloc de control mai la îndemână* și, în plus, el *prezintă avantajul că* **asigură scrierea corectă** *și în cazul* **expresiilor** *sau al* **locuțiunilor verbale** *în care pronumele* **-o** *are valoare neutră* (nu se referă la un anumit obiect): *am luat-***o** *la dreaptă, am luat-***o** *la fugă* etc.

Pe lângă cele arătate, **reține** *și faptul că* **singura formă verbală terminată în „o"** *este forma persoanei a II-a singular a imperativului verbului „a veni" și a derivatelor acestui verb:* **Vino** *(tu)*! **Revino!**

Exerciții

1. Explică oral, prin mijloacele de control recomandate, separarea prin liniuță a lui *-o* din construcțiile subliniate:
   a) Frusina… a dat fuga la mătușă-sa… Mătușă-sa, [după ce a lăsat-o/ să plângă/ să se răcorească,] a povățuit-o/ a dăscălit-o… (G. Galaction, *Gloria Constantini.*)
   b) Tot îi mai rămăsese o bucățică din pâinea/ ce o păstrase cu atâta grijă. După ce *a mâncat-o* și pe aceasta,/ s-a hotărât/ să-și ieie lumea în cap. (I.Slavici, *Băiat sărac și horopsit.*)
   c) …nevasta lui Bogza și-a adus aminte de mine/ și a venit aicea în vizită. Eu nu i-am dat apă cu dulcețuri…,/ dar *am poftit-o!* să șadă… A venit și Gafița lui Cuțui. Asta umblă gătită mai frumos decât cealaltă… *Am lăudat-o* pentru straie și frumusețe. (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)
   d) Copiii și nevasta lui, [când au văzut un bivol zburând pe sus,] *au rupt-o de fugă,* înspăimântați. (Ion Creangă, *Dănilă Prepeleac.*)
2. Scrie textul următor *punând verbele la perfectul compus.* Subliniază cu o linie verbul și cu două linii pronumele *-o* și substantivul pe care îl înlocuiește.
   Butia… o luă apa umflată și lină și o duse ca pe o luntre la vale. Împăratul privi până o pierdu din ochi. Împărăteasa leșinase. O luară pe sus. (B.Șt.Delavrancea, *Stăpânea odată…*)
3. Construiește propoziții sau fraze în care verbele *ai trimis, ați primit, aș împodobi, ai înnoi, ați convinge* să fie însoțite de pronumele *-o.* Subliniază în mod diferit verbul și pronumele *-o* și indică subiectul fiecărei propoziții.

2. *Verbul la* **perfectul compus** *sau la* **modul condițional-optativ** *poate fi însoțit, în aceeași propoziție, de* **două pronume neaccentuate, care încadrează verbul –** *un pronume la* **dativ** *și pronumele* **-o:**

(cartea) **mi-***am adus-***o, ți-***am adus-***o, i-***ai** *aduce-o,* **i-***am adus-***o** etc.
mi-*aș aduce-***o, ți-***aș** *aduce-***o, -***ai** *aduce-***o, i-***aș** *aduce-***o** etc.

Fii atent *mai ales la scrierea următoarelor construcții cu pronumele* **-i** *(= lui sau ei) și cu pronumele* **v-** *(= vouă):*

lui (ei) **i-***ai adus-***o, i-***ați adus-***o; i-***ați** *aduce-***o;**
i-*a adus-***o, i-***au** *adus-***o; i-***ar** *aduce-***o** (el sau ei);
vouă **v-***a adus-***o, v-***ați** *adus-***o; v-***ar** *aduce-***o, v-***ați** *aduce-***o.**

Exerciții

1. Subliniază cu o linie *verbele* la perfectul compus sau la modul condițional-optativ și cu două linii *pronumele neaccentuate care încadrează verbul.* Arată oral sensul fiecărui pronume prin indicarea pronumelui accentuat corespunzător. Pentru pronumele *-o* și *i-*, arată și substantivul la care se referă.
   a) – Tecla mea! Copiii mei!… Averea mea!…

– Vezi bine, toate astea-s procopseala pe care mi-ai cerut-o. Ți-am făcut pe plac. (G. Galaction, *Moara lui Călifar.*)

b) Boanța iarăși intră la Florița... și îi dete[101] o rochie de mătase zicând:
– Iacă, ți-a trimis-o maica ta cea bună să te împodobești cu ea. (I.Slavici, *Floriță-din-Codru.*)

c) Toderică... într-o minută a fost acolo (la frații lui) și le-a spus toată pățania, cum v-am spus-o și eu dumneavoastră. (Din vol. *Tinerețe fără bătrânețe...*)

d) Boierul a vrut să strige. Când a căscat gura, mogâldeața din dreapta i-a și umplut-o cu un ghem de câlți. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)

e) Degetele flăcăului se învineteau..., pielea obrazului se zbârcea și-l durea, de parcă i-ar fi înțepat-o roiuri de viespi. (V. Eftimiu, *Păunașul-Codrilor.*)

2. Construiește câte o propoziție cu fiecare dintre formele verbale date. Verbul să fie însoțit de pronumele la dativ din stânga lui și de pronumele *-o*. Subliniază cu o linie *verbul* și *subiectul* și cu două linii *pronumele care încadrează verbul.*

mi-	*ați cerut, au cerut*	**i-**	*ai promis, ați promis,*
ți-	*a trimis, aș trimite*		*a înapoiat, au înapoiat,*
ne-	*a oferit, ați oferit*		*aș da, ar da*
le-	*aș da, ați da*	**v-**	*a propus, ați propus, ar propune*

3. Compune un dialog în care să folosești *verbe la perfectul compus* și *la modul condițional-optativ* însoțite (în aceeași propoziție) de un *pronume neaccentuat la* **dativ** și de *pronumele* **-o**. Caută să folosești în mai mare măsură construcțiile cu pronumele **i-** și pe cele cu pronumele **v-**.
Subliniază (ca la exercițiul 2) verbul și pronumele neaccentuate care încadrează verbul.

C. Construcții cu verbe la modurile imperativ și gerunziu

Pronumele neaccentuate așezate *după un verb la* **modul imperativ** *sau la* **modul gerunziu** *se rostesc totdeauna împreună cu verbul, iar în scris* **se despart de verb prin liniuță.**

În tabelul următor sunt arătate pronumele neaccentuate la acuzativ și la dativ care pot urma după formele de persoana a II-a singular și plural ale unui verb la imperativ ori după un verb la gerunziu.

Verbul la	Pronumele la		
imperativ	*acuzativ*	*acuzativ* ori *dativ*	*dativ*
pers. 2, sg. *oprește*-**mă**	**– te -l -o**	**-ne- -i -le**	**-mi -ți**
pers. 2, pl. *opriți*-**mă**	**– -l -o**	**-ne -vă -i -le**	**-mi –**
gerunziu *oprindu*-**mă**	**-te -l -o**[102]	**-ne -vă -i -le**	**-mi -ți**

[101] „Dete" este o formă regională a verbului *a da* la persoana a III-a singular a perfectului simplu. Forma literară este: (el) *dădu.*

[102] Înaintea pronumelui *-o* verbul la gerunziu nu primește la sfârșit vocala *u.*

(a) 1. În majoritatea cazurilor, *pronumele neaccentuate din construcțiile cu verbe la* imperativ pot fi despărțite de verb cu ușurință, deoarece rostirea pronumelui împreună cu verbul nu dă loc la confuzii cu alte cuvinte. Greutăți prezintă construcțiile cu pronumele *-ți* și cele cu pronumele *-i*, construcții care vor fi analizate la punctele următoare.

Exerciții

1. Scrie:
– imperativul verbului *a privi:* la singular, urmat de pronumele *-mă, -te, -l, -o* și la plural, urmat de pronumele *-l, -o, -le;*
– imperativul verbului *a trimite:* la singular, urmat de pronumele *-mi, -l, -o* și la plural, urmat de pronumele la dativ *-mi, -ne, -vă, -le.*
În construcțiile cu verbele la plural pronumele neaccentuat să fie însoțit de cel accentuat. În toate construcțiile, subliniază în mod diferit verbul și pronumele neaccentuat.

2. Construiește câte două propoziții cu fiecare dintre pronumele *-l, -o, -le* așezat după verbe la persoana a II-a plural a imperativului. Motivează folosirea liniuței indicând: pentru forma verbului, *subiectul:* pentru sensul pronumelui neaccentuat, *pronumele accentuat corespunzător.*

2. Tabelul de mai sus arată că *în construcțiile cu imperativul pronumele* **-ți** *urmează* **după verbul la persoana a II-a singular** *și că* **nu este admis de verbul la persoana a II-a plural.**[103] Cu alte cuvinte, în cazul verbelor la imperativ, **persoana** *și* **numărul** *pronumelui* **-ți** *corespunde cu* **persoana** *și* **numărul pronumelui** *cu funcția de* **subiect: (tu)** *oprește*-**ți,** *pune*-**ți,** *adună*-**ți** etc. Observarea acestui lucru îți poate servi ca **mijloc de control** *pentru evitarea* greșelii *de a scrie pronumele* **-ți** *legat (fără liniuță) de verbul la persoana a II-a singular a imperativului* sau *de a separa prin liniuță terminația „ți" a verbelor la persoana a II-a plural a imperativului* – **(voi)** *opriți! puneți! aduceți!* etc. – ori *a celorlalte forme verbale simple:* **(voi)** *opriți, puneți, opreați, oprirăți, opriserăți* etc.

Pentru evitarea greșelilor menționate *ține minte* **modelul** *construcției cu* **verbul la persoana a II-a singular a imperativului** *urmat de pronumele* **-ți:**

S tu ← (Vb)-ți[104]

Prin indicația de a scrie **-ți** (cu liniuță) *când* **subiectul** *este* **tu,** *modelul* interzice *despărțirea prin liniuță a lui „ți" de la dreapta unei forme verbale dacă* **subiectul** *este* **voi.**

Ține seama *și de faptul că în propozițiile cu verbul la imperativ* (ca și în cele cu verbul la perfectul compus sau la condițional-optativ) **pronumele neaccentuat**

[103] Nici celelalte forme verbale la persoana a II-a plural nu pot fi însoțite de un pronume la persoana a II-a singular a dativului. Nu sunt posibile construcții de felul: „ție îți (ți-) opriți (opreați, oprirăți" etc.).

[104] S = „subiect" și Vb = „verb".

poate fi recunoscut cu ușurință când este însoțit de pronumele accentuat: ție *adu-***ți** *un scaun* sau *adu-***ți** *și* **ție** *un scaun, aduceți-***vă** *și* **vouă** *scaune* etc.

Indicator *al valorii de pronume a lui „ți", precum și a celorlalte pronume neaccentuate la dativ așezate după un verb la imperativ poate fi și* **adjectivul posesiv,** care ar putea fi folosit după substantivul cu funcția de obiect direct *când pronumele are sens posesiv, iar substantivul arată obiectul posedat: Strânge-***ți** *cărțile* **tale/** *și eu le strâng pe ale mele; Vedeți-***vă** *de treburile* **voastre!** etc.

Exerciții

1. Construiește:
   – patru propoziții sau fraze în care să se afle construcțiile *adună-ți, asigură-ți, alege-ți, pune-ți* și patru propoziții sau fraze în care *verbele* din construcțiile date să fie *la persoana a II-a plural a imperativului sau a unui timp simplu al indicativului;*
   – patru propoziții sau fraze în care să se afle verbul la imperativ (*tu*) **ia** urmat de pronumele **-ți** și patru propoziții sau fraze în care să se afle *verbe la persoana a II-a plural a perfectului compus* precedate de pronumele **i-**.
   Motivează scrierea corectă prin mijloacele de control recomandate.
2. *Verifică* dacă în textul de mai jos construcțiile cu pronumele enclitic „ți" și verbele la persoana a II-a plural sunt scrise corect. Dacă nu, trage o linie peste ceea ce este greșit și scrie deasupra construcția sau forma verbală corectă. *Motivează* cazurile în care scrierea este corectă și corecturile pe care le-ai făcut.
   – Tu păstrează-ți calmul,/ puneți lucrurile în ordine/ și terminăți lucrarea.
   – Adu-ți un creion roșu,/ i-ați caietul/ și corectează-ți greșelile.
   – Voi strângeți cărțile/ și pregăti-ți masa pentru prânz.
   – Lăsați jocul,/ aduce-ți apă/ și udați pomii. Începe-ți cu pomii pe care ia-ți pus voi.
3. Explică folosirea liniuței în construcțiile subliniate și scrierea fără liniuță a lui „ți" final din formele verbale neînsoțite de pronume neaccentuat, arătând: *pentru fiecare verb* (însoțit sau nu de un pronume neaccentuat), *subiectul; pentru sensul pronumelui neaccentuat, forma lui accentuată* sau *adjectivul posesiv corespunzător,* dacă pronumele este la dativul posesiv.
   a) – Corbilor! dragilor! *mergeți* și *sculați* pe doi frați ai mei din șanț și *spuneți-le* să aducă apă în pălăriile lor, iar voi *aduceți* în ciocurile voastre și *turnați* pe pară (de foc) galbenă. (Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenești.*)
   b) – Zău, nu șuguiești, măi Buzilă?... Ia, mai bine *ogoiește-te* oleacă și mai *strânge-ți* buzișoarele acasă. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)
   c) – Măi Pahoame, ...eu sunt slab, nu mai pot munci..., iată îți dau trei bănuți să ai de cale, tu *cearcă-ți* norocul prin cea lume mare. (Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenești.*)
   d) – Poftim domnilor!... abia *i-ați permis* să se emancipeze și a început să-și schimbe dinții de lapte. (Cezar Petrescu, *Întunecare.*)
   e) – ..., măi omule; ... mai bine *ia-ți* bănișorii și *caută-ți* de nevoi. (Ion Creangă, *Dănilă Prepeleac.*)

3. Atenție deosebită *cere și scrierea construcțiilor alcătuite dintr-un verb la imperativ și pronumele* **-i.**

– În cazul construcțiilor cu **verbul la persoana a II-a singular, fii atent** *mai ales la construcțiile cu verbe terminate în „e"* (*pun***e,** *scri***e** etc.) *sau în „u"* (*d***u,** *ad***u** *etc.*)[105], pentru că, din cauza rostirii verbului și pronumelui ca un singur cuvânt („punei", „scriei", „dui", „adui"), *pronumele* **-i** *este deseori confundat cu terminația „i" a verbelor la persoana I singular a perfectului simplu, la care „i" este precedat de „e" sau de „u"; pus***ei,** dus**ei** etc; d**ădui,** *făcui, văzui* etc.

Observarea subiectului, *atât pentru verbul la imperativ, cât și pentru verbul la perfectul simplu, este* **un mijloc de control** *care conduce la evitarea* greșelii *de a scrie fără liniuță pronumele-***i** *aflat după un verb la persoana a II-a singular a imperativului și a* greșelii *de a separa prin liniuță terminația „i" a formelor perfectului simplu de felul celor menționate mai sus:*
imperativ pers. 2 sg. urmat *de pron.* **-i:** (*tu*) *pun***e-i,** *scri***e-i,** *d***u-i,** *ad***u-i** etc;
perf. simplu pers. 1 sg.: (*eu*) *pus***ei,** *scris***ei,** *d***ădui,** *făcui* etc.

– Când **verbul** *este la* **persoana a II-a plural a imperativului,** greșeala *de a scrie construcția alcătuită din* **verb + pronumele „-i"** *așa cum se rostește* („scrieții", „chemații", „priviții" etc.) *va fi evitată prin* **observarea subiectului „voi",** care va conduce la constatarea că ultimul „i" nu ține de forma verbului:
(*voi*) *scrie-***i,** *chemați-***i** etc.

Exerciții

1. Construiește:
   – două propoziții cu fiecare dintre verbele a spune, a scrie, a duce, a conduce, a cere, a da: *1.* cu verbul la *persoana a II-a singular a imperativului,* urmat de *pronumele* **-i;** *2.* cu verbul la *persoana I singular a perfectului simplu;*
   – câte o propoziție în care verbele *a da, a lăsa, a duce, a aduce, a conduce, a împărți, a însoți* să fie folosite la *imperativul singular,* apoi la *imperativul plural,* urmat (în ambele cazuri) de *pronumele* **-i;**
   – două propoziții cu predicatul exprimat prin verbul la imperativ (*tu*) la urmat de *pronumele* **-i** și două propoziții cu predicatul exprimat prin *verb la persoana a II-a singular a perfectului compus* sau *a modului condițional-optativ* precedat de *pronumele* **i-.** Motivează scrierea corectă indicând subiectul și sensul pronumelui neaccentuat.
2. Explică (prin mijloacele de control recomandate) folosirea liniuței în construcțiile subliniate și scrierea fără liniuță a lui „i" final din formele verbale subliniate.
   a) – Na, Petre, acestea..., caută calul care e mai slab, *arată-i* căpăstrul, căci singur va veni la tine. *Aruncă-i* căpăstrul în cap. (Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenești.*)
   b) Sunt și oameni cuminți în sat... *Puneți-i* și pe ei să se miște și să nu se lase copleșiți de răufăcători. (L.Rebreanu, *Răscoala.*)
   c) Luând apoi căciula, îi desfăcu fundul și vărsă banii pe masă...
   – *Ia-i,* domnule subprefect, *i-ai* și pe aceia, dacă de d-ta nu se prinde blestemul. *Dă-mi* șapte poli, atât am cheltuit cu drumul...
   – Lasă polii, Duțule, îl întrerupse Stanca... Nu degeaba *i-ai cheltuit:* ai umblat prin lume și ai învățat multe! (I.Slavici, *Comoara.*)
   d) – Apoi dă, frate, (...) ce să fac?

[105] Au forma de persoana a II-a singular a imperativului terminată în „u" verbul *a duce* și cele care au la bază verbul *a duce* (*a aduce, a conduce, a reduce* etc.): (*tu*) *d***u,** *ad***u,** *cond***u,** *red***u** etc.

– Ce să faci? Să te învăț eu: boii tăi sunt mari și frumoși; *ia-i* și-i du la iarmaroc, *vinde-i* și cumpără alții mai mici și mai ieftini, iar cu banii rămași, *cumpără-ți* și un car. (Ion Creangă, *Dănilă Prepeleac.*)

c) – Ești însuți ce păstrezi în suflet din oamenii pe care *i-ai cunoscut.*
– Oamenii pe care nu *i-ai învinge* prin luptă, îi câștigi pe încetul prin muncă. (N.Iorga, *Cugetări.*)

f) *Trecui* podul peste râu. *Dădui* o raită prin pădure. *Culesei* și *mâncai* mure... După aceea mă *întorsei.* (Zaharia Stancu, *Pădurea nebună.*)

Din textele de mai sus, **scrie după dictare** numai *propozițiile în care se află construcțiile și verbele subliniate.*

3. Compune un dialog în care să folosești: *verbe la persoana a II-a singular a imperativului*, unele urmate de *pronumele* **-i,** iar altele de *pronumele* **-ți;** verbe *la persoana a II-a plural a imperativului*, unele urmate de *pronumele* **-i,** iar altele fără *pronumele neaccentuat* la dreapta lor. Între construcțiile cu verbe la singular să se afle și construcții cu imperativul **ia.**

b) Construcțiile alcătuite dintr-un *verb la* **gerunziu** *și un pronume personal neaccentuat* se împart, ca și construcțiile cu verbe la imperativ, în două categorii, în ce privește posibilitatea de a separa cu ușurință sau mai greu pronumele de verb. **Dificultăți de ortografie** *prezintă construcțiile cu pronumele* **-ți** *și cele cu pronumele* **-i,** aceste pronume putând fi confundate cu terminațiile unor forme verbale personale: *pronumele* **-ți** *poate fi confundat cu terminația „ți" a verbelor la persoana a II-a plural* (puneți, coborâți, coborați etc.), *iar pronumele* **-i,** *cu terminația „i" a formelor verbale la care „i" este precedat de „u"* (dădui, făcui, văzui etc.).

Pentru evitarea acestor confuzii, precum și pentru separarea prin liniuță a oricărui pronume neaccentuat legat în rostire de un verb la gerunziu, fii atent la *sufixul gerunziului* și la *sensul pronumelui:*

– opr*ind*-**ți (ție),** opr*ind*-**i (lui** sau **ei,** ori **pe ei)** etc.;
– urm*ând*-**ți** sfatul **(tău),** urm*ând*-**i** sfatul **(său** ori **lui, ei)** etc.

Exerciții

1. Scrie pe două coloane: 1. construcțiile alcătuite din *gerunziul verbului* ***a privi*** și fiecare dintre *pronumele* neaccentuate *la acuzativ* ; 2. construcțiile alcătuite din *gerunziul verbului* **a alege** și fiecare dintre *pronumele* neaccentuate *la dativ.* La ambele cazuri pronumele să fie folosite în ordinea persoanelor, la singular și la plural. Subliniază sufixul gerunziului și indică sensul fiecărui pronume, scriind între paranteze pronumele accentuat corespunzător.
2. Scrie construcția subliniată din propoziția *„Ascultându-mi propunerile*, mama zâmbea", înlocuind pronumele *-mi* cu pronumele *-ți, -i, -ne, -vă;* precizează sensul de dativ posesiv al pronumelui, punând (între paranteze) după substantivul determinat adjectivul posesiv corespunzător (ca în exemplele dinaintea exercițiilor).
3. Explică oral scrierea cuvintelor subliniate (folosirea liniuței și scrierea fără liniuță a lui „ți" și „i" final) indicând: pentru construcțiile cu pronume neaccentuate, *sufixul gerunziului* și *sensul pronumelui;* pentru formele verbale personale, *subiectul.* Dacă sensul de dativ posesiv al pronumelui este precizat în text prin adjectivul posesiv, subliniază adjectivul.

a) – Ptiu, bată-te norocul de copil! îi zise coana Marghioliță, *sărutându-l* pe obraz... Coana Marghioliță luase copilul în brațe și se uita la el *vorbindu-i* într-o limbă molcomă... (I. Al. Brătescu-Voinești, *Conu Alecu Zăgănescu.*)

b) Deasupra văii licăreau singuri niște colți pleșuvi..., atât de prăpăstioși, încât drumețul, privindu-i, se trage înapoi fără să vrea. (Emanoil Bucuța, *Capra-neagră.*)

c) *Tăcui* și o *ascultai* (pe Despa) cu urechile ciulite. *Ascultând-o ... recunoscui* că vorbele ei erau, în bună parte, adevărate. (Zaharia Stancu, *Pădurea nebună.*)

d) Iar marți des-dimineață (bunicul) puse tarnițele și desagii pe cai și *legându-i* frumușel cu căpăstrul... a zis:
– Ei, măi Ștefane și Smărănducă, mai *rămâneți* cu sănătate ... (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

e) *Pierzându-ți* timpul cu dulci nimicuri;
N-ai vrea ca nime-n ușa ta să bată. (M.Eminescu, *Afară-i toamnă...*)

f) Iar tu, frățâne, mare meșter, *Încovoindu-ți* îndărătnic
..... Mărețul tău grumaz de unde.
Treceai prin văile afunde (O.Goga, *Oltul.*)

4. Construiește:
–trei propoziții sau fraze în care *gerunziul verbelor* **a da, a pierde, a cere** să fie urmat de *pronumele* **-i** și trei propoziții cu predicatele: *dădui, pierdui, cerui;*
– trei propoziții sau fraze în care *gerunziul verbelor* **a duce, a aduce, a conduce** să fie urmat de *pronumele* **-ți** și câte o propoziție cu fiecare dintre *verbele date, la persoana a II-a plural* a unui timp cu forme simple.
Motivează scrierea corectă prin mijloacele de control recomandate.

Texte pentru dictare

Explică oral ortografia cuvintelor subliniate, apoi scrie textele după dictare.

a) Nicoară a pășit până la el și *i-a ridicat* smucit fruntea *privindu-i* ochii plânși.
–*Spune-mi* acuma tu mie, dacă ai uitat datoria ta...
– Bădiță Nicoară, *iartă-mă!* Fac cum poruncești...
Hatmanul s-a oprit lângă mezin, *privindu-l* cum sta umilit la picioarele sale.
– Alexandre, a zis el, *cumpănește-ți* bine vorbele. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)

b) Paznici cumpliți stau de veghe. *Măsoară-te* cu ei, *învinge-i* și umple urciorul la fântâna vieții veșnice...și stropește piatra aceasta neînsuflețită. *Îți* vei plăti astfel vina față de credinciosul tău frate, *înapoindu-i* viața pe care *i-ai răpit-o.* (Victor Eftimiu, *Omul de piatră.*)

c) Mă lași tu, fulgere, să mor?
Îți lași părinții-n plâns și dor?
O, *du-i* cu tine, drag odor,
O, *du-i*, o, *du-i*! (G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger.*)

d) „...*Ia-ți* banii, pașă! Sunt sărac,
Dar fără cal eu ce să fac;
Dă-*mi* calul înapoi!" (G. Coșbuc, *El-Zorab.*)

e) – Oameni buni!... *Aprindeți* focul în vatră! *Trageți* de pe acest drumeț dulama; *scoateți-i* ciubotele, *purtați-l* la vatră încet, *înveliți-l* cu burca cea veche cu blană de urs. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)

f) Tot ocolind grajdul, pipăind când un armăsar, când altul, *mângâindu-le* coama, *căutându-i* la dinți, *lovindu-i* cu biciușca peste picioare, flăcăul ajunse iar la calul prăvălit și iar *îl* auzi vorbind:
– *Ia-mă* pe mine!...

Viforel își *sfătui* stăpânul să ceară armele vechi ale strămoșilor.,
– Nu căuta că sunt prăfuite și ruginite...; *fereşte-te* de strălucirile mincinoase și *caută-ți* vechi și încercați prieteni. (Victor Eftimiu, *Făt-Frumos-din-Lacrimi.*)

D. Construcții cu verbe la modurile conjunctiv și infinitiv

Pronumele neaccentuate care *determină un verb la* **modul conjunctiv** *sau la* **modul infinitiv** se *intercalează* între *cuvântul cu rol de marcă a modului respectiv și verb:*

– el încearcă *să* [*mă*] *lămurească, să* [*te*] *lămurească* etc;
– el încearcă a [*mă*] *lămuri, a* [*te*] *lămuri* etc.

Unele pronume neaccentuate *se rostesc împreună* cu **să** ori cu **a** iar în scris **se despart prin liniuță.**

(a) Când verbul este la *modul* ***conjunctiv****, pronumele* **mi,-ți,i** (la dativ = *lui* sau *ei*, ori la acuzativ = *pe ei*), *l* și **o** *se rostesc împreună cu* **să,** rostire căreia îi corespund următoarele **situații de ortografie:** *să-***mi** *aducă, să-***ți** *aducă, să-***i** *aducă, să-***l** *aducă, s-***o** *aducă*[106].

În cazul secvenței **să-i,** *modul de rostire* („săi") *poate duce la confuzie cu cuvântul* **săi** (*adjectiv* sau *pronume posesiv*). Scrierea corectă – **să-i** *ori* **săi** – *poate fi asigurată prin* **observarea sensului** *pe care îl are* **în contextul dat** *fiecare dintre cuvintele care pun probleme de ortografie.*

– Adjectivul pronominal **săi** poate fi recunoscut ușor prin *posibilitatea de a fi înlocuit cu pronumele personal la genitiv* (*ai*) **lui** *sau* (*ai*) **ei,** fapt care constituie un **mijloc de control** *pentru scrierea* **săi** în construcții de felul: **„Ion și** *frații* **săi"** (=*frații* **lui**); „Maria și cei doi *frați* **ai săi"** (-*frați* **ai ei**).

– *La scrierea corectă a secvenței* **să-i,** *conduc,* ca în toate celelalte construcții cu verbul regent la un mod personal, atât *obișnuiții indicatori ai sensului de acuzativ sau de dativ al pronumelui neaccentuat,* cât și *delimitarea, cu ajutorul subiectului, a ceea ce ține de exprimarea timpului sau a modului verbului;*

(*tu*) *să-***i** *ajuți* **pe ei (pe copii, pe aceștia, pe ceilalți** etc.);
(*voi*) *să-***i** *ajutați* **pe ei (pe copii** etc.);
*mama să-***i** *explice* **lui (vecinului)** sau **ei (vecinei).**

La cele de mai sus, se adaugă faptul că *valoarea de pronume a lui* **„i"** *din pronunțarea* **„săi"**(*vadă, spună,* etc) *poate fi dovedită cu ușurință datorită posibilității de a înlocui pe „i" cu pronumele liber* **îi:** *să* **îi** *vadă* (*spună* etc.)

Există și *situații în care* nu poate apărea niciodată un adjectiv posesiv și, ca urmare, *putem scrie* **să-i** *fără a fi nevoie să folosim vreunul dintre mijloacele de control recomandate mai sus,* și anume:

– *la începutul unei propoziții independente sau la începutul frazei: Să-*i *scrii* bunicului. *Să-*i *spui*/ că ne întoarcem curând;

– *la începutul propoziției, când „săi" urmează imediat după un verb:* Te *rog*/ *să-i aștepți* pe copii; A dat exemple mai multe *vrând*/ *să-i lămurească* pe toți;

[106] *Scrierea s-o* a rezultat din reducerea lui *să* la *s-* prin suprimarea vocalei *ă*. Dacă nu se suprimă *ă*, pronumele *o* se rostește și se scrie independent de *„să": să o văd.*

– *după o conjuncție* **(și, dar, însă, deci** etc) sau *după cuvintele care formează împreună cu* **să** *locuțiuni conjuncționale:* ***ca, pentru ca, fără*** *(****ca****),* ***până, chiar, măcar:***

Exerciții

1. Construiește câte o propoziție independentă cu fiecare dintre situațiile de ortografie rezultate din rostirea pronumelor neaccentuate la acuzativ (*-l, -o, -i*), și la dativ (*-mi, -ți, -i*) împreună cu **să.** Subliniază cu o linie verbul și cu două linii pronumele și explică oral folosirea liniuței.
2. Construiește cinci fraze în care să se afle următoarele situații: 1...*verb*/*să* [*pron. D.* **-i**/] *verb*...2.../*și să* [*pron. D.* -i] *verb*...;3.../deci *să* [*pron.Ac.*-**i**] *verb*...; 4.../fără *să* [*pron, Ac* **-i**] *verb* ...;5.../*ca să* [pron. D. **-i**] *verb*... Subliniază verbul la conjunctiv și pronumele neaccentuat, ca la exercițiu 1, și explică oral folosirea liniuței.
3. Completează locurile libere cu cuvântul *săi* sau cu cuvintele *să-i* și explică oral de ce în unele cazuri ai scris *săi,* iar în altele, *să-i.*
   – Fratele meu ține mult la prietenii... din copilărie/ și caută/... întâlnească cât mai des.
   – Colegul meu i-a luat în excursie și pe frații...mai mici,/ ca...deprindă cu urcușul.
   – Omul era atât de îngândurat, încât a trecut pe lângă cei doi copii ai.../fără...vadă.
4. După modelul textelor de la exercițiul 3, construiește două fraze în care să se afle și *adjectivul posesiv* **săi,** și *o construcție alcătuită din verb la conjunctiv și pronumele* **-i.** Motivează ortografia arătând: pentru adjectivul posesiv, substantivul determinat și pronumele personal la genitiv cu care poate fi înlocuit; pentru pronumele *-i,* pronumele accentuat corespunzător.
5. Analizează oral cuvintele subliniate, apoi scrie după dictare frazele în care se află cuvintele subliniate.
   a) Dară împăratul, mulțumit că pipăise merele, nu mai voia să știe de hoți. Fiul său însă îi spuse că se duce *să-i caute* și *să-i aducă* împăratului...
   Frații *săi* prinseră pizmă pe el... și căutau prilej ca *să-l piardă.* (P.Ispirescu, *Prâslea-cel-Voinic și merele de aur.*)
   b) Un șarpe vârgat fugi și se ascunse în iarbă. Îl căutai *să-l prind, să-l descânt, să-i smulg* dinții și să mă joc cu el. (Zaharia Stancu, *Pădurea nebună.*)
   c) Ea plecă încet pe urma jeluitorilor. Voia să vorbească cu Marin, *să-i fie* de ajutor, *să-l roage* ca *s-o primească* pe ea în casa lui, ca *să-i coacă* pâine, *să-i gătească* bucatele, *să-i poarte* grijă de casă și de copii. (I.Slavici, *Pădureanca.*)

(b). Construcțiile cu *verbul la modul* ***infinitiv*** *prezintă următoarele* **situații de ortografie:**

(încearcă) a-**mi** *aduce,* a-**ți** aduce, a-**i** *aduce* (*lui* sau *ei*, ori *pe ei*), *a-***l** *aduce,.*

Scrierea secvențelor **a-l, a-i, a-ți,** *cere multă atenție, pentru a le deosebi de cuvintele formate din aceleași sunete:* **al, ai,** forme ale articolului posesiv; **ai** și **ați,** forme ale auxiliarului perfectului compus și ale modului condițional-optativ: (tu) **ai** *cântat,* (voi) **ați** *cântat;*(tu) **ai** *cânta,* (voi) **ați** *cânta.*

Dintre cele trei ***greșeli*** *posibile* – „al", „ai", „ați" (aduce, trimite etc) –, *prima poate fi evitată* fără a cerceta nici sensul pronumelui, nici forma verbului, *deoarece cuvântul* **al,** *nu poate avea altă valoare decât aceea de* **articol posesiv** *și deci nu poate fi folosit decât* **înaintea unei părți de vorbire care se declină** (substantiv, adjectiv, pronume, numeral) **și înaintea unui adjectiv sau pronume posesiv** (*un prieten* **al** *meu,* **al** *tău,* **al** *său* etc.; *Fratele meu* este mai mic decât **al tău).**

Pentru scrierea corectă a oricăreia dintre cele trei construcții care prezintă dificultăți de ortografie, pe lângă cunoscutele mijloace de control pentru identificarea sensului pronumelui neaccentuat, există și *situații în care* **posibilitatea de control o oferă verbul.**

– *Prezența unei prepoziții sau locuțiuni prepoziționale* – **de, fără, pentru, spre, înainte de, dinainte de**[107] –înaintea unei construcții alcătuite din **„al" ("ai", „ați")** și un **verb** *terminat în* **a, ea, e, i** sau **î** *este un* **indiciu sigur** *că acel verb este la* **modul infinitiv.** Vom scrie deci: plăcerea *de a-***l** (*a-***i**) *asculta;* dorința *de a-***i** (*a-***ți**) *scrie; pentru* (*spre, fără, înainte de, dinainte de*) *a-***i** (*a-***ți**) *explica.*

– Când verbul la infinitiv nu este precedat de o prepoziție sau o locuțiune prepozițională, pentru a ști dacă înaintea verbului trebuie să scrii *a-i, a-ți* sau *ai, ați* (auxiliarul modului condițional) *poți verifica* **valoarea de infinitiv** *a verbului prin* **posibilitatea de a transforma construcția respectivă într-o construcție cu verbul la modul conjunctiv** *însoțit de pronumele -i sau -ți*: încearcă *a-***i** (*a-***ți**) *spune* = încearcă *să-***i** *spună,* încearcă *să-***ți** *spună.*

Se pot transforma în construcții cu conjunctivul și cele cu infinitivul precedat de prepoziție (locuțiune prepozițională). *Transformarea construcțiilor* ***infinitivale*** *cu prepozițiile* **de, pentru, spre** *în construcții* **cu conjunctivul** *se face astfel*:

– au avut plăcerea **de** *a-i cânta* = a avut plăcerea *să-i cânte;*

– a venit **pentru (spre)** *a-l ajuta* = a venit *să-l ajute* sau: **ca** *să-l ajute.*

Transformarea în construcție cu conjunctivul putând fi folosită ca **mijloc de control** *pentru scrierea oricăreia dintre construcțiile alcătuite din verb la infinitiv și un pronume neaccentuat,* **reține** *următorul* **model ortografic:**

$$a \quad \begin{Bmatrix} -l \\ -i \\ -ți \end{Bmatrix} \quad Vb \quad \Rightarrow \quad să \quad \begin{Bmatrix} -l \\ -i \\ -ți \end{Bmatrix} \quad Vb$$

Exerciții

1. Construiește câte o propoziție cu fiecare dintre pronumele **-mi, -ți, -i, -l** în relație cu un verb la infinitiv, apoi transformă construcțiile infinitivale în construcții cu conjunctivul. Subliniază în mod diferit (în ambele tipuri de construcții) verbul și pronumele neaccentuat și arată oral sensul pronumelui.
2. Completează locurile libere cu cuvintele **a-l, a-i, a-mi, a-ți** sau **al, ai, ați.** Înainte de a face completările, observă *ce cuvânt urmează* și citește cu atenție fiecare text, pentru a vedea *la ce persoană trebuie să pui pronumele neaccentuat sau auxiliarul* **ai (ați).** Subliniază cuvintele după care te-ai condus pentru a scrie corect, arată oral valoarea gramaticală a cuvintelor pe care le-ai scris și a celor pe care le-ai subliniat și (unde este cazul) ce alte motive te-au făcut ca în unele locuri să scrii **a-l, a-i, a-ți,** iar în altele, **al, ai, ați.**

a) Și bisoceanul meu, care atâta aștepta, începu …… spune următorul basm, povestindu-l cu …… său glas poetic și armonios, pe care în deșert mă voi sili …… rechema în amintirile mele. (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)

b) Într-…… patrulea și…… cincilea ceas…… nopții luna bătea încă pieziș din răsărit asupra cursului Moldovei. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi.*)

c) Sinan, văzând retragerea românilor, luase inimă și vrea …… desface și …… reșchira de tot. În capul rezervei sale, umbla a trece podul și a izbi pe …… noștri în frunte. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)

d) Părintele Ioan căuta să îmblânzească pe băiat cu făgăduieli de …… da mai târziu pe Smărăndița, de …… lăsa în locul lui la biserică. (G. Călinescu, *Ion Creangă – viața și opera*).

e) Oameni…… Luminăției sale l-au căutat la munteni, fără…… găsi, spre …… da plata cuvenită pentru fapte. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi*)

f) Dacă tu știai povestea astei vieți cu care lupt,
… vedea că am cuvinte pana chiar să o fi rupt. (M.Eminescu, *Scrisoarea II.*)

g) Stai nedumerit și, cel mult dacă-ți este îngăduit să dorești a te afla și tu sub pielea biblică a vreunui profet, spre…… fi și ție dat să pui soarelui mâna în piept, să-l țintuiești în loc pe ceruri. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)

h) Când…… ști voi câte a pătimit, sireaca, din pricina mea, i-ați plânge de milă. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

i) …… luptat luptă deșartă,…… vânat țintă nebună, (S: *voi*)
… visat zile de aur pe-astă lume de amar. (M.Eminescu, *Epigonii.*)

3. Compune un dialog sau o scurtă narațiune cu părți de dialog, în care să folosești: *verbe la conjunctiv* și *verbe la infinitiv* însoțite de pronumele *-ți, -i, -l; verbe la persoana a II-a singular* și *la persoana a II-a plural a perfectului compus* sau *a condițional-optativului.* Verbele la infinitiv să fie unele *cu prepoziție* (de, pentru, spre, fără) sau *cu locuțiune prepozițională* (înainte de, dinainte de), iar altele *fără prepoziție* (*locuțiune prepozițională*). Subliniază în mod diferit verbele și pronumele neaccentuate și motivează oral ortografia prin mijloacele de control cunoscute.

[107] Am enumerat prepozițiile și locuțiunile prepoziționale care apar deseori înaintea unui verb la infinitiv.

III. Construcții cu pronume neaccentuate legate de alte părți de vorbire decât verbul

În situațiile arătate mai jos, *pronumele neaccentuate se pot lega la dreapta unor cuvinte ce aparțin altor părți de vorbire decât verbul, dacă cuvintele respective se termină în vocală.*

(a) *Când pronumele se află* **înaintea verbului determinat** a cărui formă (simplă sau compusă) nu permite legarea pronumelui de verb, *pronumele se poate rosti împreună cu cuvântul de la stânga lui: nu-***mi** *convine; pe acesta-***l** *voi lua.* În situații de acest fel pot apărea pronumele **-mi, -ți, -l, -o.** Legarea pronumelui de cuvântul precedent nu este însă obligatorie; *în locul pronumelor menționate, pot fi folosite pronumele independente corespunzătoare:* **îmi, îți, îi, îl, o,** iar dacă verbul (cu formă simplă) începe cu o vocală care permite legarea pronumelui de verb, putem avea *trei posibilități de exprimare: dacă* **îți** *amintești; dacă-***ți** *amintești; dacă* **ți-***amintești.*

Cuvintele care apar frecvent însoțite de un pronume enclitic sunt:

– *adverbul* **nu:** *nu*-**mi** (*nu*-**ți, nu**-**i**) trebuie; *nu*-**l** (*nu*-**i, *n*-o**[108]) văd;

– *pronumele* **cine, care, ce** (interogative sau relative) și *adverbul* **unde** (interogativ sau relativ): *Cine*-**mi (-ți, -i)** ajută?; *Pe care*-**l (-o)** vrei?; Știu/ *ce*-**l** (*ce*-**i**, *ce*-**o**) supără; Știu/ *unde*-**l (-i, -o)** găsesc;

– *conjuncțiile* terminate în *ă*, în *e* sau în *i* – **că, dacă, de, și, ci** etc.: A zis/*că*-**l** (*că*-**i**, *c*-**o**) așteaptă/ *și*-**l** (*și*-**i**, *și*-**o**) va ajuta; Vine/ *de*-**mi** (*de*-**ți**, *de*-**i**, *de*-**l**, *de*-**o**) ajută.

Celelalte părți de vorbire de care se poate lega pronumele neaccentuat așezat înaintea verbului pe care îl determină pot fi:

– *substantive, adjective, numerale: harta*-**mi (-ți, -i)** trebuie; (această) *hârtie*-**i** trebuie; *satu*-**mi**[109] place; apă *rece*-**ți** cere; *două*-**i** dau;

– *pronume personale* sau *nepersonale: tu*-**mi** (*tu*-**i**) ceri; *ea*-**mi (-ți, -i)** cere; *mie*-**mi** (*ție*-**ți**) cere; *acela*-**i** place; *toate*-**l** (-o) supără;

– *adverbe: așa*-**mi (-ți, -i)** place; *atâta*-**ți (-i)** cer; *acolo*-**l** așez.

În ce privește **ortografia,** din exemplele date pentru fiecare dintre tipurile de construcții se poate vedea că *în majoritatea cazurilor la separarea pronumelui prin liniuță conduce în primul rând faptul că rostirea pronumelui împreună cu cuvântul dinaintea lui nu duce la confuzii cu alte cuvinte sau cu altă formă a cuvântului flexibil de care este legat pronumele.*

Grupurile de cuvinte al căror mod de rostire (ca un singur cuvânt) *poate duce la* **confuzii** (*și la a căror scriere se fac, de obicei,* **greșeli**) sunt:

– grupurile *ce*-**l**, *ce*-**i**, rostite ca și cuvintele **cel, cei** (forme ale articolului sau ale pronumelui demonstrativ);

– grupul *că*-**i**, rostit ca și cuvântul **căi** (formă de plural a substantivului *cale*);

– grupurile alcătuite dintr-un **substantiv feminin nearticulat,** la singular sau la plural, *terminat în* **e** *și pronumele* **-i** – (această) *hârtie*-**i** trebuie, (cu) aceste *vorbe*-**i** liniști –, grupuri la care *rostirea „hârtiei", „vorbei" poate duce la* **confuzie cu forma articulată de genitiv-dativ singular** *a substantivului respectiv.*

Pentru înlăturarea confuziilor, un **mijloc de control** *ușor de aplicat în toate situațiile menționate este* **posibilitatea de a înlocui pe „l" sau pe „i" final cu pronumele independent corespunzător:** *„cel"* (= *ce* **îl**) supără; *„cei"* (= *ce* **îi**) supără; (a zis) *„căi"* (= *că* **îi**) așteaptă; (această) *„hârtiei"* (= *hârtie* **îi**) trebuie etc.[110]

În situațiile de felul *„cel"* (*„cei"*) *supără* (*va supăra*), faptul că *după „cel" sau „cei" urmează* **un verb la mod personal** *este, de asemenea,* **un indicator al valorii de pronume enclitic a lui „l" sau „i" final,** *fiindcă articolul sau pronumele demonstrativ* **cel (cei)** *nu poate fi urmat de un verb la mod personal.* **Verbul** determinat de pronumele **-l** sau **-i** poate urma imediat după secvența *ce*-**l**-(*ce*-**i**), ca în exemplul de mai sus, sau *poate fi precedat de unul dintre adverbele* **mai, cam, tot:**

[108] Adverbul *nu* și cuvintele terminate în *ă* pierd vocala finală când sunt însoțite de pronumele *-o*.

[109] Pentru a se putea lega pronumele de substantiv, se înlătură articolul *l*.

[110] Acest mijloc de control îl poți folosi și la scrierea altor cazuri la care ai avea vreo nesiguranță, deoarece (cum s-a arătat mai înainte), *în toate situațiile de felul celor de sub* **(a),** *pronumele legat de cuvântul precedent poate fi înlocuit cu pronumele independent corespunzător.*

(știu) *ce*-**i** *mai* **trebuie;** (un lucru) *ce*-**l** (*ce*-**i**) *cam* (*tot*) **supără**[111]. **Fii atent** la construcțiile de acest fel, deoarece **adverbele** *menționate pot apărea și* **după** *articolul* (*pronumele*) *demonstrativ* **cel, cei:**

cel *mai* **bun** (*mai* **lăudat,** *mai* **de dorit,** *mai* **de sus); cei** *mai* **buni** (*mai* **lăudați** etc.);

cel (cei) *tot* atât de **bun(i); cel (cei)** *cam* **vorbăreț(i).**

Observă că *înaintea adverbelor* **mai, cam, tot** se scrie „ce-**l**", „*ce*-**i**" *numai atunci când* **după adverb** *urmează un* **verb la mod personal.**

Reține situațiile *în care pot apărea secvențele* **„*ce*-l", „*ce*-i":**

1.

ce-l
ce-i
> + Vb mod pers.

2.

ce-l
pers. > [mai (cam, tot)] + Vb mod
ce-i

În cazul secvențelor cu un **substantiv feminin terminat în „e",** *la despărțirea, în scris, a pronumelui* **-i** *poate conduce și* **analiza substantivului.** De exemplu: în construcția *Cu aceste „vorbei" liniști, forma adjectivului demonstrativ și prepoziția arată că în contextul dat avem un* **substantiv la acuzativ plural,** nu la dativ sau la genitiv singular, deci trebuie scris: „*Cu* aceste *vorbe*-**i** liniști".

Exerciții

1. Construiește propoziții în care *pronumele* din coloanele de mai jos *să fie folosite ca pronume enclitice* față de cuvântul indicat înaintea fiecărui rând de pronume.

nu	îi, o	o *muncitoare*[112]	îl, îi
așa	îi, îți	această *victorie*	îi
atâta	îi, îți	două *zile*	îți, îi
ea	îl, îi	câteva *persoane*	îi

Subliniază cu o linie cuvântul de care este legat pronumele și cu două linii pronumele și verbul determinat. În situațiile în care pronumele este legat de un substantiv, notează cazul substantivului.

2. Completează locurile libere cu ceea ce lipsește – *pronumele* **-l** sau **-i** ori *litera* **l** sau **i** de la sfârșitul cuvântului.

– Aflaseră *ce* ... mai neliniștea pe băiat și *ce* ... sfătuise *ce*... mai bun prieten al său.

[112] Substantivele pot fi folosite fără prepoziție sau cu diferite prepoziții.

[111] Adverbele *mai, cam, tot* pot fi folosite înaintea verbului numai dacă verbul este la un timp cu formă simplă. Dacă verbul are formă compusă, adverbul trece după auxiliar: ce-l (ce-i) va *mai* **supăra.**

– Nu știu *ce*... tot spuneau bătrânului *ce*... doi copii, dar înțelegeam după fața lui *că*... plăcea mult să-i asculte.
– Omul îi asigură pe drumeți *că*... va duce pe *că*... mai sigure și atunci *ce*... îngrijorați *că*... va apuca noaptea pe drum se înseninară.
– Unele *colege*... aduseră *fetițe*... flori; *altele*... aduseră diferite daruri.
Motivează felul cum ai scris, subliniind cuvintele după care te-ai condus și arătând oral (unde este cazul) posibilitățile de control care nu pot fi indicate prin sublinieri.

3. Construiește câteva fraze după modelul celor de la exercițiul 2, în care să se afle cazurile ce se *opun unul altuia în ce privește ortografia: ce-l/cel; ce-i/cei; că-i/căi; substantiv feminin nearticulat terminat în „e" și urmat de pronumele „-i"/ substantiv feminin la dativ singular cu articolul „i" precedat de „e"*. Motivează ortografia ca la exercițiul **2.**
4. Construiește:
– câte două *propoziții interogative* cu adverbul *unde* și cu fiecare dintre pronumele *cine, care, ce* urmat: **1.** de pronumele **-l** și **2.** de pronumele **-i**;
– *fraze* în care să se afle situațiile următoare: conjuncțiile *că, fiindcă, și, ci* și pronumele relativ *ce* urmate: **1.** de pronumele **-l** și **2.** de pronumele **-i**; conjuncțiile *că, dacă* urmate de pronumele **-o**.
Fă sublinierile cerute la exercițiul **1.** și dovedește valoarea de pronume a lui *-l* și *-i*, folosind (oral) în locul acestora pronumele independente corespunzătoare.
5. Explică oral folosirea liniuței sau lipsa liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie textele după dictare:
a) Dacă *i-am* spus că *nu-i* pot împlini porunca, *mi-a* răspuns că dacă nu voi face ce *mi-a* poruncit, *nu-mi* va sta capul *unde-mi* stă acum. (Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenești.*)
b) Pitică scoase inelul *ce-l* luase atunci de pe degetul fetei *și-l* arătă împăratului și fetei, *care-l* cunoscu, *și-l* crezură că el e mântuitorul lor. (Gh. Cătană, *Povești poporale din Banat.*)
c) Mă suii pe-un scai, *Luna-l* văzu și *nu-l* luă,
Cuțitașul *îl* scăpai. Și *soarele-l* văzu *și-l* luă.
(Ghicitoare – *Bruma*).
d) Astfel țară după țară drum de *glorie-i* deschid...
Până-n Dunăre ajunge furtunosul Baiazid... (M.Eminescu, *Scrisoarea III.*)
e) Joacă pumnii *și-l* stropește
Pe obraz, dar drăgălașă
Tot *ea-l* zvântă... (G. Goșbuc, *Rada.*)
f) Lia încălecă și șarpele *cel* mare se aruncă în săltate, *de-o* ridică deasupra mărăcinilor... Zgripțoroaica sta în pragul colibei dărăpănate, gârbovă și clănțănind din *cei* doi dinți *ce-i* mai rămăseseră în gură... Nu știa Lia, săraca, *că-i* vindecase șarpele, *mângâind-o* cu limbile lui, toate rănile *și-o* făcuse nevătămată, ca nici sabie să *n-o* taie, nici focul să *n-o* ardă, dar *îi* făcuse și sângele rece ca *al* lui... *și-i* oprise viața în loc. (I. Slavici, *Limir-Împărat.*)

(b) În literatura artistică (mai ales în poezie) *formele de* **dativ -mi, -ți, -i, -ne, -vă, -le** *sunt folosite* **cu sens posesiv** *în următoarele situații în care în mod obișnuit se folosesc adjectivele posesive sau genitivul pronumelui personal:*

– *pe lângă* **substantivul care denumește obiectul posedat** sau *pe lângă* **adjectiv,** *când acesta este* **plasat înaintea substantivului:**

viața-**mi**[113] **(-ți, -i, -ne, -vă, -le**[114]**)** = *viața* **mea (ta, lui** sau **ei**[115]**, noastră, voastră, lor);**	*lunga*-**mi (-ți, -i...)** viață = *lunga* **mea (ta, lui...)** *viață;*
fiu-**mi (-ți, -i...)** = *fiul* **meu (tău, lui...);**	mândru-**mi (-ți, -i)** fiu = *mândrul* **meu (tău, lui...)** *fiu;*

– *pe lângă* **prepoziții** sau **locuțiuni prepoziționale** *din seria celor care se construiesc cu genitivul sau cu adjective posesive la acuzativ* – **asupra, împotriva, împrejurul, în jurul, în fața** etc.: (au năvălit) *asupră*-**mi (-ți, -i...)** = *asupra* **mea (ta, lui...);** (s-au adunat) *în juru*-**mi (-ți, -i...)** = *în jurul* **meu (tău, lui...).**

Posibilitățile de înlocuire *arătate mai sus constituie* **mijlocul de control** *pentru ortografia pronumelor la dativ din cele două tipuri de construcții.*

Exerciții

1. *Transformă* construcțiile următoare *în construcții cu dativul posesiv*.
– *sfatul tău* prețios; *prețiosul tău* sfat; *prețioasele tale* sfaturi; calea *lui lungă*; *lunga lui* cale; *lunga lor* cale; *lunga voastră* cale; *vorbele mele* aspre; aspre*le mele vorbe*; *vorbele ei* aspre; asprele *ei vorbe*; *ochii tăi* iscoditori; iscoditorii *tăi ochi*; *ochii lui* iscoditori; iscoditorii *lui ochi*;
– *împotriva mea; împrejurul tău; în jurul lui; în jurul nostru; în preajma ei.*
2. Construiește propoziții sau fraze în care *fiecare dintre pronumele* **-ți** și **-i** să fie *legat*: **1.** *de o prepoziție sau o locuțiune prepozițională*; **2.** *de un substantiv feminin la plural*; **3.** *de un adjectiv feminin la plural*; **4.** *de un substantiv masculin la plural*; **5.** *de un adjectiv masculin la plural.* Motivează oral felul cum ai scris, arătând: sensul pronumelui; genul, numărul și cazul substantivului (adjectivului) de care este legat pronumele și dacă substantivul (adjectivul) este sau nu este articulat.
3. Explică oral folosirea liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie textele după dictare.
a) O, auzi cum cheam-acuma *Împrejuru-ne* sădană
Craiul *sfatu-i* înțelept! Ale Curți mândre ocârtori.
..... (M.Eminescu, *Povestea codrului.*)
b) De auzise Chiajna..., cine poate ști? Destul e că *chipu-i* rămase neclintit, *fruntea-i* tot încrețită, *ochirea-i* tot strașnică, *dinții-i* tot încleștați. (Al.Odobescu, *Doamna Chiajna.*)
c) Departe a rămas în urma noastră Valea Meledicului cu *mândru-i* castel și *strălucitoarele-i* lacuri. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
d) Cu *degetele-i* vântul lovește în ferești,
Se toarce-n *gându-mi* firul duioaselor povești,
Și-atuncea *dinainte-mi* prin ceață parcă treci... (M.Eminescu, *Departe sunt de tine...*)
e) Zâmbind, tu *rănile-ți* ascunde! Tu *du-mă-n* alte lumi senine,
Și-n stele *sufletu-ți* avântă; Căci *singura-ți* chemare sfântă
Cui te lovește, *nu-i* răspunde. E să *mă-nveselești* pe mine;
..... Tu ești poet – deci cântă.
(Al. Vlahuță, *Tu ești poet...*)

[113] Când sunt la acuzativ cu prepoziție *substantivele feminine* cu singularul nearticulat în **ă** sau în **e** pot fi folosite înaintea dativului posesiv *articulate* sau *nearticulate*: *în viața-ți* sau *în viață-ți; în calea-i* sau *în cale-i.*

[114] Construcțiile cu pronumele la plural sunt rareori întrebuințate.

[115] Având sens posesiv, *pronumele* **-i** *poate fi înlocuit și cu adjectivul posesiv* **său (săi, sa, sale).**

(c) *Pronumele neaccentuate cu funcția de* **complement al unei interjecții** *cu sens de imperativ* – **na, iată, iacă, uite** – *se leagă în vorbire de interjecție, iar în scris* **se despart prin liniuță:**

– Dă-mi *sacul* (*sacii*). – *Na*-**l** (*na*-**i**). | *Na*-**ți** (*ție*) o floare.
– Dă-mi *cartea* (*cărțile*). – *Na*-**o** (*na*-**le**). | *Na*-**vă** (*vouă*) flori.[117]
– *Iată*-**mă (-te, -l, -o, -ne, -vă, -i, -le)** acasă![116]

De interjecțiile menționate *se leagă și* **pronumele la dativul posesiv** – *atribut al substantivului următor:*

– *Na*-**ți (-vă)** *sacul* (*sacii*). = *Na sacul* **tău** (*sacii* **tăi**, *sacul* **vostru**, *sacii* **voștri**);

– *Iată*-**mi (-ți, -i, -ne, -vă, -le)** *prietenii!* = *Iată prietenii* **mei (tăi, lui** sau **ei**...);

– *Uite*-**mi (-ți, -i, -ne, -vă, -le)** *caii!* = *Uite caii* **mei (tăi, lui** sau **ei**...).

Fii atent *la deosebirea dintre construcțiile* „*n*a-**i**" și „*n*-**ai**" (= *nu* **ai**) – (*tu*) *n*-**ai** dreptate, *n*-**ai văzut**, *n*-**ai vedea** – și *dintre construcțiile* „*na*-**ți**" și „*n*-**ați**" (= *nu* **ați**) – (*voi*) *n*-**ați văzut**, *n*-**ați vedea** –, *construcții care,* din cauza rostirii în același fel („nai", „nați"), *sunt deseori confundate una cu alta.*

Exerciții

1. Completează locurile libere cu construcția cerută de fiecare context: *na*-**i** sau *n*-**ai**; *na*-**ți** sau *n*-**ați**. Motivează felul cum ai scris.
   – Știu că tu..... găsit trandafiri,..... pe aceștia/..... și câteva garoafe.
   – Nici voi..... luat reviste? – Nu. Dar dacă..... ce să citești,..... cartea pe care..... terminat-o.
2. Compune un dialog în care să folosești interjecțiile *iată, iacă, na, uite* însoțite de diferite pronume neaccentuate. Caută însă ca pronumele *-i* și *-ți* să fie folosite în mai mare măsură. Motivează oral felul cum ai scris.
3. Explică oral folosirea liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie textele după dictare.
   a) *Iată-ne* în sfârșit pe frumoasa vale a Șiriului..., cu întinse fânețe *ce-ți* odihnesc ochiul. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
   b) Voinicul, frumosul râu... pleacă hăulind devale. *Iată-l* tolănit într-un larg boschet de plute. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
   c) *Iată-i,* înșiși vin în frunte *cei* ce-au cârmuit norodul.
   .....
   Iată-ți gloria de veacuri!..... (G. Goșbuc, *Fragment epic.*)
   d) *Uite-mi* hainele, ca spuma,/*Le-am* țesut cu mâna mea. (G. Goșbuc, *Ispita.*)
   e) – *Na-vă* de cheltuială, ghiavoli ce sunteți! (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
   f) – Om bun, *na-ți* bani în locul grâului... și *lasă-mă* în pace. (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*)

[116] Interjecțiile **iată, iacă, uite** *nu admit pronume la dativ cu funcția de complement al interjecției.*

[117] În exemplele date sunt cuprinse *toate pronumele neaccentuate cu funcția de complement admise de interjecția* **na**, adică *pronumele de persoana a III-a la acuzativ și pronumele de persoana a II-a la dativ.*

g) – Fătul meu, bun tovarăș *ți-ai* ales... Mergi de-acum tot înainte... Numai ține minte sfatul *ce-ți* dau... *Na-ți* acum și pielea asta de urs. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

IV. Două pronume neaccentuate legate între ele prin liniuță

Când *un pronume neaccentuat de* **persoana a III-a la acuzativ** *este precedat de un pronume neaccentuat* **la dativ,** în situațiile ce vor fi prezentate mai jos *cele două pronume se rostesc împreună, iar în scris* **se despart prin liniuță.** Din asocierea pronumelor la acuzativ **-l, -i, -o, -le** cu pronumele neaccentuate la dativ, rezultă următoarele **grupuri de două pronume neaccentuate:**

(-) **mi-l**[118]	(-) **mi-i**	(-) **mi-o**	**-mi-le**
(-) **ți-l**	(-) **ți-i**	(-) **ți-o**	**-ți-le**
(-) **i-l**	(-) **i-i**	(-) **i-o**	**-i-le**
(-) **ni-l**	(-) **ni-i**	(-) **ne-o**	**-ni-le**
(-) **vi-l**	(-) **vi-i**	(-) **v-o**	**-vi-le**
(-) **li-l**	(-) **li-i**	(-) **le-o**	**-li-le**

Observă *că înaintea pronumelui* **-o** *se folosesc formele de dativ plural* **ne-, v-, le** (*nu:* formele *ni-, vi-, li-,* ca înaintea celorlalte pronume la acuzativ). *Pronunțarea și scrierea* „ni-o", „vi-o", „li-o" **nu sunt corecte.**

(a) *Grupurile cu pronumele la acuzativ* **-l, -i, -o** *apar în vorbire libere,* nelegate de verb sau de alt cuvânt, *când* **verbul** *pe care îl însoțesc este* **la indicativ** (la un timp cu formă simplă sau la viitorul cu auxiliarul *voi, vei, va* etc.), **la conjunctiv** *sau* **la infinitiv** și ele ocupă, față de fiecare dintre aceste forme verbale, același loc ca și un singur pronume neaccentuat:

– (stiloul) **mi-l** *dă* (mie); (cartea) **ți-o** *va da* (ție);

– (stiloul) *să* **ți-l** *dea* (ție); (cartea) *să* **i-o** *dea* (lui);

– (i-am dat stiloul pentru) *a* **mi-l** *repara:* (i-am dat cartea cu condiția de) *a* **mi-o** *înapoia* (cât mai curând).

Când verbul începe cu „î", *grupurile cu pronumele* **-o** *se pot lega de verb,* înlăturându-se „î" inițial: (cartea) **mi-o**-*mprumută* (el); *să* **ți-o**-*mprumute.*

În construcțiile cu formele verbale menționate *pronumele la acuzativ* **„le" nu se leagă de pronumele la dativ:** „Cărțile **ți le** *las* ție ca *să* **i le** *trimiți* (sau: pentru *a* **i le** *trimite*) Mariei". Este deci **incorectă** *scrierea* „ți-le" las, să „i-le" trimiți, pentru a „i-le" trimite etc.

În ce privește **ortografia** *grupurilor de două pronume neaccentuate care apar în vorbire ca un singur cuvânt,* **fii atent** *îndeosebi la grupurile* **i-l, i-i, mi-i, ți-i, vi-i,** scrise deseori greșit așa cum se rostesc, din cauza confuziei cu alte cuvinte. Pentru evitarea greșelilor, *observă* **sensul** *pe care îl poate avea,* **în contextul respectiv,** *ceea ce se pronunță „il", „ii", „mii", „ții", „vii":*

[118] Liniuța pusă între paranteze arată că grupurile respective apar în unele situații legate, iar în altele, nelegate de cuvântul precedent. Liniuța fără paranteze dinaintea grupurilor din ultima coloană arată că acestea se leagă totdeauna de cuvântul precedent.

Grupuri de două pronume neaccentuate	**Cuvinte cu același corp fonetic**[120]
– **Creionul** acesta (sau: **pe acesta**) *i*-**l** dau *lui* (*lui Ion*) sau *ei* (*Mariei*)[119].	
– **Banii** *i*-**i** dă *lui* (*ei*).	– (aceste)**ii** – *subst.* pl. (sg. **ie**);
mi-**i** dă *mie*.	– (două) **mii** de… – *numeral;*
ți-**i** dă *ție*.	– (tu) **ții** – *verb;*
vi-**i** dă *vouă*.	– (tu) **vii** – *verb;* (aceste) **vii** – *subst.;* (pești) **vii** – adj.

Separarea corectă a pronumelui „-l" *trebuie observată la toate grupurile din prima coloană a tabelului de la pag. 165,* deoarece și în aceste cazuri – mai ales la scrierea grupurilor **mi-l, vi-l, li-l** – *se face adesea greșeala de a considera pe* **„il"** *drept pronume la acuzativ.* Aceste trei grupuri cer atenție deosebită, fiindcă greșelile *„m-il", „v-il", „l-il" pot trece ușor neobservate, ele găsind un sprijin în faptul că asociindu-l pe „i" cu* **-l**, *la stânga lui „il" apar „m-", „v-", „l-", care ar putea fi socotite pronume neaccentuate.* **Scrierea corectă** *a oricăruia dintre grupurile cu pronumele* **-l** *se poate realiza ușor, independent de context, ținând seama de faptul că în grupurile de două pronume neaccentuate* **ordinea pronumelor este fixă (D.-Ac.)** *și de faptul că* **în limba română nu există cuvântul „il".**

Exerciții

1. *Transformă* construcțiile subliniate *punând verbele la un timp simplu al indicativului sau la viitor* (fără a schimba persoana și numărul verbelor date) și motivează felul cum ai scris grupurile de două pronume neaccentuate care au rezultat din transformările făcute.
   – Rucsacul *mi l-a împrumutat* un coleg, iar bocancii *mi i-a dăruit* bunicul.
   – Bagajul *ți l-am pregătit (vi l-am pregătit)* eu, iar banii pentru biletul de drum *ți i-am lăsat (vi i-am lăsat)* pe masă. Pachetul cu cărți *i l-am dat* fratelui tău.
   – Banii de care mai aveți nevoie *vi i-am trimis* chiar astăzi.
   – Cartea cerută *ți-am trimis-o (i-a trimis-o, ne-a trimis-o, v-a trimis-o, le-a trimis-o).*

2. Construiește propoziții independente sau fraze în care să folosești grupurile de două pronume neaccentuate și cuvântul (cuvintele) indicat(e) în dreptul fiecărui grup de pronume.

i-l	pron. **îl**	**ți-i**	verbul (tu) **ții**;
i-i	pron. **îi**	**vi-i**	verbul (tu) **vii** sau **să vii**;
mi-i	numeralul **mii**		subst. **vii**; adj. **vii**.

Motivează oral ortografia grupurilor de pronume și a pronumelor **îl, îi**.

[119] În textele cu grupuri de două pronume neaccentuate, cuvintele subliniate la fel cu pronumele la acuzativ sau cu pronumele la dativ reprezintă termenii sintactici care conduc la identificarea pronumelor din grupul respectiv și, prin aceasta, la separarea lor prin liniuță.

[120] În limba română *nu există nici un cuvânt cu același corp fonetic ca al grupului de pronume* **i-l.** Greșeala de a scrie „il" este pricinuită de *confuzia cu pronumele* **îl.**

3. Explică oral folosirea liniuței sau lipsa liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie după dictare primele trei texte, iar din celelalte texte, numai propozițiile în care se află un grup de două pronume neaccentuate.
   a) Scot pașaportul și *i-l* arăt; căpitanul *mi-l ia* din mână, se uită la dânsul, *îl* mai întoarce… și îndoind pașaportul pe cute *mi-l* înapoiază. (Ion Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri.*)
   b) – *Să-mi* faci o plângere și să *mi-o* aduci… Să pui pe un slujbaș de-aici să *ți-o* scrie; *să-i* lipești timbru și să *mi-o* aduci… (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)
   c) – Bine, moșule, dar cine sunt *cei* doisprezece berbeci, pe care *ți-i* trimite împăratul *să-i* tunzi și de ce *ți-a* dat foarfecile, și de ce nu *le-ai* luat, zicând *că-i* vei tunde și fără foarfeci?
      Atunci moșul le zise: *„Cei* doisprezece berbeci ce *mi-i* trimite împăratul sunteți chiar dumneavoastră". (G. Cătană, *Povești poporale din Banat.*)
   d) Totuși, de nicăieri *nu-i* venise nici un ajutor însemnat decât secuii (…) și, pe lângă dânșii, ostași unguri. Pe aceștia *i-i* lăsase, pe toți, comitele secuilor. (N. Iorga, *Din trecutul nostru.*)
   e) – Auzi, Stane, zise zmeoaica, *îți* dăm trei perechi de desagi plini cu galbeni…
      – Fie! *dacă-mi* dați trei perechi de desagi plini-plinuți cu galbeni de aur, atunci plec, dar să *mi-i* și ducă zmeul până la mine acasă. (Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenești.*)
   f) Același vis vă dă ocol,
      Vi-l murmură și *vi-l* frământă
      Pe-ascuns izvoarele de-argint. (O.Goga, *Așteptare.*)
   g) – *Să-mi* dai mie *s-o* arunc în flăcări condica în care *ne-ai* însemnat datoriile.
      – *V-o* dau, neică, de ce să nu *v-o* dau? (Z.Stancu, *Desculț.*)

(b) *Când verbul determinat de cele două pronume legate între ele este* **la imperativ** *sau* **la gerunziu,** *grupurile de pronume, cu oricare dintre cele patru forme ale pronumelui la acuzativ* **(-l, -i, -o, -le),** se leagă la dreapta verbului:

– (sacul)	*adu*-**mi-l** (*tu*);	*aduceți*-**mi-l** (*voi*)	*aducându*-**mi-l**
– (sacii)	*adu*-**mi-i** (*tu*);	*aduceți*-**mi-i** (*voi*)	*aducându*-**mi-i**
– (cartea)	*adu*-**mi-o** (*tu*);	*aduceți*-**mi-o** (*voi*)	*aducându*-**mi-o**
– (cărțile)	*adu*-**mi-le** (*tu*);	*aduceți*-**mi-le** (*voi*)	*aducându*-**mi-le**

Grupurile de două pronume neaccentuate *se leagă și de* **interjecțiile** *cu sens de imperativ* – **iată, iacă, uite, na:**

iată-**mi-l (-ți-l, -i-l** etc.); *na*-**ți-l (-ți-i, -ți-o, -ți-le** etc.).

Pentru **scrierea corectă a pronumelor** din aceste trei tipuri de construcții, **ține seama:** *de sensul fiecărui pronume; de forma verbului la imperativ, care,* ca și în construcțiile cu verbul urmat de un singur pronume neaccentuat, *trebuie stabilită cu ajutorul subiectului; de forma gerunziului* (de sufixul *-ându* sau *-indu*); *de forma invariabilă a interjecției.*

Cele mai multe greșeli se fac *la construcțiile cu verbe* **la imperativ,** arătate mai jos, greșelile fiind pricinuite de faptul că *pronumele „ți-"* (din grupurile cu acest pronume) *este confundat cu terminația „ți" a verbului la plural și invers.* Aceste confuzii duc la *două tipuri de* greșeli: (1) în construcțiile cu **verbul la singular** *pronumele* **-ți-** *este alipit la verb* – (tu) „puneți-i", „puneți-o", „puneți-le"; (2) în

construcțiile cu **verbul la plural** *terminația „ți" a verbului este separată prin liniuță,* fiind confundată cu pronumele *-ți-* din grupurile de două pronume neaccentuate: (voi) „pune-ți-l", „pune-ți-i" etc. **Identificarea subiectului** *va conduce la* **scrierea corectă:**

– (*tu*) *pune*-**ți-l**, *pune*-**ți-i**, *pune*-**ți-o**, *pune*-**ți-le**;
– (*voi*) *puneți*-**l**, *puneți*-**o**, *puneți*-**i**, *puneți*-**le**.

Pe lângă asigurarea scrierii corecte pe calea arătată, **ține seama** *și de faptul că* **grupurile cu pronumele „-ți-"** (*ca și pronumele* **-ți**) *apar* **după un verb la persoana a doua singular a imperativului,** *și* **niciodată după un verb la persoana a II-a plural.**

Exerciții

1. *Transformă* construcțiile subliniate *punând verbele la imperativ* (la persoana a II-a singular pe cele date la singular, la persoana a II-a plural pe cele date la plural).
   Construcțiile cu verbe la imperativ să fie urmate de subiect.
   – (**stiloul**) *mi-l repară, ți-l repară, i-l repară; i-l reparați;*
   – (**banii**) *mi-i depune, ți-i depune, i-i depune; mi-i depuneți, vi-i depuneți, i-i depuneți;*
   – (**merele**) *ți le culegi, i le culegi, ni le culegi; i le culegeți, vi le culegeți.*
2. *Transformă* construcțiile cu verbe la imperativ obținute la exercițiul 1, *punând verbele la gerunziu.*
3. *Transformă* construcțiile cu un pronume neaccentuat *în construcții cu două pronume neaccentuate, înlocuind substantivul* pus între paranteze *cu pronumele neaccentuat la acuzativ* și *schimbând,* unde este necesar, *forma de plural a pronumelui la dativ cu forma cerută de pronumele la acuzativ.*
   a) *ține-mi, ține-ți, ține-i* (calul); *țineți-mi, țineți-vă* (caii);
   apără-ți, apără-i (copilul); *apărați-i, apărați-ne* (copiii);
   ia-ți, ia-i, ia-le (cartea); *luați-vă, luați-le* (cartea).
   b) *arătându-ți, arătându-i, arătându-vă, arătându-le* (tabloul);
   citindu-i, citindu-ne, citindu-vă, citindu-le (poezia).
   c) *iată-mi, iată-ți, iată-l* (copilul); *iată-ți, iată-vă* (copiii);
   na-ți, na-vă (sacul); *na-ți, na-vă* (sacii); *na-vă* (cartea).
4. Construiește propoziții independente sau fraze în care verbul *a alege* să fie folosit: **1.** *la persoana a II-a plural a imperativului,* urmat de fiecare dintre pronumele **-l, -i, -o, -le; 2.** *la persoana a II-a singular a imperativului,* urmat de fiecare dintre grupurile de pronume **-ți-l, -ți-i, -ți-o, -ți-le.**
5. Compune un dialog sau o narațiune cu părți de dialog în care să folosești *verbe la imperativ, verbe la gerunziu* și *interjecții urmate de diferite grupuri de două pronume neaccentuate* și *verbe la persoana a II-a plural a imperativului urmate de pronumele* **-l, -i, -o, -le.** Subliniază în mod diferit pronumele și cuvintele de care sunt legate și, în cazul construcțiilor cu verbe la imperativ, indică subiectul.
6. Explică oral folosirea liniuței sau lipsa liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie după dictare textele a), b), c), iar din celelalte texte, numai propozițiile în care se află grupuri de două pronume neaccentuate.
   a) „Eu n-am copii, *îi* zice muierii, *dă-mi* mie fetița ta de suflet..." Muierea asta se cam codea. Zic: *„Dă-i-o.* De ce să nu *i-o* dai?" Și *i-am dat-o. (Marin Preda, Întâlnirea din pământuri.)*

   b) – De ce ne iei, măi omule, lacul?
   – *Îmi* trebuie la rațe.
   – *Lasă-ni-l, că-ți* dăm un butoi cu bani.
   – Așa? *Vi-l* las, da *să-mi* duceți și butoiul acasă. (Vol. *Din folclorul nostru.*)
   c) – *Luați-l,* pe puișorul ăsta șchiop. Vrea să învețe tâbăcăria. *Tâbăciți-l* puțin, știți voi cum. (Z. Stancu, *Desculț.*)
   d) – Stăi lângă mine *să-ți* spun un basm. Să *ți-l* spun pe ăl cu țapul babei și al unchesului.
   – Spune-mi-l. (Z. Stancu, *Desculț.*)
   e) Bătrânul Dăvideanu *i-a* apucat mâna dreaptă *strângându-i-o* și *arătându-i* cu fruntea către rănit, care deschisese iar pleoapele. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
   f) – Iacă cutia asta... *Na-ți-o* și poartă grijă de ea, *că-ți* va prinde încă bine. (I. Slavici, *Zâna-Zorilor.*)

Texte pentru lecțiile de recapitulare a problemelor de ortografie

(Analiză și dictare)

a) – Ți-a vorbit el așa?
   – Întocmai, Măria ta... Să zicem că nici Neculai Racoviță, nici ceilalți Racovițești n-au amestec în faptă. Năcăjindu-i, mi-i fac dușmani... Bine este oare a-*i* zădărî și a-i împunge, a-i închide și a-i tăia, fiind boieri de țară, cu atâta neamuri și încuscriri? (M.Sadoveanu, *Zodia Cancerului.*)
b) Simte totuși că frica îi stăpânește inima și că n-o poate goni, oricât își zice: „Nu mi-e frică!" Sublocotenentul alături pornește să geamă. „L-a lovit", se gândește Haramu, văzându-l cum îi cade capul în țărână... „I-a zdrobit umărul, sărăcuțul!..." Apoi deodată își aduce aminte de otava din luncă și-l apucă o grijă dureroasă să nu fi dat o ploaie să i-o fi stricat... „... la uite ce-mi frământă capul!"... (L. Rebreanu, *Hora morții.*)
c) Moș Vasile a găsit două șuvițe de cânepă; le-a sucit, le-a împletit, le-a făcut șfichi într-o parte și laț în cealaltă. Lațul l-a trecut în bățul cioplit. Cu biciul astfel întocmit a făcut semn, a fulgerat și-a plesnit...
   – Mi-l dai mie?
   – Pentru mata l-am făcut; ți-l dau. (M.Sadoveanu, *Cele mai vechi amintiri.*)
d) A doua zi de dimineață i se împlinise lui Făt-Frumos. Baba trebuia să-i dea unul din cai și-apoi să-l lase să plece.
   – Pe acesta-l aleg eu, zise Făt-Frumos, arătând la calul cel slab.
   – Da cum, Doamne iartă-mă, să slujești tu degeaba? zise baba cea vicleană, cum să nu-ți iei tu dreptul tău? Alege-ți unul din caii iști frumoși... oricare ar fi, ți-l dau.
   – Nu, pe acesta-l voi, zise Făt-Frumos...
   Baba... își strânse moara cea hârbuită de gură, ca să nu iasă prin ea veninul ce-i răscolea inima pestriță.
   – Hai, ia-ți-l, zise-n sfârșit. (M.Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*)

Alte pronume personale

A. La persoana a III-a, în afară de pronumele *el, ea, ei, ele,* se folosesc și pronumele personale: **dânsul, dânsa, dânșii, dânsele.** Aceste pronume reprezintă pentru mulți vorbitori o formă mai politicoasă decât pronumele *el, ea, ei, ele.* Pronumele *dânsul, dânsa* provin din forme mai vechi ale pronumelui personal – **însul, însa, înșii, însele** –, care în limba de astăzi s-au păstrat numai în construcții cu prepozițiile *întru, dintru, printru:* **într-însul, dintr-însul, prin-însul, într-înșii, dintr-înșii, printr-înșii, într-însa, dintr-însa** etc.

Pronumele **dânsul, dânsa,** fiind articulate, se declină ca și substantivele cu articol hotărât:

N. Ac. sg.	**dânsul**	**dânsa** pl.	**dânșii**	**dânsele**
D. G.	**dânsului**	**dânsei**	**dânșilor**	
dânselor				

Aceste pronume *îndeplinesc aceleași* **funcții sintactice** *ca și celelalte pronume personale.* Pronumele cu funcția de **complement obiect direct** *este însoțit totdeauna de* **pronumele personal neaccentuat la acuzativ,** *care îi precizează această funcție,* deosebind-o de alte funcții ale pronumelui construit tot cu prepoziția *pe:*

pe dânsul îl *cunosc:* **o** *cunosc* **pe dânsa;**	*compl. obiect direct*
s-a apropiat de **dânsul.**	*compl. obiect indirect prepozițional*

Pronumele la **dativ** cu funcția de **complement obiect indirect** *este repetat și el, în majoritatea cazurilor; prin pronumele personal neaccentuat la dativ:* **i-am** *spus* **dânsului.** Pe lângă unele verbe se folosește fără pronumele neaccentuat: m-am adresat **dânsului.**

Exerciții

1. Subliniază pronumele *dânsul, dânsa* (la singular, la plural și la toate cazurile) și pronumele *însul, însa.* Pentru pronumele cu funcția de complement sau de atribut, indică prin săgeată verbul sau substantivul determinat. Dacă pronumele la acuzativ cu prepoziția *pe* sau la dativ sunt însoțite de pronumele personale neaccentuate, subliniază-le și pe acestea. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor.
   a) Și ce dovadă vrei de adevărul zicătoarei că cine se adună se aseamănă? Căci și dânsul avea aceeași fire visătoare, și dânsul avusese în trecut întâmplări triste de care niciodată nu vorbea. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Până Trăsnea Sfântul.*)
   b) Încet, încet, el se sui până la cuib, se uită într-însul; ... Când ce să vadă? un ou... lucios, lucios, încât parcă-i era milă să pună mâna pe dânsul...
   Copiii când văzură oul, săreau de bucurie... Nu știau cum să umble mai binișor cu dânsul ... Unul zicea că o să-l coacă în spuză și să mănânce toți dintr-însul...

   Muncitorul însă se duse cu oul la târg... Se mira cum de nu-l întreabă și pe dânsul nimenea de oul lui. În cele mai de pe urmă, iacă un negustător chiabur că vine și la dânsul.[121] (P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați.*)
   c) Așa de bine îi ședea gătită, de parcă era o zână. Sclipeau diamantele de pe dânsa, de luau ochii celor ce se uitau la dânsa. Fiul împăratului... se rotea pe lângă dânsa și se îngâmfa ca un curcan. (P. Ispirescu, *Găinăreasa.*)
   d) Scorpia ospătă pe Făt-Frumos și mai și decât Gheonoaia; iară el îi dete și dânsei înapoi capul ce i-l luase cu săgeata. (P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe...*)
2. Construiește câte două propoziții în care să se afle: pronumele *dânsa* la dativ și la genitiv singular; pronumele *însul* la plural, precedat de prepozițiile *dintru, întru, printru.*

B. **Pronumele de politețe** este un *pronume personal folosit în locul numelui persoanelor cărora li se cuvine respect.* El are forme numai pentru persoanele a II-a și a III-a singular și plural și se declină astfel:

		Singular		*Plural*
Pers. 2	N. Ac. V.	**dumneata**	N. Ac. D. G. V.	**dumneavoastră**
	D. G.	**dumitale**		
Pers. 3	N. Ac.	**dumneasa**		
	D. G.	**dumisale**		
	sau			
	N. Ac. D. G.	m. **dumnealui** f. **dumneaei**	N. Ac. D. G.	**dumnealor**

Regional, se folosesc și formele **mata, matale,** provenite din formele *dumneata, dumitale.* De la *mata, matale* s-au format diminutivele **mătăluță, mătălică,** care sunt reduse uneori la **tăluță, tălică.**

Pronumele **dumneavoastră,** prin al doilea termen component (*voastră*), are formă de plural. El poate avea însă *înțeles de plural* sau *de singular,* după cum vorbitorul se adresează mai multor persoane sau unei singure persoane. *Înțelesul* de plural sau de singular *poate fi indicat de numărul substantivului la vocativ,* care însoțește de multe ori pronumele *dumneavoastră,* sau *de contextul mai larg,* din care se poate vedea *cui se adresează vorbitorul.*

Formele pronumelor de politețe au rezultat din contopirea substantivului *domnia* (care a suferit modificări fonetice) cu adjectivele posesive *ta* (*tale*), *sa* (*sale*), *voastră* sau cu pronumele personale la genitiv – *lui, ei, lor.*

În scris, pronumele de politețe *se pot prescurta astfel:* **d-ta, d-tale, d-sa, d-sale, d-voastră, dvs.** sau **dv., d-lui, d-ei** (pentru *dumneaei*), **d-lor.**

Construcțiile de bază sunt **locuțiuni pronominale.** Ele *se scriu* **cu literă mare la începutul primului cuvânt** *și cu adjectivul posesiv sau pronumele „lui", „ei", „lor" nelegat prin liniuță de substantiv,* el rostindu-se ca un cuvânt independent: **Domnia ta, Domniei tale, Domnia sa, Domniei sale, Domniei lui** etc. Tot *locuțiuni pronominale de politețe* sunt și **Măria ta (sa, voastră), Înălțimea ta (sa, voastră), Luminăția ta (sa, voastră), Excelența sa (voastră)** și altele.

[121] – „... să pună mâna *pe dânsul*". – Compl. ob. indirect. *Nu este posibilă* construcția „să pună mâna *pe dânsul îl*", deci *nu poate fi compl. ob. direct.*

Pronumele și locuțiunile pronominale de politețe *pot îndeplini aceleași* **funcții sintactice** *ca și celelalte pronume personale.* Funcția de **obiect direct** *este precizată totdeauna prin pronumele personal neaccentuat la acuzativ:* **pe dumneata te** *cunosc;* **te** *cunosc* **pe dumneata; pe dumneavoastră (pe Domnia voastră) vă** *cunosc;* **vă** *cunosc* **pe dumneavoastră (pe Domnia voastră)** etc. Funcția de **obiect indirect** *este precizată în majoritatea cazurilor prin pronumele neaccentuat la dativ,* iar *când acesta nu este exprimat, el poate fi introdus în propoziție:* **dumneavoastră (Domniei voastre) vă** *mulțumesc;* **vă** *mulțumesc* **dumneavoastră (Domniei voastre); (vă)** *mulțumim* **dumneavoastră** etc.

Exerciții

1. Subliniază pronumele și locuțiunile pronominale de politețe. Dacă pronumele (locuțiunea pronominală) la acuzativ cu prepoziția *pe* sau la dativ este însoțit(ă) de pronumele personal neaccentuat, subliniază-l și pe acesta. Indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat și fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor (locuțiunilor pronominale) de politețe. Pentru pronumele de politețe, scrie dedesubtul lor (în coloana în care le scoți pentru analiză) cum se pot prescurta.
   a) – Eu pe dumneavoastră, domnule ofițer, vă cunosc din război. Am fost în regimentul 42 infanterie și dumneavoastră erați atașat la regimentul nostru. (M.Sadoveanu, *Nopțile de Sânziene.*)
   b) – Apoi conița nu mișcă fără voia dumneavoastră, boierule!
   Luca Talabă iar prinse curaj:
   – Noi pe dumneavoastră vă cunoaștem stăpân și de la dumneavoastră așteptăm mila! (L. Rebreanu, *Răscoala.*)
   c) Din cei cinci frați (...), dumnealor doi mai trăiau. De mici, țineau unul la altul (...) se sărutau cu dragoste și se certau cu foc. Acesta era obiceiul dumnealor. (Em. Gârleanu, *O zi ca altele...*)
   d) – De unde veniți toți să-mi scoateți în vânzare moșia? Ei bine, domnule, îți spun dumitale (...): nu vând. (L. Rebreanu, *Răscoala.*)
   e) – Mulțumesc dumitale, că nu m-ai lăsat să plec... Acum te mai rog să-mi spui, nu cumva Sfânta-Lună, fiica dumitale, știe pe unde s-ar afla bărbatul meu? (P.Ispirescu, *Porcul cel fermecat.*)
   f) – Dumnealui e gata... N-aș înțelege ce mai aștepți... Ia-ți pe dumneata ilicul cel albastru.[122] (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
   g) – ... Mai spun iarăși ceea ce Domnul meu a rostit în cartea sa, că solia Măriei sale este apărarea Domniilor voastre. (M.Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare.*)
   h) – D-apoi să avem iertare, Luminarea voastră, că acesta mi-i flăcăul (...) care m-a trimis la Măria voastră. (Ion Creangă, *Povestea porcului.*)
   i) Asta a fost prima cunoștință cu Sadoveanu... Cu calda-i generozitate Domnia sa ne-a arătat tuturor începătorilor înțelegere, nelimitată bunăvoință. Zâmbetul domniei sale exprima numai bucurie când auzea un vers bun. (E. Camilar, *Farmecul depărtărilor.*)
2. Compune un dialog sau o scrisoare în care să folosești forme variate ale pronumelui de politețe, scrise prescurtat. Subliniază-le și fă, oral, analiza lor morfologică și sintactică.

[122] – „Ia-ți *pe dumneata* ilicul" – Compl. ob. indirect. *Nu este posibilă* construcția „ia *pe dumneata te*", deci *nu poate fi compl. ob. direct.*

Pronumele personal

Texte pentru lecțiile de recapitulare

1. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor (locuțiunilor pronominale) personale.
   a) Slab de tot i se părea ciocârliei că mai aude glasul pitpalacei. Înota în valuri străvezii; plutind pe ele dete drumul ciripitului ei gâdilitor ca al unei grindine de mărgăritare.
   Dar raza care i se topise în ochi o chema la ea, în înalt. În cântecul ei, pasărea îi spunea că vine. (Em. Gârleanu, *Mai sus!*)
   b) Pentru toate câte am dorit să le împlinim nu aveți dumneavoastră dreptul să ne judecați. Iar dacă o faceți, ne va judeca istoria pe toți – și pe noi și pe dumneavoastră – și urmașii dumneavoastră se vor rușina de ceea ce ați făcut. (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)
   c) Făt-Frumos o săgetă și îi zbură un cap; când era să-i mai ia un cap, Scorpia se rugă cu lacrimi ca să o ierte, că nu-i face nimic și, ca să-l încredințeze, îi dete înscris cu sângele ei. Scorpia ospătă pe Făt-Frumos (...), iar el îi dete și dânsei înapoi capul ce i-l luase cu săgeata, care se lipi îndată, cum îl puse la loc. (P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe...*)
   d) – De, – zise el, – mie nu prea-mi șade bine să umblu cu sacii în spinare; o să plec dacă mi-i duceți voi.
   I-au mai făcut-o zmeii și pe asta. (I. Slavici, *Spaima zmeilor.*)
   e) Toiagul vechi, pe care l-a ciuruit, l-a ros
   Și cariul, și custurea, ți-l trec de-acum. Ca mine
   Vei ispiti la rându-ți temutele destine.
   Urcând și tu sub cerul de fier și chinoros.
   Te-așteaptă mohorârea pustiului pietros
   Nu șovăi, străbate-o... (Ion Barbu, *Gest.*)
   f) ...sosi cineva cu o geantă din care scoase un borderou gros bătut la mașină în două exemplare, pe unul încredințându-l anticarului (...), pe celălalt arătându-i-l doar, înainte de a-l vârî din nou în servietă. (Const. Țoiu, *Galeria cu viță sălbatică.*)
   g) – Cunoaște-ți prietenii pentru a-i iubi, și dușmanii pentru a-i stăpâni.
   – Ești cel mai în măsură de a-ți cunoaște defectele și singurul în măsură de a le îndrepta. (N. Iorga, *Cugetări.*)
2. Scrie după **dictare** textul următor:

Cântecul ce-ades ți-l cânt
Când te-adorm în fapt de sară,
Puiule, e-un cântec sfânt,
Vechi și simplu de la țară.

Mama mi-l cânta și ea
Și la viersul lui cel dulce,
Puiul ei se potolea
Și-o lăsa frumos să-l culce.

Azi te-adorm cu dânsul eu,
Ieri – el m-adormea pe mine,
Și-adormi pe tatăl meu
Când era copil ca tine...

Mâine, când voi fi pământ,
Nu uita nici tu, – și zi-le,
Zi-le doina, cântec sfânt,
La copiii tăi, copile!
(Șt.O.Iosif, *Cântec sfânt.*)

B. Pronumele reflexiv

I. Pronumele reflexiv *prezintă următoarele* **particularități morfologice și sintactice:**

– *Are numai cazurile* **acuzativ** *și* **dativ,** iar **formele au aceeași persoană și același număr ca și subiectul verbului determinat,** *pentru că pronumele reflexiv* **reprezintă aceeași persoană ca și subiectul:**

eu	**mă**	*apăr*	**eu**	**îmi**	*aduc*
tu	**te**	*aperi*	**tu**	**îți**	*aduci*
el (ea)	**se (s-)**	*apără*	**el (ea)**	**își (și-)**	*aduce*
noi	**ne**	*apărăm*	**noi**	**ne**	*aducem*
voi	**vă**	*apărați*	**voi**	**vă**	*aduceți*
ei (ele)	**se (s-)**	*apără*	**ei (ele)**	**își (și-)**	*aduc*

După cum se vede, *pronumele reflexiv are* **forme proprii numai pentru persoana a III-a** – *Ac.* **se, s-**; *D.* **își, și-** –, *nediferențiate după gen și număr, iar* **la persoanele I și a II-a rolul de pronume reflexiv îl îndeplinesc formele neaccentuate de acuzativ și de dativ ale pronumelui personal.**

Formele accentuate *ale pronumelui reflexiv propriu-zis* sunt:

Ac. (pe) **sine**; D. **sie, sieși**

– Pronumele reflexiv la *acuzativ* are funcția de **complement obiect direct,** iar pronumele la *dativ* are funcția de **complement obiect indirect.** Pronumele reflexiv neaccentuat (ca și pronumele personal neaccentuat) poate fi folosit singur sau însoțit de pronumele accentuat: **mă** *apăr* **pe mine, te** *aperi* **pe tine, se** *apără* **pe sine** etc.; **îmi** *aduc* **mie, îți** *aduci* **ție, își** *aduce* **sie (sieși)** etc. În locul pronumelor **pe sine, sie, sieși,** se folosesc deseori formele accentuate ale pronumelui personal: **se** *apără* **pe el (pe ea, pe ei, pe ele); își** *aduce* **lui (ei); își** *aduc* **lor.**

– Având funcția de obiect direct sau de obiect indirect și reprezentând aceeași persoană ca și subiectul, *pronumele reflexiv neaccentuat arată că* **acțiunea** *exprimată de verbul determinat* **se răsfrânge asupra subiectului:**

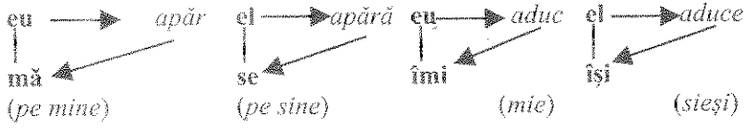

Exerciții

1. Subliniază cu două linii pronumele reflexive și cu o linie pronumele neaccentuate de persoana I și a II-a fără valoare reflexivă. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor reflexive. Explică oral după ce te-ai condus pentru a identifica valoarea de pronume reflexiv a pronumelor de persoana I și a II-a.

a) N-a plâns,/ ci a stat așa cu capul în palmele aspre,/ Vedea poteca de atâtea ori bătută,/ și pe potecă se vedea pe ea cu Bator de căpăstru.../ Îl vedea/ și se auzea acolo, departe, pe sinc/ cum îl îmbuna:/ „Stai, mă Batore, sărace!"/ (I. Agârbiceanu, *Fefeleaga.*)

b) M-am prins argat codrului./ Și păzesc codrul.../ Așa m-am îndepărtat de oameni,/ mi-am pus obrăzar aspru ca perii de lup, spre a nu bănui nimeni/ că dincolo de perii de lup plânge/ și sângeră o inimă./ (E. Camilar, *Clopote în amurg.*)

c) – Vă veți îmbrăca la fel ca târgoveții...! Ba, dumneata...' îmbracă-te țărănește/ și amesteca-ți-vă prin mulțime./ (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)

d) Vrabie gospodină, tu te simți fericită/ că ți-ai asigurat un apartament/ și că ai cumpărat lemne pentru iarnă./Tu o să stai la cald, ascunsă după coșul bucătăriei./ (T. Arghezi, *Acasă la noi.*)

e) Feciorul de împărat vedea/ și simțea toate;/ dar leac sieși nu-și știa găsi./ (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)

f) La o spărtură a zăgazului, lângă sat, și-a făcut un turc moară.../ Au spart rumânii zăgazul./ (Z. Stancu, *Desculț.*)

g) Meseria are timpuri de chin, chinul învățului și apoi... al perfecționării./... Alege-ți însă meseria,/ ca să-ți placă/... și ține-te strâns legat de meserie, neademenit de nimic./ (T. Arghezi, *Urciorul de lut.*)

h) – ...Ce-avem noi cu rușii și cu italienii?.../ Spune-mi tu/ că eu degeaba mă întreb./ Ce ne-au făcut/ și ce le-am făcut?/ Și cu toate astea, ne măcelărim de atâtea luni de zile.../ Alții, cel puțin, știu/ că se sleiesc pentru ceva, alte neamuri.../ Dar noi[123]?/ (L. Rebreanu, *Catastrofa.*)

i) – Văd/ că ești voinică, fata mea,/ și bine ai făcut/ de ți-ai luat calul ăsta.../ Am bună nădejde/ să isprăvești cu bine slujba/ cu care te-ai însărcinat de bunăvoie./ Numai să nu ieși din cuvântul calului/ ce ți-ai ales./ Să ne vedem sănătoși!/ (P.Ispirescu, *Ileana-Sâmziana.*)

j) – Ce-aș face eu/ să fiu acolo, cu mitralierele mele?/ În loc de răspuns, își zise iar, mai prăpădit:
– Bine/ că nu sunt acolo!
Ațipi spre ziuă/ și se visă în Transilvania, spre Năsăud[124].../ (L. Rebreanu, *Catastrofa.*)

2. Construiește propoziții sau fraze în care verbele date să fie însoțite de fiecare dintre pronumele din dreapta verbului și în care pronumele să fie folosit: 1. cu valoare de pronume personal; 2. cu valoare de pronume reflexiv.

a lăuda a procura	*mă (m-), te(-), ne(-), vă (v-);* *îmi (mi-), îți (ți-), ne(-), vă (v-)*[125].

Explică oral în ce constă deosebirea dintre cele două valori ale pronumelui respectiv.

II. *Pronumele* **sine** *construit cu diferite prepoziții* îndeplinește de obicei următoarele funcții sintactice:

– **compl. obiect indirect prepozițional:** *vorbește* **despre sine;** *luptă* **cu sine;**

– **compl. circumstanțial de loc:** *l-a pus* **lângă sine;**

[123] – „Alții... *se* sleiesc pentru ceva." – Compl. ob. direct: se sleiesc (se istovesc) **pe ei.**

[124] „... *se* visă în Transilvania." – Compl. ob. direct: **se** *visă* **pe sine (pe el).**

[125] Liniuța sau pronumele cu liniuță dintre paranteze înseamnă folosirea pronumelui ori nelegat (mă, te etc.), ori legat de verbul pe care îl determină.

– **atribut prepoziţional:** *iubirea* **de sine;** *încrederea* **în sine.**

Exerciţiu

Subliniază pronumele reflexive şi indică prin săgeată verbul sau substantivul determinat. Fă analiza morfologică şi sintactică a tuturor pronumelor reflexive.

a) Popa Tone deslușea în sine, acum, poruncitoarea nevoie sufletească/ să nu meargă singur la Cladova./ (G. Galaction, *De la noi, la Cladova.*)
b) Lauda de sine nu miroase a bine. (*Proverb.*)
c) Apoi, la rândul lui, Voinic ia caii de aramă,/ dă la fiecare frate câte unul/ şi pentru sine iarăşi ţine unul./ (Din vol. *Tinereţe fără bătrâneţe...*)
d) Cine nu se pune pe sine jertfă.../ nu-i vrednic/ să ţie în stăpânirea sa noroadele./ (M.Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*)
e) Tocmai se gătea Mihai-Vodă a se apăra împotriva năvălirii/ cu care îl amenința vizirul Ferhat-Paşa.../ Împăratul însuşi îi scrisese/ să se ferească de ispita turcilor.../ Mihai găsi în inima sa curagiul rar d-a jertfi mărirea şi neatârnarea sa, dragostea de sine... pentru un mare interes al omenirii.../ Adunând ţara, îşi aleseră cu toţii sfat de folos acestei nevoi./ (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)
f) – Apropie-te, vere Cozmuţă!.../
După ce au purces.../ moş Petrea i-a făcut loc lângă sine lui Cozmuţă./ (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)

III. În unele construcţii, *pronumele reflexive neaccentuate la* **dativ** (reflexive propriu-zise sau personale cu valoare reflexivă) *determină un* **substantiv,** *au* **sens posesiv** *şi funcţia de* **atribut pronominal:**

Niculăiță **şi**-a băgat *banii* în chimir, **îşi** înjugă *boii* şi plecă. (I. Al. Brătescu-Voineşti, *Niculăiță Minciună.*)

– Şi... vii la oraş să-**ţi** vezi *feciorul?* (Z. Stancu, *Dulăii.*)

Pronumele reflexiv **-şi** determină substantivul *banii,* având sensul (banii) *săi* şi arată că subiectul (Niculăiță) este posesorul obiectului *banii* (Niculăiță **şi**-a băgat *banii* **săi** în chimir).

Pronumele reflexiv **îşi** determină substantivul *boii* şi arată că subiectul (Niculăiță) este posesorul obiectului *boii* (Niculăiță **şi**-a înjugat *boii* **săi**).

În textul al doilea, pronumele cu valoare reflexivă **-ţi** determină substantivul *feciorul,* are sens posesiv – (feciorul) *tău* – şi arată că subiectul (tu) este posesorul obiectului *feciorul* (tu să-**ţi** vezi *feciorul* **tău**).

Specificul *pronumelor reflexive cu sens posesiv* constă în faptul că ele **determină un substantiv** *care denumeşte* **obiectul posedat de subiect.**

Uneori *sensul de dativ posesiv* al pronumelui este *precizat în text:* pentru pronumele reflexive propriu-zise, prin adjectivul posesiv *său* (*săi, sa, sale*) sau prin pronumele de persoana a III-a, la genitiv – *lui* (*ei, lor*) –, iar pronumele

personale folosite ca reflexive, prin adjectivele posesive corespunzătoare persoanei subiectului: *meu* (*mea, mei, mele*), *tău* (*ta, tăi, tale*) etc. Pronumele la dativul posesiv de persoana a II-a şi a III-a pot fi însoţite şi de *genitivul pronumelui de politeţe.*

Niculăiță **îşi** înjugă *boii* **săi (lui).** Oamenii **îşi** înjugară *boii* **lor.**

Vezi-**ţi** de *treaba* **ta (dumitale). Îşi** cere *dreptul* **său (dumisale)** etc.

Când sensul pronumelui neaccentuat la dativ nu este precizat în text, *valoarea lui de dativ posesiv* (deci şi *funcţia de atribut* al substantivului din construcţia dată) *se poate dovedi prin* **posibilitatea de a preciza sensul de dativ posesiv în felul arătat mai sus.**

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie pronumele reflexive la dativ cu sens posesiv. Dacă în text se află un adjectiv posesiv sau un pronume personal la genitiv care precizează sensul posesiv al pronumelui reflexiv, subliniază (tot cu o linie) şi aceste părţi de vorbire. Serie propoziţiile în care nu se află o astfel de precizare a sensului posesiv şi verifică acest sens prin adăugarea adjectivului posesiv sau a pronumelui personal, după indicaţiile date mai sus. Subliniază cu două linii pronumele reflexive la dativ, fără sens posesiv. Fă analiza morfologică şi sintactică a pronumelor pentru care s-a cerut sublinierea.

a) Unul caută-n oglindă de-şi buclează al său păr.
Altul caută în lume şi în vreme adevăr. (M.Eminescu, *Scrisoarea I.*)
b) (Graurii) după ce în luna lui iunie şi-au clocit ouăle lor cenuşii, se adună de petrec în stoluri. (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)
c) Vezi-ţi de treabă...! Muncim cu toţii aici ca să trăim cum e bine, să nu zică lumea că alergi după ea din cauza pământului...
– Aşa zice lumea! spuse tatăl... uitându-se o clipă neclintit la feciorul său.
– Dar nu e vorba numai de lume! continuă fata după ce tatăl îşi termină uitătura sa. (Marin Preda, *Moromeţii.*)
d) – V-aţi pierdut minţile şi umblaţi după potcoave de cai morţi, în loc să vă vedeţi de treburi ca oamenii cumsecade... Eu nu v-am mințit niciodată şi nici nu v-am ademenit... Băgaţi-vă minţile în cap, potoliţi-vă, că numai aşa puteţi trăi! (L. Rebreanu, *Răscoala.*)
e) – Fiecare om e liber să-şi vândă averea lui. Grâul şi secara sunt averea boierilor şi a arendaşilor. Adică de ce nu şi-ar vinde dumnealor bucatele în străinătate...? Ce, nu sunt liberi?... Pentru muncă v-aţi primit după lege plata. Ce-a rămas în hambarele şi în magaziile boierilor... e avutul lor, aşa că, după lege, îl pot vinde cui vor. Şi străinii, cum vă spusei, dau preţ bun. Voi nu vă vindeţi vitele şi pământul cui vreţi?
– ... De plăcere ne vindem vitele şi pământul[126]? (Z.Stancu, *Dulăii.*)
f) – Să faci bine, domnişoară, să-ţi vezi de rânduielile tale de fată mare, să-ţi baţi şi să-ţi scuturi perinile şi lăicerele de zestre, căci în câşlegile ce vin am de gând să te mărit. Vitoria îşi trase iar broboada pe gură şi rămase neguroasă[127]. (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)

2. Construieşte propoziţii în care pronumele *îmi, îţi, îşi, ne, vă* să fie folosite: 1. ca *pronume reflexive* cu funcţia de *obiect indirect;* 2. ca *pronume reflexive* cu funcţia de *atribut* (pronume *la dativul posesiv*). Subliniază pronumele şi verbul sau substantivul

[126] – „... v-aţi primit... *plata*" (*voastră*); „vă vindeţi *vitele* (*voastre*) şi *pământul*" (*vostru*); „ne vindem *vitele* (*noastre*) şi *pământul* (*nostru*)". – Dativ posesiv.

[127] – „să-**ţi** baţi şi să-**ţi** scuturi *perinile* (*tale*) şi *lăicerele* (*tale*)"; „Vitoria **îşi** trase iar *broboada* (*sa*)..." – Dativ posesiv.

determinat și motivează valoarea de pronume reflexiv și cele două funcții sintactice prin mijloacele de control recomandate.

Ortografia pronumelor reflexive neaccentuate

A. Pronumele la acuzativ

– *Pronumele* **se** *așezat înaintea unui verb care începe cu* **î, a** *sau* **o** se poate rosti *separat de verb* sau *împreună cu verbul.* Când se leagă de un *verb care începe cu* **î**, *pronumele păstrează pe* **e**, *iar verbul pierde vocala* **î**: **se**-*mbracă*, **se**-*ngrijește* etc. Dacă *verbul începe cu* **a** *sau cu* **o**, *pronumele pierde pe* **e**: **s**-*adăpostește*, **s**-*oprește* etc.

– *Când determină un verb la* **perfectul compus** *sau la modul* **condițional-optativ**, *pronumele „se", redus la* **s**-, *se leagă obligatoriu de auxiliar: (el) s-a apărat, ei s-au apărat* (*el* sau *ei*) **s**-*ar apăra*[128]. Acestea sunt **singurele situații** *în care „s" din ceea ce se pronunță „sa", „sau", „sar" reprezintă pronumele reflexiv* **s**-. **Scrierea corectă** (separarea prin liniuță a pronumelui de auxiliar) *se rezolvă* cu ușurință (ca și în cazul construcțiilor cu pronume personale neaccentuate legate de auxiliarul perfectului compus sau al condițional-optativului) **prin delimitarea formei verbale cu ajutorul subiectului.**

În cazul cuvintelor **sa** (adjectiv sau pronume posesiv), **sau** (conjuncție), **sar** (verb), *care pot fi confundate cu construcțiile* **s-a, s-au, s-ar**, *pentru evitarea confuziilor,* **fii atent** *la sensul cuvântului respectiv, la cuvântul* (*cuvintele*) *învecinat*(*e*) care conduc la observarea sensului: în contextul **cartea** *sa,* „sa" are sensul *lui* sau *ei;* în **mama** *sau* **tata, vesel** *sau* **trist, citește** *sau* **scrie** etc., „sau" are sensul *ori;* în **eu (ei)** *sar,* „sar" arată *o acțiune* a subiectului *eu* (*ei*).

– *Când verbul determinat este la* **gerunziu**, *pronumele* **se** *se leagă obligatoriu la dreapta verbului: apărându-***se**, *privindu-***se**. Construcțiile de acest fel, pronunțându-se ca un singur cuvânt (ca o formă verbală terminată în „use"), *sunt deseori* **confundate cu persoana a III-a singular** *a verbelor la perfectul simplu sau la mai mult ca perfect, la care terminația „se" este precedată de „u": (el) ad***use**, *cond***use**, *dăd***use**, *văz***use** etc.

Pentru a nu face greșeala arătată, **ține seama de sufixul gerunziului** – *„ându" sau „índu"* (terminat în „u" când verbul este însoțit de un pronume neaccentuat) – și, de faptul că *gerunziul este un mod* **nepersonal (nepredicativ).**

Reține **modelul ortografic** de mai jos, *care precizează aceste condiții:*

Vb (f. nepers.): **...ându (indu)-se**

[128] Pronumele *s-* se leagă obligatoriu și de auxiliarul unor forme ale viitorului: *s-o adăposti* (= se va adăposti), *s-or adăposti* (= se vor adăposti).

Exerciții

1. *Transformă* construcțiile *se laudă, se îmbracă, se împodobește* punând verbele: la persoana a III-a singular și la persoana a III-a plural a perfectului compus; la persoana a III-a singular sau plural a modului condițional-optativ. Subliniază în mod diferit verbul și pronumele reflexiv și indică subiectul prin pronumele *el (ei).*
2. Construiește câte două propoziții sau fraze cu fiecare dintre situațiile de ortografie indicate la 1, 2, 3, 4: **1.** *pronumele* s- urmat de verb la persoana a III-a singular a perfectului compus și *adjectivul posesiv* **sa; 2.** *pronumele* s- urmat de verb la persoana a III-a plural a perfectului compus și *conjuncția* **sau; 3.** *pronumele* s- urmat de verb la persoana a III-a singular sau plural a modului condițional-optativ și *verbul* **sar; 4.** *verb la gerunziu* urmat de *pronumele* **-se** și *verb la persoana a III-a singular terminat în „use". Motivează* oral situațiile de ortografie care se opun una alteia.
3. Explică oral folosirea liniuței sau lipsa liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie după dictare propozițiile sau frazele în care se află cuvintele subliniate.
   a) D-l D. Anghel... *s-a* ridicat astăzi mult mai sus decât începuturile sale sfioase... În cartea *sa* de astăzi, „În grădină", sunt flori pe care nu le privești numai în treacăt, ci vrei să le ai lângă tine. (N. Iorga, *Un poet al florilor: D-l D. Anghel.*)
   b) Multe râuri *s-aruncă* din strâmtorile Carpaților..., nici unul însă nu deschide o vale mai fermecătoare ca Bistrița Moldovei... *Se-nalță* codrii *s-o* privească, *sprintene-i sar* pârâiele în cale... (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
   c) Dacă cineva *s-ar* apropia de lizieră, după ce *i-ar* parcurge aproape toate laturile... *s-ar* găsi apoi în fața a numeroase alei din pietriș mărunt. (Șt. Bănulescu, *Iarna bărbaților.*)
   d) Și deasupra tuturora va vorbi vrun mititel,
   Nu *slăvindu-te* pe tine..., *lustruindu-se* pe el. (M.Eminescu, *Scrisoarea I.*)
   e) Dincoace de Lido, în regiunea lagunelor, era... o mare ca un lac...; un lac viu, în neîncetată mișcare, *înnoindu-se, împrospătându-se, curățindu-se,* fiind ca pâlpâirea unei flăcări sau ca palpitațiile trupului omenesc. (N. Iorga, *Locuri străine.*)
   f) Nourii... *s-au* scuturat cu grăbire... Cei din poiană *s-au* adăpostit subt streșina luncii... Au descălecat, *s-au* apropiat de foc. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
   g) Soarele trecu*se* de mult de amiază, însă nu pierduse nimic din strălucire și căldură... Primarul se ridică alene de la masă... Ceilalți se răsuciră... *întorcându-se* spre muzicanți... Turcii îi urară viață lungă și fericită lui Urpat. Selim Reșit le mulțumi *ploconindu-se.* (Z.Stancu, *Pădurea nebună.*)

B. Pronumele la dativ

– *Pronumele* **își** *are la început* – ca și pronumele personale **îmi, îți, îl, îi** – *vocala de sprijin „î".* Este deci *greșit* să se scrie „î-și".

– *Pronumele* **și** *se poate lega în vorbire de cuvântul următor sau de cuvântul dinaintea lui în aceleași condiții ca și pronumele personale neaccentuate la dativ.*

Se leagă *la stânga verbelor cu* **formă simplă** *care încep cu* **a, o** sau **î**, *la stânga auxiliarului* **perfectului compus** *și al modului* **condițional-optativ:**

și-*aduce,* **și**-*oprește,* **și**-*ncepe;* **și**-*a adus,* **și**-*au adus,* **și**-*ar aduce.*

În lipsa acestor condiții, *pronumele* **și** *aflat înaintea verbului se poate lega de diferite alte cuvinte dinaintea lui:*

*Nu-***și** face datoria; *Ce-***și** propune?; *Unde-***și** pune lucrurile?

A zis/ *că*-**şi** cunoaşte/ *şi*-**şi** preţuieşte oamenii; *Ea*-**şi** zise etc.

Pronumele **şi** *se leagă la dreapta verbului la* **gerunziu:** *aducându*-**şi.**

Când însoţeşte un verb la **conjunctiv** *sau la* **infinitiv,** *pronumele* **-şi** *se intercalează între elementele prin care se exprimă modul respectiv:*

să-**şi aducă;** (începu) *a*-**şi** *aduce;* (de, fără, pentru, spre, înainte de, dinainte de) *a*-**şi** *aduce.*

– Ca şi pronumele personale neaccentuate la dativ, *pronumele* **-şi** *formează împreună cu pronumele la acuzativ* **-l, -i, -o grupuri de două pronume** *care apar în vorbire asemenea unor cuvinte independente atunci când însoţesc un verb la indicativ, la conjunctiv sau la infinitiv* – **şi-l (şi-i, şi-o)** *aduce, să* **şi-l** *aducă,* (pentru) *a* **şi-l** *aduce* etc. –, iar *când însoţesc un verb la* **gerunziu** *se leagă de verb: aducându*-**şi-l,** *aducându*-**şi-i,** *aducându*-**şi-o.** După verbul la gerunziu, pronumele **-şi-** se poate asocia şi cu pronumele la acuzativ **-le:** *aducându*-**şi-le.**

Observă că, *în majoritatea cazurilor, rostirea pronumelui* **şi- (-şi)** *împreună cu cuvântul învecinat nu dă loc la confuzii cu alte cuvinte,* deci ortografia poate fi respectată fără greutăţi. *Situaţiile care duc la confuzii sunt* **construcţiile cu gerunziul** *şi cele* **cu infinitivul.**

Construcţia cu verb la **gerunziu,** *apărând în vorbire ca o formă verbală terminată în „uşi" – „aducându***şi***" –, este deseori confundată cu persoana a II-a singular a verbelor la perfectul simplu, la care terminaţia „şi" este precedată de „u": (tu) dădu***şi***, făcu***şi** etc. Confuzia poate fi evitată *observând că* **înaintea lui „şi" se află o formă verbală nepersonală (nepredicativă)** *terminată în* **„ându"** *sau în* **„indu",** lucru precizat în următorul **model ortografic:**

Vb (f. nepers.): ...ându (indu)-şi

Indicaţia „f. nepers." (= formă nepersonală) înlătură confuzia cu o formă verbală la persoana a II-a singular de felul celor de mai sus, fiindcă *nu este posibilă o construcţie de felul:* **tu** „aducându*şi*".

În cazul *construcţiilor cu verbe la* **infinitiv,** scrierea **a-şi** (*aduce, pregăti* etc.) prezintă *dificultăţi* pricinuite de următoarele *asemănări cu verbul la* **persoana I singular** *a modului condiţional-optativ:* secvenţa **a-şi** *se pronunţă la fel cu auxiliarul* **aş,** iar *după auxiliar urmează* (ca şi după *a-şi*) *un verb cu formă de infinitiv* (modul condiţional-optativ construindu-se cu infinitivul): (*eu*) **aş** *aduce* (*pregăti* etc.). **Scrierea corectă** – **a-şi** – se poate rezolva însă *folosind procedeul* recomandat pentru scrierea construcţiilor cu infinitivul însoţit de un pronume personal neaccentuat: **transformarea construcţiei cu verbul la infinitiv** *în* **construcţie cu verbul la conjunctiv,** *fapt care conduce la observarea valorii de pronume reflexiv a lui* **-şi** (legat în vorbire de *a*): (începu) **„aşi"** *aduce* (laude) – (începu) *să*-**şi** *aducă* (laude). **Reţine** *acest* **mijloc de control,** *redus la formula:*

a-şi Vb ⇒ să-şi Vb

Când construcţia infinitivală este precedată de **o prepoziţie** *sau de* **o locuţiune prepoziţională - de, fără, pentru, spre, înainte de, dinainte de** etc. – *prepoziţia (locuţiunea prepoziţională) poate conduce singură la scrierea* **a-şi** (nu: *aş*), deoarece *condiţional-optativul,* fiind un mod personal, **nu** *poate fi precedat de prepoziţie.*

La separarea prin liniuţă a pronumelui **-şi** din construcţiile infinitivale sau din cele gerunziale *ajută şi* **modalităţile de precizare a funcţiei de obiect indirect** *sau* **de atribut** *a pronumelui reflexiv neaccentuat la dativ,* prezentate la **I.**, pag. 192 şi la **III.**, pag. 194-195.

Exerciţii

1. Construieşte propoziţii sau fraze în care construcţiile de mai jos să fie folosite corespunzător situaţiei în care pronumele reflexiv se rosteşte împreună cu cuvântul subliniat din vecinătatea sa: *îşi alesese; nu îşi* cunoaşte; *şi îşi* propuse; *cine îşi* permite; *ce îşi* doreşte; dacă *îşi* repetă; *să îşi* aleagă.
2. *Transformă* construcţiile din primul grup *în construcţii gerunziale* şi pe cele din al doilea grup în *construcţii infinitivale.*
   – *şi-a cumpărat* cărţi; *şi-a recitit* lucrarea; *îşi alege* o floare;
   – începu *să-şi scrie* amintirile; încercă *să-şi facă* un plan; încercă *să-şi convingă* colegii.
3. Construieşte propoziţii sau fraze în care să se afle: *două verbe la gerunziu* însoţite de pronumele *-şi; patru verbe la infinitiv* însoţite de pronumele *-şi* (un verb să fie *fără prepoziţie,* iar celelalte, *cu prepoziţie* sau *locuţiune prepoziţională*).
4. Construieşte propoziţii sau fraze în care grupurile de pronume *şi-l, şi-i, şi-o* să însoţească verbe la *indicativ* cu formă simplă şi verbe la *conjunctiv* sau la *infinitiv;* propoziţii în care grupurile de pronume *şi-l, şi-i, şi-o, şi-le* să însoţească verbe la *gerunziu.*
5. Explică oral folosirea liniuţei sau lipsa liniuţei în situaţiile subliniate, apoi scrie după dictare propoziţiile în care se află pronume reflexive neaccentuate legate prin liniuţă de cuvântul alăturat.
   a) Părintele Daniil Milieş deschi*se* uşa... *Îşi* desfăcu braţele *şi-şi* flutură barba pe deasupra pântecelui. (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)
   b) Atuncea, *apropiindu-se, şi-a* pus mâna în creştet *şi şi-a* mânat broboada neagră pe ceafă. *Aducându-şi* după asta degetele ca nişte gheare asupra frunţii, a părut că vrea *să-şi* smulgă ochii (...) *S-a* dărâmat în genunchi; *şi-a* răzimat fruntea de marginea sicriului. (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)
   c) – Dacă *aş* fi la ţară, zise (...) Zoica, *scoţându-şi* pălăria *şi netezindu-şi* părul, *aş* face un foc de vreascuri şi *aş* sta afară până dimineaţa. (Em. Bucuţa, *Capra-neagră.*)
   d) Când fiecare om va fi chemat *a-şi* da sângele numai pentru ce crede, lumea va avea numai viteji. (N. Iorga, *Cugetări.*)
   e) Ajutorul bănesc (...), *scutindu-l* de nevoia de a munci spre *a-şi* câştiga existenţa, *îi* dase putinţa de *a-şi* cultiva talentul la vioară şi de *a-şi* împodobi mintea cu cunoştinţe frumoase. (I.Al.Brătescu-Voineşti, *În lumea dreptăţii.*)
   f) Căci şi trupşorul lui, pe care *şi-l* vedea (gândăcelul) pentru întâia oară, scânteia ... Se uită în jos *şi-l* prinse ameţeala. (Em. Gârleanu, *Gândăcelul.*)
   g) În mijlocul tumultului şi gloanţelor (...), Nicu *nu-şi* pierdu*se* cumpătul. Din fericire (...), generalul căzu. Nicu, care văsu*se* primejdia şi care ridica*se* de pe jos chipiul divizionarului, *punându-şi-l* în cap, luă comanda. (Al. Macedonski, *Nicu Dereanu.*)
   h) *Ea-şi* acopere cu mâna faţa roşă de sfială,
   Ochii-n lacrimi *şi-i* ascunde într-un păr ca de peteală
   (M. Eminescu, Călin – *File din poveste*).

i) „Fii bun și ia dumneata de colo de pe birou macheta (…)", *îl* rugă el (pe Chirilă) desfășurând salopeta, *punându-și-o* în față ca unul ce *și-ar* proba la vedere o haină. (Const. Țoiu, *Galeria cu viță sălbatică.*)

Opozițiile: a-i/ai; a-ți/ați; a-și/ași

(Schemă recapitulativă)

a-i, a-ți, a-și
Marca infinitivului
a+*pron.* **-i, -ți,-și** — infinitivul:
- – cu prepoziție sau locuțiune prepozițională: *de (fără pentru, spre, înainte de; dinainte de* etc.) **a-i (a-ți, a-și)** *aduce;*
- – fără prepoziție (locuțiune prepozițională): începu **a-i (a-ți, a-și)** *aduce.*

ai, **ați** — auxiliare ale:
- – perfectului compus: *tu* **ai** *adus; voi* **ați** *adus;*
- – condițional-optativului: *tu* **ai** *aduce; voi* **ați** *aduce.*

aș — auxiliar al:
- – condițional-optativului: *eu* **aș** *aduce.*

Mijloace de control *pentru ortografia construcțiilor cu* **verbe la infinitiv** (1) *și a construcțiilor cu* **verbe la gerunziu** (2) *însoțite de* ***pronume neaccentuate*** *care pot duce la confuzii:*

1.

a [-l, -i, -ți, -și] Vb ⇒ să [-l, -i, -ți, -și]

2.

Vb (f. nepers.) < …ându, …ându > [-l, -i, -ți, -și]

Exerciții

1. Completează locurile libere (pe cele fără paranteze) cu cuvintele **a-l, a-i, a-ți, a-și, sau al, ai, ați, aș.** Înainte de a face completările, citește cu atenție textele pentru a vedea la ce persoană și număr trebuie să pui pronumele neaccentuat sau auxiliarul formei verbale. Motivează ortografia prin mijloacele de control cunoscute.
   a) Crudul Alexandru-Vodă nu întârzie a se înspăimânta de acest mare nume… banului Mihai. Vru să-l piardă cu orice chip, și neîndrăznind… prigoni pe față, trimise ucigași spre…prinde și… aduce la București sau … ucide prin taină. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)
   b) – Atunci, în acele cărți … arătat leșilor că ești gata … sluji (…). De-atunci, Măria ta împăcându-te cu Stambulul…stricat prietenia cu leșii. (M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului.*)
   c) (…) în sfârșit, se silește bietul creștin din răsputeri … face (pe țărani) să înțeleagă care sunt roadele binefăcătoare ale Unirii (…).

– Ei, oameni buni, cred că acum… priceput! (Ion Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea.*)

   d) Doamne, soțule, stăpâne! Nu mă mai pot opri!
   Într-un glas cu țara-ntreagă, vin…ura și…dori
   O domnie fericită. Ba încă…mai vrea ca mâine.
   Tu să tragi într-o cunună toate țările române. (B. P. Hasdeu, *Răzvan și Vidra.*)
   e) Bătrânul luga continuă…păstra locuința în care s-a născut. (L. Rebreanu, *Răscoala*)
   f) Dacă te uiți la viețuitoarele care vin după plante, le vezi că sunt mânate de grija de… pune ouăle într-un loc prielnic învierii lor. (I.Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu.*)

2. Construiește câte o propoziție: cu fiecare dintre pronumele *-l, -i, -ți, -și* în relație cu un *verb la infinitiv;* cu fiecare dintre pronumele *-i, -ți, -și, -se* în relație cu un *verb la gerunziu.*

Ortografia pronumelor neaccentuate – personale și reflexive

(Schemă recapitulativă)

– Pronume **libere**, *cu vocala de sprijin „î"*: **îl, îi, îmi, îți, își**

		Singular	*Plural*
– *Pronume* **proclitice:**	Ac.	**m-, te- l-, s-**	**s-** **ne-, v-, le-**
	D.	**mi-, ți-, ĭ-, și-**	**și-**
– *Pronume* **enclitice:**	Ac.	**-mă, -te, -l, -o, -se**	**-se** **-ne, -vă, -le**
	D.	**-mi, -ți, -i, -și**	**-și**

I. Pronume legate de verb

a. **Proclitice** legate de *verbe cu forme*
- *simple*: **m-** (**te-, s-, l-, mi-, ți-** etc.) *oprește*
- *compuse*:
  - *perf. compuse*: **m-***ai,* **v-***ați,* **v-***a,* **l-***ai,* **l-***ați,* **l-***a,* **i-***ai,* **i-***ați,* **i-***a,* **s-***a* **i-***au,* **s-***au* — *oprit*
  - *cond.-optativ*: **v-***aș,* **v-***ar,* **l-***aș,* **l-***ar,* **i-***aș* **i-***ar,* **s-***ar* — *opri*

b. **Enclitice**
1. legate de *verbe la*
- *imperativ*: *oprește-***ți**, *oprește-***i** (**-mă, -te, -i** etc)
- *gerunziu*: *opriți-***vă**, *opriți-***i** (**-i, -o, -le** etc). *oprindu-***ți**, *oprindu-***i**, *oprindu-***și**, *oprindu-***se** (**mă, -te, -i** etc.)

2. *intercalate*: legate de *să (a), marcă a modului*
- *conjunctiv*: *să-***l**, *să-***i**, *s-***o**, *să-***mi**, *să-***ți**, *să-***și**, *oprească*
- *infinitiv*: *a-***l**, *a-***i**, *a-***mi**, *a-***ți**, *a-***și** *opri*

II. Pronume legate de alte părți de vorbire

– *adverbe: nu-***l**, *nu-***i**, *n-***o**, *nu-***mi**, *nu-***ți**, *nu-***și**; *unde-***l**, *unde-***i** etc.

– *conjuncții: că-***l**, *că-***i**, *c-***o**, *că-***mi**, *că-***ți**, *că-***și**: *și-***l**, *și-***i**, *și-***o** etc.

– *pronume interogative (relative): cine-***l**, *cine-***i**, *cine-***și**, etc.; *care-***l**, *care-***i**, *care-***o**, etc; *ce-***l**, *ce-***i**, *ce-mi*, *ce-***ți**, etc.

– *alte pronume: acesta*-**l**, *acesta*-**i**, *acesta*-**mi** etc.; *ea*-**l**, *ea*-**i**, *ea*-**şi** etc.
– substantive, adjective, numerale: *calu*-**mi**, **(-ţi)**; *frumosu*-**mi (-ţi, -i)** cal; *două*-**mi** (**-ţi,-i**) trebuie
– *interjecţii*: *na*-**l**, *na*-**i**, *na*-**o**, *na*-**le**, *na*-**ţi**, ţie; *iată*-**mă (-te, -l** etc.)
– *prepoziţii* (*loc. prep.*): *asupră*-**mi (-ţi, -i** etc.); *în juru*-**mi (-i, -şi** etc.)

Texte pentru lecţiile de recapitulare a ortografiei pronumelor neaccentuate – personale şi reflexive

Analiză (oral) şi dictare

a) Şi sosind negustătorul la Efes, pe ceilalţi robi cu dobândă *i-a* vândut şi *i-au* mai rămas grămăticul, cântarețul şi Esop. Şi *i-a* zis oarecine să treacă în ostrovul Samos, căci acolo cu mari preţuri *îşi va* vinde sclavii; şi sosind negustătorul în Samos, pe grămătic şi pe cântareţ *i-a* îmbrăcat în haine noi, iar pe Esop, fiindcă nicidecum *nu-l* putea împodobi, *îmbrăcându-l* cu haină de sac, *l-a* pus în mijlocul celor doi, ca să se mire de el cei *ce-l* vor vedea. (*Esopia* – carte populară).
b) – ...Păcat că *v-a* fost frică şi pân-acum, că puternic n-a fost (Jumătate-Om) niciodată. Numai spaima voastră *l-a* făcut aşa. Din slăbiciunea voastră *şi-a* făcut puterea. *V-aţi* speriat de el că e o pocitanie, şi în loc să vă uniţi şi *să-l* răpuneţi, *v-aţi* supus ca nişte nevolnici; de frică *i-aţi* plătit dări, tremuraţi numai *auzindu-i* numele. *Aţi* încercat careva să vă măsuraţi cu el? (V. Eftimiu, *Păunaşul-Codrilor.*)
c) – Măria ta, pe nişte oameni ca aceştia *îi* poţi ierta. Au îndrăznit *a-şi* închipui că aceste cărţi sunt mincinoase şi că ele vin... de la domnie, ca *să-i* mişte pe dânşii şi *să-i* facă vinovaţi ... De cum *te-ai* întors iar în ţară, se tem de mânia Măriei tale. Ştiu că *i-ai* urât de când *s-au* sculat cu Hâncu. (M.Sadoveanu, *Zodia Cancerului.*)
d) Îndărătnicul vizir, fără *a-şi* pierde cumpătul izbuteşte *a-şi* întocmi oştile în rânduială... Sinan mustra pe ostaşii ce fugeau ..., silind în tot chipul *a-i* pune în rânduială şi *a-i* întoarce la bătaie. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)
e) – Ei, atuncea să te învăţ eu care-i cea mai bună mâncare de raci, domnule. După *ce-i* speli bine, *îi* pui la foc în oală, de vii... Dar mai înainte de *a-i* spăla şi a-*i* pune în oală, le rupi aripioara din mijloc din coadă... Aşa că după ce *i-ai* azvârlit în oală, pui peste ei numai un păhărel de vin amestecat cu apă. *Ai* ştiut *a-i* prinde, *ai* ştiut *a-i* fierbe, *ai* ştiut a pisa usturoiul şi *a-l* adăoga cu zeamă de-a lor sărată; apoi acuma *îţi mai* rămâne ... să *mai* poţi face o mămăligă bună. (M.Sadoveanu, *Împărăţia apelor.*)
f) – *Vă-ntreb* ce căutaţi aici, în împărăţia mea?
– Nu e împărăţia ta... *Cată-ţi* de drum şi *lasă-ne* să ducem pruncul acasă...
– Pruncul *ţi-l* las, dar nu *ţi-o* las pe Dumitrana! răcni zmeul şi trage paloşul, *repezindu-l* în omul acela semeţ, care îndrăznise să se măsoare cu el. (V. Eftimiu, *Păunaşul-Codrilor.*)
g) Mama-Ciumei *îşi* încruntă sprâncenele, apoi *prefăcându-şi* glasul a părere de rău, zise:
– *Mi-ar* fi ruşine de moarte să plătesc astfel credinţa cu care *m-ai* slujit. *Lasă-l* la pustia *să-l* aibă, *şi-ţi ia* unul dintre işti zdraveni şi voinici.
– *Ţi-am* spus că dintre işti armăsari nu pot *să-mi iau.* Dacă vrei să *mi-l* dai pe *cel* slab, *dă-mi-l*... (Din vol. *Tinereţe fără bătrâneţe*...)
h) ...*înălţându-şi* creştetu-n cer..., mândrul uriaş (Ceahlăul) farmecă râul cu puterea măreţiei lui, *şi-l* face *să-şi* uite drumul... De pe la nămiezi ne poartă Bistriţa pe sub

poalele lui, *rotindu-se* în loc, *sculturându-şi platoşa-i* strălucitoare, aci suspinând din adânc, aci *privindu-l* lung, *strigându-l,* dând freamăt pădurilor cu *glasu-i* de valuri. (Al. Vlahuţă, *România pitorească.*)
i) Într-o dimineaţă Ali se bucură:... binefăcătorul nu sosise. „Să ştii că *m*-a lăsat în pace". Şi bucuros ieşi în ogradă... *să-şi* dreagă gardul. În faţa lui stătea, rânjind, binefăcătorul. „Aşa-i că dacă *nu-ţi* salvam mâna, n-aveai cu ce ciopli azi?"... Dar lui Ali *îi* năvăli sângele în cap, apucă barda cu mâna stângă şi strigă binefăcătorului: – „Dreapta *mi-ai salvat-o?*" – „Dreapta!" răspunse binefăcătorul. *„Na-ţi-o* şi *lasă-mă!"* ţipă Ali şi, *punându-şi* mâna dreaptă pe trunchi, cu stânga *şi-o* reteză dintr-o lovitură de la cot, apoi... aruncă mâna tăiată binefăcătorului în faţă. (Em. Gârleanu, *Recunoştinţa.*)
j) În aceste zile când vedea cum... se ridică în *juru-i* poporul *împresurându-l* c-o dragoste *care-i* mângâia pribegia, Potcoavă simţise nevoia să se închine puterii pământului, tovarăşilor de restriştе *ai* lui vodă Ion. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)

C. Pronumele şi adjectivul pronominal de întărire

Pronumele de întărire are *rolul de a întări, de a pune în evidenţă persoana la care se referă:*

– Du-te de mori pentru binele moşiei dumitale,/ cum *ziceai* **însuţi.** (C. Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul.*)

Faţă de pronumele *tu*, care arată numai persoana şi numărul, pronumele *însuţi* exprimă, în plus, *ideea de întărire,* el având sensul *chiar tu* sau *tu singur.*

Formele pronumelui de întărire sunt alcătuite din vechiul *pronume* **însu (însă),** din care s-a format şi pronumele *dânsul* (*dânsa*), şi *formele neaccentuate de dativ ale pronumelui personal sau reflexiv* – **mi, ţi, şi, ne, vă, le: însumi, însuţi, însuşi, înşine, înşivă, înşişi; însămi, însăţi, însăşi, însene** etc.

Pronumele de întărire se folosea frecvent în limba mai veche. *În limba actuală,* în locul pronumelui de întărire, folosit foarte rar, apar construcţiile cu adverbul *chiar* – *chiar eu, chiar tu* etc. – sau cu adjectivul *singur*(*ă*): eu *singur*(*ă*) tu *singur*(*ă*), *el* (*ea*) *singur*(*ă*) etc.

Formele pronumelui de întărire se folosesc ca **adjective pronominale de întărire** pe lângă un *substantiv* sau un *pronume* şi *au funcţia de* **atribuit adjectival:**

Şi cea dintâi şcolăriţă a fost **însăşi** *Smărăndiţa* popii. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

...însuşi *împăratul* cu sfetnicii săi... grozav s-au spăriet. (Ion Creangă, *Povestea porcului.*)

Sărmanii mei desagi! *Ei* **înşişi** erau flămânzi şi costelivi. (C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*)

Exemplele arată că adjectivul de întărire poate sta *după termenul determinat sau înaintea acestuia.*

Când determină un **substantiv comun,** *adjectivul de întărire aşezat după substantiv sau înaintea substantivului cere substantiv* **articulat:**

vecinul **însuşi, însuşi** *vecinul*; *vecina* **însăşi, însăşi** *vecina.*

Acordul *adjectivului de întărire* cu substantivul sau cu pronumele determinat *se face prin elementul de bază* (***însu-***). Acesta are, *pentru toate cazurile:* la *masculin singular, forma* **însu-**; la *masculin plural, forma* **înși-**; la *feminin plural, forma* **înse-**. *Formă de* **dativ-genitiv** *are numai la* **feminin singular.**

			m. sg.				m. pl.	f. pl.
eu,	*pe mine*	*mie*	**însu*mi;***	*noi,*	*pe noi*	*nouă*	**înși*ne;***	**înse*ne,***
tu,	*pe tine*	*ție*	**însu*ți;***	*voi,*	*pe voi*	*vouă*	**înși*vă;***	**înse*vă,***
el,	*pe el*	*lui*	**însu*și***	*ei,*	*pe ei*	*lor*	**înși*și;***	
	pe sine			*ele,*	*pe ele*	*lor*		**înse*și, însele.***

f. sg. N.	*eu, pe mine*	**însă*mi***	D.	*mie*	**înse*mi***
Ac.	*tu, pe tine*	**însă*ți***		*ție*	**înse*ți***
	ea, pe ea (*pe sine*)	**însă*și***	D. G.	*ei* (Marici)	**înse*și***

La *analiza* **cazului** *adjectivului de întărire* ține seama de *cazul pronumelui sau al substantivului determinat,* nu de pronumele neaccentuat la dativ din alcătuirea adjectivului de întărire. *Adjectivul de întărire este la* **dativ** *numai dacă* **pronumele** *sau* **substantivul** *determinat este* **la dativ:** (m-am adresat) **ție** ***însuți, vouă*** *înșivă,* **vecinului** (*lui*) *însuși,* **vecinei** (*ei*) *înseși* etc.

Adjectivul de întărire care determină un substantiv **neutru** *are la* **singular** *formă de* **masculin,** *iar la* **plural** *formă de* **feminin;** *grupul* (*grupului*) **însuși;** *grupurile* (*grupurilor*) **înseși.**

Exercițiu

Subliniază în mod diferit pronumele și adjectivele de întărire. Indică substantivul sau pronumele determinat de adjectivul de întărire și analizează morfologic și sintactic pronumele și adjectivele de întărire.

a) Când n-ai de-acum să mai privești
Pe cel frumos/ cum însuți ești,/
De dragul cui să mai trăiești,
Tu, soare sfânt? (G. Goșbuc, *Moartea lui Fulger.*)

b) Ești însuți/ ce păstrezi în suflet din oamenii/ pe care i-ai cunoscut. (N. Iorga, *Cugetări.*)

c) Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare. (M. Eminescu, *Scrisoarea III.*)

d) Auzind feciorul împăratului toate astea, hotărî să se ducă el însuși/ să o ceară de la tatăl ei. (Vol. *Din folclorul nostru.*)

e) Când însuși glasul gândurilor tace,/
Mă-ngână cântul unei dulci evlavii. (M. Eminescu, *Sonet.*)

f) ...libertatea gustată de mic copil este viața însăși. (B. Șt. Delavrancea, *Bursierul.*)

g) Cifrele înseși [cu care unii autori obișnuiesc/ să-și subdateze lucrările] sunt de multe ori fanteziste. (Perpessicius, *Jurnal de lector.*)

h) Schimbându-ți fără temei părerea asupra altora, ajungi să nu mai ai nici o părere despre tine însuți. (N. Iorga, *Cugetări.*)

i) În fiecare din ei a murit un erou neștiutor de sine însuși. (Camil Petrescu, *Bălcescu.*)

j) Decât aceasta nu se află altă fiară ... mai bănuitoare și mai cu spaimă de moartea ei înseși. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)

k) Și însuți ție-un zeu îți pari/
Când râzi/ de ce se tem mai rău
Dușmanii tăi cei tari. (G. Goșbuc, *Decebal către popor.*)

l) La 16, trupele erau înaintea Târgoviștei,/ pe care Sinan o părăsise lăsând numai cete răzlețe și pe comandant.../ ca să zădărnicească urmărirea armatei înseși. (N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul.*)

Acordul adjectivului pronominal de întărire

I. *Acordul adjectivului de întărire în gen, în număr și în caz* cu substantivul determinat sau cu substantivul înlocuit de pronumele determinat, făcându-se prin primul element component al adjectivului, se observă greu și, ca urmare, *de cele mai multe ori este neglijat.* Se spune (greșit): *Maria* „însuși"; *băiatul* „însăși"; *fetele* „însăși" sau „însuși"; *Mariei* (*vecinei ei*) „însăși" sau „însuși"; în loc de *Mariei* (*vecinei, ei*) „înseși"; *copiilor* „însuși" sau „însăși" etc.

Fii deci atent la **genul** *și* **numărul** *substantivului determinat* sau *al substantivului la care se referă pronumele determinat de adjectivul de întărire,* iar dacă adjectivul de întărire determină un *substantiv feminin la singular* sau un *pronume feminin la singular, ține seama și de* **cazul** *substantivului sau al pronumelui determinat,* deoarece, cum s-a arătat la prezentarea formelor adjectivului de întărire, acesta are la *feminin singular formă de dativ și genitiv diferită de aceea de nominativ-acuzativ:*

– M-a primit *Maria* (*ea*) **însăși**, *Cu Maria* (*cu ea*) **însăși** am vorbit.
– Vina este *a Mariei* (*a ei*) **înseși**. I-am explicat *Mariei* (*ei*) ***înseși.***
– *Mario,* cartea îți trebuie *ție* **înseți**? *–Mie* ***însemi*** îmi trebuie.

Observă, de asemenea, situațiile în care *pronumele la plural* determinat de adjectivul de întărire *se referă la două sau mai multe substantive la singular:*

– *Ion* și *Mihai, ei* **înșiși** au venit; *cu ei* **înșiși** am vorbit; *lor* **înșiși** le-am spus.
– *Ioane* și *Mihai, voi* **înșivă** ați fost de părerea lui. *Vouă* **înșivă** v-a convenit propunerea lui.
– *Maria* și *Ileana, ele* **înseși** (**însele**) mi-au spus. – *Mario* și *Ileano, vouă* **însevă** v-am spus.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivele de întărire, ținînd seama de genul și numărul substantivelor sau al pronumelor date. Subliniază din adjectivul de întărire elementul component acorat cu substantivul sau cu pronumele.
– *bunicul .....; bunicii.....; bunica .....; bunicile .....; discuția;..... discuțiile;*
..... *planul; planurile .....*
– bunicul și tata, ei.....; bunica și mama, ele.....; (bunicul și tatăl tău) noi.....; (bunica și mama ta) noi.....
– Meritul este *al lui.....; al ei.....; al băieților .....; al fetelor..... al mamei.....; al profesoarei.....*
– Mă adresez ție....., *vecine;* ție ....., *prietenă;* vouă ....., *prietene;* vouă ....., *prieteni.*

2. Construiește propoziții sau fraze în care substantivele *copil, oaspete, codru, femeie, conversație, fluviu* să fie însoțite de adjective de întărire. Substantivele *masculine* să fie la *nominativ* sau la *acuzativ* la singular și la plural, iar cele *feminine* și *neutre*, la dativ sau la *genitiv singular* și la *nominativ plural*. Subliniază cu o linie substantivul și adjectivul de întărire și cu două linii elementul component acordat cu substantivul.

II. Când *pronumele (determinat) la plural înlocuiește substantive sau pronume, unul (unele) masculin(e), iar altul (altele) feminin(e),* **adjectivul de întărire** *ia forma de* **masculin plural:**

cu **(Ion)** și *Maria,* noi **înșine;** **Ion** și *Maria,* ei **înșiși;**
Ioane și *Mario,* voi **înșivă;** **băieților** și *fetelor,* lor **înșiși.**

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivele de întărire, ținând seama de regula de mai sus:
   Tata și mama, ei..... Colegi și colege, pe voi.....
   (Andrei și Ana) noi..... Colegi și colege, vouă.....
   Andrei și Ano, vouă..... Vecinilor și vecinelor, lor.....
2. Construiește propoziții în care pronumele *pe voi, vouă, lor,* urmate de adjective de întărire, să se afle în situații de felul celor de la exercițiul anterior.
3. Compune un dialog sau o narațiune cu părți de dialog, în care să folosești adjective de întărire pe lângă substantive de genuri diferite, la singular și la plural, și la cazuri diferite și pe lângă pronume personale variate în ce privește persoana, numărul și cazul. Procedează, în privința sublinierilor, ca la celelalte exerciții.

D. Pronumele și adjectivul pronominal posesiv

1. Pronumele posesiv *înlocuiește* **numele posesorului unui obiect,** este precedat de *articolul posesiv* și are **forme** *care arată* **persoana și numărul pronumelui** (*al posesorului*) *și dau indicații despre* **genul și numărul substantivului care denumește obiectul posedat.**

De exemplu: în textul *Ion* (*Maria*) *a strâns cărțile* și **pe ale sale** *le-a pus deoparte,* pronumele *ale sale* se referă la substantivul *Ion* (*Maria*), substantiv care arată pe *posesorul obiectelor* denumite de substantivul *cărțile.* Elementul prin care pronumele *ale sale* se referă la substantivul *Ion* (*Maria*) este **sa-**; acesta arată că *pronumele posesiv* este la *persoana a III-a, numărul singular* (**ale sale** are sensul *ale lui* sau *ale ei*). Prin *forma articolului posesiv* - **ale** – și prin *elementul final „le"* din forma pronumelui *sale* (elemente *acordate în gen și în număr cu substantivul „cărțile"*), pronumele *ale sale* se referă la *substantivul care denumește obiectele posedate,* arătând că acesta este de *genul feminin* și la *numărul plural.* Datorită acordului, putem ști genul și numărul substantivului care arată obiectul (obiectele) posedat(e), chiar dacă pronumele ar fi spus izolat. Dacă articolul ar avea forma *ai* și pronumele, forma *săi,* am ști că pronumele *ai săi* se referă la un *substantiv masculin la numărul plural.*

Pronumele posesiv are următoarele **forme:**

Obiectul posedat	Singular			Plural	
	Persoana și numărul pronumelui posesiv				
	1	2	3	1	2
sg. m. (copilul)	**al** *meu*	**al** *tău*	**al** *său*	**al** *nostru*	**al** *vostru*
f. (casa)	**a** *mea*	**a** *ta*	**a** *sa*	**a** *noastră*	**a** *voastră*
pl. m. (copiii)	**ai** *mei*	**ai** *tăi*	**ai** *săi*	**ai** *noștri*	**ai** *voștri*
f. (casele)	**ale** *mele*	**ale** *tale*	**ale** *sale*	**ale** *noastre*	**ale** *voastre*

Pronumele posesiv *nu are formă proprie la persoana a III-a plural.* Pentru a arăta mai mulți posesori, se folosește *pronumele personal de persoana a III-a plural: al (a, ai, ale)* **lor.**

La analiza morfologică a *formelor de* **singular** *ale pronumelui posesiv precedate de articolul* **ai** *și a celor precedate de articolul* **ale** *se face greșeala de a le considera pronume la numărul plural.* Deci **fii atent** *la forma de* **singular** *a elementului pronominal: ai* **mei**, *ai* **tăi**, *ai* **săi**; *ale* **mele**, *ale* **tale**, *ale* **sale**.

Cazurile **nominativ** *și* **acuzativ** ale pronumelui posesiv se exprimă prin formele din tabelul de mai sus. La *acuzativ* pronumele este însoțit totdeuna de *prepoziție.* Pronumele la **nominativ** poate avea *funcția sintactică de* **subiect** sau de **nume predicativ,** iar pronumele la **acuzativ** poate fi **complement, atribut prepozițional, nume predicativ.**

N.	**Ai noștri** *fugeau* spre pădure/ să scape de încercuire. (Marin Preda, *Îndrăzneala.*)	*subiect* - **cine** *fugeau?*
	– Pământul *este* **al nostru,**/ că noi îl muncim./ (L. Rebreanu, *Răscoala.*)	*nume predicativ* - **al cui este** *pământul (S)?*
Ac.	…când se crăpa de ziuă,/ *izbîră* turcii **pe ai noștri.**/ (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)	*compl. obiect direct*– **pe cine** *izbîră?*
	Ne apropiem **de ai noștri.**	*compl. ob. indirect prepozițional* **–de cine** *ne apropiem?*
	Mihai *se întoarce* **la ai săi** plin de trofee…/ (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)	*compl. circ. de loc* - **unde** *se întoarce?*
	…un copil de uriaș a găsit într-o vale *un sat* **de ale noastre.**/ (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)	*atribut prepozițional* - **ce fel** de *sat?*
	Scrisoarea *este* **de la ai noștri.**	*nume predicativ* - **de la cine este** *scrisoarea?*

Exercițiu

Subliniază pronumele posesive, indică prin săgeată cuvântul determinat de pronumele cu funcția de complement sau de atribut și fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor posesive.

a) Ai mei pierduți sunt, pașă, toți!
   O, mântuie-i de vrei, că poți! (G. Coșbuc, *El-Zorab.*)

2. Construiește propoziții sau fraze în care substantivele *copil, oaspete, codru, femeie, conversație, fluviu* să fie însoțite de adjective de întărire. Substantivele *masculine* să fie la *nominativ* sau la *acuzativ* la singular și la plural, iar cele *feminine* și *neutre*, la dativ sau la *genitiv singular* și la *nominativ plural*. Subliniază cu o linie substantivul și adjectivul de întărire și cu două linii elementul component acordat cu substantivul.

II. Când *pronumele* (*determinat*) *la plural înlocuiește substantive sau pronume, unul* (*unele*) *masculin*(*e*), *iar altul* (*altele*) *feminin*(*e*), **adjectivul de întărire** *ia forma de* **masculin plural:**

cu **(Ion)** și *Maria*, noi **înșine;** **Ion** și *Maria*, ei **înșiși;**
Ioane și *Mario*, voi **înșivă;** **băieților** și *fetelor*, lor **înșiși.**

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivele de întărire, ținând seama de regula de mai sus:
Tata și mama, ei..... Colegi și colege, pe voi.....
(Andrei și Ana) noi..... Colegi și colege, vouă.....
Andrei și Ano, vouă..... Vecinilor și vecinelor, lor .....
2. Construiește propoziții în care pronumele *pe voi, vouă, lor,* urmate de adjective de întărire, să se afle în situații de felul celor de la exercițiul anterior.
3. Compune un dialog sau o narațiune cu părți de dialog, în care să folosești adjective de întărire pe lângă substantive de genuri diferite, la singular și la plural, și la cazuri diferite și pe lângă pronume personale variate în ce privește persoana, numărul și cazul. Procedează, în privința sublinierilor, ca la celelalte exerciții.

D. Pronumele și adjectivul pronominal posesiv

1. Pronumele posesiv *înlocuiește* **numele posesorului unui obiect,** este precedat de *articolul posesiv* și are **forme** *care arată* **persoana și numărul pronumelui** (*al posesorului*) *și dau indicații despre* **genul și numărul substantivului care denumește obiectul posedat.**

De exemplu: în textul *Ion* (*Maria*) *a strâns cărțile și* **pe ale sale** *le-a pus deoparte,* pronumele *ale sale* se referă la substantivul *Ion* (*Maria*), substantiv care arată pe *posesorul obiectelor* denumite de substantivul *cărțile.* Elementul prin care pronumele *ale sale* se referă la substantivul *Ion* (*Maria*) este **sa-;** acesta arată că *pronumele posesiv* este la *persoana a III-a, numărul singular* **(ale sale** are sensul *ale lui* sau *ale ei*). Prin *forma articolului posesiv* - **ale** – și prin *elementul final „le"* din forma pronumelui *sale* (elemente *acordate în gen și în număr cu substantivul „cărțile"*), pronumele *ale sale* se referă la *substantivul care denumește obiectele posedate,* arătând că acesta este de *genul feminin* și la *numărul plural.* Datorită acordului, putem ști genul și numărul substantivului care arată obiectul (obiectele) posedat(e), chiar dacă pronumele ar fi spus izolat. Dacă articolul ar avea forma *ai* și pronumele, forma *săi,* am ști că pronumele *ai săi* se referă la un *substantiv masculin la numărul plural.*

Pronumele posesiv are următoarele **forme:**

Obiectul posedat	Singular			Plural	
	Persoana și numărul pronumelui posesiv				
	1	2	3	1	2
sg. m. (copilul)	**al** *meu*	**al** *tău*	**al** *său*	**al** *nostru*	**al** *vostru*
f. (casa)	**a** *mea*	**a** *ta*	**a** *sa*	**a** *noastră*	**a** *voastră*
pl. m. (copiii)	**ai** *mei*	**ai** *tăi*	**ai** *săi*	**ai** *noștri*	**ai** *voștri*
f. (casele)	**ale** *mele*	**ale** *tale*	**ale** *sale*	**ale** *noastre*	**ale** *voastre*

Pronumele posesiv *nu are formă proprie la persoana a III-a plural.* Pentru a arăta mai mulți posesori, se folosește *pronumele personal de persoana a III-a plural: al* (*a, ai, ale*) **lor.**

La analiza morfologică a *formelor de* **singular** *ale pronumelui posesiv precedate de articolul* **ai** *și a celor precedate de articolul* **ale** *se face greșeala de a le considera pronume la numărul plural.* Deci **fii atent** *la forma de* **singular** *a elementului pronominal: ai* **mei**, *ai* **tăi**, *ai* **săi;** *ale* **mele**, *ale* **tale**, *ale* **sale.**

Cazurile **nominativ** *și* **acuzativ** ale pronumelui posesiv se exprimă prin formele din tabelul de mai sus. La *acuzativ* pronumele este însoțit totdeuna de *prepoziție.* Pronumele la **nominativ** poate avea *funcția sintactică de* **subiect** sau de **nume predicativ,** iar pronumele la **acuzativ** poate fi **complement, atribut prepozițional, nume predicativ.**

N.	**Ai noștri** *fugeau* spre pădure/ să scape de încercuire. (Marin Preda, *Îndrăzneala.*)	*subiect* - **cine** *fugeau?*
	– Pământul *este* **al nostru,**/ că noi îl muncim./ (L. Rebreanu, *Răscoala.*)	*nume predicativ* - **ai cui este** *pământul (S)?*
Ac.	…când se crăpa de ziuă,/ *izbită* turcii **pe ai noștri.**/ (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)	*compl. obiect direct*– **pe cine** *izbită?*
	Ne apropiem **de ai noștri.**	*compl. ob. indirect prepozițional* **–de cine** *ne apropiem?*
	Mihai *se întoarce* **la ai săi** plin de trofee…/ (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)	*compl. circ. de loc* - **unde** *se întoarce?*
	…un copil de urias a găsit într-o vale *un sat* **de ale noastre**./ (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)	*atribut prepozițional* - **ce fel de** *sat?*
	Scrisoarea *este* **de la ai noștri.**	*nume predicativ* - **de la cine este** *scrisoarea?*

Exercițiu

Subliniază pronumele posesive, indică prin săgeată cuvântul determinat de pronumele cu funcția de complement sau de atribut și fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor posesive.

a) Ai mei pierduți sunt, pașă, toți!
O, mântuie-i de vrei, că poți! (G. Coșbuc, *El-Zorab.*)

b) ...(Basta) dovedi primejdia/ la care s-ar expune armia lor,/ de s-ar ispiti a trece pârâul spre a izbi pe ai noştri. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)

c) Când s-a făcut sară,/ domnul s-a găsit cu ai săi, mai împuţinaţi. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)

d) Ai noştri se pregăteau a apăra...acea strâmtoare,/ care era cheia ţării lor/...
El (Hassan-Paşa) merse...într-un crâng spinos,/de unde d-abia a doua zi îndrăzni/ să iasă la ai săi. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)
e) Fără îndoială/ că Ioniţa nu privea lumea cu ochi ca ai noştri. (M.Sadoveanu, *Ţi-aduci aminte, Teofile...*)

f) – Eu aş împărţi, cucoane, dacă aş avea ce, dar n-am!
– Cum n-ai, băiete?...Dar casă n-ai/ şi petecul de pământ [pe care-i casa] nu-i al tău? (L.Rebreanu, *Răscoala.*)

g) – Măi, oameni buni, eu nu sunt boier,/ sunt om de-ai voştri...
– Dacă eşti de-ai noştri,/ de ce ne iei dobânzi mari/ când ne dai pe datorie mărfuri? (Z.Stancu, *Desculţ.*)

II. *Cazurile* **dativ** şi **genitiv** se exprimă prin *articolul posesiv, care capătă forma* **alor,** urmat de *formele pronumelui care arată mai multe obiecte posedate:* **alor mei, alor tăi, alor săi, alor noştri, alor voştri:**

D. Le-*am spus* **alor mei.** | *compl. obiect indirect* – **cui** *am spus?*

G. A ascultat *sfatul* **alor săi.** | *atribut genitival* – **al cui** *sfat?*

A năvălit **asupra alor noştri.** | *compl. obiect indirect* – **asupra cui** *a năvălit?*

Pentru exprimarea sensului de dativ se foloseşte de obicei *acuzativul cu prepoziţia* **la:** *Le-a spus* **la ai mei (la ai tăi** etc.**) - cui** *a spus?*

Exerciţiu

Subliniază pronumele posesive. Indică prin săgeată cuvintele determinate şi fă analiza morfologică şi sintactică a pronumelor posesive.

a) Sinan, văzând aceasta, spre a da curagiu la ai săi, ia ofensiva şi trece podul... Satârgi-Mahomet-Paşa, trăgându-se înapoi,... dete cel dintâi semnalul nerânduielii şi toată armia musulmană se întoarse în resipă spre baltă... În zadar ienicerii se ţin semeţi împotriva alor noştri, ... căci celelalte cete spăimântate...îi târăsc şi pe dânşii înapoi...
...El (Sinan) sta şi se mira de îndrăzneala alor noştri[129]... (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)

b) El găsi de cuviinţă să spuie şi alor săi ceea ce era să se întâmple fiului lor. (P. Ispirescu, *Basmele şi legendele românilor.*)

III. Formele pronumelui posesiv se folosesc şi ca **adjective pronominale posesive.**

[129] – „se ţin semeţi *împotriva alor noştri*". – Pron. posesiv la genitiv cu prepoziţie; compl. ob. indirect prepoziţional (*împotriva cui* se ţin?).

Adjectivul posesiv determină *substantivul care denumeşte obiectul (obiectele) posedat(e)* şi, ca orice adjectiv, *se acordă cu substantivul determinat:*

N. – *Fratele* **meu** a venit. | *adj. posesiv, m,.sg.* N.

Ac. *cu prietenii* **săi.** | *adj. posesiv. m., pl.,* Ac.

D. –Am dăruit *prietenei* **mele** un stilou. | *adj. posesiv, f., sg.,* D.

G. –Acesta este stiloul *prietenei* **mele.** | *adj. posesiv, f., sg.* G.

Adjectivul posesiv poate determina şi un *substantiv la cazul* **vocativ:**
–Fătul **meu,** bun tovarăş ţi-ai ales (I. Creangă, *Povestea lui Harap -Alb*).

Să nu confunzi *adjectivul posesiv cu un pronume la genitiv.* Adjectivul posesiv *este la cazul genitiv* **numai când substantivul determinat este la genitiv** (vezi substantivul şi adjectivul din propoziţia a treia).

Adjectivele posesive au *la dativ-genitiv* **forme deosebite** *de ale nominativului şi acuzativului numai când determină un* **substantiv feminin** *la numărul* **singular:**

sg. N. Ac. *prietena* **mea** *ta* *sa* *noastră voastră*;
D. G. *prietenei* **mele** *tale* *sale* *noastre voastre.*

Formele *feminine* de *dativ-genitiv singular* sunt *identice cu formele feminine de plural:* N. Ac. D. G. pl. *prietenele (prietenelor)* **mele,** *tale, sale, noastre, voastre.* Aceleaşi forme însoţesc şi *substantivele neutre la plural: caietele (caietelor)* **mele, tale** etc.

Când **substantivul feminin** *la* **dativ** *sau la* **genitiv singular** *este nearticulat, adjectivul posesiv primeşte articolul posesiv* **a,** *acordat în gen şi în număr cu substantivul determinat,* spre deosebire de construcţiile cu *substantive feminine* nearticulate, la **plural,** în care *adjectivul posesiv primeşte articolul* **ale** (cu formă de feminin plural): *(unei, altei, acestei) case* **a mele (a tale, a sale, a noastre, a voastre);** *unor (altor, acestor) case* **ale mele (ale tale, ale sale** etc.).

La **masculin,** atât la *singular,* cât şi la *plural,* adjectivele posesive au *o singură formă pentru toate cazurile:* sg. *fratele (fratelui)* **meu, tău, său,** *nostru, vostru;* pl. *fraţii (fraţilor)* **mei, tăi, săi,** *noştri, voştri.*

Adjectivul posesiv poate fi plasat *după substantiv* sau *înaintea substantivului* şi în ambele situaţii poate fi *însoţit sau nu de articolul posesiv:*

– prietenul tău; un prieten **al tău;** *prietenul* acela **al tău;**

– prima **sa** *operă,* numeroşii **săi** *prieteni;* **al său** *glas,* **a sa** *privire* (inversiuni specifice poeziei).

Locul obişnuit al adjectivului posesiv este *după substantivul determinat.* În această situaţie *adjectivul posesiv aşezat imediat după substantiv cere substantiv articulat când adjectivul posesiv* **nu este însoţit de articolul al (a, ai, ale)** – *prietenul* ***meu,*** *prietenii* **mei** – , şi, *substantiv nearticulat, când adjectivul posesiv* **este însoţit de articolul al (a, ai, ale):** (un, alt) *prieten* **al meu,** (unii, alţi) *prieteni* **ai mei.**

Adjectivul posesiv are *funcţia sintactică de* **atribut adjectival.**

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit adjectivele posesive și pronumele posesive. Indică substantivul determinat de adjectivul posesiv și cuvântul determinat de pronumele posesiv cu funcția de complement sau de atribut. Fă analiza morfologică și sintactică a adjectivelor posesive și a pronumelor posesive.
   a) – Rușinea asta... e a noastră a tuturor... Rușinea-i a părinților noștri și a bunicilor noștri. Căci întâi părinții și bunicii noștri au lăsat să li se lenevească săbiile...; iar rușinea noastră e că și noi facem ca și părinții și bunicii noștri, lăsându-ne călcați în picioare de necredincioși. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
   b) Amicul meu este foarte iubit de toată lumea... Știe să spună o mulțime de lucruri pe care le-a văzut în numeroasele sale călătorii. (Al. Odobescu, *Tigrul păcălit.*)
   c) Un curcubeu a-ntins o punte
   Din casa mea pân'la a ta. (D. Anghel, *Curcubeul.*)
   d) Sinan a lăsat cele mai bune oști ale sale prin cetăți. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)
   e) Acel împărat mare și puternic își întinsese marginile împărăției sale... și toți împărații cei bătuți erau îndatorați a-i da (fiecare) câte un fiu... ca să-i slujească câte zece ani. (Petre Ispirescu, *Ileana-Simziana.*)
   f) Tufe de pomușoară și de agrișe dau... adăpost pasărilor mele... Cucoșul acela negru e ceasornicul curții mele. (Em. Gârleanu, *În curtea mea.*)
   g) Sunt suflet în sufletul neamului meu
   Și-i cânt bucuria și-amarul – ...
   Din suflet[130] ei fi-ți-voi, tu, neamule-al meu,
   De-a pururi, nerupta sa parte! (G. Goșbuc, *Poetul.*)
   h) Din pământ, din locuința — Ochii tăi spre soare cată
   Mamei tale, ieși zâmbind, — Și-ai tăi ochi mai vii s-aprind.
   Prahova! Și stai mirată... — (G. Coșbuc, *Prahova.*)
   i) – ...Să-mi dau eu liniștea mea pentru hatârul nu știu cui! Acuși vă târnâiesc prin casă...; încaltea să nu se aleagă nimica nici de somnul meu, dar nici de al vostru[131]. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)
2. Construiește câte două propoziții cu fiecare dintre relațiile:
   a) subst. masc. N. (sau Ac.) pl. + adj. posesiv: 1, *cu art.* **ai**; 2, *fără art.* **ai**;
   b) subst. fem. N. pl. + adj. posesiv cu art. posesiv;
   c) subst. fem. G. (sau D.) sg. + adj. posesiv cu art. posesiv. Explică: pentru construcțiile cerute la a), *articularea* sau *nearticularea substantivului*;pentru cele cerute la b) și c), *acordul adjectivului și al articolului posesiv.*

Folosirea corectă a unor pronume și adjective posesive (Construcții și ortografie)

I. La folosirea construcțiilor în care **pronumele posesiv** *cu prepoziția* **de** *determină un* **substantiv la singular** – *un* (*unui*) *coleg* **de-ai mei (de-ai tăi, de-ai săi** etc.), *o colegă* (*unei colege*) **de-ale mele (de-ale tale, de-ale sale** etc.) – se face de către mulți *greșeala de a acorda articolul și forma pronumelui posesiv cu substantivul determinat: un coleg de-„al meu“* („*al tău*“ etc.), *o colegă de-„a mea*“ („a ta“ etc.). Construcțiile de acest fel sunt *incorecte*, fiindcă, în situația dată, *prepoziția* **de** *are sensul* **dintre:** *un coleg* **de** (=*dintre*) **ai mei,** *o colegă* **de** (=*dintre*) **ale mele.** Deci construcțiile de felul *un coleg de-„al meu“, o colegă de-„a mea“* **nu sunt admise,** cum nu sunt admise nici construcțiile: *un coleg dintre „al meu“, o colegă dintre „a mea“.*

[130] – „se țin semeți *împotriva alor noștri*“. – Pron. posesiv la genitiv cu prepoziție, compl. ob. indirect prepozițional (*împotriva cui* se ține?).

[131] – „să nu se aleagă nimic nici de somnul meu, nici *de al vostru*“. – Pron. posesiv la Ac. cu prepoziție; complement ob. indirect (determină verbul *să nu se aleagă*), coordonat cu complementul *de somnul* prin conjuncția nici.

Exercițiu

Construiește câte o propoziție cu fiecare dintre construcțiile *un muncitor, unui elev, vreunui copil, un nepot, o soră, altă cerere, unei cărți*, folosind pe lângă substantivele date *un atribut exprimat prin pronume posesiv cu prepoziția* **de.** Pronumele să fie la persoane diferite, la singular și la plural. Arată *sensul fiecărei construcții* cu pronumele posesiv precedat de prepoziția *de.*

II. La construcțiile în care **adjectivul posesiv** *determină un* **substantiv feminin nearticulat** *la* **dativ** *sau la* **genitiv singular** – *unei* (*altei, acestei*), *colege* **a** *m***ele (a** *t***ale, a** *s***ale, a** *noastr***e, a** *voastr***e**) – *greșelile privesc* **acordul articolului posesiv** *sau* **acordul adjectivului posesiv:** se spune, *greșit*, fie *unei colege „ale“ mele* („*ale*“ *tale*, „*ale*“ *sale* etc.), fie *unei colege a „mea“* (*a „ta“ a „sa“* etc.). În primul caz *articolul „ale“* **nu este acordat în număr** *cu substantivul la care se referă* (substantivul este la numărul singular); în cazul al doilea *adjectivul posesiv* **nu este acordat în caz** *cu substantivul determinat* (*mea, ta, sa, noastră, voastră* sunt forme de nominativ-acuzativ).

Pentru **evitarea greșelilor,** ține seama de următoarele:

– *la forma corectă* **(a)** *a articolului posesiv conduce* **forma de singular a articolului nehotărât – unei** – *sau* **forma altui determinant** *de la stânga substantivului* – **altei, acestei** etc. –, nu *forma substantivului,* deoarece forma nearticulată de dativ – genitiv singular a unui substantiv feminin este identică cu forma nearticulată de plural (unei *colege* – niște (unor) *colege*), și tocmai acest lucru duce la greșeala de a folosi forma de plural a articolului posesiv;

– *la forma corectă a adjectivului posesiv* - **mele (tale, sale** etc.) - *conduce* **construcția** *corespunzătoare,* **cu substantivul articulat;** *se spune: unei colege a* **mele** (*a* **tale,** *a* **sale** etc.), *așa cum se spune și atunci când substantivul este articulat: colegei* **mele (tale, sale** etc.).

Exerciții

1. *Transformă* construcțiile **profesoarei mele, profesoarei noastre, vecinei tale, vecinei voastre, dorinței sale** *în construcții cu substantivul nearticulat însoțit de articolul nehotărât.* Subliniază adjectivele posesive cu articol posesiv și termenul după care te-ai condus pentru a stabili forma articolului posesiv.
2. Construiește propoziții sau fraze în care să se afle construcțiile *unei surori, altei isprăvi, acestei excursii, cu substantivul însoțit de un adjectiv posesiv.* Procedează, în privința sublinierilor, ca la exercițiul 1 și *motivează corectitudinea formei adjectivului posesiv.*

III. *Adjectivul posesiv* **sale** *se referă, prin elementul pronominal* **sa-**, *la un singur posesor:* **Mihai** (un posesor) și *colegele* **sale** (=colegele *lui*); **Maria** a expus *desenele* **sale** (=desenele *ei*). Când este vorba de *mai mulți posesori, indicați prin substantive diferite sau printr-un substantiv la plural, trebuie folosit pronumele* **lor,** *care* **ține locul mai multor posesori: Coșbuc** *și* **Goga,** *în operele* **lor...; Scriitorii** *au citit din operele* **lor. Fii atent** *la* **numărul posesorilor** *și la sensul de* **singular** (*lui* sau *ei*) *al adjectivului posesiv* **sale,** fiindcă deseori se fac *greșeli* de felul: *Coșbuc* și *Goga,* în operele „sale"...; *Scriitorii* au citit din operele „sale".

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivul posesiv *sale* sau cu pronumele *lor,* ținând seama de numărul posesorilor. Subliniază substantivele care denumesc pe posesori și încearcă, spre verificare, înlocuirea adjectivului posesiv *sale* cu pronumele personal *lui* sau *ei* (pron. feminin la genitiv singular).
   a) Știința compoziției, d. Topârceanu o are în grad remarcabil. Ca exemplificare aș putea alege oricare din bucățile... (G. Ibrăileanu, *Studii literare.*)
   b) Cârduri de fete în cămăși albe și vâlnice roșii se pleacă muncii și-și mișcă brațele în tactul unei doine. Dulce răsună valea de cântecele... În urma noastră Motrul își tremură solzii sclipitori în soare. Copaci bătrâni s-apleacă pe undele... sfătoase, să le asculte poveștile. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
   c) Era odată un împărat puternic și mare și avea pe lângă palaturile... o grădină frumoasă. (P.Ispirescu, *Prâslea-cel-Voinic...*)
   d) Veniră din susul râului fâlfâind rar din aripile... ascuțite și doi pescărușî albi (M.Sadoveanu, *Un om năcăjit.*)
   e) Stăteau amândoi așa, cu fețele umbrite de pălăriile late și tari de pâslă. Tăceau acuma și se gândeau la căsuțele... din satele de dincolo de baltă. (M.Sadoveanu, *Fântâna Hazului.*)
2. Construiește câte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *operele, povestirile, succesele:* **1.** cu substantivul determinat de adjectivul posesiv *sale;* 2. cu substantivul determinat de pronumele *lor.* Subliniază substantivul (substantivele) care arată pe posesorul (posesorii) obiectelor denumite de substantivele date.

IV. *Adjectivele posesive* **său, sa, săi, sale** *nu au forme diferite care să arate genul posesorului. De aceea, când într-o propoziție sau într-o frază se află* **două substantive de genuri diferite, ce denumesc persoane, din care numai una este posesorul unui obiect,** *trebuie să folosim pronumele personal* **lui** sau **ei,** *care precizează genul posesorului:* „*Ion* i-a cerut *Mariei* cartea **ei (lui)**". Dacă am spune „Ion i-a cerut Mariei cartea *sa*", nu s-ar înțelege despre a cui carte este vorba: a lui Ion sau a Mariei?

Dacă însă predicatul propoziției este exprimat printr-un verb ca *a dărui, a oferi, a împrumuta, a ceda* etc., al cărui sens arată că obiectul a trecut de la posesorul lui la altă persoană, putem folosi adjectivul posesiv *său, sa,* pentru că în acest caz este clar că numai posesorul obiectului poate să-l dăruiască, să-l ofere etc.: „*Ion* i-a dăruit Mariei ierbarul **său**".

Exercițiu

Completează locurile libere cu pronumele *lui (ei)* sau cu adjectivul posesiv *său (sa),* ținând seama de recomandările făcute pentru evitarea confuziilor. Explică oral de ce în unele cazuri ai folosit pronumele personal *lui (ei),* iar în altele, adjectivul posesiv. Subliniază substantivele care denumesc pe posesorul obiectului.

Mihai i-a cerut Ancăi mingea.....	Anca l-a rugat pe Ion să ia cartea .....
Anca i-a cerut lui Mihai mingea.....	Mihai i-a dăruit Mariei penarul .....
Mama i-a spus lui Ion să-i aducă haina	Maria i-a oferit lui Mihai rucsacul .....

V. *Când într-o propoziție este vorba de un singur posesor al mai multor obiecte exprimate prin substantive diferite, este bine să evităm repetiția supărătoare a adjectivului posesiv, folosind, paralel cu adjectivul posesiv, pronumele personal la genitiv* **lui** (**ei**). De exemplu, în propoziția „O, nu se poate spune durerea lui Conu Costache la descoperirea depărtării dintre sufletul **lui** și al copilului **său.**" (I. Al Brătescu-Voinești, *Neamul Udreștilor*), scriitorul a folosit după substantivele care arată obiectele posedate (*sufletul* și *copilul*) o dată pronumele **lui,** apoi adjectivul posesiv **său.** Dacă ar fi spus „dintre sufletul *său* și al copilului *său*" repetiția adjectivului posesiv ar fi fost supărătoare.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adjectivele posesive și cu două linii pronumele personale de persoana a III-a singular, la genitiv, care ar putea fi înlocuite cu pronume sau adjective posesive. Explică oral de ce în unele propoziții sau fraze pronumele *lui* sau *ei* aflate în texte nu pot fi înlocuite cu pronumele sau adjectivele posesive *său, sa.*
   a) Băiatul, cu lacrimile în ochi, sărută partea lui și fata, suspinând, pe a ei. (B. Șt. Delavrancea, *Bunicul.*)
   b) Biată fata unchiașului torcea, țesea, făcea pâine, mătura și scutura fără să zică nici pâs!, dară baba punea parte fiicei sale și pâra la unchiaș pe fiica lui. (P. Ispirescu, *Fata moșului cea cuminte.*)
   c) În lunga lui carieră, Arghezi a rămas mereu în mijlocul poporului său, s-a asociat tuturor luptelor lui, i-a exprimat năzuințele și i-a hrănit visările. Tinerii de azi se vor putea mândri odată că au fost contemporanii lui. (T. Vianu, *Tudor Arghezi.*)
2. Construiește câte o propoziție în care să se afle un substantiv care denumește posesorul și două sau mai multe substantive care denumesc obiectele posedate. Pentru a varia exprimarea, folosește, paralel cu adjectivele posesive *său, sa, săi, sale,* pronumele personale la genitiv *lui* sau *ei.* Subliniază cu o linie substantivele care denumesc pe posesori și cu două linii adjectivele posesive și pronumele personale *lui, ei.*

VI. Adjectivele posesive **meu, mea, tău, ta, sa** se leagă prin liniuță de substantivul determinat, nearticulat enclitic, când acesta arată nume de rudenie: *tată*-**meu,** *tată*-**tău,** *tată*-**său,** *mamă*-**mea,** *mamă*-**ta,** *mamă*-**sa.** Când substantivul determinat este de genul feminin, la cazul genitiv sau dativ, adjectivul posesiv are următoarele forme: *mamă*-**mei (-mii),** *mamă*-**tei (-tii),** *mamă*-**sei (-sii).** Observă că substantivul rămâne neschimbat, cazul lui fiind indicat de forma adjectivului posesiv.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivul posesiv legat prin liniuță de substantivul determinat (posesorul): la a), pers. I; la b) și c), pers. a III-a; la d), pers. III-a, adj. posesiv cu formă de genitiv. Explică oral de ce ai folosit liniuța de unire.
   a) Tatăl meu, om de rară duioșie, mă avea numai pe mine și-mi făcea toate voile, iară soră ..... îmi era ocrotitoare. (I. Slavici, *Amintiri.*)
   b) Știa el bine acum că din asta nu va mai putea nici socru ..... să-l scoată. Nevastă ..... era în vecini cu soacră ..... (Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenești.*)
   c) – Cale bună, fata mea, ca îi zise tată ..... Toate ca toate, numai poveţele ce ți-am dat să nu le uiți niciodată. (P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe...*)
   d) Când răsărea soarele mare pe un cer limpede ca sticla, Cănuță dormea la căldură în patul bunică..... (I. L. Caragiale, *Cănuță om sucit.*)
2. Construiește câte o propoziție în care să se afle adjectivele posesive *meu, ta, sa* la cazul genitiv sau dativ, legate prin liniuță de substantivele: *mamă, mătușă, soră.*

VII. *Greșeala de a scrie pronumele și adjectivele posesive* (*a*) **sa,** (*ai*) **săi** *ca și cum ar fi alcătuite din două cuvinte rostite împreună* – (a) „s-a", (ai) „să-i" – *este destul de frecventă.* Pentru a deosebi scrierea formelor respective de ortogramele **s-a** (*dus*), **să-i** (*duci*), ține seama de *sensul pe care îl are în contextul dat ceea ce* se pronunță „sa" ori „săi"; în ambele cazuri sensul poate fi *lui* sau *ei: Ai* **săi** (*ai* **lui** sau *ai* **ei**) *au plecat; cartea* **sa** (cartea **lui** sau cartea **ei**). *Posibilitatea de a înlocui pe „sa" și pe „săi" cu pronumele* **lui** sau **ei** *indică valoarea de* **pronume** *sau de* **adjectiv posesiv,** deci *scrierea* **sa, săi.** În situațiile *„sa" dus* și *„săi" duci, „sa"* și *„săi"* nu au un anumit sens, iar formele verbale de la dreapta conduc la scrierea *s-a* **dus, să-i duci**[132].

Exerciții

1. Completează locurile libere cu pronumele sau adjectivele posesive *sa, săi* sau cu grupurile de cuvinte *s-a, să-i.* Subliniază substantivele care denumesc obiectul sau obiectele posedate.
   a) – Afurisit să fie câneriul de vornic și cum au ars el inima unei mame, așa ..... ardă inima Sfântului Foca de astăzi, lui și tuturor părtașilor ..... (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
   b) Și a plecat Cănuță ..... dus la bunică. ..... acasă și i-a spus că nu mai merge la școală măcar să-l taie. Bunică ..... a alergat la dascăl și i-a spus:
   – Babo, dă-l la meșteșug. Poate meșteșugul ..... dea de căpătâi, că nu-i de școală, e copil sucit.
   ..... mâhnit bătrâna, dar ..... gândit: de unde știi? nu e toată lumea făcută să se procopsească în școală; să-l dau la stăpân, poate acolo ..... fie norocul lui. (I.L.Caragiale, *Cănuță, om sucit.*)
   c) Nici un bărbat din neamul lui Aripert nu știe
   ..... spună ei cuvinte așa de dragi, ca el.
   În urmă ea zâmbește: „Ah, nu, că e mișel

[132] Pentru amănunte în legătură cu construcțiile de tipul *să-i duci,* vezi la pag. 174-175 „Construcții cu verbe la modurile conjunctiv și infinitiv".

Un suflet când își uită pe ai ..... (G. Goșbuc, *Jertfele împăcării.*)

2. Construiește câte două propoziții în care să se afle pronumele sau adjectivele posesive *sa, săi* și grupurile de două cuvinte *s-a* și *să-i.* Subliniază pronumele sau adjectivele posesive, precum și verbele de care țin cuvintele *a* și *să* din ortogramele *s-a, să-i.*

VIII. *Înaintea unui pronume sau adjectiv posesiv, ceea ce se pronunță „al", „ai" nu poate fi decât o* **formă a articolului posesiv,** deci *se scrie:* **al, ai.** *Grupurile* **a-l, a-i** *stau totdeauna înaintea unui verb la* **infinitiv** *și sunt alcătuite din prepoziția* **a** (marcă a infinitivului), *și un pronume neaccentuat:* **a-***l* **chema** (*pe el*), **a-***i* **chema** (*pe ei*), **a-***i* **spune** (*lui* sau *ei*).

Exercițiu

Completează locurile libere cu articolul posesiv *al, ai* sau cu cuvintele *a-l, a-i.* Subliniază pronumele sau adjectivele posesive.

a) – Da, Dincă ... nostru. Doi turci au sărit la el, dar el a urlat ca un nebun: „Pe ei, fraților!" Au sărit... lor, au sărit... noștri; a fost o învălmășeală de nedescris.
   – Au căzut mulți dintre... noștri? (Camil Petrescu, *Bălcescu.*)
b) Tânărul Socol așternu bunda sa pe oblâncul șelei, ridică în brațe pe Ancuța și o așeză d-a curmezișul, rezemând-o de... său piept. (Al. Odobescu, *Doamna Chiajna.*)
c) Negreșit, muncitorul e stâlpul României! De la dânsul să învățăm a ne iubi patria! Fiind în raport necontenit cu pământul țării noastre, el știe ... iubi și ... cinsti!
   Noi să ne silim ... înapoia hrana ce el ne dă pe toată ziua, printr-o hrană intelectuală, morală, care va ridica lesne pe țăran din adânca ofilire în care pare ... fi afundat suferințele lui. (Al.Odobescu, *Muncitorul român.*)

IX. Pronumele sau adjectivele posesive **(ai) noștri, (ai) voștri)** *se scriu* **cu un singur „i",** *ca și celelalte pronume* (*adjective*) *posesive care se referă la mai multe obiecte posedate de genul masculin: ai* **mei,** *ai* **tăi,** *ai* **săi.** *Scrierea* **noștri, voștri** corespunde *pronunțării* (*cu un singur „i"*) *și faptului că* **pronumele și adjectivele nu au forme articulate și forme nearticulate.**

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivele *noștri, voștri:* la a) și b), cu pluralul adjectivului *nostru;* la c), d), e), cu pluralul adjectivului *vostru.* Subliniază vocala finală, semn al pluralului, și indică substantivul determinat.
   a) – Cine oare ne-o putea spune nouă câte s-au petrecut acolo unde au picat feciorii ..... și țara, cu Măria sa? (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
   b) Bătrânii ..... s-au pustiit și ei. Așa că aicea trăim numai noi și copiii ..... (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)
   c) Bărbații ..... trebuie să fie răpuși. Țugulea a făcut pozna. (P. Ispirescu, *Țugulea, fiul unchiașului și al mătușii.*)
   d) – Să țineți minte, copii, să nu uitați, să spuneți mai târziu copiilor ... (Z. Stancu, *Desculț.*)
   e) – Țineți minte cuvintele lui Ștefan, care v-a fost baci până la adânci bătrânețe, că Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor

..... ş-a urmaşilor urmaşilor ..... în veacul vecilor. (B. Şt. Delavrancea, *Apus de soare.*)

2. Construieşte câte două propoziţii cu fiecare dintre adjectivele posesive *nostru, vostru,* la masculin plural. Procedează, în privinţa sublinierilor şi a indicaţiilor pe text, ca la exerciţiul **1.**

II. Pronumele fără forme personale

A. Pronumele şi adjectivul pronominal demonstrativ

I. Pronumele demonstrativ *înlocuieşte numele unui obiect şi totodată dă unele indicaţii despre obiectul respectiv, arătând:* **apropierea** sau **depărtarea** *obiectului ori* **identitatea** *obiectului cu sine însuşi sau cu alt obiect.*

După indicaţiile pe care le dau despre obiect, pronumele demonstrative se împart în:

– pronume demonstrative *de apropiere:* **acesta, aceasta; cestălalt, ceastălaltă;**

– pronume demonstrative *de depărtare:* **acela, aceea; celălalt, cealaltă;**

– pronume demonstrative *de identitate:* **acelaşi, aceeaşi.**

Cestălalt (*ceastălaltă*) şi *celălalt* (*cealaltă*) sunt *pronume compuse* din demonstrativul de apropiere sau de depărtare (cu unele modificări fonetice) şi adjectivul pronominal nehotărât *alt*(*ă*)[133], al cărui sens lexical face ca cele două pronume compuse să arate nu numai apropierea sau depărtarea obiectului, ci şi *diferenţierea* de alt obiect: Nu-l vreau *pe acesta* (*pe acela*), ci *pe cestălalt* (*pe celălalt*).

Formele populare sunt: *ăsta, asta, ăla, aia, ăstălalt, astălaltă, ai*(*a*)*laltă.* În Moldova se folosesc : (*a*)*ista, istalalt.*

Formele de feminin **aceasta, asta, aceea** *se pot referi şi la conţinutul unei comunicări:* **Dacă au procedat altfel,/ aceasta (asta, aceea)** *îi priveşte pe ei.* În situaţiile de acest fel, pronumele are **sens neutru,** el referindu-se la *faptul* exprimat printr-o comunicare, nu la un substantiv feminin. *Pronumele* **asta** *cu sens neutru* este folosit şi în *limba literară.*

Pronumele **acesta** şi **acela** au următoarele **forme cazuale:**

	Singular			Plural		
N.	m., n.	**acesta**	**acela**	m.	**aceştia**	**aceia**
Ac.	f.	**aceasta**	**aceea**	f.m. n.	**acestea**	**acelea**
	m., n.	**acestui**	**acelui**	m., f.,	**acestor**	**acelor**
D. G.	f.	**a acestei a**	**a aceleia**	n.	**a**	**a**

Pronumele **acelaşi (aceeaşi)** *se declină ca şi pronumele* **acela (aceea),** elementul component „şi" fiind invariabil.

[133] Între cele două elemente componente s-a introdus consoana de legătură „l": *cestălalt, ceastălaltă* etc.

La **celelalte pronume demonstrative compuse,** *deosebirea dintre dativ-genitiv şi nominativ-acuzativ* se face în general prin componentul demonstrativ, al doilea component schimbându-se numai după gen şi număr, cu excepţia femininului singular, la care forma de dativ-genitiv este identică cu forma de nominativ-acuzativ plural, ca şi la substantivele feminine nearticulate de tipul *casă – case:*

N. Ac.	sg.	**cestă***lalt*	**ceastă***laltă*	**celă***lalt*	**cea***laltă*
	pl.	**ceşti***lalţi*	**ceste***lalte*	**cei***lalţi*	**cele***lalte*
D. G.	sg.	**cestui***alt*	**cesteia***lalte*	**celui***alt*	**celei***lalte*
	pl.	**cestor***lalţi*	**cestor***lalte*	**celor***lalţi*	**celor***lalte*

Pronumele demonstrative *îndeplinesc aceleaşi* **funcţii sintactice** *ca şi pronumele personale.*

Exerciţiu

Subliniază pronumele demonstrative şi indică prin săgeată cuvântul determinat de pronumele cu funcţia de complement sau de atribut. Fă analiza morfologică şi sintactică a pronumelor demonstrative.

a) – Gheorghiţă, vorbi cu mirare femeia, mi se pare că pe baltag este scris sânge/ şi acesta-i omul/ care a lovit pe tatu-tău. (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)

b) Vulturii s-au oprit în lumină, piept în piept... Unul îşi întinse aripa/ ca să-l învăluie pe celălalt. (T. Arghezii, *Vulturii.*)

c) Fapta ta cea mai bună e aceea/ de care ţi-ai adus aminte mai puţin. (N. Iorga, *Cugetări.*)

d) ...o aristocraţie a banului s-a ridicat,/ şi, [dacă firmele s-au schimbat,] figurile au rămas aceleaşi. (D. Anghel, *Cifre.*)

e) De eram sau nu chisnovat, treaba părintelui Ghermănuţă; iar [de nu-mi păsa de încrucişatul potecilor şi de primenitul luminii,] aceasta era treaba mea. (C.Hogaş, *Singur.*)

f) – Da te mătură Tazlău', domnişorule, cu cal cu tot...
– Bine, moşule, asta o s-o vedem noi. (C.Hogaş, *Singur.*)

g) Acesta era obiceiul dumnealor... ; stricau prietenia de la un lucru de nimic, stăteau botoşi un ceas-două,/ pe urmă se aruncau unul în braţele celuilalt. (Em. Gârleanu, *O zi ca altele...*)

h) Radu era fiul vornicului Socol, boier odinioară mare şi tare în ţară... Deci acu fiul acestuia venea/ să-şi redobândească drepturile părinteşti.[134] (Al. Odobescu, *Doamna Chiajna.*)

i) Tunurile lui Mihai-Vodă erau aşezate pe un loc mai bun decât al ungurilor/ şi ar fi făcut mult rău acestora/ de ar fi avut tunari mai meşteri...
Cea dintâi izbire o făcu Baba-Novac asupra lui Ştefan Lazăr; dar... el fu respins înapoi de voinicii pedestraşi ai acestuia. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)

j) Bordeanu scrisese lui Baligot de Beyne ... că Puterile vor protesta de formă... Iar Iancu Alecsandri comunica... aceluiaşi/ că ziarul „La France" se ocupă de proiectul unei lovituri de stat în România. (Const. C. Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza-Vodă.*)

[134] – „fiul *acestuia*". – Pron. demonstrativ, ţine locul substantivului *vornicul* (fiul *vornicului*).

k) Cocoșilă se opri la marginea poienii și rămase acolo în picioare,/ parcă n-ar fi vrut/ să se amestece cu ceilalți. Era îmbrăcat de sărbătoare ca și ceilalți. (Marin Preda, *Moromeții.*)

II. *Când însoțesc un substantiv cu care se acordă în gen, număr și caz, formele pronumelor demonstrative au valoare de* **adjective pronominale demonstrative:** *omul* **acesta (acela);** *omului* **acestuia (aceluia);** *casa* **aceea (cealaltă);** *casei* **aceleia (celeilalte)** etc.

Cu excepția *adjectivului demonstrativ de identitate,* care se așază *numai înaintea substantivului determinat* – **același (aceluiași)** *om,* **aceeași (aceleiași)** *case* –, toate *celelalte adjective demonstrative* pot sta atât *după substantive,* cât și *înaintea substantivului.*

Adjectivul demonstrativ **de identitate** *și adjectivele* **cestălalt (ceastălaltă), celălalt (cealaltă)** *au toate formele identice cu ale pronumelor demonstrative.*

Adjectivele demonstrative corespunzătoare pronumelor **acesta** *și* **acela** *au forme identice cu ale pronumelor numai când sunt așezate* **după substantiv** (vezi exemplele de mai sus). *Când sunt așezate* **înaintea substantivului,** *formele adjectivale demonstrative prezintă următoarele* **deosebiri față de formele folosite după substantiv:**

– *adjectivele feminine* au la *nominativ-acuzativ singular* formele: **această** *casă* – *casa* **aceasta; acea** *casă* – *casa* **aceea;**

– *toate celelalte forme* (de masculin, feminin, neutru, la singular și la plural) *se deosebesc de formele folosite după substantiv prin* **lipsa particulei finale „a";**

acest (acestui) *om* (*drum*);	**acel** (***acelui***) om (*drum*);
acestor *oameni* (*case, drumuri*);	**acelor** *oameni* (*case, drumuri*).

Substantivele determinate de adjective demonstrative sunt **nearticulate** *când adjectivul demonstrativ este așezat* **înaintea substantivului** *și* **articulate** *când adjectivul demonstrativ este așezat* **după substantiv.** În construcțiile cu substantivul nearticulat, *înțelesul de genitiv sau de dativ al substantivului este dat de forma adjectivului demonstrativ* – (*al*) **acestui (acelui, cestuilalt, celuilalt, aceluiași)** *elev* – *și poate fi dovedit prin inversarea ordinii celor doi termeni:* **(al) elevului** *acestuia* (*aceluia, cestuilalt, celuilalt*).

Inversarea ordinii termenilor poate servi ca **mijloc de control** *la analiza adjectivelor demonstrative din construcțiile de felul celor de mai jos,* la care forma nearticulată a substantivului, forma adjectivului demonstrativ (identică cu forma pronumelui demonstrativ) și faptul că adjectivul demonstrativ este precedat de prepoziție sau de articolul posesiv duc de multe ori la greșeala *de a lua adjectivul drept pronume demonstrativ și de a-i atribui funcția sintactică a substantivului determinat:*

– (l-a chemat) **pe** *celălalt* **elev** = (l-a chemat) **pe elevul** *celălalt;*

– (un caiet) **al** *celuilalt* **elev** = (un caiet) **al elevului** *celuilalt.*

Inversarea ordinii termenilor *pune în evidență valoarea de adjectiv demonstrativ* și în construcțiile de tipul (*al*) *elevului* **acestuia (aceluia)** = (*al*) **acestui (acelui)** *elev,* construcții la care, deși din forma substantivului se poate vedea clar și acordul în caz al

adjectivului demonstrativ, se face totuși *greșeala de a-i atribui demonstrativului valoarea de pronume la genitiv.*

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele și adjectivele demonstrative și indică prin săgeată cuvintele determinate, apoi scrie secvențele alcătuite din substantiv și adjectivul demonstrativ de apropiere sau de depărtare, inversând ordinea celor doi termeni.
   Fă analiza morfologică și sintactică a adjectivelor și a pronumelor demonstrative.

a) Cu aceeași grijă a ales pe ceilalți boieri din treapta a doua și a treia. (M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare.*)

b) – Nu vă mirați că am avut acest ceas de nebunie, vorbind fără oprire... Nicoară va ajunge poate voievod al acestui pământ. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)

c) S-a privit împărăteasa în ele numai câte o clipă, căci le și dădea la o parte, necăjită cât de rău o arătau oglinzile meșterului acestuia. (Em. Gârleanu, *Meșterul de oglinzi.*)

d) Era ceva blând în fața omului aceluia bătrân, care străbătea țara noastră prin codrul străvechi. (D. Anghel, *Garda imperială.*)

e) Numai ei doi (luceafărul și lebăda) sunt pâlpâirile nopții acesteia în care lumea pare adâncită într-un somn de moarte. (Em. Gârleanu, *Singuratecii.*)

f) Poteca e strânsă... la stânga de o prăpastie oablă; în fundul acesteia mugesc undele albăstrii ale râului.[135] (Al. Russo, *Piatra Teiului.*)

g) – Apoi... nu se poate să nu dăm răspuns bun acestui cinstit vornic. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)

h) N-a fost colț de lume în care să nu fi străbătut faima „Frumosului Istros", fermecătoarele legende ale acestui minunat fluviu... De-a lungul acestui măreț torent, au curs puhoaiele de barbari... (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)

i) Scheletul acestei atât de armonioase construcții sunt munții Carpați...
   Pe vremea când apele acestora netezeau câmpiile exterioare ale țării, în centrul ei scoarța pământului de asemenea lucra, încrețindu-se treptat. (Geo Bogza, *Tablou geografic.*)

2. Construiește propoziții sau fraze în care substantivele *prieten, arbitru, băiețandru, copil, fiu, barcagiu* să fie folosite la plural, unele la nominativ sau la acuzativ, iar altele la genitiv sau la dativ, însoțite de un adjectiv demonstrativ de apropiere sau de depărtare așezat: 1. după substantiv; 2. înaintea substantivului. *(Fii atent* la situațiile în care substantivul trebuie *articulat sau nu.)*

III. Din formele demonstrativului *acela* au rezultat **pronumele** și **adjectivele demonstrative** de mai jos, cu **forme simplificate** prin căderea vocalei inițiale sau și a vocalei finale:

N. Ac.	**cela**	**ceea**	**ceia**	**celea**	**cel**	**cea**	**cei**	**cele**
D. G.	**celuia**	**celeia**		**celora**	**celui**	**celei**		**celor**[136]

[135] – „în fundul *acesteia*". – Pron. demonstrativ, ține locul substantivului *prăpastia* (în fundul *prăpastiei*).

[136] După cum se vede, formele pronumelui (adjectivului) *cel* sunt identice cu ale articolului demonstrativ. Explicația acestei identități: articolul *cel* provine din adjectivul demonstrativ. De la construcții ca *pomul* **acela** înalt, *pomului* **aceluia** înalt, *casa* **aceea** înaltă etc., s-a ajuns la: pomul **cel** *înalt,* pomului **celui** *înalt,* casa **cea** *înaltă* etc., situații în care sensul de adjectiv demonstrativ

Demonstrativul „cela“, cu valoare de *pronume* sau de *adjectiv*, și *adjectivul „cel“* se întrebuințează *în unele graiuri regionale* și apar în aceleași condiții **ca** și formele demonstrativului de bază – *acela, acel.*

Adjectivul demonstrativ „cel“, deși are forme identice cu ale articolului demonstrativ și se acordă (ca și acesta) în gen, număr și caz cu substantivul determinat, *se deosebește de articolul demonstrativ* prin faptul că *nu este urmat de un adjectiv, de un numeral sau de alt cuvânt cu valoare adjectivală,* ci **apare singur la stânga substantivului determinat, îndeplinind el însuși funcția de atribut:**

– Mai bine ia dă **cel** *măr* încoace. (C. Hogaș, *Coana Marieta.*)

Pe **cea** *casă* șindrilită/ Joac-o mâță potcovită. (Ghicitoare – *Luna*).

Tot regional, forma **cele** apare *ca adjectiv demonstrativ* și *la dreapta substantivului determinat:*

… pe înserate (Ivan) ajunge *la curțile* **cele.** (Ion Creangă, *Ivan Turbincă.*)

Pronumele demonstrativ „cel“ are o largă întrebuințare *în limba literară,* dar spre deosebire de pronumele *acela* (și de celelalte pronume), el nu poate fi folosit ca *parte de propoziție* decât *însoțit de un atribut sau de o propoziție atributivă*[137]. Din această cauză i s-a spus *pronume „semiindependent“.*

Atributul *pronumelui „cel“* poate fi exprimat prin *substantiv* sau *pronume la acuzativ cu prepoziție* ori la *genitiv,* prin *adverb cu prepoziție* sau *fără prepoziție*[138] și prin *verb la supin, iar* **propoziția atributivă** este introdusă prin pronumele relativ *care* sau (mai rar) prin pronumele *câți* (*câte*).

	Funcția pronumelui demonstrativ
…vânătorii[139] cu arce le-au trimis săgeți,/ **cei** *cu sulițele* au repezit, sulițe. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)	*subiect*
– *Femeia* asta trebuie să fie de pe altă lume; **cele** *de la noi* sunt mai prietenoase. (M. Sadoveanu, *Baltagul.*)	„
Misterul suprem al cosmosului este **cel** *al luminii.* (Șerban Cioculescu, *Aspecte lirice contemporane.*)	*nume predicativ*
…îi ieși înainte (un lup) cu niște *colți* **ca cei** *de fildeș.* (P. Ispirescu, *Ileana-Simziana.*)	*atr. prepozițional*

slăbind, cuvintele *cel, cea* etc. se simt asociate cu adjectivul, ca elemente de legătură între adjectiv și substantivul determinat.

[137] Construcții ca „A venit cel“, „Cheamă pe cel“, „Spune celui“ etc. nu sunt posibile, ele nefiind comunicări cu conținut suficient.

[138] Adverbe din categoria celor rezultate din contopirea prepoziției cu adverbul: *dinainte* (din *de+înainte*), *dinapoi* (din *de + înapoi*) etc.

[139] S-au tipărit cu litere cursive: la stânga pronumelui demonstrativ, substantivul care indică pe cel înlocuit de pronume, iar la dreapta pronumelui, atributul lui sau pronumele relativ care introduce propoziția atributivă.

…cetatea e de tipul **celei** *de la Costești.* (H. Daicoviciu, *Dacii.*)	*atr. genitival*
Cine se lovește cu capul de *pragul de sus/* vede și **pe cel** *de jos.* (*Proverb.*)	*c. obiect direct*
… dădea ordinele… cu un *glas/* care nu se deosebea… **de cel** *dinainte.* (*Marin Preda, Marele singuratic.*)	*c. obiect indirect prepozițional*
Mașina de scris este bună. **Celei** *de calculat* **îi** lipsește ceva.	*c. obiect indirect (dativ)*
Câți au mai văzut *țărmul* acesta la întoarcere? Și câți au ajuns **la cel** *de dincolo?* (Z.Stancu, *Desculț.*)	*c. circ. de loc*
Înaintea lui se întindea o *pădure* încă mai minunată **decât cea** *de argint.* (I. Slavici, *Zâna-Zorilor.*)	*c. circ. de mod comparativ*[140]
Cea mai bună *filozofie* e **cea**/ *care* muncește tăcută un colț de ogor. (N. Iorga, *Cugetări.*)	*nume predicativ*

Pronumele *cel* nu se referă totdeauna (ca în textele de mai sus) la un substantiv exprimat mai înainte, ci *poate fi introdus direct în comunicare,* dacă substantivul înlocuit poate fi dedus cu ușurință de persoana căreia i se adresează comunicarea, și anume:

– când demonstrativul se referă la o persoană prezentă, necunoscută vorbitorului și pe care acesta o indică printr-un atribut al pronumelui: „Întreabă pe **cel** *cu ochelari*“ (= *pe acela* cu ochelari);

– când *pronumele la masculin plural* (uneori și *la singular*) se referă la o anumită categorie de oameni, în loc de **oamenii** *de la șes,* **locuitorii** *din Moldova,* **oamenii (omul)** *fără griji* etc., se spune deseori: **cei** *de la șes,* **cei** *din Moldova;* **cei (cel)** *fără griji;*

– când *forma de feminin „cele“* este folosită *cu sens neutru,* ca în textele de mai jos, în care pronumele *cele* se referă la diferite *lucruri, fapte, întâmplări:* „Aici era o mulțime de lume care istorisea și judeca **cele** *din război.*“ (Duiliu Zamfirescu, *Locotenentul Sterie*); „Viața s-a schimbat,/ și **cele** [*câte au fost*] ni se par acum triste și ofilite“ (Dimitrie Anghel, *Fantome*).

[140] Construcțiile în care *cel (cea)* urmat de altă parte de vorbire decât adjectivul sau numeralul nu are rolul de a lega un atribut de substantiv sunt analizate în *Gramatica Academiei,* la articolul demonstrativ, în sensul că *„cel (cea)* poate fi interpretat la fel de bine ca articol sau ca pronume“.

Exercițiu

Subliniază articolul demonstrativ și partea de vorbire pe care o însoțește, iar la textele care cuprind forme ale pronumelui (adjectivului) demonstrativ *cel*, procedează, în privința sublinierilor și a indicării relațiilor sintactice, ca la exemplele date mai sus. Analizează morfologic și sintactic părțile de vorbire cu articol demonstrativ, pronumele și adjectivele demonstrative.

a) ...Când te-am văzut/ parcă mi s-a înfățișat o domniță ca-n istorisirile cele frumoase și de demult. (M.Sadoveanu, *Neamul Șoimărești lor.*)
b) Și noi pe căldurile cele ne ungeam cu leșie tulbure.../ și apoi ne băgam în Bistrița/ de ne scăldam. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
c) Astfel (Vitoria) a găsit vorbe bune la hanul cel mare de la Broșteni. Oile trecuseră către Gura Negrei... Pe urmă s-au arătat cei trei oameni călări. (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)
d) Ion Pravilă se înverșuna.../ că nu-i drept/ ca... cei săraci să rămână necăjiți. (L. Rebreanu, *Răscoala.*)
e) – Acuma-i vremea asupra iernii... Dar [cum se va încheia în primăvară cel codru verde,] m-oi duce/ să caut pe Nicoară Potcoavă. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
f) Astfel, istoria celui mai mare sultan... a avut țesute în ea cele mai crude triste ți. (M.Sadoveanu, *Roxelana.*)
g) ...o dureau șelele[41] și grumazii, întinzându-se la plopii cei înalți și plecându-se atâta pe la rădăcinile celor tufari după vlăstare fragede. (Ion Creangă, *Ivan Turbincă.*)
h) Sporește și numărul „gimnaziilor"... Cel din Botoșani datează de la 1/13 septembrie 1859. (Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă.*)
i) În țara orbilor cel cu un ochi este împărat. (*Proverb.*)
j) La un dejun am avut ca invitați pe ambasadorul Franței... și pe cel al Turciei. (Iorgu Iordan, *Memorii.*)
k) Iașul lui (Ibrăileanu) numai îmi aduce aminte de cel de ieri, uitându-l pe cel de azi. (Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor.*)
l) Ziua începuse a se ascunde după munții apusului, mai luminând încă puțin vârfurile celor dimpotrivă. (Gr. Alexandrescu, *Memorial de călătorie.*)
m) Uimirea celor din Zăvoiul Dihorului fu și mai mare,/când alături de acest uriaș..., văzură și pe Toma al lor. (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)
n) Viile mai importante din vremea aceea erau cele de la Dealul Mare. (N. Iorga, *Istoria românilor prin călători.*)
o) ...uneori, zeul, mâniat pe muritori, le refuza celor în viață (toate bunurile), trimițând inundații, secetă sau molime. (H. Daicoviciu, *Dacii.*)
p) În odăița de la mijloc era cancelaria,/ iar în cea dinspre uliță locuia șeful postului. (L.Rebreanu, *Răscoala.*)
q) Petru-Vodă avea sabia duhului,/ care-i mai tare decât cea de fier. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
r) Pleacă/ și nu mai aștepta/ – zisese din depărtare gândul și condeiul celui/ care chibzuise telegrama. (Al. Macedonski, *Cartea de aur.*)

[41] Formă regională. Forma literară: *șalele.*

Ortoepia, ortografia și acordul pronumelor și al adjectivelor demonstrative

I. În folosirea pronumelor și a adjectivelor demonstrative compuse, se fac următoarele *greșeli*:

– la demonstrativele **cestălalt, celălalt, „l"** *din componentul* **alt (alți, altă, alte)** *este înlocuit cu „n"* – „cestălant, ceștilanți, celălant, ceilanți" etc.;

– în locul formei **cealaltă,** *alcătuită corect numai cu consoana de legătură „l" între componentele* **cea** *și* **altă,** apare *forma incorectă* „ceal*ă*laltă", cu adaosul „lă" între *cea* și „l";

– *formele de singular ale demonstrativului de identitate sunt scrise uneori greșit* – „acelaș", „aceeaș" etc. – neținându-se seama de faptul că, *la demonstrativul de identitate, „și" final este un component invariabil,* deci obligatoriu, în această formulă, și la singular.

Exerciții

1. Construiește propoziții sau fraze în care formele *cestălalt, celălalt, ceilalți* și *cealaltă* să fie folosite ca *pronume* la nominativ sau la acuzativ și ca *adjective* la acuzativ.
2. Completează locurile libere cu adjectivele demonstrative de identitate. Subliniază substantivele cu care le-ai acordat.

a) Ne lăsăm pe Pârâul Cerbului în ..... tăietură de maluri, ...pământ uscat, plesnit în toate părțile. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
b) Natura va fi totdeauna aceeași, ... meteori, ... câmpii înflorate, ... cer înstelat, ... lună, ... munți și mări, ... valuri. (C. Bolliac, *Misiunea socială a poeziei.*)

II. În situațiile de mai jos, *greșelile de pronunțare și de scriere privind formele cazuale ale adjectivelor* **acesta, acela** *și* **același** *se pot evita folosind ca* **mijloc de control** *forma corespunzătoare a adjectivului demonstrativ de apropiere sau de depărtare plasat înaintea substantivului.*

Masculin plural, nominativ și acuzativ

oamenii	*acești oameni* *aceștia*	Nu „aceștea", pentru că *-a* se adaugă la forma de masculin plural *acești.*

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivul demonstrativ corespunzător celui aflat înaintea substantivului. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul determinat.

acești colegi	colegii.....	*acești* munți	munții.....
acești poeți	poeții.....	*acești* codri	codrii.....

2. Construiește câte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *marinar* și *scafandru,* la nominativ sau la acuzativ plural, însoțit de adjectivul demonstrativ de apropiere

așezat: **1.** înaintea substantivului; **2.** după substantiv. Fii atent și la *articularea* sau *nearticularea substantivului,* cerută de locul demonstrativului.

Feminin singular, genitiv și dativ

femeii	*acest***ei** femei *acest***eia**	Nu „acesteea", pentru că *-a* se adaugă la forma de genitiv a femininului: *acest***ei.**

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivul demonstrativ de apropiere la genul, numărul și cazul celui aflat înaintea substantivului. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul.

*acest***ei** poete	poetei.....	*acest***ei** cetăți	cetății.....
*acest***ei** țări	țării.....	*acest***ei** flori	florii.....
*acest***ei** câmpii	câmpiei.....	*acest***ei** zile	zilei.....

2. Construiește câte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *carte, operă, poezie,* la genitiv sau la dativ singular, însoțit de adjectivul demonstrativ de apropiere așezat: **1.** înaintea substantivului; **2.** după substantiv. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul determinat. Fii atent și la *corectitudinea formelor articulate de genitiv ale celor trei substantive.*

Masculin plural, nominativ și acuzativ

oamenii	*ace***i** oameni *ace***ia** *ace***iași** oameni	(Nu „aceea", pentru că *-a* se adaugă la forma de masculin *ace***i.**). (Nu „aceeași", pentru că *-și* se adaugă la forma de masculin *ace***ia**).

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivele demonstrative cerute la fiecare coloană. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul determinat.

	Adj. demonstr. de depărtare	*Adj. demonstr. de identitate*
*ace***i** țărani	țăranii.....	.....țărani
*ace***i** ostași	ostașii.....	.....ostași
*ace***i** stejari	stejarii	.....stejari
*ace***i** copii	copiii	..... copii

2. Construiește câte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *muncitorul* și *luptătorul,* folosit la nominativ sau acuzativ plural: **1.** urmat de adjectivul demonstrativ de depărtare: **2.** precedat de adjectivul demonstrativ de identitate. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul.

Feminin singular, nominativ și acuzativ

femeia	*ace***a** femeie *ace***ea** *ace***eași** femeie	Nu „aceia", nici "aceiași", pentru că *acestea sunt forme de plural ale masculinului.*

Pentru folosirea corectă a femininului singular *aceea, aceeași* și a masculinului plural *aceia, aceiași,* observă că *la* **feminin singular** *particula „a" este precedată de „e",* cu care formează diftongul „ea" - a-ce-e*a,* a-ce-e*ași* -, iar *la* **masculin plural** *este precedată de „i",* cu care formează diftongul „ia": a-ce-i*a, a-ce-iași.*

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivele demonstrative cerute la fiecare coloană. Subliniază elementul care indică forma de feminin singular a adjectivului demonstrativ de depărtare plasat după substantiv și a adjectivului demonstrativ de identitate.

	Adj. demonstr. de depărtare	*Adj. demonstr. de identitate*
acea poezie	poezia.....	.....poezie
acea lecție	lecția.....	.....lecție
acea stradă	strada.....	.....stradă
acea casă	casa.....	.....casă

2. Construiește câte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *carte* și *informație,* la nominativ sau la acuzativ *singular,* și *barcagiu,* la nominativ sau la acuzativ *plural:* **1.** urmat de adjectivul demonstrativ de depărtare; **2.** precedat de adjectivul demonstrativ de identitate. Subliniază elementul care indică acordul adjectivului demonstrativ cu substantivul determinat.

Feminin singular, genitiv sau dativ

femeii	*acel***ei** femei *acel***eia** *acel***eiași** femei	Nu „aceleea", nici „aceleeași", pentru că *formele corecte au la bază genitivul feminin acel***ei.**

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivele demonstrative cerute la fiecare coloană. Subliniază elementul care arată că demonstrativul are formă de dativ-genitiv.

	Adj. demonstr. de depărtare	*Adj. demonstr. de identitate*
*acel***ei** cărți	cărții.....	.....cărți
*acel***ei** opere	operei.....	.....opere
*acel***ei** școli	școlii.....	.....școli
*acel***ei** stele	stelei.....	.....stele

2. Construiește câte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *câmpie* și *vale* la genitiv sau la dativ singular: **1.** urmat de adjectivul demonstrativ de depărtare; **2.** precedat de adjectivul demonstrativ de identitate. Fă sublinierile cerute la exercițiul **1.**

III. Din prezentarea formelor adjectivului demonstrativ de apropiere și ale celui de depărtare, s-a văzut că aceste adjective *au forme speciale de dativ-genitiv și atunci când sunt plasate după substantivul determinat: omu***lui** *acest***uia** (*acel***uia**),

oamenilor (*femeilor*) *acestora* (*acelora*) etc. *Fii atent la* **acordul în caz** *al adjectivului,* deoarece în situațiile de felul celor arătate se face de multe ori *greșeala de a folosi în locul formelor de dativ-genitiv ale adjectivelor demonstrative, formele de nominativ-acuzativ,* deci *formele neacordate în caz* cu substantivul determinat.

Exerciții

1. Scrie construcțiile de mai jos punând adjectivul demonstrativ după substantivul determinat: *acestui munte; acestor munți; acestei poteci; acelei poteci; acelei cabane; acelui drum; acelor drumuri.*
2. Construiește propoziții în care fiecare dintre adjectivele *acesta, acela, aceea* să fie folosit după substantivul determinat, la genitiv sau la dativ, la singular și la plural. Verifică realizarea acordului în caz prin construcția cu adjectivul demonstrativ pus înaintea substantivului.

Exerciții recapitulative

Acordul și ortografia pronumelor și a adjectivelor demonstrative

1. Subliniază adjectivele demonstrative și indică prin săgeată substantivele determinate. Scrie substantivele determinate urmate de adjectivele demonstrative și subliniază elementul care indică acordul cu substantivul.
   a) – Fie-mi iertat, sire,.....a arăta Măriei tale că acești viteji n-au făcut decât datoria lor patriotică ..... (C. Negruzzi, *Sobieski și românii.*)
   b) – Să știți Domniile voastre că Ion-Vodă a fost dintre acei viteji care ies rar în lume și apoi îi pomenesc în veac noroadele. (M.Sadoveanu, *Nicoară Poctoavă.*)
   c) Atunci, în mijlocul acelei tăceri de spaimă, prin care trecea suflarea morții, ...se auzi o zângănitură înfundată de cătușe și de lanțuri. (Al.Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău.*)
2. Completează locurile libere cu adjectivele pronominale demonstrative de identitate, acordându-le în gen, număr și caz cu substantivele determinate. Verifică acordul, deci și ortografia, prin comparație cu construcțiile în care adjectivele demonstrative de depărtare sunt așezate înaintea substantivului determinat. Indică prin săgeată substantivele determinate.
   a) Fratele și sora își căutară puncte de privire în diferite direcții. Amândoi semănau și aveau ... fețe bune și ... ochi arzători. (M.Sadoveanu, *Nopțile de Sânziene.*)
   b) În după-amiaza... zile în care trecuseră călărașii, Iovan s-a dus, după obiceiul lui, la moară. (M.Sadoveanu, *Ostrovul Lupilor.*)
   c) ..... cântec ne murmură și unora și celorlalți neîntrerupta goană; ..... priveliști vedem și unii și ceilalți;..... nori ce întunecă fața apelor ne întunecă pe unii și pe ceilalți;..... melodioase cântece ce le trezește fluidul element ne lovește auzul și se repercută în sufletele noastre. (D. Anghel, *În grădină.*)
   d) Glasul vântului îți strânge inima, atât e de tânguios și de întristător! S-ar zice că Iuliu se schimbă aici în fratele mai tânăr al lui Decembrie; ..... ochi, ... privire aspră, ... glas, ... sprâncene încruntate! Numai căruntețea îi lipsește spre a îndeplini asemănarea. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)

Valoarea stilistică a adjectivului demonstrativ de identitate

În operele literare adjectivul demonstrativ de identitate apare adesea repetat de mai multe ori, la intervale scurte, în aceeași propoziție sau frază, fără ca această repetare să fie supărătoare, așa cum se întâmplă în cazul repetării altor cuvinte. Repetarea adjectivului demonstrativ de identitate este folosită mai ales în descrieri (portrete sau tablouri de natură), în fragmentele prin care se evocă chipuri sau locuri dragi. Prin această repetare, scriitorul insistă aspra unor trăsături sau aspecte ce l-au impresionat, pentru a transmite și cititorului impresia puternică, trăită de el. Astfel de insistență, prin repetarea adjectivului demonstrativ de identitate, întâlnim în fragmentele anterioare, din opera lui Dimitrie Anghel și al lui Calistrat Hogaș (textele c și d, exercițiul 2), sau în următorul portret realizat de Al. Vlahuță:

„Poposim la mama Ilinca, în satul copilăriei mele – după douăzeci de ani. *Aceeași* bătrânică, sprintenă și veselă și dulce la vorbă, *aceiași* ochi mici, întrebători, *același* chip uscat, înfofolit în *aceeași* maramă albă, mai mărunțică doar, încolo neclintită." (*Din alte vremi*).

Scriitorul ar fi putut spune: „După douăzeci de ani, bătrânica este tot sprintenă și veselă și dulce la vorbă, cu ochi mici, întrebători, cu chipul uscat, înfofolit în maramă albă", dar acestui portret i-ar lipsi acea insistență prin care scriitorul ne comunică impresia pe care i-a făcut-o bătrânica când a revăzut-o după douăzeci de ani.

Exercițiu

Fă un portret sau o descriere de natură în care, prin repetarea de mai multe ori a unor adjective demonstrative de identitate, să comunici impresia puternică pe care ți-a făcut-o revederea unei persoane sau a unor locuri, care, după un timp îndelungat, au rămas totuși neschimbate.

B. Pronumele și adjectivul pronominal relativ

I. Pronumele relativ *se folosește* **numai în frază** *și are rolul de a face legătura între o propoziție subordonată și regenta ei*[142]. În această privință, pronumele relativ *are același rol ca și conjuncțiile subordonatoare:*

Învățat este omul/ **care** *nu mântuie niciodată de învățat.* (N. Iorga, *Cugetări.*)

În această frază, cuvântul **care** *înlocuiește substantivul* **omul** și totodată *stabilește o relație de subordonare* între propoziția pe care o introduce în frază și cuvântul înlocuit din cealaltă propoziție: **omul – care** *nu mântuie niciodată de învățat.* Pronumele relativ *se deosebește însă de conjuncție* prin faptul că, fiind pronume, el *îndeplinește în propoziția pe care o introduce o anumită funcție sintactică,* pe când conjuncția nu este decât un element introductiv al propoziției subordonate. În fraza dată, pronumele relativ *care* are, în propoziția subordonată, funcția de *subiect:* **care** *nu mântuie...*= **omul** *nu mântuie...*

[142] Pronumele relativ a primit această denumire pentru că el stabilește *relația* (legătura) dintre două propoziții.

Celelalte pronume relative sunt: **cine, ce, cât:**

Ajută/ **pe cine** *n-a terminat. Ți-am dat/* **ce** *ai cerut/* și **câți** (**câte**) *ai cerut.*

Pronumele **cine** se referă la *ființe* sau la *lucruri personificate;* **care** și **ce** se pot referi atât la *ființe,* **cât** și la *lucruri;* **cât** se referă la *cantitatea obiectelor* (ființe sau lucruri):

Fiecare dintre cele patru pronume relative *poate introduce* atât *propoziții în relație cu un* **substantiv** – *propoziții* **atributive** –, cât și *propoziții în relație cu un* **verb** – *propoziții* **completive.**

La cazurile **nominativ** *și* **acuzativ** *pronumele relative au următoarele forme:* **care, cine, ce** (pronume nediferențiate după genul și numărul substantivului la care se referă)**; cât, câtă, câți, câte.**

La *acuzativ* pronumele **care** și **cine** *sunt însoțite totdeauna de prepoziție.* Pronumele **ce** și **cât, câtă, câți, câte** se folosesc la acuzativ *fără prepoziție* sau *cu prepoziție.*

Pronumele relative la *nominativ* și la *acuzativ* îndeplinesc, de obicei, **funcțiile sintactive** exemplificate prin textele de mai jos:

N.	Trecură într-o odăiță de alături,/ **care** pe vremuri *fusese sufragerie./* (D. Zamfirescu, *Spre Coteşti.*)	*subiect*
Ac.	Aceştia-s codrii tineri/ **pe care i-***a visat./*	*compl. obiect direct*
	S-a întors la prietenii/ **în care** a crezut./	*compl. obiect indirect prepozițional*
	Acolo sunt câmpii nesfârşite/ **pe care** holdele *sunt culcate* ca nişte valuri./	*compl. circ. de loc*

Funcția sintactică a pronumelui relativ care introduce o propoziție atributivă se poate identifica ușor, **înlocuind pronumele cu substantivul din regentă al cărui loc îl ține,** *pus la cazul pronumelui:*

Trecură într-o **odăiță**.../ **care** (*odăița*) *fusese sufragerie./*

Aceştia-s **codrii** tineri/ **pe care** (*pe codri*) **i-***a visat./*

S-a întors la **prietenii/ în care** (*în prieteni*) *a crezut./*

Acolo sunt **câmpii** nesfârşite/ **pe care** (*pe câmpii*) *sunt culcate...*

Mă gândesc la **vacanța/ ce** (*vacanța*) **o** *vom petrece* împreună.

Funcția de **obiect direct** *a pronumelui relativ* **care** este **marcată** *totdeauna prin* **prezența în propoziția respectivă a pronumelui personal neaccentuat,** *pronume care înlocuiește același substantiv și determină același verb ca și pronumele relativ:*

omul/ **pe care îl** *vezi: oamenii/* **pe care îi** *vezi; cartea/* **pe care** *ai adus-***o**; *cărțile/* **pe care le-***ai adus.*

Observarea pronumelui neaccentuat la acuzativ *te ajută să deosebești funcția de* **obiect direct** *a pronumelui relativ cu prepoziția* **pe** *de alte complemente construite cu aceeași prepoziție.* Compară, în această privință, cele două propoziții din textele de la pag. 228, introduse prin pronumele *pe care.*

Celelalte pronume relative la acuzativ cu funcția de obiect direct *se folosesc fie* **însoțite,** *fie* **neînsoțite** *de pronumele personal neaccentuat.* Putem spune: *cartea* **ce** *ai adus-o* sau **ce** *ai adus*; (*pe*) **câți i-***ai văzut* sau (*pe*) **câți** *ai văzut;* **pe cine** îl *ajuți* sau **pe cine** *ajuți.*

Exercițiu

Subliniază pronumele relative și desparte frazele în propoziții. Dacă pronumele relativ este însoțit de pronumele neaccentuat la acuzativ, subliniază-l și pe acesta. Indică prin săgeată verbul al cărui subiect sau complement este pronumele relativ. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor relative.

a) – Viciile sunt călăi care te omoară încet, fără sabie.
– Scrie ca să păstrezi florile gândului tău, pe care altfel le ia vântul.
– Pentru oameni are însemnătate fapta ce ai făcut; pentru tine ajunge hotărârea ce ai luat-o. (N. Iorga, *Cugetări.*)

b) ...multe au văzut ochii mei, de atâta amar de veacuri câte port pe umerele acestea. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

c) Părul văzând pe fată şi-a plecat crengile-n jos şi ea a mâncat la pere şi şi-a luat la drum câte i-au trebuit. (Ion Creangă, *Fata babei şi fata moşneagului.*)

d) (Zmeul acesta) e mai puternic decât fraţii lui pe care i-ai omorât, dar (...) e şi cam bolnav din lovitura ce i-ai dat cu săgeata. (P. Ispirescu, *Prâslea-cel-Voinic şi merele de aur.*)

e) Bine a zis cine a zis că surcica nu sare departe de trunchi. (Vol. *Din folclorul nostru.*)

f) A intrat în stâna povârnită şi a luat desaga pe care i-a burdușit-o ciobanul... După o postață de cale, a ocolit stâna pe departe şi a luat drumul înapoi... pe nişte cărări pe care le bătuse şi el de atâtea amaruri de ori. (Victor Ion Popa, *Velerim şi Veler Doamne.*)

g) Acel loc era o măgură verde cu muchia lată şi rotundă, pe care crescuse, din veacuri depărtate, un bătrân stejar. (Al.Odobescu, *Doamna Chiajna.*)

h) ...să nu spun minciuni, erau vreo zece-douăsprezece prăjini de cânepă frumoasă şi deasă cum îi peria, de care nu s-a ales nimica. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

i) S-a uitat la tufişul sub care se adăpostiseră..., apoi a strâns pleoapele bătute de lumina aspră a apei Siretului, care unduia sub pale de soare. (Victor Ion Popa, *Velerim şi Veler Doamne.*)

II. *La cazurile* **dativ** *și* **genitiv** *pronumele relative au următoarele* **forme:**

– pronumele **cine** *are o singură formă neacordată în gen și în număr cu substantivul pe care îl înlocuiește:* D. **cui;** G. (*al, a, ai, ale*) **cui;**

– pronumele **care** *prezintă la* **singular** *forme acordate în gen cu substantivul înlocuit, iar* **la plural,** *o singură formă pentru toate genurile:* D. **căruia, căreia, cărora:** G. (*al, a, ai, ale*) **cărui(a), cărei(a), căror(a);**

– pronumele **cât(ă)** *are numai la* **plural** *o formă pentru toate genurile:* D. **câtor;** G. (*al, a, ai, ale*) **câtor.**

Pronumele **ce** *nu are forme pentru cazurile dativ și genitiv.*

Pronumele relative la *dativ* și la *genitiv* au **funcțiile sintactice** obișnuite ale acestor cazuri:

D. ...s-a iscat de la o vreme o buruiană îndărătnică.../ **căreia** îi *zice* chir./ (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)	*compl. obiect indirect*
G. Acolo șezu jos lângă fântână/ **a cărei** *apă*... se scurgea într-un iaz limpede./ (Al.Odobescu, *Zece basme mitologice.*)	*atribut genitival*

Pronumele **care** *la* **dativ,** *cu funcția de* **obiect indirect,** *este însoțit de obicei de* **pronumele personal neaccentuat la dativ:** *omul/* **căruia i-***am spus; femeia/* **căreia i-***am spus; oamenii (femeile)/* **cărora le-***am spus.*

Pronumele **care** *la* **genitiv** poate sta (ca și pronumele la celelalte cazuri) *înaintea substantivului determinat* (vezi textul de mai sus). Când *substantivul determinat este la acuzativ cu prepoziție,* pronumele relativ poate sta *după substantiv* –... un munte/ *de pe vârful* **căruia...** – sau *înaintea substantivului,* situație în care *pronumele relativ se intercalează între prepoziție și substantivul determinat:*... un munte/ *de pe* **al cărui** vârf...

Funcțiile sintactice *ale pronumelor relative la cazurile* **dativ** *și* **genitiv** *care introduc propoziții atributive se pot recunoaște* (ca și funcțiile pronumelor relative la nominativ sau la acuzativ) **înlocuind pronumele cu substantivul din regentă al cărui loc îl ține,** *pus la cazul pronumelui.* Pentru *pronumele la dativ,* **indicator** *al funcției de* **obiect indirect** *este și* **pronumele neaccentuat** *care îl însoțește,* adică, **dubla exprimare** *a complementului:*

...s-a iscat **o buruiană/ căreia** (*buruienii*) **îi** *zice* chir.

Șezu jos lângă **o fântână/ a cărei** (*a fântânii*) *apă* se scurgea...

... un munte/ *de pe vârful* **căruia** (*muntelui*)...

... un munte/ *de pe* **al cărui** (*al muntelui*) *vârf*...

Exerciții

1. Subliniază pronumele relative și pe cele personale neaccentuate care însoțesc pronumele relative la acuzativ sau la dativ și indică prin săgeată cuvântul determinat de pronumele relativ cu funcția de complement sau de atribut. Desparte frazele în propoziții. (Fii atent la delimitarea propozițiilor în care pronumele relativ la cazul genitiv determină un substantiv la acuzativ cu prepoziție). Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor relative.

a) Acuma Vitoria se abătea iarăși într-o țară cu totul necunoscută, cu nume de sate și munți pe care nu le mai auzise. A făcut popasul obișnuit într-un sat căruia îi zice Sabasa... Iar muntele cu cale șerpuită... se chema Stânișoara. Îi dădea Vitoriei aceste lămuriri un flăcăuaș pe care-l luase călăuză. (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)

b) Și cum de la o vreme gurile lor (ale clopotelor) amuțiseră, căci sunt anumite ceasuri ce te învăluiesc cu melancolia lor și cărora numai tăcerea li se cade, de undeva, din infinit parcă, ... un sunet argintiu căzu trezind reveria lor. (D. Anghel, *Clopotul lui Nicoară.*)

c) Așa-mi vine când și când — Nici n-am cui să mă jălesc,
Să mă iau pe drum plângând, — Să spun pe cine doresc.
..... — (M.Eminescu, *Călin-nebunul.*)

d) Pasionat, ca un vânător chemat pe o urmă, am rătăcit înainte în pădurea aceasta de hârtie, ale cărei foi le-au scuturat rând pe rând anotimpurile. Și figura marelui om se înalța covârșitoare, întunecând cu încetul pe ceilalți, pe toate gloriile de o zi..., care reușiseră să înșele cu aparența lor zgomotoasă ochii miopi ai contemporanilor. (D.Anghel, *Mihail Kogălniceanu.*)

e) Împrejurul lor stau grămădiți optzeci de călăreți turci,... unii cu înalta cucă din vârful căreia atârna, pe șalele calului, o lată pană verde... (Al.Odobescu, *Doamna Chiajna.*)

f) El (Motrul) coboară... de la poalele muntelui Oslea, unde a stat în vechime încolăcit năprasnicul șarpe cu nouă ochi, de groaza căruia se cutremura toată Valea Dunării... (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)

g) – ...deși îmi place prea mult, dară mă lipsesc de un așa odor, și-l las cui mi l-a adus...
A doua zi împăratul chemă pe Țugulea și pe fata de împărat... și le spuse ce a găsit cu cale sfatul împărătesc. (*Țugulea, fiul unchiașului și al mătușii* – vol. *Din folclorul nostru.*)

h) Dar vremea trecea cu amăgele... și dorul meu era acum nemărginit; căci sprințar și înșelător este gândul omului, pe ale cărui aripi te poartă dorul necontenit și nu te lasă în pace, până ce intri în mormânt. (I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

i) Ieșirăm pe portița de din dos a teatrului și-n curând ajunserăm câmpul, în care se vedea de departe căsuța bătrânului muzicant, a(le) cărei ferestre ardeau în noapte ca două place de argint. (M.Eminescu, *Geniu pustiu.*)

2. *Transformă* propozițiile atributive din textele e) și f) *punând pronumele relativ înaintea substantivului determinat* și propoziția atributivă din textul h) *punând pronumele relativ după substantivul determinat.*

3. Construiește câte două fraze cu propoziții atributive introduse prin pronumele *care:* la *acuzativ;* la *dativ;* la *genitiv,* cu pronumele relativ așezat: **1.** *după substantivul determinat* și **2.** *înaintea substantivului determinat.*
Subliniază pronumele relative, indică verbul sau substantivul determinat, delimitează propozițiile introduse prin pronume relative și fă oral analiza lor morfologică și sintactică.

III. Care, ce, cât(ă), câți, câte se folosesc și ca **adjective pronominale relative.** Când au această valoare, ele însoțesc un *substantiv nearticulat*, stau *înaintea substantivului, se acordă cu acesta* în gen, număr și caz și au *funcția sintactică de* atribut adjectival:

A luat/ **care (ce)** *floare* i-a plăcut. A luat/ **câte** *flori* a vrut.

La *dativ-genitiv* adjectivul relativ *care* se deosebește de pronume prin *lipsa lui „a" final:* **cărui** *pom,* **cărei** *case,* **căror** *pomi* (*case*).

Exercițiu

Subliniază în mod diferit pronumele relative și adjectivele relative. Indică substantivul înlocuit de pronumele relativ și substantivul determinat de adjectivul relativ. Delimitează propozițiile și analizează adjectivele relative.

a) – Du-te chiar acum la stăpânul moșiei și spune-i că te prinzi să-i dai în girezi tot grâul cât îl are semănat. (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*)
b) …vedeam cât adevăr, câtă culoare, câtă informație[143] folositoare se găsesc în aceste comedii pe care Alecsandri le scria mai mult jucându-se. (N. Iorga, *Oameni cari au fost.*)
c) Înaintăm pe o șosea ce duce spre graniță. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
d) Eu nu știu limanul spre care — Ce demon mă pune-n mișcare,
Pornesc cu bagajul acum, — Ce taină mă-ndeamnă la drum.
(G. Topârceanu, *Balada chiriașului grăbit.*)
e) Și nu se simțea decât vântul care cânta pe mai multe țevi. (Em. Bucuța, *Capra-neagră.*)
f) În care cămeșă s-a mâniet, într-aceea s-a (se va) dezmânia. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
g) …cine mai știe câte pământuri ai avut sub soare, câtă viață…ai cheltuit în căutarea strălucitorului aur. Dar…cum nu te înțeleg eu pe tine, tot așa nu m-ai înțelege nici tu, dacă ai vedea… cărui altar slujesc. (D. Anghel, *Tata.*)

IV. *Din pronumele relativ* **ce** *și pronumele demonstrativ* **cel (cei, ceea, cele)** *s-a format* **pronumele relativ compus cel ce (cei ce, ceea ce, cele ce).** Grupul „cea ce" nu se întrebuințează.

Grupurile respective sunt considerate *pronume compuse* pentru că *pot fi înlocuite cu un pronume relativ simplu:* **cel ce** *vine* (=*cine* sau *care* vine); **cei ce** *vin* (=*care* vin); (stiloul) **cel ce** *e pe masă* (=*care* e pe masă) etc. Formele **ceea ce** și **cele ce** au *sens neutru* când se referă la un fapt, la o anumită situație, la ce s-a spus mai înainte etc.: Nu faci bine/ **ceea ce** *faci*; Vom analiza/ **ceea ce** *ai propus* (**cele ce** *s-au întâmplat*). În locul pronumelui cu sens neutru se poate folosi pronumele *ce.*

Cazurile *pronumelui* **cel ce** *se exprimă prin formele lui* **cel,** *ce* fiind *invariabil:* N. Ac. **cel ce, cei ce, ceea ce, cele ce;** D. G. **celui ce, celei ce, celor ce.**

[143] Adjectivul relativ se exprimă înaintea fiecărui termen coordonat, mai ales când substantivele nu sunt de același gen sau la același număr, iar adjectivul relativ are forme pentru exprimarea genurilor.

La **acuzativ** *pronumele relative compuse care țin locul unui substantiv sunt precedate totdeauna de* **prepoziție;** *pronumele cu sens neutru,* **ceea ce, cele ce,** se *folosesc* **cu prepoziție sau fără prepoziție.**

La **scrierea** *pronumelui* **ceea ce,** observă că *elementele componente* **nu** *sunt contopite,* iar *primul termen se pronunță și se scrie cu doi „e".* **Fii atent** *la modul de pronunțare,* fiindcă *elementul „ceea" este confundat deseori cu demonstrativul scurt „cea",* fapt care duce la *greșelile:* „cea ce" , „ceace". Alteori scrierea **ceea** este respectată, nu însă și separarea lui *ce.* Faptul că *ce* nu s-a contopit cu *ceea* se poate vedea din construcțiile de felul **ceea ce**-*aduce,* **ceea ce**-*am spus,* în care numai *ce* se leagă în vorbire de cuvântul următor.

Exerciții

1. Subliniază pronumele relative compuse și desparte frazele în propoziții. Analizează pronumele relative.
   a) Cel ce în astă lume a dus numai durerea
   Nimic n-are dincolo, căci morți sunt cei muriți. (M. Eminescu, *Împărat și proletar.*)
   b) Celui ce-i place lingușirea este vrednic de lingușire. (T. Vianu, *Dicționar de maxime comentate.*)
   c) Singur și trist, îmi reiau filele înnegrite peste an și recitesc cele ce-am scris. (D.Anghel, *Fantome.*)
   d) – Preuteasă, preuteasă, strigă el, uitându-se prin casă spre a-și alege cele ce-i făceau trebuință la drum. (I. Slavici, *Pădureanca.*)
   e) …în casa bunicilor mei am simțit câteodată nevoia să notez ceea ce era chiar sub ochii mei. (I. Teodoreanu, *În casa bunicilor.*)
   f) – Tată, a venit vremea să-mi dai ceea ce mi-ai făgăduit. (P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe…*)
   g) – Tocmai de ceea ce te-ai păzit, n-ai scăpat. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)
2. În unele din textele următoare pronumele relativ *ce* este sinonim cu pronumele cu sens neutru *ceea ce.* Găsește acele texte și scrie-le, folosind în locul lui *ce* pronumele compus *ceea ce.*
   a) …se auzea răsunând glasul unui pârâuaș *ce* venea ca și noi din deal la vale. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
   b) *Ce* ție nu-ți place altuia nu face. (*Proverb.*)
   c) Sufletul tău să fie ca rășina *ce* curge din brad: viață revărsată. (N. Iorga, *Cugetări.*)
   d) … în viață, în simțire, în gând rămâne mai ales *ce* ai dat altora, *ce* ai lăsat de la tine, *ce* ai jertfit. (N. Iorga, *B. P. Hasdeu.*)
3. Compune un text scurt în care să fie folosit de două ori fiecare dintre pronumele *cel ce, cei ce, ceea ce.* Explică ortografia lor.

Folosirea corectă a pronumelui relativ „care" la acuzativ și la dativ

Regulile limbii literare actuale cer, fără nici o excepție, *exprimarea funcției de* **obiect direct** *a pronumelui relativ „care" prin construcția* **pe care** *și a funcției de* **obiect indirect** *prin formele de dativ* **căruia, căreia, cărora.** Prin aceste modalități de exprimare, se stabilește *un acord între forma cazuală a pronumelui relativ și aceea a pronumelui personal neaccentuat care însoțește pronumele relativ cu funcția de obiect direct sau de obiect indirect:*

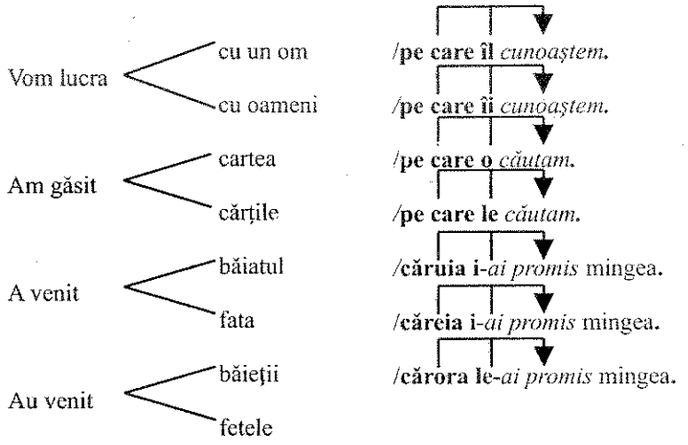

Acordul nu este respectat totdeauna. Greșelile constau în *folosirea formei „care" în locul construcției „pe care" și în locul formelor de dativ:* „Vom lucra cu oameni „*care*" *îi* cunoaștem"; „Am găsit cartea „*care*" *o* căutam"; „A venit băiatul „*care*" *i*-ai promis mingea etc. Când subiectul propoziției introduse prin pronumele relativ este subînțeles, folosirea lui „care" în situațiile arătate *duce la schimbarea înțelesului comunicării.* De exemplu, dacă în loc de „Vecinul a venit cu băiatul/ **pe care îl** *laudă* mereu" se spune „Vecinul a venit cu băiatul/ *care îl laudă* mereu", *propoziția construită greșit cu pronumele „care" spune cu totul altceva decât propoziția cu pronumele „pe care":* din propoziția cu „pe care" se înțelege că „*vecinul* îl *laudă pe* băiat" iar din aceea cu pronumele fără prepoziția „pe" se înțelege că „*băiatul* îl *laudă* pe vecin".

Pentru evitarea greșelilor de felul celor arătate, **ține seama de funcția sintactică a pronumelui neaccentuat** *care însoțește pronumele relativ;* dacă pronumele neaccentuat are *funcția de obiect direct,* trebuie folosit **pronumele la acuzativ „pe care"**, iar dacă are *funcția de obiect indirect,* trebuie folosit **dativul pronumelui relativ.**

Reține *următoarele* **asocieri** privind **dubla exprimare** *a celor două complemente:*

pe care îl; pe care îi; pe care o; pe care le;
căruia (căreia) îi; cărora le.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu pronumele relativ *care* la cazul cerut de context (nominativ, acuzativ sau dativ). Subliniază substantivul înlocuit de fiecare pronume relativ. Dacă pronumele relativ este la acuzativ cu funcția de obiect direct sau la dativ cu funcția de obiect indirect, subliniază și pronumele neaccentuat care îl însoțește.
   a) Spre deosebire de tovarășii noștri/ obișnuiți/... îi întâlneam la fântâni singuratice ori la un han de drumul mare/, domnul Rovei nu se lăuda niciodată cu vreo lovitură faimoasă/... nu i-a fost nimenea martor./ (M. Sadoveanu, *Anii de ucenicie.*)

   b) Păzește-te de figuri și epitete/...nu spun nimic./
   În sfârșit, nu uita/ că puținele momente [...le putem da literaturii] ni-s așa de scumpe,/ că suntem în drept să privim ca pe niște răufăcători pe „autorii"/... ne vorbesc mult/ și nu ne spun nimic./ (Al. Vlahuță, *Cum se face o nuvelă?*)
   c) Pe lângă asta, deveneam în sfârșit stăpân pe timpul meu/... îi destinam întrebuințări uluitoare: lectură nebună pe ploi, – iar în dulceața verii expediții cinegetice și de pescuit în zăvoaie și gârle./ (M.Sadoveanu, *Anii de ucenicie.*)
   d) Sunt apoi brazi/...le-au căzut toate crăcile/ și zac la pământ (...) asemeni unor șerpi cuprinși de un somn adânc./
   Sunt, în sfârșit, unii/...țin strâns încleștați între fălci, smulsă din munte, întreaga stâncă/...creșteau./ (Geo Bogza, *Cartea Oltului.*)
2. Construiește patru fraze în care pronumele relativ *care* la *acuzativ* cu funcția de *obiect direct* să fie însoțit de pronumele neaccentuate *l-, i-, le-, -o;* trei fraze în care pronumele relativ *care* la cazul *dativ* să înlocuiască: *un substantiv masculin la singular; un substantiv feminin la singular; un substantiv masculin la plural.* Fă în toate frazele sublinierile cerute la exercițiul **1.** și indică verbele determinate de pronumele relative.

Acordul pronumelui relativ „care" la genitiv

I. *Pronumele relativ „care" la genitiv* **plasat la începutul propoziției** *este* **atribut al substantivului de la dreapta lui** *și,* ca orice atribut genitival cu topica inversă, *este* **precedat de articolul posesiv:**

Am un coleg/ **al cărui** *frate* este artist.

Când *substantivul înlocuit și cel determinat* de pronumele relativ *nu sunt de același gen sau la același număr,* trebuie **să fii atent** *la* **cuvântul cu care se acordă pronumele relativ** *și la* **cel cu care se acordă articolul posesiv.**

Pronumele relativ *trebuie acordat în gen și în număr* **cu substantivul pe care îl înlocuiește** (aflat în regenta propoziției introduse de pronumele relativ), *iar* **articolul posesiv** *trebuie acordat* **cu substantivul față de care pronumele relativ îndeplinește funcția de atribut** (substantiv aflat la dreapta pronumelui relativ):

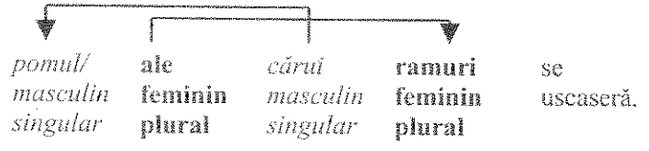

În situații de felul celei din fraza dată, faptul că pronumele relativ se află între doi termeni cu formă de plural duce de multe ori la greșeala *de a pune pronumele relativ la plural:* „...**pomul**/ *ale „căror" ramuri...*".

Textele următoare prezintă **tipurile de construcții** *la care trebuie observată cu atenție* **aplicarea celor două reguli ale acordului** *precizate mai sus.*

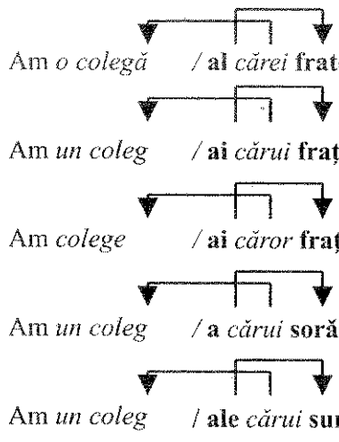

	Greşeli[144]
Am *o colegă* / **ai** *cărei* **frate** este artist.	*colegă*/ al cărui frate
Am *un coleg* / **ai** *cărui* **fraţi** sunt artişti.	*coleg*/ ai *căror* fraţi
Am *colege* / **ai** *căror* **fraţi** sunt artişti.	*colege*/ ale *căror* fraţi
Am *un coleg* / **a** *cărui* **soră** este artistă.	*coleg*/ a *cărei* soră
Am *un coleg* / **ale** *cărui* **surori** sunt artiste	*coleg*/ ale *căror* surori

Cele două săgeţi **cu sens opus** *şi* **încrucişate** *arată că pentru* **acordul pronumelui relativ** *trebuie să priveşti* **spre stânga, dincolo de articolul posesiv,** *iar pentru* **acordul articolului posesiv** *trebuie să priveşti* **spre dreapta, dincolo de pronumele relativ.**

Pentru controlul exprimării corecte, *reţine* **modelul**[145] acestui **acord încrucişat:**

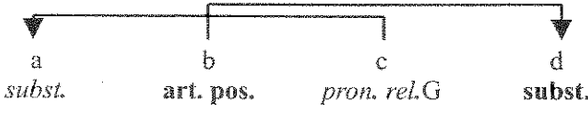

Regulile precizate prin acest model privesc şi siutaţia în care *pronumele relativ la genitiv determinant al unui* **substantiv la acuzativ cu prepoziţie** *este aşezat înaintea substantivului* (între prepoziţie şi substantiv):

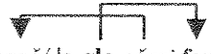

–*… o casă*/ la **ale** *cărei* **ferestre** sunt flori.

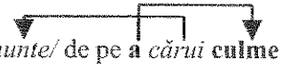

–*…un munte*/ de pe **a** *cărui* **culme** coboară un pârâu.

Exerciţii

1. Explică acordul articolului posesiv şi al pronumelui relativ la cazul genitiv, indicând prin litere şi săgeţi (ca în modelul dat) substantivul cu care este acordat articolul posesiv şi cel cu care este acordat pronumele relativ.

[144] S-au subliniat termenul greşit acordat (pronumele relativ sau articolul posesiv) şi substantivul cu care trebuie acordat.

[145] În model au fost notaţi cu aceeaşi literă termenul acordat şi cel cu care se acordă în gen şi în număr.

– Am urcat pe un munte/a cărui înălţime trece de două mii de metri.
– Am urcat pe munţi/a căror înălţime trece de două mii de metri.
– Am urcat pe munţi/ ale căror înălţimi trec de două mii de metri.
– Ţi-am adus o carte/ al cărei autor te interesează.
– Ţi-am adus cărţi/ al căror autor te interesează.
– Ţi-am adus cărţi/ ai căror autori te interesează.
– Am intrat într-o cameră/ pe ai cărei pereţi erau numeroase tablouri.

2. Completează locurile libere cu pronumele *care* la genitiv precedat de articolul posesiv, ţinând seama de modelul dat pentru regulile acordului.

a) Dacă am căpătat oarecare deprindere de a nu mă exprima prea banal/, o datoresc unuia din profesorii mei de română. Calistrat Hogaş,/… lecţii le ascultam vrăjiţi./ (*A fi elev.*)

b) Acum ne apropiem de Iaşi, lăsând în stânga Valea Nebunei./ ce se ascunde cu numeroasele ei lespezi din dosul unui deal gol şi prăbuşit,/ pe… culme se află ruinele Cetăţuiei,/ Intrăm acum între două şiruri de bordeie/… înfăţişare ticăloasă nu răspunde nicidecum la ideea/ ce câştigasem de oraşul Iaşilor,/ (V. Alecsandri, *Iaşii în 1844.*)

c) Din jnepenii culcaţi de vânturi se înalţă de pretutindeni stânci uriaşe,/… forme ciudate au toate nume şi înţelesuri potrivite cu închipuirea poporului./
Aci ne odihnim pe muşuroaiele de iarbă din preajma şipotului/… apă te taie la dinţi,/ atâta-i de rece./ (Al. Vlahuţă, România pitorească.)

d) Un brad (…) stă de strajă (…)./ Bătrân şi neştiut de nimeni e acest sihastru vegetal,/… ramuri umbresc leagănul unei ape./
În cele din urmă, extenuate, apele Oltului ajung la picioarele uriaşului munte,/ pe …umeri a coborât./ (Geo Bogza, *Cartea Oltului.*)

e) Am multă sperare în acest neam,/… adâncă cumînţenie e tipărită într-o mulţime de proverbe, unele mai înţelepte decât altele,/… închipuire minunată e zugrăvită în poveştile sale poetice şi strălucite ca înseşi cele orientale;/… inimă bună şi darnică se arată în obiceiul ospeţiei/ pe care l-a păstrat cu sfinţenie de la strămoşii săi;/… geniu, în sfârşit, luceşte atât de viu în poeziile sale alcătuite în onorul faptelor măreţe./ (V. Alecsandri, *Românii şi poezia lor.*)

3. Construieşte trei fraze în care a doua propoziţie să fie introdusă prin pronumele relativ *care* la genitiv, cu acordul pronumelui relativ şi al articolului posesiv realizat cu substantive la genul şi numărul indicate mai jos.

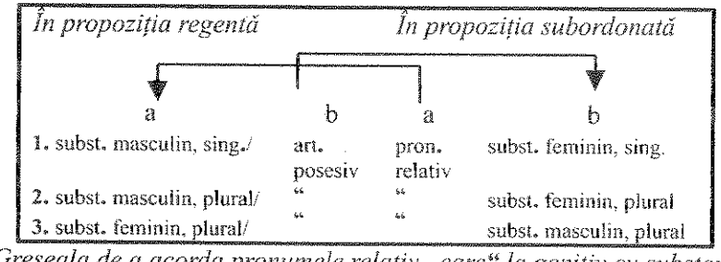

II. *Greşeala de a acorda pronumele relativ „care" la genitiv cu substantivul pe care îl determină este frecventă şi în construcţiile în care* **pronumele relativ este plasat după substantiv.** *Nu uita că* **pronumele relativ „care" din propoziţiile atributive se acordă în gen şi în număr cu un substantiv din propoziţia regentă** (substantivul determinat de propoziţia atributivă):

„Înaintăm prin **strâmtoarea** aceasta întunecoasă,/ *pe fundul* **căreia** Jiul curge pe un jgheab scobit în stâncă." (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)

În construcțiile de acest fel, *valoarea de pronume relativ* se poate dovedi prin *înlocuirea* nu numai *cu genitivul substantivului* determinat de propoziția atributivă – *pe fundul* **strâmtorii** – ci și *cu genitivul pronumelui demonstrativ: pe fundul* ***acesteia.*** Nu se poate spune deci:... strâmtoarea...*pe fundul „căruia"*, cum nu se poate spune nici: ...strâmtoarea...*pe fundul „acestuia"*.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu pronumele relativ la genitiv. Subliniază cu o linie substantivul pe care îl determină și cu două linii pronumele relativ și substantivul înlocuit (substantivul cu care l-ai acordat în gen și în număr).
   a) În aceste locuri te împresoară singurătatea,/ la hotarele...viața se pare că expiră. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)
   b) (...) mergi mai bine de trei ceasuri/ și dai de Cheia Recei,/ în pragul ...se deschide fantastica peșteră Stogu./ Te sui anevoie până la intrarea ei largă, triunghiulară,/ din vârful... atârnă o stalactită de mărimea unui om aproape, podoabă (...) spânzurată acolo/ ca să te vestească/ de ce minunății ai să vezi mai departe./ Într-adevăr, de-abia faci vreo douăzeci de pași în gârliciul peșterii,/ și te găsești înlăuntrul unei bolți uriașe,/ din tavanul... atârnă mii de stalactite,– ciucuri mari și perdele horbotate,/ din încrețiturile... se preling/ și cad picături de apă./ (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
2. Construiește câte o frază cu fiecare dintre situațiile de mai jos, folosind după substantivul din dreapta barei pronumele relativ **care** *la genitiv*, apoi fă sublinierile cerute la exercițiul **1.**

...o casă/ pe acoperișul...	...ramurile.../ la umbra...
... un râu/pe malurile...	...muntele.../ de pe culmile...

3. Scrie frazele realizate la exercițiul 2, punând pronumele relativ (cu articol posesiv) înaintea substantivului determinat[146]. Indică prin săgeți substantivul cu care ai acordat articolul posesiv și pe cel cu care ai acordat pronumele relativ.

C. Pronumele și adjectivul pronominal interogativ

I. Cuvintele **care, cine, ce, cât(ă), câți, câte** se folosesc și ca **pronume interogative**[147].

Pronumele interogativ *ține locul* (*în propoziții interogative*) *cuvântului așteptat ca răspuns la întrebare.*

Răspunsul la pronumele *cine, care, ce* este, de obicei, un *substantiv* sau un *pronume:*

[146] Ține seama de faptul că pronumele relativ la cazul genitiv plasat înaintea substantivului determinat nu primește pe *a* final și că substantivul precedat de un atribut genitival nu primește articolul enclitic.

[147] Denumirea *interogativ* vine de la adjectivul latin *interrogativus*, format, la rândul lui, de la verbul *interrogare = a întreba.*

– *Cine* (*care*) a terminat? – **Ion (eu, acesta).** – **Ce** *ai adus?* – **O carte.**

La pronumele *cât(ă), câți, câte* răspunsul poate fi un *numeral cardinal* sau un *pronume nehotărât cu sens cantitativ:*

– *Câți lipsesc?* – **Doi (mulți, puțini** etc). – **Câtă** *ai adus?* – **Multă.**

De la pronumele cu sens cantitativ „cât" s-a format *pronumele interogativ cu sens ordinal* – **al câtelea, a câta** –, la care se răspunde printr-un *numeral ordinal:* – **Al câtelea (a câta)** *îți place?* – **Al doilea (a doua).**

– **Pe al câtelea (pe a câta)** *îl (o) vrei?* – **Pe al doilea (pe a doua**[148]**).**

– La *acuzativ*, aceste pronume *sunt precedate totdeauna de* **prepoziție.** Forme de dativ-genitiv nu au.

Observă **pronunțarea** *și* **scrierea corectă** a celor două forme: *al câtelea* (nu: al „câtilea" sau al „câtâlea") *și a câta* (nu: a „câtea").

Pronumele interogative *cine, care* și *cât* (*câtă, câți, câte*) pot avea următoarele **funcții sintactice: subiect, nume predicativ, complement** și **atribut genitival.** *Funcția sintactică a pronumelui interogativ corespunde cu aceea a cuvântului așteptat ca răspuns la întrebare, adică cu a cuvântului căruia îi ține locul:*

N.	**Cine** a venit? – *A venit* **un băiat.**	*subiect*
G.	**Cine** *ești* tu? – Eu *sunt* **prietenul** lui Mihai.	*nume predicativ*
Ac.	**Pe cine** *ai lăsat* acasă?– *Am lăsat*-**o pe soră** mea.	*compl. obiect direct*
	Cu cine *vorbeai?* – *Vorbeam* **cu un copil.**	*compl. obiect indirect prepoziționat*
D.	**Cui** *i-ai spus* că vii la noi? – *I-am spus* **mamei.**	*compl. obiect indirect*
G.	**Al cui** *fecior* ești tu? – Sunt *feciorul* **lui** Alexe.	*atribut genitival*
	Al cui *este* băiatul acesta? – Băiatul *este* **al vecinului nostru.**	*nume predicativ*

Pronumele interogative **ce, al câtelea, a câta,** neavând forme pentru cazurile dativ și genitiv *îndeplinesc numai funcțiile nominativului și ale acuzativului.*

Pronumele interogative **pe care, pe al câtelea, pe a câta** *cu funcția de* **obiect direct** *sunt însoțite obligatoriu de* **pronumele personal neaccentuat.** Este deci *greșit* să se spună: „Pe care (pe al câtelea, pe a câta) ai văzut?"

În textele analizate mai sus, propozițiile prin care s-au dat răspunsurile la întrebări au predicatele exprimate. Dar, în vorbire, de cele mai multe ori, propoziția răspuns la întrebare este redusă la partea de propoziție exprimată prin cuvântul pe care îl înlocuiește pronumele interogativ, însoțit sau nu de atributul (atributele) lui: – **La cine** *te gândești?* – **La mama./** – **Cine** *este omul acela?* – **Un consătean./** – **Câte** *ai rezolvat?* – **Două./** – **Cui** *ai dat cartea?* – **Fratelui** *tău.* Predicatul sau verbul copulativ nu se mai exprimă fiindcă verbul prin care s-ar exprima ar fi tot cel din propoziția interogativă: **Mă gândesc** *la mama;* (Omul acela) **este** *un consătean* etc.

[148] Prin numerale ordinale se poate răspunde și la pronumele interogative *cine* sau *care:* – *Cine (care)* lipsește? – *Al doilea (a doua).*

Exerciții

1. Subliniază pronumele interogative și cuvintele pe care le înlocuiesc (dacă textul cuprinde și răspunsul la întrebare). Indică prin săgeată cuvântul determinat de pronumele interogativ cu funcția de complement sau de atribut. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor interogative.
   a) S-a zis ceva de Iancu, de Stan, de Lăurescu.
      Cine le-a scos acestea? – Le-a scos Alexandrescu. (Gr.Alexandrescu, *Satiră. Duhului meu.*)
   b) Când era să plece, văzu trăsura boierească trecând pe acolo.
      – Pe cine ai adus, Dumitre?
      – Pe jupâneasa Lența, nene Gheorghe. (G. Galaction, *Gheorghe Cătălina.*)
   c) …O să-ți cântăm și o să-ți jucăm, sfinte soare…
      – Cu cine vorbești tu acolo?
      – Cu soarele. (Z.Stancu, *Dulăii.*)
   d) Ce se naște cu luna și piere cu soarele? (Ghicitoare – *Bruma*).
   e) – Care-i acolo? întrebă hangiul.
      – Eu, domnu Stavrache, răspunse un glas de copilă. (I.L.Caragiale, *În vreme de război.*)
   f) …boierul îl plimbă pe la toate moșiile și-l întreabă:
      – Pe care ți-o alegi, băiete, să-i porți singur de grijă?
      – Pe toate, tată… (Em. Gârleanu, *Boierul Iorgu Buhtea.*)
   g) – Câți au pierit d-ai noștri?
      – Zece. (C. Negruzzi, *Sobieski și românii.*)
   h) Ce e poezia? Înger palid cu priviri curate. (M. Eminescu, *Epigonii.*)
   i) – Moșule, al cui e feciorandrul acesta[149]?
      – Al nostru, boierule, e al nostru[150]. (Vol. *Din folclorul nostru.*)
   j) – Și pricina fericirii tale care-i?
      Halunga luă de pe o canapea o carte, o puse pe masă și răspunse:
      – …Cartea mea din urmă. (Em. Gârleanu, *Un volum de capodopere.*)
   k) – Babo, cui îi zici tu fătu-meu?
      – Ție, cui să-i zic? nu ești tu băiatul meu Abu-Hasan?
      – …Cine este Abu-Hasan acela? (I.L.Caragiale, *Abu-Hasan.*)
2. Compune un dialog în care pronumele interogative *care, al câtelea, a câta* să fie folosite la *nominativ*, cu funcția de *subiect* sau de *nume predicativ*, și la *acuzativ*, cu funcția de *obiect direct*. Subliniază pronumele interogative din toate propozițiile și predicatul sau verbul copulativ din propozițiile cu pronumele la nominativ; indică verbul determinat de pronumele la acuzativ.

II. *Cuvintele* **care, ce, cât(ă), câți, câte, al câtelea, a câta** *pot fi folosite și ca* **adjective pronominale interogative.** Adjectivul interogativ stă *înaintea unui substantiv nearticulat,* cu care se *acordă în gen, număr și caz și are funcția sintactică de* **atribut adjectival.**

– **Care (ce)** *carte* este mai interesantă? **Cărui** *coleg* sau **cărei** *colege* o oferi?

– **Câți** *pomi* și **câte** *vițe* ai altoit?

– **Al câtelea** *pom* (**a câta** *viță*) trebuie scos (scoasă)?

Exercițiu

Subliniază în mod diferit pronumele interogative și adjectivele pronominale interogative. Notează deasupra pronumelor interogative funcțiile lor sintactice. (S. NP etc.). Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele pronominale interogative și fă analiza morfologică și sintactică a acestora.

a) Cine a tras în calul meu de lemn?
   Cu ce săgeată, cu ce floare? (Nichita Stănescu, *Galben copil oprit în poză.*)
b) Ce eram noi românii pe atunci? Cine ne băga în seamă? Care ziar, care revistă sau care scriitor se ocupa de noi? (Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*)
c) Cum te-ai topit acum în noapte, În care brad, de care creangă
   Eu stau cu inima la sfat: Plânsoarea ta s-a aninat?
   (O.Goga, *Doina*)
d) – Acum, …câte bucăți ai fi avut dumneata, care spui că avuși două pâni?
   – Șase bucăți aș fi avut, domnule judecător. (Ion Creangă, *Cinci pâni.*)
e) – Câți domni a avut țara românească?
   – Mulți, domnule… (I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit.*)
f) Împărecheri ciudate de slove…, o, cuvinte!
   .....
   Sub bolta cărei peșteri ați răsunat voi oare? (D. Anghel, *Imn.*)
g) Ei! asta e asta!… Căreia dintre acele două feluri de produceri să dăm admirația noastră? Care e artă și care nu (e artă)? (I.L.Caragiale, *Câteva păreri.*)
h) …metoda bătrânului meu curs francez, în [nu mai știu] a câta ediție…hrănește și astăzi… inteligențele tinerelor generațiuni. (I.L.Caragiale, *Câteva păreri.*)

III. *Propozițiile construite cu pronume interogative sau cu adjective interogative sunt folosite deseori* **în frază** *ca* **propoziții subordonate** față de o propoziție cu predicatul exprimat de obicei prin unul dintre verbele *a afla, a auzi, a întreba, a răspunde, a spune, a ști:*

Spuneți-mi/ **ce**-*i dreptatea?* (M.Eminescu, *Împărat și proletar.*)
Măiculița tot mă-**ntrebă/ Care** *muncă* mi-e mai dragă? (*Folclor.*)

În construcțiile de acest fel, *pronumele sau adjectivul interogativ are* (ca și pronumele sau adjectivul relativ) *rolul de a face legătura între subordonata în care îndeplinește o anumită funcție sintactică și regenta ei.* Pronumele interogativ a devenit deci **pronume interogativ-relativ**,iar adjectivul interogativ a devenit **adjectiv interogativ-relativ.**

Propozițiile interogative folosite în frază *ca propoziții subordonate* se numesc **propoziții interogative indirecte,** spre deosebire de propozițiile *interogative independente,* numite **propoziții interogative directe.**

Exercițiu

Subliniază cu o linie pronumele sau adjectivele interogative din propozițiile interogative directe și cu două linii pronumele și adjectivele interogativ-relative. Delimitează prin bare propozițiile interogative indirecte și fă analiza morfologică și sintactică a tuturor pronumelor și adjectivelor interogative.

[149] – "Ce *e* poezia? – (*e*) **înger…**" – Funcția sintactică: nume predicativ.
[150] – „**Al cui** *e?* – (*e*) **al nostru**". – Funcția sintactică: nume predicativ.

a) – Nu știu cine te-a îndreptat la casa mea, că știu că ești berechet bun. (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*)

b) – Neghiniță, unde mi-e coroana cu stemele și cu luminile?
– Ci taci, Măria ta! Pune foaie lată de lipan pe deasupra pletelor albe și spune-mi drept care e mai ușoară, coroana cu grijile sau lipanul cu umbrele? (B. Șt. Delavreancea, *Neghiniță.*)

c) – A cui ești tu, fata mea?
– A Mamei-Pădurilor, răspunse ea suspinând, mă vei iubi tu acuma, când știi a cui sunt?... (M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*)

d) Dumneavoastră, cinstiți oaspeți, se vede că păstețí bobocii, de nu vă pricepeți al cui fapt este acesta. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

e) Vă las să judecați — Și câte oi (fură) sluțite.
Câți miei fură mâncați — De fiarele cumplite!
(Gr. Alexandrescu, *Elefantul.*)

f) Dar câte nu făcuse, câte nu suferise Grivei, dulăul credincios al curții! (Em. Gârleanu, *Grivei.*)

g) Auzi tu, mamă, câte-mi spune? — De-aș sta să-i dau și cu răspuns,
Și-alergă-n sat să mai adune — La câte legi am fi ajuns!
Și câte porecliri pe-ascuns
Îmi pune. — (G. Goșbuc, *Dușmancele.*)

Acordul adjectivului interogativ „care" la genitiv

Observă în construcțiile următoare **acordul** *adjectivului pronominal interogativ* **care** *la cazul genitiv și al* **articolului posesiv:**

A *cărui elev* este **cartea** aceasta? **Ale** *cărui elev* sunt **cărțile** acestea?

Adjectivul pronominal interogativ se acordă în gen și în număr *cu substantivul pe care îl determină:* **cărui** (masc. sing.) → **elev** (masc. sing.).

Articolul posesiv se acordă *u substantivul care arată* **obiectul posedat,** *substantiv cu funcția de* **subiect: a** (fem. sing.)... → **cartea** (fem. sing.); **ale** (fem. pl.)... → **cărțile** (fem. pl.).

La construirea propozițiilor de felul celor prezentate, se face de multe ori *greșeala de a acorda articolul posesiv cu substantivul determinat de adjectivul interogativ* **„***cărui* (*cărei, căror*)**":** *„Al"* cărui elev *este* cartea aceasta? *„Ai"* căror elevi sunt *cărțile* acestea? etc. Observă, în indicațiile de deasupra celor două propoziții, că săgeata care leagă articolul posesiv de substantivul cu care se acordă o încadrează (o îmbrățișează) pe aceea care indică temenii cu care se acordă adjectivul interogativ la genitiv. *Reține* **modelul** *acestui* **acord îmbrățișat:**

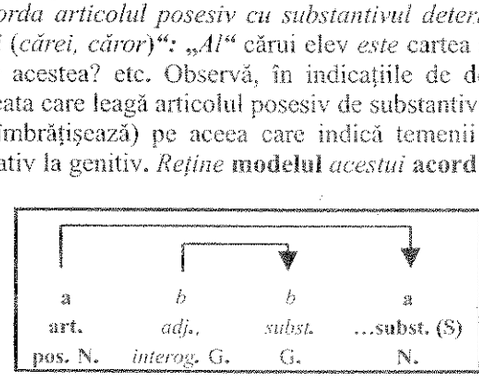

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adjectivul interogativ *care* la genitiv precedat de articolul posesiv, aplicând modelul dat pentru cele două reguli ale acordului. Notează cu aceeași literă cuvintele acordate și indică prin săgeți direcțiile acordului.

.....femei este copilul acesta?	..... pictor este opera aceasta?
.....femei sunt copiii aceștia?	.....pictor sunt aceste opere?
.....femei sunt fetele acestea?	.....pictori sunt aceste opere?
.....țări este acest drapel?	.....sătean este casa aceasta?
.....țări sunt aceste drapele?	.....săteni sunt aceste case?

2. Construiește câte o propoziție interogativă cu adjectivul interogativ *care* la genitiv după indicațiile date mai jos.

Adjectivul interogativ determină	*Subiectul propoziției exprimat prin*
1. un subst. masculin, singular;	subst. feminin, singular;
2. un subst. masculin, plural;	subst. masculin, singular;
3. un subst. feminin, singular;	subst. feminin, plural;
4. un subst. feminin, singular;	subst. masculin, plural.

Ortografia pronumelui „ce" când formează silabă cu alt cuvânt

În afară de îmbinările alcătuite din pronumele (interogativ sau relativ) „ce" și un pronume neaccentuat *–ce-***i**, *ce-***l**, *ce-***o**, *ce-***mi**, *ce-***ți**, *ce-***și** (prezentate la pag. 177-179 și pag. 198) –, *pronumele „ce" poate fi asociat într-o singură silabă* **cu auxiliarul unei forme verbale compuse** (dacă auxiliarul începe cu vocală) *sau* **cu formele scurte ale prezentului verbului „a fi"– „i"** (*=este*) *și* **„-s"** (*= sunt*)**:**

– *ce-***am**, *ce-***ai**, *ce-***a**, *ce-***ați**, *ce-***au (citit);** *ce-***aș**, *ce-***ar (citi)**;

– *Ce-***i** acolo (pe masă)? *Ce-***i** fratele tău (el, ea, acesta)? la cartea/ *ce-***i** învelită. la cărțile/ *ce-***s** învelite.

Fii atent *îndeosebi la îmbinările* **ce-a** (*citit, scris* etc.) și **ce-i** (=ce este), *la care pronunțarea ca un singur cuvânt – „cea", „cei" – duce deseori la confuzie cu* **cea, cei,** *forme ale articolului demonstrativ, ale pronumelui sau ale adjectivului demonstrativ de depărtare.*

În situațiile de felul *„ce-a" citit,,* **mijlocul de control** *pentru scrierea* **ce-a** *este* **participiul** *următor, care, împreună cu „a" din „cea", formează persoana a III-a singular a perfectului compus: ce-***a citit** (el).

În cazul *„ce-***i"** = *ce* **este, mijlocul de control** *pentru scrierea* **ce-i** *constă în* **posibilitatea de a înlocui,** *în contextul respectiv,* **pe „i" cu „este (e)".**

Opozițiile: ce-l/ cel/ ce-i/ cei; ce-a/ cea

(Schemă recapitulativă)

A. **cel, cei, cea**

1. *Articol demonstrativ* (*adjectival*) urmat de
- – adjectiv sau participiu cu valoare adjectivală: **cel** *mare,* **cei** *mari,* **cea** *mare;* **cel** *rănit,* **cei** *răniți,* **cea** *rănită;*
- – adjectiv sau adverb la gradul superlativ relativ: **cel (cea)** *mai mare;* **cei** *mai mari;* (merge) **cel** *mai repede;*
- – numeral: **cei** *doi;* **cel (cea)** *dintâi;* **cel** *de-al doilea;* **cea** *de-a doua.*

2. *Adjectiv demonstrativ* (regional) urmat de
- – substantiv: **cel** *munte;* **cei** *munți;* **cea** *vale.*

3. *Pronume demonstrativ* urmat de
- – atribut cu prepoziție sau cu articol genitival: **cel (cei, cea)** *de piatră, de la noi, de reparat, de acolo, al* (*ai, a*) *vecinului;*
- – propoziție atributivă: **cel (cei, cea)**/*care*...; **cei**/ câți...

4. *Termen al pronumelui relativ compus*
- – **cel** *ce,* **cei** *ce* = **acela** *ce,* **aceia** *ce*

B. ce-l, ce-i, ce-a
pron. interogativ (relativ) *ce* + *altă parte de vorbire*
- – **ce-l**: pron. **ce** + pron. pers. **-l** =**ce îl**
- – **ce-i**
  - pron. **ce** +pron. pers. **-i** = **ce îi**
  - pron. **ce** + verb **-i** (*a fi:* prezent)= = **ce este** (*el*)
- – **ce-a**: pron. **ce** + auxiliarul perf. compus **-a**:
- – **ce-a** *citit* = **ce a citit** (el)

Exerciții

1. Explică ortografia cuvintelor subliniate arătând ce părți de vorbire sunt și ce funcție sintactică au cuvintele *ce-l ce-i,* pronumele și adjectivele demonstrative *cel, cei, cea.* Pentru valorile de articol demonstrativ, pronume sau adjectiv demonstrativ și pentru valoarea lui „a" din secvența *ce-a,* procedează, în privința sublinierii termenului din dreapta, ca în situațiile corespunzătoare din schema de mai sus.
   a) – Când am omorât pe *cei* șapte zmei,/ am luat inelul de la fata *cea* mai mică a împăratului/ – iacă-l pe degetul *cel* mic. (I.Pop-Reteganul, *Povești ardelenești.*)
   b) Revoluționarii din București... au trecut din Dobrogea în Turcia. *Cei* din Moldova au trecut în Bucovina. (Jean Bart, *Mărturisiri literare.*)
   c) Se vede/că (Rudolf) ieșise.../ să se uite mai bine la focul *cel* mare dinspre Ruginoasa./ și atunci l-au trăsnit *cei*/ care-l păndeau. (L. Rebreanu, *Răscoala.*)
   d) Școala Militară din Iași se mută la București, contopindu-se cu *cea* de aici. (Const. C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă.*)

   e) E un om frumos, trupește și sufletește,/ *cel* ce pare făcut dintr-o singură bucată. (N.Iorga, *Cugetări.*)
   f) ...legea rurală trebuie să fie votată de o Cameră/ care să cuprindă și pe reprezentanții burgheziei și pe *cei* ai țărănimii. (Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-vodă.*)
   g) *Ce-i* rotund și fără fund? – (Ghicitoare – *Cercul*).
   h) *Ce-i* mai rău/ și *ce-i* mai bun.
   Pentru omul *cel* nebun? – (Ghicitoare – *Limba*).
   i) *Ce-i* pe tine/ și nu-l simți? – (Ghicitoare – *Numele*).
   j) *Cel* dintâi lucru [*ce-l* impresionă] fu prefacerea caracterului maiorului... Ziua călare, noaptea pe jos,/ părea *cel* mai vânjos dintre oamenii batalionului. (D.Zamfirescu, *În război.*)
   k) Acolo s-a odihnit Nicoară ani și ani după războaiele [*ce-a* purtat] și după isprăvile/ *ce-a săvârșit. (M.Sadoveanu,* Nicoară Potcoavă.)
   l) Lăsa-m-oi de răzeșie/ Cu *cea* ghioagă de pe spate./
   Să apuc în haiducie,/ Să-mi aleg judecători
   Ca să-mi fac sfânta dreptate Cei stejari nestrâmbători.
   (*Cântecul răzeșului.*)
   m) Oamenii...plecară...binecuvântând/ pe *cei ce-i* scăpaseră. (Victor Eftimiu, *Păunașul-Codrilor.*)
   n) Timp îndelungat rămâne Oltul pe gânduri... *Cei ce-l* vor vedea în Câmpia Ciucului/ nu vor putea crede/ că acea apă nemișcată...ar fi însuși Oltul. (Geo Bogza, *Cartea Oltului.*)
2. Compune un dialog sau o narațiune cu părți de dialog în care să se afle: cuvintele *cel, cei, cea* cu valoare de *articol demonstrativ* și cu valoare de *pronume demonstrativ,* pronumele relative compuse *cel ce, cei ce;* situațiile *ce-l, ce-a, ce-i* (cu *-i* pronume neaccentuat și cu *-i* verb *–este*). Motivează felul cum ai scris.

D. Pronumele și adjectivul pronominal nehotărât

I. Pronumele nehotărât *ține locul unui substantiv fără să dea vreo indicație precisă asupra obiectului:*

– Și *stelele* se schimbau necontenit, tot **altele** veneau ...apoi dispăreau. **Unele**, după o rotație îndelungată, reapăreau. (D. Anghel, *Un boem.*)

– O mișcare s-a produs subit în sală,/ **cineva** l-a recunoscut (pe Coșbuc). (O.Goga, *Coșbuc.*)

Pronumele *altele* și *unele* țin locul substantivului *stele,* dar nu precizează care stele veneau și care reapăreau, iar pronumele *cineva* se referă la *un om* (*o persoană*) *oarecare* din sală.

Pronumele nehotărâte sunt mult mai variate decât celelalte feluri de pronume. Unele sunt *cuvinte simple:* **unul, altul, tot, mult, puțin, atât(a), cutare.**

Cele mai multe pronume nehotărâte sunt *cuvinte compuse.* **Vreunul** este format din *vre-unul.* Celelalte sunt formate din pronumele *cine, care, ce, cât* și *alt*(*e*) *elemente*(*e*) *de compunere:*

cineva, careva, ceva, câtva;	**altcineva, altcareva, altceva;**
oricine, oricare, orice, oricât;	**orișicine, orișicare, orișice, orișicât;**
oarecine, oarecare, oarece;	**fiecine, fiecare**[151]**.**

Pronumele *unul* și *altul* au *formele:*

N. Ac.	**unul**	**una**	**unii**	**unele**	**altul**	**alta**	**alții**	**altele**
D.G.	**unuia**	**uneia**	**unora**		**altuia**	**alteia**	**altora**	

Declinarea pronumelui *cutare* se aseamănă cu a pronumelui relativ (interogativ) *care:*

N.Ac. sg. și pl., m.f.,n. **cutare** (ca și *care*);
D.G. **cutăruia, cutăreia, cutărora** (ca și *căruia, căruia, căreia, cărora*).

Pronumele *tot, mult, puțin*[152]*, atât(a)* au următoarele *forme:*

sg. N. Ac.	**tot**	**toată**	**mult**	**multă**	**puțin**	**puțină**	**atât(a)**	**atâta**
pl. N. Ac.	**toți**	**toate**	**mulți**	**multe**	**puțini**	**puține**	**atâția**	**atâtea**
D.G.	**tuturor(a)**		**multora**		**puținora**		**atâtora**	

Formele de *nominativ-acuzativ singular* țin locul substantivelor care arată *obiecte nenumărabile: Cât* **lapte** (câtă **miere**) *îți trebuie?* – Îmi trebuie **tot (toată), mult (multă)** etc. Pronumele *tot* și *atât(a)* se pot referi și la *conținutul unei comunicări:* **„Ce ți-am spus/** *e* **tot/** *ce știu* sau **„atât (a)** *știu*".

Pronumele *tot* cu sens general (neutru) poate apărea și *articulat:* **Totul** *era urât... în așa-zisul palat* (I.Teodoreanu, *Masa umbrelor*).

Pentru *dativ,* în locul formelor *tuturor(a), multora, puținora, atâtora,* se folosește deseori construcția cu prepoziția **la** – *Le-a spus* **la toți (la mulți, la puțini, la atâția)** –, construcție prin care aceste pronume cu sens cantitativ se apropie de numeralele cardinale (*Le-a spus* **la doi**).

Pronumele nehotărâte compuse se declină după modelul pronumelui din alcătuirea fiecăruia, celelalte elemente fiind invariabile:

– *vre***unul, *vre*una, *vre*unuia; *vre*unii, *vre*unele, *vre*unora;**
– **cine***va*, **cui***va; alt***cine***va*, *alt***cui***va* etc.
– *ori***care,** *ori***căruia**, *ori***căreia**, *ori***cărora** etc.;
– **câtva. câtă***va*, **câți***va*, **câte***va*, **câtor***va* etc.

Pronumele *fiecare* are forme numai pentru singular: *fie***care,** *fie***căruia,** *fie***căreia.**

Compusele cu pronumele „*ce*" –**ceva, altceva** etc. –sunt *invariabile* (ca și pronumele „ce").

[151] Pronumele compuse cu *oare-* și cele cu *fie-* au următoarele variante *neliterare: oareșicine, oareșicare, oareșice; fieș(te)cine, fieș(te)care; fitecine, fi(ș)tecare.* Compusele *fiece, fieș(te)ce, fitece* se folosesc numai ca adjective.

[152] *Tot (toată), mult(ă), puțin(ă)* sunt prezentate în *Gramatica Academiei* ca „adjective substantivate", ele provenind din aceleași cuvinte folosite cu valoare de adjective cantitative.

La pronumele *câțiva (câteva)* raporturile de *dativ* și de *genitiv* se exprimă adesea prin construcțiile prepoziționale specifice numeralelor cardinale: **le-***am spus* **la câțiva (la câteva);** *propunerile* **a câțiva** *dintre voi.* Pronumele *câțiva* se apropie de numeralele cardinale și prin faptul că poate fi însoțit de *vreo:* **vreo câțiva (câteva).**

Pronumele nehotărâte au, de obicei, **funcțiile sintactice** exemplificate prin textele de mai jos.

N. Fiecare își *cunoaște* datoria.	*– subiect*
Ac. *Prețuim* deopotrivă **pe fiecare.**	*– compl. obiect direct*
Succesul *depinde* **de fiecare** dintre noi.	*– compl. obiect indirect prepozițional*
Am lucrat **lângă fiecare.**	*– compl. circ. de loc*
D. *I se dă* **fiecăruia** după meritele lui.	*– compl. obiect indirect*
G. *Datoria* **fiecăruia** este să se pregătească.	*– atribut genitival*
Datoria aceasta *este* **a fiecăruia.**	*– nume predicativ*

Alte pronume nehotărâte, la cazul *nominativ,* pot avea și funcția de **nume predicativ:**

Șeful echipei *va fi* **unul** dintre voi (sau: **altul, altcineva** etc.).

Exercițiu

Subliniază pronumele nehotărâte și indică prin săgeată cuvântul determinat de pronumele cu funcția de complement sau de atribut. Analizează morfologic și sintactic pronumele nehotărâte.

a) ...la ceartă unul zice una,/ altul zice alta...; în sfârșit, are parte fiecare de cuvânt. (I.L.Caragiale, *Kir Ianulea.*)
b) ...original în civilizație nu înseamnă a refuza/ să înveți de la alții; nu înseamnă a face totul, a inventa totul singur. (H. Daicoviciu, *Dacii.*)
c) ...Ce ești te privește mai la urma urmei numai pe tine. Ce vrei/ privește și pe alții. Ce faci,/ aceea poate privi pe toți.
– Iubind pe cineva, l-ai luat în sufletul tău/ fără ca el să piardă ceva.
– Viața nu primește/ să-i dai altceva/ decât ce-ți cere.
– Cine scrie pentru puțini,/ scrie pentru aceia; cine scrie pentru sine,/ scrie pentru toți.
– Dă fiecăruia/ ce i se cuvine,/ și ție ajungă-ți/ ce rămâne.
– Înțelepciunea e a ta/numai când o dai altuia,/ altfel, ea e numai în tine.
– Arta dă tot tuturora,/ și rămâne totuși întreagă.
– A trăi înseamnă a lucra; totuși prinde bine o clipă în care să poți simți că trăiești. Și atâtora ca le lipsește totdeauna. (N. Iorga, *Cugetări.*)
d) – Dumneata, femeie, îl urmărești pe careva dintre dânșii pentru o datorie? (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)
e) Adunătorii birului și dijmei se înfățișau o dată pe an, la vremea „crestatului",/ căci datoriile fiecăruia erau crestate pe răboj. (E. Camilar, *Povestiri eroice.*)
f) Ce răsare în grădina ta,/ al tău este,/ nu (este) al altcuiva. (Z. Stancu, *Desculț.*)

g) Cutare din sat spune conăcăria pe la nunți fără a fi învățat pe cărți,/ (e) semn/ că știința de carte nu-i ceva de neapărată trebuință. (G. Călinescu, *Ion Creangă, viața și opera*).

h) Fu atunci o dispută între secui,/din(tre) care unii voiau/ să păstreze în viață (pe) vreo câțiva nobili prinși,/ iar alții cereau/ ca să se omoare îndată...; se învoiră apoi/ să amâne...moartea unora dintr-înșii. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)

i) Sunt...zeci de asemenea văi,/iar Oltul, zigzagând între ele, le strânge întreg rodul acvatic. Multora din ele, (le strânge) singurul rod. (Geo Bogza, *Cartea Oltului.*)

j) ...doi oameni cu doi boi... abia își puteau scoate mămăliga. Ba la mulți se întâmpla/ de veneau sâmbătă noaptea... cu boii stâlciți. (I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

k) Se vede în luptă cu ceilalți... La unii surâde,/ unora le strânge mâna,/ cu alții se ceartă,/ la urmă se împacă cu toți. (B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose.*)

l) Dascălul Chiosea...se plimba pe dinaintea băieților înarmat cu o vargă lungă, arzând când pe unul, când pe altul...; se oprea dinaintea fiecăruia... Apoi să fi dus sfântul pe vreunul/ să nu știe lecția.../ (I. Ghica, *Școala acum 50 de ani.*)

II. Cu *valoare de* **pronume nehotărât** se folosește și *pronumele* **care.** Acesta poate avea *sensul* **„***fiecare***"** – **„***S-a așezat* **care/** unde a găsit**"** – sau *sensurile* **„***unul..., altul***"**, când **care** *se repeta:* **„**Au venit **care** *călări,* **care** *pe jos***"** (= *unii* călări, *alții* pe jos).

Exercițiu

Subliniază pronumele *care* cu valoare nehotărâtă și scrie deasupra fiecăruia ce sens are.

a) Și ne luăm noi de la școală și ne ducem cu toții. Și care săpau cu cazmalele, care cărau cu tărăboanțele, care (cărau) cu cărușele, care (cărau) cu covățile...(Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

b) Jur-împrejur, cât cuprindea ochiul, zări numai creste de munți, care mai mari, care mai mărunți. Dar mai presus de toți se ridica creștetul gol, de pe care el privea și vedea jos pământul cu verdețile...(Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)

c) Apoi intră cu toți înlăuntru, se tologește care unde apucă și...tac mă cheamă. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

III. Afară de pronumele *careva, altcareva, altceva* și de cele alcătuite cu pronumele „cine" *–cineva, altcineva* etc. –, *toate celelalte pronume nehotărâte* (*simple sau compuse*) **se folosesc și ca adjective pronominale nehotărâte.** Majoritatea adjectivelor nehotărâte au *funcția de* **atribut adjectival,** stau *înaintea substantivului și* cer *substantiv* nearticulat:

atâția *pomi;* **atâtor** *pomi;* **fiecare** *om;* **fiecărui** *om;* **câteva** *case;* **câtorva** *case* etc.

Adjectivele nehotărâte *cutare, oarecare, tot* (*toți*), *mult* (*mulți*), *puțin* (*puțini*) pot sta atât *înaintea substantivului,* cât și *după substantiv:*

– **cutare** *elev* – *elevul* **cutare;** (un) **oarecare** *elev* – (un) *elev* **oarecare;**

– **toți** *elevii* – *elevii* **toți; mulți (puțini)** *elevi* – *elevi* **mulți (puțini).**

Substantiv articulat cere: adjectivul **cutare,** numai când este plasat după *substantiv,* și adjectivul **tot (toți),** *indiferent de locul lui față de substantiv* (vezi exemplele de mai sus)[153].

Adjectivele **mult (mulți, multă, multe), puțin (puțini, puțină, puține)** se apropie de adjectivele propriu-zise prin următoarele *particularități:* când stau *înaintea substantivului* pot fi **articulate – multul (puținul)** *grâu,* **mulții (puținii)** *pomi* etc.**; au grade de comparație;** pot avea și *funcția de* **nume predicativ: „**Dușmanii *erau* **mulți (puțini)".**

Unele forme *ale adjectivelor nehotărâte* se deosebesc de formele pronumelor corespunzătoare:

– Adjectivele corespunzătoare pronumelor *unul* (*una*), *vreunul* (*vreuna*) au la *nominativ-acuzativ singular* formele **un, vreun** (*elev*), **o, vreo** (*elevă*), iar la *plural au forme articulate* (identice cu ale pronumelor corespunzătoare): **unii, vreunii** (*elevi*), **unele, vreunele** (*eleve*).

– Adjectivul corespunzător pronumelui *altul* (*alta*) are la *nominativ-acuzativ* forme *nearticulate* atât *la singular,* cât și *la plural:* **alt** *elev,* **altă** *elevă,* **alți** *elevi,* **alte** *eleve.*

– La *dativ-genitiv singular și plural* formele adjectivelor nehotărâte *un* (*o*), *vreun* (*vreo*), *alt* (*altă*) și *ale tuturor celorlalte adjective nehotărâte se deosebesc de formele pronumelor corespunzătoare prin lipsa particulei finale „a":*

– unui, vreunui, altui, cutărui, fiecărui, oricărui... (*elev*)*;*

– unei, vreunei, altei, cutărei, fiecărei... (*eleve*)*;*

– unor, vreunor, altor, atâtor, cutăror, multor... (*elevi: eleve*)*;* **tuturor** *elevilor* (*elevelor*).

Pentru a deosebi valoarea de *adjectiv pronominal nehotărât* de valoarea de *articol nehotărât* a formelor **un, o, unui, unei, unor,** ține seama de faptul că **articolul nehotărât** arată *obiectul în general* (ca *un obiect oarecare*) – Văd **un om și o femeie** –, pe când **adjectivul nehotărât** *raportează obiectul* (*obiectele*) denumit(e) de substantivul determinat *la alt*(*e*) *obiect*(*e*) *de același fel.* De aceea, *adjectivul nehotărât* **un** (**o**) *este deseori asociat* (*sau poate fi asociat*) *cu pronumele sau cu adjectivul pronominal* **altul (alta), alt (altă)** ori *cu pronumele sau adjectivul demonstrativ* **celălalt (cealaltă): „Un** *lup* a fost împușcat, iar **altul (celălalt, ceilalți)** a(u) scăpat"; **„O** *pasăre* a fost doborâtă, iar **alta (cealaltă** sau **cealaltă** *pasăre*) nu".

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit adjectivele pronominale nehotărâte și pronumele nehotărâte. Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele pronominale și cuvintele determinate de pronumele nehotărâte cu funcția de complement sau de atribut. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor nehotărâte și a adjectivelor pronominale nehotărâte.

a) Băiatul încalecă pe un genunchi/și fata (încalecă) pe altul[154]. (B.Șt.Delavrancea, *Bunicul.*)

[153] Substantivul *se articulează* și în construcțiile de tipul *toți trei* (*patru* etc.) *elevii,* îmbinările *toți trei* (*patru* etc.) exprimând ideea de *numeral colectiv.*

b) El își opri calul înaintea cârciumii, aruncă o privire la Ana, apoi alta la bătrâna[155]... Unul din porcari intră iute în casă, iar celălalt se ivi pe prag. (I. Slavici, *Moara cu Noroc.*)

c) Ca și cocoana Leonora, fiecare lighioană, își are ghencaloghia ei. Așa... unul din câini, Garsonică, ăl de curte, este nepot de frate al vestitului Osman...; iar cățelul din casă, Bijulică, este strănepot al altui Bijulică. (I.Al.Brătescu-Voinești, *Cocoana Leonora.*)

d) – ...de-acum înainte mai aveți și ceva treabă...; până mâni-dimineață să-mi alegeți macul de o parte..., și năsipul de altă parte. Nu cumva să găsesc vreun fir de mac printre năsip sau vreunul de năsip printre mac. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

e) Câteva scaune... erau risipite de-a lungul pereților... Biroul avea o masă simplă de stejar..., încheiată cu ajutorul unor pene de lemn. Pe ea, ... la un capăt (se afla) o mare mașină de scris. (G. Călinescu, *Enigma Otiliei.*)

f) Unii cititori știu, desigur, diverse lucruri despre această societate... (Iorgu Iordan, *Memorii.*)

g) Compoziționea fiecărei linii diferea de celelalte două prin putere...; cei mai mulți oameni și cele mai multe tunuri se îndesau în prima linie. (B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit.*)

h) Oamenii domnului fură asemenea tratați după obrazul fiecăruia. Mihăi-Vodă trimise și el prințului... vreo câteva blăni de mult preț. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)

i) A trecut, ajutat de câțiva prieteni, toate piedicile neînțelegerii... și, la capătul atâtor încercări..., el s-a pomenit, în sfârșit, acolo sus în cer, zburând. (N. Iorga, *Aurel Vlaicu.*)

j) S-a zis, cu drept cuvânt, că la începutul oricărei mișcări de libertate e o poezie, la începutul tuturor biruințelor mari ale revendicărilor naționale (e) un mare triumf literar. (O.Goga, *Coșbuc.*)

k) Îi plăcea iarăși să se uite noaptea la stele și ar fi voit să știe care e steaua împăratului cutare sau a cutărui boier. (P. Ispirescu, *Fiul vânătorului.*)

l) Om de o veselie copilărească, el râdea din toată inima, încât ochii tuturora se-ndreptau asupra lui. (I. Slavici, *Eminescu-omul.*)

m) Boierii și călugării erau puțini..., dar toate pământurile erau ale lor, și oricine nu era din(tre) ei nu avea nici atâta loc propriu cât trebuia pentru o înmormântare. (B.P.Hasdeu, *Ioan Vodă cel Cumplit.*)

n) De la fiecare din(tre) noi... rămâne un răsunet în alte suflete; și acelea... îl trec și altor suflete în alte generații. (V. Pârvan, *În memoriam Constantini Erbiceanu.*)

2. Construiește propoziții sau fraze în care substantivele *prieten, copilandru, fiu,* la *nominativ* sau la *acuzativ plural,* să fie însoțite de formele corespunzătoare ale adjectivelor nehotărâte *un, vreun, atât, mult, puțin, cutare, tot.* Adjectivele *cutare* și *tot* să fie folosite înaintea *substantivului* și *după substantiv.* Subliniază în mod diferit adjectivul nehotărât și substantivul determinat. Motivează folosirea formei articulate sau a celei nearticulate a substantivului din fiecare dintre construcțiile cerute.

[154] – „Băiatul încălecă pe *un* genunchi și fata pe *altul*" – *Un* – adjectiv pronominal nehotărât; *pe altul* – pronume nehotărât.

[155] – „...aruncă o privire la Ana, apoi *alta* la bătrâna." – *O* – adjectiv pronominal nehotărât; *alta* – pronume nehotărât.

E. Pronumele și adjectivul pronominal negativ

Pronumele **nimeni, nimenea, nimic, nimica, nici unul, nici una** *au înțeles negativ și se folosesc numai în propoziții negative:*

– Au fost anunțați toți (oamenii)? – *Nu a fost anunțat* **nimeni (nici unul).**

– A venit cineva (vreunul)? – *Nu a venit* **nimeni (nici unul).**

– A adus tot (materialul)? sau: A adus ceva? – *Nu a adus* **nimic(a).**

Pronumele negativ *nimeni* (*nimenea*) se referă *numai la persoane,* iar *nimic(a), numai la lucruri.* Pronumele *nici unul* (*nici una*) se poate referi atât *la persoane,* cât și *la lucruri.* Ca și pronumele nehotărâte cărora li se opun prin sensul lor negativ (vezi, în exemplele date, pronumele nehotărâte din propozițiile pozitive), pronumele negative nu aduc nici o precizare cu privire la persoana sau lucrul la care se referă[156].

– Pronumele **nimic(a)** este *invariabil.*

Pronumele **nimeni (nimenea)** nu are forme peutru genuri și număr. La *dativ-genitiv* are forma **nimănui(a).**

– Pronumele **nici unul (nici una)** se declină ca pronumele nehotărât *unul* (*una*), de la care este format (*nici* este *invariabil*).

Formele **nici un, nici o** (D. G. **nici unui, nici unei)** au valoare de **adjectiv pronominal negativ,** stau *înaintea unui substantiv nearticulat* și au *funcția sintactică* **de atribut adjectival: nici un (nici unui)** *pom;* **nici o** *casă,* **nici unei** *case.*

În propoziții negative poate apărea precedat de „nici" *și pronumele nehotărât „unul":* Nu știe *nici* **unul,** *nici* **altul (celălalt).** În astfel de situații pronumele *altul* (*celălalt*), precedat și el de *nici,* arată că *unul* este *pronume nehotărât,* iar *nici, conjuncție.*

Pronumele cu forme cazuale – **nimeni, nici unul (nici una)** – îndeplinesc de obicei următoarele **funcții sintactice: subiect, complement obiect direct** *sau* **obiect indirect, atribut genitival** *și* **nume predicativ** exprimat prin pronume *la genitiv.* Pronumele **nimic(a),** cu formă numai pentru nominativ-acuzativ, este folosit mai ales cu funcția de **subiect,** de **complement obiect direct** (fără prepoziția *pe*) și de **complement obiect indirect,** construit cu diferite prepoziții.

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele negative și adjectivele pronominale negative. Indică prin săgeată cuvântul determinat de pronumele cu funcția de complement sau de atribut și substantivul determinat de adjectivul pronominal negativ. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor și a adjectivelor negative.

a) ...o mulțime de feciori de crai și de împărați... au venit,/ și nici unul din ei n-a făcut nici o ispravă. (Ion Creangă, *Povestea porcului.*)

b) Și unul și altul simțeau nelămurit că fac un drum primejdios. De ce oare? Nici unul, nici altul n-ar fi putut spune. (E. Camilar, *Povestiri eroice.*)

c) Chemă de față slujnicele și roabele. Toate se grăbiră a veni. Încercă inelul,/ și la nici una nu se potrivi. (P. Ispirescu, *Găinăreasa.*)

[156] În unele gramatici pronumele negativ este considerat o varietate a pronumelui nehotărât: *pronume nehotărât negativ.*

d) Câmpia părea fără margini. Totul dormea. Nu se vedea nici o pasăre, nu se auzea nici un glas. (Marin Preda, *Moromeții...*)
e) E așa de dulce să chemi somnul în murmurul apelor... Și totdeauna m-a mirat cum de n-a trăsnit prin minte nici unui rege... să cerceteze cam unde s-ar găsi cheia tuturor fericirilor?! (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)
f) Nu se auzi nimic. Nu striga nimeni nimic. (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)
g) Regreta că n-a strâns avere, ca alții, să nu-i pese de nimeni și de nimic. (L.Rebreanu, *Răscoala.*)
h) Pe zi ce trecea, slăbea mai tare, se căznea să țină într-însul tot ce-i fulgera prin minte, să nu mai spună nimănui nimic. (Em. Gârleanu, *Bolnavii.*)
i) Nu ieși în calea nimănui ca să-i arăți cu sila drumul cel bun; ajunge să mergi pe dânsul. (N. Iorga, *Cugetări.*)
j) Tata... mă luă de mână și ieșirăm într-un balcon. Aerul curat al văzduhului, [care nu-i al nimănui,] mișcă în jurul nostru. (D. Anghel, *Floarea de aloes.*)
k) – Apoi vezi – grăi Ghiță... – dacă mă uit în toate părțile/ nu văd pe nimeni/ și stau singur aici în pustietate. Am doi câini minunați.../ și tot ați venit trei inși fără de veste și fără știrea nimănui. Puteți să ne omorâți pe toți.../ și nimeni n-are să știe/ că voi ne-ați omorât; puteți să luați ce vă place și, [dacă suntem oameni cu minte,] n-avem să ne plângem nimănui,/ fiindcă voi sunteți totdeauna mulți și tari. (I.Slavici, *Moara cu Noroc.*)

2. Construiește propoziții sau fraze ori compune un text în care să se afle: pronumele *nimic* în propoziții cu predicatele *nu auzi, nu se auzi;* pronumele *nici unul, nici una* și *nimeni,* fiecare la *nominativ* și la *genitiv;* substantivele *vapor* și *corabie,* la *nominativ* și la *genitiv,* însoțite de *adjectivele corespunzătoare pronumelor „nici unul", „nici una".* Procedează ca la exercițiul **1.**

Alte valori ale cuvântului „nimic"

De la pronumele negativ **nimic** *s-a creat substantivul (un)* **nimic,** *cu pluralul* **nimicuri,** având sensul de „lucru fără valoare, fără importanță, fleac": Acesta e **un nimic;** Acestea sunt **nimicuri;** *A adus* câteva **nimicuri.**

Cuvântul **nimic,** *precedat de prepoziția* **de,** *dacă determină un substantiv, are valoare de locuțiune adjectivală:* „*un lucru* **de nimic**" (neînsemnat); „*un om* **de nimic**" (josnic, netrebnic).

Exerciții

Subliniază cu o linie pronumele negativ *nimic* și cu două linii substantivul *nimic* și locuțiunea adjectivală *de nimic.* Fă analiza lor morfologică și sintactică.

a) Într-o zi, dintr-un nimic... s-a iritat așa de grozav din ceartă, încât i-a venit un fel de-necăciune. Rău... rău... până seara a murit. (I.L.Caragiale, *Cănuță, om sucit.*)
b) *Bălcescu:...* Pentru nimeni dintre cei pe care i-am iubit n-am fost în stare să fac nimic...
Tița... Ai făcut pentru poporul român. (Camil Petrescu, *Bălcescu.*)
c) Pierzându-ți timpul tău cu dulci nimicuri,
N-ai vrea ca nime-n ușa ta să bată. (M. Eminescu, *Sonete, I.*)
d) Căci astăzi dacă mai ascult
Nimicurile-aceste,
Îmi pare-o veche, de demult
Poveste. (M.Eminescu, *Adio.*)
e) După moartea maică-mei..., cinci ani de-a rândul m-am dus în străinătate. Niciodată nu m-am căutat de nimic, fiindcă de ceea ce sufeream eu nu e doctorie. (D. Zamfirescu, *Locotenentul Sterie.*)
f) Ghiță era mereu așezat și dus pe gânduri..., acum el se făcuse mai de tot ursuz, se aprindea pentru orișice lucru de nimic. (I. Slavici, *Moara cu Noroc.*)

2. Construiește câte două propoziții în care să folosești pronumele *nimic;* substantivul *un nimic – nimicuri;* locuțiunea adjectivală *de nimic.*

Pronumele

(Schemă recapitulativă)

Clasificarea pronumelor			*Formele de bază și flexiunea*
I. Pronume cu forme personale	**A. personale**	**– Pers.**	1, 2, 3 sg. și pl. **Genuri:** la pers. 3 **eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ele**
		Cazuri:	N., Ac., D. (la toate persoanele); G. (la pers. 3); V. (la pers. 2).
	B. reflexive	**– Cazuri:**	Ac., D.
		Pers.	1, 2 – *pron. pers. neaccentuate, cu valoare reflexivă:* Ac. **mă, te, ne, vă;** D. **îmi (mi), îți (ți), ne, vă**
		Pers.	3 – *pron. reflexive propriu-zise:* Ac. **se, pe sine;** D. **își (și), sieși, sie**
	C. de întărire	**– Pers.**	1; 2, 3 sg. și pl. **Genuri:** la toate persoanele – **însumi (însămi), însuți (însăți), însuși (însăși)** etc.
		Cazuri:	N. Ac. la toate pers. m. și f. D. G. la f. sg. *însemi* (ți, și)
	D. posesive	**– Pers.**	1, 2, 3 sg. și 1, 2 pl. – **al meu, tău, său, nostru, vostru. Genuri:** *acordat cu subst.* (obiectul posedat)
		Cazuri:	N., Ac. – construcțiile cu **al (ai, a, ale);** D. G. construcțiile cu **alor: alor mei (tăi, săi** etc.)

Pronume fără forme personale	A. demonstrative	– Felurile:	*de apropiere* – acesta, cestălalt *de depărtare* – **acela, cel, celălalt** *de identitate* – **același**
		Numărul	sg., pl. și genuri – la toate pronumele
		Cazuri:	N., Ac., D., G. – la toate pronumele
	B. relative	– Numărul	sg., pl. și **genuri** – **care** (la D. G.); **cât** (la N. Ac.; la D G. pl. o formă)
		Cazuri:	*pron. declinabile* – **cine** (la sg); **care** (la sg. pl.); **cât** (la sg.; N. Ac.; la pl.: N.Ac., D.G.) *pron. invariabil:* **ce** Pron. compuse: *declinabil* – **cel ce;** *invariabil* – **ceea ce** (cu sens neutru)
	C. interogative	– *Forme*	*identice cu ale pronumelor* **relative.**
	D. nehotărâte	– Numărul	sg., pl. și **genuri:** *compusele cu* **-care, -cât; unul, altul, vreunul; atât(a), tot, mult, puțin**
		Cazuri:	N. Ac., D.G. – *compusele cu* **-cine, cine-, -care, -cât; unul, altul, vreunul; atât(a), tot, mult, puțin, cutare;** *pron. invariabile:* **careva, ceva, alteeva, orice**
	E. negative	– Numărul	sg., pl. și **genuri: nici unul**
		Cazuri:	*pron. declinabile* – **nici unul, nimeni** (cu forme pentru N. Ac., D. G.); *pron. invariabil:* **nimic**

Adjective pronominale: **de întărire; posesive; demonstrative; relative** – *care, ce, cât;* **interogative** – *care, ce, cât;* **nehotărâte** – *ceva, fiecare, oricare, orice, oricât, oarecare, cutare, atât(a) câtva, tot, mult, puțin.*

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) – Acela, moș Pricop, a fost soțul meu./
– Hm! făcu moș Pricop./ Dacă-i soțul dumitale,/ apoi n-am ce zice,/ vrednic român./ Numai nu-mi plăcea/ că se ducea la drum asupra nopții./ Eu aș fi avut plăcere/ să cinstesc cu dânsul ca și cu dumneavoastră./ Eu cu oamenii din sat de la mine nu cinstesc;/ dar cu oamenii străini îmi place,/ căci ei îs călători,/ au necazuri/ și-i bine/ să le stai înainte cu pahar dulce și vorbă bună./ Dar omul acela zicea/ că se duce noaptea;/ că se bucură/ să umble pe lună./ De oameni răi… nu-i pasă;/ are pentru dânșii pistoale încărcate în desagi./ S-a dus/ și într-o vreme a prins a cânta din solz,/ ca să nu-i fie urât./(M.Sadoveanu, *Baltagul.*)

b) Amice, autorule, mi-aș lua acum ziua bună de la tine/ și m-aș închina ție cu plecăciune, mulțumindu-ți pentru momentele plăcute/ ce m-ai făcut/ să petrec, mai întâi citindu-ți cartea și apoi gândindu-mă la dânsa,/ ca să îndrug toate aceste nevoiașe glume./ (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)

c) „Noi, Ștefan-Voievod, ne închinăm cu prietinie Domniilor voastre tuturora/ cărora vă scriem;/ și vă dorim tot binele./ Știți Domniile voastre/ că împăratul cel necredincios al turcilor… în fiecare zi cugetă/ cum ar putea supune și zdrobi creștinătatea./ De aceea facem cunoscut Domniilor voastre/ că pe la Bobotcaza trecută a venit… în țara noastră și asupra noastră mare oaste…,/ al cărei căpitan de frunte era Soliman-Pașa Beglerbegul./ Auzind și văzând noi acestea, am luat în mână sabia/ și… i-am biruit/ și i-am călcat în picioare pe toți."/ (M.Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare.*)

d) El (Eminescu) era însă lipsit cu desăvârșire/ de ceea ce în viața de toate zilele se numește egoism,/ nu trăia prin sine și pentru sine,/ ci (trăia) prin lumea [în care-și petrecea viața,] și pentru ea./ Trebuințele, suferințele și durerile, întocmai ca și mulțumirile lui individuale, erau pentru dânsul lucruri nebăgate-n seamă./ Ceea ce-l atingea pe el/ erau trebuințele, suferințele, durerile și totdeauna rarele bucurii ale altora./ De aceea, zicea el,/ că sunt multe dureri și puține plăceri – nu pentru el, ci pentru lumea oglindită în sufletul lui./
Nu l-au înțeles/ și nu sunt în stare/ să-i pătrundă firea/ cei ce iau scrierile lui drept manifestare a ființei lui individuale./ (I. Slavici, *Amintiri, Eminescu-omul.*)

e) Nici uneia din miile de generații [care ne-au precedat/ și au-trecut prin atâtea nenorociri și dezastre,] nu i-a fost dat,/ cum ne este dat nouă acum, în clipa aceasta,/ să hotărâm… însăși soarta întregii vieți pe pământ…/ Dacă… vreun inconștient ar vrea/ să folosească atomii pentru război,/ pământul va fi prefăcut într-un bulgăre de zgură./ (Geo Bogza, *În fața atomului.*)

f) Hanu Ciorilor era în dosul lui, rămas departe înapoi cu toate ferestrele lui bine luminate./
Citești câteodată asemenea lucruri,/ și tot te apucă un fel de răcori;/ dar când te vezi tu însuți pe tine purtat așa de ici până colo!?…/
Acum însă se dezmetici și el,/ apoi o luă peste arături drept spre ferestrele luminate./
Ce hanul păcatelor e ăsta?,/ grăi el/ după ce se văzu, în sfârșit, la scara casei mari,/ pe care în atâtea rânduri o văzuse din depărtare./ (I. Slavici, *Hanul Ciorilor.*)

g) Solii au spus/ cine sunt/ și ce poftesc…/ Hoarda nu se temea de nimeni și de nimic./ Orice domn [trebuie]/ să se plece puterii ei./ (M.Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare.*)

h) Se simțea din nou mai bun…, înduioșat de soarta atâtor larve omenești, orbecăind în beznă, fără îndurarea nici unei lumini/ care să le deschidă drumuri./ Năvăleau cuvintele calde și bune/ pe care nu le-a mai rostit de mult, nimănui…/ Dacă și-ar fi ascultat gândul,/ ar fi trezit atunci, îndată, din cealaltă încăpere, sora rămasă țărancă săracă și simplă,/ să-i spovedească toate chinurile/ cărora adineaori nu le putuse da cuvânt/ și acum se desfăceau în el ca o eliberare./ (Cezar Petrescu, *Întunecare.*)

i) …bătu țepușele în pământ/ și se puse între ele,/ așa cum să-i vină unul dinainte și altul la spate/ ca, [dacă îi va veni somn/ și ar moțăi,] să se lovească cu barba în cel de dinaintea lui/ și, [dacă ar da capul pe spate,] să se lovească de cel de dinapoi./ (P.Ispirescu; *Prâslea-cel-Voinic și merele de aur.*)

j) Numai una dintre cetele numeroase, cea a românilor din Almăș, [care erau cei mai furioși,] nu a voit cu nici un preț/ să primească hotărârea de mai sus,/ ci a pretins/ să li se predea toate armele și muniția…/ Intervențiile comisarilor români au rămas zadarnice/ și tot așa de zadarnice, au fost și deputățiile trimise la ei pentru a-i potoli./ (Silviu Dragomir, *Avram Iancu.*)

k) Noi, cititorii, așteptăm/ să-l vedem pe Nestor…,/ căci numai afirmările d-voastră nu ne pot convinge./ Faceți-l/ să treacă pe dinaintea noastră, înzestrat cu acele calități alese/ de care ne vorbiți,/ ridicați piedici în calea lui/ și dați-i mijloace/ să le înlăture,/ aruncați-l în lupte grele/ și dați-i putere să biruie,/ lăsați-l pe el/ să ne

arate, prin energia-i desfășurată.../ că e demn de admirația noastră.../ Atâta ni-l lăudați pe răsfățatul Nestor,/ că el crede de prisos/ să-și mai dea vreo osteneală... pentru a merita cunună de lauri/ pe care i-o întindeți de-a gata./ (Al. Vlahuță, *Sfaturi*.)

l) Numindu-se un nou beglerbeg..., i se ridică în grabă, ... în jurul bisericii înseși ... o reședință, acea „palancă a lui Sinan"/ de care s-a vorbit multă vreme./ (N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*.)

m) Mă prind/ că asemenea timiditate o înțelegeți./ Fiecare din dumneavoastră ați pățit-o.../ Să nu credeți însă/ că în toți frica a fost la fel./ Unii s-au gândit la nuia,/ alții, la notă/ alții la urechi,/ puțini la premiu,/ și cei mai mulți la repetență[157]./ Unora le-a zvâcnit inima,/ multora li s-a împiedicat răsuflarea,/ la puțini li s-a ridicat sângele la cap,/ la câțiva le-a venit amețeală./ (B. Șt. Delavrancea, *Irinel*.)

[157] În această frază *predicatul* **s-au gândit**, fiind același pentru toate cele cinci propoziții, a fost exprimat numai în prima propoziție, iar în celelalte patru este *subînțeles*. Deci analizați cazul și funcția pronumelor nehotărâte din propozițiile respective ținând seama de verbul predicativ subînțeles: *s-au gândit*.

VERBUL

Verbul este *o parte de vorbire flexibilă: merg, mergi, mergeam* etc.

Cele mai multe verbe *exprimă* **acțiuni** *ale obiectelor*: *Ileana* **scrie**. *Calul* **fuge**. *Tractorul* **ară**.

Celelalte verbe pot arăta:

– **stări** *ale obiectelor: Omul* **stă (șade)** la umbră; În apropiere **este (se află, există)** *un crâng;*

– ***posesia*** *unui obiect de către alt obiect: Maria* **are** *o minge;*

– **necesitatea** *unui obiect* sau *a unei acțiuni:* Îmi **trebuie** *un caiet;* **Trebuie** *să scriu;*

– **posibilitatea** *de a face o acțiune:* **Pot** *să-l ridic;*

– **voința** sau **dorința** *unei persoane de a obține un obiect sau de a face o acțiune:* **Vreau (doresc)** *o floare.* **Vreau (doresc)** *să vizitez* muzeul.

Fiecare acțiune, stare etc. *are* **un nume** *care se exprimă printr-o formă verbală nepersonală, numită* **infinitiv**. *Infinitivul se deosebește de celelalte forme verbale prin* **terminația vocalică** *și prin prepoziția* **a**: **a** lucr/**a**, **a** ved/**ea**, **a** pun/**e**, **a** priv/**i**, **a** cobor/**î** etc. Când vrem să numim un verb, ne folosim de forma infinitivului: „verbul *a pune*".

Exerciții

1. Arată oral ce exprimă verbele următoare, apoi scrie-le la formele infinitivului: *ascultam, lucrez, existase, am citit, povestește, ai hotărât, trebuie, avem, voi putea, vrem, au doborât.*

2. Subliniază verbele din textele următoare. Explică oral ce exprimă fiecare, apoi scrie-le la formele infinitivului.

a) – Văd că nu vă țineți de făgăduința ce i-am făcut mamei noastre...; eu răul nu vi l-am vrut; scopul ni l-am ajuns... Mergeți dar acasă și luați în căsătorie pe fetele cele mari ale împăratului. (Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenești*.)

b) Din când în când saltă dintr-o brazdă neagră o ciocârlie care fâlfâie pe deasupra noastră și târâie ușurel. (M.Sadoveanu, *Cocostârcul albastru*.)

c) Bunicul stă pe prispă... Înnumără florile care cad. (B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.)

d) Se află o râpă în margine de codru pe unde coboară. Stau buluc în gura râpei și ascultă... Iar se opresc și stau o vreme. Apoi mistrețul cel mare se mișcă înainte singur, domol, cu opriri și cu mare fereală. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)

e) – ...eu, măcar că e așa de întuneric, deosebesc tare bine firele de mac din cele de năsip, dar numai iuțală și gură de furnică ar trebui ca să poți apuca, alege și culege niște flecuștețe ca aceste în așa scurtă vreme. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)

f) Soldatul sări în picioare ca mușcat de șarpe...
– ...Vrei să mă faci dezertor?... Adică ce ți-am greșit eu ție de umbli să mă dai dezertor? (L. Rebreanu, *Ițic Ștrul, dezertor...*)

Locuțiuni verbale

Acțiunile și stările pot fi exprimate și prin **locuțiuni verbale** (grupuri de cuvinte între care se află neapărat un verb și care îndeplinesc împreună rolul unui verb). Cele mai multe locuțiuni verbale *se pot înlocui cu un verb:*

a băga de seamă = *a observa*; **a o lua la fugă** = *a fugi;*

a da năvală = *a năvăli;* **a sta de veghe** = *a veghea.*

Verbul care intră în componența locuțiunii verbale are rolul gramatical de a preciza persoana, timpul și modul acțiunii, iar celălalt cuvânt (substantiv, adverb etc.) dă de obicei sensul locuțiunii.

Exerciții

1. Subliniază locuțiunile verbale din textele următoare și arată cu ce verbe ar putea fi înlocuite. Analizează modul; timpul, persoana și numărul verbului care intră în alcătuirea locuțiunii verbale. **Fii atent**, pentru că în unele cazuri între cuvintele din care este formată locuțiunea verbală se pot intercala alte părți de vorbire. De exemplu: **Am stat** toată noaptea **de veghe.**
   a) Ți-aduci aminte, Teofile, de ziua aceea din copilăria noastră, de care ți-am vorbit eu odată?...
   Atunci, în ziua aceea neuitată, s-au întâmplat mai multe lucruri.
   Întâi, s-a întâmplat, pentru prima oară în viața noastră, să băgăm de seamă că au înflorit livezile. (M. Sadoveanu, *Ți-aduci aminte, Teofile...*)
   b) Trecută prin alte încăperi, unde erau arcuri și ghioage, și săgeți de argint, și junghere cu tăiușuri lucitoare, și tot felul de scule care îți luau ochii cu strălucirea lor.
   – Bine, băiatule, nu-ți alegi nimic? Nu ți-o părea rău pe urmă că ai venit degeaba aici? (Victor Eftimiu, *Fluierul ciobănașului.*)
   c) – Da bine, moșnege ... unde te visezi, de umbli cu porci după tine? Și cine te-a pus la cale să mă iei tocmai pe mine în bătaie de joc? (Ion Creangă, *Povestea porcului.*)
   d) Cucul își luă zborul și umbra lui trecu pe alee. (M.Sadoveanu, *Rază de soare.*)
   e) Peste jumătate de ceas apoi, ei stăteau amândoi la masa pe care erau întinși banii... și-și dădeau silința să aleagă la o parte pe cei de 200 și pe cei de 90 (de) lei (I.Slavici, *Comoara.*)
   f) Nu-i venea să dea crezământ nici vederilor, nici auzului; zâna ce-i sta în față îl privea cu ochi fermecători... (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)
   g) Se opinti. Și trase din toate puterile. Când colo aruncă pe iarbă un pește cu solzii de aur ce străluceau de-ți luau ochii. (B.Șt.Delavrancea, *Stăpânea odată...*)
   h) – Moșule, ie seama de ține bine telegarii ceia, să nu-ieie vânt...
   – I-auzi, măi!... Dacă n-a stat oleacă, să-l învăț eu a mai lua de altă dată drumeții în râs! (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
2. Scrie în dreptul verbelor date locuțiunile verbale corespunzătoare:

a vorbi.....	a comanda.....
a plănui.....	a se rostogoli.....
a observa.....	a se pârgui.....
a chiui.....	a hotârî.....
a năvăli.....	a privi (pe furiș).....
a demasca.....	a se opri.....

3. Fă o narațiune în care să folosești șase locuțiuni verbale. Subliniază-le și arată ce sens au.

Verbe predicative și verbe nepredicative

I. *Verbele care au un înțeles de sine stătător sunt* **predicative,** *adică pot spune singure ceva despre subiect, pot exprima singure predicatul, atunci când sunt la un mod personal.* De exemplu: „Sus, pe bolta adâncă, stelele **au pălit;** în haosul albastru, luceafărul **sclipește** tainic, strălucitor." (Em. Gârleanu, *Singuraticii.*)

Verbele care nu au un înțeles de sine stătător sunt **nepredicative,** *pentru că ele nu pot spune singure ceva despre subiect, ci numai împreună cu alte cuvinte.* De exemplu, în textul:

A fost un tânăr împărat –
De la mișei a smuls averea...
Cei tari au zis: **„A fost mișel!**
Ne-a prigonit prea multă vreme" (G. Coșbuc, *Ex ossibus ultor*)

În prima propoziție (*A fost* un tânăr împărat), verbul *a fost* este predicativ, pentru că are un înțeles de sine stătător (*a existat*), pe când în propozitia *A fost mișel!* verbul a fost nu are înțeles de sine stătător, deci nu poate exprima singur predicatul. Despre tânărul împărat se spune că *a fost mișel.*

În afară de verbul **a fi,** mai sunt și alte verbe care pot fi folosite și ca verbe nepredicative: **a deveni, a ajunge, a ieși, a se face, a părea** și altele. Verbele *a ajunge* și *a ieși,* când sunt folosite ca nepredicative, au sensul *a deveni* și formează predicatul împreună cu altă parte de vorbire: Peste un an **va ajunge** (sau **va ieși)** *inginer.* Verbul *a face* nereflexiv este predicativ, dar ca reflexiv nu are totdeauna înțeles de sine stătător: **S-a făcut galben** ca ceara = *a devenit galben. A părea,* nereflexiv, este nepredicativ (Acesta **pare** *mai bun*), dar ca reflexiv impersonal este predicativ (*Se pare/* că a înțeles).

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele predicative și cu două linii verbele nepredicative împreună cu partea de vorbire cu care formează predicatul. Ca mijloc de verificare, folosește procedeul reducerii propoziției la o propoziție simplă, pentru a vedea dacă verbul respectiv spune singur ceva despre subiect.
   a) De unde nu este foc,/ nu iese fum./
   b) A fost harnic, viteaz,/ dar e zgârcit/ și are avere.../ Hatmanul Mihu a fost slujitor,/ s-a făcut apucător/ și a ajuns zgârcit./ (B.Șt. Delavrancea, *Luceafărul.*)
   c) Dar iată că o plută ne ajunge din urmă./ Dălcăușul își scoate iute cârma/ să nu i-o rupă/ (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
   d) În chipul acesta (copilul) ajunse voievod al ogrăzii/...
   Asemeni tuturor voievozilor a vrut/ să întreacă hotarele/ care-i îngrădeau puterea./ Astfel a ajuns în uliță./ (Ionel Teodoreanu, *Ulița copilăriei.*)
   e) Trecu astfel/ cât trecu;/ dar [fiindcă năravul din fire n-are lecuire], jupân Rănică-Vulpoiul nu se lăsă de mâncătorii și de vicleșuguri,/ nici când ajunse om de frunte./ (Al.Odobescu, *Jupân Rănică-Vulpoiul.*)
   f) În revărsat de zori, pe baltă, lumina face minuni./ Pe fața apei sclipesc, ici, sfărâmături de oglinzi, colo, plăci de oțel;/ ... În nuferi, ca-n niște potire plutitoare, curg raze de aur./ (Em. Gârleanu, *Mărinimie.*)
   g) Dacă ajunse aici,/ Greuceanu se dete de trei ori peste cap/ și se făcu un porumbel./ (P. Ispirescu, *Greuceanu.*)

h) Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt./
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet./ (M.Eminescu, *Călin – File din poveste*).

i) Uncheşul şi pădurea mi-au devenit foarte dragi din aceste prime ceasuri./ (M.Sadoveanu, *Focul.*)

j) Smaranda era bolnavă şi împovărată de copii.../ De vreme ce (Ion) putea/ să iasă popă mai curând/ nu e de gândit/ că cineva... i-ar fi dat ghes/ să stea opt ani la seminar./ (G. Călinescu, *Ion Creangă, viaţa şi opera*).

2. Construieşte câte o propoziţie cu fiecare dintre verbele nepredicative *a fi, a ajunge, a deveni, a se face, a părea* şi alte propoziţii cu verbele predicative *a fi, a ajunge* şi *a face.* Subliniază cu o linie predicatele exprimate prin verbe predicative şi cu două linii pe cele în alcătuirea cărora intră verbe nepredicative.

Caracterul tranzitiv şi intranzitiv al verbelor

I. *Verbele care pot avea un complement obiect direct sunt* **tranzitive**[158], iar *cele care nu pot avea un complement obiect direct sunt* **intranzitive.**

Caracterul tranzitiv al unui verb nu se apreciază numai după prezenţa în propoziţie a complementului obiect direct, *ci după posibilitatea verbului de a avea un complement obiect direct în propoziţia dată:*

În zilele următoare soldaţii **au ocupat** *oraşul.*
Pentru prima dată de când **sosise** aici, *pe*
Ana **o cuprinse** spaima.
– Mai **cântă,** lăutare, mai **cântă!** ...
(O.Goga, *Lăutarul.*)

tranzitiv, compl. obiect direct exprimat (oraşul);
intranzitiv;
tranzitiv, compl. obiect direct exprimat (pe Ana, o);
tranzitiv, compl. obiect direct neexprimat, dar verbul poate avea compl. obiect direct: „cântă *o doină*"

Unele verbe intranzitive pot fi uşor recunoscute după ceea ce exprimă. Astfel *verbele de mişcare* (a veni, a pleca, a merge etc.) şi *cele care exprimtă o stare* (a sta, a şedea, a exista) *sunt intranzitive,* pentru că ele nu exprimă acţiuni care să se exercite asupra unui obiect.

Exerciţiu

Subliniază cu o linie verbele tranzitive şi cu două linii pe cele intranzitive. Dacă complementul obiect direct este exprimat, indică prin săgeată verbul determinat. Scrie propoziţiile în care se află verbe tranzitive fără complement obiect direct exprimat, adăugând un complement direct pe lângă verbul respectiv.

a) Caprele din sat le adună Bicoi. De la unele mai stoarce dimineaţa câte o picătură de lapte, încheagă brânză, umple putinica, mănâncă toată iarna, mai şi vinde. (Z.Stancu, *Desculţ.*)

[158] *Tranzitiv* înseamnă „care trece". Acţiunea exprimată de un verb tranzitiv *trece* sau *se exercită asupra unui obiect exprimat prin cuvântul cu funcţia de complement obiect direct.*

b) Zadarnic a lingusit vulpea pe rinocer, pe zimbru şi pe leopard. Fiecare găsea... pricini să nu primească. Numai un curcan... strigă, umflat în pene, oarecum mustrând-o:
– Pe la mine nu treci, cumătră? (Victor Eftimiu, *Vulpea păcălită.*)

c) – Care din voi va merge să fure zâna din palatul badii Costea, îi dau căruţa mea cu patru cai! În sănătatea Aniţei să bem, fraţilor! (I. Agârbiceanu, *Costea pădurarul.*)

d) Oile tocmai urcau la stână. Baciul îmi arătă pe Oance. Venea agale pe lângă oi, chiuind nu atât pentru ele, cât... pentru Oltul care vuia în umbră. (G. Galaction, *Copca Rădvanului.*)

e) Nu râde, bădiţă... Bunicile mele mi-au povestit multe şi ştiu şi eu ceva. Spuneau că şi la noi odată era ţara mai aşezată şi erau voievozi care au biruit pe turci şi tătari. (M.Sadoveanu, *Neamul Şoimăreştilor.*)

f) Dezgroapă moşnege, cu mâinile-n tremur,
Comoara ta veche de jale ...
Tu porţi ferecate durerile noastre
În vaierul strunelor tale...
Ne cântă bătrânul... – Cărunta pleoapă
O vezi cum povara-şi frământă... (O.Goga, *Lăutarul.*)

II. *Unele verbe intranzitive sunt folosite şi ca tranzitive, iar unele verbe tranzitive sunt folosite şi ca intranzitive.* Când un verb îşi schimbă caracterul intranzitiv sau tranzitiv, el îşi schimbă în general şi sensul lexical sau cel puţin capătă o altă nuanţă de sens. Deci nu te grăbi să apreciezi caracterul tranzitiv sau intranzitiv al verbului după sensul lui general, ci *cercetează sensul verbului în context.*

Verbe cu caracter intranzitiv

Am trecut prin apă.

Aleargă repede.

Verbe cu caracter tranzitiv

Ţine-*l* bine pe *copil*

Am făcut *lucrarea.*

Folosite cu caracter tranzitiv

*Pe copil l-***am trecut** cu dincolo (l-am transportat).

*L-***a alergat** până la marginea satului (l-a fugărit).

Folosite cu caracter intranzitiv

Ploaia **a ţinut** o săptămână (a durat).

Fă cum ştii (procedează).
Am mers până acolo, apoi **am făcut** la dreapta (ne-am îndreptat, am pornit spre dreapta).

Exerciţiu

Analizează verbele subliniate din textele următoare. Subliniază şi celelalte verbe (cu o linie verbele tranzitive şi cu două linii pe cele intranzitive). Dacă în propoziţii se află complemente directe, indică prin săgeată verbele determinate.

Model de analiză:

a) *Suflă* mai cu inimă, Leano! strigă Hagiul, cocoloșit într-un colț al patului. (B.Șt.Delavrancea, *Hagi-Tudose.*)
b) Primăvara, muma noastră,
Suflă bruma din fereastră.
Și zăpada de pe coastă. (V. Alecsandri, *Poezii populare.*)

	Tranzitiv sau intranzitiv	Complementele directe	Sensul verbelor care și-au schimbat caracterul tranzitiv sau intranzitiv
a) suflă	intranzitiv	–	–
b) suflă	tranzitiv	*bruma și zăpada*	*împrăștie, spulberă*

Textele de analizat

a) Luna pe cer *trece* așa sfântă și clară,
Ochii tăi mari caută-n frunza cea rară. (M.Eminescu, *Sara pe deal.*)
b) Burtan, un zăplan de flăcău, m-*a trecut* în luntre pe celălalt mal. (G. Galaction, *Copca Rădvanului.*)
c) – Moșule, ie sama de *ține* bine telegarii ceia,... să nu faci vreo primejdie! (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
d) Cât *ținu* tremurarea vântului, stăturăm tăcuți în blăni și cergi. (M.Sadoveanu, *Drum la moș Anania.*)
e) Așa era de mult popor
Venit *să plângă* pe-un fecior
De împărat!...
– Pe cer când soarele-i apus,
De ce *să plângi* privind în sus? (G. Goșbuc, *Moartea lui Fulger.*)
f) Știu cuibul... Văd o clipă perechea, – apoi una din păsările *zboară* c-un tremur scurt din aripi (M.Sadoveanu, *Privighetoarea.*)
g) A scos sabia și s-a repezit într-o ceată de soldați turci, care mergeau iavaș-iavaș pe uliță. *A zburat* trei-patru capete cu sabia... Spaima a intrat în turcime. (Z.Stancu, *Desculț.*)
h) Moromete *făcea* un pas, se oprea; smulgea un spic rămas în urma băieților, se uita la el, *făcea* socoteli, chibzuia ce e cu spicul? (Marin Preda, *Moromeții.*)
i) Harap-Alb *face* cum îi zice Sfânta-Duminică.
După aceasta, Harap-Alb mulțumi Sfintei-Duminici pentru binele ce i-*a făcut.* (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

Flexiunea verbului

Categoriile gramaticale ale verbului

Verbul își schimbă forma în conjugare după *diateză, mod, timp, persoană și număr. Diateza, modul și timpul sunt categorii gramaticale specifice verbului.* Categoria „persoană" o are și pronumele, iar categoria „număr" apare la toate părțile de vorbire flexibile.

Diateza este forma pe care o ia verbul pentru a arăta *raportul dintre acțiunea pe care o exprimă și subiectul gramatical.*

În limba română verbul are *trei diateze:* **activă, reflexivă și pasivă.**

Diateza activă arată că *acțiunea este făcută de subiectul gramatical:* „*Copiii* **culeg** flori". Acțiunea *culeg* este făcută de subiectul gramatical *copiii.*

Diateza reflexivă arată, ca și diateza activă, că *acțiunea este făcută de subiectul gramatical, dar se deosebește de diateza activă prin pronumele reflexive sau pronumele personale neaccentuate folosite ca reflexive, care însoțesc verbul în conjugare.* Aceste pronume *nu au funcție sintactică,* ci sunt folosite numai ca **semn gramatical al diatezei reflexive: mă** *gândesc,* **te** *gândești,* **se** *gândește,* **ne** *gândim,* **vă** *gândiți,* **se** *gândesc;* **îmi** *închipui,* **îți** *închipui,* **își** *închipuie,* **ne** *închipuim,* **vă** *închipuiți,* **își** *închipuie.*

Diateza pasivă arată că *subiectul gramatical suferă acțiunea făcută de altcineva.* Autorul acțiunii poate fi exprimat sau nu. Când este exprimat, el este redat printr-un complement: „Florile *au fost culese* de copii". Subiectul gramatical *florile* suferă acțiunea *au fost culese.* Diateza pasivă se deosebește de celelalte diateze și prin faptul că *se formează cu ajutorul verbului auxiliar* **a fi** + **participiul verbului conjugat,** *acordat în gen și în număr cu subiectul: eu* **sunt** *(tu* **ești,** *el* sau *ea* **este) lăudat(ă).**

La persoana a III-a sensul pasiv poate fi exprimat și *prin forma activă a verbului însoțită de pronumele reflexiv „se": Explicația* **se dă (s-a dat, se va da)** *de (către) profesor = Explicația* **este (a fost, va fi) dată...;** *Explicațiile* **se dau (s-au dat, se vor da)** *de către profesor = Explicațiile* **sunt (au fost, vor fi) date...**

Modul este forma pe care o ia verbul pentru a arăta *cum consideră vorbitorul acțiunea: reală* (culeg), *realizabilă* (să culeg), *dorită* sau *condiționată de o altă acțiune* (aș culege) etc.

Modurile verbului se împart în două grupuri: **personale** și **nepersonale.**

Modurile personale sunt cele care își schimbă forma după persoane: *indicativul* (eu *cânt,* tu *cânți,* el *cântă* etc.); *conjunctivul* (eu *să cânt,* tu *să cânți,* el *să cânte* etc.); *condițional-optativul* (eu *aș cânta,* tu *ai cânta,* el *ar cânta* etc.); *imperativul* (*cântă* tu!, *cântați* voi!). Modurile personale sunt **moduri predicative:** „Oaspeții *au vizitat* muzeul".

Modurile nepersonale sunt cele care nu-și schimbă forma după persoane: *infinitivul (a cânta, a citi); participiul (cântat, citit); supinul (de cântat, de citit); gerunziul (cântând; citind).* Modurile nepersonale sunt **nepredicative:** „Oaspeții și-au exprimat dorința de *a vizita* muzeul". Verbul *a vizita* nu are funcția de predicat, ci de atribut (cu prepoziția *de*) al substantivului *dorința.*

Timpul este forma pe care o ia verbul pentru a arăta momentul în care se îndeplinește acțiunea. Forma verbului poate arăta acțiunea ca petrecându-se:
în *prezent* (în momentul vorbirii): *culeg;*
în *trecut* (înainte de momentul vorbirii): *am cules;*
în *viitor* (după momentul vorbirii): *voi culege.*

Conjugarea verbului

Prezentarea tuturor formelor unui verb într-un chip organizat, pe moduri, timpuri, persoane și număr, reprezintă **conjugarea** *acelui verb.*

Formele pe care le ia verbul în conjugare pot fi **simple** ori **compuse:** *citesc, citeam, citii* etc.; *am citit, voi citi, aș citi* etc. .

Formele compuse sunt alcătuite din *verbul de conjugat la modul* **infinitiv** *sau la* **participiu** *și un* **verb auxiliar.** Prin această îmbinare se realizează *sensurile timpurilor* – **trecut** (*am citit*) și **viitor** (*voi citi*) – și *sensul de* **acțiune dorită** (*aș citi*) sau de **acțiune condiționată** (dacă *aș citi,* m-*aș lămuri*).

Modul infinitiv

I. Infinitivul este format din rădăcina verbului, la care se adaugă una din terminațiile: **-a** (*a lucr/***a**); **-ea** (*a ved/***ea**); **-e** (*a fac/***e**); **-i** (*a cit/***i**); **-î** (*a coborî*). Când este folosit numai pentru a denumi acțiunea sau starea exprimată de verb, infinitivul este precedat de prepoziția **a: a** *lucra.*

După terminația infinitivului verbele se grupează în **patru conjugări;** *de aceea terminația infinitivului se numește* **caracteristica conjugării.**

Conjugarea	Infinitivul	Caracteristica conjugării
conjugarea I	*a lucra, a tăia*	**-a**
conjugarea a II-a	*a vedea, a avea, a plăcea*	**-ea**
conjugarea a III-a	*a bate, a cere, a face*	**-e**
conjugarea a IV-a	*a cit***i**, *a priv***i**, *a coborî*	**-i** sau **-î**

Exerciții

1. Subliniază caracteristica conjugării verbelor date și scrie în dreptul lor cărei conjugări aparțin: *a asculta...; a lăsa...; a mângâia...; a avea...; a vedea...; a părea...; a scrie...; a face...; a împăduri...; a împodobi...; a fi...; a ști...; a hotărî...*
2. Completează coloanele libere din tabelul următor cu infinitivul verbelor date. Subliniază caracteristica infinitivului și arată cărei conjugări aparține fiecare verb.

	Infinitivul	*Conjugarea*		*Infinitivul*	*Conjugarea*
adun	.....	.....	coboară	.....	.....
văd	.....	.....	apare	.....	.....
prevăd	.....	.....	înnoiește	.....	.....
trec	.....	.....	înnobilează	.....	.....
cad	.....	.....	împădurește	.....	.....
pricep	.....	.....	îmbunătățește	.....	.....

3. Subliniază verbele din textele următoare. Scrie-le la infinitiv, subliniază caracteristica infinitivului și arată cărei conjugări aparține fiecare verb.
   a) Pe drum horea și doinea, iar buzduganul și-l arunca să spintece norii, de cădea departe, tot cale de o zi. (M.Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*)

   b) Nămeții crescuseră pufoși, și frumoși... Făcurăm pârtii... Desfundarăm ulița, iar alți rușani desfundară strada cea mare care ducea spre centru. (Z.Stancu, *Pădurea nebună.*)
   c) Dumbrava rămase iar tăcută în fumul ei de lumină, ca un vis, și duduca Lizuca aștepta cu inima bătând și cu ochii ațintiți.)
   Și deodată clipiră candele verzi de licurici în două șiraguri, și văzu pajiștea de flori deschisă către un părete de stâncă, între doi mesteceni bătrâni. (M.Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*)
   d) De treci codri de aramă, de departe vezi albind
   Ș-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
   Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt,
   Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet. (M.Eminescu, *Călin – File din poveste*).

II. Când intră în alcătuirea formelor verbale compuse, infinitivul nu primește prepoziția *a: voi* **cânta,** *vei* **vedea,** *vor* **spune,** *aș* **veni**, *ar* **da.**

Exercițiu

Subliniază formele verbale compuse alcătuite cu: verbe la modul infinitiv. Scrie apoi verbele la infinitiv cu prepoziția a și subliniază caracteristica conjugării.

a) Și boale ce mizeria ș-averea nefirească
Le nasc în oameni, toate cu-ncetul s-or topi;
Va crește tot ce-n lume este menit să crească,
Va bea pân-în fund cupa, pân' va vrea s-o zdrobească,
Căci va muri când nu va avea la ce trăi. (M.Eminescu, *Împărat și proletar.*)
b) Da... visam odinioară pe acea ce m-ar iubi,
Când aș sta pierdut pe gânduri, peste umăr mi-ar privi,
Aș simți-o că-i aproape și ar ști c-o înțeleg...
Din sărmana noastră viață, am dura roman întreg... (M.Eminescu, *Scrisoarea IV.*)

Ortografia verbelor la modul infinitiv

Verbele *de conjugrea a IV-a au ultima silabă accentuată: a cit***i**, *a priv***i**, *a mulțum***i**. **Fii atent** la acest lucru: este vorba de *un* **-i** *accentuat,* și nu de rostirea a doi **-i.** Vom scrie deci: *a cit***i**, *a priv***i**, *a mulțum***i** etc.

Fac excepție, în sensul că se scriu la infinitiv *cu doi -i,* numai câteva verbe cu rădăcina terminată în **-i,** la care se adaugă al doilea **-i,** caracteristica infinitivului: *a pust***i**/**i**, *a se sf***i**/**i**, *a pr***i**/**i**, *a înm***i**/**i**.

Exerciții

1. Desparte în silabe următoarele verbe la infinitiv și subliniază silaba accentuată: *a vorbi, a izbuti, a îmbunătăți, a împodobi, a înnoi, a pustii, a se sfii, a prii.* Explică oral ortografia cu un singur *-i* sau cu doi *-i.*
2. Completează verbele următoare cu caracteristica infinitivului și subliniază caracteristica: *a auz...; a izbuc...; a dezvinovăț...; a înverz...; a nemulțum...; a pusti...*

3. Construiește câte o propoziție în care să se afle următoarele verbe la infinitiv: *a privi, a înnoi, a împărți, a pustii, a se sfii.* Subliniază caracteristica infinitivului și explică oral ortografia cu un singur *-i* sau cu doi *-i.*
4. Completează verbele din tabelul următor cu caracteristica infinitivului atât la modul infinitiv, cât și la timpurile compuse formate cu infinitivul.

Infinitivul	*Viitorul*	*Condițional-optativul prezent*
a ști...	voi ști...	aș ști...
a iubi...	vei iubi...	ai iubi...
a zări...	vei zări...	ar zări...
a împlet...	vom împlet...	am împlet...
a pusti...	vor pusti...	ar pusti...
a pri...	va pri...	ar pri...
a se sfi...	se va sfi...	s-ar sfi...

5. Construiește câte o propoziție cu verbele *a împlini, a înmulți, a pustii și a se sfii* la viitor și la condițional-optativ prezent.

Modul participiu

Formele verbelor la modul participiu sunt alcătuite din rădăcina verbului și terminațiile **-at, -ut, -it, -ât, -s:** *cânt***at,** *făc***ut,** *cit***it,** *cobor***ât,** *prin***s.**

Fac excepție următoarele verbe de conjugarea a III-a, care au *participiul terminat în* **-t:** *a frânge – frân***t; a rupe – rup**t; *a sparge – spar***t; a fierbe – fier**t; *a frige – frip***t; a coace – cop**t; *a înfige – înfip***t; a suge – sup**t.

Verbul la participiu exprimă o *acțiune trecută.*

În conjugarea verbelor, participiul poate fi folosit *invariabil – am* **citit,** *ai* **citit,** *a* **citit** etc. – sau cu *forme variabile* acordate în gen și număr cu partea de vorbire prin care este exprimat subiectul propoziției: **El** *a fost* **lăudat; Ei** *au fost* **lăudați; Maria** *a fost* **lăudată; Fetele** *au fost* **lăudate.**

Exerciții

1. Subliniază caracteristica verbelor date la infinitiv, apoi alcătuiește participiul lor, observând cu atenție rădăcina verbului: *a apropia, a îngenunchea, a înfuria, a lua, a crea, a peria, a pustii, a împerechea, a aprecia, a supraveghea.*
2. Subliniază formele verbale compuse alcătuite cu verbe la modul participiu.
   a) – ...Iată, într-o zi fac alții la fel ... și o să vrem să-i pedepsim. Dar ei au să ne reclame la București că pe Onisia nu l-am pedepsit. Și atunci au să ne întrebe: Pe Onisia de ce nu l-ați pedepsit? Așa că raportăm, să fim acoperiți.
   Și au raportat la București tot ce s-a petrecut, adăugând că Iacob Onisia e miner de treabă... și că nu merită să fie pedepsit. Și peste două săptămâni a venit răspunsul de la București: – Să fie pedepsit! Să fie mutat la Petrila, pe timp de două luni. La toți le-a părut rău... (Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia.*)
   b) Irina rămase locului ... și nemaiputându-se stăpâni, începu să plângă, ca și cum ar fi dus la groapă o mumă din cele două și n-ar fi știut pe care din ele. (B. Șt. Delavrancea, *Văduvele.*)

Verbele auxiliare[159]

Verbul „a fi"

I. *Verbul* **a fi** *este neregulat,* el neavând aceeași rădăcină la toate modurile și timpurile.

Formele lui sunt următoarele:
– *indicativ prezent:* **sunt, ești, este, (e), suntem, sunteți, sunt;**
– *imperfect:* **eram, erai, era, eram, erați, erau;**
– *perfectul compus:* **am (ai, a, am, ați, au) fost;**
– *perfectul simplu:* **fusei (fui), fuseși (fuși)[160], fuse (fu), fuserăm (furăm), fuserăți (furăți), fuseră (fură);**
– *mai mult ca perfectul:* **fusesem, fuseseși, fusese, fuseserăm, fuseserăți, fuseseră;**
– *viitorul* (*numit și „viitorul I"*)*:* **voi (vei, va, vom, veți, vor) fi;**
– *viitorul anterior* (*numit și „viitorul II"*)*:* **voi (vei, va, vom, veți, vor) fi fost;**
– *imperativul: pozitiv* – **fii, fiți;** *negativ* – **nu fi, nu fiți;**
– *conjunctivul prezent:* **să fiu, să fii, să fie, să fim, să fiți, să fie;.**
– *conjunctivul perfect:* (eu, tu, el, noi, voi, ei) **să fi fost;**
– *condițional-optativul prezent:* **aș (ai, ar, am, ați, ar) fi;**
– *condițional-optativul perfect:* **aș (ai, ar, am, ați, ar) fi fost;**
– *infinitivul prezent:* **a fi;**
– *infinitivul perfect:* **a fi fost;**
– *participiul:* **fost, fostă, foști, foste;**
– *gerunziul:* **fiind.**

Exercițiu

Subliniază verbul *a fi* și analizează modul, timpul, persoana și numărul la care se află.

a) Poporul e stâlpul țării... fiecare părticică de pământ e vărsită cu sângele lui... și într-o zi ni s-a zis: Muncește, române, de dimineață până în seară... și rodul muncii nu va fi al tău. Tu ai fost puternic și viteaz în luptă, dar puterile tale s-au tocit de sărăcie. (Al. Russo, *Cântarea României.*)
b) Astfel fu acea vrednică de o neștearsă aducere-aminte zi de bătaie de la Călugăreni, în care românii scriseră cu sabie și cu sânge pagina cea mai strălucită din analele lor. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)
c) Nicăieri pe pământ n-a fost rai al albinelor mai tihnit pentru noi, decât în poienile codrilor vechi. Erau și fructe multe și pâne îmbelșugată. De asemenea, într-atâtea pășuni grase, vitele erau fără număr. (M.Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare.*)
d) Dar bietul Gherasim n-a mai venit... Spun bătrânii c-a fost o jale mare pe sat, căci Gherasim acela fusese un om ca pâinea cea bună. (I. Agârbiceanu, *Valea Dracului.*)
e) – Cât fac 25 de măgari și cu 15 boi?
Mă gândii, eu, mă răzgândii: asta nu e adunare.

---

[159] Denumirea *auxiliar* vine de la adjectivul latin *auxiliaris-auxiliare* (ajutător). Verbele auxiliare se numesc astfel, pentru că ele ajută la formarea timpurilor compuse ale verbelor.
[160] Formele *fui* și *fuși* sunt neliterare.

Ei, trebuie să fie înmulțire. Dar frate-meu ar fi fost mai bun, mi-ar fi spus cât a dat pe un măgar și pe un bou. (B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*)

f) Poate să fi fost pe la cântători, când urletele vijeliei începură a-și scoborî glasul. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)

g) – ...Dar fiind el cel mai mare, norocul său; trebuie să căutăm a-l zburătăci... Și poate vreodată să fie și el sprijin pentru ișialalți! (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

II. Verbul **a fi** se folosește ca **verb auxiliar** *pentru alcătuirea următoarelor timpuri și moduri:*

– *viitorul II* (*anterior*)**: voi (vei, va, vom, veți, vor) fi văzut;**
– *conjunctivul perfect:* (eu, tu, el, noi, voi, ei) **să fi văzut;**
– *condițional-optativul perfect:* **aș (ai, ar, am, ați, ar) fi văzut.**

La *diateza pasivă* toate timpurile și modurile se construiesc *cu verbul auxiliar a fi: sunt lăudat(ă), eram lăudat(ă), vom fi lăudați(e), aș fi lăudat(ă)* etc.

Exerciții

1. Subliniază verbul *a fi* și celelalte verbe la timpurile formate cu *auxiliarul* **a fi**. Analizează verbele construite cu auxiliarul *a fi,* arătând: modul, timpul, persoana, numărul și elementele din care sunt alcătuite timpurile respective.
   a) În sfârșit, soarele veni să lumineze această mare zi de miercuri 13/23 august, menită a fi briliantul cel mai strălucitor al cununei gloriei române. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)
   b) Spune-mi, n-aș fi un nătărău de frunte; când m-aș încrede în tine? (C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul.*)
   c) Își aduse aminte de tocmeala cu slujitorul; și, îndreptându-se că, în iuțeala vânătorii, nu va fi văzut tocmai bine, reduse coada vulpii până la vreo doi stânjeni. (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)
   d) Și de m-ar fi bătut mama cu toate gardurile și de m-ar fi izgonit de la casă ca pe un străin, tot n-aș fi rămas așa de umilit în fața ei, ca atunci când m-a luat cu binișorul. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
   e) Dânsa nu mai avea ce face cu Bator. De câte ori l-ar fi văzut, și-ar fi adus aminte de lungul șir de morți ... și n-ar fi putut răbda... Să nu fi fost el, Păunița n-ar avea nici sicriu vopsit, nici cunună de mireasă...
   – Bator, mă, nu fi supărat. Ție o să-ți meargă mai bine. (I. Agârbiceanu, *Fefeleaga.*)
   f) Va geme de patemi.
   Al mării aspru cânt...
   Ci eu voi fi pământ
   În singurătate-mi. (M.Eminescu, *Mai am un singur dor.*)
2. Construiește câte o propoziție cu verbul *a fi* la timpul viitor și la modul imperativ cu aspect negativ, persoana a II-a singular, și tot câte o propoziție cu verbul *a vedea* la condițional-optativul perfect și la conjunctivul perfect.
3. Construiește câte o propoziție cu verbul *a doborî* la timpul viitor și la modul condițional-optativ prezent și perfect, diateza pasivă.

Ortografia unor forme ale verbului *a fi*

I. Formele prezentului, **ești, este, e,** și ale imperfectului, **eram, erai, era, erați, erau,** *se scriu* **corect** *cu* **e** *la începutul cuvântului,* nu cu „ie-", iar terminațiile imperfectului, *-am, -ai, -a, -ați, -au,* se adaugă imediat după rădăcina *er-: er*/**am**, *er*/**ai** etc. **Este greșit să scriem:** „iești, ieste, eream, ereai" etc.

Exercițiu

Construiește câte o propoziție cu verbul *a fi* la prezentul indicativului, persoanele a II-a și a III-a singular, apoi la toate persoanele imperfectului – atât la singular, cât și la plural. Subliniază litera „*e*" cu care încep formele verbului, precum și terminațiile imperfectului.

II. Verbul *a fi* se scrie cu un singur *-i* la următoarele moduri și timpuri:
– *infinitivul prezent și perfect: a* **fi**; *a* **fi** *fost;*
– *imperativul cu aspect negativ, la persoana a II-a singular: nu* **fi** (supărat);
– *viitorul și viitorul anterior: voi* **fi**; *voi* **fi** fost;
– *condițional-optativul prezent și perfect: aș* **fi**; *aș* **fi** fost.

Tot cu un singur *-i* se scrie și *conjunctivul perfect,* care are forma **fi**, invariabilă la toate persoanele: (*eu, tu, el, noi, voi, ei*) *să* **fi** *fost.*

Exercițiu

Construiește câte două propoziții cu fiecare din timpurile și modurile verbului *a fi,* indicate mai sus pentru ortografia cu un singur *-i.*

III. Verbul **a fi** se scrie cu doi *-i* la următoarele moduri și timpuri:
– *imperativul cu aspect pozitiv, persoana a II-a singular:* ***fii*** (liniștit);
– *conjunctivul prezent, persoana a II-a singular: tu să* ***fii*** (liniștit);
– *gerunziul:* ***fiind****, nefiind, nemaifiind.*

În aceste cazuri primul *-i* face parte din forma de bază (*fi*), iar al doilea *-i* este terminația persoanei a II-a singular (la imperativ și conjunctiv); la gerunziu, al doilea *-i* face parte din terminația gerunziului: *-ind.*

Exerciții

1. Completează locurile libere cu imperativul pozitiv al verbului *a fi* la persoana a II-a singular.
   a) Fă ca legea să fie tare; iar tu, Măria ta, ca domn... bun, mai ales pentru aceia pentru care mai toți domnii trecuți au fost nepăsători și răi... simplu, Măria ta, ... bun, ... domn-cetățean. (M.Kogălniceanu, *Discurs la înscăunarea lui Alexandru Ioan Cuza.*)
   b) ...drept și îndrăzneț, și tare,
   ...și blând
   Cu cei ce au nevoie de blândețe.
   ...neîndurător
   Cu cei care lovesc în tinerețe. (E. Jebeleanu, *Fiul meu.*)

2. Completează locurile libere cu verbul *a fi* la conjunctivul prezent, persoana a II-a singular.
   a) – Sănătos… şi ţi-e destul un pumn de mălai, ca nici pe un împărat să nu te dai! (I.Slavici, *Comoara.*)
   b) …cât munţii de voinic,
   Ori cât un pumn… de mic,
   Cărarea mea şi-a tuturor
   E tot nimic! (G. Goşbuc, *Moartea lui Fulger.*)
3. Completează locurile libere cu verbul *a fi* la modul gerunziu.
   a) Eu, … ascuns în cămară, cum aud unele ca aceste, iute mă sui în pod, umflu pupăza de unde era (…). (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
   b) – Să mă încred în voi? zise Lăpuşneanul (…) Nu ştiu că… mai mare peste oştile mele, cum ai văzut că m-au biruit, m-ai lăsat? (C.Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanul.*)
   c) …băiet, păduri cutreieram
   Şi mă culcam ades lângă izvor. (M.Eminescu, *Fiind băiet, păduri cutreieram.*)
   [1]) *verbul* **a fi** *la gerunziu, fără prefixul* **ne-**; [2]) *gerunziul precedat de prefixul* **ne-** *şi de adverbul* **mai.**
   d) Luceferi, ce răsar
   Din umbră de cetini,
   [1]) … -mi prieteni,
   O să-mi zâmbească iar. (M.Eminescu. *Mai am un singur dor.*)
   [2])… pribeag
   De-atunci înainte,
   Aduceri-aminte.
   M-or coperi cu drag. (M.Eminescu, *Nu voi mormânt bogat.*)
4. Construieşte câte două propoziţii în care să se afle *verbul a fi* la gerunziu, precedat de prefixul *ne-*, apoi de prefixul *ne-* şi adverbul *mai.*
5. Construieşte câte o propoziţie în care să se afle gerunziul verbelor *a citi, a scrie* şi *a crea* la diateza pasivă.

IV. Fii atent *la ortografia verbului* **a fi,** *la persoana a II-a plural a modului imperativ:* **fiţi** (liniştiţi); *nu* **fiţi** (neliniştiţi).

Să nu confunzi terminaţia **-ţi** *a persoanei a II-a plural cu pronumele personal* **-ţi; acesta nu poate urma niciodată după un verb la persoana a II-a plural.**

Exerciţii

1. Completează locurile libere cu verbul *a fi* la imperativ, persoana a II-a plural, şi subliniază terminaţia verbului.
   a) …buni şi drepţi. Iubiţi adevărul. Mai ales … duşmani ai ignoranţei şi minciunii. (M.Sadoveanu, *Evocări.*)
   b) Când mantaua crăiască este de piei de oaie,
   Atunci judecătorii… siguri că despoaie. (Gr.Alexandrescu, *Lupul moralist.*)
2. Construieşte trei propoziţii cu predicatul exprimat prin verbul *a fi* la persoana a II-a plural a modului imperativ (pozitiv şi negativ) şi subliniază terminaţiile acestei persoane.

V. La prezentul indicativului se folosesc şi următoarele forme ale verbului *a fi:* persoanele I singular şi a III-a plural: **-s, îs** *(sunt);* persoana a III-a singular: **-i, îi** *(este).* Formele **îs, îi** sunt *neliterare.*

Formele -s şi -i se *folosesc după cuvinte care se termină în vocală* şi se leagă de acestea prin liniuţă, deoarece ele *se rostesc împreună cu cuvântul dinaintea lor;* **îs** şi **îi** *formează singure silabă:*

Unde-**i** unul nu-i putere,
La nevoi şi la durere;
Unde-**s** mulţi puterea creşte
Şi duşmanul nu sporeşte. (V. Alecsandri, *Hora Unirii*) *Forma scurtă „i" poate apărea şi înaintea unui cuvânt care începe cu vocală: Lacul* **i**-*adânc; locul* **i**-*al tău.*

– Cât **îi** mic, prinde muşte cu ceaslovul. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*

Eu **îs** bun, cât **îs** bun, dar şi când m-a scoate cineva din răbdare… (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

Să nu confunzi *formele* **îi** *şi* **-i** *ale verbului a fi cu pronumele personal de persoana a III-a.* Pentru aceasta, observă înţelesul textului şi faptul că atunci când forma -i a verbului **a fi** se leagă prin liniuţă de un pronume, primul loc îl ocupă pronumele, iar al doilea loc, verbul **-i:** *mi*-**i** sete; *ţi*-**i** sete; *i*-**i** sete (*îmi, îţi, îi* **este** *sete*).

Exerciţii

1. Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate arătând pentru verbul *a fi* modul, timpul, persoana şi numărul, iar pentru pronume, felul, persoana, numărul şi cazul.
   a) El *e* sol precum se vede,
   Mă-sa l-a trimis în sat.
   Vezi, de-aceea-*i* încruntat,
   Şi s-avântă şi se crede
   Că-*i* bărbat. (G. Goşbuc, *Iarna pe uliţă.*)
   b) … Aista-*i* un animal şiret care nu se mai află pe lumea asta…
   – Moş Ion, eu văd că stă cuminte şi se uită la mine.
   – Apoi nu ţi-am spus eu cât *îi* de şiret? El numai cât *îs* eu aici te poate suferi să stai acolo. (M. Sadoveanu, *Cele mai vechi amintiri.*)
   c) Un singur lucru putuse spune c-un râs larg, scărpinându-se în capu-*i* buhos: că-i cheamă Neculai. Era aşa de zdrenţuit, cu privirile spăriate parcă de dihania care-*i* rodea măruntaiele. (M. Sadoveanu, *Neculai şi prietenul său.*)
   d) …şi îndată *îi* vine alt gust: să rupă un colţ de iarbă … Nici nu *i-i* sete, nici nu *i-i* foame, dar poate m-a auzit fredonând alene şi moale un cântec vechi. (M. Sadoveanu, *Cocostârcul albastru.*)
   e) La bădiţa al meu la poartă,
   Două fete mari se ceartă
   Una-*i* hâdă, dar bogată,
   Alta-*i* mândră, dar săracă.
   A bogată zice-aşa:
   – Badea pe mine m-o lua
   Că-*i* dă tata patru boi
   Şi-o turmă mare de oi.
   (*Folclor.*)
   f) Frunzuliţă viorele,
   La portiţa dragii mele
   Răsărit-au două stele,
   Dar nu-*s* stele părăsite,
   Ci-*s* două flori înflorite;
   Una-*i* ea şi una-*s* eu:
   Dorul ei şi dorul meu. (*Folclor.*)
2. Completează locurile libere din textele următoare cu formele verbului *a fi: -s, îs, -i, îi.* (Fii atent la scrierea formelor *îs* şi *îi,* în care *i-* nu se poate scrie legat prin liniuţă, deoarece *în limba română nu există cuvântul „i"* decât ca nume al literei „i".)
   a) Plin … satul de feciori,
   Care… coaptă la pământ.

Nu … c-ai badii ochișori;
C-așa… ochii mândrului,
Ca și mura câmpului,

Și nu… ajunsă de vânt;
Care… coaptă la răcoare
Și nu… ajunsă de soare.
(*Folclor.*)

b) Bate vântul și huiește
Și cel codru-așa grăiește
– Alei, fecioraș din vale,
Mult ți… sufletul cu jale!
Nu-ți mai plânge inima,
Că nu știi de mândra ta,

Că și eu… tot așa.
Frunză verde arnăute
Și toate-n lume… trecute.
Ș-apoi, mândră floare-aleasă
Dusă … limba călătoare,
Toate… duse, toți… duși. (*Folclor.*)

„A FI" – verb predicativ și verb nepredicativ

I. În afară de rolul de verb auxiliar pentru formarea timpurilor compuse ale verbelor (viitorul anterior, conjunctivul și condițional-optativul perfect) și a tuturor timpurilor la diateza pasivă, verbul *a fi* poate avea și valoare de **verb predicativ;** este deci singur *predicat verbal când are un înțeles de sine stătător.* Cele mai obișnuite înțelesuri ale verbului predicativ *a fi* sunt: *a exista, a se afla, a se întâmpla, a trece* (când este vorba de trecerea unui anumit timp):

– **A fost** odată un împărat. (P. Ispirescu, *Ileana-Simziana.*)	*a existat*
– La marginea împărăției lui…**era** un alt împărat. (P. Ispirescu, *Ileana-Simziana.*)	*se afla*
– Tata îl roagă să se liniștească. Ce-**a fost/a fost.** (Z.Stancu, *Costandina.*)	*s-a întâmplat*
– Câți ani **or fi** de atunci? (Z. Stancu, *Desculț.*)	*or fi trecut*

Având aceste înțelesuri, verbul *a fi* poate înlocui în vorbire verbele menționate mai sus.

Exerciții

1. Înlocuiește verbele subliniate cu verbul *a fi* și arată ce fel de predicate ai obținut. Ține seama de faptul că la înlocuirea verbelor reflexive (a se afla, a se întâmpla) cu *a fi* trebuie lăsat la o parte pronumele reflexiv *se (s-),* deoarece verbul *a fi* nu admite pronume reflexiv.
   a) *Există* discuție… asupra locului și datei nașterii lui Alexandru Cuza. (Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă.*)
   b) *Au existat* în trecutul literaturii noastre, pe vremea lui Vlahuță, înainte și după Vlahuță, *au existat* îndestui scriitori care nu se învredniceau să dea tiparului mai mult de o duzină de pagini pe an. (Cezar Petrescu, *Despre scris și scriitori.*)
   c) Pe vremea aceea, *se afla* un viteaz pe nume Greuceanu. (P. Ispirescu, *Greuceanu.*)
   d) – …Zice Măria sa așa, că *nu se află* păcat mai cumplit decât acela săvârșit de acești boieri pământeni; e mai mult decât omorul tatălui, mamei, fraților, e vânzarea țării… (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
   e) Iar Linii, de *s-ar întâmpla*
   Să vă-ntâlniți vreodată,

Să-i spui că-s sănătos și-aș vrea
S-o aflu măritată. (G. Goșbuc, *Rugămintea din urmă.*)

   f) *Au trecut* șapte ani de când, într-un car cu boi, Sultana și Ion aduseseră … așezat pe fân și velințe… trupul sfârtecat de topor al lui Găman. (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)

2. Subliniază verbul *a fi* cu valoare de verb predicativ și arată ce înțeles are.
   a) Și n-a fost împărat mare să nu-și poarte pe aici doru-i de cucerire. N-a fost colț de lume, în care să nu fi străbătut faima „Frumosului Istros", fermecătoarele legende ale acestui minunat fluviu. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
   b) A fost-odată ca-n povești,
   A fost ca niciodată,
   Din rude mari împărătești,
   O preafrumoasă fată. (M.Eminescu, *Luceafărul.*)
   c) La poartă era un turn ce acum s-a dărâmat… (Al.Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău.*)
   d) – Ali Gian-Hogea, câți ani sunt de când mănânc sarea și pâinea ta?
   – Sunt douăzeci de ani, răspunse turcul. – Dacă e așa, zise românul, spre recunoștință…, voi să-ți spui un cuvânt. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)
   e) – Oiță bârsană,
   ……
   Și de-o fi să mor.
   În câmp de mohor
   Să spui lui Vrâncean

   Și lui Ungurean
   Ca să mă îngroape
   Aice pe-aproape,
   În strunga de oi
   Să fiu tot cu voi. (*Miorița.*)

II. Verbul *a fi* are de cele mai multe ori *rolul unui* **verb de legătură:** *Poporul* **este** *stâlpul* țării. (Al. Russo, *Cântarea României*).

În această propoziție verbul *a fi* nu are singur un înțeles, deci nu are valoare de verb predicativ. Rolul lui este de a face legătura între numele predicativ *stâlpul* și subiectul *poporul* și de a arăta modul, timpul și persoana predicatului nominal. El este un **verb de legătură** sau **copulativ.**

Exerciții

1. Construiește patru propoziții în care verbul *a fi* să aibă rolul de verb copulativ.
2. Subliniază predicatele exprimate numai prin verbul *a fi* cu înțeles de sine stătător, pe cele cu verbul *a fi* copulativ și pe cele exprimate prin timpuri compuse ale altor verbe, formate cu auxiliarul *a fi.* Scoate predicatele pe trei coloane, astfel:

Predicate verbale exprimate prin		**Predicate nominale alcătuite cu**
a fi cu înțeles de sine stătător	verbe la timpuri compuse formate cu auxiliarul *a fi*	verbul copulativ *a fi*
era (exista) *sunt* (au trecut) *este* (se află)	**va fi** *venit* – viitorul anterior al verbului *a veni*	**este** *măreț*

Textele de analizat

a) Pământul nostru-i scump și sfânt,
Că el ni-e leagăn și mormânt:/

Și/ câte ape l-au udat/
Sunt numai lacrimi/ ce-am vărsat –/

Cu sânge cald l-am apărat/ Noi vrem pământ!
(G. Goşbuc, *Noi vrem pământ!*)

b) Aceasta era viaţa mamei Ilincăi pe vremea aceea,/ şi [dacă toate aceste lucruri s-ar fi petrecut aievea în ceasurile acelea,] ea n-ar fi fost deloc mai fericită./ (Al.Vlahuţă, *Din durerile lumii.*)

c) Moş Nichifor nu-i o închipuire din poveşti...;/ el a fost odată .../ Cam pe vremea aceea, trăia moş Nichifor în Ţuţuieni,/ pe când bunicul bunicului meu fusese cimpoieş la cumătria lui moş Dediu din Vânători./ (Ion Creangă, *Moş Nichifor Coţcariul.*)

d) – Omul dumitale a fost omorât şi jefuit./
– Da, domnule, răspunse cu blândeţe Vitoria;/ însă în taşcă s-au aflat ceva parale, şi chimirul n-a fost desprins de pe el./
– Atunci să-l fi ucis careva din duşmănie?/ (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)

e) Eroi au fost,/ eroi sunt încă/-
Şi-or fi în neamul românesc[161]./ (Ioan Neniţescu, *Pui de lei.*)

Valorile gramaticale ale verbului „a fi" (Recapitulare)

1. Verb auxiliar pentru formarea unor timpuri compuse şi pentru toate modurile şi timpurile diatezei pasive;

2. Verb predicativ, (cu înţeles de sine stătător), având mai frecvent următoarele sensuri: *a exista, a se afla, a se întâmpla, a trece* (când este vorba de trecerea timpului);

3. Verb copulativ (fără înţeles de sine stătător); face legătura între numele predicativ şi subiect.

Verbul „a avea"

I. Indicativul prezent al verbului *a avea* **(am, ai, are, avem, aveţi, au)** serveşte ca *auxiliar pentru formarea perfectului compus şi a modului condiţional-optativ.* În acest caz, verbul *a avea* a suferit schimbări la unele persoane:

– *perfectul compus:* **am** *cântat,* **ai** *cântat,* **a** *cântat,* **am** *cântat,* **aţi** *cântat,* **au** *cântat;*

– *condiţional-optativul:* **aş** *cânta,* **ai** *cânta,* **ar** *cânta,* **am** *cânta,* **aţi** *cânta,* **ar** *cânta.*

Indicativul prezent al verbului *a avea* este folosit ca *auxiliar* (fără modificarea vreunei forme) şi *pentru exprimarea viitorului construit cu conjunctivul:* **am** *să cânt,* **ai** *să cânţi,* **are** *să cânte,* **avem** *să cântăm,* **aveţi** *să cântaţi,* **au** *să cânte.*

A avea este **verb predicativ** (formează singur predicatul) când are înţeles de sine stătător – **a poseda: Am (ai, are, avem, aveţi, au)** o carte interesantă.

Exerciţii

1. Construieşte câte două propoziţii cu verbul predicativ *a avea* şi cu perfectul compus al verbului *a lăuda* la persoana a II-a, singular şi plural.

[161] – „Eroi *au fost* ; Eroi *sunt*...; Şi-*or fi*...". – Sensul verbului: *a exista.*

2. Subliniază cu o linie verbul *a avea* cu valoare de verb predicativ şi cu două linii timpurile compuse cu verbul *a avea.* Fă analiza morfologică a verbelor respective arătând: conjugarea, modul, timpul, persoana şi numărul.

a) Am învăţat cu el în şcoala primară... Nu-mi era drag, pentru c-avea o figură răutăcioasă şi pentru că, de câte ori se uita la mine, se strâmba: ceea ce a făcut într-o zi să-mi pară grozav de bine când am văzut pe D-nu Udrea c-odată mi-l înşfacă de urechi şi-l toarnă „la bancă". (Al. Vlahuţă, *Mogâldea.*)

b) Câţi ai avea azi dumneata
Nepoţi să-ţi zică: „Moşu"...
Le-ai spune spuză de poveşti...
Cu împăratul Roşu... (O.Goga, *Bătrânii.*)

c) Gheonoaia... îl rugă pe Făt-Frumos să-şi aleagă de soţie pe una din cele trei fete ce avea, frumoase ca nişte zâne; el nu voi, ci îi spuse curat ce căuta; atunci ea îi zise:
– Cu calul ce ai şi cu vitejia ta, cred că ai să izbuteşti. (P. Ispirescu, *Ţinereţe fără bătrâneţe...*)

d) Capul cerbului are să te strige până atunci mereu pe nume, dar tu să nu cumva să te îndupleci de rugămintea lui..., că are un ochi otrăvit. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

II. Forma corectă a *conjunctivului prezent al verbului* **a avea** *la persoana a III-a singular şi plural* este: el (ei) *să aibă* (nu: să aibe).

Exerciţii

1. Completează locurile libere cu verbul *a avea* la conjunctivul prezent, persoana a III-a singular sau plural, acordând verbul cu subiectul fiecărei propoziţii.

a) ...Leana-n frunte stea,
Nu-i partea ei ce-i partea mea. (G. Goşbuc, *Duşmancele.*)

b) Viaţa-i datorie grea
Şi laşii se-ngrozesc de ea
...tot cei laşi ar vrea
Pe neluptat. (G. Goşbuc, *Moartea lui Fulger.*)

2. Construieşte câte două propoziţii sau fraze în care să se afle verbul *a avea* la conjunctiv prezent persoana a III-a, singular şi plural. Subliniază terminaţia verbului.

Verbul „a vrea"

Verbul *a vrea* cu valoare de verb predicativ are la indicativul prezent următoarele forme: **eu vreau, tu vrei, el vrea, noi vrem,** voi **vreţi,** ei **vor.**

Observă forma corectă a persoanei I singular: **„eu vreau"** (nu „eu vroi" sau „eu vroiesc").

Ca verb auxiliar, folosit pentru formarea viitorului, verbul *a vrea* are următoarele forme:

eu **voi** (*cânta*)	noi **vom** (*cânta*)
tu **vei** (*cânta*)	voi **veţi** (*cânta*)
el **va** (*cânta*)	ei **vor** (*cânta*)

În folosirea verbului *a vrea* ca verb predicativ, în locul unora dintre formele lui se preferă formele verbului sinonim *a voi*. Dar preferințele de acum pentru anumite forme ale unuia sau altuia dintre cele două verbe putându-se schimba cu vremea, **reține** *acele forme ale verbului* **a voi** *care cer* **atenție la scrierea lor;**

– la *indicativul prezent* și la *conjunctivul prezent* **observă scrierea** (corespunzătoare pronunțării corecte) cu *diftongul* **ie** (nu cu vocala „e"): eu *voiesc* (să *voiesc*), tu *voiești* (să *voiești*), el *voiește*, ei *voiesc;*

– la *perfectul simplu*, deosebirea dintre forma persoanei I singular, terminată în *diftongul ii* – eu *voii* – și forma persoanei a III-a singular, terminată în *vocala accentuată* **i:** el *voi*;

– la *infinitiv* și la *timpurile compuse formate cu infinitivul, forma* **corectă** prezintă în ultima silabă *vocala* **i:** *a voi*; *voi* (*vei, va...*) *voi*; *aș* (*ai, ar...*) *voi*.

Dintre *„a vrea"* și *„a voi", imperativ are numai verbul* **a voi:** *voiește!*

Diateza activă

Modurile personale (predicative)

Modul indicativ

Modul indicativ *exprimă o* **acțiune** *prezentată de vorbitor ca* **reală.**

Timpul prezent

Formele verbelor la timpul prezent sunt:

Conj.	eu	tu	el(ea)	noi	voi	ei(ele)
I:	*cânt*	*cânți*	*cântă*	*cântăm*	*cântați*	*cântă*
	lucrez	*lucrezi*	*lucrează*	*lucrăm*	*lucrați*	*lucrează*
II:	*tac*	*taci*	*tace*	*tăcem*	*tăceți*	*tac*
III:	*fac*	*faci*	*face*	*facem*	*faceți*	*fac*
IV:	*citesc*	*citești*	*citește*	*citim*	*citiți*	*citesc*
	cobor	*cobori*	*coboară*	*coborâm*	*coborâți*	*coboară*
	hotărăsc	*hotărăști*	*hotărăște*	*hotărâm*	*hotărâți*	*hotărăsc*

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la timpul prezent și cu două linii cuvintele care arată cine face acțiunea.

a) Când doarme plugul pe rotile,
În pacea serilor de toamnă./
La voi coboară Cosânzeana,
A visurilor noastre doamnă./
Vin crai cu argintate coifuri
Și-n aur zânele bălaie./
Atâta fericire-ncape
În bietul bordeiaș de paie./
(O.Goga, *Plugarii.*)

b) Din când în când, vântul răbufnește din depărtări, învăluind mari rotocoale albe de fluturi./ Pe dealurile din apropiere, pădurile bătrâne înnegresc zarea cenușie, deznădăjduită./ În vale, pe malul Târnavei, vântul bocește prin sălciișul uscat./ (I.Agârbiceanu, *Zi de târg.*)

c) Tu torci./ Pe vatra veche ard,
Pocnind din vreme-n vreme
Trei vreascuri rupte
dintr-un gard,/
Iar flacăra lor geme.../
Începe-acum o fată,/
Tu taci/ și-asculți
povestea ei/
Și stai îngândurată./
(G. Goșbuc, *Mama.*)

d) Din izvoare și din gârle
Apa sună somnoroasă;/
Unde soarele pătrunde
Printre trestii a ei unde,/
Ea în valuri sperioase
Se azvârle./
Cucul cântă, mierle, presuri -/
.....
Ale păsărilor neamuri
Ciripesc pitite-n ramuri/
Și vorbesc cu-atât de multe
Înțelesuri./ (M.Eminescu, *Freamăt de codru.*)

Ortoepia și ortografia unor forme ale indicativului prezent

1. Observă cu atenție *ortografia verbelor la persoana a II-a plural a timpului prezent:* voi *cântați, faceți, povestiți, coborâți.*

Să nu confunzi pe **-ți** din forma verbului cu *pronumele* **-ți. Ține minte:** *pronumele* **-ți** *nu urmează niciodată după un verb la persoana a II-a plural.* Deci, dacă **subiectul** *este* **voi,** *„ți" final face parte din forma verbului, ca* **marcă a persoanei a II-a plural** *a verbului.*

Exerciții

1. Scrie verbele următoare la persoana a II-a plural a indicativului prezent și subliniază terminația acestei persoane: *a da, a sta, a chema, a dezaproba, a vedea, a revedea, a tăcea, a face, a trece, a merge, a privi, a împlini, a înnegri, a dobori.*
2. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a chema, a petrece, a revedea, a desface, a împlini* și *a hotărî* la indicativ prezent, persoana a II-a plural, și subliniază terminația acestei persoane.
3. Completează locurile libere cu persoana a II-a plural a prezentului verbelor indicate înaintea fiecărui text. Subliniază terminația verbului.

[1]) *a uita*; [2]) *a vrea*; [3]) *a putea.*

a) De ce [1])..... că-n voi e și număr și putere?
Când [2])....., [3])..... prea lesne pământul să-mpărțiți. (M.Eminescu, *Împărat și proletar.*)

[1]) *a prefface*; [2]) *a bate*; [3]) *a încremeni*; [4]) *a dezrobi.*

b) O! eterne naufragii, cum le [1])..... voi toate și cum vă [2])..... joc de tot ce durăm noi pe pământ și pe ape.
Cum [3])..... voi lucrul ce-a fost mișcător și [4])..... ce-a fost clădit pe temelii statornice odată. (D. Anghel, *Vasul fantomă.*)

[1]) *a veni*; [2]) *a revedea.*

c) Și-acum [1])..... cu drag în țară!
Voi [2])..... câmpia iară,
Și cuiburile voastre-n crâng!
E vară, vară! (G. Goșbuc, *Vestitorii primăverii.*)

II. Verbele **a ști, a scrie, a ține, a veni, a deveni** și derivatele lor formate cu ajutorul prefixelor se rostesc și se scriu la persoana a II-a singular *cu doi* **-i:**
tu *știi, scrii, ții, vii, devii.*

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu verbele date, la timpul prezent, persoana a II-a singular, și subliniază cei doi *-i* de la sfârșitul verbelor.

Verbele	Prezentul, pers. a II-a sing.	Verbele	Prezentul, pers. a II-a sing.
a ști	tu.....	a reține	tu .....
a scrie	.....	a susține	.....
a descrie	.....	a veni	.....
a prescrie	.....	a reveni	.....
a subscrie	.....	a preveni	.....
a transcrie	.....	a deveni	.....
a ține	.....	a redeveni	.....
a obține	.....		

2. Completează locurile libere cu verbele indicate înaintea fiecărui text, la prezentul indicativului, persoana a II-a singular. Subliniază verbele care se scriu cu doi *-i* la sfârșit.
   [1]) *a fi*; [2], [3], [4]) *a ști.*
   a) Tu [1]) ..... prost; nu [2]) ..... ce [3]) ..... și ce nu [4]) .....;
   n-ai decât să te uiți în carte ca să știi tot, afară de cele opt glasuri. (I. Slavici, *Budulea Taichii.*)
   [1]) *a veni*; [2]) *a se duce.*
   b) Dunăre, Dunăre,
   Drum fără pulbere,
   dincotro [1])..... și încotro te [2]).....? (Z.Stancu, *Desculț.*)
   [1]) *și* [2]) *a ține.*
   c) – [1])..... minte când eram în pădure și-mi spărgeai alune? – Dar tu – îmi răspunse el – [2])..... minte când îmi ajutai să port coșul cu pește? (I. Slavici, *Budulea Taichii.*)
3. Fă o scrisoare în care să folosești verbele *a scrie, a descrie, a ști, a ține, a veni* și *a reveni* la prezentul indicativului, persoana a II-a singular.

III. Verbul **a scrie** și derivatele lui formate cu diferite prefixe au la persoanele I și a II-a plural următoarele forme:
noi, *scriem, descriem, subscriem, transcriem;*
voi *scrieți, descrieți, subscrieți, transcrieți.*
Este greșit *să spunem și să scriem:* „noi scrim, voi scriți", pentru că rădăcina verbului este *scri-*, iar terminațiile persoanelor I și a II-a plural sunt: *-em* și *-eți.* Deci formele corecte sunt: *scri/em, scri/eți.*

Exercițiu

Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a scrie, a descrie* și *a transcrie* la indicativ prezent, persoanele I și a II-a plural, și subliniază terminațiile verbelor.

IV. Verbele de conjugarea a IV-a *cu* **-i** *precedat de vocala* **u** – *a trebui, a contribui, a distribui, a atribui, a dezvălui* etc. – se rostesc și se scriu la persoana a III-a singular și plural a indicativului prezent cu **-ie** la sfârșit:
el (ei) *trebuie, contribuie, distribuie, dezvăluie, atribuie.*

Exercițiu

Construiește câte o propoziție cu verbele de mai sus la indicativ prezent, persoana a III-a, singular și plural. Subliniază ultimele două litere din forma fiecărui verb.

V. *Verbele* **a crea** *și* **a agrea**[162] *sunt verbe regulate de conjugarea I care se deosebesc de celelalte verbe de conjugarea I prin faptul că au rădăcina terminată în vocala* **-e:** *a cre/a, a agre/a.* Ele se conjugă la prezentul indicativului ca și verbul *a lucr/a.* Având însă rădăcina terminată în **-e,** *la persoanele I, a II-a, a III-a singular și a III-a plural se scriu* **cu doi -e.** Primul **e** face parte din rădăcină, iar al doilea din terminațiile personale menționate. Observă **conjugarea regulată** *a celor două verbe,* prin comparație cu formele verbului *a lucra:*

eu lucr/**ez**	eu cre/**ez**	eu agre/**ez**
tu lucr/**ezi**	tu cre/**ezi**	tu agre/**ezi**
el lucr/**ează**	el cre/**ează**	el agre/**ează**
noi lucr/**ăm**	noi cre/**ăm**	noi agre/**ăm**
voi lucr/**ați**	voi cre/**ați**	voi agre/**ați**
ei lucr/**ează**	ei cre/**ează**	ei agre/**ează**

Exercițiu

Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a crea* și prin verbul *a agrea,* la toate persoanele timpului prezent, la singular și la plural. Subliniază formele care se scriu *cu doi* **-e.** Explică oral ortografia acestor forme.

VI. a. *Verbul* **a lua** *este un verb neregulat, care la persoanele I, a II-a, a III-a singular și a III-a plural își schimbă rădăcina:*

eu **iau**	noi *luăm*
tu **iei**	voi *luați*
el **ia**	ei **iau**

Observă, de asemenea, că *la persoanele I și a II-a plural verbul are forme regulate:* rădăcina *lu-,* urmată de terminațiile *-ăm* și *-ați.* Deci **este greșit** *să scriem:* „lom, loăm, loați".
La fel se conjugă și verbele derivate de la *a lua* cu ajutorul prefixelor: *a re**lua**, a pre**lua.***

[162] *A agrea* = „a vedea cu ochi buni, cu simpatie pe cineva" (DEX).

Exerciții

1. Conjugă verbele *a relua, a prelua* și locuțiunea verbală *a lua seama* la prezentul indicativului și subliniază formele neregulate.
2. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a lua* și *a relua* la timpul prezent, persoanele I și a III-a singular și plural.

b. **Fii foarte atent** *la ortografia persoanelor I singular* **(iau)** *și a III-a singular și plural* **(ia, iau),** *pentru că* aceleași sunete, rostite împreună, pot reprezenta două cuvinte legate în scris prin liniuță: **i-a** spus; **i-au** spus [*a* spus sau *au* spus **lui (-i)** sau **ei (-i)**]. **Pentru a-ți controla scrisul,** *observă următoarele:*

– înțelesul verbului – *a lua* (ceva, un obiect oarecare);

– după formele **ia** sau **iau** ale verbului *a lua* urmează de obicei un complement: *ia* (*iau*) **cartea;** *ia* (*iau*) **cu mine, de la tine** etc., pe când după **i-a, i-au** *urmează totdeauna un verb la participiu* (*i-a* **spus,** *i-au* **spus**); deci **a** sau **au** sunt verbe auxiliare care, împreună cu participiul, formează perfectul compus.

Exercițiu

Completează locurile libere cu formele **ia, iau** ale verbului *a lua* sau cu cuvintele **i-a, i-au,** ținând seama de lămuririle date mai sus. Înainte de a scrie, subliniază cuvintele care te conduc la folosirea formelor verbului *a lua* sau a cuvintelor **i-a, i-au.**

a) Unora războiul le ..... viața, celor mai mulți le aduce suferință greu de îndurat, pe câțiva îi scaldă în aur. (Z.Stancu, *Desculț.*)
b) – Ce fel, cumătriță dragă?
– Ia, a găsit iezii singurei, ... ucis și ..... crâmpoțit, de le-am plâns de milă. (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi.*)
c) Copiii fac larmă, râd, se ..... la trântă;
Pe creangă vesel un florinte-mi cântă. (St. O. Iosif, *Farniente.*)
d) – De unde știi să-mi aduci hoții, primarule, că altfel pe tine te ..... de guler. (Liviu Rebreanu, *Răscoala.*)
e) La miezul nopții iaca și hoții cu fata de împărat,..... pus capul pe prag și hârști! Și cum or fi dat ei, că ..... tăiat și-un deget. Și pică degetul cu inel cu tot, drept la dânsa în poală. (Al. Vlahuță, *Din alte vremi.*)
f) Cum au ajuns țăranii la Iași, boierii au pus mână de la mână de ..... ferchezuit frumos și ..... îmbrăcat la fel, cu cheburi albe și cușme nouă, de se mirau țăranii ce berechet ..... găsit. (Ion Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea.*)

Acordul verbelor la persoana a III-a plural

Foarte multe verbe au la persoana a III-a plural a indicativului prezent altă formă decât la persoana a III-a singular.

el *scrie* – ei *scriu*; el *citește* – ei *citesc* etc.

Pentru a nu face greșeli de acord gramatical, **fii atent** *la explicațiile ce urmează:*

I. Verbele **a scrie** și **a ști** au la persoana a III-a singular și plural următoarele forme:

el *scrie* – ei *scriu*;
el *știe* – ei *știu*.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu prezentul verbului *a ști* la persoana și la numărul cerute de cuvintele subliniate în texte.
a) Nu..... *boii* că-n țărână,
Pe-unde trec, e numai sânge. (G. Goșbuc, *Pe dealul Plevnei.*)
b) Trifon Guju spunea fără pripeală, rece, liniștit, doar cu ochii încruntați ca totdeauna:
– *Boierii* numai de frică..... (L. Rebreanu, *Răscoala.*)
2. Construiește câte două propoziții cu predicatele exprimate prin verbele *a scrie* și *a ști* la timpul prezent, persoana a III-a, singular și plural.

II. *Verbele terminate la persoana a III-a singular în* **-ește** *sau* **-ăște** *au la persoana a III-a plural terminația* **-esc** *sau* **-ăsc:**

el *cit***ește** – ei *cit***esc;**
el *hotăr***ăște** – ei *hotăr***ăsc.**

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu persoana a III-a plural a verbelor date și subliniază terminațiile lor atât la singular, cât și la plural.

Singular	*Plural*	*Singular*	*Plural*
el vorbește	ei	el întărește	ei .....
privește	.....	tărăște	.....
adăpostește	.....	ocărăște	.....
crește	.....	amărăște	.....
întâlnește	.....	se posomorăște	.....
înfrunzește	.....	hotărăște	.....

2. Completează locurile libere cu verbele indicate înaintea fiecărui text, punându-le la timpul prezent, persoana a III-a plural. Subliniază subiectele propozițiilor.
[1]) *a ciripi*; [2]) *a vorbi.*
a) Ale păsărilor neamuri
[1]) ..... pitite-n ramuri
Și [2]) ..... cu-atât de multe
Înțelesuri. (M.Eminescu, *Freamăt de codru.*)
[1]) *a țâșni*; [2]) *a porni*; [3]) *a se opri.*
b) Fripte de pleazna lungă de fuior, vitele sar și [1]) ..... într-o fugă împrăștiată, ca de streche. În sfârșit [2]),..... speriate și [3]) ..... în vreun fânaț necosit unde e iarba mai bună. (I.Agârbiceanu, *Dan Jitarul.*)
[1]) *a grăi*; [2]) *a porni*; [3]) *a doini*; [4]) *a clocoti*; [5]) *a hohoti.*
c) [1]) ..... încet Haiducii mei

Un scurt popas
Și spre brădet
[2])..... la pas
Cei trei călări.

[3])..... toți trei,
[4]) Și .....,
[5]) Și .....
Păduri adânci.
(Șt. O. Iosif, *Doina.*)

3. Fă o descriere de natură în care să folosești verbele *a crește, a înfrunzi, a înflori, a împodobi, a vrăji, a privi, a izvorî* la persoana a III-a plural.

III. *Verbele care la indicativ prezent, persoana a III-a singular se termină în* **-ce** *sau* **-ge,** *la persoana a III-a plural se termină în consoanele* **-c** *sau* **-g** *(consoanele finale ale rădăcinii);*

el *du***ce** – ei *duc;*
el *mer***ge** – ei *mer***g.**

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu verbele date, la timpul prezent, persoana a III-a plural. După exemplul dat pentru primul verb, subliniază literele ce redau sunetele în care se termină verbul atât la singular, cât și la plural.

Singular	*Plural*	*Singular*	*Plural*
el zice	ei zic.....	el alege	ei aleg .....
aduce	.....	culege	.....
produce	.....	fuge	.....
conduce	.....	strânge	.....
trece	.....	frânge	.....
petrece	.....	șterge	.....
face	.....	merge	.....
preface	.....	drege	.....

2. Completează locurile libere cu verbele date, la timpul prezent, persoana a III-a, acordându-le în număr cu substantivele sau pronumele subliniate în fiecare text.
[1]) și [2]) *a face*; [3]) *a duce.*
a) *Prepelița* [1])..... ciorbă,
Presurile [2])..... friptură,
Cintițoii [3])..... la masă
Rândul de mâncări. (G. Goșbuc, *Nunta în codru.*)
[1]), [2]), [3]) *a plânge.*
b) Zadarnic [1])..... *vântul* și *nucii* [2])....., bătrânii,
Frăgarul din ogradă, și *cumpăna* fântânii.
Și [3])..... *mama,* biata..... și cum ar vrea s-o-nșele
Povestitorii jalnici ai pribegirii mele. (O.Goga, *Zadarnic.*)
[1]) *a duce*; [2]) *a stinge.*
c) Erau clăcași: *oștenii* fără nume
Ce [1])..... războiul mare-al tuturor,
Ei ce se [2])..... în neguri și uitare
Și cad și mor de cruda-mpovărare
A tuturor durerilor din lume. (O.Goga, *Clăcașii.*)
[1]) și [2]) *a trece;* [3]) și [4]) *a duce.*
d) Și de ce să nu mă plec,

Dacă *păsările* [1])..... .
Peste vârf de rămurele
[2])..... în stoluri *rândurele...*
Și se [3])..... pe rând, pe rând,
Zarea lumii-ntunecând,
Și se [4])..... ca clipele,
Scuturând aripele. (M.Eminescu, *Ce te legeni...*)

3. Compune o narațiune în care să folosești verbele *a trece, a merge, a fugi, a conduce, a aduce, a alege* și *a culege* la timpul prezent, persoana a III-a plural:

IV. *Cele mai multe verbe care la timpul prezent au persoana a III-a singular terminată în* **-e** *precedat de consoană nu primesc la persoana a III-a plural nici o terminație:*

el *cad***e** – ei *cad;*
el *vin***e** – ei *vin.*

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu prezentul verbelor date, la persoana a III-a plural, și subliniază ultima literă atât la singular, cât și la plural.

Singular	*Plural*	*Singular*	*Plural*
el vede	ei	el spune	ei .....
crede	.....	depune	.....
aude	.....	propune	.....
ține	.....	iese	.....
susține	.....	țese	.....
vine	.....	trimite	.....
devine	.....	promite	.....

2. Completează locurile libere cu verbele date, la timpul prezent, persoana a III-a singular sau plural, acordându-le în număr cu subiectele subliniate în fiecare text.
[1]) *a ieși*; [2]) *a râde*; [3]) *a scoate*; [4]) și [5]) *a ieși*; [6]) *a arde*; [7]) și [8]) *a veni.*
a) Se desface apa-n două,/
[1])..... *o zână* din bolboacă/.....
[2])..... *stejarii,* fioroșii,/
[3])..... din flori miresme *teii,*/
[4])..... din veacuri *făt-frumoșii!*
Și din cremene [5])..... *zmeii.*/

[1]) *a merge*; [2]) *a strânge*; [3]) *a plânge.*
b) Când [1])..... *flăcăi* la oaste/
Cu lacrimi tu-i petreci.../
Și când i-omoară dorul/

[1]), [2]), [3]) *a veni*; [4]) *a duce.*
c) La sânul tău [1])..... în amurguri,
Sfioase, *fetele* fecioare,/
Și dimineața [2])..... *neveste*
Cu șorțul prins în cingătoare./
Mura tremură pe viță,/
[6])..... din aripi *licuricii,*/
[7])..... smeriți către Domniță
Uriașii și piticii./
Sâsâilă și Gânganul [8])..... .
Călări pe râși de munte./
(Duiliu Zamfirescu, *O noapte în pădure.*)

Și-n jurul tău se [2])...../
Pui fluierul la gură/
Și cânți,/ iar *dânșii* [2])...../
(G. Goșbuc, *Doina.*)

Și [1])..... *păstori* cu gluga albă,
Din fluier povestindu-și dorul –/
Și câte cântece și lacrimi
Nu [4]) ..... *valul,* călătorul/...
(O.Goga, *Oltul.*)

[1]) *a muri*; [2]) *a purta*; [3]) și [4]) *a cere*; [5]) *a vrea.*

d) Nu [1])..... *strămoșii* niciodată,/
Războiul lor în noi și-l [2])...../
Și azi, de dincolo de moarte, *ei* ne mai [3])..... o judecată./
Își [4])..... dreptatea lor târzie,/
Și *fiecare* își [5])..... ciocoiul/
În judecată să și-l ție./ (O.Goga, *Strămoșii.*)

Exerciții recapitulative

Acordul verbelor la persoana a III-a plural

Subliniază verbele la prezentul indicativului, apoi scrie formele lor la persoana a III-a, singular și plural, într-un tabel alcătuit după modelul următor:

Singular: *-e* Plural: *-u*	Singular: *-ește* Plural: *-esc*	Singular: *-ce; -ge* Plural: *-c; -g*	Singular: *cons.* + *e* Plural: *cons.* –	Aceeași formă la singular și plural
el ști*e* ei ști*u*	el cit*ește* ei cit*esc*	el tre*ce* ei tre*c*	el au*de* ei au*d*	el pleac*ă* ei pleac*ă*

a) Și nu știu cum îi cade un urs mare din sân...; nu de cei pe care-i joacă ursarii ci de mămăligă, umplut cu brânză. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

b) Iată vine nunta-ntreagă – vornicel e-un grierel,
Îi sar purici înainte cu potcoave de oțel;
În veșmânt de catifele, un bondar rotund în pântec
Somnoros pe nas ca popii glăsuiește-ncet un cântec;
O cojiță de alune trag locuste... (M.Eminescu, *Călin – File din poveste*).

c) Strâng paiele cu furcile femeile, le ridică în căpițe cu vârf țuguiat, să nu le pătrundă ploaia... Întârzie vara. Arde pământul... Pădurile de porumb s-au uscat. Clatină vântul foile. Foșnesc foile porumbului. (Z.Stancu, *Desculț.*)

d) Ulița Mare face o cotitură adâncă în pometurile grădinilor. Un nuc rotat, care vara trimite luciri de bronz, atinge cu crengile netede, ca șerpii, acoperișul căsuței... Mugete de vaci plâng unde și unde; răsunetul lor se aude departe, ca un suspin. Unii, după ce au privit mult în lungul drumului, iar își duc vitele în curte; n-a fost cornul ciurdarului. (I. Agârbiceanu, *Dascălul Vintilă.*)

e) Cocostârcul, ca un zodiaș, pășește agale și smulge iarba unde calcă. Ce trist întinde gâtul! (B. Șt. Delavrancea, *Stăpânea odată...*)

f) Hagiul tremură și morfolește o bucățică de pâine. Fiori reci îl trec prin șira spinării. Nu-și mai simte picioarele din tălpi până la genunchi. (B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose.*)

Timpul trecut

Verbul la timpul trecut poate exprima *diferite nuanțe* ale acestui timp: *acțiunea poate fi neterminată* **(cântam)** sau *terminată* **(am cântat, cântai, cântasem);** poate fi *mai apropiată de momentul vorbirii* **(cântai)** sau *mai depărtată* **(cântasem)** etc.

În conjugarea verbului, aceste nuanțe se exprimă prin: **imperfect, perfectul compus, perfectul simplu** și **mai mult ca perfect.**

Imperfectul

Acțiunea exprimată de un verb la imperfect este situată în trecut față de momentul vorbirii, dar neterminată[163]*:*

Dregeam niște opinci, când aud, afară, la ușă, pe cineva strănutând. (I.Agârbiceanu, *Mistrețul.*)

Verbele care au la infinitiv caracteristica *-a* sau *-î* primesc la imperfect *terminațiile:* **-am, -ai, -a, -am, -ați, -au;** cele cu caracteristicile infinitivului *-ea, -e, -i* primesc la imperfect *terminațiile:* **-eam, -eai, -ea, -eam, -eați, -eau.**

Infinitiv	*Imperfect*					
	eu	tu	el(ea)	noi	voi	ei (ele)
a cânta	*cânt***am,**	*cânt***ai,**	*cânt***a,**	*cânt***am,**	*cânt***ați,**	*cânt***au;**
a coborî	*cobor***am,**	*cobor***ai,**	*cobor***a,**	*cobor***am,**	*cobor***ați,**	*cobor***au;**
a vedea	*vede***am,**	*vede***ai,**	*vede***a,**	*vede***am,**	*vede***ați,**	*vede***au;**
a face	*făce***am,**	*făce***ai,**	*făce***a,**	*făce***am,**	*făce***ați,**	*făce***au;**
a citi	*cite***am,**	*cite***ai,**	*cite***a,**	*cite***am,**	*cite***ați,**	*cite***au.**

Exercițiu

Subliniază verbele la imperfect și analizează-le arătând: conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul.

a) Torcea, torcea fus după fus,
Din zori și până-n seară;
Cu furca-n brâu, cu gândul dus,
Era frumoasă de nespus
În portu-i de la țară. (Șt. O. Iosif, *Bunica.*)

b) Și nu că mă laud, că lauda-i față; prin somn, nu ceream de mâncare; dacă mă sculam, nu mai așteptam să-mi deie alții; și când era de făcut ceva treabă, o cam răream de pe acasă. Ș-apoi mai aveam și alte bunuri: când mă lua cineva cu rău, puțină treabă făcea cu mine; când mă lua cu binișorul, nici atâta. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

c) Îi sărutam mâna.
Ea îmi da părul în sus și mă săruta pe frunte. Ne duceam la umbra dudului din fundul grădinii. Ea își înfigea furca cu caierul de in în brâu și începea să tragă și să

[163] Denumirea *imperfect* vine de la adjectivul latin *imperfectus,* care înseamnă *neterminat, nedesăvârșit.*

răsucească un fir lung și subțire. Eu mă culcam pe spate și lăsam alene capul în poala ei. (B. Șt. Delavrancea, *Bunica.*)

d) Tovarășul meu mai poseda și aplecări artistice; el suna din drâmbă cu un talent la care nu am putut ajunge niciodată și pe care îl admiram. Știa să imite șuierul șerpilor și să-i cheme astfel la el, când ne rătăceam împreună prin fânațele înflorite din lunca de la Mircești. (V. Alecsandri, *Porojan.*)

Ortografia unor verbe la imperfect

I. Imperfectul verbelor **a scrie, a ști, a crea, a agrea** se scrie corect astfel:

– eu *scri***am,** tu *scri***ai,** el *scri***a** etc.;
– eu *ști***am,** tu *ști***ai,** el *ști***a** etc.;
– eu *cre***am,** tu *cre***ai,** el *cre***a** etc.;
– eu *agre***am,** tu *agre***ai,** el *agre***a** etc.

Verbele *a cre/***a**, *a agre/***a** nu se scriu cu doi *-e,* pentru că, având la infinitiv caracteristica *-a,* terminațiile imperfectului încep la toate persoanele cu vocala *-a-.*

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu imperfectul verbelor date, la persoanele I, a II-a și a III-a plural.

a scrie	noi	voi	ei .....
a transcrie	noi	voi	ei .....
a ști	noi	voi	ei .....
a crea	noi	voi	ei .....
a agrea	noi	voi	ei .....

2. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a ști, a scrie* și *a crea* la imperfect, persoana a III-a singular și plural.

II. *Verbele de conjugarea I cu rădăcina terminată în* **-ș** *sau* **-j** (*a înfășa, a încura***ja** etc.) se rostesc și se scriu, ca orice verb de conjugarea I, fără *-e* între rădăcină și terminațiile imperfectului. **Pentru a-ți controla scrisul,** *compară imperfectul acestor verbe cu imperfectul verbului* **a cânta:**

a cânta	*cânt/***am,** *cânt/***ai,** *cânt/***a** etc.;
a înfășa	*înfăș/***am,** *înfăș/***a** etc.;
a încuraja	*încuraj/***am,** *încuraj/***ai,** *încuraj/***a** etc.

Verbele de conjugarea a IV-a cu rădăcina terminată în **-ș** *sau* **-j** (*a păși, a îngriji* etc.) au la imperfect terminațiile **-eam, -eai, -ea** etc., ca orice verb de conjugarea a IV-a cu caracteristica infinitivului **-i:** *păș***eam,** *îngrij***eam** (nu: pășam, îngrijam).

Pentru a-ți controla scrisul, *compară imperfectul acestor verbe cu imperfectul verbului* **a citi:**

a citi	*cit/***eam,** *cit/***eai,** *cit/***ea** etc.;
a păși	*păș/***eam,** *păș/***eai,** *păș/***ea** etc.;
a îngriji	*îngrij/***eam,** *îngrij/***eai,** *îngrij/***ea** etc.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu imperfectul verbelor date și subliniază terminațiile imperfectului.

Imperfectul

Verbele	*Pers. I sing.*	*Pers. II sing.*	*Pers. II plural*
a afișa	.....	.....	.....
a înfățișa	.....	.....	.....
a îngroșa	.....	.....	.....
a dirija	.....	.....	.....
a proteja	.....	.....	.....
a aranja	.....	.....	.....
a depăși	.....	.....	.....
a împărtăși	.....	.....	.....
a desluși	.....	.....	.....
a rotunji	.....	.....	.....
a necăji	.....	.....	.....

2. Construiește câte o propoziție cu imperfectul verbelor *a înfășa*, *a încuraja*, *a desluși* și *a tânji* la persoanele a II-a și a III-a, la singular și plural.

III. Fii atent la ortografia persoanei a II-a singular (*cânt***ai,** *cit***eai**) și plural (*cânt***ați,** *cit***eați**). **Este greșit să scriem** *pe* **-i** *sau* **-ți** *cu liniuță.*

Ține minte: *niciodată nu vom întâlni pronumele* **-i** *sau* **-ți** *după formele verbale terminate în* **-a** (*cânta-*) *sau în* **-ea** (*citea-*).

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu imperfectul verbelor date, la persoana a II-a singular și plural, și subliniază terminațiile imperfectului.

Imperfectul

Verbele	*Pers. a II-a sing.*	*Pers. a II-a plural*
a înnopta	tu	voi .....
a trece	tu	voi .....
a scrie	tu	voi .....
a ști	tu	voi .....
a crea	tu	voi .....
a înfățișa	tu	voi .....
a încuraja	tu	voi .....
a desluși	tu	voi .....
a rotunji	tu	voi .....

2. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin imperfectul verbelor *a scrie, a ști, a crea, a încuraja* și *a necăji* la persoana a II-a singular și plural și subliniază terminațiile imperfectului.

Acordul verbelor la persoana a III—a plural

Fii atent *la folosirea corectă a persoanei a III-a plural a imperfectului, care se deosebește de persoana a III-a singular:*

el *cânt***a** – ei *cânt***au**

Exerciții

1. Subliniază subiectele propozițiilor următoare, apoi scrie terminațiile imperfectului, ținând seama de numărul persoanelor care fac acțiunea.

– Omul merg…	Oamenii merg…
– El merg…	Ei merg…
– Drumul cot…	Drumurile cot…
– El cot…	Ele cot…
– Mama știi… drumul.	Mama și tata știu…drumul.
– Ea știu…drumul.	Ei știu…drumul.
– Poteca se încrucișa…cu altele.	Potecile se încrucișau…
– Ea se încrucișa…cu altele.	Ele se încrucișau…
– Izvorul murmura…	Izvoarele murmurau…
– El murmura…	Ele murmurau…

2. Subliniază subiectele propozițiilor din textele următoarele. Dacă subiectul unor propoziții nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, în dreptul predicatului *(el, ea, ei, ele)*. Completează verbele cu terminațiile imperfectului, ținând seama de subiectul propoziției.
   a) Caii flutur… din cap,/ ciul… urechile,/ schimb… trapul în galop/ ori își încetin… mersul pe nesimțite, revenind la pasul uniform,/ după cum er… și îndemnurile/ celui ce le înțelege… graiul/ și le ști… puterile./ (D. Anghel, *Vasul fantomă*…)
   b) Toporași violeți răzbat…prin frunzele moarte,/ pițigoii și cintezii cânt… între muguri de mesteceni./ Siretul ven…învolburat, mare și tulbure/ și trec…c-un fel de supărare parcă prin dumbravă./ Băiatul lui Onișor rămase privindu-l lung,/ pe când oile, împrăștiate în juru-i, ciugul… cu boturile lor mișcătoare iarba măruntă…/ Copilul st…sub mesteceni./ – Oile păș…în juru-i./ Pițigoii își rost…cu viers subțire veșnicele lor cuvinte de bucurie:/ sâmț a vară!/ sâmț a vară!/ (M. Savodeanu, *Un om năcăjit.*)
   c) Cântecul Dunării noaptea er… altul decât cântecul câmpului./ Apele șușot…lovindu-se de malul lui./ Pe mii de viori mici își suspin…ultimele triluri privighetorile ascunse în plopi și-n sălcii./ Luna pogor…încet spre apus./ (Z. Stancu, *Desculț.*)
3. Fă o narațiune în care să povestești amintiri din copilărie folosind cât mai mult imperfectul.

Perfectul compus

Verbul la perfectul compus *exprimă o acțiune terminată*[164]*:*
Am umblat *de la Rarău până la Căliman.* (*M.Sadoveanu,* Frații Jderi.)
Semnul distinctiv al perfectului compus este *verbul auxiliar* **am, ai, a, am, ați, au** *care precedă* **participiul verbului de bază.**

am, ai, a, am, ați, au
*cânt***at**, *apropi***at**
*văz***ut**,*făc***ut**, *frân***t**, *rup***t**
*adu***s**, *zi***s**, *smul***s**, răspuns
*ci***it**, *cobor***ât**

Exercițiu

Subliniază verbele la perfectul compus și fă analiza lor morfologică arătând: conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul.

a) Am făcut întocmai cum a spus el. Și de pe coșcovă pe coșcovă, printre lintiți și nuferi, am trecut pe ostrov, în fața unei bălți adânci și limpezi. (M.Sadoveanu, *Împărăția apelor.*)
b) – Așadar, dumitale ți se cuvine numai un leu, fiindcă numai o bucată de pâne ai avut de întrecut, și aceasta ca și cum ai fi avut-o de vânzare, deoarece ați primit bani de la oaspetele dumneavoastră. (Ion Creangă, *Cinci pâni.*)
c) Domnul profesor Wondracek ne vorbea despre cele cinci rase ale neamului omenesc și, trecând la indieni, a zis că sunt niște oameni groși la ciolan.
Atunci Budulea Taichii a strigat tare: „Ciorbă!", iară profesorul Wondracek a sărit mânios, fiindcă băieții au început să râdă în hohote. (I. Slavici, *Budulea Taichii.*)

Ortografia verbelor la perfectul compus

1. Fii atent *la ortografia verbului auxiliar la persoana a II-a singular și plural: tu* **ai** *cântat* (*zis*)*; voi* **ați** *cântat* (zis).

Pentru a te controla, observă că verbul de conjugat se termină în consoanele **-t** sau **-s**. Se scrie **a-i** sau **a-ți** când verbul următor este la *infinitiv*, deci terminat în *vocală*: pentru **a-i** *cânta***;** pentru **a-ți** *cânta***;** începu **a-i** *cânta***;** începu **a-ți** *cânta***.** În acest caz, **a-i, a-ți** *reprezintă două cuvinte care se rostesc împreună:* prepoziția infinitivului **a** și pronumele personal **-i** sau **-ți.**

Exerciții

1. Completează locurile libere din tabloul următor cu verbul auxiliar al perfectului compus la persoana a II-a, singular și plural. Subliniază verbul auxiliar și consoana în care se termină participiul verbului de conjugat.

[164] Denumirea *perfect* vine de la adjectivul latin *perfectus* (terminat). Deci *timpul perfect* este timpul care arată *o acțiune terminată*, spre deosebire de *imperfect*, care arată *o acțiune neterminată.*

Verbele	*Perfectul compus*	*Verbele*	*Perfectul compus*
a asculta	tu ..... ascultat voi ..... ascultat	a pune	tu ..... pus voi ..... pus
a crea	tu ..... creat voi ..... creat	a zice	tu ..... zis voi ..... zis
a pricepe	tu ..... priceput voi ..... priceput	a merge	tu ..... mers voi ..... mers

2. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a face* și *a scrie* la perfectul compus, persoana a II-a, singular și plural.
3. Completează locurile libere cu auxiliarul perfectului compus **ai** sau **ați** sau cu cuvintele **a-i, a-ți.**
   a) – Bine...venit, Voinice! De mult te-aștept, fiindcă de mult îmi țiuie căldarea asta și-mi spune mereu că...pornit pe drum ca să vii la mine. (I.Slavici, *Băiet-Sărac.*)
   b) Atunci ele, viindu-și puțin în sine, începură...povești cu mare jale despre întâmplarea neîntâmplată. (Ion Creangă, *Poveste – Prostia omenească*).
   c) Ideea e originală. Pe-o mână meșteră ar fi ieșit un juvaer. D-voastră... făcut tot ce v-a stat în putință ca s-o stricați și ...reușit. (Al. Vlahuță, *Sfaturi.*)
   d) Cea mai scumpă recompensă pentru d-ta este de ... vedea numele legat de comoara din țară și de ...putea zice cu fală că... împlinit o sacră datorie către patrie! (V.Alecsandri, *Despre culegerea „Legende sau basmele românilor" de P. Ispirescu.*)

II. Fii atent *la delimitarea în scris a formelor verbului auxiliar al perfectului compus, când verbul este precedat de un* **pronume neaccentuat.** *Observă îndeosebi următoarele construcții,* la scrierea cărora se fac, de obicei, greșeli.

(tu) *i*-**ai văzut;**	(el) *i*-**a văzut;**
(voi) *i*-**ați văzut;**	(ei) *i*-**au văzut.**

Scrierea greșită „ia-i văzut, ia-ți văzut, ia văzut, iau văzut" prezintă construcții imposibile, pentru că ele n-au sens. Pentru evitarea greșelilor *identifică mai întâi forma verbală compusă a timpului trecut și apoi scrie.* Ține, de asemenea, seama că **ia** și **iau** sunt forme ale verbului **a lua** și că ele n-au ce căuta în construcțiile citate ca greșite.

Exerciții

1. Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate arătând pentru verbe conjungarea, modul, timpul, persoana și numărul, iar pentru pronume, felul, persoana, genul (pentru cele de persoana a III-a), numărul și cazul.

Model de analiză

a chemat	*verb.* conj. I, indicativ, perf. compus, pers. 3 *sg.*
m-	pron. pers. pers. 1 sg., Ac.; formează silabă cu verbul auxiliar „a".
au dăruit	*verb*, conj. a IV-a, indicativ, perf. compus, pers. 3 pl.
v-	*pron. pers.*, pers. 2 pl. D.; formează silabă cu verbul auxiliar „au"

Textele de analizat

a) – Făt-Frumos, tu ai crezut în mine și *m*-**ai avut** în sufletul tău, de aceea când *m*-**ai chemat** eu am venit. (M.Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*)
b) Și năzdrăvanul..., după ce **s-a sculat**, a plecat după Pătru, *l*-**a ajuns** și a zis năzdrăvanul:
   – Petre, Petre, mai ai două vieți, că una *ți*-**am luat**-o acum! Și *i*-**a dus** acasă (pe Petre și pe Rozuna). (G. Cătană, *Povești poporale din Banat.*)
c) *Mi*-***au spus*** mie cine *l*-**au văzut** că Ion **a luat**-*o.*
   Gâtul îmi pun la mijloc. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
d) – Cum se face asta, moș Ioane? Mai bine ce *v*-**am tălmacit** și un copil putea să înțeleagă. (Ion Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea.*)
e) Prea *v*-**ați arătat** arama sfâșiind această țară,
   Prea făcurăți neamul nostru de rușine și ocară.
   Prea *v*-**ați bătut** joc de limbă, de străbuni, de obicei,
   Ca să nu s-arate-odată ce sunteți – niște mișei! (M. Eminescu, *Scrisoarea III.*)
f) Și seara, la izvor, Făt-Frumos *i*-**a cerut** zânei inelul.
   – Acesta-i lucru pământesc, *i*-**a răspuns** ea zâmbind. Eu nu port podoabe deșarte. (M.Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*)
g) Pe tata și pe frate-meu Ion și pe mulți alții *i*-**au legat** de prăjini și *i*-**au dus** la târg, la Turnu. (Z. Stancu, *Desculț.*)
h) Oamenii acestor pământuri voi îi cunoașteți. Voi *i*-**ați văzut** de sus, în sarice lungi, păzind turmele pe Podișul Carpaților. (Geo Bogza, *Primăvara în Carpați.*)
i) – Ceva este – grăi el – ceva ce s-a pus între mine și tine. Vorbește...; vorbește-mi... cum *i*-**ai vorbit** atunci lui Șofron...
   – *M*-**au părăsit** toți; *m*-**a ajuns** blestemul tatii, strigă ea. (I. Slavici, *Pădureanca.*)

2. Construiește:
   – câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a lăuda* la perfectul compus, persoanele I și a III-a singular, a II-a și a III-a plural, cu auxiliarul precedat de pronumele personal neaccentuat de persoana a II-a plural, în acuzativ;
   – câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a vedea* la perfectul compus, persoanele a II-a și a III-a singular și plural, cu auxiliarul precedat de pronumele personal neaccentuat de persoana a III-a, masculin, plural, în acuzativ.
   Subliniază verbele și explică oral ortografia.
3. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a îngriji* și *a asculta* la perfectul compus, persoana I singular, urmat de pronumele personal neaccentuat de persoana a III-a singular, feminin. Subliniază verbul și explică oral ortografia.

III. *Când verbul la perfectul compus are aspect negativ,* adverbul de negație nu se poate rosti și scrie separat de auxiliarul perfectului compus (*nu* am văzut, *nu* ai văzut etc.) sau pierde vocala *-u* și, în acest caz, se rostește împreună cu verbul auxiliar, iar în scris se leagă de acesta prin liniuță:

n-*am văzut;* **n**-*ai văzut;* **n**-*a văzut;* **n**-*am văzut;* **n**-*ați văzut;* **n**-*au văzut.*

Exerciții

1. Conjugă verbele *a asculta* și *a zice* la perfectul compus cu aspect negativ. Adverbul *nu* să fie redus la *n-*.
2. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a lua, a crea* și *a agrea* la perfectul compus cu aspect negativ, persoana a II-a singular și plural.

IV. *Perfectul compus are și* **forme inverse,** *cu verbul auxiliar așezat după verbul de conjugat și legat de acesta prin liniuță:*

(eu) *văzut*-**am**	(noi) *văzut*-**am**
(tu) *văzut*-**ai**	(voi) *văzut*-**ați**
(el) *văzut*-**a**	(ei) *văzut*-**au**

În construcțiile inverse auxiliarul poate fi despărțit de participiu prin **intercalarea unui pronume neaccentuat sau a două pronume neaccentuate.** În acest caz, *participiul primește la sfârșit vocala* **u,** *verbul și pronumele se rostesc ca un singur cuvânt iar în scris cuvintele se leagă între ele prin liniuță: datu-l-a, datu-***mi-l-***a.* Construcțiile de acest fel corespund celor în care formele directe ale perfectului compus sunt precedate de unul sau de două pronume neaccentuate:

m-*am lăudat/ lăudatu*-**m**-*am*	**mi**-*am adus/adusu*-**mi**-am
te-*ai lăudat/ lăudatu*-**te**-*ai*	**ți**-*ai adus/adusu*-**ți**-ai
s-*a lăudat/ lăudatu*-**s**-*a* etc.	**și**-*a adus/ adusu*-**și**-a etc.

mi l-*am adus/*	**mi i**-*am adus/ adusu*-**mi-i**-*am*
adusu-**mi-l**-*am;*	etc.
ți l-*ai adus/ adusu*-**ți-l**-*ai;*	**i l**-*ai adus/ adusu*-**i-l**-*ai* etc.
și l-*a adus/ adusu*-**și-l**-*a;*	**ni l**-*a adus/ adusu*-**ni-l**-*a* etc.

Pentru *evitarea greșelilor* de scriere a construcțiilor inverse, ține seama de faptul că *în toate construcțiile ultimul termen este* auxiliarul *și că delimitarea corectă a acestuia se face prin raportarea la* **subiectul** *propoziției:*

tu *adus*-**ai**, *adusu-i* **ai;** **voi** *adus*-**ați**, *adusu-v*-**ați;** *adusu-vi-i*-**ați;**
el *adus*-**a**, *adusu-v*—**a;** **ei** *adus*-**au**, *adus-i*-**au;** *adusu-vi-i*-**au** etc.

Exerciții

1. Conjugă la perfectul compus cu forme inverse următoarele verbe: *a asculta, a lua, a scrie:*
   (1) fără pronume neaccentuate; (2) *a asculta* cu pronumele *-l; a lua* și *a scrie* cu pronumele *-i-*. În construcțiile cu pronume neaccentuat subliniază verbul.
2. Scrie în locurile libere formele inverse ale perfectului compus corespunzătoare celor date. Subliniază verbele din construcțiile inverse cu pronume neaccentuat.

ai venit	i-ai dat	a adus .....
ați venit.....	i-ați dat	s-a dus .....
ați spus	i-a luat	au adus.....
v-a apărat	i-au luat.....	s-au adus .....
v-ați apărat	i-ai luat.....	s-a supus .....
ne-ați spus	i-ați luat	s-au supus.....

3. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin perfectul compus cu formă inversă al verbelor indicate mai jos:
   – *a cere, a duce,* la persoana a II-a, singular și plural;
   – *a se împodobi, a se înnoi, a-și alege,* la persoana a III-a, singular și plural;
   – *a aștepta,* cu un pronume neaccentuat (*m-; -ne; -v-; -i-*) intercalat între elementele alcătuitoare ale perfectului compus. Subliniază verbele din construcțiile cu pronume neaccentuate și subiectele.
4. Scrie în locurile libere construcțiile corespunzătoare celor date, folosind formele inverse ale perfectului compus. Subliniază verbele din construcțiile cu forme inverse.

i l-a dat	ni i-a adus	mi i-a luat.....
i i-a dat	vi i-au adus.....	ți i-ai luat .....
i l-ați dat	ți i-a cerut	vi i-a luat .....
i i-ați dat	ți i-au cerut.....	vi i-ați luat .....

5. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a dărui* la perfectul compus cu formă directă precedat de două pronume neaccentuate (*mi* și *l; i* și *l; ți* și *i; ni* și *i; vi* și *le; li* și *le*) și rescrie fiecare propoziție, punând verbul la forma inversă. Subliniază verbele din ambele feluri de construcții și subiectele.
6. Fă analiza morfologică și sintactică a cuvintelor subliniate.
   a) Șapte ani de când *plecat-ai,* zburător cu negre plete,
      Și-*ai uitat* de soarta mândrei, iubitoarei tale fete. (M.Eminescu, *Călin –file din poveste*).
   b) *Văzut-au* și beii că fuga e bună
      Și bietului pașă dreptate *i-au dat.* (G. Goșbuc, *Pașa Hassan.*)
   c) *Văzut-am* în străinătate românași... răsărind la auzul unui sunet român..., *auzi-tu-i-am* șuierând doine. (Al. Russo, *Amintiri.*)
   d) Toți *v-ați îndoit* de mine, toți *m-ați renegat* vreodată,
      .....
      Numai el, poporul, *fostu-mi-a* statornic ne-ncetat. (Alexandru Davila, *Vlaicu-Vodă.*)
   e) Ileană, draga mamei,... de vei cuteza a călca porunca, te alung nu numai de la curte, dar și din țările mele; *priceputu-m-ai?* (I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenești.*)
   f) Murgule, murgușul meu,
      *datu-***mi-te-***a* taică-tău
      Ca să-mi fii de ajutor. (*Toma Alimoș.*)

Texte pentru dictare

a) – Ei, oameni buni, vedeți? S-a dus moș Ion și n-a putut face treaba singur, dar când v-ați mai dus câțiva într-ajutor, treaba s-a făcut cu mare ușurință, greutatea n-a mai fost aceeași... Așa și cu Unirea, oameni buni!... Ei, acum cred c-ați înțeles și răsînțeles?
   – Ba eu unul, să iertați dumneavoastră, cucoane, încă tot n-am înțeles, răspunde moș Roată, (Ion Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea.*)
b) S-a prăpădit pe când tu nu erai încă în sat. Și am îngropat-o ...sub bradul cel vechi. Am plâns-o, căci mi-a bucurat zilele și am iertat-o și pe dânsa. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
c) Lasă, domnule; nu e nimica, că ai căzut pe spate și te-ai răzimat în coate...

Dar neamțul se apăra că el n-a tras de fel cu pușca, că pușca s-a tras singură și că, din aceea, calul speriindu-se a sărit și l-a trântit jos, unde l-a și lăsat fără rușine, nici păcat.

– Lasă, domnule, că și așa e bine!... că, și dacă n-ai dat în vânat, vânatul ți-a picat din cer jumulit gata. (Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)

d) – Povestea cu împăratul Măzărean, bunică! A ajuns la Sfânta-Vineri. L-a primit?
– Se-nțelege că l-a primit și l-a găzduit frumos și l-a întrebat de ce umblă prin lume.
– Dar mâna Sfintei-Vineri i-a sărutat-o?
– I-a sărutat-o și i-a spus așa: Eu sunt flăcău pribeag și umblu prin lume după noroc. (M. Sadoveanu, *Făt-Frumos-Măzărean.*)

e) I-au strigat, dar n-au venit. Atunci, fetele au ieșit în uliță să-i caute. Lună era, dar umbra lor nu le-au văzut-o, i-au căutat degeaba. Fetele s-au întors în curte și, când să intre în casă, i-au văzut pe flăcăi: stăteau cu toții înșirați pe prispă, rupeau țurțurii de la streșini și-i ronțăiau. (Șt. Bănulescu, *Iarna bărbaților.*)

Perfectul simplu

1. Perfectul simplu *exprimă, ca și perfectul compus, o acțiune trecută și terminată:*

– *perfectul compus:* **Am privit** cu atenție;

– *perfectul simplu*: **Privii** cu atenție.

Perfectul simplu este întrebuințat în vorbire de către locuitorii din partea de apus a țării (vestul Munteniei, Oltenia, Banat, Munții Apuseni) pentru a exprima *o acțiune trecută și terminată de curând față de momentul vorbirii:* **Adusei** fânul.

În narațiuni perfectul simplu este folosit de scriitorii din toate părțile țării pentru a exprima o acțiune trecută și terminată, nu o acțiune terminată de curând:

Soarele ardea. Setea îl **birui... Lăsă** căușul în fântână și **dădu** să-l scoată. (B.Șt. Delavrancea, *Stăpânea odată...*)

Perfectul simplu care exprimă o acțiune terminată de curând este folosit numai când scriitorul redă felul de a vorbi al unui personaj:

– **AuzișI,** domnule Nică, ce s-a întâmplat? (L. Rebreanu, *Răscoala.*)

Formele verbelor la perfectul simplu sunt:

		eu	tu	el(ea)	noi	voi	ei(ele)
conj.	I	*cânt***ai**	*cânt***ași**	*cânt***ă**	*cânt***arăm**	*cânt***arăți**	*cânt***ară**
	II	*tăc***ui**	*tăc***uși**	*tăc***u**	*tăc***urăm**	*tăc***urăți**	*tăc***ură**
	III	*făc***ui**	*făc***uși**	*făc***u**	*făc***urăm**	*făc***urăți**	*făc***ură**
		*zis***ei**	*zis***eși**	*zis***e**	*zis***erăm**	*zis***erăți**	*zis***eră**
	IV	*vorb***ii**	*vorb***iși**	*vorb***i**	*vorb***irăm**	*vorb***irăți**	*vorb***iră**
		*cobor***âi**	*cobor***âși**	*cobor***î**	*cobor***ârăm**	*cobor***ârăți**	*cobor***âră**

Exerciții

1. Scrie perfectul simplu al verbelor: *a alerga, a lua, a vedea, a pune, a povesti.* Subliniază terminațiile perfectului simplu.

2. Notează deasupra verbelor la perfectul simplu persoana și numărul. Subliniază terminațiile perfectului simplu. De exemplu:

1 sg.	2 pl.	3 sg.
*cobor***âi**	*ascult***arăți**	*pus***e**

a) Priponii pe Pisicuța într-o așezătură cu iarbă înaltă... doborâi din nou la pământ alte păduri seculare;... lărgii și înălțai întăriturile, până la punctul de a nu-i da mâna sfântului soare să mi se oglindească înlăuntru, decât doar la amiază. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)

b) Și cum mergea pe marginea unei vâlcele, iepurașul se opri să se odihnească. Atunci, de la spate, se ridică, albă și ea, ca de gheață, luna. Stelele păliră; pădurea, copacii, tufele își dezbrăcară deodată umbra. Iar iepurașul împietri de groază; chiar de lângă el, se întinse pe pământ o arătare cu două coarne grozave. După clipa de spaimă, iepurașul se destinse ca o coardă și o zbughi la goană, se prăvăli în vale, veni de-a dura ca un bulgăre, se sculă și iar se rostogoli până jos;... Se opri tocmai în stuhăria iazului. Acolo, de-abia suflând, se ghemui cu ochii închiși... să nu-și mai vadă umbra! (Em. Gârleanu, *Fricosul.*)

c) Trecu o lună, trecură două, trecură nouă și împărăteasa făcu un fecior alb ca spuma laptelui, cu părul bălai ca razele lunii. Împăratul surâse, soarele surâse și el în înfocata lui împărăție, chiar stătu pe loc, încât trei zile n-a fost noapte, ci numai senin și veselie, –vinul curgea din butii sparte și chiotele despicau bolta cerului, (M.Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*)

II. *Unele verbe de conjugarea I au aceeași formă la persoana a III-a singular a perfectului simplu și a indicativului prezent:*

perfectul simplu: el *cântắ*, *adunắ*, *intrắ*, *apropié*, *sperié* etc.;

prezentul indicativului: el *cântắ*, *adúnă*, *íntră*, *aprópie*, *spérie* etc.;

În rostire perfectul simplu se deosebește de indicativul prezent prin accentul pe care îl primește pe terminație. În scris accentul nu se notează. Totuși timpul la care se află verbul poate fi precizat observând la ce timp sunt alte verbe din aceeași frază sau din propozițiile ori frazele învecinate, pentru că narațiunea se face ori la trecut, ori la prezent. În general, *ne ajută la precizarea timpului* (prezent sau perfectul simplu) **verbele din propozițiile principale**, *deoarece acestea ne arată dacă narațiunea se face la timpul prezent sau la trecut:*

– Oaspetele oltean *fu rugat* de nuntași să mai cânte, iar el le **cântă** îndelungă vreme. (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)

– Și așa zicând, *pune* poalele-n brâu, își **suflecă** mânecile, **atâță** focul și **s-apucă** de făcut bucate. *Face* ea sarmale, *face* plachie... (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi.*)

Verbele *cântă, suflecă, atâță, s-apucă* fac parte din categoria verbelor cu aceeași formă la persoana a III-a singular a perfectului simplu și a indicativului prezent. Verbul *cântă,* aflat în primul text, este la *perfectul simplu.* La stabilirea timpului, ne ajută verbul *fu rugat,* care ne arată că narațiunea se face la timpul trecut. Verbele din al doilea text -*suflecă, atâță, s-apucă* – sunt la *timpul prezent,*

ca și verbele din celelalte propoziții – *pune, face, face.* În acest text narațiunea se face la timpul prezent.

Exercițiu

Analizează verbele subliniate arătând: timpul, persoana și numărul. Subliniază cu două linii verbele după care te-ai condus la stabilirea timpului (perfectul simplu sau prezentul indicativului).

a) Fata își *suflecă* mânecile, călcă lut și lipi cuptiorul, îl humui și-l griji. (Ion Creangă, *Fata babei și fata moșneagului.*)

b) Se-ntâlnesc, se măsoară, se reped... Se grămădesc, se despart, și *s-aruncă* unul într-altul ca două vijelii. (B. Șt. Delavreancea, *Stăpânea odată...*)

c) Doi pumni de mălai ia mama din copaie... Îl *aruncă* cu tărâțe cu tot în căldare. *Mestecă* mălaiul cu făcălețul. Pâsatul fierbe. (Z.Stancu, *Desculț.*)

d) Ș-odată pornesc ei teleap-teleap-teleap, și cum ajung în dreptul ușii, se opresc puțin. Atunci Gerilă *suflă* de trei ori cu buzișoarele sale cele iscusite, și casa rămâne nici fierbinte, nici rece. Apoi *intră* cu toții înlăuntru. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-alb.*)

e) Roșu-Vodă *intră* în împărăția lui Drăgoi, prefăcând în scrum satele pe unde trecea. Cum auzi Drăgoi, răcni de trei ori și-și *amestecă* părul cânepiu cu barba cârlionțată și aspră. *Adună* sfatul... (B. Șt. Delavrancea, *Stăpânea odată...*)

f) Toată nopticica nu închise *ochii*... Îl mai *mângâie* însă pe greier dragostea... pe care gângăniile cele roșii stropite cu negru i-o arătau. (Em. Gârleanu, *Cântărețul.*)

III. Observă *bine deosebirea dintre persoana a II-a singular a perfectului simplu* (tu *cânt***aș**i) *și persoana a II-a singular a imperfectului* (tu *cânt***ai**). Perfectul simplu are forma *cântai* la persoana I singular. Deci la conjugarea I vom conjuga verbul la perfectul simplu astfel:

eu *cânt***ai,** tu *cânt***aș**i (nu „tu *cântai*").

Exerciții

1. După modelul dat pentru verbul *a lucra*, scrie verbele următoare la perfectul simplu și la imperfect, persoanele I și a II-a singular: *a aduna, a lăuda, a pleca, a înnopta, a înapoia.*

Perfectul simplu	*Imperfectul*
eu lucr**ai**	eu lucr*am*
tu lucr**aș**i	**tu** lucr**ai**

2. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a mângâia* la perfectul simplu și la imperfect, persoanele I și a II-a singular. Subliniază terminațiile verbului.

3. Analizează verbele subliniate arătând: timpul, persoana și numărul.

a) Când mă *deșteptai,* soarele pășise de mult peste meridiană... Când soarele *fu* la trei părți din drumul său pe ceruri..., *aruncai* șaua și desagii pe spatele Pisicuții, *încălecai, suii* dâmbul și *apucai* drumul de coastă, ce *taie* spre miazăzi. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)

b) – Tot pe aici ești, Ivane, tot?
– Ba bine că nu, *zise* Ivan. Dar unde *gândeai* să fiu, când asta mi-i slujba? (Ion Creangă, *Ivan Turbincă.*)

c) *Dormeai* tu mult și bine, Harap-Alb, de nu eram eu, *zise* fata împăratului Roș, sărutându-l cu drag și dându-i iar paloșul în stăpânire. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap- Alb.*)

Ortografia unor forme ale perfectului simplu

1. *Verbele de conjugarea a IV-a cu infinitivul în* **-i** precedat de consoană (*a citi, a privi* etc.) sau de altă vocală decât „i" (*a îndoi, a sui* etc.) *se scriu la* **persoana I singular** *a perfectului simplu cu* **doi „i",** iar la **persoana a III-a singular,** *cu* **un singur „i":**

eu *cit***ii**, *îndo***ii**, *su***ii**; *cit***i**, *îndo***i**, *su***i**.

Fii atent *mai ales la scrierea formei de persona a III-a,* la care, din cauza accentului puternic primit de „i", acesta este deseori considerat, greșit, că ar reprezenta doi „i".

La ambele persoane, **mijlocul de control** *pentru scrierea corectă este* **modul de pronunțare** *în contextul respectiv:*

(eu) *ci-***tii**, *în-do-***ii**, *su-***ii** – cu **doi „i"** (cu diftongul *ii*) în ultima silabă;

(el) *ci-***ti**, *în-do-***i**, *su-***i** – cu **un singur „i"** în ultima silabă.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu perfectul simplu al verbelor date, la persoanele I și a III-a singular. Motivează ortografia prin despărțirea în silabe.

Verbul	*Pers. I sing.*	*Pers. a III-a singular*
a privi	eu	el .....
a descoperi	eu	el .....
a auzi	eu	el .....
Verbul	*Pers. I sing.*	*Pers. a III-a singular*
a izbuti	eu	el .....
a înnoi	eu	el .....
a stărui	eu	el .....

2. Construiește câte o propoziție cu perfectul simplu al verbelor *a mulțumi* și *a veni* la persoanele I și a III-a singular.

3. Completează locurile libere cu perfectul simplu al verbelor indicate înaintea fiecărui text.

[1]) *a întreba.* pers. 3 pl.; [2]) *a mulțumi*; [3]) *a povesti.*

a) O [1])... cu blândețe dacă nu pot cumva să-i fie de vreun ajutor. Mama Demetra le [2])... și le [3])... că a pierdut o fată, pe care a căutat-o peste tot locul și nu a putut-o încă găsi. (Al. Odobescu, *Zece basme mitologice.*)

[1]) *a trage*; [2]) *a învârti*; [3]) *a porunci.*

b) Împăratul [1]..... sabia, o [2]..... pe deasupra capetelor și [3]) ..... „înainte!" (B. Șt. Delavrancea, *Stăpânea odată...*)

[1]) și [2]) *a zâmbi*; [3]) *a trage*; [4]) *a cerceta.*

c) Eu [1])....., [2])..... și el, și, ca și cum și-ar fi adus aminte de un lucru prea important, își [3])..... pușca din spate și o [4])..... cu luarea-aminte. (M.Sadoveanu, *Gheorghe Baciu.*)

Texte pentru dictare

a) Rămas singur, azvârlii cartea pe poclăzile din fundul patului, mă apropiai de fereastră, îmi vârâi nasul în geam și privii spre vale. (M.Sadoveanu, *Neagra Șarului.*)

b) Moș Sava se opri din cioplit, ridică ochii și zâmbi. Zise:
– Mi se pare că s-a izbit hultanul în găinile babei... Am auzit zvoană!
Eu sării. Pornii cu mare însuflețire:
– Apoi da! a fost...
– Cum se poate? grăi bătrânul... (M. Sadoveanu, *Hultanul.*)

c) Ajunsei la librăria „Cartea și Condeiul". Mă oprii. Cercetai vitrina... Nu găsii nimic vrednic de citit.
Plecai. Mă plimbai. Nu știui cum trece-timpul... Seara mă privi în ochi și-mi surâse. Până să apuc să-i răspund, se puse pe treabă, îi luai seama...
Mă apucai iarăși să hoinăresc. Strecurându-mă pe lângă garduri..., trecui din uliță în uliță și ajunsei la grădina publică. (Z.Stancu, *Pădurea nebună.*)

II. Să nu confunzi pe *-i, -și, -se, -ți,* (cântai, zisei, cântași, zisești, duse, zise, cântărăți, ziserăți) cu pronumele neaccentuate. *Ține seama de* **subiectul propoziției** și de faptul că *pronumele neaccentuate* **nu se leagă niciodată la dreapta unei forme simple a trecutului.**

Observă că în cazul unor *greșeli* ca (eu) „pleca-i, zise-i, văzu-i", (tu) „pleca-și, zise-și, (el) „zi-se, adu-se", ceea ce este înaintea liniuței reprezintă diferite forme verbale, dar ele *nu sunt acordate cu subiectul* (pus între paranteze).

Exercițiu

Completează locurile libere cu perfectul simplu al verbelor indicate înaintea fiecărui text.
[1]) *a face*; [2]) *a pune*; [3]) *a lua.*

a) Într-o zi frumoasă de vară îmi [1])... legăturica, o [2])... în vârful bățului și o [3])... la picior pe drumul cel mare împărătesc. (M.Eminescu, *Geniu pustiu.*)

[1]) *a înfășura*; [2]) *a deschide*; [3]) *a culca.*

b) Mă [1]).....bine, [2]).....portița de la gratii și mă [3]).....pe piatra mare de deasupra. (M.Eminescu, *Visul unei nopți de iarnă.*)

[1]) *a se duce*; [2]) *a cădea*; [3]) *a se duce*; [4]) *a pune*; [5]) *a întoarce*; [6]) *a zice.*

c) Apoi Făt-Frumos se [1]).....în grajdurile împărătești unde erau cei mai frumoși armăsari. Dar cum punea mâna și apuca câte unul de coadă, îl trântea și astfel toți caii [3]) ..... În sfârșit, văzând într-un colț un cal răpciugos și bubos și slab, se [3]) ..... la dânsul; iar când [4]) ..... mâna pe coama lui, el își [5]) ..... capul și [6]) .....
– Ce poruncești, stăpâne? (P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe...*)

[1]) *a împinge*; [2]) *a prăvăli*; [3]) *a fi.*

d) De trei ori români [1]) ..... și [2]).....pe turcii și de trei ori [3])..... respinși înapoi. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)

Texte pentru dictare

a) Dacă văzui și văzui,
Îmi luai coasa din cui
Și mi-o pusei pe spinare
Și plecai la Lunca Mare.
(*Doina voinicească.*)

b) Într-o clipă se întoarse. Aduse porcii; îi păzi răzimat în moacă; îi adăpă și pe înserate porni acasă. Cum sosi, îi băgă în cocină, puse doi drugi d-a curmezișul strungii și plecă în capul oaselor. Își găsi de lucru. Orândui curtea. Se duse în magazie, luă o piele de capră... și-și croi opinci. (B. Șt. Delavreancea, *Stăpânea odată...*)

Mai mult ca perfectul

Verbul la mai mult ca perfect *exprimă o acțiune trecută care s-a îndeplinit înaintea altei acțiuni trecute.*

De exemplu, în fraza „Eu **terminasem** când *ai venit* tu", acțiunea **terminasem** s-a îndeplinit înaintea acțiunii *ai venit.*

La mai mult ca perfect verbele primesc *terminațiile* **-sem, -seși, -se, serăm, serăți, -seră.** La fiecare conjugare, terminațiile se adaugă unei *părți* (*aceeași la toate persoanele*) *cu care se alcătuiește și perfectul simplu:*

	eu	tu	el (ea)	noi	voi	ei (ele)
I	*cântasem*	*cântaseși*	*cântase*	*cântaserăm*	*cântaserăți*	*cântaseră*
II	*văzusem*	*văzuseși*	*văzuse*	*văzuserăm*	*văzuserăți*	*văzuseră*
III	*făcusem*	*făcuseși*	*făcuse*	*făcuserăm*	*făcuserăți*	*făcuseră*
	zisesem	*ziseseși*	*zisese*	*ziseserăm*	*ziseserăți*	*ziseseră*
IV	*vorbisem*	*vorbiseși*	*vorbise*	*vorbiserăm*	*vorbiserăți*	*vorbiseră*
	coborâsem	*coborâseși*	*coborâse*	*coborâserăm*	*coborâserăți*	*coborâseră*

La persoana I și a II-a plural sunt admise și *formele fără* **-ră-**: cântăsem, *văzu***sem** etc.; *cântaseți*, *văzuseți* etc. Sunt preferate însă formele cu **-ră-**.

Verbele de conjugarea a III-a care *prezintă la mai mult ca perfect secvența „sese"* sunt *cele cu perfectul simplu terminat în* **-sei, -seși, -se** etc.: perfectul simplu – *zi***sei**, *adu***sei**, *prin***sei**, *rup***sei** etc; mai mult ca perfectul – zise**sem**, *adu***sesem**, *prin***sesem**, *rup***sesem**, etc.

Exerciții

1. Conjugă verbele *a scrie, a spune, a merge, a crea, a lua* și *a citi* la perfectul simplu și la mai mult ca perfect. Subliniază terminațiile celor două timpuri.
2. Analizează verbele din textele următoare arătând: conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul.
Pentru verbele la mai mult ca perfect, explică oral înaintea cărei acțiuni s-a îndeplinit acțiunea exprimată prin mai mult ca perfect.

a) Trupul celui dintâi rămase în urmă ca o pată. Nimeni nu mai întoarse capul să se uite înapoi... Căzuseră șapte prizonieri, dintre care doi fusesră părăsiți suflând încă... Călărașilor le înghețase și lor picioarele în cizme, lăsaseră dârlogii pe gâtul cailor. (Em. Gârleanu, *Prizonierul.*)

b) Cucoșul alb, cu găinile lui, ieșise pe tăpșanul de din dosul casei.
Cum scurmau așa, cucoșul își auzi tovarășele șoptind. Ridică semeț capul și, drept înainte, de partea cealaltă, vrăjmașul negru se proptise, gata de luptă. Găinile se opriră; înțeleseseră că aveau ceva de privit. (Em. Gârleanu, *Luptătorii.*)

c) Abia scăpă vorba, și caii lor speriați o tuliră la fugă de unde veniră. (B. Șt. Delavrancea, *Stăpânea odată...*)

d) O stâncă ameţitor de înaltă şi dreaptă ca un părete căzuse, parcă, năprasnic şi tăiase capul drumului pe care urcam la deal... (C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*)

Ortografia unor forme ale mai mult ca perfectului

Fii atent *la ortografia formelor mai mult ca perfectului terminate în* **-şi** *sau* **-se:**

tu	*cântase***şi**	el	*cânta***se**
	*văzuse***şi**		*văzu***se**
	*auzise***şi**		*auzi***se**
	*coborâse***şi**		*coborâ***se**

-Şi sau **-se** *nu reprezintă pronumele reflexiv, ci fac parte din forma verbului.*

Mai mult ca perfectul este un timp simplu, care nu poate primi pronumele reflexiv decât înaintea verbului:

se *făcuse,* **se** *dusese,* **se** *auzise,* **şi-***adusese* etc.

Exerciţii

1. Completează coloanele libere cu mai mult ca perfectul verbelor date, la persoanele a II-a şi a III-a singular.

Infinitivul	*Mai mult ca perfectul*	*Infinitivul*	*Mai mult ca perfectul*
a observa	tu	a pune	tu .....
	el		el .....
a dezlega	tu	a citi	tu .....
	el		el .....
a vedea	tu	a obosi	tu .....
	el		el .....
a revedea	tu	a hotărî	tu .....
	el		el .....
a face	tu	a doborî	tu .....
	el		el .....

2. Completează locurile libere cu mai mult ca perfectul verbelor indicate înaintea fiecărui text.

Înainte de a scrie, citeşte cu atenţie textul, pentru a înţelege la ce persoană şi număr trebuie pus fiecare verb.

[1])*a bate*; [2]) *a face*; [3]) *a trimite*; [4]) *a zice.*

a) Un boier sluga-şi [1]).....
Pentru vina ce-i [2]).....
Că-ntr-un loc îl [3]).....
Şi-nvăţându-l îi [4]).....
Adevărul să nu spuie,
Ci o minciună să puie.
(A. Pann, *Minciuna şi adevărul.*)

[1])*a da*; [2]) *a cere*; [3]) *a îndrăzni.*

b) Mama-mi [1])..... două pere, una pentru mine, alta pentru Huţu. Eu le-am păstrat pe amândouă pentru dânsul; dar am plecat plângând de la şcoală, fiindcă el nu le [2])..... de la mine, iară eu nu [3])..... să i le dau. (I. Slavici, *Budulea Taichii.*)

[1]) *a vinde*; [2]) *a se muta*; [4]) *a se şterge.*

c) De peste douăzeci de ani, de când [1])... ..... cârciuma de la noi din sat, de la Omida, şi se [2]) ....., în sfârşit, la oraş, unchiul Tone [3]) ..... zi de zi şi seară de seară pe acelaşi scaun tare, cu coatele rezemate de aceeaşi tejghea de pe care se [4]) ..... de mult vopseaua. (Z.Stancu, *Pădurea nebună.*)

3. Construieşte câte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a duce, a spune* şi *a scrie* la mai mult ca perfect şi la perfectul simplu, persoana a III-a singular.

Timpul viitor

I. Verbul la timpul viitor *exprimă o acţiune care se va îndeplini după momentul vorbirii:*

Vom spune că ne bucurăm de succesul lui.

Viitorul *se formează din infinitivul verbului de conjugat şi un verb auxiliar:*

Infinitivul	*Viitorul*	
a lucra		*lucra*
a vedea		*vedea*
a face	*voi, vei, va, vom, veţi,*	*face*
a veni	*vor*	*veni*
a coborî		*coborî*

Exerciţii

1. Scrie viitorul următoarelor verbe: *a tăcea, a ţine* şi *a împlini.* (Fii atent să nu schimbi caracteristica infinitivului).
2. Subliniază verbele la viitor şi analizează-le arătând: conjugarea, modul, timpul, persoana şi numărul.
   a) Căci amândoi vom fi cuminţi.
   Vom fi voioşi şi teferi,
   Vei pierde dorul de părinţi.
   Şi visul de luceferi. (M.Eminescu, *Luceafărul.*)
   b) Şi lumea te va blăstema,
   Că-i blăstem făptuirea ta!
   Voi merge, paşă, să cerşesc,
   Dar mila voastră n-o primesc. (G. Coşbuc, *El-Zorab.*)
   c) Dacă nu veţi zbura de la noi ca păsările, o perşi,... veţi cunoaşte puterea săgeţilor noastre...! (E. Camilar, *Povestiri eroice.*)
   d) Înainte de a ajunge la această ţintă îndepărtată şi supremă, apele vor ocoli şi vor străbate întreaga ţară. (Geo Bogza, *Cartea Oltului.*)

II. *Verbul predicativ* **a voi** are la persoana a III-a singular a perfectului simplu forma **voi** (el *voi*=vru). Forma **voi** este folosită în vorbirea populară şi pentru persoana I singular a indicativului prezent (eu *voi* = voiesc). La persoana a III-a plural a indicativului prezent verbul predicativ **a vrea** are forma **vor** (ei *vor*).

Să nu confunzi aceste forme ale verbelor predicative *a voi* şi *a vrea* cu auxiliarul viitorului. Ţine seama de faptul că *auxiliarul viitorului este urmat de infinitivul verbului de conjugat, fără prepoziţia „a" (voi lucra, vor lucra),* iar verbul predicativ **voi (vor)** *este urmat de obicei de un verb la conjunctiv* – **voi**

(vor) *să lucreze* – și, *mai rar, de un verb la infinitiv cu prepoziția „a"* – **voi a** *spune.*

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la viitor și cu două linii verbele predicative *a voi* și *a vrea.*

a) Acum, fata mea,... tu ești iarăși a mea și cu mine voi să rămâi pentru totdeauna. De acum înainte voi ști să te feresc de răpitori și urgisitul acela de Hades nu te va mai prinde în întunecoasa lui împărăție. (Al. Odobescu, *Zece basme mitologice.*)

b) – Eu, voi să merg la împăratul cel mare și tare, vecinul nostru... Spune-mi pe care din boieri să aleg?
– Dacă vei merge cu mine – îi zise calul –...nu-ți trebuie (să alegi) pe nimeni. Te voi sluji cum am slujit și pe tatăl tău. (P. Ispirescu, *Ileana Simziana.*)

c) Să nădăjduim că tunurile vor continua să bată mai departe, și pe urmă vor tăcea, și se va întinde iarăși peste întregul pământ liniștea păcii. (Z.Stancu, *Descult.*)

d) Iar când mă abătui din potecă sub o umbră mai deasă și-i luai (desagii) din spatele Pisicuții, mi se păru că vor să zboare în sus cu mine, cu tot..., atâta erau de ușori! (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)

III. În afară de formele cu auxiliarul *voi, vei, va, vom, vor,* viitorul are și următoarele forme:

(eu) **am să** *fac*	**o să** *fac*	**oi** *face*
(tu) **ai să** *faci*	**o să** *faci*	**oi (ăi, îi** *sau* **-i)** *face*
(el) **are să** *facă*	**o să** *facă*	**o** *face*
(noi) **avem să** *facem*	**o să** *facem*	**om** *face*
(voi) **aveți să** *faceți*	**o să** *faceți*	**oți (ăți, îți** *sau* **-ți)** *face*
(ei) **au să** *facă*	**o să** *facă*	**or** *face*

Auxiliarul persoanei a III-a singular (va) apare și în forma **a:** *a (va) face.*

Exercițiu

Subliniază cu o linie formele viitorului cu auxiliarul *voi (vei...)* și cu două linii celelalte forme.
Analizează verbele respective arătând persoana și numărul lor.

a) Fiul craiului zice atunci supărat:
– Dar bine, spânule, de ce te apuci? Nu vezi că pe aici e mare lipsă de apă? Și pe arșița asta o să ne uscăm de sete.
– Să avem iertare, stăpâne!... Cât despre apă bună nu vă îngrijiți; acuș avem să dăm peste o fântână cu apă dulce și rece ca gheața. Acolo vom poposi, oi clătări plosca bine ș-oi umple-o cu apă proaspătă, ca să avem la drum, căci mai încolo nu prea sunt fântâni, și din partea apei, i-om duce dorul. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

b) Cine a face altă dată ca mine, ca mine să pățească. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

c) Copilașul tău, pe el mi l-o unge;
pruncușorul meu, ploi când or ploua,
tu cum l-ai lăsat pe el l-or scălda;
în pat vânt când o sufla,
desfășat... mi l-o legăna,
..... dulce legănare
ninsoare d-o ninge, pân's-o face mare! (*Meșterul Manole.*)

d) Când vei ajunge și tu odată mare și tare, îi căuta să judeci lucrurile de-a fir-a-păr și vei crede celor asupriți și năcăjiți, pentru că știi acum ce e năcazul. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

e) Mâni-dimineață am să le bat potcoave la cai.
– Le-i bate, de acuma vără oamenii înăuntru. Nu-i mai ține afară... Până ce le-i aduce târhatul în casă, eu am și pus de mămăligă. (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)

f) – Luminarea voastră, de acum cred că nu mi-ți mai face nici o împiedicare, pentru că am adus la îndeplinire tot ceea ce ne-ați poruncit. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

g) De îndulgența mea acum să profitați.
Căci dacă spre pământ vreodată m-oi porni,
Vă pot încredința că bine nu oți fi. (Gr. Alexandrescu, *Răspunsul cometei.*)

IV. Timpul viitor mai are o forma numită **viitorul anterior**[165], pentru că *exprimă o acțiune care se va îndeplini înaintea altei acțiuni viitoare.* De exemplu, în fraza, *„Voi vorbi/* după ce **va fi vorbit** el", acțiunile celor două verbe se vor realiza în ordinea următoare:

1. va fi vorbit (el) - **viitorul anterior;**
2. *voi vorbi* (eu) - *viitorul.*

Viitorului anterior i se spune și *viitorul II,* spre deosebire de cealaltă formă a viitorului, numită *viitorul I.*

Viitorul anterior este alcătuit din *viitorul verbului auxiliar* **a fi** *și* **participiul** *verbului de conjugat:* **voi (vei, va, vom, veți, vor) fi vorbit.**

Alte forme ale viitorului anterior sunt: **oi fi vorbit, îi fi vorbit, o fi vorbit, a fi vorbit, om fi vorbit, oți, ăți,** sau **îți fi vorbit, or fi vorbit.**

Exercițiu

Subliniază cu o linie la viitorul I și cu două linii verbele la viitorul anterior. Arată prin cifrele 1 și 2, scrise deasupra verbelor, ordinea în care se vor realiza acțiunile (numai acțiunile din aceeași frază).

a) Va mai pomeni cineva despre tine, Dumitrache Stoica, după ce vei fi dus la groapă? Totul depinde de cum a izbuti revoluția noastră... (Camil Petrescu, *Bălcescu.*)

b) – Uite, răspunse omul răcâind înainte. Ce să mai pierd vremea scoțând apă din puț, ca să bag în burduf și apoi iar s-o scot după ce voi fi sosit cu ea acasă? Am să iau puțul așa cum e în spinare și-l duc în deal. (I. Slavici, *Spaima Zmeilor.*)

c) Dacă veți urca vreodată spre partea de sus a țării, de la un timp veți băga de seamă, cam de la Târgu-Neamț mai departe, după ce veți fi trecut pe lângă casa lui Ion Creangă, și veți fi păsit peste apa subțire a Ozanei, veți băga de seamă că se vorbește mai puțin despre Ceahlău...spre a se face treptat loc... unui alt munte a cărui stea începe să se ridice la orizont. (Geo Bogza, *Fabrică și munte.*)

d) V-am spus, cum mi se pare, de nu îți fi uitat,
Că lupul se-ntâmplase s-ajungă împărat. (Gr. Alexandrescu, *Lupul moralist.*)

[165] Denumirea de viitor *„anterior"* vine de la adverbul latin *anterior = mai înainte.*

Ortoepia și ortografia verbelor la viitor

I. *În rostirea și scrierea corectă a verbelor la viitor, trebuie să te conduci după* **caracteristica infinitivului:**

*a vede***a** - *va vede***a** (nu: va vede);
*a fac***e** - *va fac***e** (nu: va făcea);
a privi - *va privi* (nu: va privii).

Verbele de conjugarea a IV-a se scriu la viitor, ca și la infinitiv, cu un singur **-i**, *cu excepția câtorva verbe care au rădăcina terminată în* **-i:** *a pusti/i -va pusti***i**, a se sfi/i- *se va sf***ii**, *a pri***i**/i - *va pr***ii**, *a pr***ii**, *a înmi/i - va înm***ii**.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu viitorul verbelor date, la persoana a III-a singular.

Infinitivul	*Viitorul*	*Infinitivul*	*Viitorul*
a asculta	.....	a trece	.....
a vedea	.....	a cere	.....
a tăcea	.....	a scrie	.....
a cădea	.....	a fi	.....
a ține	.....	a veni	.....
a face	.....	a ști	.....
a bate	.....	a pustii	.....

2. Completează locurile libere cu viitorul verbelor indicate înaintea fiecărui text, observând acordul în persoană și număr cu subiectul.

[1]) *a amuți*; [2]) *a începe*.

a) Privighetorile [1])...../ și [2])... ...../ să chiuie ca niște clopote de argint atârnate sus, în văzduh, ciocârliile./ (Z.Stancu, *Desculț.*)

[1]) *a isprăvi*; [2]) *a ieși*; [3]) *a fi*.

b) Peste puțin Radu își [1])... ..... învățătura,/ [2]) ..... în lume/ și [3]) ..... un om cu vază printre ai săi./ (Al. Vlahuță, *Din durerile lumii.*)

[1]) *a aprinde*; [2]) *a stinge*; [3]) *a ști*.

c) Câte focuri, câte lumânări și câte văpăiți n-au ars, poveste,/ și toate s-au stins,/ și multe se [1])...../ ca să se stingă iarăși,/ numai tu, poveste, nu te [2])..... decât cu cel din urmă om.../ și numai ăla [3])..... bine/ că lumea asta a fost o lungă și aceeași poveste./ (B. Șt. Delavrancea, *Poveste.*)

[1]) *a crește*; [2]) *a adânci*; [3]) *a întinde*; [4]) *a cuprinde*.

d) Revoluția [1]) ...../ și se [2]) ...../ se [3])... ...../și [4]) ..... în plasa ei de flăcări tot pământul./ (Z. Stancu, *Desculț.*)

[1]) *a fi*; [2]) *a cotropi*; [3]) *a trece*.

e) Măria sa regele Poloniei vă face cunoscut/ să vă închinați;/ atunci garnizoana [1]) ..... slobodă a ieși cu arme și bagaje;/ iar cutezând a se împotrivi, cetatea se [2]) ...../ și garnizoana se [3])... ..... sub ascuțișul săbiei./ (C.Negruzzi, *Sobieski și românii.*)

II. Pentru *ortografia verbului auxiliar la persoana a III-a singular* (*va*), **fii atent** *la sensul de viitor al verbului,* precum și la faptul că *la viitor auxiliarul este urmat de infinitivul verbului de conjugat, deci de un verb terminat în vocală. Se scrie „v-a"* **când verbul este la perfectul compus:**

Viitorul	*Perfectul compus, precedat de pronumele*
va *aduce*	*„v-"*
va *vorbi*	**v-a** *adus* (*v-= vouă* sau *pe voi*);
	v-a *vorbit* (*v-= vouă*)

Formele auxiliarului **vei** și **veți** *nu se pot scrie decât în felul acesta.* **Nu există în limba română nici o situație în care „-i" sau „-ți" să fie legat prin liniuță de „ve-", pentru că „ve-" nu reprezintă un cuvânt.**

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu verbele date, la persoana a III-a singular a viitorului și a perfectului compus, cu auxiliarul perfectului compus precedat de pronumele personal **v-**. Subliniază la ambele timpuri terminațiile verbului de conjugat.

Infinitivul	*Viitorul*	*Perfectul compus*
a da	el va da	el v-a dat .....
a spune	el	el .....
a scrie	el	el .....
a ține	el	el .....
a face	el	el .....
a privi	el	el .....
a împodobi	el	el .....

2. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a face, a scrie* și *a împodobi* la persoana a III-a singular a viitorului și a perfectului compus, cu auxiliarul perfectului compus precedat de pronumele personal *v-*.

3. Construiește câte o propoziție în care să se afle verbele *a scrie* și *a împodobi* la viitor, persoana a III-a singular și plural.

4. Completează locurile libere cu auxiliarul viitorului verbelor date, la persoana și numărul cerute de substantivele sau pronumele subliniate în text sau indicate între paranteze.

a) Bălcescu: Azi am fi avut *România* visată de toți.
Maria: Și așa nu... mai fi?
Bălcescu:...fi, cu certitudine. *România*...fi o republică democrată. (Camil Petrescu, *Bălcescu.*)

b) *Tu*... vedea iar satul tău
Și casa voastră-n vale,
Și biata *mamă*-ți...ieși
Plângând în cale. (G. Coșbuc, *Rugămintea din urmă.*)

c) În zadar *(voi)*... îngenunchea și vă ... ruga pe la porțile împăraților. *Ei* nu vă ... da nimic (...). Ziua izbânzii, ziua dreptății se apropie, în care se ...ridica *popoarele* ca să mature rămășița tiranilor de pe fața pământului.

Atunci vă… ridica și *voi*, toți, ca unul, și… începe lupta mântuirii.
Atunci (*voi*) nu… mai fi siguri în fața dușmanului și toate *popoarele* Europei … alerga într-ajutorul vostru și … sta împreună cu voi. (N. Bălcescu, *Mersul revoluției în istoria românilor.*)

III. Auxiliarul viitorului stă de obicei înaintea verbului de conjugat. Viitorul are însă și **forme inverse**, care se construiesc cu auxiliarul pus după verbul de conjugat. În acest caz verbul și auxiliarul se rostesc fără pauză între ele, iar în scris *auxiliarul se leagă de verb prin liniuță:*

asculta-**voi**	*asculta*-**vom**
asculta-**vei**	*asculta*-**veți**
asculta-**va**	*asculta*-**vor**

Când verbul la viitor cu forma inversă are un complement exprimat printr-un pronume personal, neaccentuat, **pronumele se intercalează între verbul de conjugat și auxiliar.**

În rostire nu se face pauză între cele trei cuvinte, iar în scris *pronumele se leagă prin liniuță de verbul de conjugat și de verbul auxiliar:*

asculta-**mă**-*vei, asculta*-**te**-*voi, asculta*-**ne**-*vor, asculta*-**vă**-*vor* etc.
spune-**mi**-*vei, spune*-**ți**-*voi, spune*-**i**-*voi* etc.

Exerciții

1. Scrie în locurile libere formele inverse ale verbelor date.

Formele inverse		*Formele inverse*	
va pleca	.....	va chibzui	.....
veți alunga	.....	vă vor alunga	.....
vei auzi	.....	mă va alunga	.....
vei vedea	.....	ne vor înștiința	.....
veți vedea	.....	te voi ajuta	.....

2. Completează locurile libere cu formele inverse ale viitorului verbelor indicate înaintea fiecărui text.
[1]) *a adormi*, pers. I pl.; [2]) *a troieni*, pers. 3 sg.; [3]) *auzi*, pers. 1 pl.
a) [1])....., [2])... .....
Teiul floarea peste noi,
iar prin somn [3]) .....bucium
De la stâncile de oi. (M.Eminescu, *Povestea codrului.*)
[1]) *a pieri*, pers. 3 pl.; [2]) *a veni*, pers. 3 sg.
b) Blăstămați [1]) ..... regii
Cari s-abat din drumul drept…
Și sfârșitul tău [2])… .....
Azi ori mâne, ori mai apoi!– (G. Coșbuc, *Pentru libertate.*)
a lăsa, pers. 3 pl., cu pronume *te* intercalat.
c) Și te vor bate-odorul meu,
Și te-or purta și mult și greu,

…flămând! (G. Goșbuc, *El-Zorab.*)
a îngâna, pers. 3 pl., cu pronumele *ne* intercalat.
d) Vom visa un vis ferice,
… c-un cânt
Singuratece izvoare,
Blânda batere de vânt. (M. Eminescu, *Dorința.*)

3. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a îmbunătăți, a împodobi* și *a împiedica* la timpul viitor, cu forme inverse, persoanele a III-a singular și a II-a plural.

Modul imperativ[166]

I. Verbul la modul imperativ *exprimă o poruncă, un îndemn, un sfat sau o rugăminte,* prin care vorbitorul cere persoanei sau persoanelor cu care vorbește să îndeplinească acțiunea: *pleacă* **tu;** *plecați* **voi.**

Deci imperativul nu poate avea forme decât pentru *persoana a II-a singular și plural.*

Sensul de poruncă, îndemn, sfat sau rugăminte se realizează în vorbire printr-o anumită *intonație* dată verbului, iar în scris este indicat prin *semnul exclamării* pus la sfârșitul propoziției cu predicatul exprimat prin verb la imperativ.

Forma persoanei a II-a singular *a imperativului* este la cele mai multe verbe *identică cu forma persoanei a III-a singular a indicativului prezent,* iar la unele verbe este *identică cu forma persoanei a II-a singular:*

Imperativul	*Indicativul prezent*	*Imperativul*	*Indicativul prezent*
cântă *tu*	*el* **cântă**	**treci** *tu*	*tu* **treci**
lucrează *tu*	*el* **lucrează**	**mergi** *tu*	*tu* **mergi**
citește *tu*	*el* **citește**	**șezi** *tu*	*tu* **șezi**

Verbele **a veni, a face, a zice, a duce** *și derivatele lor formate cu ajutorul prefixelor* – **a reveni, a conveni, a preveni, a desface, a reface, a preface; a prezice, a dezice, a conduce, a reduce** etc. – *au forme proprii la persoana a II-a singular a imperativului:*

vino, revino, previno	**zi, prezi, dezi**
fă, desfă, refă, prefă	**du, condu, redu** etc.

La **persoana a II-a plural** *toate verbele au la imperativ forma identică cu forma persoanei a II-a plural a indicativului prezent,* de care se deosebește numai prin intonație:

[166] Cuvântul *imperativ* înseamnă „poruncitor". El are la bază verbul latin *imperare* = *a porunci.*

↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗

cântați, creați, duceți, faceți, scrieți, hotărâți, veniți (*voi*).

Exerciții

1. Conjugă la modul imperativ următoarele verbe: *a asculta, a crea, a scrie, a veni, a face, a aduce, a zice*. Notează prin săgeată vocala cu intonație mai înaltă.
2. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin imperativul următoarelor verbe, la singular și la plural: *a înainta, a crea, a înnoi, a scrie, a face*[167]. Subliniază verbele la imperativ și indică vocala cu intonație mai înaltă.

II. Pentru a nu confunda imperativul cu indicativul prezent, *ține seama de următoarele explicații și recomandări*:

– *Acțiunea exprimată de verbul la imperativ nu se îndeplinește în momentul vorbirii, în momentul în care vorbitorul exprimă porunca, îndemnul, sfatul sau rugămintea, ci urmează să se îndeplinească. Deci imperativul* **nu arată o acțiune ce se realizează în prezent,** *ci o* **acțiune realizabilă.** De exemplu, în textul *„Mergi* de-mi *adu* dosarul!" (I. L. Caragiale, *Două lozuri*), acțiunile exprimate de verbele la imperativ *mergi* și *adu* urmează a fi îndeplinite de către persoana a II-a după ce a primit porunca.

– *În cazul formelor de singular comune imperativului și persoanei a III-a a indicativului prezent, trebuie stabilită persoana verbului prin identificarea subiectului:* imperativ: – *ascultă* **tu**; indicativ prezent – **el** *ascultă*.

– *În dialog verbul la imperativ este însoțit de cele mai multe ori de un substantiv la* **vocativ**, substantiv ce indică *persoana a II-a*, căreia i se adresează vorbitorul cerându-i să îndeplinească porunca, îndemnul sau să-i asculte sfatul ori rugămintea: **„Ioane, cată** *să nu dăm cinstea pe rușine...!*" (I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

– *Propoziția în care se află verbul de analizat* **nu trebuie izolată de restul textului**, deoarece prezența în propoziția sau în fraza învecinată a unuia dintre *verbele* sau *substantivele* care exprimă unul din sensurile pe care le poate avea verbul la imperativ/ *a porunci* (*a ordona, a comanda*), *a îndemna, a sfătui* (*a recomanda*), *a ruga* sau *poruncă* (*ordin, comandă*), *îndemn, sfat* (*recomandare*), *rugăminte* – ne poate ajuta să observăm că verbul este la modul imperativ. De exemplu, în textele:

A poruncit: *„Pleacă!"*
Mergeți încet, vă **rog.**
Stai liniștit, acesta este **sfatul** ce-ți dau,

verbele *a poruncit, rog* și substantivul *sfatul* ne dau indicații că verbele *pleacă, mergeți, stai* sunt la modul imperativ. Dacă însă am considera izolate propozițiile „Pleacă!", „Mergeți încet", „Stai liniștit", n-am putea ști dacă verbele sunt la imperativ sau la indicativul prezent. Nici semnul exclamării pus după o propoziție independentă construită cu imperativul – *Scrie frumos*! – nu ne poate arăta, el singur, că verbul este la imperativ, fiindcă și după o propoziție construită cu indicativul se pune semnul exclamării, dacă propoziția este exclamativă.

[167] Observă că imperativul se folosește de obicei cu subiectul *tu* (*voi*) neexprimat sau cu subiectul așezat după verb.

– *Valoarea de imperativ a unui verb poate fi indicată și de* **alți termeni din context.** În **„Tu** *lasă* jocul, *scrie-***ți** temele, apoi *ajută-***l** pe fratele tău", valoarea de imperativ a verbelor *scrie* și *ajută* poate fi recunoscută atât după subiectul *tu* (nu: *el*), exprimat pentru primul verb la imperativ (*lasă*), cât și după faptul că *pronumele neaccentuat este legat prin liniuță la dreapta verbului*, situație obișnuită la imperativul pozitiv și pe care nu o întâlnim în limba literară la formele corespunzătoare ale indicativului prezent[168].

În rezumat, imperativul având forme care sunt folosite și la indicativul prezent, *pentru a deosebi cu ușurință imperativul de prezentul indicativului trebuie să te conduci* **după indicațiile date de context.**

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele la imperativ și cu două linii cuvintele din texte care te-au ajutat să recunoști că verbele sunt la modul imperativ. Analizează verbele la imperativ arătând: modul, persoana, numărul și ce exprimă imperativul (poruncă, îndemn, sfat, rugăminte).

a) – Foc!... a poruncit din nou colonelul. Au mai căzut doi.
– Mizerabililor! Ați uitat să trageți cu arma la țintă. Treceți și-i împușcați de la un pas! (Z.Stancu, *Desculț.*)

b) Ionică, dragul mamei, tu mai lasă drumurile și stai lângă mămuca de-i fă țevi și leagănă copilul. (I. Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

c) Trei iezi cucuieți,
Mamei ușa descuieți...
– Ei, vedeți? – zise iarăși cel mare... Mă duc să-i deschid.
– Bădică! bădică – zise iarăși cel mic – ascultați-mă și pe mine! Poate mai apoi a veni cineva și a zice:
– Deschideți ușa
Că vine mătușa!
Ș-atunci voi trebuie numaidecât să-i deschideți? D-apoi nu știți că mătușa-i moartă de când lupii albi? (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi.*)

d) – Lisandre, spune ce dorești?
– Bădiță, bădiță! a țipat pe neașteptate nefericitul.
– Spune, l-a îndemnat dulce Nicoară, cuprinzându-l de după grumaz. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)

e) Și-acum dă-mi mâna! A sunat
Cornistul de plecare.
Du Oltului din partea mea
O caldă salutare,
Și-ajuns în țară, eu te rog,
Fă-mi cel din urmă bine:
Pământul țării să-l săruți
Și pentru mine!
(G. Goșbuc, *Rugămintea din urmă.*)

f) – Ce mânca văd eu bine că ai;..... dar ia spuneți-mi, rușinea unde o puneți? Apoi drept să vă spun că atunci degeaba mai stricați mâncarea. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

2. Compune un dialog în care să folosești propoziții cu predicatele exprimate prin verbe la modul imperativ, precedate de un substantiv la vocativ sau de o altă propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a porunci, a îndemna sau a sfătui, a ruga.*

[168] Regional, întâlnim construcții de felul *rogu-te, rugămu-ne, mulțumescu-ți* etc., cu pronumele neaccentuat legat de o formă a indicativului prezent căreia i s-a adăugat vocala de legătură „u".

Ortografia verbelor la modul imperativ

1. Imperativul negativ *are la persoana a II-a singular aceeași formă ca și infinitivul; la persoana a II-a plural imperativul negativ nu se deosebește de imperativul pozitiv:*

Infinitivul	*Imperativul negativ*	
	pers. a II-a singular	*pers. a II-a plural*
*a plec***a**	*nu plec***a**	*nu plec***ați**
*a merg***e**	*nu merg***e**	*nu merg***eți**
*a scri***e**	*nu scri***e**	*nu scri***eți**
a privi	*nu privi*	*nu privi***ți**
a fi	*nu fi*	*nu fi***ți**

Deci la persoana a II-a singular imperativul negativ al verbelor de conjugarea a IV-a se scrie, ca și infinitivul, cu un singur **-i**, *afară de câteva verbe –* **a pustii, a se sfii, a înmii** *– care se scriu cu doi* **-i**, pentru că au rădăcina terminată în **-i:** *nu pusti/i, nu te sfi/i, nu înmi/i.*

Exerciții

1. Scrie imperativul negativ al verbelor *a fi, a scrie, a citi, a înnoi, a dezvinovăți, a dezamăgi, a pustii* și *a se sfii* la persoana a II-a singular. Explică oral ortografia lor.
2. Completează locurile libere cu imperativul negativ al verbelor indicate înaintea fiecărui text.

   a fi, pers. 2 sg.

   a) … scump la tărâțe și ieftin la mălai.

   a fi pers. 2 sg.

   b) – Ba… așa de darnic, stăpâne. Mai bine cruță-ți capul, că poate ți-a mai trebui. (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul.*)

   a se sfii, pers. 2 pl.

   c) – Înțeles-ați, oameni buni, pentru ce v-am chemat? Și dacă aveți ceva de zis spuneți verde, moldovenește, ca la niște frați ce vă suntem. (Ion Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea.*)

   [1]) și [2]) *a fugi*, pers. 2 sg.

   d) D-ale lei, fecior de lele
   Și viteaz ca o muiere,
   [1]) ……, că n-am dat vamă.
   [2]) ……, c-o să dai samă! (*Toma Alimoș.*)

   [1]) *a avea*; [2]) *a fugi* (ambele verbe la pers. 2 pl.).

   e) – Au tras în aer! răcni Petre cu ochii bulbucați. [1]) …… frică, fraților!… Stați pe loc! ……

   [2])…… (L. Rebreanu, *Răscoala.*)
3. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a scrie, a povesti* și *a se sfii* la modul imperativ cu aspect negativ, la singular și plural. Explică oral ortografia verbelor la numărul singular.

II. *Construcțiile formate din verbe la imperativ cu persoana a II-a singular terminată în vocala* **-e** *(pune, spune* etc.) *și pronumele* **-ți** *sunt exprimate prin aceleași sunete ca și formele acelorași verbe la persoana a II-a plural:* **pune-*ți*** **(tu); puneți (voi).** *Pentru a evita greșeala de a scrie forma imperativului la persoana a II-a plural cu partea finală a cuvântului (-ți) legată prin liniuță,* **fii atent la persoana** *și* **numărul verbului**, *adică la* **subiect:** dacă *subiectul* este **voi**, *„ți" face parte din forma verbului*, este elementul prin care verbul se acordă cu subiectul *voi;* dacă *subiectul* este **tu** *(pune, spune* etc.), *„ți"* este *pronume neaccentuat.* Aplică deci *modelul* dat la pag. 169: S **tu** *Vb*) **-ți.** Repetă și celelalte explicații de la locul indicat și fă exercițiile de mai jos.

Exerciții

1. După modelul dat pentru primul verb, completează locurile libere cu imperativul verbelor date, la persoana și numărul indicate.

	Imperativ, pers. a II-a sing. urmat de pron. -ți	*Pers. a II-a plural, fără pron. personal neaccentuat*
a culege	culege-*ți* (tu)	culege*ți* (voi)
a alege	……	……
a crea	……	……
a privi	……	……
a scrie	……	……
a duce	……	……
a face	……	……

2. Completează locurile libere cu imperativul verbelor indicate înaintea fiecărui text. Pentru numărul singular sau plural al verbelor, observă – acolo unde se află un substantiv în vocativ – la ce număr este substantivul.

   [1]) *a merge*; [2]) *a spune.*

   a) – Voinicilor, zise „sunteți slobozi; [1])…… în pace și [2]) …… copiilor și fraților voștri că ați avut cinstea a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia. (C. Negruzzi, *Sobieski și românii.*)

   [1]) *a veni*; [2]) *a striga.*

   b) [1]) …… în horă de frăție,
   Străvechii câmpului străjeri,
   Ce ocrotiți de-o veșnicie
   A muncii rodnice dureri.
   În goana vieții-nviforată
   [2]) …… : Plugarii-n veci nu pier,
   Căci lor pământul sfânt li-e tată.
   (O.Goga, *Carmen laboris.*)

   [1]) *a zăvori*; [2]) *a închide*; [3]) *a arma*; [4]) *a întări* (toate la pers. 2 sg. + pron. *-ți*).

   c) – D-alei, doamne Ștefan-Vodă,
   De ți-i frică c-oi scăpa.
   [1]) …… curțile
   Și [2])… …… porțile,
   Mai [3]) …… slugile
   Și [4]) …… strejile
   Să te lase grijile.
   (*Corbea.*)
3. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a scrie, a crea, a face* și *a înnoi* la modul imperativ, persoana a II-a singular, urmat de pronumele **-ți,** și la persoana a II-a plural, fără pronume neaccentuat după verb.

Texte pentru dictare

(*Ortografia construcțiilor cu verbe la modul imperativ și pronume neaccentuate*)

a) Mâine, când voi fi pământ,
Nu uita nici tu – și zi-le,
Zi-le doina, cântec sfânt,
La copiii tăi, copile. (Șt. O. Iosif, *Cântec sfânt.*)

b) Zorește-ți fugarul, o drag Făt-Frumos,
Zorește-ți fugarul și ține-te bine!
Căci iată zmeoaica cu chipul hidos
Pe urmele noastre pornit-a și vine…
N-ai teamă, tu scumpă copilă de crai!
Aruncă-i oglinda vrăjită ce-o ai. (Șt. O. Iosif, *Zmeoaica.*)

c) – Turturică-rică, dragă păsărică, adă la mine cele trei smicele de măr dulce… și tu du-te înapoi de-ți ie altele… Hai, nu mai sta la îndoială și dă-mi-le, căci atunci are să fie bine și de stăpânu-meu și de stăpână-ta… (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

Modul conjunctiv

1. Verbul la modul conjunctiv *exprimă o acțiune nerealizată, dar care se poate realiza:*

– **Să văd**, băiete, ce cărți ai? (I. Agârbiceanu, *Dascălul Vintilă.*)

Modul conjunctiv se recunoaște ușor după *conjuncția* **să**, cu ajutorul căreia se formează:

să *lucrez*, **să** *lucrezi* etc.

Conjunctivul are *două timpuri*: **prezent** și **perfect.**

Conjunctivul prezent se formează din prezentul indicativului, precedat de conjuncția *să*: **să** *lucrez*, **să** *lucrezi*, **să** *lucreze*, **să** *lucrăm*, **să** *lucrați*, **să** *lucreze.*

Numai la persoana a III-a singular și plural formele conjunctivului prezent se deosebesc, la cele mai multe verbe, de ale indicativului prezent.

el (ei) *lucr***ează** – el (ei) *să lucr***eze;**

el *cit***ește**, *ei cit***esc** – el (ei) *să cit***ească.**

Conjuncția *să* poate sta chiar *lângă verb* sau poate fi *despărțită de verb prin* **intercalarea altor părți de vorbire** (una sau mai multe) **între conjuncție și verb:** *adverbul* **nu**, prin care se exprimă *aspectul negativ al verbului* și care *în analiza gramaticală* se *ia împreună cu verbul la conjunctiv* (**să nu pleci**); *adverbele* **mai** (**să** *mai* **aștepți**), **tot** și altele; *unul* sau *două pronume neaccentuate*, (**să nu** *le* **spui; să** *mi-l* **ducă; să nu** *mi-l mai tot* **ceară** etc.).

Exerciții

1. Subliniază verbele la conjunctivul prezent și fă analiza lor morfologică. Explică oral ce părți de vorbire au fost intercalate, în unele cazuri, între conjuncția *să* și verb.

a) Dar aș vrea să văd ziua pământului vestită,
Să răsuflu un aer mai slobod, mai curat,
Să pierd ideea tristă de veacuri întărită
Că lumea moștenire despoților s-a dat! (Gr. Alexandrescu, *Anul 1840.*)

b) Românul se renaște cu primăvara!
Lui îi place să cânte din frunze; îi place să-și puie flori la pălărie, să asculte cânticele păsărilor și să zică atunci câte o doină… (V. Alecsandri, *Românii și poezia lor.*)

c) Nevestei mele să-i mai spui
Să-mi cumpere o coasă. (G. Goșbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selo.*)

d) – Bine ar fi dacă ai face dumneata altceva…
– Ce?
– Să-mi dai mie s-o arunc în flăcari condica în care ne-ai însemnat datoriile. (Z.Stancu, *Desculț.*)

e) – …așa sunt eu în felul meu, știu una și bună: să-mi slujesc stăpânul cu dreptate. Hai, nu mai sta la îndoială, că mă tem să nu ne apuce noaptea pe aici. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

f) Încearcă să-l oprească pe Lipan și să-i întoarcă spre ea obrazul, ca să i-l cetească. El era însă tot mai în fund. Peste el se revărsau ape de primăvară. (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)

g) – Da uite, mă năcăjesc acum să mai descarc carul, că nu pot vacile ca să-l scoată.
– Măi, ce-mi dai tu mie să ți-l scot eu? (Din vol. *Tinerețe fără bătrânețe…*)

2. Compune un dialog în care să folosești verbe la modul conjunctiv, timpul prezent, cu aspect pozitiv și cu aspect negativ. În unele propoziții să se afle pronumele personale **mi, ți, i, l, o** și unele dintre grupurile de pronume **mi-l, mi-i, ți-l, ți-i, i-l, i-i, ni-l, ni-i, vi-l, vi-i, li-l, li-i**, intercalate între coujuncția *să* și verb. Subliniază verbele la modul conjunctiv. Explică oral ortografia prin analiza pronumelor.

II. *Să nu confunzi viitorul alcătuit cu conjunctivul* – **o să** *lucrez*, **am să** *lucrez* – *cu conjunctivul prezent.* **Mijlocul de control** este sensul de viitor al verbului și prezența, înaintea conjuncției *să*, a lui *o* invariabil sau a auxiliarului **am, ai, are, avem, aveți, au.**

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la conjunctivul prezent și cu două linii verbele la viitorul alcătuit cu conjunctivul.

a) Și frate-meu, după ce vorbi încet cu profesorul, îmi șopti:
– O să te asculte, să spui tare și deslușit. Și plecă. (B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*)

b) Cu calul care îl ai și cu vitejia ta, cred ca ai să izbutești. (P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe…*)

c) – Mamă, nu e așa că o să mă fac bine? Nu e așa că o să merg și eu să-mi arăți cetăți mari și marea?
– Da, mamă, răspundea prepelița, silindu-se să nu plângă. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul.*)

III. *Conjunctivul se folosește foarte mult în propoziții subordonate. El poate fi folosit însă și în propoziții independente sau în propoziții principale.* În astfel de propoziții, el poate exprima *sensurile imperativului – o poruncă, un îndemn, un sfat, o rugăminte sau o urare, un blestem și diferite alte sensuri date de atitudinea vorbitorului.*

Exerciții

1. Subliniază verbele la modul conjunctiv și scrie în dreptul fiecărui text ce exprimă ele (poruncă, îndemn, sfat, rugăminte, urare).
   a) Ca vrabia de toamnă rotund spicul să fie!
   Ca trestia cea înaltă să fie paiul nalt! (V. Alecsandri, *Sămănătorii...*)
   b) „Să trăiască Domnul Ștefan!" mii de glasuri îi urează.
   Și poporul jos pe vale, umilit îngenunchează! (V. Alecsandri, *Altarul Mănăstirii Putna.*)
   c) Frunza, securea, izvorul, toate ne cântă cu dor:
   Să cântăm și noi ca frunză, ca secure, ca izvor!
   Cântecul să fie freamăt, troscot, șoapte, toate-ntr-una;
   Blând ca sărutarea mumei, crunt și groaznic ca furtuna! (B. P. Hasdeu, *Răzvan și Vidra.*)
   d) – Să iasă în față – a strigat colonelul – toți acei care au luat parte la răscoală! (Z.Stancu *Desculț.*)
   e) Oricare ar fi sfârșitul luptei,
   Să stai luptând, căci ești dator. (G. Goșbuc, *Lupta vieții.*)
   f) Mama a rămas singură cu noi... Ne povestește seara, când suntem gata de culcare, toate câte le aude cu privire la răscoală.
   – Să țineți minte, copii, să nu uitați, să spuneți mai târziu copiilor voștri. (Z.Stancu, *Desculț.*)
2. Fă o compunere în care să folosești propoziții cu predicatele exprimate prin verbe la modul conjunctiv. Verbele la conjunctiv să exprime o poruncă sau un îndemn, un sfat, o urare. Subliniază verbele la conjunctiv și explică oral ce exprimă fiecare verb.

IV. (a) *Cu sensurile arătate la III* (sensurile imperativului sau *alte sensuri care exprimă atitudinea vorbitorului*) **conjunctivul prezent la persoana a III-a singular și plural este folosit** (*mai cu seamă în propoziții independente sau principale*) **și fără „să"**. Cu această particularitate, el apare în vorbirea obișnuită și în literatura artistică, mai ales în poezie.

Subiectul *propozițiilor cu conjunctivul fără „să" este exprimat prin* **substantiv** și rareori prin *pronume* sau este *subînțeles*, când propoziția respectivă este precedată de altă propoziție din care se subînțelege subiectul conjunctivului:

S
– **Trăiască** *țara* mea!/ (= să trăiască)

S
– În orice colț **zâmbească** *veselia*!/ (= să zâmbească) (P. Cerna, *Înseninare.*)

S
– *Vântu*-n trestii lin **foșnească**,/ (= să foșnească)

S
Unduioasa *apă* **sune**./ (= să sune) (M.Eminescu, *Lacul.*)

S
– **Fie** și *un lup* **mâncat** de o oaie! (= să fie) (*Zicătoare.*)
– *Maria* este acolo. **Îngrijească** copiii! (= să îngrijească *ea*).

Posibilitatea de a folosi la persoana a III-a conjunctivul prezent fără „să" se explică prin faptul că majoritatea verbelor au la această persoană formă deosebită de a indicativului prezent: ind. prezent – (el) *trăi***ește**, *zâmbe***ște**, *foșne***ște**, *sun***ă**, **este**, *îngrije***ște**; conj. prezent – (el) *să trăi***ască**, *să zâmbe***ască**, *să foșne***ască**, *să sune*, *să* **fie**, *să îngrije***ască**[169].

Exerciții

1. Subliniază cu o linie conjunctivul prezent cu „să" și cu două linii pe cel fără „să". Notează subiectele și explică oral de ce în unele cazuri s-a putut folosi conjunctivul fără „să", iar în altele nu.
   a) Numai când soarele se ridică sus/ și începe/ să dogorească/ și să ardă,/ Sentino... privește în splendoarea lui/ și zice vesel:/„Trăiască soarele!" (B. Șt. Delavrancea, *Sentino.*)
   b) Fie binecuvântată toată tinerimea.../ Acuma fie o pace/ și înceteze toată disputa/ ca să vorbim pentru gramatică și limba românească. (I. H. Rădulescu, *Gramatică românească.*)
   c) Privitor ca la teatru — Joace unul și pe patru,/
   Tu în lume să te-nchipui;/ — Totuși tu ghici-vei chipu-i.
   (M. Eminescu. *Glossă.*)
   d) Pe când cu zgomot cad — Alunece luna
   Izvoarele-ntruna/ — Pe vârfuri lungi de brad.
   (M.Eminescu, *Mai am un singur dor.*)
2. Construiește sau caută în poeziile lui Eminescu ori în opera lui I. Creangă patru propoziții sau fraze în care conjunctivul prezent la persoana a III-a singular sau plural să fie folosit fără „să". Verbul la conjunctiv să nu fie însoțit de pronume neaccentuat. Subliniază verbele respective și motivează valoarea lor de conjunctiv-prezent prin indicarea subiectului și prin posibilitatea de a înlocui (în contextul respectiv) verbul la conjunctivul fără „să" prin conjunctivul cu „să".

(b) După cum se știe de la conjunctivul cu „să", când verbul este însoțit de unu sau de două pronume neaccentuate, acestea se intercalează între „să" și verb. *Când se înlătură* **„să" pronumele** *poate* (*pot*) *rămâne* **înaintea verbului**, *dar* **în majoritatea cazurilor pronumele trece (trec) după verb.**

Observă *posibilitățile de exprimare* în exemplele de mai jos:

S
– *Să* **te** *aștepte* numai bucurii → **te** *aștepte*... → *aștepte*-**te**...

S
– *Să*-**mi** *ajute* băiatul → **mi**-*ajute*... → *ajute*-**mi**...

S
– *Să*-**mi** *povestească* el → **îmi** *povestească*... → *povestească*-**mi**...

S
– *Să* **se** *apere* ea singură! → *apere*-**se**...

S
– Pachetul *să* **mi-l** *aducă* băiatul → **mi-l** *aducă* → *aducă*-**mi-l**...

S
– Pachetul *să* **și-l** *aducă* el → **și-l** *aducă*... → *aducă*-**și-l**...

[169] Am menționat numai formele temporale ale verbelor din exemplele date.

Când e intercalat și adverbul „nu“, *după suprimarea lui „nu“*, **pronumele neaccentuat(e)** *rămâne (rămân) de obicei* **înaintea verbului** (între „nu“ și verb):

S

– *Să* **nu mă** *conducă* el → *nu* **mă** *conducă*...

S

– Maria *să* **nu se** *laude* → *nu* **se** *laude*.

S

Caietul *să* nu mi-l *păstreze* Ion → *nu* **mi-l** *păstreze*...

S

– Bani *să* **nu-mi** *trimită* nimeni → *nu*-**mi** *trimită*... → *nu trimită*-**mi**...

În primele trei exemple *construcțiile cu pronumele după verb ar fi nefirești*: „nu conducă-mă el“; „nu laudă-se Maria“; „nu păstreze-mi-l Ion“.

O particularitate *a conjunctivului fără „să“ însoțit de pronume neaccentuat(e) constă în faptul că atunci când exprimă* **o urare** *sau* **un blestem** *apare în unele* **expresii urmat de forma cu „să“** a aceluiași verb: **Bată-te** norocul,/ **să te bată! Ardă-l** focul, **să-l ardă! Bată-ți-i** norocul, **să ți-i bată**!

Verbele cu conjunctivul prezent terminat în **-ă** *pierd pe* **-ă** *când de conjunctivul fără „să“ se leagă pronumele* **-o**: *ard*-**o**, *duc*-**o** etc.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie conjunctivul cu „să“ și cu două linii conjunctivul fără „să“, în situațiile în care cele două modalități de exprimare a conjunctivului sunt însoțite de pronume neaccentuate. Dovedește valoarea de conjunctiv a verbelor fără „să“ prin notarea subiectului și prin transformarea construcțiilor respective în construcții cu conjunctivul precedat de „să“. Pentru transformările cerute, vei scoate din texte numai construcțiile cu conjunctivul și în dreptul fiecăreia vei scrie construcția cu „să“ și cu pronumele neaccentuate care îl însoțesc.

a) Lumina ni-e țintă și binele țel –
Trăiască-ne țara și neamul! (G. Coșbuc, *Imnul studenților.*)

b) Jelească-mă apele Cernii!
Și-mi bubuie crivățul iernii.
Ca-n taberi al cailor tropot. (G. Goșbuc, *Moartea lui Gelu.*)

c) Cădeți, cădeți voi, frunze dezlipite,
Pe câmpul larg, în zbor, vă poarte vântul
Și vă-nfrățească rostul cu țărâna! (O.Goga, *Fecunditas.*)

d) Pe flori de primăvară obrazu-ți să se culce
Și fie-ți dulce viața, și moartea fie-ți dulce! (V. Alecsandri, *Legenda ciocârliei.*)

e) Cine a mai dori să facă tovărășie cu tine, (acela) aibă-și parte și poarte-ți portul, că pe noi ne-ai amețit. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

f) – ...Fecioru-meu..., cică poate să vă facă podul.
– Dacă poate să-l facă, facă-l, mosnege. (Ion Creangă, *Povestea porcului.*)

g) – ...Ei, bată-te să te bată toate noroacele!... Să trăiești, cucoane, și să-ți trăiască părintele, că-i un om și jumătate! (L. Rebreanu, *Răscoala.*)

h) – ...doar de lume am fugit; o știu eu cât e de dulce și de amară, bat-o pustia s-o bată. (Ion Creangă, *Ivan Turbincă.*)

i) Mormântul să ni-l sape la margine de râu,
Ne pună-n încăperea aceluiași sicriu. (M.Eminescu, – *O, mamă.*)

j) – ...Ce am eu, Aniță, cu lemnele domnișorului? Să nu i le fure? Bine, nu i le fure. (I.Agârbiceanu, *Costea pădurarul.*)

k) Cuvintele-mi sune zbucnind furtunos,
Ca lănci repezite pe scut! (Artur Enășescu, *Poem.*)

l) Reverse dulci scântei — Deasupră-mi crengi de tei
Atotștiutoarea, — Să-și scuture floarea.
(M.Eminescu, *Mai am un singur dor.*)

m) Nu cătăm noi adăpost — Cel ursit să fie slugă,
Nici în milă, nici în rugă — Dar n-o cereți de la noi!
Asta cear-o de la voi (G. Goșbuc, *Pentru libertate.*)

n) Măicuță dragă, cartea mea — Așa mi-a spus Ion să-ți scriu,
Găsească-mi-te-n pace! I — Iubească-ți-l pământul!
(G. Goșbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selo.*)

2. Scoate din textele date la exercițiul anterior acele construcții formate din conjunctivul cu „să“ însoțit de pronume neaccentuat(e) care pot fi transformate și transformă-le în construcții cu conjunctivul fără „să“. Motivează de ce a fost posibilă o astfel de transformare.

(c) **Asemănarea dintre conjunctivul fară „să“ și imperativ** nu se limitează numai la cele semnalate până aici (*sensuri comune cu ale imperativului* și *legarea pronumelor neaccentuate, prin liniuță, mai frecvent la dreapta verbului*). La cele arătate, se adaugă și alte asemănări între construcțiile cu cele două forme verbale:

– ambele forme apar uneori și cu *pronumele neaccentuat înaintea verbului*: conjunctiv: (să) *vină* cineva! (să) **ne** *scape* (**el**) de aici; *imperativ*: *Vino!* și **ne** scapă (**tu**) de aici;

– ambele forme verbale *pot fi urmate de un substantiv la vocativ*: conjunctiv: *Bată-te norocul*, **copile!**; imperativ (situație foarte frecventă);

– *subiectul conjunctivului fără „să“ exprimat prin substantiv stă în majoritatea cazurilor după verb*, ca și substantivul la vocativ plasat după imperativ [pentru subiectul conjunctivului fără „să“ exemplele sunt numeroase mai ales la exercițiul I de la IV. (a), pag. 316];

– există și *unele verbe care au aceeași formă la persoana a III-a a conjunctivului prezent și la persoana a II-a singular a imperativului*: conjunctiv: (el) *să* **apropie**, *să* **scrie**, *să* **sperie**, *să* **taie**, *să* **bea**, *să* **ia** etc.; imperativ: (tu) **apropie, scrie, sperie, taie, bea, ia** etc.

Aceste asemănări *duc de obicei la* greșeala **de a confunda conjunctivul fără „să“ cu persoana a II-a singular a imperativului.** *Pentru evitarea confuziei,* **mijlocul de control** este **găsirea subiectului:** dacă *subiectul* este exprimat printr-*un* **substantiv cu formă și înțeles de nominativ** sau printr-*un înlocuitor al acestuia*, verbul (fără „să“) este la **modul conjunctiv, persoana a III-a.** Tot *la* **conjunctiv** *este și* **verbul cu formă personală** *urmat de pronumele* **-se** *sau* **-și**, conjunctivul fără „*să*“ *fiind* **singura forma verbală personală după care pot apărea legate aceste pronume.** Uneori, când cele două forme verbale în discuție sunt identice, **pentru găsirea subiectului** *trebuie observat contextul mai larg.*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele la imperativ și cu două linii verbele la conjunctivul fără „să". Indică subiectul propozițiilor respective și arată după ce te-ai condus în deosebirea celor două moduri acolo unde subiectul n-a fost exprimat.
   a) Cinge-ți coapsa, țară română.../ și-ți întărește inima./ (Al. Russo. *Cântarea României.*)
   b) Cuvântul gurii proprii auzi-l tu pe dos/
   Și spaima morții intre-ți în fiecare os./ (M.Eminescu, *Gemenii.*)
   c) Ea lupte-se/ cum biet o știi,/
   C-așa ne dete soartea./ (G. Coșbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selo.*)
   d) Te-or răzbuna copiii mei!/
   Și-acum mă taie/ dacă vrei,/
   Și-aruncă-mă la câini./ (G. Coșbuc, *El-Zorab.*)
   e) Înainte de a discuta un lucru cu alții, mântuie-l de discutat cu tine./
   (N. Iorga, *Cugetări.*)
   f) Cine trânti poarta?
   – Credeam/că s-a umflat vântul.../O bată-vă norocul, cocoșeii moșului!/
   (B. Șt. Delavrancea, *Bunicul.*)
   g) Mire-te,/ dezmire-te zilele facerii,
   zilele pădurii, zilele răsurii./ (L. Blaga, *Inima pădurii.*)
2. Construiește șase propoziții sau fraze. În trei să se afle un verb la *imperativ*, iar în celelalte trei un verb la *conjunctivul fără „să"*. Fiecare dintre verbele cerute să fie *urmate de unul sau de două pronume neaccentuate*. În privința analizei, procedează ca la exercițiul **1**.

V. Conjunctivul perfect *este un timp compus, format din conjunctivul prezent al verbului „a fi", cu auxiliarul redus la o singură formă – (să)* **fi** *– și din* **participiul** *verbului de conjugat.* El are deci **aceeași formă pentru toate persoanele** *atât la singular, cât și la plural.* Persoana și numărul verbului se pot identifica după subiectul propoziției:

eu, tu, el (*ea*), *noi, voi, ei* (*ele*) **să fi lucrat (spus).**

Ca și la conjunctivul prezent, *pronumele neaacentuate, adverbul* ***„nu"*** *și celelalte adverbe care se pot intercala între elementele alcătuitoare ale formelor verbale compuse* **se intercalează și între elementele componente ale conjunctivului perfect:**

să **nu** fi *văzut*; *să* **mă (te, ne, vă, le)** *fi văzut*; *să*-**l** (*să*-**i**, *s*-**o**) *fi văzut*;
să **mai** *fi văzut*; să fi **tot** văzut; să **nu** fi **tot** văzut;
să **nu mi-l** (ți-l, i-l, ni-l, vi-l, li-l) *fi văzut.*
să **nu mi-l** (ți-i, i-i, ni-i, vi-i, li-i) *fi cerut*;
să **nu i-l mai** fi *cerut*; *să* nu i-i *fi* tot *cerut* etc.

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la modul conjunctiv și cu două linii subiectele propozițiilor în care se află verbe la modul conjunctiv. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, lângă predicat (*eu, tu, el, noi* etc.), folosind semnul între verb și cuvântul următor. Analizează timpul, persoana și numărul verbelor la modul conjunctiv.

a) – Atuncea ar fi bine/ să-i întrebăm pe dânșii;/ să-mi deie[170] ei o știință./ Să mă îndrepte/ unde să-l găsesc./ Poate/ să le fi spus lor un secret./ (M.Sadoveanu, *Baltagul.*
b) – Și asta-i adevărat./ Dar eu m-am cugetat/ că s-ar putea/ să-l fi lovit hoții pân-a nu ajunge acolo./ (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)
c) Să fi dat mii de mii de lei,/ nu găseai fir de mac printre năsip[171] sau fir de năsip printre mac./ (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)
d) Cu cât înaintam pe drumul Sihlei,/ cu atât natura devenea mai aspră;/ ai fi zis/ că ea... mustră pe drumețul/ care îndrăznește/ să calce peste hotarele pustiului./ Aici trebuie/ să fi aruncat feciorul de împărat peria Sfintei-Vineri,/ din care, fără îndoială, a răsărit această pădure./ (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)
e) De ce m-ați dus de lângă voi,/
De ce m-ați dus de acasă?/
Să fi rămas fecior de plug,/
Să fi rămas la coasă/ (O.Goga, *Bătrânii.*)
f) Spre asfințit, iacătă-l și pe ciobănaș cu turma. Să tot fi fost o sută de vaci și de viteluțe,/ și numai Pui-de-Om cu trei duluri (erau)/ să le păzească.../
El una știa :/
Satul mi-a încredințat vitele,/ trebuie/ să le păzesc!/
Până să fi ajuns el păstorul turmei/ prin multe necazuri trecuseră bieții oameni./
(Victor Eftimiu, *Fluierul ciobănașului.*)

Ortografia verbelor la modul conjunctiv

I. Verbele **a fi, a ști, a ține, a veni, a deveni** se scriu la persoana a II-a singular cu *doi*-**i:**

tu *să fii*; tu *să vii*;
tu *să știi*, tu *să devii.*
tu *să fii*;

– Tot *cu doi*-i la persoana a II-a singular se scriu și derivatele verbelor *a ține, a veni, a deveni*: **a susține, a deține, a reține, a reveni, a preveni, a redeveni** etc.

Exerciții

1. Scrie în coloanele libere formele verbelor date, la *conjunctivul prezent, persoana a II-a singular:*

Infinitivul	Conjunctivul prezent pers. a II-a sing.	Infinitivul	Conjunctivul prezent pers. a II-a sing.
a fi	tu	a obține	tu .....
a ști	tu	a veni	tu .....
a ține	tu	a reveni	tu .....
a reține	tu	a preveni	tu .....
a susține	tu	a deveni	tu .....
a menține	tu	a redeveni	tu .....

[170] „să deie" – formă regională; *forma literară* este **să dea.**
[171] „năsip" – formă regională; *forma literară* este **nisip.**

2. Completează locurile libere cu conjunctivul prezent, persoana a-II-a singular, al verbelor indicate înaintea fiecărui text.

a veni

a) Chiar acum din crâng veniI
Şi c-o veste bună!
Iarăşi e concert, copii;
Merg şi eu şi tu ...
Mergem împreună. (G. Goşbuc, *Concertul primăverii.*)

[1]) *a şti*; [2]) *a fi*; [3]) *a ţine.*

b) – [1]) ....., stăpâne, că aici suntem pe moşia unei gheonoaie; dară să nu te sperii, ci [2]) ..... gata cu arcul ca să o săgetezi, iar paloşul şi sulița [3]) ..... le..... la îndemână. (P. Ispirescu, *Tinereţe fără bătrâneţe...*)

c) – „Mă porţi ca pe copiii mici! –
Dar joi, ...! Trei fragi şi o floare! (G. Goşbuc, *Spinul.*)

a veni.

d) ... sănătos!
– Măi babă, noi ne ducem, zise el. Să te găsesc sănătoasă. (M.Sadoveanu, *Pe Deleleu.*)

[1]) şi [2]) *a fi.*

e) Ca şi leii [1]) ..... tare.
Şi frumos ca primăvara!
[2]) ..... gingaş ca o floare,
Luminos ca luna sara. (M.Eminescu, *Miron şi Frumoasa-fără-Corp.*)

3. Construieşte câte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a fi, a şti, a ţine, a susţine, a veni, a reveni, a obţine* la modul conjunctiv prezent, persoana a II-a singular.

II. La conjunctivul prezent ca şi la indicativul prezent verbele **a crea** şi **a agrea** *se pronunţă şi se scriu* **cu doi „e"** *la persoanele ale căror terminaţii gramaticale încep cu vocala „e".* Primul „e" este vocala în care se termină rădăcina verbului: *a cre/a, a agre/a.*

Exerciţii

1. După modelul conjunctivului prezent al verbului *a lucra*, scrie conjunctivul prezent al verbelor *a crea şi a agrea.* Desparte la fiecare persoană rădăcina verbului de terminaţie şi subliniază formele care se scriu cu doi „e".

a lucra

a lucra	*a crea*	*a agre*	a lucra	*a crea*	*a agrea*
eu să lucrez	.....	.....	noi să lucrăm	.....	.....
tu să lucrez	.....	.....	voi să lucraţi	.....	.....
el să lucreze	.....	.....	ei să lucreze	.....	.....

2. Construieşte câte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbele *a crea şi a agrea*, la toate persoanele conjunctivului prezent. Desparte terminaţiile conjunctivului de rădăcina verbului şi subliniază formele care se scriu cu doi „e".

III Fii atent *la ortoepia şi ortografia următoarelor forme ale verbului* **a scrie:** tu *să scrii*; noi *să scriem*; voi *să scrieţi.*

La fel se rostesc şi se scriu şi verbele derivate de la verbul *a scrie* cu diferite prefixe: **a descrie, a transcrie, a subscrie, a prescrie** etc.

Exerciţii

1. Completează coloanele libere cu conjunctivul prezent al verbelor date.

Conjunctivul prezent

Infinitivul	*pers. a II-a singular*	*pers. I plural*	*pers a II-a plural*
a scrie	tu	noi	voi .....
a descrie	tu	noi	voi .....
a transcrie	tu	noi	voi .....
a subscrie	tu	noi	voi .....
a prescrie	tu	noi	voi .....

2. Construieşte câte o propoziţie cu predicatul exprimat prin conjunctivul prezent al verbelor *a scrie* şi *a descrie* la persoanele a II-a singular, I şi a II-a plural.

IV. La conjunctivul prezent, ca şi la indicativul prezent, verbul a lua îşi schimbă rădăcina la persoanele I, a II-a, a III-a singular şi a III-a plural:

eu *să* **iau**	noi *să luăm*
tu *să* **ieI**	voi *să luaţi*
el *să* **ia**	ei *să* **ia**

Pentru a-ţi controla scrisul, ţine seama de sensul verbului şi de faptul că *după conjuncţia* **să** *nu se poate scrie decât* **ia** *sau* **iau**; ortogramele *i-a, i-au* nu apar decât la perfectul compus precedat de pronumele **i-**: **i-***a dat*, **i-***au dat.*

Exerciţii

1. Completează locurile libere cu verbul *a lua* la conjunctivul prezent.
   a) – Eu socotesc – răspunse împăratul – că ar fi cu dreptul ca el ... de nevastă pe fata împăratului stirilor, ce o aduse acum.
   – Să răpunem pe Ţugulea, zise fratele cel mai mare. Tu ...-i ... calul şi eu nevasta. (*Ţugulea, fiul unchiaşului şi al mătuşii.*)
   b) – Măi băiete, acu să te pornesti şi să-mi aduci la masă peşte cu solzul de aur.
   – Păi de unde... eu, Măria ta, peşte de ăsta? (*Pescăruş-Împăratul.*)
   c) – Vrăjitorul i-a zis să se ducă ... frâul calului şi să-l sune de trei ori în livadă. (Din vol. *Tinereţe fără bătrâneţe.*)
2. Construieşte câte o propoziţie cu conjunctivul verbului a lua la toate persoanele, la singular şi plural. Subliniază formele neregulate şi subiectul fiecăreia.

Modul condițional-optativ

I. Modul *condițional-optativ* are această dublă denumire, deoarece *prin aceleași forme ale verbului se pot exprima două moduri*: **condiționalul și optativul.**

Verbul la **modul condițional** *exprimă o acțiune a cărei realizare depinde de îndeplinirea unei condiții.* Modul condițional se folosește mai mult în frază, condiția fiind exprimată de obicei printr-o altă propoziție:

Dacă aș pleca acum/ **aș ajunge** până în seară.

Realizarea acțiunii **aș ajunge** depinde de îndeplinirea condiției exprimate prin propoziția *dacă aș pleca acum.*

În propoziția care exprimă condiția se folosește de cele mai multe ori tot modul condițional (dacă *aș pleca...*).

Verbul la **modul optativ** *exprimă o acțiune dorită*[172].

Modul optativ se folosește mai ales în propoziții independente sau în propoziții principale:

Aș merge și eu cu tine.	*propoziție*
Aș merge și eu,/ dar n-am echipament.	*independentă* *propoziție principală*

În unele fraze *acțiunea exprimată printr-un verb la modul optativ poate fi nu numai dorită, ci și dependentă de o condiție*:

Cum **aș merge** și eu,/ *dacă aș avea echipament./*

Modul condițional-optativ are *două timpuri:* **prezent și perfect.**

Condițional-optativul prezent *se formează din infinitivul verbului de conjugat și un verb auxiliar*: **aș, ai, ar, am, ați, ar.**

Infinitivul	*Condițional-optativul*	
a lucra	**aș ai, ar, am, ați, ar**	*lucra*
a tăcea		*tăcea*
a face		*face*
a citi		*citi*
a hotărî		*hotărî*

Exerciții

1. Scrie propoziția „De aș ajunge până acolo!" punând verbul la modul optativ la toate persoanele (singular și plural). Subliniază verbul în fiecare propoziție, apoi conjugă-l separat, însoțit de pronumele personale (*eu, tu, el etc.*).
2. Scrie fraza „Dacă ai avea timp, eu aș veni chiar azi" punând verbul la modul condițional-optativ din propoziția a doua la toate persoanele, la numărul singular și plural. Subliniază cu o linie verbul care arată o acțiune a cărei realizare depinde de o condiție și cu două linii, verbul la modul condițional din propoziția care exprimă condiția.

[172] Denumirea *optativ* vine din limba latină: *optare = a dori.*

3. Subliniază verbele la modul condițional-optativ prezent. Scoate-le din texte și analizează-le după modelul de mai jos.

Model de analiză

De-*ar veni* mai degrabă!/
Dacă *aș ști, ți-aș spune./*

	Modul, timpul, persoana și numărul	*Ce exprimă modul*
ar veni	optativ prezent, pers. 3 sg.;	*o acțiune dorită;*
ar ști	condițional. prezent, pers I sg.;	*condiția* de care depinde realizarea acțiunii *aș spune;*
aș spune	condițional prezent, pers. I sg.;	*o acțiune a cărei realizare depinde de condiția „dacă aș ști".*

Textele de analizat

a) De ar veni iarna,/ să te mai dau odată la școală undeva/ – zice mama./ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

b) De-aș avea pe gândul meu,
Un cal aprig ca un leu,
Negru ca păcatul greu!/ (V. Alecsandri, *Doina.*)

c) De-aș fi, iubito, gingașă floare/ Aș da și roua și mândrul soare
Ce crește-n vale, lângă pârău,/ Pe-o rază dulce din ochiul tău./
(V. Alecsandri, *Romanță.*)

d) Dacă mi-ar îngădui Știrbey/ să cobor/ aș merge pe jos până la București/ să simt pământul sub tălpi./ (Camil Petrescu, *Bălcescu.*)

e) Tata mi-a dat în grijă.../ ca să mă feresc de omul roș,/ iară mai ales (să mă feresc) de cel spân...;/ și-[dacă n-ai fi spân,] bucuros te-aș tocmi. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

4. Construiește:
– două propoziții independente în care predicatul exprimat printr-un verb la modul condițional-optativ să arate o acțiune dorită;
– două fraze formate din două propoziții cu predicatele exprimate prin verbe la modul condițional-optativ.
Subliniază cu o linie verbul care exprimă o acțiune a cărei realizare depinde de o condiție și cu două linii, verbul din propoziția care exprimă condiția.

II. Condiționalul-optativul prezent are și **forme inverse,** care sunt folosite de obicei pentru a exprima o dorință, o urare sau un blestem. Formele inverse *se construiesc cu* **infinitivul scurt** *când între verbul de conjugat și verbul auxiliar se intercalează un pronume neaccentuat sau cu* **infinitivul lung** *când auxiliarul urmează imediat după verbul de conjugat:*

	Construit cu	*Exprimă*
Duce-*m*-aș în cale lungă,	infinitivul scurt	o dorință
Dor să nu mă mai ajungă.		
(V. Alecsandri, *Dor de călătorie.*)		

Fecior de crai, **vedea-*te*-aș** împărat! (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)	infinitivul scurt	o urare
– **Arde-*l*-ar** focul să-l ardă! (Z.Stancu, *Desculț.*)	infinitivul scurt	un blestem
Închinare-aș și n-am cui! (*Toma Alimoș.*)	infinitivul lung	o dorință

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele la modul condițional-optativ prezent cu forma inversă și analizează-le după modelul de mai sus.
   a) Dunăre, apă vioară — Să te scriu pe hârtioară,
   Face-te-ai neagră cerneală, — S-o trimit la maica-n țară.
   Să te pun în călimară (*Folclor.*)
   b) „Nu-i nimic. Copii strengari."
   – „Ei, auzi! Vedea-i-aș mari! (G. Goșbuc, *Iarna pe uliță.*)
   c) – Las' că v-am găsit eu ac de cojoc. De-acum dormiți, dormire-ați somnul cel de veci... (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)
2. Construiește câte două propoziții cu predicatul exprimat prin verbe la modul condițional-optativ prezent, forma inversă, care să exprime: o dorință, o urare, un blestem. Condițional-optativul să fie construit în unele propoziții cu infinitivul scurt, iar în altele, cu infinitivul lung.

III. Condițional-optativul perfect *se formează din participiul verbului de conjugat și condițional-optativul prezent al verbului auxiliar* **a fi:**

eu **aș fi lucrat**	noi **am fi lucrat**
tu **ai fi lucrat**	voi **ați fi lucrat**
el **ar fi lucrat**	ei **ar fi lucrat**

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la modul condițional-optativ și cu două linii pe cele la condițional-optativ perfect. Analizează verbele după modelul dat la exercițiul 3, pag. 323.

a) Daleu! dragă primăvară, — Să mai ies voinic prin țară,/
De-ai veni/ când aș vrea eu,/ — Să fiu iar în largul meu!/
(V. Alecsandri, *Cântic haiducesc.*)
b) În inima bietei prepelițe era o luptă sfâșâietoare./ Ar fi vrut/ să se rupă în două:/ jumătate să plece cu puii sănătoși,/ iar jumătate să rămână cu puiul schilod./
(I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul.*)
c) Prinsul..., aflând și el adevăratul număr al creștinilor, zise către sfat:/ „A! de-ar fi știut turcii astăzi aceasta,/ v-ar fi zdrobit numai cu caii lor"./ (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)
d) Dacă răzeșul ar fi lăsat/ să omoare pădurea,/ atunci izvoarele ar fi secat./
(M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*)

Ortoepia și ortografia verbelor la modul condițional-optativ

I. Fii atent *la construirea corectă a condiționalului prezent al verbelor de conjugarea a II-a, a III-a și al celor de conjugarea a IV-a terminate în* **-i**. Ține seama că prezentul condiționalului se formează cu infinitivul verbului de conjugat.

Infinitivul	Condițional-optativul prezent
*a vede***a**	*aș, ai, ar, am, ați, ar vede***a**
a face	*aș, ai, ar, am, ați, ar face*
a privi	*aș, ai, ar, am, ați, ar privi*

Este greșit *să spunem* „aș vede", „aș făcea" sau să scriem „aș privii".

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu condițional-optativul prezent al verbelor date, la persoana a III-a singular.

Infinitivul	*Cond. prezent*	*Infinitivul*	*Cond. prezent*
a tăc*ea*	.....	a cere	.....
a vede*a*	.....	a ține	.....
a căd*ea*	.....	a împărți	.....
a desface	.....	a înno*i*	.....
a prefa*ce*	.....	a povest*i*	.....

2. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat: prin verbele *a tăc***ea**, *a face*, *a ține*, *a împodobi*, la modul condițional-optativ prezent, persoana I singular, prin verbele *a vede***a**, *a cere*, *a ține*, *a împodobi* la modul condițional-optativ prezent, persoana I plural; prin verbele *a vede***a**, *a cere*, și *a privi* la persoana a III-a singular.
3. Completează locurile libere cu verbele indicate înaintea fiecărui text, la modul condițional-optativ, timpul prezent.
   [1]) *a se face,* pers. 2 sg.; [2]) *a ști;* [3]) *a scrie,* [4]) *a izbuti,* cu aspect negativ (toate la pers. I sg.)
   a) Chiar dacă tu, Dunăre, [1])..... neagră cerneală, și eu [2])..... să scriu și [3]) întruna o mie și mai bine de ani, întingându-mi până în cerneala ta, tot [4]) ..... să povestesc oamenilor ce am de povestit. (Z.Stancu, *Desculț.*)
   [1]) *a fi,* pers. 3 sg.; [2]) *a prinde,* pers. 1 sg.
   b) De-[1]) ..... cucul voinicel,
   Mi l-[2]) ..... argățel. (V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor.*)
   [1]) *a mângâia;* [2]) *a vedea;* [3]) *a zice;* [4]) *a face,* cu aspect negativ (toate la pers. I sg.)
   c) [1]) M-..... d-acestea, când [2]) ..... că, poate,
   Prin scrieri vom preface năravuri desfrânate;
   Atunci lăsând odihna pentru al multor bine,
   [3]) ..... și [4]) ..... cât spânzură de mine. (Gr. Alexandrescu, *Epistolă.*)

II. *Formele verbului auxiliar al condițional-optativului, la persoanele I singular, a II-a singular și plural se scriu corect astfel:* **aș** (fără *-i* la sfârșit), **ai, ați.**

Observă deosebirea dintre scrierea acestor forme ale verbului auxiliar și scrierea prepoziției *„a"* a modului infinitiv, urmată de pronumele *-și, -i, -ți:*

Condițional-optativul	Infinitivul cu prepoziția „a" urmată de un pronume	
	precedat de un verb	precedat de diferite prepoziții sau locuțiuni prepoziționale: *de, pentru, spre, fără, înainte de*
eu **aș** *face*	începu **a-și face**	de (pentru, spre) **a-și face**
tu **ai** *face*	începu **a-i face**	fără **a-i face**
voi **ați** *face*	începu **a-ți face**	înainte de **a-ți face**

Pentru a nu face greșeli, poți folosi următoarele **mijloace de control:**

– *Se scrie* **aș, ai, ați** *când verbul exprimă o* **acțiune dorită, o acțiune care depinde de o condiție** *sau* **o condiție.**

– ***Se scrie*** **aș** (*face*) *numai când acțiunea este atribuită persoanei I singular:* **eu aș** *face.* În construcția „verb + **a-și** *face*", acțiunea este atribuită persoanei a III-a singular sau plural; **el** începu **a-și** *face;* **ei** începură **a-și** *face.* În acest caz, *-și* este pronume reflexiv (a-*și* face *sieși*).

– *Se scrie* **ați** (*face*) *numai când acțiunea este atribuită persoanei a II-a plural:* **voi ați** *face.*

Infinitivul cu prepoziția *a* urmată de pronumele *-și, -i, -ți,* se folosește, în majoritatea cazurilor, fie după un alt verb, fie după prepozițiile sau locuțiunile prepoziționale *de, pentru, spre, fără, înainte de: începu* **a-i** *vorbi,* dorința *de* **a-i** *întrece, pentru* **a-și** *pregăti* etc.

– Se scrie **a-i, a-ți, a-și + verb** *când construcția respectivă poate fi transformată într-o construcție cu verbul la conjunctiv și cu pronumele intercalat între conjuncția* **să** *și verb:* (*începu*) **a-și (-i, -ți)** *pregăti* → (începu) **să-și (să-i, să-ți)** *pregătească.*

Exerciții

1. Completează locurile libere cu auxiliarul modului condițional-optativ *(aș, ai, ați)* sau cu prepoziția *a* urmată de pronumele *-și, -i, -ți, (a-și, a-i, a-ți).*
   – Încearcă ..... aduce aminte. Încercai ..... aduce aminte. Încearcă ..... aduce aminte.
   – Eu ..... povesti. Tu ..... povesti. Voi ..... povesti.
   – Începu ..... povesti isprăvile. Începui ..... povesti isprăvile. Începuși ..... povesti isprăvile.
   – Eu ..... citi. Tu ..... citi. Voi ..... citi.
   – Continuă ..... citi lucrarea. Continuai ..... citi lucrarea. Continuași ..... citi lucrarea.
2. Subliniază cu o linie verbele la modul condițional-optativ, persoanele I singular și a II-a singular și plural, și cu două linii, verbele la modul infinitiv cu prepoziția *a* urmată de pronumele *-și, -i, -ți.* Dacă înaintea prepoziției *a* se află o altă prepoziție, subliniaz-o și pe aceasta împreună cu verbul la infinitiv. Scoate din texte cuvintele pe care le vei sublinia și fă analiza lor morfologică.

Model de analiză

Verbele la condițional-optativ prezent	Persoana	Numărul	Verbele la infinitiv	Cuvintele care însoțesc verbul la infinitiv
aș spune	I	singular	pentru *a-și aduce*	prepozițiile *pentru, a* și pronumele reflexiv *-și.*

Textele de analizat

a) Văd în sfârșit ce n-aș dori să mai vadă nimene, pentru a-și osteni vederea; văd niște guri căscate uitându-se la mine. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)
b) – Tată moșule, aș vrea să-mi crească și mie aripi și să zbor sus de tot.
(B. Șt. Delavrancea, *Bunicul.*)
c) Printre copaci se văd ostași legându-și rănile-n pripă, nerăbdători de a-și jertfi patriei cea din urmă picătură de sânge. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
d) Poate să fi fost pe la cântători când urletele vijeliei începură a-și coborî glasul. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)
e) – Măi Grivei, este așa de grozav profesorul, că de-ai vrea, și tu ai învăța carte.
(B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea.*)
f) Acești elevi aveau o memorie extraordinară și aptitudine la învățătură, două calități care erau de natură a-i duce departe. (V. Alecsandri, *Porojan.*)
g) Când ați ști voi câte a pătimit, sireaca, din pricina mea și eu din pricina ei, i-ați plânge de milă! (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
h) Pornindu-mă a-ți vorbi despre vânătoare, mă văd fără veste pribegind pe răzoarele literaturii. (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)

3. Construiește:
– câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a pregăti* la modul condițional-optativ, timpul prezent, persoana I singular și a II-a singular și plural;
– câte o propoziție în care să se afle verbul *a pregăti* la modul infinitiv cu prepoziția *a* urmată de pronumele *-și, -i, -ți.*

Texte pentru dictare

a) Și de aș fi poet, aș culege mitologia română...; de aș fi istoric, aș străbate prin toate bordeiele să descopăr o amintire sau o rugină de armă; de aș fi gramatic, aș călători pe toate malurile românești și aș culege limba. (Al. Russo, *Cugetări.*)
b) Piatra din mijloc îi slujea drept vatră, pe care aprindea, din când în când, câte puțin foc, spre a-și frige câțiva bureți sau pentru a-și dezmorți trupul biciuit de vânturile iernii. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)
c) O, cum ai răscula norodul, „Sărmana plebe care-asudă"
Ai da nebun cu calapodul
În rânduiala asta crudă!
(G. Topârceanu, *Noapte de mai.*)
d) Bujor, Codreanu, Voicu, Tunsu nu întâlneau sărman nenorocit fără a-i da bani să-și cumpere boi; nu vedea văduvă săracă fără a-i face bine. (V. Alecsandri, *Românii și poezia lor.*)

III. La formele inverse, *condițional-optativul prezent apare de multe ori cu* **unul** *sau* **două pronume neaccentuate, intercalate** *între verbul de conjugat și verbul auxiliar:*

– Fecior de crai, *vedea*-**te**-*aș* împărat
– Cine joacă și nu strigă
Face-**i**-s-*ar* gura strâmbă. (*Strigătură.*)

Exerciții

1. Explică prin analiza morfologică ortografia cuvintelor subliniate din textele următoare.

Model de analiză

vedea-te-*aș*	condițional-optativul prezent, forma inversă;
te	pronume personal neaccentuat, Ac., intercalat între verbul de conjugat și auxiliar.

Texte de analizat

a) *Jelui-m-aș* câmpului
Câmpului și drumului. (*Folclor.*)
b) – Amin, neamin, ștergeți-vă pe bot de purcei...
– Ia lăsați-l încolo, măi; *sta-i-ar* în gât pe ceea lume, zise Zaharia. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

2. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a vedea* la modul condițional-optativ, timpul prezent, forma inversă și cu unul din pronumele *-te-, -i-, -o-,* intercalat între verbul de conjugat și verbul auxiliar. Condițional-optativul să exprime o urare.
3. Construiește două propoziții cu predicatul exprimat prin verbe la modul condițional-optativ, timpul prezent, forma inversă și cu două pronume neaccentuate intercalate între verbul de conjugat și verbul auxiliar. Explică oral ortografia.

IV. *Adverbul* **nu** *care precedă condițional-optativul cu aspect negativ pierde de cele mai multe ori vocala* **-u,** *deoarece aceasta se întâlnește cu vocala* **a** *cu care începe verbul auxiliar. Adverbul redus la* **n-** *se leagă prin liniuță de verbul auxiliar:* **n**-*aș face,* **n**-*ai face,* **n**-*ar face,* **n**-*am face,* **n**-*ați face.*

Exerciții

1. Conjugă verbele *a ține* și *a scrie* la condiționalul prezent și perfect, precedate de adverbul *nu,* redus la *n-*.
2. Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate și explică oral ortografia.
   a) Cui *nu i-ar fi plăcut* acea seară de vară, întinsă ca un zăbranic fumuriu peste toată aria nemărginită a câmpiilor? Cine *n-ar fi admirat* cerul fără de nori...? Cine *n-ar fi ascultat* cu plăcere întoarcerea vitelor de la pășune cu bălăngănitul lor depărtat? (B. Șt. Delavrancea, *Liniște.*)
   b) – Potrivit *ar fi fost,* mărite stăpâne, să nu ne pui alături de acești țărani cu mâinile ciotoroase.

– Într-adevăr ciotoroase, a răspuns Măria sa; dar bine mânuiesc sulița și coasa, și dacă *n-ar fi* țara, *n-ar fi* nici boierii. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)

Texte pentru dictare

(Ortografia construcțiilor cu verbe la modul condițional-optativ și pronume *neaccentuate*)

a) Cel puțin de mi-ar ieși un urs înainte! L-aș mânca tot, de la vârful unghiilor până la ascuțișul urechilor... sau, de m-ar mânca el pe mine, tot eu m-aș ține cel sătul... atâta eram de flămând! (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)
b) – Bade Ioane, m-aș gândi să-ți fac// Un cântec nou, de ți-ar mai fi pe plac.// Dă-ți de la buze buciumul deoparte,// Că sună prea departe.// Eu ți-aș cânta mulțește, cu slove ca de carte. (T. Arghezi, *Bade Ioane.*)
c) Soacra lor, între altele, întreabă pe nora sa cea mai mare:
– Când s-ar întâmpla să-ți omoare cineva bărbatul tău, ce ai face tu cu acela?
– Și eu l-aș omorî, răspunse nevasta.
– Dar cum ai ști tu să-l omori?
– M-aș face o fântână cu apă bună... și m-aș pune în calea lui, apoi i-aș da, Doamne, o sete de i s-ar frige buzele de ea, dar cum ar bea dintr-însa, îndată se va otrăvi și va muri. (Din vol. *Tinerețe fără bătrânețe...*)
d) Focul te bată, stăpâne,
Să te văd slugă la mine:
Te-aș mâna, te-aș aduna,
De mâncare nu ți-aș da.
I-aș șopti cu blânde șoapte.
Cât e noapte, cât e zi
ot la sânu-mi l-aș păzi!
(*Folclor.*)
e) De-aș avea un copilaș,
Dragul mamei îngeraș!
Cât e ziuă, cât e noapte,
Și i-aș zice-ncetișor
Nani, nani, puișor!
(V. Alecsandri, *Dorul românceі.*)

Modurile nepersonale ale verbului

(nepredicative)

Verbul are *patru moduri nepersonale,* adică *moduri ale căror forme nu se schimbă după persoane.*

În fraza „De la o vreme mama, **crezând** că-s prin livadă, undeva, iese afară și începe **a striga** (I. Creangă, *Amintiri din copilărie*), verbele *crezând* și *a striga* sunt la moduri nepersonale. Dacă am pune subiectul propozițiilor la altă persoană, aceste verbe nu-și schimbă forma: eu (tu) *crezând...;* eu încep *a striga;* tu începi *a striga* etc.

Modul infinitiv

I. Verbul la infinitiv exprimă *numele acțiunii sau al stării.*

Forma infinitivului este o *formă de bază pentru conjugarea verbelor.* Această formă prezintă *rădăcina verbului,* de la care se formează timpurile și modurile, precum și *caracteristica conjugării.*

Infinitivul intră în alcătuirea următoarelor forme verbale: **viitorul** - *voi lucra* (*ved***ea**, *spun***e**, *cit***i**, *cobor***î**, *hotăr***î**); **condiţional-optativul prezent** – *aş lucra* (*ved***ea**, *spun***e** etc.); **imperativul negativ** – *nu lucr***a** (*spun***e**, *cit***i** etc.).

Verbul la infinitiv care nu intră în alcătuirea formelor verbale compuse se foloseşte, de obicei, cu prepoziţia *a:* **A urca** *până acolo nu e chiar aşa de uşor.*

Prepoziţia **a** poate sta chiar *lângă verb* sau *poate fi despărţită de verb prin intercalarea adverbului* **nu,** *care exprimă aspectul negativ al verbului la infinitiv, prin adverbele* **mai, tot, prea** şi altele sau *prin diferite pronume neaccentuate:* **a** *nu* **pleca, a** *mai* **aştepta, a** *nu mai* **vorbi,** (*pentru*) **a** *tot* **vorbi, a** *nu prea* **vorbi; a** *ne* **pregăti, a-***l* **pregăti, a-***i* **spune, a-***i* **aduce, a-***ţi* **aduce, a** *i-l* **aduce** etc.

Exerciţii

1. Subliniază verbele la infinitiv şi explică, oral, ce părţi de vorbire sunt intercalate, în unele cazuri, între prepoziţia infinitivului şi verb.
   a) Cătră amiază au prins a pogorî pe un drumeag ce se strecura în cârjoaie pe sub muncele... Soarele de primăvară pârjolise cu putere, iar sub streşina codrului căldura prindea a se potoli. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
   b) – Atunci, în acele cărţi ai arătat leşilor că eşti gata a-i sluji, punându-le în cunoştinţă şi unele lucruri tainice ale Agarenilor. (M.Sadoveanu, *Zodia Cancerului.*)
   c) Celălalt canal al râului era foarte larg, încât trebuiau cel puţin cinci sute de vase spre a face podul. Era lângă cetăţuie locul cam ridicat, şi nişte sangiaci-bei fură orânduiţi spre a-l tăia, ca să prindă capul podului. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)
   d) Şi satul, văzând că acest om nu se dă la muncă nici în ruptul capului, hotărî să-l spânzure pentru a nu mai da pildă de lenevire şi altora. (Ion Creangă, *Povestea unui om leneş.*)
   e) Decebal... a luat conducerea dacilor în vremuri negre... Îl ardea de viu dorinţa de a-şi ridica ţara la bunăstare şi civilizaţie. (E. Camilar, *Povestiri eroice.*)
   f) – Eşti domn şi părinte şi copila Măriei tale nu poate a-ţi ascunde nimic. (M.Sadoveanu, *Zodia Cancerului.*)
2. Construieşte câte o propoziţie sau câte o frază în care să se afle verbe la infinitiv cu următoarele pronume neaccentuate intercalate între prepoziţia **a** şi verb: **l, i, ţi, şi.** Verifică ortografia prin transformarea construcţiilor cu infinitivul în construcţii cu conjunctivul.

II. *În propoziţie verbele la infinitiv care nu intră în componenţa timpurilor compuse sunt precedate de obicei de prepoziţia* **a:** A început **a** *striga.*

Infinitivul se foloseşte fără prepoziţia „a" în următoarele construcţii: când este precedat de verbele **a putea, a şti**[173] *sau de verbul* **a avea** *urmat de pronumele* **ce** *sau* **cine** *ori de un adverb relativ:*

poate *citi;* **ştie** *citi;* **are ce** *citi;* **are cine** *citi;* **are unde (când, cum)** *citi.*

Verbul la infinitiv poate sta la începutul propoziţiei, în interiorul propoziţiei sau la sfârşitul ei.

[173] Construcţia cu *a şti* + *infinitivul fără „a"* este regională.

Exerciţiu

Subliniază cu o linie verbele la infinitiv şi explică de ce, în unele cazuri, infinitivul nu este precedat de prepoziţia *a*.

a) A număra până la douăzeci şi patru era ceva peste puterile mele. (M.Sadoveanu, *Cele mai vechi amintiri.*)
b) A ierta e uşor, a uita e greu. (I.A. Zanne, *Proverbele românilor.*)
c) După aceea, Flămânzilă a început a striga... şi a azvârli cu ciolane în oamenii împărăteşti. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)
d) Mihai... văzând că nu e nici un mijloc pacinic de mântuire, hotărăşte a deştepta ţara, a o scula şi a ridica sabia răzbunătoare în contra barbarilor tirani. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)
e) – Ce să cer, cucoane; ia,... să am voie a lua numai atâta grâu... cât oi putea duce în spate. (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Păţitul.*)
f) – ...Oamenii ar putea fi florile pământului. Mai e până atunci.
   – ...Dar cât mai e până atunci?
   – Nu ştiu. Depinde de oameni. Ei pot grăbi timpul... (Z.Stancu, *Desculţ.*)
g) – Dar eşti tu vrednic, bre Niculăeş, să porţi un cârd de oi?
   – He, sunt eu vrednic, da' acuma n-am ce purta, sunt supărat...
   – Apoi nu ştii? Eu n-am mamă. A murit în postul Crăciunului... Acu n-are cine mă spăla, n-are cine mă îngriji..., n-are cine-mi spune o vorbă bună. (M.Sadoveanu, *Un om năcăjit.*)

III. *Infinitivul cu prepoziţia* **a** *poate primi înaintea acesteia alte prepoziţii sau locuţiuni prepoziţionale:* **de, pentru, spre, fără, înainte de, dinainte de** (dorinţa **de a** *citi,* **pentru a** *citi;* **spre a** *citi,* **înainte de a** *citi,* **dinainte de a** *citi*).

Exerciţiu

Subliniază verbele la infinitiv împreună cu prepoziţiile dinaintea lor. Notează deasupra fiecărui verb cărei conjugări aparţine.

a) E lesne bogatului a porunci, dar e greu săracului a împlini.
b) Că, vezi, mintea e însetată de priceperea lucrurilor, de pătrunderea tainelor, şi osânda de a înfrânge această sete, de a trăi fără potolirea ei, înseamnă osânda de a te întoarce la una din formele trecute, de care natura n-a fost mulţumită, înseamnă osânda de a ucide în tine tocmai însuşirea cu adevărat şi cu deosebire omenească. (I. Al. Brătescu-Voineşti, *Scrisorile lui Mişu Gerescu.*)
c) La malul apelor am aflat că, pentru a prinde peşte, este nevoie mai mult de peşte decât de undiţă. (M.Sadoveanu, *Împărăţia apelor.*)
d) Mihai cugetă... că împrejurarea cere neapărat vreo faptă eroică spre a descuraja pe turci şi a îmbărbăta pe ai săi. El hotărăşte atunci a se jertfi ca altădată şi a cumpăra biruinţa cu primejdia vieţii sale. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)
e) Mă rătăcisem, ascultând la miile de păsărele ce cântau pe rămurele şi fără a se sfii de nimeni. (P. Ispirescu, *Ciobănaşul-cel-isteţ.*)
f) Înainte de a lua o hotărâre, gândeşte-te bine.)

IV. În limba veche, se întrebuinţau *două forme ale infinitivului, amândouă cu valoare verbală:* **forma scurtă** – *a cit***i**, *a d***a** etc. şi *forma lungă* – *a cit***ire**, *a d***are** etc.:

Deci, fraților cetitorilor, cu cât veți îndemna *a ceti* pre acest letopiseț mai mult, cu atâta... veți fi mai învățați *a dare* răspunsuri la sfaturi.
(I. Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei.*)

infinitivul scurt
infinitivul lung

Infinitivul lung s-a substantivat și în limba literară actuală se întrebuințează numai ca substantiv: **citire, citirea, plecare, plecarea, plecările, plecărilor** etc.

În folclor și în vorbirea populară întâlnim infinitivul lung cu valoare verbală, folosit pentru construirea formei inverse a condițional-optativului prezent sau a viitorului:

*Închin***are-***aș* și n-am cui!
*Închin***ar(e)-***oi* codrilor. (*Toma Alimoș.*)

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la infinitivul scurt, cu două linii substantivele provenite din infinitivul lung și cu o linie întreruptă verbele la forma inversă a condițional-optativului construit cu infinitivul lung.

a) În vremea aceea, sfâșierea dintre fiii Fulgerului părea a se alina, fiecare bucurându-se cu vânarea de vânt și cu dobânda de până atunci. (E. Camilar, *Povestiri eroice.*)
b) Așa am izbutit, măicuță, să facem și acum pe cheful spânului, rămânere-aș păgubaș de dânsul să rămân. (I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

V. Modul infinitiv are *două timpuri*: **infinitivul prezent – a lucra; infinitivul perfect** *alcătuit cu infinitivul prezent al verbului* **a fi** *și participiu* – **a fi lucrat.** Infinitivul perfect se construiește deseori cu locuțiunea prepozițională *înainte (dainainte) de.*

Exercițiu

Subliniază în mod diferit verbele la infinitivul prezent și la infinitivul perfect. Analizează-le arătând: conjugarea, modul și timpul.

a) ...și am închis ochii să mă obișnuiesc cu întunericul. Și chiar înainte de a-i fi deschis, am constatat două lucruri: primul, că în încăpere e foarte cald, și al doilea, că am paie sub picioare. (Fr. Munteanu, *O felie de pâine.*)
b) Când a izbucnit focul s-au bucurat grozav toți, dar pe urmă le-a părut rău că l-a pus cine l-a pus, înainte de a fi adunat ce era folositor. (L. Rebreanu, *Răscoala.*)
c) Busuioc era om trecut de patruzeci de ani și cu vreo zece ani mai bătrân decât cumnatu-său..., și de aceea neamurile nu făceau nimic fără de a-l fi întrebat mai înainte pe dânsul.(I. Slavici, *Pădureanca.*)
d) Nu-și va ierta niciodată mai ales greșeala de a nu fi refuzat barem în ultimul moment să plece. (L. Rebreanu, *Răscoala.*)

VI. Verbul la infinitiv *cu prepoziția* **a** poate avea funcția de **subiect, nume predicativ, atribut** sau **complement.** *Singura funcție pe care nu o poate îndeplini este aceea de* **predicat verbal,** *deoarece infinitivul este un mod nepersonal.*

Verbul la infinitiv cu prepoziția **a** poate fi **subiect, nume predicativ** sau **complement obiect direct** iar *infinitivul fără prepoziția* **a,** *determinant al verbelor* **a putea, a ști** *are funcția de* **complement obiect direct:**

A ierta e ușor,/**a uita** e greu./ — *subiect;* **ce** *e ușor (greu)?*
A învăța *este* **a te pregăti** pentru viață. — *nume predicativ*
A început **a striga.** — *compl. obiect direct;* **ce** *a început?*
Poate (știe) **citi.** — *compl. obiect direct:* **ce** *poate (știe)?*

Infinitivul precedat de prepoziția **de** are de obicei funcția de **atribut** sau de **nume predicativ:**

Am avut bucuria **de a revedea** locurile copilăriei./ — *atribut;* **care** *bucurie?*
Dorința noastră *este* **de a termina** chiar astăzi./ — *nume predicativ*

Verbul la infinitiv cu prepozițiile **pentru, spre, fără, până** sau cu locuțiunile prepoziționale **înainte de, dinainte de** are de obicei funcția de **complement circumstanțial:**

Am spus asta **pentru (spre) a-l încuraja!/** — *compl. circ. de scop;* **cu ce scop** *am spus?*
A privit **fără a clipi./** — *compl. circ. de mod;* **cum** *a privit?*
A plecat **înainte (dainainte) de a răsări** soarele. — *compl. circ. de timp:* **când (de când)** *a plecat?*
A venit **până a nu începe** ploaia. — *compl. circ. de timp;* **când** *a venit?*

Exercițiu

Analizează funcțiile sintactice ale verbelor la infinitiv din textele date la exercițiile de la punctele I, III și V. Pentru verbele la infinitiv cu funcția de complement sau de atribut, indică prin săgeată cuvintete determinate; pentru infinitivul cu funcția de *subiect,* subliniază *predicatul,* iar pentru cel cu funcția de *nume predicativ,* subliniază *verbul copulativ și subiectul.*

Modul participiu

I. Verbul la modul participiu arată o *acțiune trecută.* În conjugarea verbelor, participiul este o *formă de bază: pentru alcătuirea, la diateza activă* și *la diateza reflexivă, a timpurilor compuse care exprimă acțiuni situate în trecut* – **perfectul compus, conjunctivul perfect, condițional-optativul perfect, infinitivul perfect;** *pentru alcătuirea* **viitorului anterior** și **a tuturor timpurilor** și **modurilor la diateza pasivă.**

Participiul *poate fi folosit și în afara conjugării verbului,* cu **valoare adjectivală.** Participiul verbelor tranzitive arată o acțiune suferită de obiectul denumit prin substantivul determinat: *pom* **altoit.**

Participiul cu valoare adjectivală se acordă cu substantivul determinat în gen, număr și caz:

o potecă **bătătorită**; *al unei poteci* **bătătorite**; *al* **bătătoritei** *poteci.*

De asemenea, ca orice adjectiv, participiul cu valoare adjectivală poate fi articulat cu articolul hotărât enclitic, poate fi precedat de articolul *cel* (*cea*) și poate avea grade de comparație:

cunoscutul drum; drumul **cel** *cunoscut*; un drum **mai** cunoscut; drumul **cel mai** *cunoscut;* un drum **foarte** *cunoscut.*

Participiul cu valoare adjectivală are în propoziție funcția de **atribut adjectival** sau de **nume predicativ:**

Boala **cunoscută** *e* pe jumătate **tămăduită.**

atribut adjectival — *nume predicativ*

Exerciții

1. Adaugă după substantivele următoare participiul cu valoare adjectivală al verbelor indicate la capăt de rând.

pământ	a desțeleni	unei pânze	a înălbi
drumuri.....	a umbla	al ..... cer	a înnora
ale ..... munți	a împădури	al ..... câmpii	a pustii
unei lucrări	a aprecia	al celei mai... opere	a prețui
unei acțiuni	a începe		

2. Construiește câte o propoziție în care participiul cu valoare adjectivală al verbelor de mai jos să însoțească substantive feminine la numărul singular și la plural: *a frânge, a coace, a crea, a pustii.*
3. Subliniază cu o linie participiul cu valoare adjectivală și indică prin săgeată substantivele determinate. Subliniază cu două linii timpurile compuse în alcătuirea cărora intră participiul verbului de conjugat. Fă analiza morfologică și sintactică a participiilor cu valoare adjectivală .
   a) Miresme dulci îmbătătoare se împrăștie în aer de pe fânețele bătute de soare. Un vânt căldicel adie și grânele coapte își leagănă spicele, ca de vraja unui cântec. În depărtare se pierd liniile încâlcite ale dealurilor întunecate de desimea codrilor. În urma noastră Motrul, tolănit în spintecătura dealurilor ca un balaur ostenit, își tremură solzii sclipitori în soare. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
   b) Un drum îngust și mlăștinos străbate lunca înveselită și duce până la Vadul Motrului, dincolo de care se vedea curtea lui Socol. Acea locuință odinioară îmbelșugată și zgomotoasă era acum pustie și cu totul sălbăticită. Mai în lături era o colibă, învelită cu șovar, în care trăiau doi-trei rumâni scăpătați, singurii slujitori rămași la curtea boierească. (Al.Odobescu, *Doamna Chiajna.*)
   c) Când a păsit la portiță, a dat glas ascuțit cățeluța... Mezinul a apăsat clanța, ș-a deschis, bucurându-se că poate i se lăsase anume slobodă calea dorită. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
   d) Vântul spulberă fulgii de zăpadă în vârteje și valuri repezite, sparte la răstimpuri și împrăștiate fără căpătâi în largul maidanelor de la Olănita. Fumul căminelor

   zăpăcit de bătaia crivățului se zvârcolea pe loc și, ca și cum ar fi fost sorbit de vetre, se prăbușea îndărăt pe gâtul coșurilor. (B. Șt. Delavrancea, *Sorcova.*)
   e) Și baba se afundă în adâncul cel vrăjit al lacului. Iar în mijlocul lui se ridică o iarbă lungă și neagră. Era sufletul osândit al babei. (M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*)
   f) În nucul stufos din marginea ogrăzii, găinile, cocoțate de cu seara pe crengi, dorm... care mai sus, care mai jos, cum le-a fost mai pe plac...
   La o parte, așa, ca să le poată vedea, stă cucoșul – pașa, cum îi zic toți ai casei – rotofei, îmbrăcat în pene, cu creasta lăsată, strengărește, pe-o ureche. Cu gâtul întins, cu ochii încă cețoși de somn, privește. E poet. Sufletul lui, deși războinic, e mai avântat spre frumos decât al curcanilor. (Em. Gârleanu, *Cucoșul.*)
4. Construiește câte o propoziție în care să se afle verbe la participiu cu valoare adjectivală, la următoarele grade de comparație: *comparativul de egalitate, comparativul de inferioritate* și *superlativul relativ.* Participiul la gradul superlativ relativ să fie așezat înaintea substantivului pe care îl determină.

Participiul folosit cu alte valori gramaticale

I. *Ca și adjectivul, participiul cu valoare adjectivală poate deveni substantiv.* În acest caz, el nu mai însoțește un substantiv și apare articulat cu articolul enclitic sau precedat de un articol proclitic ori de o prepoziție sau însoțit de un adjectiv sau de altă parte de vorbire cu valoare de adjectiv:

un soldat **rănit;**
rănitul, răniții; un rănit, niște răniți; cel rănit, cei răniți; pe rănit; *curajosul* **rănit,**
acest **rănit,** *primul* **rănit** etc.

valoare adjectivală;
substantiv provenit din participiu.

Exerciții

1. După modelul de mai sus, scrie participiul cu valoare adjectivală și substantivele provenite din participiul verbelor următoare: *a naufragia, a învăța, a supune.*
2. Subliniază cu o linie substantivele provenite din participiu și cu două linii participiul cu valoare adjectivală și analizează-le morfologic și sintactic. Indică prin săgeată substantivele determinate de participiile cu valoare adjectivală.
   a) Iată-ne în sfârșit pe frumoasa vale a Siriului, deschisă între păduri de brad și plaiuri vesele, cu-ntinse fânețe... Pe valea asta ne-ntâlnim c-un tânar învățat francez, care umblă să afle vacul și tainele pământului. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
   b) Iarăși el (Ștefan) făcu tabără la Vaslui, ca și la începutul anului; aici primi și pe trimisul venețian. (N. Iorga, *Din trecutul nostru.*)
   c) Erau atâția-n slujba lor de clacă
   Cei osândiți să plângă și să tacă:
   Moșnegi slăbiți, ce scris-aveau pe frunte
   Zădărnicia pletelor cărunte;

Bărbați sfârșiți, cu sufletele moarte[174]. (O.Goga, *Clăcașii.*)

d) Tot păținul e priceput. (*Proverb.*)

e) Nemulțumitului i se ia darul. (*Proverb.*)

f) Cunoșteam locurile acestea numai din spusele unora și ale altora; și acele spuse atâta se încrucișau și mânau lucrurile peste marginile firești, încât totdeauna când mă gândeam la Sihla, mi-o înfățișam sub forme și proporții fantastice. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)

g) L-au pregătit (pe Ovidiu), spre a le fi apărător, întristații și înlăcrimații, cei țînuți în sclavie, cei fugăriți de acasă, cei înșelați în speranțe...; toți și-au aflat loc și exprimare în versul acestui nefericit. (E. Camilar, *Inscripțiile de la Stânca Piratului.*)

II. *Participiul are* **valoare adverbială** *când determină un verb și apare cu formă invariabilă: A vorbit* **răspicat (lămurit, deschis** etc.)

Participiul cu formă de feminin plural, precedat de prepoziția *pe,* formează multe **locuțiuni adverbiale:** *Merge* **pe dibuite;** *L-am luat* **pe încercate** etc.

Participiul cu valoare adverbială are funcția de **complement circumstanțial de mod:**

Vorbi **răspicat. Cum** *vorbi?* – **răspicat.**

Exerciții

1. Subliniază cu o linie participiile cu valoare adverbială, cu două linii pe cele cu valoare adjectivală și cu o linie întreruptă pe cele cu valoare substantivală. Indică prin săgeată verbele sau substantivele determinate de participiile cu valoare adverbială sau adjectivală. Fă analiza morfologică și sintactică a participiilor cu valoare adjectivală și analiza sintactică a participiilor cu valoare adverbială.

a) Răsunete dulci încă vibrau, când un câne răspunse, bătând ascuțit de trei ori[175]. (M.Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului.*)

b) Ochi repede și veverița căzu..., izbindu-se îndesat de-o rădăcină ieșită a stejarului. Când ajunse la făgădău, călărețul era jos și cerca să lege frâul rupt[176]. (I. Agârbiceanu, *Costea pădurarul.*)

c) Cine să-i fi venit în ajutor? Și din toate chipurile (pe) care și le amintea nici unul nu-i răsărea lămurit; la urmă se amestecaseră compăniile...; ... și într-un târziu îi adunase un maior... care le striga întretăiat, ca și cum se înneca: „După mi-ne, băieți, după mi-ne, băieți". Așa i-a adus prin rovinele semănate de morți, înapoi[177]. (Em. Gârleanu, *Santinela.*)

d) Și atunci odată pornesc și turturica, și calul, fugind pe întrecute, când pe sus, când pe jos[178]. (I.Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

e) Turcii s-au oprit lângă cei căzuti. Au ridicat doi răniți în șa, alături de alți călăreți. Radu Șapcă, ochind liniștit, a izbutit să mai doboare unul din neferi. (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)

[174] – „ Erau atâția... *cei osândiți...*" – Participiu cu valoare substantivală.

[175] – „...bătând *ascuțit*". – Participiu cu valoare adverbială.

[176] – „izbindu-se *îndesat*". – Participiu cu valoare adverbială.

[177] – „nu-i răsărea *lămurit*"; „striga *întretăiat*" – Participii cu valoare adverbială.

[178] – „fugind *pe întrecute*" – Locuțiune adverbială formată din participiu cu prepoziția *pe.*

f) Tăcută e valea-nflorită
Și-un nor ca o pânz-aurită
Se duce spre-apus. (G. Goșbuc, *În miezul verii.*)

g) Ninge liniștit. Satul e îmbrăcat în puf alb. (Z.Stancu, *Desculț.*)

h) Începu să se zărească nedeslușit prin bură, când bărbatul de căpetenie... și-a făcut loc cu iuțime printre slujitorii săi. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi.*)

i) Înaintea ochilor nu-mi rămaseră decât crengile tremurânde... Și înnoptarea fu atât de posomorâtă[179]! (Cezar Petrescu, *Scrisorile unui răzeș.*)

2. Construiește câte o propoziție în care participiile *răspicat* și *ascuțit* să aibă valoare adjectivală și alte propoziții în care aceleași verbe la participiu să aibă valoare adverbială. Indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate.

Participiul cu prefixul „ne-"

I. *De la participiul cu valoare adjectivală, ca și de la adjective, se pot forma cuvinte noi cu ajutorul prefixului* **ne-:**

adjective *cu prefixul „ne-"*	**participiul** *cu prefixul „ne-"*
cuviincios- **ne***cuviincios*	prețuit-***ne***prețuit
sățios-**ne***sățios*	chibzuit-**ne***chibzuit*

Prefixul „ne-" se scrie legat de participiu. Nu se poate scrie separat pentru că **prefixul nu este un cuvânt.**

Între prefixul **ne-** *și participiul unor verbe se poate intercala adverbul* **mai:** *ne***mai***văzut, ne***mai***auzit, ne***mai***pomenit* etc. Deoarece prefixul **ne-** nu se poate scrie separat de participiu, el se leagă în scris de adverbul *mai,* iar adverbul de participiu, astfel încât **totul formează un singur cuvânt.**

Prefixul **ne-** *poate fi adăugat și participiului cu valoare adverbială care determină un verb: se vede* **nedeslușit;** *se aude* **necontenit.**

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu participiul verbelor date, cu prefixul *ne-,* apoi cu prefixul *ne-* urmat de adverbul *mai.*

Infinitivul	Participiul cu prefixul *ne-*	Participiul cu prefixul *ne-* și adverbul *mai*
a auzi	neauzit	neamauzit
a vedea	.....	.....
a încerca	.....	.....
a pomeni	.....	.....
a umbla	.....	.....
a obișnui	.....	.....
a închipui	.....	.....

2. Construiește câte o propoziție în care să se afle participiul verbelor de mai jos cu prefixul *ne-,* apoi cu adverbul *mai,* intercalat între prefix și participiu: *a umbla, a auzi, a vedea a pomeni.*

[179] – „*fu* atât de *posomorâtă*". – Participiu cu valoare adjectivală; funcția sintactică: *nume predicativ.*

II. Participiul cu prefixul **ne-**, urmat sau nu de adverbul **mai**, are **valoare adjectivală** când determină un substantiv; *cărări* **ne***umblate* (**nemai***umblate*). Când se află înaintea unui adjectiv sau a unui adverb, de care se leagă prin prepoziția **„de"**, are **valoare adverbială** și servește la exprimarea gradului superlativ absolut:

A fost o vreme **nespus de** *frumoasă* (foarte frumoasă);

Apa era **nemaipomenit de** *rece* (foarte rece);

Alerga **nespus de** *repede* (foarte repede).

În analiza gramaticală aceste participii se iau împreună cu adjectivele sau cu adverbele înaintea cărora se află.

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit participiile cu valoare adjectivală, pe cele cu valoare adverbială care determină un verb și adjectivele la gradul superlativ absolut exprimat cu ajutorul participiului cu prefixul *ne-* urmat de adverbul *mai.* Indică prin săgeată cuvintele determinate de participiile cu valoare adjectivală sau adverbială, precum și substantivele determinate de adjectivele la gradul superlativ absolut. Fă analiza morfologică și sintactică a părților de vorbire a căror subliniere s-a cerut.
   a) De la o zare la alta se întind nemărginitele păduri de stuf, prin care canale neînchipuit de subțiri îngăduie bărcilor să ajungă... în surprinzătoare ochiuri de apă, cu suprafața acoperită de nuferi. (Geo Bogza, *Tablou geografic.*)
   b) Doar unu-i împăratul Roș, vestit prin meleagurile aceste pentru bunătatea lui cea nepomenită și milostivirea lui cea neauzită. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)
   c) De o parte și de alta se desfac, în felurite îndoituri, înălțimile sălbatice ale Carpaților, acoperite de păduri mari, întunecoase, nestrăbătute încă de pas omenesc. Priveliști neașteptate, încântătoare, pururea altele, se dezvelesc la fiecare cotitură. E de o frumusețe negrăită drumul acesta până sus, la Polatiștea. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
   d) Sclipirile neîntrerupte și orbitoare de lumină frântă ale fulgerelor spintecau pe linii fantastice și nemărginit de lungi, întunecimile fioroase ale nopții înalte. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)
   e) Față de horstul dobrogean, Carpații sunt munți neînchipuit de tineri. (Geo Bogza, *Tablou geografic.*)
   f) Lunecușul se oprea la rădăcina copacului. În fiecare iarnă era aici o hărmălaie nemaipomenită. (Marin Preda, *Moromeții.*)
   g) Ciocănitoarea se cațără cu ghearele de trunchiul unui mesteacăn și-l ciocănește... Apoi trece la alt copac... Fagul sună mai tare, frasinul mai înăbușit. (Em. Gârleanu, *Cioc! cioc! cioc!*)
2. Construiește câte o propoziție în care verbele la participiu *nemaiauzit, nemaiumblat și nemaivăzut* să aibă valoare adjectivală.
3. Construiește câte o propoziție în care verbele la participiu *neînchipuit, negrăit, nemaipomenit* să fie folosite cu valoare adverbială pentru a exprima superlativul unor adjective sau adverbe.

Valoarea stilistică a participiului

Participiul poate fi folosit cu sensul propriu (obișnuit) al verbului respectiv sau cu sens figurat. Cea mai obișnuită exprimare artistică realizată printr-un participiu cu valoare adjectivală este **epitetul.**

De exemplu, în textele „...porțile se închiseră, scrâșnind în urma mea cu *neunse* încheieturi de fier *ruginit"* și „un individ cu fața **îmbujorată** de somn... întinse înspre mine o mână **ruginită** și-mi ceru doisprezece bani" (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*) participiile *neunse* și *ruginit* sunt folosite cu sensul propriu al verbelor *a unge* și *a rugini* deci nu au valoare stilistică. Participiile **îmbujorată** și **ruginită** sunt folosite cu sens figurat și au *valoarea stilistică* de **epitete** ale substantivelor *fața (îmbujorată)* și *mână (ruginită).* Ele au fost folosite de scriitor pentru a sugera culoarea feței și a mâinii, fiecare dintre ele *subînțelegând o comparație: cu fața (roșie)* **ca un bujor;** *o mână* **ca de rugină.**

Prin participiu se poate realiza și **personificarea** unui obiect. În versurile „Găsii dorul **adormit**/ Pe-o pală de fân cosit", participiul *adormit,* folosit cu sens figurat, personifică obiectul **dorul.** Pentru alte aspecte stilistice ale participiului adjectival, vezi explicațiile și exemplele de sub titlul „Valoarea stilistică a adjectivului" (pag. 125-126).

Exerciții

1. Subliniază cu o linie participiile cu valoare stilistică și arată ce figuri de stil s-au realizat prin folosirea lor.
   a) Liniște neturburată în cer și pretutindeni! Și nici un vânt din cele patru nu-și părăsise culcușul său, spre a învia codrii adormiți. Peste deșertul înalt și plin de lumină al văilor adânci, numai gaia cu țipăt flămând și ascuțit spintecă văzduhurile ca o săgeată neagră și iute. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)
   b) O fâșie nesfârșită
      Dintr-o pânză pare calea,
      Printre holde rătăcită,
      Toată culmea-i adormită,
      Toată valea.
      (G. Goșbuc, *În miezul verii.*)
   c) În odăița-ntunecată
      E frig... Eu, zgribulit din pat,
      Ascult vifornița turbată
      Și-adorm cu gândul fermecat
      La basmul vechi: Au fost odată
      Trei mândre fete de-mpărat.
      (Șt. O. Iosif, *Domnul profesor.*)
   d) De pe pereții îngălbeniți
      Se dezlipește-n pături varul,
      Și pragului îmbătrânit
      Începe a-i putrezi stejarul;
      Iar dacă razele de soare
      Printre șindrile facu-și cale,
      Văd sporul pânzei de păianjen
      Și-nfiorate mor de jale.
      Cum dorm acum de mult pierdute
      Sub vreascurile stinse-a vetrii
      Poveștile-nșirate seara
      De-atâtea cuscre și cumetri;
      Cum tremură cenușa aspră,
      Ce-nfiorați îmi par cărbunii
      De vraja care-o mai păstrară
      Din câte povesteau străbunii.
      (O. Goga, *Casa noastră.*)
   e) În acea zare înflăcărată a răsăritului, fulguiau ușoare pâcle, din care se înșurubau când și când vârtejuri posomorâte. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
   f) Noaptea căzuse peste sat. Vrun câne mai lătra la lună. Colo, pe la răsăritul Găinușii, țipete răgușite, deznădăjduite răniră deodată liniștea adâncă. Se auziră

câteva trosnituri puternice, plânsete înfundate ș-apoi un tropot înfundat de copite, ce se-ndepărta, deșteptând depărtările adormite. (I. Agârbiceanu, *Hoțul.*)

g) Peste dealuri zgribulite, A venit așa, deodată,
Peste țarini zdrențuite, Toamna cea întunecată.
(G. Topârceanu, *Balada unui greier mic.*)

2. Fă o descriere în care să folosești verbe la participiu cu valoare stilistică de epitet sau prin care să realizezi personificarea unui obiect.

Modul supin

I. Modul supin *se formează din participiul invariabil, precedat de o prepoziție simplă sau compusă:* **de** *cules,* **după** *cules,* **la** *cules,* **pentru** *cules,* **de la** *cules,* **de** *arat,* **la** *arat* etc.

Verbul la modul supin poate exprima:

– *numele acțiunii sau al stării:* E ușor **de zis,** dar e anevoie **de făcut;**

– *scopul altei acțiuni:* Noi am venit **pentru pescuit** (*în ce scop* am venit? – *pentru pescuit*);

– *pentru ce acțiune este destinat un obiect:* Am adus unelte **de pescuit.**

Exerciții

1. Completează tabelul următor cu participiul și supinul verbelor date punând înaintea supinului prepoziții diferite *(de, pentru, la, de la, după* etc.).

Infinitivul	*Participiul*	*Supinul*
a vâna	vânat, vânați, vânată, vânate	pentru vânat
a lăuda	.....	.....
a strânge	.....	.....
a împleti	.....	.....
a face	.....	.....
a secera	.....	.....

2. Scrie substantivele de mai jos însoțite de un verb la participiu, apoi de același verb la supin: *grâul, pomii, flori, mașini.*
3. Subliniază cu o linie verbele la supin și cu două linii verbele la participiu. Indică prin săgeată substantivele cu care se acordă verbele la participiu cu valoare adjectivală. Analizează verbele la supin arătând ce exprimă ele (numele acțiunii, scopul altei acțiuni sau pentru ce acțiune este destinat un obiect).

a) Mai pasă de dă ochii... cu băieții și fetele din sat, mai ales duminica, la biserică, la horă, unde-i frumos de privit. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

b) Avea Pisicuța un așa talent la rontăit iarba și la ucis între dinți vârfurile tinere și fragede ale crengilor, încât îți lăsa gura apă...
Deodată Pisicuța se opri din păscut și, cu un smoc de iarbă înflorită, ce-i atârna din bot, se uită țintă și speriată oarecum, la deal. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)

e) Toți păianjenii domnești Oamenii-n păienjeniș
Stau la pândă-n București Făcuți ghem, pe dedesubt,
Și apucă, pe furiș, Și-i păstrează pentru supt.
(T. Arghezi, *1907.*)

d) Înspre crivăț peste Ozană, vine Târgul Neamțului...; Țuțuienii, veniți din Ardeal, care sunt vestiți pentru teascurile de făcut oloi; și Condreenii cu morile de pe Nemțișor și piuăle de făcut sumani. Iar deasupra Condreenilor,... se află vestita Cetate a Neamțului, îngrădită cu pustiu, acoperită cu fulger. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

e) Când mama nu mai putea de obosită..., noi, băieții, tocmai atunci rădicam casa în slavă. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

II. *Supinul cu prepoziția* **de** *poate primi prefixul* **ne-:** „greșeală *de* **ne***iertat*", locuri *de* **ne***străbătut*". Sensul supinului cu prefixul *ne-* este „*care nu poate fi iertată*"; „*care nu pot fi străbătute*".

Exercițiu

Scrie câte un substantiv însoțit de supinul verbelor indicate mai jos, precedat de prefixul *ne-: a închipui, a înțelege, a dezminți, a înlătura, a dezlega.* Arată care este sensul supinului cu prefixul *ne-.*

III. Supinul, *fiind un mod nepersonal, nu poate avea funcție de predicat verbal.* El poate îndeplini următoarele funcții sintactice: **subiect, nume predicativ, atribut verbal, complement obiect direct, obiect indirect sau complement circumstanțial.**

Este ușor **de făcut.**	*subiect*
Iarba este **de cosit.**	*nume predicativ*
Am luat *cărți* **de citit.**	*atribut verbal* (**ce fel de** *cărți?*)
Ne-*a dat* **de citit.**	*complement obiect direct* (**ce** *a dat?*)
S-a săturat **de umblat.**	*complement obiect indirect* (**de ce** *s-a săturat?*)
A dus vitele **la păscut.**	*compl. circ. de loc* (**unde** *a dus?*)
Umblă **după cules** flori.	*compl. circ. de scop* (**în ce scop** *umblă?*)

Verbul la supin poate avea unul sau mai multe complemente:

Ne-a dat *de rezolvat* **o problemă** și **un exercițiu.**

În această propoziție verbul la supin (*de rezolvat*) determină verbul *a dat* și are funcția de complement obiect direct (*ce* a dat?). Verbul *de rezolvat* are două complemente directe: *o problemă* și *un exercițiu.*

Exerciții

1. După modelul de mai sus, construiește câte o propoziție în care supinul verbului *a culege* să aibă următoarele funcții sintactice: *subiect, nume predicativ, atribut verbal,*

complement direct, indirect, circumstanțial de scop și circumstanțial de loc. Pentru supinul cu funcția de atribut sau de complement, indică prin săgeată cuvintele determinate.

2. Subliniază verbele la supin din textele următoare și analizează funcția lor sintactică. Pentru cele cu funcția de atribut sau complement indică prin săgeată cuvintele determinate.
   a) Pentru niște sărăcuți ca noi e greu de făcut trebi de aceste. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)
   b) Mă supun..., deși este foarte cu anevoie de mers până acolo[180]. (Ion Creangă, *Povestea porcului.*)
   c) De s-ar face dealul șes
      Și pădurea drum de mers,
      Să văd pe unde-am purces. (*Folclor.*)
   d) Nimic nu-i mai de râs ca plânsul
      În ochii unui luptător. (G. Goșbuc, *Lupta vieții.*)
   e) Și mănâncă la un loc tustrei, până ce gătesc de mâncat toate cele cinci pâni... (Ion Creangă, *Cinci pâni.*)
   f) De ce să-ntrebi viața ce-i?
      Așa se-ntreabă cei mișei.
      Cei buni n-au vreme de gândit
      La moarte și la tânguit. (G. Goșbuc, *Moartea lui Fulger.*)
   g) Costea o ducea bine... Ajuta la țesălat, la curățat, scotea vitele din grajd și le mâna la fântână, la adăpat[181]. (I. Agârbiceanu, *Omul cu viața scurtă.*)
   h) – Hai, copilă, la jucat!
      – Stai, mamă, c-acuș mă gat! – (*Folclor.*)
   i) D-apoi vara, în zilele de sărbătoare, cu fetele... prin luncile și dumbrăvile cele pline de mândrețe, după cules răchițică de făcut gălbenele, sovârv de umplut flori, dumbravnic și sulcină de pus între straie, cine umbla[182]? (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

Modul gerunziu

I. *Gerunziul este un mod nepersonal, care se formează prin adăugarea sufixului gramatical* **-ând** sau **-ind** *la rădăcina verbului:* ***a cânt/a*** **– *cânt/*****ând;*** ***a cit/i*** **– *cit/*****ind.**

Exerciții

1. După modelul dat pentru primul verb, subliniază rădăcina verbelor date și scrie gerunziul lor.

Infinitivul	*Gerunziul*	*Infinitivul*	*Gerunziul*
a învăța	*învățând*	a crea	.....
a treiera	.....	a accentua	.....
a îmbunătăți	.....	a lua	.....
a înota	.....	a ploua	.....

[180] – *Ce* este foarte cu anevoie? – *de mers.* – Funcția sintactică: subiect.
[181] *La ce* ajuta? – *la țesălat, la curățat.* – Funcția sintactică: complemente indirecte.
[182] – *În ce scop* umblă? – *după cules.* – Funcția sintactică: complement circumstanțial de scop.

2. Construiește câte o propoziție în care să se afle gerunziul următoarelor verbe: *a dezvolta, a îmboboci, a crea, a lua.*
3. Subliniază cu o linie verbele la moduri personale și cu două linii verbele la gerunziu.
   a) Ei aud cu urechile toată acea nenumărată lume de insecte/ ce se strecoară prin ierburi, țiuind, scârțâind, fluierând, șuierând/ și toate acele mii de glasuri se-nalță cu răsunet potolit, în tăria nopții./ (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)
   b) Urcând pe pomi, zâmbind pe casă, Sau întocmesc câte-o cascadă...
      Se surpă rozele grămadă,/ Pe vreo alee mai retrasă.
      (Al. Macedonski, *Rondelul cascadelor de roze.*)
   c) Trei pași la stânga linișor S-adună-n cerc/ și iar se-ntind/
      Și alți trei pași la dreapta lor;/ Și bat pământul tropotind
      Se prind de mâni/ și se desprind,/ În tact ușor./
      (G. Goșbuc, *Nunta Zamfirei.*)
   d) În goana roibului un sol, Și zările de-abia-l cuprind/
      Cu frâu-n dinți și-n capul gol, Și-n urmă-i corbii croncănind
      Răsare,/ crește-n zări venind,/ Aleargă stol./
      (G. Goșbuc, *Moartea lui Fulger.*)

II. *Verbele la gerunziu care se rostesc împreună cu pronume neaccentuate,* în afară de pronumele *-o, primesc la sfârșit vocala* **-u:** ***văzându-mă,*** **văzându-*l,*** **văzându-*se,*** **văzându-*și,*** **aducându-*mi-l,*** **aducându-*și-i,*** **aducând-*o*** etc.

Exerciții

1. Construiește: șase propoziții cu verbe la gerunziu însoțite de următoarele pronume cu funcția de complemente ale verbelor la gerunziu: **l, o, ți, vă, i, ne;** trei propoziții cu verbe la gerunziu însoțite de grupurile de două pronume neaccentuate: **ți-i, ni-i, i-i.** Subliniază verbele la gerunziu și explică, oral, ortografia arătând persoana, numărul și cazul pronumelor care însoțesc verbele la gerunziu.
2. Subliniază în mod diferit verbele la gerunziu și pronumele neaccentuate legate de verb prin liniuță. Analizează verbele și pronumele.
   a) Ia, eu fac ce fac de mult, Crengile-mi rupându-le,
      Iarna viscolul l-ascult, Apele-astupându-le.
      (M.Eminescu, *Revedere.*)
   b) Din jos de Călimănești, o lungă dâră de grohotiș împinge Bistrița strâmtând-o, înghesuind-o, în malul din stânga. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)
   c) Sub lumina strălucitoare a soarelui, munții râdeau. Păreau niște uriași sub un duș fierbinte; ... pretutindeni țâșneau șuvoaie puternice spălându-i de nămoluri și de tristețe, primenindu-i și înviorându-i. (Geo Bogza, *Primăvara în munți.*)
   d) Primejdia o simții vie, înțepându-mă la rădăcina părului și umplându-mi luminile ochilor. (M.Sadoveanu, *Cocostârcul albastru.*)
   e) De pe la nămiezi până-n scăpătatul soarelui, ne poartă Bistrița tot pe lângă el; pleacă ea uneori... și iar se răzgândește, și vine mai aproape... rotindu-se în loc, scuturându-și platoșa-i strălucioare, aci suspinând din adânc, aci privindu-l lung, dând freamăt pădurilor cu glasu-i de valuri. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)

III. Verbul la gerunziu arată de obicei *împrejurarea în care se petrece altă acțiune* sau *cum se desfășoară altă acțiune:*

Venind pe drum... *se silise* să-şi orânduiască gândurile.
(I.Al. Brătescu-Voineşti, *Niculăiţă Minciună.*)

– *împrejurarea în care se petrece acţiunea*
„se silise": *când* se silise? – ***venind*** (în timp ce venea).

Eu şi cu Dumitru *mergeam* tot **zburdând.**
(Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

– *cum se desfăşoară acţiunea*
„mergeam":
cum mergeam? - *zburdând.*

Exerciţiu

Subliniază verbele la gerunziu şi analizează-le după modelul de mai sus, arătând ce exprimă gerunziul (o împrejurare sau cum se desfăşoară o altă acţiune).

a) ...se auzea glasul unui pârâuaş ce venea ca şi noi din deal la vale, prăvălindu-se şi izbindu-se de cele stânci. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)

b) Cică-n munte, la povarnă,
Plopii şi răsurile
Spun că vine-un vânt de iarnă
Răscolind pădurile,
Şi-auzind din depărtare
Vocea lui tiranică,
Toţi ciulinii pe cărare
Fug, cuprinşi de panică...
(G. Topârceanu, *Rapsodii de toamnă.*)

c) Harap-Alb, luând aripa cu bucurie, o strânge cu îngrijire, apoi, mulţămind crăiesei pentru ajutorul făgăduit, porneşte... tot înainte. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

IV. Gerunziul are de obicei funcţia de **atribut verbal** sau de **complement circumstanţial de mod, de timp, de cauză:**

Haina-i **măturând** pământul
Şi-o târăşte-abia, abia.
(G. Goşbuc, *Iarna pe uliţă.*)

atribut verbal: **care** *haină?*
– *măturând* (care mătură).

Iepuri roşcaţi *se strecurau* **ţupăind** prin luminişuri. (M.Sadoveanu, *Şoimii.*)

compl. circ. de mod: **cum** *se strecurau?*
– *ţupăind.*

Ascultând-l, *mă gândeam* că tot legenda asta mi-a mai povestit-o un cioban.
(Al. Vlahuţă, *România pitorească.*)

compl. circ. de timp: **când** *mă gândeam?*
– *ascultându-l* (în timp ce-l ascultam).

Şi fiul craiului... **neîndrăznind** a mai merge înainte, *se întoarnă* ruşinat.
(Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

compl. circ. de cauză: **din ce cauză** *se întoarnă?*
– *neîndrăznind* (pentru că nu îndrăzneа).

Gerunziul acordat în gen, număr şi caz cu substantivul determinat are **valoare adjectivală** *şi funcţia sintactică de* **atribut adjectival:** În Valea Prahovei, de departe se zăresc coşurile *fumegânde* ale rafinăriilor. (Geo Bogza, *Pagini contemporane.*)

Exerciţiu

Subliniază verbele la gerunziu şi adjectivele provenite din gerunziu. Fă analiza lor sintactică. Indică prin săgeată cuvintele determinate.

a) Cu tâmplele vâjâind războaie în ruptura de mal, în lătratul ascuţit şi întârâtat al cânelui. (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)

b) ...iată, daci adevăraţi, daci noi de peste două mii de ani, daci purtând ca un trofeu graiul Romei spulberate[183]. (N. Iorga, *Privelişti de ţară.*)

c) Vântul jalnic bate-n geamuri.
Cu o mână tremurândă. (M.Eminescu, *Călin – File din poveste*).

d) Străjeri li-s brazii uriaşi
Cu fumegândele lor scuturi. (E. Jebeleanu, *Bălcescu.*)

e) Un munte se-nalţă stog în faţa noastră. Bistriţa se-ndoaie frumos..., încolăcindu-se în jurul lui ca un şarpe. (Al. Vlahuţă, *România pitorească.*)

f) – Apoi mai rămâneţi sănătoşi, zisei încălecând şi cârmind calul spre drum[184].
(C. Hogaş, *Pe drumuri de munte.*)

g) Vara doina mi-o ascult
Pe cărarea spre izvor
Ce le-am dat-o tuturor,
Împlându-şi cofeile
Mi-o cântă femeile.
(M.Eminescu, *Revedere.*)

h) În adevăr, ostaşii nemaiîmpotrivindu-se, norodul începuse a se cătăra pe ziduri, de unde striga în gura mare: „Să ne deie pre Moţoc! Capul lui Moţoc vrem!"
(C. Negruzzi, *Alexandru Lăpuşneanu.*)

i) Şi nimic nu mai rămase din acel păr, decât praf şi cenuşă; iară frate-său încremeni de mirare, neştiind ce sunt toate aceste[185]. (P. Ispirescu, *Greuceanu.*)

Ortografia verbelor la modul gerunziu

I. Verbele **a fi** şi **a şti** păstrează pe **-i** înaintea sufixului **-ind** al gerunziului, deci *gerunziul acestor verbe se scrie* **cu doi „i":** *fiind, ştiind.*

Tot **cu doi „i"** *se scriu şi verbele care au rădăcina terminată în* **-i precedat de consoană:** *a apropia – apropiind; a sfâşia – sfâşiind; a scrie – scriind* etc.

Exerciţii

1. Scrie gerunziul verbelor: *a fi, a şti, a pustii, a scrie, a linia, a copia, a evidenţia, a fotografia, a caligrafia, a aprecia.* Explică oral ortografia gerunziului.
2. Construieşte câte o propoziţie în care să se afle gerunziul verbelor: *a fi, a şti, a scrie, a pustii, a copia, a fotografia* şi explică oral ortografia lor.

II. *Verbele cu rădăcina terminată în vocala* **-î precedată de consoanele -j** *sau* **-ş** *au la gerunziu formele: Vâjâind, fâşâind, hârşâind* etc. **Nu este corectă** *pronunţarea şi scrierea* „vâjiind, fâşiind", pentru că rădăcina verbelor este „**vâjâ-**, *fâşâ-*".

[183] – *Ce fel de* daci? – *purtând* (care poartă). – Funcţia sintactică: atribut verbal.
[184] – *Când* zisei? – *încălecând şi cârmind* calul (în timp ce încălecai şi cârmii calul). – Funcţia sintactică: complemente circumstanţiale de timp.
[185] – *Din ce cauză* încremeni? – *neştiind* (pentru că nu ştia) ce sunt toate aceste. Funcţia sintactică: complement circumstanţial de cauză.

Exerciții

1. Subliniază verbele la gerunziu și explică ortografia lor.
   a) ..... vin săgeți de pretutindeni
   Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie. (M.Eminescu, *Scrisoarea III.*)
   b) Prea v-ați arătat arama sfâșiind această țară,
   Prea făcurăți neamul nostru de rușine și ocară... (M.Eminescu, *Scrisoarea III.*)
   c) Dar în unele nopți, pe bolta cerului apare, rece și albă – luna. Iradiind asupra lumii valuri neîntrerupte de poezie și mister, ea își schimbă, fundamental, înfățișarea. (Geo Bogza, *Cartea Oltului.*)
2. Construiește câte o propoziție în care să se afle gerunziul verbelor: *a vâjâi, a fâșâi* și *a târșâi.* Explică ortografia lor.

III. *Ca și participiul, gerunziul poate primi prefixul* **ne-** *sau prefixul* **-ne** *urmat de adverbul* **mai.** *Prefixul, adverbul și verbul la gerunziu se scriu într-un singur cuvânt:* **ne***văzând,* **nemai***văzând.*

Exerciții

1. Scrie gerunziul verbelor de mai jos cu prefixul **ne-**, apoi cu adverbul **mai** , intercalat între prefix și verb: *a avea, a ști, a scrie, a lua, a înapoia, a împrăștia.*
2. Subliniază verbele la gerunziu și explică ortografia lor.
   a) Moromete se uită în jur zăpăcit și, nemaiștiind ce să facă, se apucă de strânse lucrurile copilului. (Marin Preda, *Moromeții.*)
   b) Și fiul craiului, nemaiputând struni calul și neîndrăznind a mai merge înainte, se întoarnă înapoi rușinat la tată-său. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)
   c) Nemaifiind pribeag
   De-atunci înainte,
   Aduceri-aminte
   M-or troieni cu drag. (M. Eminescu, *Nu voi mormânt bogat.*)
3. Construiește câte o propoziție în care să se afle gerunziul verbelor *a ști, a fi, a scrie* cu prefixul *ne-* urmat de adverbul *mai.*

IV. Fii atent *la scrierea verbului la gerunziu când este însoțit de pronumele* **-i.** *Să nu confunzi grupul* **verb + pronume -i** *cu formele personale ale verbelor la perfectul simplu,* terminate în **-ui: făcui, văzui.** Observă terminația gerunziului urmat de pronume neaccentuat: **-ându, indu.** *Atenția la terminația gerunziului te ferește și de greșeala de a despărți prin liniuță pe „i" din terminația perfectului simplu.* **Pentru evitarea acestei greșeli,** ține seama de faptul că **formele verbale terminate în vocala „-u", după care poate urma pronumele „-i", sunt: gerunziul,** care a primit la sfârșit vocala **-u** (*văzând***u-i**), și **imperativul verbului „a duce"** (*d***u-i**) **și al verbelor derivate de la „a duce"** (*ad***u-i**, *cond***u-i**, *red***u-i** etc.)

Exerciții

1. Completează locurile libere cu formele verbale indicate.

Infinitivul	Perfectul simplu, pers. I sing.	Gerunziul + pron. *-i*
a trece	.....	.....
a pricepe	.....	.....
a ține	.....	.....
a face	.....	.....
a petrece	.....	.....

2. Construiește propoziții sau fraze în care verbele *a preface, a reține, a străbate* să fie folosite la persoana I singular a perfectului simplu și la gerunziu, urmate de pronumele *-i.*

V. *Să nu confunzi construcțiile alcătuite din* **verb la gerunziu** *și* **pronumele reflexiv -și** sau **-se** *cu formele verbale personale terminate în „-uși" sau „-use":* perfectul simplu – (*tu*) *făc***uși**, *pricep***uși**, *văz***uși** etc; perfectul simplu sau mai mult ca perfectul – (*el*) *ad***use**; (*el*) *sp***use**; *pricep***use**; *făc***use**, *văz***use** etc.

Observă: *sufixul gerunziului, sensul pronumelui reflexiv și faptul că „și" sau „se" din ceea ce se pronunță ca un singur cuvânt – „aducându-și", „văzându-se" – apare clar ca pronume punând verbul la o formă simplă a indicativului: își aduse* sau *și-aduse, se văzu.*

Exerciții

1. După modelul dat pentru verbul *a vedea,* completează coloanele libere cu formele verbale indicate. Subliniază sufixul gerunziului și pronumele reflexive legate prin liniuță.

Infinitivul	Perfectul simplu, pers. a II-a sing.	Gerunziul urmat de pronumele reflexiv *-ăi*
a vedea	tu văzuși	*văzându-și*
a face	.....	.....
a începe	.....	.....
a umple	.....	.....
a pricepe	.....	.....
a trece	.....	.....

Infinitivul	Mai mult ca perfectul, pers. a III-a singular	Gerunziul urmat de pronumele reflexiv *-se*
a vedea	el văzuse	*văzându-se*
a preface	.....	.....
a cere	.....	.....
a obține	.....	.....
a petrece	.....	.....
a reface	.....	.....

2. Completează locurile libere cu gerunziul verbelor indicate urmat de pronumele reflexiv *-se* sau *-și,* după cum cere înțelesul fiecărui text.
   [1]) *a ridica*; [2]) *a aduna.*
   a) Ceața [1]) ..... ca o oaste cuprinsă de panică, se mișcă într-o parte și-n alta, [2]) ..... deasupra Bahluiului. (Al. Ivan Ghilia, *Cântece de drumeție.*)

[1]) *a îmbulzi*; [2]) *a strivi*; [3]) *a zvârcoli*; [4]) *a văita.*

b) Țăranii fugeau mâncând pământul, [1])....., [2])....., urlând. Pe câmp rămâneau doar câteva zeci de trupuri, unele [3])..... și [4])..... altele înțepenite cum le-a găsit moartea. (L. Rebreanu, *Răscoala.*)

a ridica

c) Ceahlăul..... falnic fruntea printre grinduri, ne privește încă din negurile depărtării. (Al. Vlahuță, *România pitorească.*)

[1]) *a face*; [2]) *a opri.*

d) Vine încet, cu pași mărunți, cu ghiozdanul la subțioară, [1])..... vânt cu pălăria și [2])..... din când în când ca să admire florile. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Un om.*)

Verbe active pronominale

Verbele tranzitive *se pot conjuga la* **diateza activă** *însoțite de pronume neaccentuate reflexive propriu-zise sau persoanele folosite ca reflexive la acuzativ sau la dativ:*

– **eu mă** *îmbrac,* **tu te** *îmbraci,* **el se** *îmbracă,* **noi ne** *îmbrăcăm,* **voi vă** *îmbrăcați,* **ei se** *îmbracă;*

– **eu îmi** *aduc,* **tu îți** *aduci,* **el își** *aduce,* **noi ne** *aducem,* **voi vă** *aduceți,* **ei își** *aduc.*

Pronumele la **acuzativ** care însoțește verbul are funcția de **complement obiect direct,** iar **pronumele la dativ** are funcția de **complement obiect indirect.** Aceste funcții sunt deseori **marcate** *în textele propoziției respective prin pronumele accentuat cu prepoziția* **pe** *sau prin pronumele la dativ, urmat uneori, în ambele cazuri, de* **adjectivul pronominal de întărire.**

Cine *nu* **se** *pune* pe sine jertfă..., nu-i vrednic să ție în stăpânirea sa noroadele (M.Sadoveanu, Frații Jderi.)

... ajung **pe mine însumi** *a nu* **mă** mai *cunoaște.* (M.Eminescu, *Rugăciunea unui dac.*)

Lelea Stana are doar *să-***și** *spună* **sieși** mai multe ca altora. (I. Agârbiceanu, *Mătușa Stana.*)

Pronumele accentuat urmat de adjectivul pronominal de întărire exprimă cel mai bine sensul pronumelui neaccentuat: **mă** *îmbrac* **pe mine însumi; te** *îmbraci* **pe tine însuți; se** *îmbracă* **pe sine** (sau **pe el**) **însuși** etc.; **îmi** *aduc* **mie însumi; îți** *aduci* **ție însuți; își** *aduce* **sieși** (**sau lui**) **însuși** etc.

Când pronumele nu este repetat în text prin forma lui accentuată, **mijlocul de control** *pentru a stabili dacă pronumele are sau nu funcție sintactică este* **posibilitatea de a-l repeta prin forma lui accentuată.**

Conjugarea verbelor active însoțite de pronume reflexive care au funcție sintactică se numește **conjugare activă pronominală,** *iar verbele care au o astfel de conjugare se numesc* **verbe active pronominale.**

Model de conjugare a verbelor active pronominale *cu precizarea sensului pronumelui neaccentuat, prin* **pronumele accentuat, marcă a funcției sintactice**

de **complement obiect direct** *sau de* **complement obiect indirect** *a pronumelui reflexiv:*

eu mă *îmbrac*	**(pe mine)**	**îmi** *aduc*	**(mie)**	**mi-***aduc*	**(mie)**
tu te *îmbraci*	**(pe tine)**	**îți** *aduci*	**(ție)**	**ți-***aduci*	**(ție)**
el se *îmbracă*	**(pe sine, pe el)**	**își** *aduce*	**(sieși, lui)**	**și-***aduce*	**(sieși, lui)**
noi ne *îmbrăcăm*	**(pe noi)**	**ne** *aducem*	**(nouă)**	**ne-***aducem*	**(nouă)**
voi vă *îmbrăcați*	**(pe voi)**	**vă** *aduceți*	**(vouă)**	**v-***aduceți*	**(vouă)**
ei se *îmbracă*	**(pe ei)**	**își** *aduc*	**(lor)**	**și-***aduc*	**(lor)**

Pronumele reflexive ocupă față de modurile și timpurile verbului *aceleași locuri ca și pronumele personale neaccentuate.* Menționez câteva situații care interesează observarea **celor doi termeni sintactici** *din construcțiile respective sau* (*și*) **ortografia lor.**

La modul imperativ *pronumele reflexive stau de obicei după verb:*

*îmbracă-***te,** *îmbrăcați-***vă,** *adu-***ți,** *aduceți-***vă.**

Pronumele pot sta și înaintea verbului, mai ales când acesta urmează după alt verb la imperativ:

Du-te/ de te *îmbracă;* Duceți-vă/ de vă *îmbrăcați;*

Du-te/ **de-ți** *adu* o carte; Duceți-vă/ de **vă** *aduceți* câteva cărți.

La modul gerunziu *pronumele reflexive stau numai după verb:*

*îmbrăcându-***mă,** *îmbrăcându-***te,** *îmbrăcându-***se,** *îmbrăcându-***ne,** etc.;

*aducându-***mi,** *aducându-***ți,** *aducându-***și,** *aducându-***ne** etc.

La modul infinitiv *pronumele reflexiv se intercalează între prepoziția a (marcă a infinitivului) și* **verb:**

a **mă** *îmbrăca,* a **te** *îmbrăca,* a **se** *îmbrăca* etc.;

a-**mi** *aduce,* a-**ți** *aduce,* a-**și** *aduce* etc.

La modul conjunctiv și la viitorul format cu conjunctivul *pronumele reflexiv se intercalează între* **să** *și* **verb.**

să **mă** *îmbrac, să* **te** *îmbraci, să* **se** *îmbrace* etc.;

*să-***mi** *aduc, să-***ți** *aduci, să-***și** *aducă etc.;*

am (*o*) *să* **mă** *îmbrac* etc.; *am* (*o*) *să-***mi** *aduc* etc.

La conjunctivul fără „să" *pronumele* **se** *stă totdeauna* **după verb:** *îmbrace-se* (=să se îmbrace), *hotărască-***se** (=să se hotărască).

În foarte multe construcții *pronumele neaccentuat la* **dativ** care *însoțește verbul determină un* **substantiv** *și are* **sens posesiv.** În acest caz, pronumele are funcția de **atribut pronominal,** funcție ce poate fi precizată în text prin *adjectivul posesiv,* corespunzător persoanei și numărului pronumelui la dativ, așezat după substantivul determinat: îmi iau *cartea* **mea; îți** iei *cartea* **ta; își** ia *cartea* **sa** (**sau: lui, ei**) etc. Relațiile sintactice sunt:

îmi *iau cartea* **mea; își** *ia cartea* **sa** etc.

Exerciții

1. Conjugă verbul *a pregăti* ca verb activ pronominal, cu pronumele neaccentuate în acuzativ, apoi în dativ, la perfectul simplu, perfectul compus, condițional-optativ

prezent, imperativ, infinitiv prezent și gerunziu. Sensurile pronumelor neaccentuate să fie precizate, ca în modelul dat, prin pronumele accentuate.

2. Subliniază cu o linie verbele active pronominale și pe cele însoțite de un pronume la dativul posesiv și cu două linii pronumele neaccentuate care însoțesc verbele respective. Dacă pronumele neaccentuate sunt repetate în unele texte prin formele lor accentuate sau dacă sensul de dativ posesiv este precizat printr-un adjectiv posesiv sau prin pronumele personal în genitiv, subliniază și aceste părți de vorbire care te ajută să stabilești funcția sintactică a pronumelor neaccentuate. Analizează verbele a căror subliniere s-a cerut și pronumele neaccentuate care le însoțesc.

Model de analiză

a) *Îmbracă*-**te** iute în pielea cea de urs...

b) După aceea începe *a*-**și** *arunca* țărnă după cap ca buhaiul. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

c) Și acolo **și**-*a legat* calul d-un stejar bătrân. (B. Șt. Delavrancea, *Bunica.*)

	Analiza morfologică	Funcția sintactică	Verificarea funcției sintactice a pronumelui
îmbracă(-te)	verb activ pronominal, conj. I, imperativ, pers. 2 sg.;	predicat verbal;	
-te	pron. personal neaccentuat cu valoare de pron. reflexiv, pers.2 sg.;	compl. ob. direct;	îmbracă-*te pe tine.*
a(-și) arunca	verb activ pronominal conj. I, infinitiv;	compl. ob. direct;	
-și	pron. reflexiv neaccentuat, pers. 3 sg. D.;	compl. ob. indirect;	a-și arunca *sieși* (*lui*);
(și-)a legat	verb activ pronominal, conj. I, indicativ, perf. compus, pers. 3 sg.;	predicat verbal;	
și-	pron. reflexiv neaccentuat, pers. 3 sg., D. cu sens posesiv.	atribut pronominal	și-a legat calul *său* (*lui*).

Textele de analizat

a) Unu-i Ochilă pe fața pământului,/ care vede toate și pe toți, altfel/ de cum vede lumea cealaltă,/ numai pe sine nu se vede/ cât e de frumușel./ (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

b) Și totul se prăbuși./ Nu se mai văzu decât pe ea însăși în fundul bărcii, fără Condrat./ Se strigă pe sine./ Nu se vedea nimic,/ nu mai era nimic./ (Șt. Bănulescu, *Iarna bărbaților.*)

c) Harap-Alb, văzându-se pus în încurcală, nu mai știa/ ce să facă,/ ca să nu greșească tocmai acum[186]./ (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

d) Atunci voinicul luă fierul/ pentru care muncise un an/ și se puse a-și făuri o sabie și un buzdugan[187]./ (P. Ispirescu, *George-cel-Viteaz.*)

e) Mă-ntorc pe dealuri desculț, zgâriat, prăfuit, dar țanțoș, pășind soldățește, în tactul unui marș/ pe care mi-l trâmbițez singur. Sunt fericit/ cât nu mă-ncape lumea[188]./ (Al. Vlahuță, *File rupte.*)

f) Bine, dragul tatei,/ alege-ți un cal din herghelie,/ ie-ți bani;/ câți ți-or trebui.../ și mergi cu bine, fătul meu[189]./(Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)

g) Și tinerii, sub ochii satului, își ascultă cântecele lor, venite de la străbunii/ care au trăit pe aici.../ și își joacă horele lor/ așa cum le-au jucat părinții, bunicii și străbunicii/ când pe fețele lor, atunci tinere, soarele [care acum le luminează țărâna,] și-a aruncat strălucirea[190]./ (Z.Stancu, *Desculț.*)

h) – Se prea poate;/ da' eu [când eram ca dânsa,] mă învârteam într-un călcâi.../ Fu de ajuns mamei Ianei./ Își iubea fata ca lumina ochilor./ Trase necăjit un vlăstar de dud.../ și, dregându-și glasul, zise cam înțepat:/
– De, cumetrița mea,/ fitecine își spală rufele în albia ei,/ și [d-a fi floare,/ d-a fi cărbune,] pe umerii lui își poartă cămașa./ (B. Șt. Delavrancea, *Văduvele.*)

i) Mormântu-mi umbrească-l strămbunul stejar!.../
Și păsări clădească-și, [când vine Florar,]
Un cuib de iubire în ramu-i pletos./ (Artur Enășescu, *Stanțe.*)

3. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat printr-un verb activ pronominal însoțit de pronumele *se, ne, vă* cu funcția de complement obiect direct. Pronumele să fie repetate prin formele lor accentuate.

4. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat printr-un verb activ pronominal însoțit de pronumele *mi-, ți-, și-* cu funcția de complement obiect direct. Pronumele să fie repetate prin formele lor accentuate.

5. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat printr-un verb însoțit de pronumele *îmi, îți, își* cu funcția de atribut pronominal și al căror sens de dativ posesiv să fie precizat printr-un adjectiv posesiv.

Diateza reflexivă

I. *La diateza reflexivă verbele se conjugă ca și la diateza activă, cu deosebirea că ele* **sunt însoțite totdeauna de pronumele reflexive la acuzativ sau la dativ:**

eu **mă** *gândesc*	**îmi** *închipui*	**mi**-*nchipui*
tu **te** *gândești*	**îți** *închipui*	**ți**-*nchipui*
el **se** *gândește*	**își** *închipuie*	**și**-*nchipuie*
noi **ne** *gândim*	**ne** *închipuim*	**ne**-*nchipuim*
voi **vă** *gândiți*	**vă** *închipuiți*	**vă**-*nchipuiți*
ei **se** *gândesc*	**își** *închipuie*	**și**-*nchipuie*

[186] – „Văzându-*se*" (*pe sine*).
[187] – „a-*și* făuri" (*sieși*).
[188] – „*mi*-l trâmbițez" (*mie*).
[189] – „alege-*ți*"(*ție*); „ie-*ți*" (*ție*).
[190] – „soarele *și*-a aruncat strălucirea (*sa*).

Conjugarea verbului la diateza reflexivă se deosebește de conjugarea activă pronominală prin *faptul că formele pronominale care însoțesc verbul la diateza reflexivă* **nu au funcție sintactică** pentru că **nu au sensul lexical** *pe mine, pe tine, pe el* etc.; *mie, ție, lui* etc. *Rolul lor este numai de* **marcă a diatezei reflexive.** *Neavând sens lexical și funcție sintactică, cuvintele cu formă de pronume neaccentuat care însoțesc verbul* **nu pot fi repetate prin formele accentuate,** *ca la conjugarea activă pronominală.* Nu se poate spune: „eu mă gândesc pe mine, tu te gândești pe tine, el se gândește pe sine" etc.

Imposibilitatea de a repeta pronumele prin formele lor accentuate îți poate servi ca **mijloc de control** *pentru a deosebi verbele reflexive de verbele active pronominale.*

În analiza gramaticală, *formele pronominale neaccentuate care însoțesc verbul la diateza reflexivă se iau împreună cu verbul, iar din punct de vedere sintactic ele intră* **în componența predicatului** sau **în exprimarea altor părți de propoziție** *când verbul este la un mod nepersonal.*

Exerciții

1. Conjugă verbele reflexive *a se teme* și *a-și închipui* la perfectul compus, la condițional-optativul prezent și la imperativ.
2. Scrie gerunziul aceloraşi verbe urmat de pronumele reflexive la toate persoanele, la singular și la plural.
3. Subliniază cu o linie verbele active pronominale și cu două linii verbele reflexive. Explică oral după ce te-ai condus pentru a face deosebirea dintre cele două feluri de verbe. Subliniază cu două linii pronumele neaccentuate reflexive și nereflexive care nu formează o parte de propoziție împreună cu verbul însoțit de fiecare. Arată oral cazul și rolul sau funcția sintactică a pronumelui respectiv.
   a) – Acu nu vă supărați, conașule,/ și iertați-ne,/ că noi suntem proști/ și nu știm rânduielile./ Ne-om duce și la cuconița.../ și ne-om ruga,/ c-ar fi păcat/ să ne ia alții pământurile/ pe care le muncim tot noi din moși-strămoși./ Că suntem nevoiași/ de te miri/ cum mai răsuflăm/ dacă n-avem pământ destul.../ (L. Rebreanu, *Răscoala.*)
   b) Ciutura se mai legăna, scârțâind din lanțul ruginit și ros/ și iar porneau urmele, până la o răscruce,/ unde s-au învălmășit cu altele.../ și eu îmi închipuiam cosașii pământii, mergând tăcuți pe sub fulgerele coaselor, și copiii abia ținându-se de ei./ (E. Camilar, *La coasă.*)
   c) ... cu ochii mari, sălbateci, se privește în oglindă,
   Subțiindu-și gura mică și chemându-se pe nume
   Și fiindu-și sie (– sieși) dragă/ cum nu-i este nime-n lume/
   (M.Eminescu, *Călin – File din poveste*)
   d) Zânele începură cu binele a se ruga de el/ ca să-și taie părul/ să li-l dea lor./ Atunci... se rugară/ ca încailea (cel puțin) să le arate părul,/ să se bucure și ele de vederea lui./ Atunci băiatul își răsfiră părul,/ încălecă/ și zbură cu bidiviul lui./ Zânele se uitară cu jind la dânsul/ și, nemaiavând ce face, se întoarseră acasă./ (P. Ispirescu, *Făt-Frumos-cel Rătăcit.*)

II. *Verbele reflexive pot fi*: **A. reflexive personale și B. reflexive impersonale.**

A. Verbe reflexive personale

1) Cele mai multe **verbe reflexive personale arată:**

– *acțiuni ce se îndeplinesc cu mintea*: **a se gândi, a se pricepe, a-și închipui, a-și uita, a-și reveni etc.;**

– acțiuni care exprimă *stări sufletești sau o anumită atitudine a subiectului*: **a se mira, a se bucura, a se căi, a se teme, a se făli, a se mândri, a se ruga, a se căciuli** etc.

Unele verbe personale *sunt folosite* **numai ca verbe reflexive: a se bosumfla, a se codi, a se făli, a se mândri, a se lăfăi, a se ploconi, a se strădui** etc.

Cele mai multe verbe reflexive cu forme personale *corespund verbelor la diateza activă* dar *verbul reflexiv are alt sens decât cel activ corespunzător*: **a alege** *ceva* – **a se alege** *cu ceva*; **a apuca** *ceva* – **a se apuca** *de treabă* **(s-a apucat** *să spună...*); **a duce** *ceva (pe cineva)* – **a se duce** *undeva*; **a pricepe** *ceva* – **a se pricepe** *la ceva*; **a ruga** *pe cineva* – **a se rega** *de cineva* sau *cuiva* etc.

Există și verbe reflexive personale *cu același sens lexical ca și verbul activ corespunzător sau cu sens apropiat*: **a se bucura, a se mira** *de ceva* – **a-l bucura, a-l mira** *ceva;* **a se gândi** *la ceva* – **a gândi** (*la ceva*) etc.

Verbe reflexive cu pronumele reflexiv **la dativ** sunt foarte puține. Gramaticile menționează de obicei verbele **a-și închipui** și **a-și reveni.** Sunt însă multe **locuțiuni verbale și expresii** *cu pronumele reflexiv la dativ sau la acuzativ*: **a-și da (lua) seama, a-și bate joc, a-și veni în fire (în simțire sau în simțiri)** etc.; **a se face bine** (a se însănătoși), **a se duce de râpă** (= a se prăpădi, a se distruge), **a se da de-a rostogolul** (= a se rostogoli), **a se ține mare** etc.

Exerciții

I. Subliniază în mod diferit verbele și locuțiunile verbale reflexive, active pronominale și pe cele active însoțite de pronumele personale neaccentuate care ar putea fi folosite și ca reflexive *-mă, te, (i)mi, (i)ți, ne, vă.* Dacă pronumele este repetat prin forma lui accentuată, subliniază și pronumele accentuat. Analizează verbele și locuțiunile verbale a căror subliniere s-a cerut. Arată oral situațiile în care pronumele neaccentuate ce însoțesc verbele formează sau nu o unitate sintactică împreună cu verbul respectiv și motivează analiza propusă.
   a) Beleagă vine la noi...: „Eu n-am copii, îi zice muierii, dă-mi mie fetița ta de suflet..." Muierea asta se cam codea. (Marin Preda, *În ceață.*)
   b) – Știi că are haz și asta! Voi să vă lăfăiți și să huzuriți de căldură, iară eu să crăp de frig... Acuși vă târâiesc prin casă... (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)
   c) În mintea lui, ca pe un răboj, stau însemnate zilele de muncă...; ca un rob a muncit... și cu ce s-a ales? (Al. Vlahuță, *Socoteala.*)
   d) – ...Să ne bucurăm un ceas. Scurtă-i bucuria, de aceea s-o prețuim. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
   e) Ai țintit și șoimul cade. Cu ce te-ai ales? Cu mâhnirea că l-ai ucis în deșert. Și cadavrul lui frumos te disprețuiește...
   Descoperirea unei familii de arici, care ies la plimbare nocturnă... cu copiii lor, ... ne bucură ca o ispravă genială, în care n-avem nici un merit personal. (T. Arghezi, *Pagini din trecut*)
   f) – De moarte nu mă sperii dacă nu m-am speriat de viața pe care am îndurat-o...

Cantacuzin și-a ieșit din fire. S-a apropiat. L-a împușcat pe Uțupăr. Pe urmă, după ce s-a prăbușit, a descărcat câteva gloanțe în trupul lui care încă era cald. (Z. Stancu, *Desculț*)

g) – M-a luat repede să mă sperie. Asta m-a îndârjit. Am poftit-o să stea jos. N-a vrut să stea. (Z. Stancu, *Desculț*)

h) Ține sculele curate și rânduite, atelierul proaspăt... Mai ales, te rog să nu ți se urască..., că atunci e semn rău: ți-ai ales o meserie străină de tine. (T. Arghezi, *Ulciorul de lut*)

i) Dar când auzeam de legănat copilul, nu știu cum îmi venea... Însă ce era să faci, când te roagă mama? Dar în ziua aceea în care mă rugase ea, era un senin pe ceriu și așa de frumos și de cald afară... (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

j) – Ștefănescule,... azi vreu să învăț pe mâni la gramatică. Mă rog ție, hai cu mine la câmp spre Folticeni...; vom învăța acolo...; apoi mi-i asculta să vedem nu s-ar prinde și de capul meu ceva. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

k) ... mie îmi treceau fiori reci de-a lungul spinării, căci cu credeam pe profesor atât de mare, că mi-l închipuiam mai mare și mai tare ca tata chiar. (B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*)

l) – Stăpânu-tău, ca stăpânu-tău; ce ț-a face el, asta-i deosebit de bașca, zise împăratul, uitându-se chiorâș la dânșii... Însă pe mine căutați să nu mă smintiți: fata și ochii din cap, căci atâta vi-i leacul; v-ați dus pe copcă, cu toată șmichiria voastră. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

m) Dar ce m-a mirat mai mult a fost să văd pe unele pagini scris cu litere majuscule fraze ca acestea: „Petru Maior spunea; Fotino zicea..."
(I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*)

n) A, nu mă mir că ți se dete
O zodie atât de tristă. (Al. Vlahuță, *Lui Eminescu*)

o) Numai de unul singur ai de ce să te temi: de tine însuți când te privești în față. (N. Iorga, *Cugetări*)

p) Toader aduse apa rece în pumni și-i stropi fruntea; încet-încet copila se liniști și își veni în simțiri. (V. Alecsandri, *O primblare la munți*)

q) Jap se năpusti orbește în comeseni... Dar cei luați fără de veste își veniră în fire și săriră cu toții asupra lui Jap. (G. Galaction, *Viteazul Jap*)

r) O raza te-nalță, un cântec te duce,
Cu brațele albe pe piept puse cruce. (M.Eminescu, *Mortua est!*)

s) Te duci și ani de suferință
N-or să te vază ochii-mi triști. (M.Eminescu, *Te duci*)

2. Construiește trei propoziții cu predicatele exprimate prin verbe care se folosesc numai ca reflexive și propoziții cu verbele *a pricepe, a ruga, a alege, a aștepta, a duce* folosite: **1.** ca verbe reflexive cu pronumele reflexiv în acuzativ, **2.** ca verbe active cu complement exprimat prin pronume personal neaccentuat la acuzativ. Fă sublinierile cerute la exercițiul **1.** și analizează verbele.

2) *Verbele reflexive personale* **a se bizui** (cu sensul *a se întemeia, a se sprijini, a se baza pe cineva* sau *pe ceva*) **și a se baza** (*pe cineva* sau *pe ceva*), având complemente care răspund la întrebarea **pe cine** *mă bizui* (*mă bazez*), *te bizui* (*te bazezi*)? etc., **sunt confundate** *de obicei* **cu verbele active pronominale**, ceea ce înseamnă că atât forma pronominală neaccentuată (marcă a diatezei reflexive), cât și pronumele accentuat cu funcția de complement obiect indirect care răspunde la întrebarea *pe cine*? sunt confundate cu complementul obiect direct al verbelor active pronominale.

Confuzia este favorizată mai ales de faptul că deseori complementul obiect indirect cu prepoziția *pe* este exprimat prin pronumele personale *pe mine, pe tine, pe el* (*pe ea*) sau *pe sine, pe noi* etc. și, ca urmare, verbele respective apar uneori în construcții identice din punct de vedere formal cu cele ale verbelor active pronominale: **mă** *bizui* (**mă** *bazez*) **pe mine; te** *bizui* (**te** *bazezi*) **pe tine; se** *bizuie* (**se** *bazează*) **pe el (pe ea)** sau **pe sine** etc.

Pentru a nu confunda *cele două verbe reflexive cu verbele active pronominale, ține seama de următoarele situații ce* **nu apar la verbele active pronominale**, *în corelație cu pronumele neaccentuat în acuzativ cu funcția de complement obiect direct:*

– *verbele* **a se bizui** *și* **a se baza** pot avea și *complement obiect indirect* care răspunde la întrebarea **pe ce** *mă bizui* (*mă bazez*)? – **pe ceva, pe puterea** *mea*, **pe curajul** *tău* etc.**;**

– *pronumele personal accentuat în acuzativ cu prepoziția* **pe**, prin care se exprimă *complementul obiect indirect al verbelor* **a se bizui, a se baza** *poate fi la orice persoană și* **număr** – *mă bizui* (*mă bazez*) **pe mine, pe tine, pe el (pe ea), pe noi, pe voi, pe ei (pe ele)** – și, ca urmare, putem avea situații de felul: *mă bizui* (*mă bazez*) **pe mine, pe tine și pe el;**

– *complementul obiect indirect al verbelor* **a se bizui, a se baza** *poate fi exprimat și prin* **substantive** *sau prin* **diferite pronume nepersonale** *la acuzativ cu prepoziția* **pe:** *mă bizui* (*mă bazez*) **pe prietenii** *noștri*, **pe aceștia, pe ceilalți** etc.

Datorită variatelor posibilități de exprimare a complementului obiect indirect cu prepoziția *pe* al verbelor în discuție, putem întâlni construcții ca: *mă bizui* (*mă bazez*) **pe mine, pe tine** și **pe prietenii** *noștri*; *se bizuie* (*se bazează*) **pe el (pe sine)** *și* **pe ai lui**, construcții în care *cu complementul obiect indirect care răspunde la întrebarea* **pe cine**? *se coordonează complemente cu modalități de exprimare ce nu sunt admise de verbele active pronominale.* Într-o construcție *cu verb activ pronominal* nu se poate spune decât: *eu* **mă** *observ* **pe mine;** *tu* **te** *observi* **pe tine;** el (*ea*) *se observă* **pe sine** (sau **pe el însuși** ori **pe ea însăși**) etc. Adică: *verbele active pronominale nu admit decât complement obiect direct care răspunde la întrebarea* **pe cine**?, *exprimat prin* **pronume accentuat la aceeași persoană și la același număr cu subiectul, cu pronumele neaccentuat** *care însoțește verbul* și **cu verbul determinat.**

Verbele **a se bizui, a se baza** *pot fi folosite și cu sensul* **a cuteza** sau **a se încumeta** (să facă ceva). Verbul **a se bizui** apare uneori și cu sensul *a se încrede* (*în cineva* sau *în ceva*). În acest caz, poate avea complement obiect indirect care răspunde la întrebarea **în cine (în ce)** *se bizuie?* – **în tine (în promisiunea** ta**; în ce i-ai promis).**

În situație asemănătoare cu a verbelor **a se bizui** și **a se baza** *se află și verbul* **a se supăra**, în sensul că și *acest verb poate avea* **complement obiect indirect** *care răspunde la întrebarea* **pe cine (pe ce) m-am supărat (te-ai supărat)?** etc. Dar *a se supăra* apare rar cu complement obiect indirect exprimat prin pronume personal la aceeași persoană și la același număr cu pronumele neaccentuat și cu verbul însoțit de acesta. Totuși este posibilă o construcție de felul: – *De ce te-ai supărat pe mine? – Nu m-am supărat pe tine*; **m-am supărat pe mine**, *că n-am fost atent(ă).*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele active pronominale sau nepronominale care au un complement obiect direct care răspunde la întrebarea *pe cine?* și cu două linii verbele reflexive, indiferent dacă au sau nu un complement indirect. Analizează verbele a căror subliniere s-a cerut, complementele obiect direct și complementele obiect indirect ale verbelor respective (dacă verbele au astfel de complemente). Indică prin săgeată verbul determinat de fiecare complement. Explică oral după ce te-ai condus pentru a deosebi verbele reflexive de verbele active pronominale și, tot oral, arată ce sens are verbul *a se bizui* în fiecare din contextele date.
   a) – Să trăiești întru mulți ani, puternice stăpâne,/ grăi vulpea.../ ne-am gândit că ești cel mai puternic dintre noi/ și am dori/ să te alegem împărat.../ Eu sunt gata/ să te ajut./ Dacă mă faci mare logofetească/ cu deșteptăciunea mea am să te feresc de uneltirile celorlalți.../
   – Dar de ce vreți/ să mă alegeți tocmai pe mine?/ (V. Eftimiu, *Vulpea păcălită*)
   b) – Să nu te superi, mamă,/ dacă ți-oi spune./ Mie mi-a rămas inima la fata dumitale din casă. (P. Ispirescu, *Sarea în bucate*)
   c) Răposatul G. D. Theodorescu... nu trecea cu vederea nici un amănunt/ și astfel se făcuse în curând indispensabil./ Tocmai de aceea însă ne supăram pe el,/ căci ne pomeneam/ c-a dispărut.../ ca să-și scrie dările de seamă pentru *Românul*/
   (I. Slavici, *Amintiri*)
   d) Mereu... își dădea silința de a se desăvârși sufletește/ și boala l-a surprins încă în formațiune./ (I. Slavici, *Eminescu-omul*)
   e) Mult ar fi dat (Duțu)/ să-l poată găsi pe domnul acela/ și să-i zică:/ „Nu te bizui pe femeie,/ fiindcă e proastă și se lasă înșelată de negustori./ (I. Slavici, *Comoara*)
   f) Îi povestii (lui Șvarț) istoria cu portofelul și cu comisarul... „Pungașul acesta nu poate fi decât Achil Panaiot,/ zise el./ Să te bizui, [te rog,] pe mine,/ că am să le deslușesc pe toate". (I. Slavici, *Comoara.*)
   g) S-a înțeles atunci/ că puterea nouă înseamnă... începutul de amurgire a metodelor de luptă vechi,/ când oamenii se bizuiau pe forța trupească! (E. Camilar, *Povestiri eroice.*)
   h) Ideea se bazează pe faptul/ că adjectivul nu denumește pur și simplu calități,/ ci (denumește) calități ale obiectelor. (Din revista *Limba română*, 1, 1990.)
   i) Ștefan le-a zâmbit deschis ca într-o înțelegere tacită,/ că adică pe înțelepții și viteji pârcălabi îi ține la inima sa.../ și se bizuie pe nestrămutata lor credință./
   (E. Camilar, *Povestiri eroice.*)
   j) – Dar știi/ că ești amarnic la viață, măi băiete,/ zise moșneagul de la o vreme râzând./ În ce te bizui/ de te îndârjești așa, nepoate? (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
   k) – Ține, dragul tatei,/ dacă te bizuiești/ că-i putea răzbate până acolo,/ mergi cu bine, fătul meu./ (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)
   l) Sufeream de câțiva ani de o hiperclorhidrie.../ Nu mai aveam dar (= deci) măsura de mai nainte nici în relațiile mele cu Eminescu/ și mă supăram câteodată pe el/
   (I. Slavici, Amintiri. *Eminescu-omul.*)
   m) Când se împlini anul grozavului doliu,/ pustnicul redeschise crâșma,/ dădea de băut unuia,/ și nu dădea altuia,/ fără ca cineva să fi înțeles vreodată/ pe ce motiv se bazau atât refuzul, cât și preferințele sale./ (Panait Istrati, *Moș Anghel.*)
   n) Bălcescu se bizuia pe el/ ca să conducă astfel dezbaterile/ încât să se poată auzi în voie glasul însetat de dreptate al clăcașilor./ (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)
2. Construiește: **a.** câte o propoziție cu verbele reflexive personale *a se bizui* și *a se baza* determinat fiecare de două complemente indirecte exprimate – primul, prin pronume

personal accentuat la aceeași persoană și la același număr cu verbul, iar al doilea prin substantiv sau prin pronume personal accentuat cu prepoziția *pe*, la altă persoană sau la alt număr decât persoana și numărul verbului determinat; **b.** două propoziții în care verbul *a se supăra* să aibă două sau trei complemente care răspund la întrebarea *pe cine*? exprimate – primul, prin pronume personal accentuat la acuzativ, iar celălalt (celelalte) prin substantiv(e). Subliniază cu o linie verbele determinate și cu două linii complementele cerute.

B. Verbe reflexive impersonale

1) **Verbele reflexive impersonale** *se construiesc numai cu pronumele reflexiv în acuzativ*: **se cuvine, se cade, se întâmplă, se pare, se poate, se înserează, se înnoptează, se zice, se spune, se aude, se vede, se știe** etc.

Propozițiile cu predicatul exprimat printr-un verb reflexiv impersonal pot avea uneori subiect dar **subiectul nu este autorul acțiunii.** Subiectul acestor propoziții răspunde întotdeauna la întrebarea **ce**?:

Am ajuns într-o înfundătură de munți,/ unde *se auzea*... **glasul** unui pârâuaș./ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)	Ce *se auzea?* – *glasul.*
Multe *se ziceau* pe seama fetei împăratului Roș./ (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)	Ce *se ziceau? – multe.*

Exercițiu

Subliniază cu o linie predicatele exprimate prin verbe reflexive personale și subiectele lor. Dacă subiectul este subînțeles, scrie-l deasupra predicatului. Subliniază cu două linii predicatele exprimate prin verbe reflexive impersonale și subiectele propozițiilor respective (dacă propozițiile au subiect).

a) Se scutură din salcâmi o ploaie de miresme. Bunicul stă pe prispă. Se gândește. La ce se gândește? La nimic. Înnumăra florile care cad. (B. Șt. Delavrancea, *Bunicul.*)
b) În oraș și prin împrejurimi, toamna se adâncea, se înrăia... tot mai mult și mă așteptam ca târgul să cadă chiar în somnul de veci. Însă se întâmplă ceva cu totul neașteptat. (Z.Stancu, *Pădurea nebună.*)
c) Din urmă se auzea iar cântecul lăutarilor, semn că hora reîncepuse. (L. Rebreanu, *Răscoala.*)
d) Când (la Junimea) vorba era de Alecsandri, lucrurile se petreceau altfel... Asupra lui nu se revărsa deci puhoiul criticii...
   Citind, Alecsandri se uita din când în când... la Eminescu, parc-ar fi voit să zică „Dar tu ce zici?"
   Mai avea apoi „Junimea" și axioma că anecdota primează... Toate se puteau ierta,/ dar anecdota [nu se putea] să fie amânată./ (I. Slavici, *Amintiri.*)
e) ... păduri negre umbreau dealurile... turmele s-auzeau mugind de departe... (Alecu Russo. *Cântarea României.*)

2) **Fii atent** *la acordul verbelor reflexive impersonale când* **subiectul este la persoana a III-a plural:**

Se aude *un strigăt.* **Se aud** *strigăte.*

Exercițiu

Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin următoarele verbe reflexive impersonale: *a se auzi, a se povesti, a se vedea, a se zări.* Subiectele propozițiilor să fie exprimate prin substantive care denumesc lucruri, la numărul singular, apoi la plural.

Diateza pasivă

I. Specificul propozițiilor cu predicatul exprimat prin verb la diateza pasivă constă în *modul de exprimare a predicatului* și în faptul că **subiectul** nu este autor al acțiunii, ci *obiectul care* **suferă acțiunea**[191], iar **autorul acțiunii** este exprimat printr-un *complement cu prepozitia „de" sau „de către"* numit **complement de agent:**

Fratele meu **a fost crescut** *de bunica.*

subiectul (*cine* a fost crescut) — *compl. de agent* (autorul acțiunii) (*de cine* a fost crescut)

Construcțiile de acest fel *provin din propoziții cu predicatul exprimat prin verb la diateza activă.* Propoziția de mai sus a rezultat din propoziția cu același conținut: *Pe fratele meu l-***a crescut** *bunica...*

Transformările pot fi observate cu ușurință: *înlocuirea verbului la diateza activă prin construcția pasivă „a fost crescut"; transformarea obiectului direct* **pe fratele** *în subiectul* **fratele** *și transformarea subiectului* **bunica** *în complement cu prepoziția „de"* (a fost crescut *de bunica*).

Complementul de agent poate fi *exprimat* (ca în propoziția dată) sau poate fi *subînțeles.* Complementul de agent al propoziției **Sinan-Pașa fu chemat** *la Constantinopol* (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*) este subînțeles: *de către sultan.*

Diateza pasivă se formează cu *verbul auxiliar* **a fi** și **participiul acordat** *în gen și număr cu subiectul. Modul, timpul, persoana și numărul verbului sunt indicate de formele verbului* **a fi:**

eu sunt lăudat(ă)	*noi suntem lăudați (lăudate)*
tu ești lăudat(ă)	*voi sunteți lăudați (lăudate)*
el (ea) este lăudat(ă)	*ei (ele) sunt lăudați (lăudate)*

Exerciții

1. Construiește trei propoziții cu predicatele exprimate prin verbe la diateza activă, cu subiect și complement direct și transformă-le în propoziții cu predicatul la diateza pasivă. Subliniază în propozițiile obținute predicatul, subiectul și complementul de agent.
2. Subliniază în mod diferit verbele la diateza pasivă, subiectele și complementele de agent, unde sunt exprimate. Analizează verbele la diateza pasivă.

[191] Denumirea diatezei pasive vine de la adjectivul *pasiv* (care *nu acționează, inactiv*). Denumirea se referă la *subiect* care nu face acțiunea ci *este* **pasiv** (*inactiv*).

a) Drumurile sunt păzite de soldați/ și oamenii calcă ușor ca pisicile./ (Z.Stancu, *Desculț.*)
b) În ziua hotărâtă [să i se ia capul], Măria sa a fost adus pe podina cetățuii/ și s-a uitat la lume fără supărare și fără frică./
A strigat Măria sa de sus către norodul îmbulzit câtă frunză și iarbă:/
– Să știți, oameni buni,/ că pieirea mea e poruncită de turci./ (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
c) Într-una din adunările noastre la Ștefan Golescu, Heliade ne-a citit o invocație.../ care anevoie ar fi fost înțeleasă chiar de clasele cele culte./ Acea scriere o propunea ca proclamație și manifest al șefilor revoluțiunii./ Atunci i s-a spus/ că proclamația către popor era deja redactată de noi toți înainte de venirea sa între noi./ (Ion Ghica, *Nicu Bălcescu.*)
d) – Jupân Hudici a fost lovit pe cale,/ când se întorcea acasă./ A fost furată jupânița Marușca./ (M.Sadoveanu, *Frații Jderi.*)

3. Subliniază cu o linie verbele la diateza pasivă și cu două linii verbele la timpurile compuse ale diatezei active formate cu auxiliarul *a fi.* Fă analiza morfologică a verbelor.
a) Tătarul puse cornul la gură și dădu și el semn lui Pehlivan. După un sfert de ceas îl găsiră. ... Se bucură numaidecât că a fost găsit de stăpânul lui. Înștiințare că ar fi aflat ceva despre bourul cel bătrân nu putu da. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi.*)
b) Într-o bună dimineață Porojan a fost dat pe mâna unui brutar ca să învețe a plămădi pâini, colaci, cozonaci etc., și eu am fost trimis la pensionul d-lui Cuénim ca să învăț tot ce se învăța pe atunci. (V. Alecsandri, *Porojan.*)
c) Ce-i pasă bietei turme în veci nenorocită,
Să știe de ce mână va fi măcelărită
Și dacă are unul sau mulți apăsători? (Gr. Alexandrescu, *Anul 1840.*)
d) De nu m-ar fi oprit văcarul satului, aș fi nimerit desigur și câte un graure din cei care zboară printre vitele din cireadă. (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)
e) Dacă cineva ar fi priceput glasul izvorului, ar fi înțeles că jălea într-o lungă doină pe Ileana, împărăteasa cea bălaie a lui Făt-Frumos. (M.Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*)

II. *Diateza pasivă poate fi exprimată și prin* **verbe cu formă activă construite cu pronumele reflexiv în acuzativ:**

S-**au deschis** porțile (*Au fost deschise* porțile).

Subiectul gramatical *porțile* suferă acțiunea exprimată de verbul *s-au deschis.* **Mijlocul de verificare** pentru diateza pasivă construită cu pronumele reflexiv în acuzativ *este posibilitatea de a înlocui această construcție prin pasivul format cu verbul* **a fi: s-au deschis = au fost deschise.**

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele la diateza pasivă construită cu pronumele reflexiv în acuzativ, apoi scoate-le din texte și fă verificarea diatezei pasive. Subliniază cu două linii verbele la diateza pasivă construită cu verbul *a fi.*
a) Astfel, la un ceas după miezul nopții, au ajuns. S-au tras zăvoarele, s-au deschis porți, căruța și călărețiii au intrat; porțile s-au închis și au sunat zăvoarele iar... făcliile și candelele s-au tras de la ferestrele dinspre ogradă. Unchesul Petrea Gânj se mira de asemenea casă fermecată... Când, deodată, s-a deschis o ușă chiar lângă tâmpla lui și stăpânul a ieșit ca o umbră. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)

b) Înainte chiar de luna lui martie 1848, Nicu Bălcescu a fost însărcinat de comitet a redacta proclamația revoluționară; și s-a ordonat îndată o adunare de mai mulți amici la Nicolae Golescu, unde s-a citit acea proclamațiune, astfel cum a apărut în București și la Izlaz în ziua izbucnirii revoluțiunii. (Ion Ghica, *Nicu Bălcescu.*)

c) Nici nu se încheia luna, și soarta domnului Moldovei fu hotărâtă (de turci) în ochii tuturora... Alexandru fu ales domn în locul lui Aron, dar... până la sărutarea hainei (sultanului), la primirea steagului..., mai trebuia timp, atâta anume, cât să se adune banii darurilor. (N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul.*)

2. Subliniază cu o linie verbele pasive construite cu pronumele reflexiv *se* și cu două linii verbele reflexive impersonale. Scoate din texte verbele la pasivul reflexiv împreună cu subiectele propozițiilor respective și înlocuiește pasivul reflexiv prin pasivul construit cu verbul a fi.

a) S-a făcut drum-de-fier;/ s-au astupat uliți; [care erau,] s-au desfundat altele/ care nu erau...;/ s-au clădit case frumoase în stil modern...;/ școala (care era) s-a mărit,.../ și s-au înființat încă altele două./ (I. Al. Brătescu-Voinești, *Până Trăsnea Sfântul.*)

b) Acum se aud mii și mii de vești./ Se povestesc mii și mii de întâmplări una mai grozavă decât alta./ (Z.Stancu, *Desculț.*)

c) Vitoria se gândea.../ că numaidecât trebuie/ ...să mai afle/ ce vorbe s-au mai spus/ și ce iscodiri s-au mai îndeplinit/... Jignită a fost munteanca mai ales de faptul/ că nici unul... n-a spus o vorbă creștinească pentru sufletul lui Nechifor./ (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)

3. Fă o narațiune în care să folosești diferite verbe la diateza pasivă construite cu pronumele *se* și următoarele verbe reflexive impersonale: *a se întâmpla, a se spune, a se auzi, a se zări, a se părea.*

III. Verbele la diateza pasivă (la moduri personale) *au funcția de* **predicat verbal**, *indiferent de felul în care este construit pasivul* (cu pronumele reflexiv *se* sau cu verbul *a fi*). **Să nu confunzi** *predicatul verbal exprimat printr-un verb la diateza pasivă, construită cu auxiliarul „a fi", cu predicatul nominal format din verbul copulativ „a fi" și participiul cu valoare adjectivală.*

Exercițiu

Subliniază cu o linie predicatele verbale exprimate prin verbe la diateza pasivă și cu două linii predicatele nominale exprimate printr-un participiu cu valoare adjectivală și verbul copulativ *a fi*.

a) Zăpada era bătută și ei alunecau strașnic. Uneori se țineau strânși unul de altul. Alteori răsucirea era așa de repezită, că șirul se rupea, și mai ales cei din coadă erau zvârliți departe de-a berbeleacul în zăpada. (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)

b) Într-acele plaiuri, în care el găsise mai întâi mulțumirea, acum totul era ofilit. El cercă să ridice de la pământ arcul și săgețile, ghioaga și praștia, dar armele erau ruginite, puterile-i erau slăbite, ochiul vedea tulbure la țintă. (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)

c) La Gheboși, fu deșteptat de un spectacol feeric. În bătaia splendidă a lunii, întinderi mari de peisaj alcătuiau un smârc ingenios. Smârcul era compus dintr-o infinitate de mici bazinuri perfect circulare. Broaștele orăcăiau de aproape și de departe... și cântecul lor fu înregistrat de Adam Celăreanu ca un concert delicios. (G. Călinescu, *Necunoscut.*)

d) – Ești tu încredințat de asta, meștere Drăghici?
– Nu sunt încredințat, numai mă tem. Mai sunt și altele amestecate, de care grăiesc unii și alții. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi.*)

e) Sultan-Soliman a poruncit să fie ridicat din cortul său leșul palid și să fie lepădat spre marginea taberii, ca să se îndestuleze de vederea lui oștile. (M.Sadoveanu, *Roxelana.*)

Verbe active unipersonale și impersonale

I. a. *Verbele care arată fenomene ale naturii (a ploua, a tuna, a fulgera, a ninge, a trăsni) sunt* **unipersonale**, *având numai persoana a III-a, și* **impersonale**, *pentru că acțiunea nu este făcută de o anumită persoană.*

Exercițiu

Subliniază verbele unipersonale și impersonale care arată fenomene ale naturii și fă analiza lor morfologică.

a) Colea pe la cină începu a ploua, de gândeai că o să piară-lumea; fulgera și bubuia de se clătinau oalele-n cui. (Vol. *Din folclorul nostru.*)

b) Asupra noastră fulgeră, trăsnește și bat puhoaiele. (M.Sadoveanu, *Baltagul.*)

c) – Paștele prea e în vară...
– Ce pustia de vară, nene Tudose, nu vezi că plouă și fulguiește?
– Ei, fulguiește, fulguiește... tu nu vezi că nu ține? (B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose.*)

d) Afară plouă, ninge! afară-i vijelie,
Și crivățul aleargă pe câmpul înnegrit. (V. Alecsandri, *Serile la Mircești.*)

b. Fii atent la ortografia verbului **a plôua**, *a cărui rădăcină este terminată în „u": a plou/a.* La toate modurile și timpurile, trebuie observată scrierea corectă a rădăcinii verbului: *a plouа, plouă, plouа, a plouat, plouase, va plouа, să plouă, ar plouа, ar fi plouat, plouând.* **Este greșit** *să scriem*: ploa, plooa, plooat, ploat, ploând.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu verbul *a ploua* la timpurile și modurile indicate înaintea fiecărui text.

indicativul prezent

a) După zece zile de puhoi, lumea așteaptă zilele Dochiei, când ninge,... și strălucește soarele de câte nouă ori într-o zi. (M.Sadoveanu, *Nopțile de Sânziene.*)

[1]) *participiu*; [2]) și [3]) *indicativ prezent.*

b) În faptul zilei, streșinile plâng.
Pădurea stă [1]) ..... ca o curcă.
Natura calcă cu piciorul stâng:
Pe-aici când [2]) ..... – [3]) ..... nu se-neurcă! (G. Topârceanu, *Plouă.*)

[1]) *indicativul prezent*; [2]) *condițional-optativul prezent, precedat de pronumele „i-".*

c) Bunica n-are corăbii, dar parcă i s-au înecat corăbiile, șlepurile, dubasurile. [1]) ..... ori ninge în arie, în sat, în câmp. Parcă i-ar ninge și [2]) bunicii în cerul gurii. (Z.Stancu, *Desculț.*)

mai mult ca perfectul cu aspect negativ.

d) De douăzeci şi una de zile... în partea câmpului, gospodarii nu mai puteau cosi otava. (M.Sadoveanu, *Fraţii Jderi.*)

2. Construieşte câte o propoziţie în care să se afle verbul *a ploua* la infnitiv, perfectul compus, conjunctivul perfect, participiu şi gerunziu.

c. Verbele **a fulgera, a tuna, a ninge, a ploua, a trăsni** pot fi folosite *cu sens figurat*, singure sau în diferile expresii, pentru a exprima *acţiuni atribuite persoanelor sau lucrurilor*. În acest caz ele *nu mai sunt impersonale, ci* **personale:**

– *a fulgera* – a luci, a scânteia, a sclipi (ca un fulger);

– *a tuna şi a fulgera* – se spune despre o persoană furioasă, care face scandal, trânteşte şi bufneşte;

– *a trăsni* – a lovi pe cineva ca un trăsnet.

Expresia *parcă tot îi ninge şi-i plouă* se referă la o persoană mereu nemulţumită şi posomorâtă – verbele sunt impersonale.

Exerciţii

1. Subliniază cu o linie verbele impersonale care arată fenomene ale naturii, folosite cu înţelesul lor propriu, şi cu două linii, pe cele folosite cu sens figurat, ca verbe personale, singure sau în diferite expresii. Arată care este sensul verbelor sau al expresiilor respective.
   a) Odată însă, ... iată că se iveşte, pe neaşteptate, un nour negru ca cărbunele, din care începu a fulgera şi a tuna de clocoteau munţii. (Vol. *Din folclorul nostru.*)
   b) Tot fulgeră de dincolo de moarte,
   Însângerata spadă-a lui Mihai. (P. Cerna, *Către pace.*)
   c) C-un răcnet de mânie a tras de la chimirul lui mare-armaş jungherul din teaca de fildeş şi l-a fulgerat sub coasta stângă a bătrânului. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
   d) El duce regelui răspuns
   Din tabără .....
   .....
   Pe Fulger mort! Pe-un mai străin
   L-a fulgerat un braţ hain!
   (G. Goşbuc, *Moartea lui Fulger.*)
   e) ...cine a făcut lumea, cu deşertăciunile ei, la unii tună şi fulgeră, iar pe alţii îi îmbuibă cu norocul ca pe curcani cu nuci. (B. Şt. Delavrancea, *Sultănica.*)
   f) (El) astăzi aprobă influenţa morală în alegeri, influenţă în contra căreia a tunat şi fulgerat când era practicată de alţii. (Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*)
   g) – Lasă dumneata asta; ştiu c-a plouat; am văzut c-a plouat. Dar ploaia stă, că nu-i potopul lui Noia. Şi dacă a stat ploaia, socotim că se poate pune la cale prigoana împotriva sălbătăciunilor. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
   h) Dar apa, cum năvăli,... smulse şi dumică roata morii şi morarul rămase şi plouat şi fiert, ca vai de el. (B. Şt. Delavrancea, *Moş-Crăciun.*)
2. Fă o naraţiune în care să foloseşti verbele *a tuna, a fulgera, a ninge, a ploua*, singure sau în diferite expresii, exprimând acţiuni atribuite persoanelor sau lucrurilor.

II. a. *Verbul* **a trebui** *este* **unipersonal,** *având forme numai pentru persoana a III-a* şi **impersonal** *cu sensul* **e necesar, se cuvine, se cade.**

Verbul *a trebui* păstrează în conjugare, la toate modurile şi timpurile, vocala „**i**“: *trebuie, trebuia, a trebuit* etc.

Exerciţiu

Alcătuieşte câte două propoziţii sau fraze în care să se afle verbul *a trebui* la indicativ prezent şi la imperfect.

b. *La indicativ prezent forma* **trebuie** *se foloseşte atât la singular cât şi la plural,* deci indiferent de numărul la care se află substantivul sau pronumele cu funcţia de subiect:

Ne trebuie **un om** priceput; *Ne trebuie* **oameni** pricepuţi; **El** *trebuie* să ştie; **Ei** *trebuie* să ştie.

Nu sunt recomandabile formele „trebuieşte“, „trebuiesc“. Numai la *conjunctivul prezent* şi la *viitorul format cu conjunctivul* se poate folosi forma *trebuiască;* **să trebuiască; o (are) să trebuiască.**

Exerciţiu

Construieşte câte o propoziţie cu predicatul exprimat prin verbul *a trebui* la indicativ şi la conjunctiv prezent şi cu subiectele exprimate prin substantivele: *flori, apă, unelte, muncitori.*

III. *Verbele* **a începe, a continua** *şi* **a înceta** *sunt* **impersonale** *când se referă* **la un verb impersonal:**

A început (*a continuat, a încetat*) **a ploua, a ninge, a se înnora, a se vorbi** etc.

În propoziţiile de acest fel **verbele impersonale** *a începe, a continua, o înceta au ca* **subiect verbul impersonal la infinitiv.**

Compară situaţia de **verbe impersonale** a verbelor *a începe, a continua, a înceta* din construcţiile de mai sus *cu aceea de* **verbe personale** *din propoziţiile în care verbele respective* **sunt determinate de infinitivul** *cu funcţia de* **complement obiect direct al unor verbe personale:**

Am (ai, a etc.) **început** (*continuat, încetat*) **a citi, a lucra** etc.

Exerciţiu

Construieşte câte două propoziţii cu verbele *a începe, a continua, a înceta*, folosite: **1.** *ca verbe personale; 2. ca verbe impersonale.* Motivează oral cele două valori date verbelor respective.

Verbe reflexive unipersonale şi impersonale

Tot unipersonale prin formă şi impersonale prin conţinut sunt şi următoarele verbe reflexive, care arată fenomene ale naturii: *se luminează* (de ziuă); *se înserează, se înnoptează, se înnegurează, se întunecă.*

Fii atent la ortografia verbelor „*se* **înn***optează*“, *se* **înn***orează, se* **înn***egurează*“, care se scriu *cu doi „n“:* primul face parte din prefixul „**în**“, iar al doilea reprezintă

sunetul cu care încep substantivele **n**oapte, **n**or, **n**egură, de la care s-au format verbele respective.

Exerciții

1. Construiește câte o propoziție dezvoltată cu predicatul exprimat prin verbele: *a se* **înn**opta, *a se* **înn**ora, *a se* **înn**egura.
2. Fă o compunere în care să folosești verbe impersonale active și reflexive care arată fenomene ale naturii.

Expresii verbale unipersonale prin formă și impersonale prin conținut

Expresiile verbale unipersonale prin formă și impersonale prin conținut *sunt formate din verbul* **a fi** *și un adverb*: **e bine, e lesne, e așa (așa-i), e greu, e sigur, e posibil, e imposibil** etc.

Propozițiile cu predicate nominale exprimate prin expresii verbale unipersonale au (în cadrul lor) subiectul exprimat, de obicei, printr-un verb la infinitiv sau la supin: *E lesne* **a trece** râul; *E lesne* **de trecut** râul. Subiectele lor răspund la întrebarea ce?: Ce *e lesne*? **a trece, de trecut.**

Exerciții

1. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin expresiile verbale *e bine, e greu, e imposibil* la indicativul prezent și la condițional-optativul prezent și cu subiecte exprimate prin verbe la infinitiv și la supin.
2. Subliniază cu o linie predicatele exprimate prin expresii verbale unipersonale și cu două linii subiectele propozițiilor în care se află expresii verbale unipersonale.
   a) E ușor a scrie versuri — Înșirând cuvinte goale
      Când nimic nu ai a spune, — Ce din coadă au să sune.
      (M.Eminescu, *Criticilor mei.*)
   b) E lesne bogatului a porunci, dar e greu săracului a împlini. (*Folclor.*)
   c) Pentru niște sărăcuți ca noi e greu de făcut trebi de aceste, dar la o împărăție..., nu se mai bagă în seama. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
   d) – Mai bine de cei care au murit. Nu mai duc nici o grijă.
      – De murit e ușor. De trăit e mai greu...,dar trebuie să trăim. (Z.Stancu, *Desculț.*)

Rolul stilistic al verbului

I. În narațiunile care evocă fapte din trecutul istoric sau din viața autorului ori a unui personaj, scriitorii folosesc de multe ori *prezentul în locul trecutului*, pentru ca narațiunea să prindă mai multă viață, să fie mai dinamică, mai impresionantă și pentru a-l face astfel pe cititor să vadă și să trăiască faptele ca și cum s-ar desfășura în fața ochilor săi.

Prezentul folosit pentru povestirea faptelor din trecutul istoric sau folosit de povestitor în prezentarea faptelor din viața sa ori a unui personaj se numește **prezentul istoric** sau **prezentul dramatic.**

Exerciții

1. Analizează textele următoare astfel: observă dacă acțiunea se petrece în momentul când scriitorul povestește faptele sau în trecut; subliniază verbele la prezentul istoric (prezentul dramatic); înlocuiește-le (mintal) cu trecutul (perfectul compus) și arată ce ar fi pierdut narațiunea dacă în locul prezentului s-ar fi folosit trecutul.
   a) El (Mihai Viteazul) hotărăște atunci a se jertfi ca altă dată și a cumpăra biruința cu primejdia vieții sale... Smulge o secure ostășească de la un soldat, se aruncă în coloana vrăjmașă ce-l amenință mai de aproape, doboară pe toți cei ce se încearcă a-i sta împotrivă, ajunge pe Caraiman-Pașa, îi zboară capul, izbește și pe alte capete de vrăjmași și, făcând minuni de vitejie, se întoarce la ai săi plin de trofee și fără a fi rănit. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)
   b) Dar iată-l! E vodă, ghiaurul Mihai! — El vine spre pașă: e groază și vai,
      Aleargă năvală nebună. — Că vine furtună.
      Cutreieră câmpul tăind de pe cai –
      (G. Goșbuc, *Pașa Hassan.*)
   c) Cât pe ce să puie mâna pe mine! Și eu fuga și ea fuga, și eu fuga și ea fuga, până ce dăm cânepa toată palancă la pământ... Și după ce facem noi trebușoara asta, mătușa nu știu cum se încâlcește prin cânepă, ori se împiedică și cade jos. Eu atunci iute mă răsucesc într-un picior, fac vreo două sărituri mai potrivite, mă azvârl peste gard de parcă nici nu l-am atins, și-mi pierd urma, ducându-mă acasă și fiind foarte cuminte în ziua aceea. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie.*)
   d) Codrul clocoti de zgomot și de arme și de bucium,
      Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
      Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă;
      Călării împlu câmpul și roiesc după un semn
      Și în caii lor sălbatici bat cu scările de lemn.
      Pe copite iau în fugă fața negrului pământ,
      Lănci scânteie lungi în soare, arcuri se întind în vânt
      Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni
      Orizontu-ntunecându-l, vin săgeți de pretutindeni,
      Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie. (M. Eminescu, *Scrisoarea III.*)
2. Caută în *Scrisoarea III* de M. Eminescu, în *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă sau în alte opere de înfățișare a trecutului patru fragmente cu prezentul istoric (prezentul dramatic).
3. Fă o compunere în care să povestești amintiri din viața ta folosind prezentul.

II. Prin folosirea **verbelor onomatopeice**[192], scriitorul urmărește să transmită cititorului o imagine artistică mai sugestivă a aspectului de viață prezentat și să-l facă nu numai să vadă, ci să și audă cele ce se petrec.

Exercițiu

Subliniază verbele onomatopeice din textele următoare și arată ce a realizat scriitorul prin folosirea lor:

[192] Cuvânt (cuvinte) *onomatopeic* (*onomatopeice*) – adjectiv derivat de la substantivul *onomatopee* = „Cuvânt care prin elementele lui sonore imită sunete, zgomote etc. din natură; cuvânt imitativ". (DEX)

a) Dar când ajung — Haiducii mei doinesc
La cotituri, — Toți trei;
Un chiot lung — Și clocotesc
Din mii de guri — Și hohotesc
Dărâmă stânci. — Păduri adânci. (Șt. O. Iosif, *Doina.*)

b) Vânători și căruțași, mărțoage și dulăi, culcați toți la pământ, dorm ca duși, la târlă!... „Singure, stelele nopții se uită de pe cer la dânșii; ei aud cu urechea toată acea nenumărată lume de insecte ce se strecoară prin ierburi, țiuind, scârțâind, fluierând, șuierând și toate acele mii de glasuri se-nalță cu răsunet potolit în tăria nopții, se limpezesc în aerul ei răcoros și leagănă în somnie auzul lor aromit". (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)

c) Durduind soseau călării ca un zid înalt de suliți,
Printre cetele păgâne trec rupându-și large uliți. (M.Eminescu, *Scrisoarea III.*)

d) Porumbiștile, holdele de grâu și de ovăz, cânepiștile, grădinile, casele, pădurile, toate zumzueau, șușoteau, fâșâiau, înțelegându-se între ele și bucurându-se de lumina ce se aprindea din ce în ce mai biruitoare și roditoare. (L. Rebreanu, *Ion.*)

III. Personificarea se realizează de cele mai multe ori cu ajutorul verbului, atribuind unui lucru sau unui animal acțiuni pe care nu le pot face decât persoanele.

Se scuturau frunzele toamnei, și *semincerii* cei bătrâni de sute de ani **oftau** aspru și se pregăteau pentru o nouă iarnă. (M.Sadoveanu, *Neamul Șoimărești lor*.)

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele cu ajutorul cărora se realizează o personificare și cu două linii substantivele care denumesc obiectele personificate.
   a) De ce, dar, n-ar plânge florile sau nu s-ar bucura și ele cu lacrimi de rouă și de ce codrii nu s-ar tângui cu glasuri de vânt? Și de ce, încă, n-ar geme râurile cu eterne suspinuri de ape?... Și era în ceruri atâta strălucire, pe pământ atâta liniște sfântă! (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*)
   b) Dar ce zgomot se aude înaintea noastră?... Este Jiul, puternicul Jiu, care se zbate și strigă, sugrumat între două stânci uriașe ce vor să-i ție calea... Voinicul, frumosul râu se smulge din brațele monștrilor și pleacă hăulind devale. Iată-l tolănit într-un larg boschet de plute... Și-n tăcerea adâncă a codrului, biruitorul doarme – o ațipire de-o clipă, sub grija bătăliilor viitoare.
   Din când în când îi vin ajutoare; pâraie repezi, desfundate din văgăuni întunecoase, gonesc curmăturile munților și-i caută, îl strigă de departe și Jiul le aude, le cheamă și le soarbe lacom în undele lui. (Al. Vlahuță, *România pitorească*)
   c) Iată lacul. Luna plină, — Tremurând cu unde-n spume,
Poleindu-l, îl străbate; — Între trestie le farmă
El aprins de-a ei lumină, — Și visând o-ntreagă lume
Simte-a lui singurătate. — Tot nu poate să adoarmă
(M. Eminescu, *Lasă-ți lumea...*)
2. Fă o descriere în care să folosești verbe onomatopeice și verbe cu ajutorul cărora să realizezi personificarea unor obiecte.

IV. Repetiția verbului poate fi folosită cu scop stilistic, scriitorul urmărind prin aceasta să-l facă pe cititor să-și imagineze timpul îndelungat al desfășurării acțiunii, intensitatea sau repeziciunea ei ori impresia puternică pe care o produce o anumită acțiune:

Se tot *duc, se duc* mereu, | (timpul îndelungat al
Trec în umbră, pier în vale, | desfășurării acțiunii)
Iară cornul plin de jale | (impresia puternică pe care o
Sună dulce, *sună* greu. | produce sunetul cornului)
(M. Eminescu, *Povestea teiului*)

Exerciții

1. Subliniază verbele care se repetă și arată în ce scop au folosit scriitorii respectivi repetiția verbului.
   a) Să-l fi văzut Măria voastră...! Lac de apă. Și suie, suie până ce ajunse pe creastă. Acolo întinse ocheanul și cătă, cătă pân'se opri. Făcu cu mâna. Scoase coiful... Veni și Roșu... Împăratul căzu cu fruntea în țărână. Irina îl ridică, cu mâinile ei, și plânseră, plânseră, amestecându-și lacrimile. (B. Șt. Delavrancea, *Stăpânea odată...*)
   b) – Da. Ș-a pornit înainte, către Sfânta-Duminică. Ș-a mers, ș-a mers... Ș-a mers înainte... Ș-a mers... (M. Sadoveanu, *Făt-Frumos-Măzărean*)
   c) Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare,
   Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare. (M. Eminescu, *Scrisoarea III*)
2. Compune o narațiune în care, prin repetiția unor verbe, să redai durata, intensitatea, repeziciunea acțiunii sau să insiști asupra unei acțiuni care te-a impresionat.

În afară de procedeele stilistice menționate, verbul mai poate fi folosit și pentru *realizarea* **prozei rimate.** Proza rimată este folosită mai ales în basme și ea rezultă din juxtapunerea unui șir de propoziții în care verbele, la același timp și la aceeași persoană, sunt plasate de obicei la sfârșitul propoziției. De exemplu:

– De asta și eu *mă anin/* și *mă închin* la cinstita fața voastră, ca la un codru verde, cu un poloboc de vin și cu unul de pelin,/ zise Gerilă./ Și hai/ de-acum *să dormim,/* mai acuș *să ne trezim,/* într-un gând *să ne unim,/* pe Harap-Alb *să-l slujim/* și tot prieteni *să fim,/* căci cu vrajbă și urgie raiul *n-o să dobândim./* (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

Exerciții

1. Subliniază în textele următoare verbele cu ajutorul cărora se realizează proza rimată. Dacă verbele respective au și un anumit rol stilistic, analizează și acest rol.
   a) Pe când ea căta la dânsul/ și zâmbea,/ lui i se năluceа/ ... că câmpul înflorise/ și cerul se luminase,/ iar [când ea deschise gura/ ca să-i vorbească,] pentru dânsul munții răsunară,/ apele se turburară,/ brazii se scuturară,/ codrii se treziră,/ frunzele șoptiră, stelele sclipiră/ și în loc se oprira./ (Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*)
   b) Dar toată suflarea și făptura de primprejur îi țineau hangul:/ vântul gemea ca un nebun,/ copacii din pădure se văicăreau,/ pietrele țipau,/ vreascurile țiuiau,/ și chiar lemnele de pe foc pocneau de ger./ Iară veverițele, găvozdite una peste alta în scorburi de copaci, suflau în unghii/ și plângeau în pumni, blăstămându-și ceasul/ în care s-au născut./ Mă rog,/ foc de ger era,/ ce să vă spun mai mult./ (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
2. Fă o narațiune în care să folosești fraze cu proză rimată.

Verbul

(Schemă recapitulativă)

Categoriile gramaticale *ale verbului*: **diateza, modul, timpul, persoana, numărul.**

Conjugările și caracteristicile lor
- I – **-a** (*a cânt***a**)
- II – **-ea** (*a tăc***ea**)
- III – **-e** (*a fac***e**)
- IV – **-i** (*a cit***i**), **-î** (*a hotăr***î**)

Diatezele

- **activă** – *acțiune* **a subiectului.**
  eu *cânt*, tu *cânți*, el *cântă* etc.
  Verbe **active pronominale**: cu *pron. refl.* **c. ob. dir.** sau **c. ob. indir.** *cu funcția pronumelui refl. marcată prin* **pron. pers. accentuat**:
  Ac. **mă** *apăr* **(pe mine), te** *aperi* **(pe tine), se** *apără* **(pe sine, pe el, pe ea)** etc.
  D. **îmi** *aduc* **(mie), îți** *aduci* **(ție), își** *aduce* **(sieși, lui, ei)** etc.
- **reflexivă** – *acțiune* **a subiectului, marca gramaticală** *pron. reflexiv* **fără funcție sintactică**
  A. *Verbe* **reflexive personale:**
  Ac. *mă gândesc, te gândești, se gândește* etc.
  D. *îmi închipui, îți închipui, își închipuie* etc.
  B. *Verbe* **reflexive impersonale**
  se cuvine, se cade, se întâmplă, se pare, se poate, se zice, se spune, se vede, se aude, se înserează, se înnoptează etc.
- **pasivă** – *acțiune îndeplinită de altcineva și* **suferită de subiect.**

exprimarea:
- *verbul* **a fi + participiul** *acordat cu subiectul:*
  sunt (*ești, este*) **lăudat(ă);**
  suntem (*sunteți, sunt*) **lăudați (lăudate).**
- **pasivul reflexiv** (*reflexivul pasiv*)**:**
  se + verb *cu formă activă:*
  se plantează (= *sunt plantați*) pomi;
  s-au plantat (= *au fost plantați*) pomi.

Modurile

- *personale* (predicative) – acțiune sigură:
  - **indicativul:** cânt, am cântat etc.
  - **imperativul:** *cântă! cântați!*
  - **conjunctivul:** *să cânt, să cânți, să cânte* etc.
  - **condițional-optativul:** *aș* (*ai, ar, am, ați, ar*) *cânta*

  – acțiuni realizabile
- *nepersonale* (nepredicative):
  - **infinitivul:** *a cânta, a citi* etc. – numele acțiunii
  - **participiul:** *cântat, citit, scris* etc. – acțiune trecută
  - **supinul:** *de* (*pentru* etc.) *cântat, citit* – numele acțiunii
  - **gerunziul** *cântând, citind* – împrejurare a altei acțiuni: **citind,** *m-am lămurit* – felul altei acțiuni: *vine* **alergând**

Timpurile

- *indicativului*:
  - **prezentul** *cânt, cânți, cântă* etc.
  - **trecutul:**
    - **imperfectul:** *cântam, cântai, cânta* etc.
    - **perfectul compus:** *am cântat, ai cântat, a cântat* etc.
    - **perfectul simplu:** *cântai, cântași, cântă* etc.
    - **mai mult ca perfectul:** *cântasem, cântași, cântase* etc.
  - **viitorul:**
    - **viitorul:** *voi* (*vei, va* etc.) *cânta*
    - *forme* **cu conjunctivul:** *am să cânt, ai să cânți, are să cânte* etc.; *o să cânt* (*să cânți, să cânte* etc.)
    - **viitorul anterior:** *voi* (*vei, va* etc.) *fi cântat*
- *conjunctivului*:
  - **prezentul:** *să cânt, să cânți, să cânte* etc.
  - *fără* **să** (pers. 3): *cânte. citească* (el)
  - **perfectul:** *să fi cântat*
- *cond.-optativului*:
  - **prezentul:** *aș* (*ai, ar* etc.) *cânta*
  - **perfectul:** *aș* (*ai, ar* etc.) *fi cântat*
- *infinitivului*:
  - **prezentul:** *a cânta*
  - **perfectul:** *a fi cântat*

Alcătuirea formelor compuse

- *cu infinitivul* (*a cânta, a cîti*)
  - *viitorul: voi cânta* (*cîti*)
  - *cond.-optativul prezent: aș cânta* (*cîti*)
  - *imperativul negativ: nu cânta* (*cîti*)*!*
- *cu participiul* (*cântat, cîtit, scris*)
  - *perfectul compus: am cântat* (*cîtit, scris*)
  - *viitorul anterior: voi fi cântat* (*cîtit, scris*)
  - *conjunctivul perfect: să fi cântat* (*cîtit, scris*)
  - *cond.-optativul perfect: aș fi cântat* (*cîtit, scris*) *infinitivul perfect: a fi cântat* (*cîtit, scris*)

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Mihai-Vodă ieși din București cu opt mii de ostași și merse de înfipse tabără în drumul Giurgiului, la satul Măgureni... Acolo el adună lângă sine pe capetele armatei și împreună cercară sfat cum să apere mai bine țara. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*)

b) Greierul, cântăreț neobosit al zilelor de vară, amuțise istovit: veverița pusese frâu neobositei sale zburdălnicii. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*)

c) Cincizeci de ani de când împăratul purta război c-un vecin al lui. Murise vecinul și lăsase de moștenire fiilor și nepoților ura și vrajba de sânge. Cincizeci de ani, și numai împăratul trăia singur, ca un leu îmbătrânit... – împărat ce-n viața lui nu râsese niciodată, care nu zâmbea nici la cântecul nevinovat al copilului... (M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*)

d) – Faceți sat și închideți iaz. Și să fiți ai Moldovei, care vă dă pâne și milă. Aici sunt scrise hotarele în veci. Să meargă slujitorii mei să le însemne. Și eu însumi, la hotarul din fund, voi bate cu toiag pe coconul nostru ca să-și aducă aminte mai târziu de hotărârea Domniei mele. (M. Sadoveanu, *Frații Jderi*)

e) Păstorul care-și părăsește turma e mai rău ca acela care o conduce greșit, căci turma singură se risipește, pe când cu păstori, buni sau răi, tot nu se pierde. (L. Rebreanu, *Răscoala*)

f) Creangă fu declarat la „Junimea" admirabil „scriitor poporal", caracterizare ce-l urmărește toată viața, iar Maiorescu de la București va consfinți că scrierile lui „sunt o adevărată îmbogățire a literaturii noastre". (G. Călinescu, *Ion Creangă*)

g) Ascultau în tăcere. Din când în când se auzeau pocnete de pușcă și glasul vânătorului strigând: „apporte!". Mai târziu căruța s-a depărtat înspre vânător pe drumeagul lăstarului; încet-încet pocnetele și strigătele s-au pierdut, s-au stins și, în tăcerea serii care se lăsa, nu se mai auzea decât cântecul greierilor, iar când s-a înnoptat și răsărea luna dinspre Cornățel, au auzit deslușit glasul mamei lor chemându-i din capul mirиștii: „Pitpalac! Pitpalac!". (I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*)

h) Într-o zi fierbinte din luna lui cuptor, harapnicul lui Șerampei buzatul a prins a pocni din pistol în capul satului; cânii au început a lătra în toate părțile, cei patru cai negri încordați, cu stele-n frunte, veneau bulziș, mâncând pământul și sunându-și clopotele de argint. (M. Sadoveanu, *Rătăcirea lui cuconu Toderaș*)

i) – Ce-a fost, ce-ar fi putut să fie s-a isprăvit, mămucă... Până în două săptămâni, ori mă adormi cu farmecele tale, ori mă arunc în Olt. Nu-mi mai da nici un sfat, nu te mai gândi la nici o mântuire, căci nu mai e nici una. Oleana se cunună de duminică într-o săptămână. Sâmbătă, în ajun, să tragi peste mine un stânjen de pământ...
– Mămucă, mămucă..., te-am văzut în rădvanul de nuntă, la picioarele Olenei, gătită de mireasă, cântându-i din vioară, și apoi pe tine și pe ea, îmbrățișați și morți în fundul Oltului, și pe blestemata de mine m-am văzut cu un stol de corbi pe cap... (G. Galaction, *Copca Rădvanului*)

j) Mie mi-e drag românul și știu a prețui bunătățile cu care l-a înzestrat natura. Mi-e drag să-l ascult și să-l privesc, căci e simplu și frumos la înfățișarea lui, vesel și poetic în graiul său. (V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*)

k) – Tu ești mare acum, băiatule... Tu trebuie să înțelegi că fac tot ce se poate face... Dar e greu... când ești singură... și crești cinci copii și cauți să-i ții în școli... (Camil Petrescu, *Un om între oameni*)

l) – Măi, d-apoi când te-oi lua cu harapnicul, n-ai să-ți aduci aminte de datoria ta?... Acum n-au să te prindă zece ogari!
– Bine, domnule, dacă-i cu supărare și cu război, eu m-oi duce și-oi aduce pe cine m-ai trimis. A veni cu stăpâna și boierul de la Luncavăț, pe care cred că-l cunoști Domnia ta. (M. Sadoveanu, *Paștele blajinilor*)

m) Peste trei zile și trei nopți, feciorul de împărat iarăși bătu la fereastră. Acuma fata de împărat se apropie de fereastră și grăi cu glas blând:
– Ți-am zis să mergi pe calea pe care ai venit; spini să-ți crească în cale și flori să-ți rămână pe urmă. (I. Slavici, *Ileana cea șireată*)

n) – ...Știu că umblați după patalamale care să vă mai ușureze viața. De altfel, chiar dacă n-o să străluciți la lucrarea scrisă, o să mai stăm de vorbă și la examenul oral... Începeți și nu vă grăbiți. Pentru că se știe că graba strică treaba. (Z. Stancu, *Pădurea nebună*)

o) – Spune-mi, zmeule spurcat, unde ai ascuns tu soarele și luna...
Se codea zmeul..., dară Greuceanu îi mai zise:
– Spune-mi-vei ori nu, eu tot le voi găsi, și încă și capul reteza-ți-l voi. (P. Ispirescu, *Greuceanu*)

p) Și nime-n urma mea
Nu-mi plângă la creștet
Doar toamna glas să dea
Frunzișului veșted.
Pe când cu zgomot cad
Izvoarele-ntruna,
Alunece luna
Prin vârfuri de brad.
(M. Eminescu, *Mai am un singur dor*)

q) O, Golia tu! Pândit-ai așa de amară-vreme!
Dar toate ale țării și plângeri, și blesteme,
Ajungă-te de-a pururi și n-ai mai fi trăit!
.....
Așa sfârșit să aibă în veci de veci trădarea!
Iar lupii fie-ți preoți și gura lor mormânt! (G. Coșbuc, *Golia ticălosul*)

r) – I-auzi, măi leneșule, ce spune cucoana... Iacă peste ce noroc ai dat, bată-te întunericul să te bată, urâciunea oamenilor! (Ion Creangă, *Povestea unui om leneș*)

s) Nu vă îndoiți, o să vină
Ziua aceea
Orbitoare ca o solie
Vibrând în lumină.
(A. Blandiana, *Ziua mâniei*)

ș) Afară plouă mărunțel, ploaie rece de toamnă. (I. L. Caragiale, *În vreme de război*)

t) În acele clipe simțeam că moartea e un nor oprit acolo, că-i ninge pe bunici cu fiecare tic-tac, tic-tac al pendulei negre, și că acuși îi va acoperi. (Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor*)

II. PĂRȚILE DE VORBIRE NEFLEXIBILE

ADVERBUL

I. Adverbul[193] este *o parte de vorbire neflexibilă:*

Așa începură nopțile de pândă… **Câteodată** îl auzea (pe lup) **aievea**, urlând, dar nu putea deslușî **bine** în care parte. (I. Agârbiceanu, *Lupul*)

Adverbul *însoțește un verb, un adjectiv* sau *un alt adverb* și *exprimă:*

– *caracteristica unei acțiuni sau stări: Merge* **repede**. *Stă* **bine**.

– *caracteristica unei însușiri:* Are o privire **destul** de *ageră*.

– *împrejurarea în care se petrece o acțiune: Va veni* **aici mâine**.

locul acțiunii *timpul* acțiunii

Exercițiu

Subliniază adverbele. Scoate-le din texte împreună cu verbul, adjectivul sau adverbul determinat și arată ce exprimă adverbele.

a) Lovea diapazonul de colțul catedrei, îl ducea repede la urechea dreaptă și, încruntând puțin din sprâncene, dădea ușor tonul: laaa!… Atunci izbucneau glasurile tinere într-o revărsare caldă. (M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*)

b) El alergă ca ieșit din simțiri dincolo, la stejarul bătrân, unde știa c-a vârsat o parte din comoară…
Trebuia s-o dezgroape, ca să se încredințeze iute, iute, iute.
Deodată se opri…; era de necrezut, dar cazanul se afla aici: îl lăsase acolo și acum îl găsi aici. (I. Slavici, *Comoara*)

c) Străinul veni și el afară. Acum se văzu că în șerpar mai avea și un fluier subțire, destul de mic. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*)

d) – Nu vă mișcați, le șoptește prepelița și se strecoară binișor mai departe. Câinele pășește încet după ea. Se apropie și vânătorul. Uite-i: piciorul lui e acum așa de aproape de ei. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*)

e) „Tare-i ursuz astăzi", se gândi Ițic, agitându-și alene arma pe umăr. (L. Rebreanu, *Ițic Ștrul, dezertor…*)

[193] Cuvântul *adverb* vine din limba latină: *adverbium* (adverb), cuvânt format din prepoziția *ad* (pe lângă) și *verbum* (verb). Deci *adverb* înseamnă partea de vorbire care stă *pe lângă verb*. I s-a dat această denumire pentru că adverbul însoțește de cele mai multe ori un verb.

Felurile adverbelor

Felurile adverbelor după formă

După forma lor, adverbele sunt:
a) **simple**: *abia, așa, bine, destul, azi, mâine, aici, acolo* etc.;
b) **compuse**: *azi-noapte, mâine-seară, ieri-dimineață, astă-vară, după-masă* etc.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adverbele simple și cu două linii adverbele compuse. Indică prin săgeată cuvintele determinate.
   a) Acolo era un păr care făcea pere așa de bune, din care domnu' ne dăruia de gustare câte două la începutul fiecărei vacanțe. (M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*)
   b) Maneo, Maneo, fiară rea,
   vitejia ți-e fuga,
   că, de m-ai junghiat hoțește,
   mi-ai fugit și mișelește. (*Toma Alimoș*)
   c) – Ei, stăpâne, cred că n-ai ce mai zice. Ca mâne-poimâne mi se împlinesc anii și rămâi făr' de mine. (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Păpitul*)
   d) Mirosea tare a fân copt, și soarele ardea viu… Erau de azi-noapte pe câmp și nădăjduiau să ajungă la stâna știută de moș Gună. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*)
2. Construiește câte o propoziție în care să se afle adverbele compuse *azi-dimineață, ieri-noapte, mâine-seară, astă-iarnă, după-amiază*. (Observă liniuța dintre elementele componente)

Felurile adverbelor după înțeles

I. După înțelesul lor, adverbele pot fi:
– **adverbe de loc:** *aici, acolo, departe, aproape, împrejur, unde* etc.;
– **adverbe de timp:** *acum, atunci, astăzi, ieri, târziu, devreme, odată, totdeauna, când* etc.;
– **adverbe de mod:** *abia, așa, alene, bine, cruciș, cum, degrabă, românește, vitejește* etc.

Exerciții

1. Subliniază adverbele, indică prin săgeată cuvântul determinat și analizează-le arătând felul lor după înțeles.
   a) Sus bat tobele,
   Jos cad negurile. (Ghicitoare: *Ploaia*)
   b) În zilele de lucru, bunica-i în casă, bunica-i afară, bunica-i pretutindeni. Ce-a făcut ieri și alaltăieri face și azi, va face și mâine, și poimâine, până ce vor afla-o odată, în vreun ungher, că nu mai suflă. (I. Agârbiceanu, *Bunica*)
   c) Dar domnu' nu s-a dus nicăieri: a rămas acolo pe pământul nostru; și în pământul nostru l-au și îngropat. (M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*)

d) Oh! pădure tânără!... Unde sunt moșii voștri? Presărați... la Orbic, la Chilia, la Baia... Unde sunt părinții voștri? La Cetatea Albă, la Cătlăbugi, la Scheia. (Barbu Șt. Delavrancea, *Apus de soare*)
e) La stână nu vrea să rămâie; se uită așa, chiorâș, la păcurari. Se teme de ei... L-am luat cu mine... Unu-i nepotul moșului! (I. Agârbiceanu, *Mistrețul*)

2. Construiește câte o propoziție în care să se afle următoarele adverbe: *departe, devreme, degrabă, totdeauna, numaidecât, oriunde, oricând.* Indică prin săgeată cuvintele determinate și analizează adverbele arătând felul lor după înțeles.

II. *Adverbele de mod au sensuri foarte variate, putând exprima:*

– **modul propriu-zis** al acțiunii, stării sau însușirii: *încet, repede, bine, astfel, așa* etc.;
– **cantitatea:** *atât, cam, mult, destul, prea, cât* etc.;
– **comparația:** *ca, cât, decât, cum, precum, asemenea* etc.;
– **afirmația:** *da, desigur, firește* etc.;
– **negația:** *nu, ba, nici, nicidecum* etc.;
– **probabilitatea:** *poate, pesemne, probabil* etc.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adverbele de mod propriu-zis și cu două linii celelalte adverbe de mod. Arată ce exprimă ele.
   a) – Ei, oameni buni, cred că acum ați priceput!
   – Priceput, cucoane, cât se poate de bine, răspunseră mai toți...
   – Ba eu tot nu, cucoane, răspunse moș Ion Roată. (Ion Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*)
   b) Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cât îmi aduc aminte, și-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m-au legănat. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
   c) Răducanu veni și el la mama Iana. Iana se uită cruciș la dânsul, se posomorî și-i zise:
   – Măăă! da' strașnică alviță! Ne scoatem măselele într-însa...
   Ce e drept, alvița era cam sfărâmată, cam negricioasă și nu prea se vedea să aibă nucă. (B. Șt. Delavrancea, *Văduvele*)
   d) Și s-a mângâiat moș Bodrângă, gândindu-se că precum tunau nourii cerului, așa tuna și gura fără măsele a babei lui, odată. (M. Sadoveanu, *În amintirea lui Creangă*)
2. Construiește câte o propoziție în care să se afle adverbele de mod: *așa, abia, degrabă, degeaba, alene.* (Fii atent la ortografia lor)

Adverbe provenite din alte părți de vorbire

I. Așa cum s-a arătat la adjectiv și la modul participiu, *adjectivele și verbele la participiu pot fi folosite ca adverbe*:

Adjective și participii adjectivale	*Adverbe*
cântec **frumos (sau urât);**	*cântă* **frumos (sau urât);**
răspuns **deslușit;**	*răspunse* **deslușit;**
răspuns **nedeslușit.**	*răspunse* **nedeslușit** (din participiu negativ – cu prefixul „*ne-*“)

Exerciții

1. Scoate pe două coloane părțile de vorbire subliniate din textele următoare: 1) adverbele împreună cu verbele determinate; 2) adjectivele sau participiile cu valoare adjectivală împreună cu substantivele determinate.
   a) Acea grindin-oțelită înspre Dunăre o mână,
   Iar în urma ei se-ntinde *falnic* armia română.
   ....., fulger *lung încremenit*
   Mărginește munții negri în întregul asfințit... (M. Eminescu, *Scrisoarea III*)
   b) Și deodată peste codrii de argint
   vine în zbor zmeul falnic...
   (M. Eminescu, *Călin-Nebunul*)
   c) – Te privesc *lung*, Doamne, că ai încărunțit.
   Mircea-Voievod a zâmbit amar. (E. Camilar, *Povestiri eroice*)
   d) Atunci vă veți întoarce la vremile-*aurite*...
   Plăcerile *egale egal* vor fi-mpărțite.
   (M. Eminescu, *Împărat și proletar*)
   e) Și trenul se apropie mâncând pământul...
   Apoi repede intră în gară și se opri brusc. Conductorul sări jos cel dintâi și urlă *hodorogit*:
   – Năsăud... o minutăăă! (L. Rebreanu, *Proștii*)
   f) – Care-i? a întrebat un glas *rău, hodorogit*, și atunci l-am văzut în toată mânia pe moșul Iovu. (E. Camilar, *Clopote în amurg*)
   g) O ploaie rece și subțire cădea *neîntrerupt* și-n văi și pe dealuri plutea o ceață lăptoasă. (M.Sadoveanu, *Luarea Griviței*)
   h) – Destul! strigă Lăpușneanul, nu te mai boci ca o muiere! Fii român *verde*! (C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*)
   i) – Și dacă mai aveți ceva de zis, nu vă sfiiți, spuneți *verde, moldovenește*, ca la niște frați ce vă suntem. (Ion Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*)
2. Construiește câte două propoziții în care cuvintele *greu, tare, amar* să fie folosite ca adverbe și ca adjective. Subliniază-le și indică prin săgeată verbele sau substantivele determinate.

II. *Substantivele care denumesc anotimpurile, zilele sau părți ale zilei* (dimineața, seara, noaptea), *la forma articulată, se folosesc ca adverbe. Numele zilelor apar ca adverbe și la forma nearticulată.* Tot la forma nearticulată se folosesc ca adverbe și substantivele: *zile, săptămâni, luni, ani, secole.* Deosebirea dintre aceste adverbe și substantivele din care provin constă numai în faptul că atunci *când au rol de adverb determină un verb* și răspund la întrebarea *când?*:

Substantive	*Adverbe*
Toamna este un anotimp frumos.	**Toamna** *se numără* bobocii.
Lunea (*luni*) este prima zi a săptămânii.	**Lunea (luni)** *reîncepem* munca.
Dimineața a fost răcoroasă.	**Dimineața** *se lasă* ceață.

Exerciții

1. Scoate cuvintele subliniate pe două coloane: a) *adverbele de timp provenite din substantive împreună cu verbele determinate*; b) *substantivele care denumesc anotimpuri, zile, părți ale zilei sau alte unități de timp* (*zile, săptămâni* etc.).
   a) Toate acestea i le aducea aminte mirosul de fân, în care pluteau *vara* și copilăria.[194] (Mihail Sadoveanu, *Baltagul*)
   b) În nopțile de *toamnă*, cu ploi repezi și pătrunzătoare, în nopțile de *iarnă*, cu viforițe năprasnice, el nu stătea în cușca lui. (Em. Gârleanu, *Grivei*)
   c) Toată *ziua*-n drum mă uit
   Și-aștept *ziua* ca să uit.
   Va veni ori nu mai vine?[195] (T. Arghezi, *Așteptare*)
   d) Privighetoarea pe vremea aceea era cea mai leneșă pasăre: dormea *ziua* și *noaptea*. (Em.Gârleanu, *În fel de fel de fețe*...)
   e) Cu asta se hrănesc mai mult humuleștenii... cai, porci, oi...; ștergare de borangic alese și alte lucruri, ce le duceau *lunea* în târg de vânzare sau *joia* pe la mănăstirile de maici, cărora le vine cam peste mână târgul. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
   f) – Lasă, măi Ștefane și Smărănducă,... *marți*... am să ieu nepotul cu mine și am să-l duc la Broșteni cu Dumitru al meu... (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
   g) Privea în sus și nu-și credea ochilor: *zile, săptămâni, luni* avea de umblat.[196] (Em. Gârleanu, *Gândăcelul*)
2. Construiește câte o propoziție în care cuvintele *lunea* (*luni*), *miercurea* (*miercuri*), *vinerea* (*vineri*), *duminica* (*duminică*), *primăvara, dimineața* să aibă valoare de adverb. Indică prin săgeată verbele determinate.

III. Cuvântul *„ce" are valoare de adverb când determină un verb, un adjectiv sau un adverb. Adverbul* **ce** *are sensul* **cât**. Să nu confunzi acest adverb cu pronumele sau adjectivul pronominal relativ ori interogativ *ce*.

– Zmeoaica suflă **ce** *suflă*... (P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*)	*adverb* = suflă *cât* suflă
– **Ce** *vesel* ți-a ieșit poporu-n cale!	*adverb* = *cât* de vesel;
Și **ce** *credință* trist-o să-i rămână. (Al. Vlahuță, *1907*)	*adjectiv pronominal;*
– **Ce** *repede* trece vremea!	*adverb* = *cât* de repede.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie cuvântul *ce* cu valoare adverbială și cu două linii pronumele sau adjectivele pronominale relative ori interogative. Indică prin săgeată cuvintele determinate de *ce* adverbial și de adjectivele pronominale relative sau interogative.
   a) Ce pictor ar fi fost Delavrancea – îmi spunea marele Grigorescu. Ai băgat de seamă ce expresiv e în desen, cum prinde mișcarea, caracterul și ce vie și colorată e linia la el?[197] (Al.Vlahuță despre B. Șt. Delavrancea)
   b) Cu câtă strălucire, ce adânc și albastru se dezvelea cerul! Și ce minune!... Și ce întunecime... sub frunzișoara lui. Ce căutase dânsul acolo? (Em. Gârleanu, *Gândăcelul*)
   c) – Poruncește mai degrabă, împărate, căci poate să se supere împăratul ce m-a trimis, de atâta zăbavă. (P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*)
   d) Suirăm ce suirăm, și împăratul... zise: „Stai" și noi stăturăm[198]. (B. Șt. Delavrancea, *Stăpânea odată*...)
2. Construiește trei propoziții în care să se afle cuvântul *ce* cu valoare adverbială și o propoziție în care să se afle adjectivul pronominal relativ sau interogativ *ce*. Indică prin săgeată cuvintele determinate.

Ortografia unor adverbe

I. *Adverbele de mod formate din substantive sau verbe și sufixul* **–iș** *se scriu fără* **–i** *la sfârșit: cruciș, pieptiș, târâș* (din *târî* + sufixul *–iș*) etc., spre deosebire de adverbele *iarăși* și *totuși*, care se scriu cu **–i** la sfârșit pentru că sunt formate din *iară* + **și**, *tot*(u) + **și**.

Exerciții

1. Subliniază adverbele terminate în *–iș* sau *–și*. Scoate-le din texte și arată din ce sunt formate. Subliniază și celelalte adverbe și indică prin săgeată cuvintele determinate.
   a) În sfârșit începu a mătăhăi prin casă cruciș și curmeziș[199], ținându-se cu mâinile de fălci și suflând din greu. (L. Rebreanu, *Dintele*)
   b) Țiganul se sculă de gios plin de sânge și se puse pieptiș dinaintea boierului nemilostiv... (V.Alecsandri, *Istoria unui galbân și a unei parale*)
   c) De pe Curmătura Arșiței se deschide iarăși priveliște largă spre munți. (Al. Vlahuță, *România pitorească*)
   d) Atunci a ieșit ca matroz pe coverta vaporului... la priveliștea malurilor Dunării. Totuși, ce iluzie să crezi că viața de matroz se petrece molcom, dulce... (G. Galaction, *Gloria Constantini*)

[194] – „pluteau *vara* și *copilăria*." – *Vara* – substantiv cu funcția sintactică de subiect, ca și substantivul *copilăria*.

[195] – „și-aștept *ziua* ca să uit." – Substantiv cu funcția de complement obiect direct (*ce* aștept?).

[196] – „*zile, săptămâni, luni*. – Adverbe provenite din substantive; determină verbul la supin *de umblat* (cât timp avea de umblat?).

[197] – „*ce* expresiv; *ce* vie și colorată." – *Ce* are valoare de adverb (= *cât* de expresiv; *cât* de vie și colorată).

[198] „*suirăm ce suirăm*" – *Ce* are valoare de adverb (= suirăm *cât* suirăm).

[199] Format probabil din verbul (*a*) *curma* + suf. *–iș*, sub influența adv. *pieziș* (DEX, 1984).

2. Construiește câte o propoziție sau frază în care să se afle adverbele: *fățiș, chiorâș, târâș, iarăși, totuși*. Explică ortografia lor.

II. Fii atent la ortografia adverbului *numai* (un singur cuvânt) și a adverbelor *nu mai* (două cuvinte). Pentru a nu greși, folosește următoarele **mijloacele de control**:

– *Adverbele* **nu** *și* **mai** *se află deseori înaintea unui verb la mod personal cu aspect negativ, iar adverbul* **mai** *se intercalează între adverbul de negație* **nu** *și verb:* „*nu* **mai** *merge*". Fiind un cuvânt de sine stătător, adverbul *mai* din astfel de construcții poate fi scos: *nu merge*.

– Adverbul **numai** poate sta înaintea oricărei părți de vorbire, având de obicei sensul adverbului *doar* sau un sens foarte apropiat de al acestui adverb: au venit *numai* (doar) *trei, numai* (*cu*) *copiii* etc.

Rareori adverbul *numai* se află înaintea unui verb la mod personal, dar cu aspect pozitiv, având, și în acest caz, sensul adverbului *doar*: Nu face nici o treabă, *numai* (doar) vorbește întruna.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adverbul *numai* sau cu adverbele *nu mai*. Explică ortografia lor.
   a) Mi-au lăsat ..... un ciot de viață (...). Tița, noaptea nu pot dormi, fac ..... socoteli și planuri. Am acum douăzeci și trei de ani. Aș vrea să mai trăiesc ..... alți zece și voi răsturna putregaiul lor cum întoarce un fier de plug câmpul înțelenit de mărăciniș. (Camil Petrescu, *Bălcescu*)
   b) – Cântă-le de acum, Ioane: „Cei fără prihană, aliluia!" Și ..... tânji atâta după dânșii.
   – Ia ..... clămpăni și tu din gură, măi, răspunse Ion, plin de năduh. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
   c) – Acuș s-or aduce și bucatele, și vinul, și ..... de-ați avea pântece unde să le puneți. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
   d) ..... temniți ne-au zidit, Dar pe moși și pe nepoți,
   ..... lanțuri au gătit, Și pe iad, pe dracii toți,
   .....cuie-au făurit ..... vrem să fim iloți,
   Cruci de schingiuire; Nu vrem umilire.
   (G. Coșbuc, *In opressores*[200])
2. Construiește trei propoziții în care să se afle adverbul *numai* și trei propoziții în care să se afle adverbul de negație *nu*, urmat de adverbul *mai*.

III. Adverbele de loc **încotro, dincotro, oriîncotro, oridincotro** se scriu într-un singur cuvânt. **Este greșit** *să legăm pe* **o** *prin liniuță*, pentru că el nu este articol nehotărât, ci face parte din corpul cuvântului. Nu este același lucru cu *într-o* (casă), unde avem *prepoziția* **într**u + *articolul nehotărât* **o**.

Exercițiu

Compune un dialog cu propoziții interogative urmate de răspunsul la întrebare, folosind adverbele de loc *încotro* și *dincotro* în propozițiile interogative, iar în cele care dau răspunsul la întrebare, folosește, potrivit întrebării, pe fiecare dintre cele patru adverbe.

[200] In opressores = Împotriva asupritorilor.

SPARCO

IV. Următoarele adverbe *se scriu într-un singur cuvânt*: **dinăuntru, dincoace, dincolo, dinainte, dinapoi, dindărăt, dinadins.**

Exercițiu

Construiește câte două propoziții în care să se afle adverbele: *dinainte, dinapoi, dinăuntru* și *dinadins*.

V. Tot într-un singur cuvânt se scriu și adverbele: **deasupra, dedesubt, degeaba, degrabă, deloc** (n-aude *deloc*), **desigur, deopotrivă, devreme.**

Exercițiu

Construiește câte două propoziții în care să se afle adverbele: *dedesubt, degrabă, devreme, deopotrivă, desigur*.

VI. *Adverbele următoare, în componența cărora intră substantivul* **dată**, *se scriu într-un singur cuvânt:* **odată** (odinioară, cândva), **altădată** (odinioară), **câteodată** (uneori), **deodată, îndată, totodată** (în același timp), **niciodată** (nicicând).

Exercițiu

Fă o narațiune în care să folosești adverbele în componența cărora intră substantivul *dată*.

VII. *Adverbele în componența cărora intră elementul* **ori** (*la început sau la sfârșit*) *se scriu într-un singur cuvânt:* **oricum, orișicum, oricât, orișicât, oricând, orișicând, oriunde, orișiunde, oriîncotro, oridincotro; uneori, alteori, deseori, rareori.** *Nu intră în această regulă locuțiunile adverbiale* **de câte ori, ori de câte ori**, *ale căror elemente componente se simt bine separate în vorbire prin pauzele dintre ele.*

Exercițiu

Construiește propoziții sau fraze în care să se afle adverbele: *oriunde, orișiunde, oricând, orișicând, oricât, oriîncotro, oridincotro, alteori, deseori, rareori, uneori*.

Locuțiuni adverbiale

Caracteristica unei acțiuni, stări sau însușiri ori împrejurarea în care se desfășoară acțiunea se exprimă și prin grupuri de două sau mai multe cuvinte care împreună îndeplinesc rolul unui adverb, numite locuțiuni adverbiale.

Locuțiunile adverbiale pot fi formate:

– *dintr-un substantiv, adjectiv substantival, participiu* (de obicei negativ), *numeral* sau *adverb cu una sau mai multe prepoziții:* **de dimineață, de obicei, în silă, în grabă, în veci, cu de-a sila, din nou, pe de rost, de-a pururea, pe negândite, pe neașteptate** etc.;

– *dintr-un substantiv, pronume sau adverb repetat cu una sau două prepoziții:* **zi cu zi, clipă cu clipă, rând pe rând, din ce în ce, din când în când** etc.;

– *din părți de vorbire de același fel:* **calea-valea, vrând-nevrând, ici-colo** etc.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie locuțiunile adverbiale și cu două linii adverbele. Indică prin săgeată cuvintele pe care le determină.
   a) Priveliști fermecătoare... se deschid de pretutindeni – și fug, alunecă fantastic... De pe plută, din goană, ochii noștri beau cu nesaț frumusețile acestea care curg și nu se mai sfârșesc.[201] (Al. Vlahuță, *România pitorească*)
   b) Și cât de drag îi era bunicii râulețul ăsta! Pe malul lui înflorit venea la praznice în sat, cântând cu el alătureа, oprindu-se din vreme în vreme să-și mai tocmească în oglinda lui năframa. (I. Agârbiceanu, *Bunica*)
   c) Asta era patima lui Cuhulea: să privească, să se uite cu de-amănuntul și îndelung la câte ceva – patima omului care trăiește singur și are răgaz să vadă și să gândească. (Emil Gârleanu, *Furnica*)
   d) Și-au ațintit urechile cu luare-aminte...
   Doi copii au cutezat să intre în poiana bulboanei. Au pășit cu băgare de seamă spre foc. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*)
   e) Valea oftează cu durere, se razimă de speteaza scaunului, se apleacă tare peste masă... Prin perdelele albe se cerne o ușoară și deasă pulbere de lumină, în odaie e liniște, numai în chilia vecină se aude din când în când zgomot mai mare[202].
   (I. Agârbiceanu, *Dragoste veche*)
   f) Dumnezeu era cu obrazul întunecat din pricina nelegiuirilor din zi în zi mai mari ale oamenilor... Diavolul era dârz și înțepat, zâmbind cu răutate, căci trebile lui mergeau mai bine[203]. (Alecu Russo, *Piatra Teiului*)
2. Construiește câte o propoziție în care să se afle locuțiuni adverbiale formate din substantivele *silă, tăcere, șoaptă, noroc, pace, bucurie,* precedate de o prepoziție. Subliniază locuțiunile adverbiale și indică prin săgeată verbele determinate.

Ortografia unor locuțiuni adverbiale

I. Locuțiunile adverbiale **într-adevăr, într-adins, într-un rând** etc. se scriu cu liniuță de unire pentru că primul element al locuțiunii este prepoziția *într*, care a pierdut vocala *–u* înaintea unui cuvânt ce începe cu o vocală.

Exerciții

1. Subliniază locuțiunile adverbiale în componența cărora intră prepoziția *într*(u) și explică ortografia lor.
   a) Va veni ziua izbândirii, ziua când vrabia se va lupta cu uliul și-l va birui... și, într-adevăr zic vouă, acea zi s-a apropiat... (Alecu Russo, *Cântarea României*)
   b) Vântul curgea acum din crivăț, cu zvonuri încă depărtate care se tot apropiau. Într-un răstimp s-a făcut liniște... (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*)

[201] – *„din goană, cu nesaț".* – Locuțiuni adverbiale formate din substantiv cu prepoziție; (beau) *repede (fugitiv), nesățios.*

[202] – *„cu durere".*– Locuțiune adverbială formată din substantiv cu prepoziție; (oftează)*dureros.*

[203] *„cu răutate".*– Locuțiune adverbială formată din substantiv cu prepoziție, (zâmbind)*răutăcios.*

   c) –... Atunci sai repede înlăuntru, de-ți ia sălăți într-ales..., căci pe urs l-am pus eu la cale. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
2. Construiește câte o propoziție în care să se afle locuțiuni adverbiale formate din cuvintele *un timp, o clipă, un răstimp, ascuns,* precedate de prepoziția *într*u. Explică oral ortografia lor.

II. Prepoziția compusă *de-a* din locuțiunile adverbiale se scrie cu liniuță de unire: **de-a** *curmezișul*, **de-a** *dreptul*, **de-a** *surda* etc.

Exerciții

1. Subliniază locuțiunile adverbiale și explică oral ortografia celor construite cu prepoziții legate prin liniuță.
   a) Strecurați prin plumbi și săbii, dorobanții drum deschid.
   Inimoși s-azvârl prin șanțuri și de-a valma sar pe zid. (G. Coșbuc, *Dorobanțul*)
   b) – Du-i răspuns, Ivane, că poruncesc să moară de acum înainte, trei ani de zile, de-a rândul, numai oameni tineri... (Ion Creangă, *Ivan Turbincă*)
   c) De-a pururea aproape vei fi de sânul meu...
   Mereu va plânge apa, noi vom dormi mereu. (M. Eminescu, *O, mamă...*)
2. Construiește cinci propoziții în care să se afle locuțiuni adverbiale formate cu prepoziția compusă *de-a*.

Gradele de comparație ale adverbelor

I. *Adverbele de mod propriu-zis, precum și unele adverbe de loc și de timp au grade de comparație, care se exprimă prin aceleași construcții tipice prin care se exprimă și gradele de comparație ale adjectivului:*

– adverb de mod: **bine; mai bine; mai puțin bine; la fel, tot așa (atât) de bine; cel mai bine; foarte bine.**

– adverb de loc: **aproape; mai aproape; mai puțin aproape** etc.;

– adverb de timp: **târziu; mai târziu; mai puțin târziu** etc.

Exercițiu

Subliniază cu o linie adverbele care pot avea grade de comparație și analizează-le arătând felul lor și gradul de comparație. Subliniază cu două linii adverbele care nu pot avea grade de comparație.

   a) Sosi primăvara; pomul înflori mai frumos și legă mai mult decât altă dată.
   (P. Ispirescu, *Prâslea-cel-Voinic...*)
   b) Începu deci din nou și mai bâbește să explice oamenilor că a venit pentru împăciuire, căci pacea cea mai rea tot e mai bună ca bătălia cea mai vitejească. Ba a adus și pe domnul Iuga în mijlocul lor, tocmai ca să se ajungă mai repede și mai sigur la o pace frumoasă. (L.Rebreanu, *Răscoala*)
   c) Zăpada sfărâmicioasă stăpânea tot cuprinsul... Cerul era însă moliorât și nepăsător și se cobora foarte jos, parcă s-ar fi pus să strivească pământul. În văzduh rătăcea o tristețe grea care pătrundea în suflete mai adânc decât frigul atotstăpânitor.
   (L. Rebreanu, *Ițic Ștrul, dezertor...*)
   d) Îngânat de glas de ape — Tot mai tare și mai tare,
   Câte-un corn cu-nduioșare — Mai aproape, mai aproape.

(M. Eminescu, *Povestea teiului*)

e) – Demult, m-asculți, scatiule? începe măcăleandrul, demult tare, la-nceput, pe când oamenii erau puțini de tot, și poamele și mai puține, veverița a dat, într-o bună zi, peste un pom ciudat, cu roada rotundă, tare, dar cu miezul dulce și gustos. (Em. Gârleanu, *Cioc! cioc! cioc!*)

II. *Superlativul absolut al adverbelor poate fi redat prin unele mijloace mai expresive.* Mijloacele sunt aceleași ca și pentru gradul superlativ al adjectivelor. (Vezi *Gradele de comparație ale adjectivului, Superlativul absolut,* punctul II, pag. 122)

Exerciții

1. Subliniază adverbele și locuțiunile adverbiale al căror superlativ absolut este redat prin diferite mijloace expresive. Explică ce mijloace s-au folosit în acest scop.
   a) Fagi și paltini cât lumea de bătrâni, cu trunchiurile albe și goale, își împreunau sus de tot frunzișurile lor și alcătuiau o boltă de umbră și verdeață. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*)
   b) Dar vezi că părintele Vartolomeu a trăit ca un chip al blândețelor, mai ales de când murise preoteasa Salvina. Și-i mult de-atunci, Doamne, muultu-i! (I. Agârbiceanu, *Suferințe*)
   c) Dar cum o apucă, îndată o și lăsă la loc: fărămitura era udă de sângele păsării. „Brrr! vasăzică ăsta e omul!" gândi furnica; și repede-repede-repede o luă pe cizmă în jos. (Em.Gârleanu, *Călătoare*)
   d) Aici la han, în drum, la răspântie trebuie un băiat iute spirt. Să umble ca sfârleaza. Omul vine, bea, pleacă repede. Vorba românului: călătorului îi șade bine cu drumul. (I.Al.Brătescu-Voinești, *Călătorului îi șade bine cu drumul*)
2. Fă o narațiune sau o descriere în care să folosești adverbe la gradul superlativ absolut redat prin cât mai variate mijloace expresive.

Schimbarea valorii gramaticale a adverbului

I. *Unele adverbe de mod sunt folosite și ca adjective:*

Curge **repede.** | *adverb*

Este o *apă* **repede. Sunt** *ape* **repezi.** | *adjectiv*

Exercițiu

Subliniază cu o linie adverbele și cu două linii adjectivele provenite din adverbe. Indică prin săgeată cuvintele pe care le determină.

a) Ei, omule! răspunse boierul bărbos; astă-noapte eram tulburat tare. Eu îs om cu mânie repede... Pregătiți căruța! strigă el...; așezați blană moale să nu mă zdruncine tare... Trecem Nistrul cât om putea de repede, ș-acolo pun eu mâna pe hoț. (M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*)

b) Căta la noi așa **de blând,**
Senină și tăcută. **(Șt. O. Iosif,** *Bunica***)**

c) De-așa vremi se-nvredniciră cronicarii și rapsozii;
Veacul nostru ni-l umplură saltimbancii și irozii... (M. Eminescu, *Scrisoarea III*)

d) Bunica știe cuvintele, dar n-o mai ajută glasul... Că începe încet, pe nas, cu gura aproape închisă, de ți se pare că... glasul vine adus de un vânt încet și slab. (I. Agârbiceanu, *Bunica Iova*)

II. Adverbele **bine, rău, greu** devin **substantive** când sunt articulate enclitic sau însoțite de articolul nehotărât, de o prepoziție, de un adjectiv ori de altă parte de vorbire cu valoare de adjectiv:

*bine***le**, *rău***l**, *greu***l, un** *bine*, **un** *rău:* a venit la *bine,* **mărele** *bine,* **acest** *bine* etc.

Exercițiu

Subliniază cu o linie adverbele *bine, rău, greu* și cu două linii substantivele provenite din aceste adverbe.

a) Numai iaca își ia inima în dinți,... și se hotărăște să ia un copil de suflet. El socoti cu mintea lui că așa ar fi mai bine. (P. Ispirescu, *Copilul cel isteț*)

b) Pentru nota „rău" nu dădeai nimic; pentru „binișor", pâine, brânză, măsline; pentru „bine" făceai... plăcinta pe din două;... pentru „foarte bine", ceva gologani. (B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*)

c) Și-acum ar vrea un neam călău — E rău destul că ne-am născut,
S-arunce jug în gâtul tău! — Mai vrem și-al doilea rău?
(G. Coșbuc, *Deceba! către popor*)

d) Și, sâmbătă sara, până gătește cina, baba se gândește... cât i-a fi de greu mușneagului, după ce va muri ea. (I. Agârbiceanu, *O patimă*)

e) Ea lupte-se cum biet o știi, — Că și noi ne-am luptat pe-aci
C-așa ne dete soarta, — Cu greul și cu moartea.
(G. Coșbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selo*)

f) Ce bine-mi poți tu da? — Și binele în vergi i-l dați!"
Dă pașa semn. – „Să-l dezbrăcați (G. Coșbuc, *El-Zorab*)

Funcția sintactică a adverbului

I. Cea mai obișnuită funcție sintactică a adverbului este aceea de **complement circumstanțial de loc, de timp** sau **de mod**, după înțelesul pe care îl are adverbul, raportat la cuvântul determinat:

Îndată Jder *dădu drumul* lui Pehlivan, | *compl. circumstanțial de timp;*

care-și *scurmă* **drum pe dedesubt.** | *compl. circumstanțial de loc;*

Veneau **cu anevoie** și ceilalți după el. | *compl. circumstanțial de mod.*
(M. Sadoveanu, *Frații Jderi*)

Exerciții

1. Subliniază adverbele și locuțiunile adverbiale. Indică prin săgeată cuvintele determinate și analizează funcția sintactică a adverbelor și a locuțiunilor adverbiale.

a) De acolo se vedea luminiș de drum la stânga. Însă Onofrei coti spre dreapta și începu a sui pieptiș...
Undeva foarte departe, sub râpa dreaptă a muntelui, scânteia o pânză de apă în cădere. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi*)

b) Dar tu să știi că eu dorm iepurește, și pe lângă iști ochi, mai am unul la ceafă, care șade pururea deschis și cu care văd și noaptea, și ziua tot ce se face prin casă. (Ion Creangă, *Soacra cu trei nurori*)

c) Și i-a bătut vodă cu mâna pe umeri, zicându-i: „Moșule, să știi că de azi înainte ești omul meu și la domnie ți-i deschisă ușa orișicând." (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

d) Cum ieși din văgăuna Arșițenilor și mai merse puțin încolo, pământul parcă se schimba: încetul cu încetul, câmpul se îmbrăca, imașurile începeau să-și desfacă lăvicerele până departe, încolo, spre Cotruți. Și mergând așa, gândurile bătrânului se adunau și se risipeau, parcă se luptau între ele. (Em. Gârleanu, *Nucul lui Odobac*)

e) Natura de jur împrejur,
Pe sus e o boltă de-azur,
Pe jos e un verde covor
Țesut cu mii tinere flori. (M. Eminescu, *Frumoasă-i*)

2. Construiește câte o propoziție în care să se afle următoarele adverbe și locuțiuni adverbiale: *degrabă, devreme, dinainte, de-a curmezișul, de-a rostogolul* și *întruna*. Analizează felul lor după înțeles și funcția sintactică.

II. Adverbele și locuțiunile adverbiale pot avea și funcția sintactică de **atribut adverbial.** Adverbul cu funcția de atribut se leagă de obicei de substantivul (pronumele) determinat printr-o prepoziție:

Cine se lovește cu capul de pragul **de** *sus*, vede și pe cel **de** *jos*. (*Proverb*)

Exercițiu

Subliniază adverbele și locuțiunile adverbiale și indică prin săgeată cuvintele determinate. Analizează felul adverbelor după înțeles și funcția lor sintactică.

a) Lucrul de azi nu-l lăsa pe mâine. (*Proverb*)
b) Seamănă porumbul din vreme și de foame nu te teme. (*Proverb*)
c) În odaia de-alături doarme ostenit biruitorul, temutul Ștefan, gloria Moldovei. (Al. Vlahuță, *România pitorească*)
d) De-oi urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu cumva
Oamenii din ziua de-astăzi să mă înceap-a lăuda. (M. Eminescu, *Scrisoarea II*)
e) Când Eminescu a plecat la București, Creangă rămase trist și desperecheat, cu singura mângâiere a întoarcerilor din când în când ale lui Eminescu. (G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*)
f) În răstimpuri se pornește o boare domoală, care trece în grabă, după ce-a înfiorat frunzele perilor din grădină. Dealurile înalte își lasă încet-încet vălul ușor de umbră, care lunecă tot mai mult la vale. (I. Agârbiceanu, *Dascălul Vintilă*)

III. *Adverbele de mod din expresiile verbale impersonale formate cu verbul „a fi" – exprimat sau nu – au funcția de* **nume predicativ:** (*e*) **bine,** (*e*) **rău,** (*e*) **drept,** (*e*) **sigur,** (*e*) **probabil, așa** *e* etc.

Alte adverbe de mod, care nu admit verbul copulativ „a fi", îndeplinesc singure funcția de predicat, de aceea se numesc **adverbe predicative.**

Cele mai obișnuite adverbe și locuțiuni adverbiale predicative sunt: **firește, negreșit, pesemne, poate, desigur, cu siguranță, de bună seamă.** Adverbele predicative sunt urmate de obicei de o propoziție subordonată introdusă prin conjuncția **că**: **Desigur**/ *că* a știut. **Firește**/ *că* a știut.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adverbele cu funcție de nume predicativ și cu două linii adverbele predicative. Desparte în propoziții frazele în care se află adverbele respective.
a) Drept e iar(așî) că e greu să vezi pe un om scotocind mereu hârtii vechi, buchisind toate pietrele de la biserici și luând copii de pe ele... (I. Al. Brătescu-Voinești, *Neamul Udreștilor*)
b) – Așa e țăranul pretutindeni, mă rog. Și la noi, în Transilvania, tot după pământ se zbate... Și e bine că e așa. Cât timp țăranul va iubi cu atâta patimă pământul, e sigur că nimeni nu i-l va putea smulge... (L. Rebreanu, *Răscoala*)
c) – Așa-i, zise dascălul, mângâindu-se cu speranța că într-un an Huțu tot n-are să învețe ungurește... (I. Slavici, *Budulea Taichii*)
d) La aceste vorbe, țăranii ceilalți au început a strânge din umere, a se uita lung unul la altul și a zice:
– Ia, poate că și Roată al nostru să aibă dreptate!... (Ion Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*)
e) Probabil că un sentiment de răzbunare pentru ostilitatea categorică a fiarelor l-a făcut pe om vânător. (T. Arghezi, *Pagini din trecut*)
f) Pesemne c-aista-i Flămânzilă, foametea, sac fără fund, de nu-l mai poate sătura nici pământul. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

2. Construiește trei fraze cu predicatul primei propoziții exprimat printr-o expresie verbală impersonală, formată dintr-un adverb și verbul copulativ *a fi*, și alte trei fraze cu predicatul primei propoziții exprimat printr-un adverb (locuțiune adverbială) predicativ(ă). Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții.

IV. *Unele adverbe de loc, de timp și de mod* (unde, încotro, când, cum etc.) – *sunt folosite ca* **adverbe relative.** În acest caz, asemenea conjuncțiilor, ele fac legătura între propozițiile subordonate și regentele acestora:

Dedesubtul Brăcinelului era o poiană/ **unde** baciul aduna fânul cosit de pe culmi. (G.Galaction, *La vulturi!...*)

N-auzi nici trâmbițele-n văi,/
Nu vezi/ **cum** sar grăbiți ai tăi./ (G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*)

În general, adverbele relative își păstrează și funcția de complement circumstanțial în propozițiile pe care le introduc. Funcția lor sintactică apare clar când propozițiile introduse prin adverbele *unde, încotro, când, cum* etc. sunt provenite din propoziții interogative sau când adverbul se referă la un substantiv din propoziția regentă:

Spune-mi/ **de unde** *vii*/ și **încotro** *te duci*./ Mă mir/ **cum** *a ajuns* până aici./

Dedesubtul Brăcinelului era o poiană/ **unde** (în poiană) baciul *aduna* **fânul./**

În unele fraze *adverbele* **când, cum, unde** *pierd sensul lexical, deci și funcția sintactică*, căpătând sens de *conjuncții* (*locuțiuni conjuncționale*):

O strigară de la poartă/ să s-urnească mai degrabă,/
Când (=*dar*) în locu-i cine vine?/ (M. Eminescu, *Călin-Nebunul*)
Cum (=*pentru că*) vremea e frumoasă,/ vom merge în parc./
Ioviță îi zice (scorpiei)/ să vină mai încet…,/ că, [**de unde** (=*dacă*) **nu**[204],] tocmai în inimă o săgetează./ (P. Ispirescu, *Ioviță-Făt-Frumos*)

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții și subliniază adverbele relative. Analizează-le arătând felul lor și ce funcție sintactică au în propozițiile pe care le introduc; indică prin săgeată verbele determinate.

a) – Drept să-ți spun, moșule, aș putea să-ți spun de unde vin, dar unde mă duc, mai bine ai putea să știi dumneata. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*)
b) Dincolo de codru, la Siret, se aflau niște fânațuri fericite, în bătelștea soarelui, de unde s-ar putea rădica până la trei sute de ocă de ceară verzie. (M. Sadoveanu, *Frații Jderi*)
c) – … iacă ce ne-a zis boierul să ghicim; căci de unde nu, ne va sta capul unde ne stau tălpile (Petre Ispirescu, *Fata săraculuĭ cea isteață*)
d) În răgazurile așteptării, … ea își afla mângâicrea învățând cu mare taină pe Triptolem, copilul ei de suflet, cum să sădească, cum să crească și cum să îngrijească rodurile folositoare ale pământului. (Al. Odobescu, *Zece basme mitologice*)
e) Cum nu mai erau decât vreo sută de metri până acasă, Grigore coborî… și continuă pe jos. (L. Rebreanu, *Răscoala*)
f) Turcii încep să se creadă biruitori, când deodată se trezesc izbiți în față de oastea învăpăiată a lui Mihai. (Al. Vlahuță, *România pitorească*)
g) Trecusem pe la hanul lui Mânjoală de atâtea ori încă de copil, de pe când trăia răposatul taică-meu. (I. L. Caragiale, *La Hanul lui Mânjoală*)

Valoarea stilistică a adverbului

Unele adverbe de mod, cum sunt cele provenite din adjective (sună *dulce*), din participii (vorbește *așezat*), din substantive (merge *alene*), precum și unele dintre cele formate cu ajutorul sufixelor, de la diferite părți de vorbire (vulture*ște*, șoim*ește*, amar*nic*, piept*iș* etc.), sunt folosite de obicei cu valoarea stilistică de **epitet al verbului.** Ele au rolul de a reda mai expresiv felul de desfășurare a acțiunii:

Muscelele abureau un fum ce *se-nălța* **alene**, clătinat de adiere.
(B. Șt. Delavrancea, *Sultănica*)
Cu ochii de sânge, cu barba vâlvoi,
El *zboară* **șoimește.** (G. Coșbuc, *Pașa Hassan*)

În locul adverbelor *alene* și *șoimește*, s-ar fi putut folosi alte adverbe – *se-nalță încet*; zboară *foarte repede* –, dar acestea nu ne ajută să ne închipuim nici încetineala cu care se înalță aburii, nici repeziciunea cu care fuge pașa Hassan. Epitetul *șoimește* are la bază o comparație: zboară *șoimește* = zboară *ca un șoim*. În textul citat adverbul *șoimește* realizează și o *hiperbolă*.

De multe ori *adverbul* sau *locuțiunea adverbială* cu valoare de *epitet al verbului* întărește ideea de **personificare** exprimată și de verb: Și din codri noaptea *vine./* **Pe furiș.** (G. Coșbuc, *Noapte de vară*)

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adverbele de mod cu valoare stilistică de epitet al verbului și arată la ce figuri de stil contribuie pe lângă verbul determinat.
   a) Pe lespezile calde, șopârle aurii culcate la soare clipesc somnoros din ochi, ascultând șuierul adormitor al apei… (Al. Vlahuță, *România pitorească*)
   b) Așa, câteodată numai, când pădurile mari… murmurau tainic, în liniștea înserării, ofta fără să știe de ce… (I. Agârbiceanu, *Costea pădurarul*)
   c) Scotea haine novăcești, Și-ncălleca voinicește
      De punea călugărești… Și purcedea vulturește.
      (*Novac și corbul*)
   d) Cucoșul se ridică în picioare… și întinzându-și gâtul…, trâmbiță din gură voinicește, – Cu-cu-ri-guuu'. (Em. Gârleanu, *Cucoșul*)
   e) Într-o zi, când ningea mai vrăjmaș, Vasile Baciu ieși din casă, hotărât să sfârșească cu Ion. (L. Rebreanu, *Ion*)
   f) Atunci au ieșit în țară oameni răi, care ridicau în cângi și-n furci pe săriman! Vai nouă!… Bătrânul oftă greu și privi neguros spre oștean. (M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*)
   g) Șoseaua… merge șerpuind pe marginea Jiului, care-și taie voinicește albie în piatră. (Al.Vlahuță, *România pitorească*)
2. Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești adverbe cu valoare stilistică de epitet al verbului. Adverbele să fie provenite din adjective și participii sau formate de la substantive prin derivare cu ajutorul sufixelor *–ește* și *–nic*. Analizează-le ca la exercițiul **1.**

Adverbul

Texte pentru lecțiile de recapitulare

a) Departe, pe țărm străin,
Departe, departe foarte,
Peste fruntea lui Bălcescu
Bat viforniță de moarte. (E. Jebeleanu, *Bălcescu*)
b) Deasupra se boltea un cer albiriu de singurătate. Mergeau încet pe un drum de țărână… Un stol de știnci și graurl pluti alene pe vânt, apoi ce lăsă într-o vâlcea.
– Hm! curtea-i la doi pași… Azi e sâmbătă, boierul trebuie să fie acasă. Sâmbăta vine mai devreme de la câmp. (M. Sadoveanu, *Bordeienii*)
c) Primăvara n-avea mai nici un farmec pentru el…
Dar vara, și mai ales toamna…, când se coceau nucile și strugurii, Costea era mai mult prin grădinile oamenilor și prin vii, decât la vite. (I. Agârbiceanu, *Omul cu viață scurtă*)

[204] În propozițiile de acest fel *predicatul negativ este redus la adverbul* **nu**, verbul fiind tot cel din propoziția de care depinde: *să vină…*, că, de unde (dacă) *nu* (*vine*)…

d) Duțu se răpezi cel dintâi spre unul dintre vagoane, când trenul intră în gară: tot era mai bine-n vagon, unde nu mai putea să-l vadă toată lumea și unde putea să-și ascundă mai bine buzunarele pline. Aici însă oamenii îl vedeau mai de aproape, ... conductorul s-a uitat... foarte lung și mirat. (I. Slavici, *Comoara*)

e) Am pregătit într-adins locuri adânci și cuiburi. Am așteptat mereu primăvara... Singure vrăbiile, care zboară puțin, s-au vârât printre grinzi și țigle... Le-am lăsat locuri și lor, să intre de-a gata în dosul bârnelor din acoperiș. N-au așteptat să fie rugate, și pretutindeni chenarele casei sunt pline de ele. (T. Arghezi, *Acasă, la noi*)

f) Acu, nu de multă vreme, îl întâlnesc într-una din zile în sala cea mare a Tribunalului.
Era îngrijat, cu căciula-n mână. Privea... cam spăriat. Barba-i era nerasă de mult, pletele nepieptănate. Pornise în grabă de undeva de la munca câmpului, după ce trecuse pe-acasă...
Mă apropiai de el.
– Ce mai faci, moș Ifrime?
Tresări și se uită la mine pieziș. Apoi zâmbi blând. Mă cunoscuse. (M. Sadoveanu, *Pe drumuri încurcate*)

g) Ieșirăm afară din vuietul morii. Omul își acoperi încet, cu grijă, pletele cărunte. Umbla cu greutate și zâmbea necontenit. În fața soarelui clipi de câteva ori.
– Iaca și sfântul soare, zise el: sfântul soare ni-i prietin, el totdeauna ne vrea binele... (M.Sadoveanu, *Ion Rusu Ungureanu*)

INTERJECȚIA

I. Interjecția este *o parte de vorbire neflexibilă cu intonație exclamativă*: **ah!, vai!** etc.

Ea exprimă de obicei:

– o stare sufletească	**Ah**, mamă, tu! Ce slabă ești! (G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*)
– un îndemn	– **Haide**, fată, la ogor! – Ba, mamă, ochii mă dor! (Folclor)
– o adresare sau *imită sunetele ori zgomotele*	– **Ia** ascultați, **măi**, zise Gerilă... (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*) **Țac, țac**, prin copac, **Fâș, fâș**, prin păiș. (Ghicitoare – *Coasa*)

Exerciții

1. Subliniază interjecțiile din textele următoare și arată ce exprimă ele.
   a) Oh! libertate, nimic nu e mai scump ca tine. (B. Șt. Delavrancea, *Două lacrimi*)
   b) Pe lături ne-ntărim șiragul În fruntea noastră drum făcu:
      Și iat-un căpitan cu steagul Ura, băieți, acu-i acu!
      (G. Coșbuc, *Coloana de atac*)
   c) Și cât era de hotărât și de vânjos drumețul, nu-și putu opri un oftat:
      – Uf! că mult mai am de suit, Doamne!... (Em. Gârleanu, *Gândăcelul*)
   d) Târziu cucoșul trâmbiță prelung: cucurigu! și găinile începură a ieși în soare. (M.Sadoveanu, *Hultanul*)
   e) ... surugiii plesneau din bice... și roatele sfârâiau din nou balanga-langa-langa-langa. (Al.Macedonski, *Pe drum de poștă*)
   f) N-o să aluneci cu el, mă? a întrebat jupânul.
      – De! jupâne, știu eu?...
      – Haide! s-a răstit jupânul... Leneșule!
      Dar când să apuce pe o ulicioară mai neumblată, tocmai trecea o birjă... Băiatul s-a ferit repede-n lături și odată, bâldâbâc! și zdronc! Cănuță într-o parte cât colo și sarcina din spinare într-alta. (I. L. Caragiale, *Cănuță, om sucit*)
2. Fă o narațiune cu părți de dialog în care să folosești interjecții cât mai variate prin ceea ce exprimă ele. Arată ce exprimă fiecare interjecție.

II. *Interjecțiile care reproduc diferite sunete, zgomote sau strigătul animalelor sunt cuvinte* **imitative** *sau* **onomatopee.**

Exerciții

1. Subliniază cu o linie interjecțiile exprimate prin cuvinte imitative (onomatopee) și cu două linii celelalte interjecții. Explică ce imită interjecțiile onomatopee și ce exprimă celelalte interjecții.
   a) Dang! Bing! Bang!
      Bang! Dang! Bing!
      Sună clopotul.

Sunetul aleargă, trece pe lângă noi și peste noi, se pierde în depărtare. (Z. Stancu, *Desculț*)

b) Și cum ospăta el, buf! cade fără de sine în groapa cu jăratic. (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*)

c) Uneori făcea – fi, fi, fi, tiha! chiau! clings!... iar când izbucnea într-o cascadă de triluri, zău dacă nu-ți venea s-o aplauzi ca pe-o primadonă. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Privighetoarea*)

d) Să nu rădeți de mine că mă pui jos în râu și fac prin apă: coac, oacaca, coac. (T. Arghezi, *Pomul cu păpuși*)

e) Cele patru viețuitoare se traseră mai la o parte, în sfat...
Și șu-șu-șu, șu-șu-șu, se sfătuiră! (Em. Gârleanu, *După asemănarea lor!*)

2. Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești interjecții exprimate prin cuvinte imitative (onomatopee).

III. *Interjecțiile de adresare* **măi, mă, fă (fa), bre** *au în vorbire același rol ca și vocativul, adică sunt folosite pentru a striga pe cineva, spre a-l face atent la comunicarea pe care vrem să i-o facem. Ele se pot folosi singure sau însoțite de un substantiv la cazul vocativ:*

– **Măi**, nu cumva să vă împingă mititelul să intrați înaintea mea. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

Dan zice: „**Măi** *Ursane!* acolo e de noi!" (V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai*)

Sunt și interjecții de adresare care nu au rolul de a striga pe cineva, ci sunt folosite în scopul de a atrage atenția cuiva asupra unui lucru sau a unui fapt: **ia, iacă, iată, iacătă, ian, uite**:

– **Ia!** parc-am auzit poarta scârțâind.
– **Iată**, copii, școala. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
– **Iaca** ce-mi scrie frate-meu. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
– **Iacătă**-o, măi, colo. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
– **Uite** o corabie!

Exercițiu

Subliniază cu o linie interjecțiile de adresare și cu două linii celelalte interjecții. Arată care din interjecțiile de adresare au același rol ca și vocativul.

a) – Ce mai faci tu, măi flăcăule? îl întrebai eu. Ai ieșit cu oile la păscut?...
– Dar ești vrednic tu, bre Niculăeș, să porți un cârd de oi? (M. Sadoveanu, *Un om năcăjit*)

b) Las' că prind pe-Osman, măi frate,
Și-am să-mbrac cămașa lui! (G. Coșbuc, *Cântecul redutei*)

c) Catrino, ia, fa, secerile alea! strigă el supărat aruncând secerile. (Marin Preda, *Moromeții*)

d) Salut, o, miliarde
de inimi fălfăinde ce răspundeți!
– Hei, frați ai noștri! Suntem lângă voi! (E. Jebeleanu, *Surâsul Hiroshimei*)

e) – Iaca și Dealul Bălaurului, jupâneșică! Ia aici a căzut odată un bălaur grozav de mare, care vărsa jăratic pe gură...
– Valeu! și unde-i bălaurul, moș Nichifor? (Ion Creangă, *Moș Nichifor Coțcariul*)

f) – Uite cocostârcii... zise el deodată cu un glas, parcă ar fi vorbit tot tovarășelor lui. (M. Sadoveanu, *Un om năcăjit*)

IV. *Interjecțiile care exprimă* **un îndemn** *sau o* **poruncă** *adresată unei persoane sau unui animal* **au un sens apropiat de al imperativului.** Cele mai obișnuite interjecții din această categorie sunt: **hai!, haide!, na!, ho!, nani!, marș!, hăis!, cea!, hi!, bâr!**

Ca și verbele la imperativ, aceste interjecții *sunt însoțite de obicei de un substantiv la vocativ, care denumește persoana sau animalul căruia i se adresează îndemnul sau porunca, ori de o interjecție cu același rol ca și vocativul:*

– **Hai**, *Dușule, hai la Buzău.* (I. Slavici, *Comoara*)

– **Hi**, *căluții* tatei, să ne întoarcem cât mai degrabă acasă. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

– **Hai**, *măi*, mai repede!

Exercițiu

Subliniază cu o linie interjecțiile care au sens apropiat de al imperativului și cu două linii pe cele de adresare care au același rol ca și vocativul.

a) – Suic-te-n căruță că se face prânzul!
– Hai, mă! Hai, mă! dii! strigă tatăl înfuriat, învârtind biciul pe deasupra cailor. (Marin Preda, *Moromeții*)

b) Nani, nani, puiul mamei,
Vino somn, de mi-l adoarme. (*Folclor*)

c) „Na, morișcă, na, na , na!" Mânați, măi!
Moara tot hodorogea – Hăi, hăi!
Și prin apă tot fugea. (*Plugușorul*)

d) – Hăis, Joiane, tată!
Grumazul lui Duman prinde să lucească de sudoare; jugul îl frige...
– Hai, Dumane, hai! (Em. Gârleanu, *Tovarășii*)

e) – Ptru! ciii!... Sai binișor pe ici pe crucea căruței. Ho... pa! Ia acum te văd și eu că ești voinică... (Ion Creangă, *Moș Nichifor Coțcariul*)

Funcția sintactică a interjecției

I. *În mod obișnuit, interjecțiile nu au funcție de parte de propoziție. Sunt totuși construcții în care unele interjecții au funcție sintactică.*

A. *Cea mai obișnuită funcție sintactică a interjecției este aceea de* **predicat**: **Hai** cu mine! (*Mergi* cu mine!).

Funcția de predicat a interjecțiilor este strâns legată de sensul lor. *Pot avea funcție de predicat:*

a) *interjecțiile care exprimă un îndemn sau o poruncă,* adică acele interjecții al căror sens se apropie de al imperativului: **hai!, ho!, na!, nani!** etc.

b) *interjecțiile de adresare* **iată, iacă, uite** etc.: **Iată (uite)** un fluture! Aceste interjecții exprimă din partea vorbitorului îndemnul pe care îl adresează cuiva pentru a privi un obiect sau pentru a asculta o comunicare;

c) *interjecțiile – cuvinte onomatopee – care imită zgomotul făcut de o acțiune în timpul executării ei:* **Și zvrrr!** cu o piatră (*zvârli*); **Și tranc!** capacul (*trânti*) etc.;

d) *interjecțiile care redau repeziciunea unei acțiuni* (**haț!, țuști!** etc.): El atunci **țuști!** lângă mine (*sări repede*).

Interjecțiile menționate la punctele c și d pot fi urmate de un verb ce exprimă acțiunea la care se referă și interjecția: Și *tranc!* **trânti** capacul; El atunci *țuști!* **sări** lângă mine. În acest caz *interjecția nu mai are funcție de predicat, ci servește numai pentru a imita zgomotul sau pentru a arăta repeziciunea acțiunii.*

Exercițiu

Subliniază interjecțiile cu funcție de predicat și scrie în dreptul fiecărui text cu ce verb ar putea fi înlocuită interjecția.

a) – Hai, căluțul meu!
Atunci calul zbură lin ca vântul, și când vântul au aburit, iaca și ei la craiul în ogradă au sosit. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

b) – Aho! car nebun, aho! Când te-oi încărca zdravăn cu saci de la moară..., atunci să mergi așa[205]. (Ion Creangă, *Dănilă Prepeleac*)

c) Și într-o ramă, iată o canava iubită, răbdător cusută în fir de mătase... (D. Anghel, *Ceasornicul bunicii*)

d) – Ia mai strigă, Vasile, câniii..., zise boierul, întorcând capul spre pădurar.
– Na, na, Frișca, naa! (M. Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului*)

e) Atunci mezinul se vâră iute în horn... Asemene cel mijlociu, țuști! iute sub un chersin... Însă cel mare se dă după ușă... În sfârșit trage zăvorul... Când ia!... ce să vadă? Ș-apoi mai are când vedea?... Căci lupului... îi sfârâia gâtlejul de flămând ce era. Și nici una, nici două, haț pe ied de gât. (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*)

f) Pupăza zbrr! pe o dugheană... Eu atunci haț! de sumanul moșneagului, să-mi plătească pasărea. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

g) Băgă cheia în broasca ușii și, întorcând-o nițel, scârț! ușa se deschise. (P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat*)

B. *Interjecțiile cu funcție de predicat se comportă ca un verb, putând avea diferite* **complemente.** *Unele interjecții au și* **subiect.**

– *Hai* **mai aproape!**	complement circumstanțial
– *Na*-**ți cartea!**	complement obiect direct
– Pupăza *zbrr!* **pe o dugheană...**	complement circumstanțial

Prezența în propoziție a unui complement care determină o interjecție este o dovadă sigură că acea interjecție are funcția sintactică de predicat.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie interjecțiile cu funcție de predicat și cu două linii complementele care determină interjecțiile respective. Notează subiectul interjecției.
a) Și zvrrr! cu pravila cea mare după călugări. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
b) – Dacă-i așa, hai și tu cu noi – zise Harap-Alb – că doar n-am a te duce în spinare. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
c) Eu, grăbit, țâști dincolo într-un picior... alunec și bâldâbâc în șanț. Trandafirii mei se umplură de mocirlă. (B. Șt. Delavrancea, *De azi și de demult*)
d) Și când răcnește odată cât poate, eu zvrrr! chibriturile din mână și țuști! la spatele lui Zaharia, și-ncepem a horăi, de parcă dormeam cine știe de când. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
e) – Na-ți, mă, banii! zise dracul trimes; și să te cărăbănești de aici, că de nu, e rău de tine! (Ion Creangă, *Dănilă Prepeleac*)
f) Neghiniță înțelese, și țâști în urechea stângă, și iar, șopa, șopa. Împăratul râse cu hohote. (B.Șt. Delavrancea, *Neghiniță*)
2. Construiește patru propoziții în care predicatul exprimat printr-o interjecție să aibă subiect și unul sau mai multe complemente.

[205] – *„Aho"!* – Interjecție cu funcția de predicat; se apropie ca sens de imperativ (stai! oprește-te!)

II. *Interjecțiile pot avea și alte funcții sintactice, în afară de aceea de predicat:*

De-abia *se* mai *aude* de departe: **Cioc! cioc! cioc!** (Em. Gârleanu, *Cioc! cioc! cioc!*)	*subiect* (*ce* se aude?)
E **vai** de el!	*nume predicativ* (= e rău)
La a patra măsură, șeful strigă *chemarea:* **hăp-șa!** (Marin Preda, *Moromeții*)	*atribut* (*care* chemare?)
Eu *auz* **„hi, hăi, hi, hăi"** și nu văz[206] pe nimeni. (B. Șt. Delavrancea, *Neghiniță*)	*complement obiect direct* (*ce* auz?)
Și odată *pornesc* ei, **teleap, teleap, teleap.** (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)	*complement circumstanțial de mod* (*cum* pornesc?)

În legătură cu aceste funcții ale interjecțiilor, observă următoarele:

– interjecțiile *cu funcția de subiect* apar în propoziții cu predicatul exprimat prin *verbul reflexiv impersonal* **a se auzi**, iar cele *cu funcția de complement obiect direct* determină un *verb la diateza activă, nereflexiv*: **a auzi, a zice** etc.;

– *cu funcția de nume predicativ se folosește de obicei interjecția* **vai**, *singură sau împreună cu cuvintele* **amar, groază** (*E* **vai** *și* **amar;** *E* **groază** *și* **vai**), construcțiile fiind mai expresive când verbul copulativ nu este exprimat: Atunci, **vai** *și* **amar** de voi!

Folosirea interjecțiilor cu funcție de părți de propoziție sau ca însoțitoare ale predicatului verbal are de obicei *valoare stilistică*. Interjecțiile sunt mult mai expresive decât alte părți de vorbire (verb sau substantiv) care ar putea fi folosite în locul interjecțiilor respective, după cum se poate vedea din comparația construcțiilor următoare: *Țuști!* lângă pom; *Sări* lângă pom; Se auzea *sfârr, sfârr*; Se auzea *sfârâitul.*

[206] Prin *forma populară „văz"*, autorul redă vorbirea personajului. *Forma literară* este (eu) *văd.*

Exerciții

1. Subliniază interjecțiile cu funcție de părți de propoziție și analizează aceste funcții. Dacă interjecțiile au funcția de atribut sau complement, indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat.
   a) Sărim și noi/ și turcii sar/
   Și-i moarte-n șanț,/ e vai și-amar./ (G. Coșbuc, *Coloana de atac*)
   b) Deocamdată îl lasă;/ dar au să vie în puține zile cu spor de săbii de la Vadu Rașcului/ și atuncea vai și amar de stână și de vite,/ și vai de sat,/ dacă n-or găsi/ ce caută./ (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*)
   c) Și calul, țâști! sare de trei stânjeni./ Și toată oastea strigă: uraaa!/ Și dincolo s-aude uraaa,/ de se clătinau munții[207]./ (B. Șt. Delavrancea, *Stăpânea odată...*)
   d) Pitache scoate o rublă,/ o dă băiatului/ și-l zorește/ să-i aducă restul,/ când se aude alături în livada de pruni: lip-lip! lip-lip!/ Vine Manolache Ciolănescu pe poteca de după pruni, cu papucii lipăind[208]./ (I. Al. Brătescu-Voinești, *Călătorului îi șade bine cu drumul*)
   e) S-a trezit ciocârlia în chemarea prepeliței: „Pit-palac!"/ (Em. Gârleanu, *Mai sus!*)
   f) De câte ori auzeam „jart",/ auzeam și „aoleo!"/ (B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*)
   g) De inima căruței atârnau păcornița cu feleștiocul și posteuca,/ care se izbeau una de alta/ și făceau: tronca, tranca, tronca, tranca!/ (Ion Creangă, *Moș Nichifor Coțcariul*)
   h) Pe urmă au venit păsările/ să se culce./ Întâi coțofenele s-au abătut pe vârfurile copacilor strigându-se „caracara-ca! caracara-ca."/ Mai târziu au fluierat mierlele./ Pe urmă altă pasăre a îngânat încet adormind: „Țic! țic! țic!"/ (I. Al. Brătescu-Voinești, *Patima*)
   i) Se auziră strigătele, de astă dată răzlețite, hăp, hăp!/ [209] (Marin Preda, *Moromeții*)
2. Construiește câte două propoziții în care să se afle interjecții cu funcția de subiect, atribut, complement direct și complement circumstanțial de mod. Pentru cele cu funcția de atribut sau complement, indică prin săgeată cuvintele determinate.

Punctuația interjecției

I. Interjecțiile au o intonație exclamativă, care poate fi mai înaltă sau mai puțin înaltă, de aceea *după interjecție se pune* **semnul exclamării** *sau* **virgulă**, potrivit cu intonația ei. *De obicei, se pune* **semnul exclamării** *după interjecțiile care exprimă stări sufletești puternice: entuziasmul, spaima, uimirea, o durere mare* etc.:

Ura! măreț se-nalță-n vânt
Stindardul României! (V. Alecsandri, *Peneș Curcanul*)

[207] „Și calul, *țâști!* sare..." – Predicatul propoziției este exprimat prin verbul *sare*, deci interjecția nu are funcția de predicat. Rolul ei este numai de a sugera repeziciunea acțiunii *sare*.

[208] – *Ce* se aude? – *lip-lip! lip-lip!* – Funcția sintactică a interjecției: subiect. Nu poate fi complement direct, deoarece *se aude* este un verb reflexiv impersonal.

[209] – *Care* strigăte? – *hăp! hăp!* – Funcția sintactică a interjecției: atribut interjecțional.

Exercițiu

Construiește cinci propoziții în care să se afle interjecții ce exprimă stări sufletești. Explică de ce ai pus semnul exclamării sau virgulă după interjecții.

II. Interjecțiile de adresare *care îndeplinesc același rol ca și vocativul, dacă nu sunt însoțite de un substantiv la vocativ, se despart prin virgulă de cuvintele învecinate, ca și substantivele la vocativ:*

– **Măi,** vino mai repede!
– Vino, **măi**, mai repede!
– Vino mai repede, **măi**!

Când sunt însoțite de un substantiv la vocativ, singur sau cu atributele lui, aceste interjecții au aceeași intonație ca și vocativul și întregul grup de cuvinte urmează regula de punctuație a vocativului:

– **Măi fraților**, vedeți-vă de treabă!
– Liniștiți-vă, **măi oameni buni**, odată!
– Liniștiți-vă odată, **măi oameni buni!**

Exerciții

1. Subliniază interjecțiile de adresare care au același rol ca și vocativul. Dacă sunt urmate de substantive la vocativ, subliniază-le împreună cu aceste substantive. Pune virgulă acolo unde trebuie.
   a) – Ia ascultați măi! Da de când ați pus voi stăpânire pe mine? (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
   b) – Măi fraților, spune care ai furat mă să nu ne omoare pe toți fără vină!
   Se jurară care de care că el nu. (L. Rebreanu, *Răscoala*)
   c) – Măi Zaharie nu mai ai tu vreo poștă de cele pe undeva?
   – Nu bre răspunse Zaharia și mai încet. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
   d) – Ia șezi!... Dă-i un scaun măi babă nu te mai zăpăci degeaba, că n-a venit la petit! (L.Rebreanu, *Răscoala*)
   e) – Ură tu măi Chiriece – zic eu lui Goian – și noi măi Zaharie să prufnim din gură; iar ițilalți să strige: hăi! hăi! (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
   f) Un zdrahon, naiv și spătos, și face semne spre noi cu o cofă mare,parc-ar purta în mână o ulcică.
   – Stați bre oameni buni! Stați, că altfel mă supăr, și-i bucluc! (M. Sadoveanu, *Din Moldova*)
   g) Dimineața, când ieșea în cerdac, striga pe nas, dar destul de tare:
   – Bălaaane mă; vin' la tata! (Em. Gârleanu, *Nadișanca*)
2. Compune un dialog în care să folosești cel puțin patru interjecții de adresare cu același rol ca și vocativul, însoțite și neînsoțite de un substantiv la vocativ. Explică punctuația folosită.

III. *După interjecțiile care exprimă* **un îndemn** *sau* **o poruncă** (*cu sens apropiat de al imperativului*) *nu se pune nici un semn de punctuație dacă sunt urmate de un complement care le determină:*

– **Hai** *cu mine!* **Na-ți** *cartea!*

În celelalte cazuri se despart prin virgulă sau prin semnul exclamării, în funcție de intonația lor:

– **Hai**! pornește odată! | *poruncă* (intonație mai înaltă)
– **Hai**, că ne apucă noaptea. | *îndemn* (intonație mai puțin înaltă)

Exerciții

1. Subliniază cu o linie interjecțiile cu sens apropiat de al imperativului și cu două linii pe cele care au același rol ca și vocativul. Pune virgulă sau semnul exclamării acolo unde trebuie.
   a) Măi bădiță Moldovene
   Hai la maica de mă cere,
   Că m-oi face mânioasă,
   Dar veni-voi bucuroasă! (*Strigătură*)
   b) Mă uitai la dânsul, la pachet și-i poruncii cu glasul năbușit:
   – Hai du-te!
   Iar sergentul îl luă prietenește de umăr:
   – Hai măi camarade, haide du-te acasă. (Em. Gârleanu, *Contrabandistul*)
   c) – Haide luați-l de-l dați norodului, și-i spuneți că acest fel plătește Alexandru-Vodă celor ce prădă țara. (C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*)
   d) – Plătești?
   Doboș se lăsă bine pe umeri, înțepenindu-se în glezne:
   – Atunci, na, strigă Sorbu, și cu vorba îi trimise celuilalt și o palmă. (Em. Gârleanu, *Secretul*)
2. Construiește trei propoziții cu predicatele exprimate prin interjecțiile *hai* și *na* urmate de un substantiv la cazul vocativ sau de o interjecție de adresare și trei propoziții în care aceleași interjecții să fie urmate de complemente. Explică punctuația folosită.

IV. *Interjecția de adresare* **la** *urmată imediat de un verb la imperativ sau la conjunctiv are aceeași intonație ca și verbul, deci nu se desparte de acesta prin nici un semn de punctuație:* – **la** *citește* și tu! – **la** *să văd* și eu.

Exercițiu

Subliniază cu o linie interjecțiile și cu două linii substantivele la cazul vocativ. Pune virgulă acolo unde trebuie.
   a) – Ia să-mi facă Nică Oșlobanu încredințarea, zise părintele Duhu. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
   b) Deodată auzim glas. Ne strigă cineva. Au mare nevoie de noi!
   – Mă oameni buni măi! ia stați oleacă!...
   Ne oprim. Ptru stăi Rusca!
   Un gospodar vine repede spre noi și tot face semn cu mâna stângă.
   – Ia îngăduiți oleacă oameni buni!
   După ce află omul că ne ducem să pușcăm hulpea, ne întinde cofăelul.
   – Ia luați de ici oameni buni oleacă de must nou... (M. Sadoveanu, *Din Moldova*)

V. *Când se repetă interjecții de același fel, ele se despart prin virgulă sau prin liniuță, iar după ultima interjecție se pune semnul exclamării sau virgulă, în funcție de intonația ei:*

He, he!; Ha-ha-ha!; He, he, așa e.

Exercițiu

Subliniază interjecțiile și substantivele la cazul vocativ și pune semnele de punctuație care lipsesc.
   a) – Na na na Măria ta! parcă astă grijă am eu? Ia mai bine rugați-vă cu toată inima Sfântului Hărasc Nicolai..., doar v-a ajuta să vă vedeți popi odată! (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
   b) Își făcuse fântână în curte numai să se poată spăla dimineața, ca la armată, se spală tremurând și oftând:
   – Of of of mamă cine mă puse?! (D. R. Popescu, *Somnul pământului*)
   c) – Hei hei călătorule... ai să-ți rupi ciochinele umblând... Hai nu mai sta la îndoială, că mă tem să nu ne apuce noaptea pe aici. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
   d) Doctorul Sivu nu-și putu stăpâni exclamația de mulțumire:
   – Ha ha haa (M. Sadoveanu, *Înșelări*)

PREPOZIȚIA

I. Prepoziția[210] este o *parte de vorbire neflexibilă.*

Suliți de aur tremură pe pânza lată a râului. (Al. Vlahuță, *România pitorească*)

Prepoziția nu are un înțeles de sine stătător, de aceea nu poate avea nici funcție de parte de propoziție. Ea *are rolul de* **cuvânt ajutător** *sau* **instrument gramatical** *întrebuințat pentru a face legătura între un atribut sau un complement și partea de vorbire pe care o determină:*

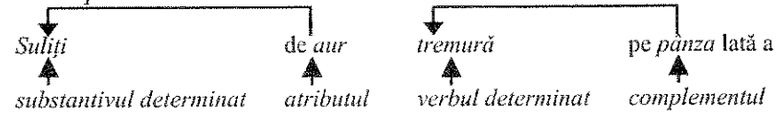

Deși nu are un înțeles de sine stătător, prepoziția are o mare importanță în vorbire; ea face ca relația dintre aceleași cuvinte să exprime altceva, când se folosesc prepoziții diferite:

Am pus pachetul **pe** *masă*; Am pus pachetul **sub** *masă*; Am pus pachetul **lângă** *masă.*

Substantivul, pronumele sau numeralul precedat de o prepoziție este de obicei la cazul **acuzativ.**

Exercițiu

Subliniază prepozițiile împreună cu părțile de propoziție pe care le introduc. Scoate din texte aceste părți de propoziție împreună cu cuvintele determinate și indică funcțiile lor sintactice prin inițialele: A (atribut), C (complement).

a) Lungi cărări de văpaie tremură pe trâmba de oțel a Bistriței. (Al. Vlahuță, *România pitorească*)
b) ... un alai de nuntă îmbrăcat în haine tiroleze, un alai de păpuși de porțelan... a apărut în rama arcadei. (D. Anghel, *Ceasornicul bunicii*)
c) Mihai se uită pe bolta senină. O adevărată ploaie de stele venea din cer. Calea-Robilor sclipea ca o pârtie de zăpadă. (Duiliu Zamfirescu, *Viața la țară*)
d) Câtva timp, cei doi rămaseseră încremeniți uitându-se la salcâmul doborât... Dușulache ieșise din gaura lui făcută sub șira de paie și se uita peste grădină, parcă nedumerit și el. (Marin Preda, *Moromeții*)

II. *Prepoziția poate sta chiar înaintea părții de propoziție pe care o introduce sau poate fi despărțită de aceasta prin alte părți de propoziție:* Am mers **pe potecă**; Am mers **pe** aceeași **potecă.**

Exercițiu

Subliniază prepozițiile și părțile de propoziție pe care le introduc. Scoate-le din texte procedând ca la exercițiile de mai înainte.

a) Moromete plecase cu Tudor Bălosu pe același drum ca și întâia oară, ieșiseră din regiunea de șes... și după ce făcuseră un popas la oborul din Pitești o luaseră pe șoseaua care ducea spre creierul munților. (Marin Preda, *Moromeții*)
b) Un perete lung de iederă se înfățișa ochiului, pierzându-se într-un șir de plopi... O curte imensă, înconjurată de garduri vii, se închcia în două porți de lemn. O îndoită alee de tei ducea la scară. (Duiliu Zamfirescu, *Viața la țară*)
c) S-a trezit în câmpiile întinse, acoperite de ierburi dese, culcate de vânturi ale Ungariei... S-a ținut câtăva vreme de mama lui, o iapă oarbă ce sta răzlețită de ceilalți cai. (Em. Gârleanu, *Calul*)

III. *Atributul sau complementul introdus printr-o prepoziție poate sta imediat după cuvântul determinat sau poate fi despărțit de acesta prin alte cuvinte:*

Sosind **la** *Șiria*, cetele trec de-a curmezișul **prin** *sat.* (I. Slavici, *Pădureanca*)

Exerciții

1. Subliniază prepozițiile și atributele sau complementele pe care le introduc și scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate, procedând ca la exercițiile anterioare.
   a) Unde intră soarele pe fereastră, doctorul iese pe ușă. (*Proverb*)
   b) Vântul dinspre Dunăre a adus nori și norii au adus ploaie grasă de primăvară. (Z. Stancu, *Desculț*)
   c) Într-o dimineață, flamura s-a scuturat în văzduh, apoi a coborât repede sub streașina turnului, semn că Mircea-Voievod a părăsit cetatea de scaun. (E. Camilar, *Povestiri eroice*)
   d) Turmele își dăngăneau clopotele pe coasta de la miazăzi; se apropiau de strungă. Cirezile veneau prin praful alb al drumului uscat, fript de secetă. (I. Agârbiceanu, *Nepotul*)
   e) Și Irinuca avea o cocioabă veche de bârne cu fereștile cât palma, acoperită cu scânduri, îngrădită cu răzlogi de brad și așezată chiar sub munte, pe malul stâng al Bistriței. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
2. Construiește patru propoziții în care atributul sau complementul introdus printr-o prepoziție să fie despărțit de cuvântul determinat prin alte cuvinte. Indică prin săgeată cuvântul determinat.

IV. *Atributul sau complementul introdus printr-o prepoziție poate sta după cuvântul determinat sau înaintea acestuia:*

Meșteșugul este brățară **de** *aur;* **După** *război* mulți viteji s-arată.

Exerciții

1. Scoate din texte părțile de propoziție introduse prin prepoziții împreună cu cuvintele determinate și indică funcția lor sintactică, procedând ca la exercițiile anterioare.
   a) Același refren răsună și dimineața și seara, sperie ca acum un stol de corbi ce se ridică și bate din aripi, se împrăștie în cercuri mari și apoi amuțește și nimeni nu știe ce spune.
   Dar ele (clopotele) spun de o veche durere, și în sunetul lor, pentru mine, învie o tristă legendă. (D. Anghel, *Clopotul lui Nicoară*)

[210] Termenul gramatical *prepoziție* vine din limba latină: *praepositio* (citește: prepoziție) = *prepoziție.* Cuvântul *praepositio* este format din cuvintele **positio** = *punere, așezare* și **prae** = *înainte.* Prepoziția a fost numită astfel, pentru că ea este *pusă* (*așezată*) înaintea părții de propoziție pe care o introduce.

b) În odaie era călduț și bine, lobde întregi de lemn ardeau cu flăcări lungi în sobă. (M.Sadoveanu, *Rătăcirea lui cuconu Toderaș*)

c) Printre case mărunte și uliți întortocheate alaiul mergea foarte încet. Acum la fiecare răspântie se adăogeau alți privitori. (M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*)

d) Pe malul apei se-mpletesc
Cărări ce duc la moară –
Acolo, mamă, te zăresc
Pe tine-ntr-o căscioară. (G. Coșbuc, *Mama*)

e) La moara cea neagră din ponor, așezată după modă străină pe căpătâie și zimți de fier, mă aștepta domnul Iohan pentru vânătoarea de noapte. (M. Sadoveanu, *Vidra*)

2. Construiește trei propoziții în care complementul introdus printr-o prepoziție să se afle înaintea cuvântului determinat.

Felul prepozițiilor

Prepozițiile sunt de două feluri: **simple** – *a, către, contra, cu, de, fără*; **compuse** – *de la, de pe la, de lângă, fără de* etc.

Unele prepoziții au elementele componente contopite într-un singur cuvânt: *despre, dinspre, înspre.*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie prepozițiile simple și cu două prepozițiile compuse împreună cu părțile de propoziție pe care le introduc. Notează deasupra acestora funcția sintactică prin inițialele A. (atribut) și C. (complement).

a) Mi s-a părut că ajung târziu la o cetate de piatră. Luna era ascunsă după munți; în lumina zăpezii, o căsuță abia se deslușea. Un lătrat iute începu să sune după o ușă; parcă era cățeaua din poveste, cu dinții de fier și cu măselele de oțel. Ochii căsuței se aprinseră și ieși în prag portarul cetății. (M. Sadoveanu, *Drum la moș Anania*)

b) De mânecate ieșim din Turnu-Severin, pe șoseaua care o ia pe sub Munții Mehedinților, și ieșim la Târgu-Jiu. Valea răsună toată de zuruitul zurgălăilor și de tropotul uscat al cailor. (Al. Vlahuță, *România pitorească*)

c) Trecu prin întuneric, pe lângă țintirim. Căsuța singură a babei Maranda trimetea fire de lumină spre vale printr-un geam cât palma. (M. Sadoveanu, *Baltagul*)

d) Ghica Grigorie, care-și iubea țara, a luat sarcina de-a stârpi jafurile boierilor și ale ciocoilor, care la Caragea ajunsese(ră) cam fără frâu. (I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*)

e) Vei privi prin zări senine
Stelele, sclipind mărunte,
Cum încet, de peste munte,
Ies de printre brazi.
Noaptea-ntreagă-o să-și murmure
Apele povestea lor.
Și ieșind de prin pădure,
Căprioarele pe creste
Vor căta prin văi de este
Pace la izvor.
(G. Coșbuc, *Pace*)

2. Construiește câte o propoziție în care prepozițiile compuse *de la, de pe, de pe la, de pe lângă* să introducă atribute. Indică prin săgeată substantivele determinate.
3. Construiește câte o propoziție în care să se afle complemente introduse prin prepozițiile compuse: *de la, de pe, de printre, de pe la, de pe lângă.*
4. Construiește trei propoziții în care să se afle atribute exprimate prin verbe la modul infinitiv precedate de prepoziția *de.*

5. Construiește câte o propoziție în care să se afle complemente exprimate prin verbe la infinitiv precedate de prepozițiile: *fără, pentru, spre.* Între prepoziția infinitivului (*a*) și verb să se afle pronumele personal neaccentuat *–l* sau *–i.*

Prepoziții provenite din adverbe

Unele prepoziții sunt provenite din adverbe folosite cu formă articulată sau nearticulată: **deasupra** *pământului;* **împrejurul** *grădinii;* **împotriva** *lui (ei, lor);* **înaintea** *noastră.*

Când au *formă articulată*, aceste prepoziții se construiesc cu *substantive* sau *pronume la genitiv* ori cu *adjective posesive la acuzativ*, ca în exemplele de mai sus.

Când au *formă nearticulată*, ele se construiesc cu *pronume personale neaccentuate, la dativ:* **împotrivă**-*mi;* **înainte**-*ți,* **înainte**-*i.*

Exerciții

1. Analizează cuvintele subliniate din textele următoare, arătând dacă au valoare de adverb sau de prepoziție. Dacă au valoare de prepoziție, subliniază părțile de propoziție pe care le introduc.

a) (Vulturul) a întins aripile ca o flamură, *deasupra* brazilor bătrâni. S-a înălțat mai întâi drept în sus, ca o săgeată; ... a plecat capul și a privit în jos... Oamenii nu se zăreau *deasupra, dedesubtul* lui, *primprejur* (nu era) nici o vietate... Se apropie, se lăsă tot mai jos, *deasupra* muntelui, *deasupra* pădurii de brazi... (Em. Gârleanu, *Vulturul*)

b) Sus, *deasupra* noastră, își tremură frunzulița câțiva mesteceni subțiri. (Al. Vlahuță, *România pitorească*)

c) Astfel zise lin pădurea
Bolți *asupră*-mi clătinând. (M. Eminescu, *O, rămâi...*)

d) *Împrejur*, ulmii cântau o doină duioasă. (Al. Macedonski, *Pădurea Ulmilor*)

e) După ce ne-am pus bine-rău gura la cale, ne-am covrigit *împrejurul* focului; și *deasupra* (era) ninsoare, *dedesubt* (era) udeală; pe o parte înghețai, pe una te frigeai, ca la vremea și locul acela. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

f) Ochilă atunci se ie și el după Harap-Alb și pornesc tuscinci *înainte.* (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

g) El își opri calul *înaintea* cârciumii...
Ana rămase privind ca un copil uimit la călărețul ce stătea ca un stâlp *înaintea* ei. (I. Slavici, *Moara cu noroc*)

h) Căci Măria sa Ștefan de la Moldova lupta *împotriva* robiei și cotropirii, și la războaiele sale îl sprijinea întreg norodul. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*)

2. Construiește câte o propoziție în care să se afle complementele introduse prin prepozițiile: *dinaintea, dedesubtul, împrejurul, deasupra.*

Locuțiuni prepoziționale

Legătura dintre atribut sau complement și cuvântul determinat se face și prin *locuțiuni prepoziționale* (grupuri de două sau mai multe cuvinte care îndeplinesc împreună rolul de prepoziție):

Un munte învălit se-nalță stog **în fața** *noastră*. Bistrița se-ncovoaie frumos pe sub codru, încovrigându-se **în jurul** *lui* ca un șarpe ce vrea să-și muște coada.

(Al. Vlahuță, *România pitorească*)

Locuțiunile prepoziționale *în fața, în jurul* introduc complementele: *în fața* **noastră**, *în jurul* **lui**.

Locuțiunile prepoziționale **sunt formate din una sau două prepoziții și o altă parte de vorbire**:

– *un substantiv articulat sau nearticulat*: *în* **fața**, *în* **spatele**, *în* **urma**, *din* **pricina**, **față** *de, în* **loc** *de* și altele.

– *un adverb articulat sau nearticulat: în* **afara**, *pe* **dinaintea**, **alături** *de*, **afară** *de* și altele.

Locuțiunile prepoziționale în alcătuirea cărora intră un substantiv sau un adverb articulat se construiesc cu substantive ori pronume la genitiv sau cu adjective posesive la acuzativ: în fața **casei**, *în afara* **drumului**, *în urma* **lui**, *din pricina* **voastră**.

Exerciții

1. Analizează cuvintele subliniate arătând dacă sunt adverbe, locuțiuni adverbiale sau locuțiuni prepoziționale. Subliniază părțile de propoziție introduse prin locuțiuni prepoziționale.
   a) Atunci *în față* se ridică deodată casa, locuința stăpânului grădinii…
   Întâi zboară pe vârful unei gherghine;… *pe urmă*, pe iedera *dimprejurul* balconului. (Emil Gârleanu, *Cât un fir de neghină*)
   b) Zâmbea Decebal către vitejii lui soldați, amintindu-și cum într-o clipă grea au retezat coamele pădurilor *din fața* Sarmisegetuzei! (E. Camilar, *Povestiri eroice*)
   c) Astfel, miazănoapte și miazăzi trăiesc într-acest ținut *alături* și armonizând *împreună*. (N.Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*)
   d) Și *din pricina* lui Pepelea de moș Bodrângă, Pavăl nu mai putea dovedi din cârpit; ba și ei, uneori, sărindu-și din minți, își rupea ciubotele ferfeniță jucând *împreună* cu noi. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
   c) Bogdan-Voievod nu putea suferi nedreptatea. Știa că *dedesubtul* frumoaselor priveliști de toamnă, poporul moldovean gemea sub laba nemilostivă. (E. Camilar, *Povestiri eroice*)
   f) Vine și se duce mereu pe același drum. S-a deprins; o ia mai întâi *de-a curmezișul* câmpului, apoi *de-a lungul* unei prăpăstii grozav de adânci. (Em. Gârleanu, *Părăsită*)
   g) Popa Gheorghe se mai opri o dată *deasupra* râpii… și când înțelese că Găman ajunsese *aproape* de casă, sări și el pârleazul și intră în grădină. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*)
2. Construiește câte o propoziție în care să folosești locuțiuni prepoziționale formate din următoarele adverbe și locuțiuni adverbiale: *alături, afară, de-a curmezișul, pe dinainte, în jur.*

Folosirea unor prepoziții

I. Să nu confunzi *prepoziția compusă* **de pe** *cu prepoziția simplă* **după**.

Pentru a evita folosirea greșită a prepoziției **de pe**, în locul prepoziției **după**, sau invers, ține seamă de următoarele:

Prepoziția **după** *introduce:*

– *un complement circumstanțial de loc care răspunde la întrebarea* **unde?**;

Ș-a ascuns **după** *casă* (**unde** s-a ascuns? – **după** *casă*);

– *diferite alte complemente:* Se cunoaște **după** *port;* A plecat **după** *cumpărături;*

– *un atribut care exprimă relația de rudenie:* Îi este văr **după** *mamă*.

Prepoziția **de pe** *introduce:*

– *un complement circumstanțial de loc care răspunde la întrebarea* **de unde?**:

Le-am cules **de pe** *luncă* (**de unde** le-am cules? – **de pe** *luncă*);

– *un atribut care arată locul*: Am cules recolta **de pe** *luncă* (*care* recoltă? – *de pe luncă*).

Aceste două tipuri de construcții în care se folosește prepoziția compusă **de pe** *îți pot servi ca* **mijloc de control**.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu prepoziția compusă *de pe* sau cu prepoziția simplă *după*. Explică oral de ce ai folosit o prepoziție sau alta.
   a) Joița Baciului ar fi văzut-o la un apus de soare privind, ca dusă ..... lume, la roșeața amurgului. (B. Șt. Delavrancea, *Sultănica*)
   b) Nu da vrabia din mână pe cioara ..... gard. (Folclor)
   c) – Doamne, cumnățică-hăi, cum se pot învrăjbi oamenii din nimica toată luându-se ..... gurile cele rele! (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
   d) Slabă, galbenă, cu pielea ..... față așa de subțire, că-i numărai vinele albăstrii urzite în curmezișul tâmplelor. (B. Șt. Delavrancea, *Sultănica*)
   e) Răposatul Măciucă era oltean ca și mine și puțintel cam rudă ..... mamă. (I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*)
   f) Când intră cuconu Tache, se sculară toți în sus, dar el luă pe ciucheru de mână și-l trase în odaia d-alături ..... vreo cinci minute auzii că mă cheamă, mă luai îndată ..... glas și intrai în iatacul boierului. (I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*)
2. Construiește două propoziții în care prepoziția compusă *de pe* să introducă un complement și alte două propoziții în care să introducă un atribut.

II. *Prepoziția compusă* **de după** *introduce:*

– *un complement circumstanțial de loc care răspunde la întrebarea* **de unde?**:

L-a adus **de după** *șură;*

– *un atribut care arată locul:* casa **de după** *colț.*

Exercițiu

Construiește câte trei propoziții în care prepoziția compusă *de după* să introducă complemente circumstanțiale de loc și atribute care arată locul.